

**ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ МЕН ПЕДАГОГИКАНЫҢ
ӘДІСНАМАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ
СОВРЕМЕННОЙ ПЕДАГОГИКИ И ОБРАЗОВАНИЯ**

**УДК 37: 001.895
МРНТИ 14.15.15**

Махамбетова У.К.¹

¹ Д.т.н., профессор, Актюбинский университет им. С.Баишева, г. Актюбе, Казахстан

Абдуллаев Х.Т.²

² к.т.н., Актюбинский университет им. С.Баишева, г. Актюбе, Казахстан

Коньсбаева Ж.О.³

³ м.т.н., Актюбинский университет им. С.Баишева, г. Актюбе, Казахстан

Шалабаева С.И.⁴

⁴ м.т.н., Актюбинский университет им. С.Баишева, г. Актюбе, Казахстан

ИННОВАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В ОБРАЗОВАНИИ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация

В статье показаны внедренные достижения по некоторым показателям инновационных технологий в образовании с применением мультимедийных учебных материалов, интерактивных методов, форм и средств обучения, а также проблемы с развитием технологии формирования ключевых прикладных компетенций и перспективы их устранения.

Опыт педагогической деятельности в вузах с различной формой обучения позволяет проанализировать внедренные инновации в образовании, их эффективность и перспективы использования новых. Важно отметить, что к настоящему времени проведены многочисленные различные семинары по инновациям в образовании, включая основы и практику по тематикам, типа: «Метод проектов - как технология формирования ключевых компетенций, дизайн-мышление, бережливый стартап, исследование потребителя, бизнес-модель» и т.п., практическое освоение результатов которых завершается обсуждением вопросами их методического обеспечения, а также Международные конференции по темам, соответствующим направлению: «Инновации в науке, в технике, высшем образовании», конкурсы, предлагаемые мировым сообществом, (типа Темпос), позволяют изучать международный опыт образовательных технологий, актуальные области научных исследований в рамках учебного процесса.

Ключевые слова: *инновации, инновационная образовательная технология, прикладные компетенции, системное образование*

Махамбетова У.К.¹

¹Т.э.д., профессор, С.Бәйішев атындағы Ақтөбе университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан

Абдуллаев Х.Т.²

²Т.э.к., С.Бәйішев атындағы Ақтөбе университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан

Конысбаева Ж.О.³

³Т.э.м., С.Бәйішев атындағы Ақтөбе университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан

Шалабаева С.И.⁴

⁴Т.э.м., С.Бәйішев атындағы Ақтөбе университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҮРДІСТЕР: МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ

Андатпа

Мақалада мультимедиялық оқу материалдарын, интерактивті әдістерді, білім беру нысандары мен құралдарын пайдалана отырып білім берудегі инновациялық технологиялардың кейбір индикаторларында іске асырылған жетістіктер, сондай-ақ негізгі құзыреттілікті қалыптастыру үшін технологияларды дамыту проблемалары және оларды жоюдың перспективалары көрсетілген.

Педагогикалық қызмет тәжірибесі ЖОО-да әр түрлі оқыту нысаны мүмкіндік береді. Талдау енгізілген инновациялар, олардың тиімділігі мен қолдану болашағы. Айта кету керек, осы уақытқа дейін өткізіліп, көптеген әр түрлі семинарлар инновациялар бойынша білім негіздерін қоса алғанда, тәжірибесіне және тақырыптары бойынша, "жобалар Әдісі - технология-басты қалыптасу құрылымы, дизайн-ойлау, тұтынушы, бизнес-модель" және т. б. практикалық меңгеруі нәтижелерін оларды талқылаумен аяқталады. Халықаралық конференцияның тақырыптары бойынша, тиісті бағыт бойынша: "Инновация, ғылым, техника, жоғары білім, конкурстар, ұсынылып отырған әлемдік қауымдастықпен (Темпос типті), мүмкіндік береді халықаралық тәжірибені зерделей отырып, білім беру технологияларын, өзекті ғылыми зерттеулер аясында оқу процесін ұйымдастыру.

Түйін сөздер: инновациялар, инновациялық білім беру технологиялары, қолданылатын құзыреттілік, жүйелік білім беру.

Mahambetova U.K.¹

¹d.e.c., professor, Aktobe University named after S. Baishev, Aktobe c., Kazakhstan

Abdullaev H.T.²

²c.t.s., Aktobe University named after S. Baishev, Aktobe c., Kazakhstan

Konusbaeva Zh.O.³

³m.t.c., Aktobe University named after S. Baishev, Aktobe c., Kazakhstan

Shalavaeva S.I.⁴

⁴m.t.c., Aktobe University named after S. Baishev, Aktobe c., Kazakhstan

INNOVATIVE PROCESSES ARE IN EDUCATION: PROBLEMS AND PROSPECTS

Abstract

In the article the inculcated achievements are shown on some indexes of innovative technologies in education with the use of multimedia educational materials, interactive methods, forms and facilities of educating, and also problem with development of technology of forming of the key applied competences and prospect of their removal.

Experience of pedagogical activity in institutions of higher learning with the different form of educating allows to analyses the inculcated innovations in education, their efficiency and prospects of the use of new.

It is important to mark that to present tense numerous different seminars are conducted on innovations in education, including bases and practice on subjects, type: "Method of projects - as technology of forming of key competences, design-thinking, thrifty start up, research of consumer, business model" etc., the practical mastering

of results of that is completed by a discussion by the questions of their methodical providing, and also the International conferences on themes corresponding to direction : "Innovations in science, in a technique, higher education", competition, offered world community, allow study international experience educational technology, actual area scientific research within the framework of educational process.

Key words: innovations, innovative educational technology, applied competences, system education

Педагогическая инновация — нововведение в педагогическую деятельность, изменения в содержании и технологии обучения и воспитания, имеющие целью повышение их эффективности. Опыт педагогической деятельности в вузах с различной формой обучения позволяет проанализировать внедренные инновации в образовании, их эффективность и перспективы использования новых. Важно отметить, что к настоящему времени проведены многочисленные различные семинары по инновациям в образовании, включая основы и практику по тематикам, типа: «Метод проектов - как технология формирования ключевых компетенций, дизайн-мышление, бережливый стартап, исследование потребителя, бизнес-модель» и т.п., практическое освоение результатов которых завершается обсуждением вопросами их методического обеспечения, а также Международные конференции по темам, соответствующим направлению: «Инновации в науке, в технике, высшем образовании», конкурсы, предлагаемые мировым сообществом, (типа Темпос), позволяют изучать международный опыт образовательных технологий, актуальные области научных исследований в рамках учебного процесса.

Благодаря пошаговому учебно-методическому обеспечению теоретическим материалом, разработанным квалифицированным профессорско-преподавательским составом в Казахстане за 10 лет успешно внедрен комплекс из трех взаимосвязанных составляющих, представляющих скелет инновационной образовательной технологии:

1. интерактивные методы и средства обучения для формирования компетенций, основанных на взаимодействии и их вовлечении в учебный процесс;

2. перечень компетенции студента с применением мультимедийных учебных материалов, интерактивных методов, форм и средств обучения;

3. дистанционные формы обучения с применением информационной, технологической, организационной и коммуникационных методов для использования (1).

В рамках учебного процесса для развития научного потенциала инноваций и дизайнерского мышления предполагается система взаимосвязанных видов работ, а именно:

-научно-исследовательская деятельность, направленная на получение нового знания о том, как нечто может быть («открытие»), и о том, как нечто можно сделать («изобретение»);

-проектная деятельность, направленная на разработку особого, инструментально-технологического знания о том, как на основе научного знания в заданных условиях необходимо действовать, чтобы получилось то, что может или должно быть («инновационный проект»)(2,3).

Смысловая нагрузка термина «инновационное» по мнению В.П. Боткина, *развитие способности обучающегося к самосовершенствованию, самостоятельному поиску решений, к совместной деятельности в новой ситуации, могло бы найти широкое практическое осуществление при (выполнении) обеспечении следующих условий:*

1. Организация научной деятельности по техническим направлениям (Для выполнения этих видов деятельности многие Вузы построили Технопарки, оснащенные частично дорогим оборудованием, для физико-химических исследований, изъятые из кафедры необходимые для фундаментальных исследований аспирантов, которые мало использовались к настоящему времени в связи с окончанием выпуска аспирантов и соискателей), для проведения экспериментов и получения результатов необходима комплектность оборудования и приборов. Выделяемые МОН РК средства по грантовому финансированию на приобретение оборудования из-за их несвоевременного поступления не позволяют купить запланированное, а оказываемая спонсорская помощь используется на проведение различных мероприятий, которые также требуют финансового обеспечения. Можно ограничиться приобретением недорого переносного оборудования для стартовых исследований. Отсутствие материально-технической базы или ее недостаточная оснащенность формализует эти процессы и переводит их в неосязаемое виртуальное пространство, в котором нет требуемых инструментов для развития прикладных компетенций и инноваций и отрицательно влияет на перспективы его трудоустройства по специальности;

2. Персонал, для обучения и работы со студентами, владеющий не только практическими навыками использования оборудования и приборов. Но и знающий его устройство для поддержания в рабочем

состоянии. Для выполнения этих обязанностей должна быть выделена единица в штате заведующего лабораторией, совмещающего должности прибориста, метролога, старшего лаборанта;

3. Преподаватели – новаторы, готовые поддержать смелость идей студентов и разделить поиск к их осуществлению. Широкий круг работ за последнее десятилетие, вмененный в обязанности преподавателя и ежегодные изменения к их требованиям по оформлению, охватывающий полный учебный процесс от привода абитуриентов до выпуска электронных учебников сокращает значительно время на собеседование со студентами, на полноценное обсуждение их идей и разработок, на полноценные консультации. Чтобы преодолеть барьеры к становлению реальной практикоориентированной (а иной она быть и не может) коммуникативной компетенции во всем многообразии ее составляющих (от Я-, через социо- и межкультурную- до инструментальных лингво- и медиа-компетенций), - необходимо развивать мобильность сознания учащихся и педагогов.(1)

Выставка ЭКСПО-17 наглядно показала, чего страна добилась за 25 лет своей независимости, но для того чтобы войти к 2030 году в число развитых стран; мы должны помочь вырасти высоко - нравственное, эрудированное поколение.

Полноценному развитию личности способствует создание и реализация «треугольника взаимной интеграционной сохранности» - семья, обучающийся, учебное заведение:

1. Самообразование и самосовершенствование (Повышение IQ+ EQ). Целенаправленное разностороннее образование и практикокомпетентностная ориентация) требует лидерских качеств, каковы их механизмы развития с учетом нашей ментальности!? Практически предлагаемые в ВУЗе все инновации связаны с совершенствованием и внедрением интерактивных методов, форм и средств обучения и направлены на «заточенный» узкий круг студентов (до 10%), имеющих широкий круг знаний, полученных на школьной скамье благодаря талантливым педагогам и собственным усилиям студента и родителей, четко ориентированных на учебу по специальности в самостоятельно выбранном университете, которые в ВУЗе составляют костяк лидеров – активистов - участников всех мероприятий. 90% абитуриентов, поступивших в ВУЗы, с низкой мотивацией и соответственно со слабой активностью, поэтому развитие компетенций для профессиональной деятельности с учетом специальности может быть осуществлено в ВУЗе на основе грамотной подготовленности обучающихся в школе.

2. Системное образование (кластерное образование и повышение квалификаций). Обучение новых дисциплин, связанных с экологией, самопознанием, компьютерными технологиями, внедрение интерактивных методов, форм и средств обучения в методике преподавания в связи с вхождением в международное образовательное пространство сократило подачу необходимого объема курса знаний по специальным дисциплинам, его системное усвоение, в связи с сокращением практических и лабораторных занятий. Традиции универсального образования, заложенные в Советском Союзе нужно сохранить, как классические, так как содержательная часть всех дисциплин, исходная технологическая схема производства не изменилась и методика его преподавания наглядна на специалистах, признаваемых в мире.

3. Социальное образование (развитие LQ) и социокультурная ориентация. У казахов, отличающихся уникальной социальной емкостью, принявших, как своих эвакуированных разноязыких переселенцев, политзаключенных в тяжелых экономических условиях из разных уголков СССР до-и после военного времени развит природный социальный интеллект, межкультурная компетентность. Основой всех требуемых компетенции для обучающихся с учетом ВЪЗОВов 21 века. Таких как: глобализация, мобильность, политкультурность, многоязычие, увеличение разноканальных потоков информации, необходимость их анализа и интерпретации, этнолингвокультурные компетенции в медиа-пространстве, интерактивность, сетеобразование, консорциумы – являются развитие социального интеллекта и умение грамотно использовать компьютерные технологии.

Таким образом, для широкого внедрения образовательных инновационных технологии с нашим богатым научным и образовательным потенциалом нации для подготовки высококвалифицированных кадров необходимо развитие грамотного подхода к разноканальным потокам информации для сохранения национального кода и дооснащение современными приборами и оборудованием учебно-научные лаборатории, развитие тесного сотрудничества с производством для успешного вхождения в мировое научное сообщество.

Список использованной литературы:

1. Махамбетова У.К. Инновационное образование: все включено? // Высшая школа Казахстана, 2017, № 4(20)- 26-27 с.
2. Инновационные технологии обучения. [электр.ресурс]. - URL: <https://www.yuTube.com/watch?v=9Ni2aXJ9d2g>
3. Инновационные технологии длиною в жизнь. Кудрявцева Е.Л., электр.ресурс]. - URL: <https://www.yuTube.com/watch?v=9Ni2aXJ9d2>

МНРТИ 14.25

Р.Ө. Әли¹, А.К. Садыкова²

¹м.п.н., докторант, старший преподаватель университета им.Абая Мырзахметова г.Кокшетау, Казахстан e-mail: lordernar@mail.ru

²кандидат педагогических наук, доцент кафедры дошкольного и начального образования и воспитания личности филиал АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК по Костанайской области» г. Костанай, Казахстан e-mail: ak0761@mail.ru

**ОБНОВЛЕНИЕ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ:
СУЩНОСТЬ И МЕТОДОЛОГИЯ**

Аннотация

В условиях стремительно меняющегося мира ключевыми вопросами и для политиков в сфере образования и для учителей в частности стали: «Что подлежит изучению учащимися в 21 веке?». Модернизация всех уровней образовательного процесса, имеет основное направление: развитие функциональной грамотности. Обновление содержания всех компонентов образования - содержания, методах, формах и средствах предполагает обновление организации самого учебного процесса, системы оценивания, системы взаимоотношений «учитель – ученик». Целью преподавания, с точки зрения конструктивистской теории, является достижение учеником более основательного понимания предмета, обеспечив использование и применение знаний в ситуациях вне класса. В этой связи созданная учителем коллаборативная среда будет способствовать развитию знаний, идей и навыков у учащихся. Развитие мышления у учащихся происходит во взаимодействии уже имеющихся знаний с новыми знаниями, полученными от учителя, во время общения со сверстниками.

Ключевые слова: обновление, содержание образование, достижение, функциональная грамотность.

Әли Р.Ө.¹, А.К. Садыкова²

¹Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университетінің докторант, аға оқытушы, п.ғ.м., Көкшетау қ., Қазақстан

² п.ғ.к. доцент Мектепке дейінгі, бастауыш білім беру және тұлғалық тәрбие кафедрасының доценті «Қостанай облысындағы «Өрлеу» АҚ біліктілікті арттыру ұлттық орталығының филиалы Костанай қ., Қазақстан

БІЛІМ БЕРУ ЖАҢАРТУ МАЗМҰНЫ: МӘНІ ЖӘНЕ ӘДІСНАМА

Аңдатпа

Қарқынды өзгеріп жатқан әлемде білім саласындағы саясаткерлер үшін, жалпы мектептер үшін де, соның ішінде мұғалімдер үшін де ең басты, маңызды мәселе болып отырғаны; «XXI ғасырда нені оқыту керек?». Оқу үрдісінің барлық деңгейін жаңғыртудың негізгі бағыты - функционалдық сауаттылықты дамыту болып табылады

Білім берудің барлық компоненттерінің мазмұнын жаңарту, білім беру процесінің негізгі бағыты бойынша әдістерді, сабақ түрлерін және құралдарын жаңартуды, яғни оқу үрдісінің өзін ұйымдастыруды, баға беру жүйесін, «оқытушы – оқушы» қарым - қатынасын жаңартуды қамтиды Конструктивтік теория бойынша оқушылардың тақырыпты тереңірек түсінуіне, сыныптан тыс жағдайларда білімнің қолданылуы болып есептеледі. Осыған байланысты бұл жағдайда мұғалімнің жасаған коллаборативтік орта оқушылардың білімін, идеяларын және біліктіліктерінің дамуына ықпал етеді Оқушылардың ойының дамуы бұрынғы білімдері мен жаңа білімдердің байланысы арқылы өзара әрекеттесуінде, яғни құрдастарымен қарым - қатынас жасау барысында сабақ үстінде жүзеге асырылады.

Түйін сөздер: жаңарту, білім мазмұны, жетістік, функционалдық сауаттылық.

R.Ө. Әлі¹, А.К. Sadykova²

*¹ doctoral student, senior teacher, master of education sciences
University named after Abai Myrzakhmetov,
Kokshetau, Kazakhstan*

*² candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Associate Professor at the Department of Preschool, Primary Education and Personality Education Branch
Joint Stock Company «National Center for Advanced Studies» Orleu
«Institute for Advanced Studies in Kostanay Region»
Kostanay, Kazakhstan*

EDUCATION CONTENT UPDATE: ESSENCE AND METHODOLOGY

Abstract

In the conditions of rapidly changing world key questions for politicians in education. and for teachers in particular became: «What is subject to studying by pupils in the 21st century?». Article considers modernization of all levels of educational process, Work on modernization is characterized by the main direction: - development of functional literacy. Contents updating .of all components of education - contents, methods, forms and means assumes updating of the organization of the educational process, the system of estimation, the system of relationship «the teacher - the pupil». The teaching purpose, from the point of view of the constructivist theory, is achievement of a subject by the pupil of more through understanding, having provided use and use of knowledge in situations out of a class In this regard the kalloborativ environment created by the teacher will contribute to the development of knowledge, ideas and skills by pupils Development of thinking in pupils happens in interaction of already available knowledge to the new knowledge received from the teacher during communication with peers, or during mutually training at the lesson.

Keywords: updating, content education, achievement, development of thinking, functional literacy, contents, methods

По данным ОЭСР, мир все больше сталкивается с ранее неизвестными глобальными вызовами и становится все более непредсказуемым и уязвимым. Мы живем в мире VUCA (Volatile - изменчивый, Uncertain - неопределенный, Complex - сложный, Ambiguous - противоречивый). VUCA - это быстро сменяемые технологии (4-я технологическая революция), природные катаклизмы и техногенные катастрофы, угроза новой мировой дестабилизации и глобальный демографический дисбаланс, нарастающая социальная нестабильность и диспропорции, рост доли безработных и поколения NEET.

Если в 2015 году ОЭСР, понимая всю важность вызова мира VUCA, приступила к реализации нового проекта «Образование-2030». 2018 год - определение нового содержания школьного образования, до 2021 года планируется создать новые стандарты, курикулумы и апробировать их в развитых странах, и после уже выдать рекомендации для всех образовательных систем [1].

В Государственном образовательном стандарте среднего образования страны уже определены требования к содержанию образования: «...создание образовательного пространства, благоприятного для гармоничного становления и развития личности обучающегося, обладающего основами навыков широкого спектра ...» [2].

В Плане нации «100 конкретных шагов» предусмотрены шаги, направленные на обновление содержания образования. Они включают такие вопросы, как поэтапное внедрение 12-летнего

образования, обновление стандартов школьного обучения для развития функциональной грамотности, внедрение новой модели полиязычного образования в старшей школе и вузах и другие [3].

Программа обновления образования это фактор совершенствования деятельности образовательного учреждения при соблюдении следующих условий:

- программное обновление образования сочетается с профессиональной деятельностью и самоопределением его субъектов, участвующих в моделировании вариативных образовательных программ;
- деятельность образовательных учреждений нового типа, выступающих в качестве базы для моделирования развития образования, вызывает потребность у педагогических кадров повышать свою профессиональную квалификацию;
- деятельность субъектов образования всех уровней сконцентрирована на внедрении модели программного обновления образования, и к этой цели обращено использование материальных ресурсов.

В основу программ всех уровней образования заложена система ценностей «Мәңгілік Ел».

Идеи «Мәңгілік Ел» будут внедряться в школьное содержание через академические предметы, исследовательскую и внеурочную деятельность, дополнительное образование, элективные курсы.

В этих условиях ключевыми вопросами в сфере образования стали вопросы:

- «Что подлежит изучению учащимися в 21 веке?»
- «Каким образом учителя подготовят учащихся к 21 веку?» [4, 103].

С этой целью центром педагогического мастерства АОО «Назарбаев интеллектуальные школы» совместно с факультетом образования Кембриджского университета разработана многоуровневая программа повышения квалификации педагогических кадров.

Программа включает реализацию семи модулей, интеграция которых способствует развитию функциональной грамотности, навыков самостоятельного поиска, критического анализа и оценки, то есть осуществить переход от «человека, знающего» к «человеку, способному творчески мыслить, действовать» [4, 105].

Ключевой принцип Кембриджского подхода основан на академических исследованиях процесса обучения, которое показывает, что простое добавление нескольких новых стратегий к имеющемуся у преподавателя набору не поможет трансформировать систему обучения. Необходимое условие программы - практика в школе на этапе дистанционного обучения и ожидаемые результаты для учеников:

- развитое критическое мышление;
- умение самостоятельно и в группе получать новые знания;
- умение учиться;
- свободное владение ИТ, умелое обращение с учебным оборудованием;
- мотивация к обучению;
- ответственность за свое обучение;
- имеющие навыки исследования;
- учащиеся умеющие оценивать свою деятельность;
- независимые и уверенные коммуникабельные личности [4, 107].

В основе программы лежат подходы, основанные на конструктивистской теории обучения. Программа базируется на утверждении, что развитие мышления у учащихся происходит во взаимодействии уже имеющихся знаний с новыми знаниями, полученными от учителя, во время общения со сверстниками, либо во время взаимообучения на уроке [4, 105].

Целью преподавания, с точки зрения конструктивистской теории, является достижение учеником основательного понимания предмета, обеспечив использование и применение знаний в ситуациях вне класса. В этой связи созданная учителем коллаборативная среда будет способствовать развитию знаний, идей и навыков у учащихся [5, 3-4].

Самосовершенствование учителя продолжается, в итоге данного творческого процесса он будет обладать навыками:

- 1) функционального и творческого применения знаний;
- 2) критического мышления;
- 3) проведения исследовательских работ;
- 4) использования информационно-коммуникационных технологий;
- 5) применения различных способов коммуникации, в том числе языковых навыков;
- 6) умения работать в группе и индивидуально» [2].

Один из лидеров мирового образовательного рейтинга государство Сингапур, предъявляет пять желаемых качеств к учителю 21 века: этический педагог, компетентный профессионал, обучающийся в сотрудничестве, трансформационный лидер, активный участник развития сообщества [6, 16].

Следовательно, модернизация затрагивает все уровни образовательного процесса, рассмотрим одно из основных направлений: развитие функциональной грамотности.

Надо отметить, в Казахстане впервые на постсоветском пространстве разработан Национальный план действий по развитию функциональной грамотности на 2012-2016 годы, предусматривающий развитие у школьников навыков компетентности, способности успешно применять полученные знания в реальной жизненной ситуации.

Данное направление по известной в мировой педагогике Таксономии целей обучения Бенджамина Блума как существующий стандарт позволяет ученику хорошо освоить только 2 из 6 уровней познания - «знать» и «понимать».

Новые цели обучения в нашей стране позволят достигнуть остальные 4 уровня познания: «применять», «анализировать», «синтезировать» и «оценивать».

В соответствии с рекомендациями международных и официальных документов инновация трактуется как конечный результат инновационной деятельности в виде нового или усовершенствованного продукта (технологического процесса), используемого на практике. Под инновацией понимается реализованное изменение в любой области общественного развития, направленного на получение положительного эффекта, который выражается в виде конкурентных преимуществ объекта происходящего изменения [7, 33].

По определению профессора Кошербаевой А.Н. «... в понимании сущности инновационных процессов в образовании лежит две важнейшие проблемы педагогики - проблема изучения, обобщения и распространения передового педагогического опыта и проблема внедрения достижений психолого-педагогической науки в практику. Их объективная взаимосвязь заключается в том, что процесс изучения, обобщения и распространения педагогического опыта имеет своей конечной целью внедрение нового, передового в массовую практику...» [8, 32 - 33].

Новые учебные программы будут основаны на компетентностном подходе. Они формируют компетенции, которые заложены в основе функциональной грамотности. При проектировании содержания предметов использованы принцип сквозные темы (спиральности). Принцип спиральности удобен для изучения, доступен и понятен как учащимся, так и педагогам. Обновленное содержание базируется на ожидаемых результатах, которые определяются по образовательным областям. Формулировка ожидаемых результатов позволит оценить учебные достижения учащихся, определить индивидуальную траекторию развития каждого школьника с учетом его индивидуальных способностей, а также повысит их мотивацию на развитие умений и навыков в обучении [9, 148 - 153].

Таким образом, обновление содержания всех компонентов образования - содержания, методах, формах и средствах предполагает обновление организации самого учебного процесса, системы оценивания, системы взаимоотношений «учитель - ученик» [10, 5-6].

Список использованной литературы:

1 *Образование Казахстана за годы Независимости в контексте мировых трендов: достижения и перспективы развития // Научно-исследовательский журнал «Қоғам & Дәуір» №4 (52) 2016 <http://iac.kz/ru/publishing/obrazovanie-kazahstana-za-gody-nezavisimosti-v-kontekste-mirovyh-trendov-dostizheniya-i>*

2 *Государственный общеобязательный стандарт начального образования, утвержденный постановлением Правительства РК от 25 апреля 2015 года № 327 Электронный ресурс: <http://egov.kz/cms/ru/law/list/P1200001080>*

3 *Статья Главы государства «План нации – Путь к казахстанской мечте» от 6 января 2016 URL: http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-plan-nacii-put-k-kazahstanskoi-mechte*

4 *Руководство для учителя / Астана: АОО «Назарбаев интеллектуальные школы», 2014. – 199 с. – С. 103; 105; 107.*

5 *Бектасова Г. К. Коллаборативная среда как эффективная форма организации урока в условиях повышения качества образования и воспитания // Педагогическое мастерство: материалы VIII Междунар. науч. конф. (г. Москва, июнь 2016 г.). - М.: Буки-Веди, 2016. - С. 3-4. - URL <https://moluch.ru/conf/ped/archive/191/10615>*

6 Альмухамбетов Б.А. *Формирование профессиональной компетентности будущего педагога как условие развития его конкурентноспособности // Методология и практика становления конкурентоспособного высшего педагогического образования. Межд. НПК (90-летие КазНПУ имени Абая).* - Алматы: Изд-во «Ұлағат», 2018 г. - С 16.

7 Алексеева И.А. *Инновации в системе высшего образования и их влияние на человеческий капитал// журнал «Инновации в образовании» №2.* – М.: СГА, 2017. - С 31 - 41.

8 Кошербаева АН *«Управление инновациями в профессиональной педагогической деятельности»: Международная коллективная монография «Современное психолого-педагогическое образование; методология, теория. Практика»* - Алматы: «Ұлағат», 2018. – 186 с. – С. 32-33.

9 Куламбаева К.К., Суровицкая Ю.Ю. *Особенности формирования универсальных коммуникативных учебных действий школьников // Журнал ККСОН МОН РК КАЗНПУ им. Абая Хабаршы Вестник Bulletin, Серия «Педагогические науки»* - Алматы: Изд-во «Ұлағат», 2017. - № 4 (56). - 232 с. - С. 148 - 153.

10 Файзуллаева Н.С. *«Мировая система образования»: учебное пособие – Т.: ТДИУ, 2011. - С.56.*

МРНТИ: 14.01.07

Бібыраимжанов Қ.Т¹,

*¹Педагогика ғылымдарының докторы., профессор
І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті
Талдықорған қ, Қазақстан.*

Даникеева А.Б²

*²І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті
«Педагогика және психология» мамандығы 2-курс докторанты.
Талдықорған қ, Қазақстан*

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІ ДАЙЫНДАУДЫҢ ҒЫЛЫМИ НЕГІЗДЕРІ

Аңдатпа

Мақалада, болашақ мұғалім мамандарын дайындауға арналған ғылыми-педагогикалық әдебиеттердің мазмұндық құрылымдарына талдаулар жасалады. Маман дайындаудағы ғалымдардың озық ойлы пікірлері өзара салыстырмалы түрде қарастырылып олардың мазмұндық құрылымдары ашып, сипатамалар беріледі. Қарастырылған ғылыми еңбектердің мазмұнында орын алатын теориялық және әдістемелік бағыттағы негіздемелерді бүгінгі күндегі мұғалім мамандарын дайындау барысындағы педагогикалық үдерістерге енгізілуі мен олардың тиімділік, әрі оң нәтижелік қырларына баға беріледі. Болашақ мұғалім мамандарын дайындаудағы орын алатын қарама-қайшылықтар мен ғылыми-әдістемелік жүйенің сан қырлылығын автор өз көзқарас тұрғысынан жүйелеп, түсініктемелер береді. Педагог мамандығының құрылымдық жүйесі сипатталып, қазіргі жағдайда мұғалім дайындаудың жалпы педагогикалық және психологиялық т.б. құрылымдық элементтерін талданып, олардың даму заңдылықтары бойынша іргелі идеялар, тұжырымдамалар, теориялық білім мен тәжірибелік қырларының мәні ашылып қарастырылады. Мұғалім мамандарын дайындау талдаулар жүзеге асады.

Түйін сөздер: мұғалім дайындау, педагог қызметі, ЖОО-дағы педагогикалық үдеріс, ғылыми теориялық ағым, мамандықтық мазмұндық құрылымы, тәжірибе, ЖОО-ғы білім беру мен оқыту.

Ыбыраимжанов К.Т.¹

*¹Доктор педагогических наук., профессор
Жетысуский государственный университет имени И.Жансугурова.
г. Талдыкорган, Казахстан*

Даникеева А.Б.²

*²Докторант 2 курса специальности «Педагогика и психология» Жетысуского государственного
университета имени И.Жансугурова.
г. Талдыкорган, Казахстан*

НАУЧНЫЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Аннотация

В статье анализируются содержательные структуры научно-педагогической литературы для подготовки будущих учителей. Передовые мнения ученых в подготовке специалистов рассматриваются сравнительно между собой и раскрываются их содержательные структуры, даются описания.

В содержании рассматриваемых научных трудов дается оценка эффективности и позитивного результата внедрения в педагогические процессы при подготовке специалистов современного учителя обоснованных теоретических и методических направлений. Автор систематизирует и комментирует с собственной точки зрения противоречия и многообразие научно-методической системы в подготовке будущих учителей. Описана структурная система специальности педагога, в современных условиях подготовки учителя является общеклиматическим и психологическим анализирует конструктивные элементы, раскрывает сущность фундаментальных идей, концепций, теоретических знаний и практических аспектов по закономерностям их развития. Осуществляется анализ подготовки учителей.

Ключевые слова: подготовка учителя, деятельность педагога, педагогический процесс в вузе, научно-теоретический тенденция, содержательная структура специализации, опыт, образование и обучение в вузе.

Ybyraimzhanov K¹., Danikeeva A²

*¹Doctor of Pedagogical Sciences., Professor
Zhetysu State University named after I.Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan.*

*² 2nd year course student of the specialty «Pedagogy and Psychology» of Zhetysu state university named after
I.Zhansugurov. Taldykorgan, Kazakhstan.*

Abstract

The article analyzes the content of the structure of scientific and pedagogical literature for the training of future teachers. Advanced opinions of scientists in the training of specialists are considered relatively to each other and reveal their content structures, descriptions are given. The content of the considered scientific works assesses the effectiveness and positive results of the implementation in the pedagogical processes in the training of modern teachers grounded theoretical and methodical directions. The author systematizes and comments from his own point of view the contradictions and diversity of the scientific and methodological system in the training of future teachers. The structural system of the teacher's specialty is described in modern conditions of teacher training is a General climatic and psychological analyzes the psychological and structural elements, reveals the essence of the fundamental ideas, concepts, theoretical knowledge and practical aspects by the laws of their development. The analysis is conducted for the training of teachers.

Key words: teacher training, activity of the teacher, pedagogical process in high school, scientific and theoretical tendency, substantial structure of specialization, experience, education and training in high school.

Білім беру жүйесі жұмысының тиімділігін анықтайтын негізгі арқау педагог қызметкерлерінің дайындығы болып табылады, өйткені білім беру жүйесінің барлық салаларының тиімділігі сол мамандардың қызметіне тәуелді. Өркениеттің дамуы барлық уақытта жастарды адамзаттың аға өкілдерінің қалдырған құндылықтарымен тәрбиелеу болып табылатын білім беру жағдайына тәуелді қойылды. Мұнда тәрбиемен білімді беру қызметін мұғалім атқарды.

Педагогикалық білім берудің мәнін мұғалімнің үздіксіз, бірегей кәсіби-жеке тұлғалық даму үдерісі құрайды. Қазіргі педагогикалық ғылымда «білім беру» ұғымының түсіндірілуі:

-жекетұлғаның өмір жолын абыройлы таңдау мүмкіндіктерін кеңейтуге және жекетұлғаның өзін-өзі дамытуға бағытталған үдеріс ретіндегі білім беру (А.Т.Асмолов) [1];

-білім беру адамның заттық, әлеуметтік және рухани мәдениет әлеміндегі белсенді қатысуы жолымен өз-өзінде әлем бейнесін жасауы;

-білім беру адамның мақсатты, педагогикалық ұйымдастырылған және жоспарлы әлеуметтену барысы мен нәтижесі (О.В.Петровская) [2].

Білім берудің мазмұны қоғамның қазіргі және келешектегі қажеттіліктерін, адам танымының ерекшеліктерін көрсетуі керек, әлеуметтік даму ағымдарын есебінің негізінде қоғамда қабылданған білім беру дамуының тұжырымдамаларына үйлесімді және сабақтастықта бола отырып, заманауи ғылыми білімдерді өмірлік тәжірибемен байланыстылығын сипаттай отырып, оның өзегі ретінде табылуы тиіс.

Дамудың үздіксіздігі мұғалімнің кәсіби-жекетұлғалық қасиеттерінің мына кезеңдерде жалғаса отырып дамитындығын білдіреді:

-кәсіби-бағдарлық, мамандандырылған,

-базалы кәсіби дайындықтың;

-ЖОО-ны бітіргеннен кейінгі кәсіби қалыптасудың және одан әрі кәсіби жетілдірудің.

Болашақ мұғалімдерді дайындауда білім беру мазмұнының мәселелері барлық уақытта ғалым-педагогтер мен психологтардың басты назарында болатыны анық. Мұғалімнің жеке тұлғасының даму іліміне және әдістемесіне, оның қоғамдағы роліне В.С.Кузин [3], мұғалім мамандарының дайындығы мәселесінің теориялық жасалуына, оқу үдерісін жетілдірудің мәселелерін зерттеуге О.А.Абдулина [4] және басқалардың педагогикалық зерттеулері арналған. Олардың ғылыми-зерттеу жұмыстарында мұғалім мамандығына қойылатын негізгі талаптар нақтыланып, анықталды және педагогикалық шеберлік пен шығармашылықтың қалыптасу мүмкіндіктерінің құрылымдық белгілері көрсетілген. Н.В.Кузьмина мұғалімнің кәсіби қызметінің құрылымын зерттеу жүргізсе [5], В.А.Сластенин және т.б. мұғалімнің жеке тұлғасының ерекшеліктерін және олардың кәсіби қызметте көрінісін зерттеді [6].

Н.Д.Хмельдің жетекшілігімен мұғалім дайындығының мәселелерін шешуге арналған ғылыми зерттеулерлік жұмыстар орындалды. Н.Д.Хмель болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығының табыстылығы оны педагогикалық үдерістің мәнділігін түсінуді үйретуге және оны меңгеру дағдысына тікелей тәуелді, қатысты болатындығын атап көрсетеді. Н.Д.Хмельдің зерттеулері мақсаттарды іске асырудағы арнайы дайындықсыз және бірізді (бірегей) педагогикалық үдерісті меңгермейінше, мұғалім өз назарын тек оқытатын пәніне ғана аударады және өзінің кәсіби өсуінде онша табысты болмайтындығын көрсетті. ЖОО-да оқып жүргеннің өзінде-ақ болашақ мұғалімді жалпы білім беретін мектептің педагогикалық үдерісін басқаруы бойынша өзінің іс-әрекетінің барысы мен нәтижелеріне тыңғылықты талдауына дайындау қажет деп негіздеген болатын. Алдағы болатын тәжірибеден өту және өзінің кәсіби дайындығының алғашқы кезеңінде табысты бейімделуге ЖОО-да дайындығының эсеріне Сейталиев Қ.[7], Абдиманопов А. [8], Каргин С.Т. [9], Б.К.Бөлеевтің [10] т.б. зерттеулері арналған. Барлық осы және басқа да зерттеулер мұғалімнің кәсіби дайындығын жетілдіруде бірізді педагогикалық үдерістің ілімінің ролін нанымды дәлелдеп берді. Болашақ - мұғалім тиімді кәсіби-педагогикалық және әдістемелік дайындығының мәселесі, оның шығармашылық мүмкіндігі мен жалпы әлеуетінің дамуы ғалым-әдіскерлерді де ойландырады. Жүргізілген зерттеулердің басым көпшілігі дәстүрлі білім беру тәжірибесімен байланысты. Сондықтан бүгінгі күн тұрғысынан қарағанда бұрыннан келе жатқан зерттеулердің жүйелілігі және тәжірибие жүзіндегі декеректердің өзіндік ерекшеліктерімен қоса ескірді, өйткені, олар қазіргі талаптарды толық қанағаттандыра алмайды, яғни, осы заманғы педагог-мамандарын дайындаудың ғылыми-әдістемелік негіздерін қайта қарап, ой елегінен өткізу заңды құбылыс, бірақ, қазіргі құндылыққа жеткізген өткеннің тәжірибесін мүлдем сызып тастауға болмайды, оны бүгінгі дамуға алып келген білім берудің даму тарихының жолдары деп, табан тіреуіміз керек.

Мұғалімді қалыптастырудың ұзақ үдерісі қарама-қайшылықтарға толы, ал болашақ педагог-мамандардың жекетұлғасының дамуын заманауи талаптарға сай үйлесімді ету, түрлі кедергілерді жеңу арқылы жүзеге асады және өмірлік тәжірибеге енеді. Болашақ мұғалім мамандарын дайындауды педагогикалық білім берудің мазмұнында орын алатын келеңсіз мәселелердің бар екендігін шындық және олар тұрақты даму ағымының тудырған қайшылықтардың шоғырлануын анықтауға себепші болады. Қарама-қайшылықтарды екі бағыттан қараған дұрыс. Бірінші, мамандарды дайындаудағы үдерістерді тежейтіні болса, екінші жағынан, олардың дамуына ықпал ететін қозғаушы күш ретінде анықтап белгілеген жөн. Бұл функциялар барлық уақытта диалектикалық бірлікте көрінеді. Білім беру үдерісінде

карама-қайшылықтар қалыптасқан теория мен тәжірибеге сай келмейтін жаңа факторлар көрініс тапқанда орын алатын жайт. Факторлардың құндылығы «олардың жаңа педагогикалық теориялар мен қолда бар қазіргі білім беру тәжірибесін қайта құруға жағымды әсер ететіндігінде» екендігін білеміз [11].

Мәселен, отандық ғалымдар К.С.Мусин, В.А.КимЖОО-да мұғалім дайындығының карама-қайшылықтарын көрсетеді:

-оқытылатын мамандық пәніне ЖОО-да ерекше ден қойылған бағыттылықты білім беру мен мұғалімнің кәсіби қызметінің жекетұлғалық бағыттылығы арасындағы карама-қайшылық;

-мамандыққа білім берудің қағидалы дұрыс сипатымен студенттерді оқыту мен тәрбиелеуге бірегей көзқарасты талап ететін кәсіби қызмет ерекшеліктерінің арасында қалыптасқан карама-қайшылық;

-мұғалімді дайындаудағы педагогикалық тәжірибенің біржақты шектелген ролі мен мұғалім дамуындағы педагогикалық қызметтің шынайы ролі арасындағы карама-қайшылық;

-мұғалім дайындығының типті жүйесі мен оның қызметінің жеке шығармашылық сипаты арасындағы карама-қайшылық;

-мұғалім дайындығының типті жүйесі мен нақты жағдайлардағы оның міндеттерінің ерекшеліктері арасындағы карама-қайшылық.

Білім беру тәжірибесінің талдауы осы кезде карама-қайшылықтардың үш тобын ажыратуға болатындығын көрсетеді:

-әлеуметтік педагогикалық;

-педагогикалық;

-психологиялық;

Әлеуметтік-педагогикалық карама-қайшылықтар:

бұл, біріншіден, әлеуметтік үдеріс пен қоршаған орта жағдайлары болса, екіншіден, білім беру жүйесінің заман талабына сай дамуы мен жұмыс жүргізу арасындағы қатынастардың арасындағы карама-қайшылық. Бұндай құбылыстардың пайда болуы - өткен ғасырда өмірге келген рухани өндірістің заңды нәтижесі. Оның мәні мен мазмұнындағы жекетұлғаға бағытталған қатынастардаоларды «материал» ретінде қарастыратын және «жасампаз» тәрбиені беру құрады. Бұл мұғалімдер мен оқушылар арасындағы рухани біртұтастық құрылымға бағытталған мәдени бірліктің бөлшектенуіне алып келді. Жеке кәсіби қызметіндегі ең құнды болып табылатын мұғалімнің тұлғалық болмыс бейнесінің келбеттік дәрежесін төмендетіп, білім беру мен оқыту және тәрбиелеуде құлықсыз қарым-қатынастық көзқарастыры көпшілік жағдайларды орын ала бастады [12,13].

Әлемдегі даму - мемлекеттік қоғамдық құрылымдағы әлеуметтік жағдайлардың өзгеруіне,білім беруді ізгілендіру, рухани-құндылық негіздерін басшылыққа ала отырып, қайта құру - жаңашыл көзқарастағы жалпы дамудың көшіне ілесе алатын жеке тұлғаға деген қажеттіліктер туындады. Осыған байланысты қалыптасқан білім беру үдерісінің мазмұны қазіргі жағдайды қанағаттандыра алмайтындығы анық болды.

Әлеуметтік-педагогикалық карама-қайшылықтарға жоғары оқу орындарында білім беру мазмұнының сапалық емес, сандық көрсеткіштерге ауысып яғни, қаражат табу мақсатында, жаппай талапкерлерлі төлемақы негізінде және педагогикалық мамандыққа ниетсіз, өзінің жандүниесінің қалаусыз, мақсатсыз, «әйтеуір оқысам, ЖОО-нын бітірсем, қолымда диплом болса» деген оймен келген жеке адамдарды болашақ мұғалімдік мамандыққа дайындаудың әсерін алуға болады. Өкінішке орай, мұндай бағыттағы ағымдық түсінік білім берудің қоғамдық және жеке тұлғалық құндылықтарына теріс әсер ете отырып, жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдайларда да сақталуда. Сонымен бірге қазіргі қоғамда, әлеуметтік ортада мұғалім беделінің төмендеуіне алып келген жайттар орын алуда.

Педагогикалық карама-қайшылықтар педагогикалық жүйенің ішкі мазмұнында үйлесімділік пен сабақтастықтың болмауынан туындаған әсердің ықпалынан болатын құбылыс. Оларға мақсат пен мазмұн, оқу үдерісінің аумақтық шеңберінде игерілетін білім мен меңгеруге тиісті білік, дағдылардың және нақты, әрі қажетті ғылыми білімдер жиынтығын құрайтын ақпараттар көлемі, мазмұн мен жаңашылдық әдіс-тәсілдер /педагогикалық технология/т.б. с.с. құрылымдық құрамалар арасындағы карама-қайшылықтарды жатқызуға болады. Ішкі құрылымдағы үйлеспеушілік пен жүйеліліктің болмауынан мамандық дайындаудағы ұйымдастырылатын педагогикалық үдерістің тиімділігі төмендеп, білім берудің мәдениет жасаушы қызметінің мазмұндық мәні құнсызданып, отандық және әлемдік мәдениеттен тыс қалуына алып келді. Бұл білім берудің дамытушы мүмкіндіктеріне теріс ықпалын тигізумен байқалды. Болашақ педагог мамандарын дайындаудағы жалпы білімдік, мамандыққа бағытталған және мұғалімнің жекетұлғалық болмысы мәдениетінің негізін қалайтын, өзін-өзі дамытуы мен шығармашылыққа бейімділікқырларындамытатын, педагогикалық үдерістегі басты әрекет – мұғалім мен оқушылардың бірлесіп өзара жұмыс жасау қабілетін қалыптастыратын қажетті машықтарға

бейімдеулердің болмауына алып келді. Болашақ мұғалімнің кәсіби іс-әрекетке дайындығында жекетұлғаның маман болуына елеулі әсері жоқ пәндерінің басымдық орынға ие болуының себептерінен жалпы мәдениеттік және психологиялық-педагогикалық, жеке пәндерді оқытудың әдістемесі бойынша дайындық өз міндетін дұрыс орындамады. Осының бәрі білім беру тәжірибесінде академиялық сауаттылықтың басымдық орынға ие болып, функционалды және сыни ойлау сауаттылықтардың өз қызметтерін атқармауына және олардың шетке ығысуына алып келді [12,13,14].

Жоғарыдағы баяндалғандарға сүйенсек онда, ЖОО-да болашақ мұғалім мамандарын дайындаудағы ұйымдастырылған педагогикалық үдерістердің бағыты мен мазмұны теориялық және тасымалдаушылық қағидатты басшылыққа алып отырып үйлестірушілікті жүзеге асырғандығында. Осындай жайттың салдарынан теория мен тәжірибенің бірлігі, алған білімге сыни тұрғыдан қарай отырып педагогикалық тәжірибелердің мектеп өміріне жанауы, мамандықтағы кәсіби іс-әрекетке шығармашылдық тұрғыдан келу мен жаңашылдық ғылыми көзқарастар таныту мәселесі жоқтың қасында болуы – жеке тұлғалық емес көпшіліктік-өнім беру қағидаты басшылықта болып келді. Бұл жеке мұғалімдердің ізденушілік-шығармашылдық жұмыстарымен айналысуына өз кедергілерін тигізді. ЖОО-да болашақ мұғалім мамандығында білім алушы білімгерлердің педагогтық кәсіби іс-әрекетінде мектептегі оқу-тәрбие үдерістерін ұйымдастыру мен басқару және өзін-өзі басқару арасындағы қарама-қайшылықтардың туындауына алып келді. ЖОО-ның педагогикалық үдерісінде білімгерлердің мамандыққа машықтану барыстары педагогтық қызметін қатаң өзара байланыстығын тікелей басқару әдістері басым болады. Бұл қарама-қайшылық жою немесе ығыстыру тікелей басқарудың жанама және стратегиялық әрі, өзін басқаруға өтпейінше оң нәтиже бермейтіні анық болды. Осыған байланысты, қазіргі жаңа жағдайлардағы білім беру мен оқыту және тәрбиелеу үдерісінің талаптары мен педагогтың кәсіби қабілеттілігі, жеке тұлғалық болмысының мұғалімдік қызметке жарамдығы, ізденушілігі мен шығармашылдығы, білім берудегі мақсаттылықты бағытты жобалық негізде іске асыру мәселелері маңызға ие болады. Бұл ЖОО-дағы оқытушы-профессорлардың педагогтық кәсіби іс-әрекетіндегі шеберліктерін жетілдіруге және арттыруда білімдерін көтеруге ықал жасаған күш бола отырып, білім беру жүйесінің сатылық деңгейлерінің мазмұндық және құрылымдық жағынан қайта құрылуына алып келген табиғи, құбылыс заңдылық болды [13].

Мұғалім жекетұлғасының кәсіби қалыптасуын басқару, көрсетілген қарама-қайшылықтарды жеңу мақсатында төмендегідей жолдар көрсетілген:

- бүкіл ЖОО-да білім беруді мамандыққа, мұғалім жеке тұлғасының қалыптасуына қайта бейімдеу;
 - педагогтық білім беруді түбегейлі нығайту;
 - мұғалімнің кәсіби дайындығының ілімі мен тәжірибесін теңестіру;
 - мұғалім қалыптасуының көпшілік репродуктивті тәсілінен жеке шығармашылық тәсіліне өту;
- мұғалімді мақсатты тапсырыс бойынша дайындау мүмкіндігі [15].

Қандайда болмасын сатылық деңгейдегі /бастауыш, орта, жалпы білім беретін, арнайы кәсіптік білім беру – колледж немесе жоғары оқу орны/ оқыту мен білім берудің мақсаты арқылы оның мазмұны мен құрылымы анықтайды, сонымен бірге, мақсаттарға сай әрі, үйлесімді, жүйелік мазмұнды жасайтын және құратын күрделі жұмыстар талап етіледі және іске асырылады. Дегенмен, педагогикалық тәжірибеде немесе теориялық білімде, мәселен, ЖОО-дағы бірнеше пәндердің оқытылу жиынтығындағы мақсат - жалпы мәдениет немесе дүниетанымды қалыптастырушы мен дамытушылық, ал, екіншілері – мамандыққа бағытталған арнайы білім мен дағдыларды, үшіншілері - болашақ мұғалімдердің мектептегі педагогикалық қызметке дайындау мен баулуғанегізделіп, бағытталған деген пікірлердің орын алуында болып отыр. Бұл жайындағы пікірлерге педагог-ғалымдардың ғылыми түсіндірмелік ойларына мән берсек: « ...жекетұлғаны бөлшектеп қалыптастыру мүмкіндігі туралы ғылымға қарсы көзқарастардан шыққан. Дегенмен, ең теріс нәрсе қоғамның жекетұлғаның жаңа қасиеті - жасампаз адамды қажетсінетіндігіне келіп тірелетін осы заманғы педагог дайындығына барынша жаңа ыңғайлануды жете түсінбеуінде болып отыр. Мұндай жеке тұлға қасиеттер мен мінездемелердің жай жиынтығы емес, ол бүтін ұдайы дамушы білім беру, оның әлеуметтік және кәсіби ынтасын жасайтын логикалық орталығы мен негізі тұтынушы - мотивациялық болып табылады», -деп түйіндейді [6]. Басқада пәндердің жиынтығындағы оқу материалдарының мазмұнындағы игерген білімдер, меңгерген дағдылар, тәсілдердің санада бөлектеніп сақталуына алып келеді. Сондықтан көп жағдайларда ЖОО-ын бітірушілері өз мамандықтарын шын мәнінде болашақ мамандығының кәсіби шебері емес, тек білім беруші мекемеде жұмыс істеу барысында «тасымалдаушылық» біліктеріне ғана машықтану орын алуда. Алған теориялық білімдерін өмірлік, соның ішінде педагогикалық қызметтегі тәжірибелік мәселелерді шешу құралдары ретінде пайдалана алмауында болып отыр. Білім беру саласында жұмыс істеуге

ұмтылатын білімгерлер мектептің қыры мен сыры көп құрылымдық жүйе екендігіне және онда жан-жақты келбеттілікті қажет ететіндігіне соқтығысқан жағдайда, педагогикалық үдерістегі оқыту мен тәрбиелеудің барыстарын көп жағдайда болжап болмайтын және үнемі өзгеріске толы әлемге өздерінің дайын еместіктерін сезінеді де, педагогикалық қызметке деген қызығушылықтары мен талапталпыныстарының төмендеу алып келетін психологиялық жайттарға ұрынатыны анық. Бұл олар үшін педагогикалық қызметтегі күйзелістікке алып келеді. Яғни, бұл жоғары оқу орындарындағы мамандық дайындаудың нәтижесінде, біз педагогикалық қызметке дайындалған емес, тек соны меңгерген түлекті ғана шығарған болып табыламыз.

Педагогикалық білім берудің мазмұнын және оның құрамдық-құрылымдық жүйе әдісін заман талаптарына сай жаңаша құрмайынша - жекетұлғалық, бейімделуші білім беру жүйесін жасау әрекеттері ешқандай да оң нәтижелер бермейді. Жоғары оқу орындарында оқытып, тәрбиеленген болашақ мамандарпедагогикалық қызмет іс-әрекетінің 4 түрін: *педагогикалық, инновациялық, ұжымдық, өзін басқару мен өзін дамытудың субъектісі* болатындай қабілеттіліктерінің қалыптасуы мен дамуы керек. Олардың әрқайсысында белгілі бір типтіңмәселелері шешілуі тиіс, яғни оған сәйкес келетін педагогикалық барыстардың орындалуы тиіс. Педагог қызметіндегі шешуге тиісті мәселелердің құрамық-құрамалары мен оқу-тәрбие үдерісіне қажетті құрал-жабдықтар мен жалпы педагогикалық технологияларды тәжірибеде пайдалану сияқты барыстардың дұрыс орындалуы - қолда бар мүмкіндіктерге де тәуелді болады. Егер, болашақ маман - білімгер, мамандыққа сәйкес білім алу барысында «педагог қызметкері» қандай болуы керек туралы түсініктер алмаса, оқу-тәрбие үдерісінде өзінің қабілеттерін дамытпаса, осы бағыттағы ғылыми-білімдердің жиынтығын оқытушы-профессорлардың көмегімен және өздігіненалу мүмкіндіктерінмеңгермесе, онда ол енжар, құлықсыз білімгер болып қалады деп, В.С.Лазерев, М.М.Поташник түсіктемелер береді [16].

«Мұғалім - адам, біздің уақытымыздың азаматы мен оның кәсіби білімдері, тәсілдері және дағдылары арасындағы бақыланатын айырмашылық жойылуы керек», - деп есептейтін В.А.Сластениннің жұмыстарында назар тек осыған ғана шоғырланады [6], жоғары педагогикалық білім берудің мақсаты адам-азамат пен адам-маман арасындағы айырмашылықты жеңуден тұрады деп атап көрсеткен М.И.Шилова да [17], дәл осындай көзқарасты ұстанады. Яғни, болашақ маманның жеке тұлғалық болмысындағы қағидалық-ұстанымдарыжәне оның кәсіби білімдері мен тәсілдерін жоғары талдаулық-сұрыптауды үйлестіруден құралады. Бұл бір бағыттық аумағына біріктірудегі атаулық ұғымдар саласын бермейді, керісінше, болашақ маман - педагогтың жекетұлғасын қалыптастыру мен дамыту барыстарының мақсатын айқындайтын ішкі құрамалық-құрылымдық жүйесінің бүтін, біртұтастық-сапалық жағынан жаңа білім беруді жүзеге асыру болып табылады.

Жоғары оқу орындарының басты міндеттерінің бірі-болашақ мұғалім мамандарын қалыптастырудың негізгі кезеңдеріне ерекше мән беріп оны дамытудың озық жолдарын пайдалану. Олар педагог мамандарын дайындау сапасы үшін жауап береді, ең бастысы - осында түскен білімгерлерге жүйелі, сапалы және міндетті білім беруі. Білім берудің жоғары деңгейі кәсіби шеберліктің сөзсіз құрамдас бөлігі болып табылады және оның түпкі нәтижесі бітірушінің кәсіби-педагогтік қызметке дайындығының сапалы болуы. Болашақ мамандарды дайындаудағы білім беру мен оқытудың кәсіби іс-әрекетке бағытталған жиынтықта жекетұлғалық болмыстық бейнесінің қалыптасуы мен даму барыстары «еркіндік идеясы»негізінде педагог мамандарды алған білімі мен меңгерген кәсіби біліктілігі деңгейіне олардың қызметтік, танымдық және жекетұлғалық мінездемелерін ажырату қажеттілігін алға қойды. Дегенменқандай жағдайда да, бұл дамушы және дамытушы мектептің педагог-қызметкері, яғни кәсібиліктің ерекше типі болуы керек. Бұл арада, «Маман типі» деген атулық-ұғым өзінің мазмұнында белгілі дәрежеде мәнді білдіреді және кез келген білім беру жүйесі тек өзініңқұрылымдық жүесі мен мазмұнына сай кәсіби маман болғанда ғана жақсы жұмыс жасайтындықтан педагогтің жекетұлғалық мінездемесін анықтауда жемісті, ол маман ойлау мен іс-әрекеттің қандайда бір түрін меңгере отырып, ұлттық мәдениет пен білім беру жүйесінің өзін-өзі өндіруі, тұрақтылығының кепілі болып табылатындығын А. Б. Интыкбаева негіздейді [18].

Маман-педагогтің жаңа типі туралы айтсақ, жоғары кәсіптілік, зиялылық, әлеуметтік, жан-жақты жетілген және шығармашылыққабейім«маман типі»сипатталады.Педагогтің жаңа типі - мәдениеттің үлгісі және бейнесі. Сондықтан да, ЖОО-да болашақ мамандардың жалпы адамгершілік қасиеттерін жетілдірілу және олардың кәсіби педагогтік қызметтерге (жауапкершілік, жұмыстағы дербестік, балаларға деген қайырымдылық, жаны ашу және басқалар) ғылыми-әдістемелік жағынан баулу маңызды мәселе болып табылады. Қабілеттіліктер мен кәсіби бағыттылық ЖОО-да білім алу кезеңінде де дамиды. Кәсіби бағыттылық мазмұны жекетұлғаның пәнді-кәсіби қызметтен, одан ары бірте-бірте жетілдірілетін

мотивтер жүйесінен тұрады. [19,20]. Болашақ мұғалім маманының қалыптасуын басқаруда - өзін-өзі дамытуы, бақылауы мен бағалауы, кәсіби бағыттағы өзін-өзі тануы мен дамуындағы дербестік пен бастамашылық бірге жүреді. Онда, қажетті білімдер алу тәжірибесінің қалыптасуы, мотивациялық үдерістер, адамгершілік-психологиялық-қасиеттер осының бәрі кәсіби бейімдеушілік пен белсенділік қажеттіліктердің ықпалында болады және осының негіздегі әсерлермен дамиды, сапалық көрсеткішке өтеді.

Кәсіби қызығушылықты жасауға білімгерлердің оқу-танымдақ белсенділіктерін дамыту мен ЖОО-да оқыған кезеңінде және одан кейін де ұстап тұруға бағытталған оқыту әдістері ықпал етеді. Білімгерлердің белсенділігін қамтамасыз ететін шарттар ретінде төмендегілерді ұсынады: «ЖОО-дағы оқу үдерісінің мектеп тәжірибесімен тығыз байланысы, мұнда кейбір тақырыптарды мектеп жағдайында да оқытуға болады; білімгерлердің тұтынушылық мотивациялық саласына әсер ететін жағдайлар тудыру; оларға ЖОО-дағы дәріс кезінде мұғалім ролінде жұмыс істеу мүмкіндігін» беру [20,21].

ЖОО-дағы педагогикалық үдерістердің мектеп өмірімен жүйелі байланыста болуы болашақ мамандардың қызығушылығын дамытуға өз ықпалын тигізеді; «ЖОО-да алынған немесе басқа бір теориялық білімдердің мәнділігін көрсетуге мүмкіндік береді. Білімгерлердің ғылыми-теориялық және жеке пәндерді оқыту әдістемесіне қатысты талдаулар мен қорыту дағдыларын жасауға үйрету үшін қолайлы жағдайлар жасалынады». Оқуға және педагогикалық қызметке қызығушылықты қалыптастырудың басты шарттары - мағынасын түсіну, берілген білім, білік, дағдылардың педагогтық қызметі үшін маңыздылығын терең түсіну. Білімгерлерді педагогикалық қызметке тарту ЖОО-да оқытудың алғашқы кезеңінен-ақ қарастырылады. Мұғалім міндетін орындай отырып, білімгер, әдетте өз білімінің, тәсілінің және дағдысының жеткіліксіз екенін байқайды, ал бұл, өз кезегінде, қажеттіліктерге әсер етеді және кәсіби өзін-өзі жетілдіру мотивтерін қалыптастырады. Нәтижесінде білімгер өз білімдерін, тәсілдерін және дағдыларын күшейтуге талпыныс жасайды, бұл кәсіби қызығушылыққа әсер ететін белгі болып табылады [23,23].

Болашақ мұғалім мамандарын дайындау барысында педагогикалық тәжірибе - ЖОО білім берудің жалпы құрылымдық-құрамалары ретінде емес, жекетұлға дамуының барлық құрылымдық-құрамаларымен үндесуі қажет. Кәсіби білімдердің бастауындағы жалпы педагогикалық тәсілдерді қалыптастыру құралы болуға, оқушыларға ынтымақтастық жүйемен қарым-қатынас және оларға психологиялық-педагогикалық ықпал жасау тәжірибесін жинақтауға, педагогикалық қабілеттерін, кәсіби мотивацияны, педагогикалық ойлау мен мұғалім жекетұлғасының қасиеттерін дамыту құралы болуға тиіс. Сондай-ақ, білімгер үшін ол меңгерілетін тұжырымдамалық білімдердің шынайылығын, кәсіби жарамдылығының өлшемі бола алады. Сондықтан ЖОО-да үздіксіз педагогикалық тәжірибенің енгізілуі – болашақ мұғалімді сапалы жетілдірудің өзегі болып табылады [24].

Осылайша мұғалімнің кәсіби дайындығының ғылыми-теориялық негіздерін жасауда түрлі тұжырымдардың орын алатындығы анық. Мәселен, ғалымдардың бір тобы - педагог жеке басының ерекшеліктері елеулі маңызға ие болады деп негіздесе, екіншілері басымдықта тек білімдерге, тәсілдерге және дағдыларға аударады, үшіншілері осы екеуін біріктіреді, төртіншілері мұғалімнің педагогикалық шығармашылығы мен педагогикалық шеберлігі басты мәселе ретінде қарастырады, сонымен бірге, кәсіби дайындықтың қалыптасуының жоғары деңгейі болу қажет, әрі оған басты назар аударылуын ұсынады. Болашақ мұғалімнің кәсіби дайындығының берілген кестелерінің осындай ауқымдылығы білімгерлермен жүргізілетін жұмыстың теориялық және тәжірибелік жақтарын айқындайтын әр түрлі тұжырымдамалармен түсіндіріледі.

Қорытындылай келе түйіндейтініміз - қызметтік теорияға сай, білімдер белгілі бір қызметті іс-әрекетті жүзеге асыратын барлық уақытта жекетұлға алдында кездесетін өмірлік мәселелерді шешуге бағытталуы тиіс. Болашақ мамандардың дайындығындағы орын алатын әрекеттерде өмірлік шындықтармен өзара байланыстығының себептерін қамтамасыз ету қажет. Жоғары оқу орнындағы педагогикалық үдерістегі оқыту мен тәрбиелеуге деген ғылыми көзқарас - теориялық ойлаудың дамуын оның диалектикалық және инновациялық сипатын тудырады, әрі мұнда, сөзсіз оқыту үдерісінің мәніне ғылыми көзқарасты жетекшілікке ала отырып қана мұғалім мамандығының ішкі мазмұнын табысты меңгерте алады яғни, заман талабына сай құзырлы мұғалім маманын дайындау жүзеге асады.

Педагог маманы - ЖОО-дағы ғылыми-әдістемелік дайындығы және алдыңғы уақыттағы мұғалімдік қызмет тәжірибесінде баланың жас ерекшелік дамуына бейімделген, бағдарламалық материалдың нұсқаларында, дидактикалық қайта өңделу құралдарында, оқу-танымның логикасында оқушыларды белсенді етудегі оқытудың түрлері мен әдістерінде, ешқандай шектеу болмайтын тұжырымдамалық білімдік ережелерде іске асырып отыру қажет. Бұл ережелер мұғалім мен оқушы

арасындағы адамгершілік, шығармашылық іскерлік қарым-қатынастарды жан-жақты жетілдіруге бағытталған, табысты оқыту психологиялық жағдайларына және оқу танымының логикасы бірлігі негізінде педагогикалық үдерісті құруға және жүзеге асыруға толық мүмкіндік беретін бағыт деп негіздейміз.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Асмолов А.Г. Психология личности: Учебник.- М.: МГУ, 1990.- 10с.
2. Петровская О.В. К.Вопросу о профессионализме учителя технологии и предпринимательства // В сб.: Методологическая культура педагога XXI века, Материалы Всероссийской научно-практической конференции, 2-3.11.2004г.
3. В.С.Кузин. Изобразительное искусство и методика его преподавания в начальных классах. -М., 1984г. -17-26 с.
4. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. – М., 1990. С- 208. 39-45 с.
5. Кузьмина Психологическая структура деятельности учителя.-Томск, 1976г. -145 С.Кузьмина Н.В. Профессионализм личности педагога и мастера производственного обучения.-М.: Высшая школа, 1990г. -25-31 с.
6. Слостёнин В.А., Исаев И., Мищенко А. И. Педагогика. Москва. Школа-пресс. 2000. -340 с.
7. Сейталиев Қ. Қазақстанда жоғары педагогикалық білім берудің қалыптасуы мен дамуы (1920-1991 ж.ж.): Дис. ...докт. пед.наук. – Алматы, 1997г. -288 б., 8.Абдиманапов А. Теория и практика совершенствования университетского образования: Автореф. дис. ...докт. пед.наук. - Алматы, 1999г.-25 С.
9. Каргин С.Т. Влияние профессионального взаимодействия в вузовском педагогическом процессе на качество подготовки будущих учителей: Автореф. дис. ...докт. пед.наук. – Алматы, 2000г.-23 С.
10. Бөлеев Қ. Болашақ мұғалімдерді оқушыларға ұлттық тәрбие беруге даярлаудың теориясы мен практикасы: Дис. ...докт. пед.наук. – Қарағанды, 2003ж. -26 Б.
11. Закирьянов К.Х. Методологические и педагогические основы процесса профессионального становления студентов университетов в условиях многоступенчатой системы образования (на материале ВКТУ): Дис. ...докт. пед.наук. – Алматы, 1994г. -267 С.
12. Мусин К.С. Профессиональная подготовка учителей в Казахстане, России, Англии и США (сравнительно-педагогический аспект): Автореф. дис. ...докт. пед.наук. – Алматы, 1999г. -28 С.
13. Ким В.А. Теоретические основы совершенствования системы университетского образования: Автореф. дис. ...докт. пед.наук. – Алматы, 1999г.-26 С.
14. Закирьянов К.Х. Методологические и педагогические основы процесса профессионального становления студентов университетов в условиях многоступенчатой системы образования (на материале ВКТУ): Дис. ...докт. пед.наук. – Алматы, 1994г. -267 С.
15. Калиева Г.И. Формирование основ культуры студентов средствами гуманитарных предметов: Методическое пособие. – Алматы: АГУ им. Абая, 1999. – 18 с.
16. Лазарев В.С., Потаешник М.М. Как разработать программу развития школы: Методическое пособие для руководителей образовательных учреждений. М.: Новая школа, -1993. 48 с.
17. Шилова М.И. Изучение воспитанности школьников. М.: Педагогика, 1982. -104 с.
18. А.Б.Интыкбаева. Формирование основ профессионально-коммуникативных умений и навыков у будущего учителя: Автореф. дис. ...канд. пед.наук.- Алматы, 1993г.-28с.
19. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. – М., 1990г.-157с.
20. Абдуллаев С.Ф. Теоретические и методические основы использования народного декоративно-прикладного искусства Узбекистана в подготовке учителей изобразительного искусства: автореф. ... канд.пед.наук.-М.989.-17 с.
21. Смирнова Н.Б. Чувашское народное декоративно-прикладное искусство в системе профессиональной подготовки студентов художественно-графического факультета: дисс. ... канд. пед. наук. – Чебоксары, 2001. –189 с.
22. Робу М.М. Формирование творческой педагогической деятельности у студентов в процессе освоения ими традиций народного декоративно-прикладного искусства: автореф. ... канд. пед. наук.- М., 1992. – 16 с.

23. Давидова Т.А. Структура содержания и методика преподавания народного декоративно-прикладного искусства при подготовке студентов педагогических учебных заведений дальневосточного региона: автореф. ... канд. пед. наук. – Москва, 1986. – 16 с.

24. Еришова Л.В. Теоретические и методические основы подготовки учителей начальных классов к воспитательной работе народного декоративно-прикладного искусства России: автореф. ... канд. пед. наук. - М., 1988. – 17 с.

МРНТИ 14.35.09

Жунусова К.А.¹

¹старший преподаватель Алматинского технологического университета,
г. Алматы, Казахстан, Kuralay_zha@mail.ru

Тулекова М.А.²

²старший преподаватель Алматинского технологического университета,
г. Алматы, Казахстан

СОВРЕМЕННЫЕ УСЛОВИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В ВУЗАХ КАЗАХСТАНА

Аннотация

Статья затрагивает проблемы педагогической деятельности русиста в новых условиях образовательного процесса, новых требований к профессиональной компетентности. В данной статье освещается актуальная тема «Современные проблемы обучения профессиональному русскому языку в вузах Казахстана». Идет подробное описание проблемы использования контекстно-интерактивной технологии в процессе обучения русскому как неродному в вузе. Рассматриваются вопросы педагогического умения создавать системы проблемных ситуаций и условия обучения. В настоящее время происходит актуализация компетентностного обучения. Целью обучения студентов в вузе является подготовка специалиста-личности. Качественная подготовка специалистов означает не только формирование определенных теоретических знаний, умений и профессиональных навыков, но и развитие качеств и свойств профессиональной личности.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, новая парадигма образования, компетенция, кредитная система обучения, инновационная деятельность, опыт, методы обучения.

Қ.А. Жүнісова¹

Алматы технологиялық университетінің аға оқытушысы,
Алматы қ., Қазақстан

М.Ә. Түлекова²

Алматы технологиялық университетінің аға оқытушысы,
Алматы қ., Қазақстан

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖОО-ДАҒЫ ОРЫС ТІЛІ ПӘНІ ОҚЫТУШЫСЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІНІҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕМЕСІ

Аңдатпа

Мақалада орыс тілі маманының оқу үдерісіндегі заманауи әдістемелерінің және кәсіби құзыреттілігіндегі жаңа талаптарының педагогикалық қызмет мәселелері туралы сөз қозғалады. «Қазақстанның ЖОО-дағы орыс тілі пәнін кәсіби тұрғыда оқытудың заманауи мәселелері» - бұл мақаланың өзекті тақырыбы болып табылады. ЖОО-дағы орыс тілін екінші тіл ретінде меңгеруде мәтіндік-интерактивті технологияны қолданудың мәселелері толық сипатталады. Педагогикалық дағдыдағы білім беру әдістемелері мен проблемалық жағдайлар жүйесі туралы сұрақтар қарастырылады. Қазіргі таңда білім беру құзыреттілігі жаңартылып жатыр. ЖОО-дағы студенттерге білім берудің мақсаты - жеке тұлға, білікті маман дайындау болып табылады. Мамандардың сапалы дайындығы белгілі

теориялық білімді дағдылар мен кәсіби қасиеттерді білдіріп қана қоймай, сонымен қатар сапаны жетілдіру мен кәсіби тұлғаның қасиетін қалыптастырады.

Түйін сөздер: педагогикалық қызмет, білім берудің жаңа нұсқасы, құзыреттілік, білім берудің кредиттік жүйесі, инновациялық қызмет, тәжірибе, білім беру әдістемесі.

Zhunissova K.A.¹

*¹Алматы технологиялық университетінің аға оқытушысы,
Almaty, Kazakhstan*

Tulekova M.A.²

*²Алматы технологиялық университетінің аға оқытушысы,
Almaty, Kazakhstan*

MODERN CONDITIONS OF PEDAGOGICAL ACTIVITY OF THE TEACHER OF THE RUSSIAN LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF KAZAKHSTAN

Abstract

The article touches upon the problems of pedagogical activity of the Russian language in the new educational process, new requirements for professional competence. This article covers the actual topic “Modern problems of teaching professional Russian language in universities of Kazakhstan”. There is a detailed description of the problem of using context-interactive technology in the process of learning Russian as a non-native in university. The issues of pedagogical ability to create systems of problem situations and learning conditions are considered. Currently, competence learning is being updated. The purpose of training students in higher education is to prepare a specialist – personality. Higher-quality training of specialists means not only the formation of certain theoretical knowledge, skills and professional personality.

Key words: pedagogical activity, new educational paradigm, competence, credit system of education, innovative experience, teaching methods.

С формированием в Казахстане национальной системы образования, которая должна соответствовать европейским и мировым стандартам, осуществляется качественная профессиональная подготовка специалистов. Но это возможно лишь опираясь на идеи гуманизации образования, связанные с развитием личности. Формируется новый подход, направленный на развитие способностей каждого обучающегося, готовности его к жизни в современном обществе. Понятие «инновация» в профессиональной жизни педагогов утвердилось уже давно. Основными целями инновационного обучения являются: развитие интеллектуальных, коммуникативных, лингвистических и творческих способностей обучающихся. Данными целями определяются и задачи инновационного обучения: оптимизация учебно-воспитательного процесса; создание обстановки сотрудничества ученика и учителя; выработка долговременной положительной мотивации к обучению, включение учащихся в креативную деятельность; тщательный отбор материала и способов его подачи [1, с.56-57].

Что же мы подразумеваем под инновационным уроком? Инновационный урок-это вариативная модель организации обучения студентов за определённый период времени. Преподаватель стремится к прогрессу, стремится по-новому изменить свою деятельность. Этот процесс и будет являться инновацией. Инновационная деятельность преподавателя связана с применением новых технологий педагогической науки и практики в образовательном процессе. Основу инновационного обучения составляют такие технологии как: развивающее обучение, проблемное обучение, развитие критического мышления, дифференцированный подход к обучению, игровые технологии, создание ситуации успеха на уроке и другие [2, с.98]. В современном мире невозможно представить урок без процесса информатизации и коммуникативных технологий. Использование ИКТ технологий позволяют расширить возможности учебной информации, активно вовлечь учащихся в учебный процесс, качественно изменить контроль за деятельностью обучающихся, приобщить их к достижениям информационного поля. Практика показывает, что учащиеся охотно идут на занятия с использованием ИКТ.

Еще одним из современных инновационных подходов является проблемное обучение, поскольку оно направлено на включение ученика в поисковую, творческую деятельность и предполагает использование активных методов обучения. В условиях введения новых образовательных стандартов, проблемное обучение является актуальным, так как обостряет внимание, развивает творческое воображение и

сообразительность. Отличительной особенностью нового стандарта является его деятельностный характер, ставящий главной целью развитие обучающегося. На уроках большое внимание должно уделяться развитию видов деятельности обучающихся проектных и исследовательских работ. Проектная технология делает учебный предмет творческим и целенаправленным, а студенты учатся подходить к знаниям ответственно и целеустремлённо [3, с.102].

Одним же из современных требований к уроку русского языка является работа с текстом. В связи с этим используется такая форма урока, как исследование. В самом названии «урок - исследование» просматривается основная задача - исследование языкового материала на основе текстов. Урок на основе групповой технологии может представлять собой работу в микрогруппах, в парах и т.д. Опыт показывает, что групповая работа особенно эффективна, если преподавателем организован процесс распределения учебных заданий и продумана технология их обсуждения в коллективе. Исследовательский урок – это форма обучения студентов на основе познания окружающего мира, организации исследования того или иного предмета или явления. Цель исследовательского урока – использование, развитие и обобщение опыта учащихся и их представлений о мире. Как создать на уроке ситуацию успеха для каждого обучающегося? Ситуация успеха – это результат продуманной, подготовленной стратегии, тактики. Только положительная мотивация даёт энергию для преодоления трудностей обучающегося. На фоне этого состояния могут формироваться устойчивые чувства удовлетворения. При использовании инновационных технологий в обучении русскому языку успешно могут применяться следующие приемы: ассоциативный ряд, опорный конспект, ИНСЕРТ (интерактивная система записи для эффективного чтения и размышления), мозговая атака, групповая дискуссия, кластеры, синквейн, «продвинутая лекция», эссе, ключевые термины, перепутанные логические цепочки, дидактическая игра, лингвистические карты, работа с тестами. Большое значение для раскрытия творческого потенциала обучающегося имеют и нетрадиционные формы домашнего задания, которые призваны, с одной стороны, закреплять знания, умения и навыки, полученные на уроке, а с другой стороны, позволяют ребёнку проявить самостоятельность, самому найти решение нестандартного вопроса, задания.

Итак, в основе современного образования лежит активность как преподавателя, так и студента. Именно этой цели - воспитанию творческой, активной личности, умеющей учиться, совершенствоваться самостоятельно, и подчиняются основные задачи современного образования. Каждый преподаватель должен стать новатором, успешным, как и его обучающиеся. Ведь именно инновационный подход к обучению позволяет так организовать учебный процесс, чтобы направить знания на развитие способности обучающегося к самосовершенствованию, самостоятельному поиску решений, к совместной деятельности в новой ситуации [4, с.78-80].

В настоящее время выпускнику высшей школы необходимо быть не просто профессионалом высокого уровня, конкурентоспособным в условиях формирующегося рынка труда, а профессионалом-личностью, умеющим нестандартно мыслить, стремящейся к саморазвитию. По словам Ш. Амонашвили, "учитель сам должен быть личностью, ибо личность может быть воспитана только личностью; он сам должен быть высокогуманным, ибо гуманность можно привить ... только добротой души; он обязательно должен быть широко образованным и творческим человеком, ибо страсть к Познанию может зажечь только тот, кто сам горит ею; учитель должен быть патриотом и интернационалистом, ибо любовь к родине может пробудить только любящий свое отечество" [5, с. 41].

В этих новых условиях и преподаватель является субъектом учебного процесса, в функции которого входит организация внешних источников поведения, исходя из интересов студента, осуществление активного отбора и использования необходимой информации. В таком аспекте обучение выступает как руководство направленной познавательной активности студента на основе педагогических методов: постановка проблем и задач, обсуждение и дискуссия, совместное планирование, а учение складывается из таких действий обучаемого, как решение задач и оценка результатов, выбор информации и применение знаний [6, с.3-11].

В современных педагогических теориях студент рассматривается как субъект, формирующийся под воздействием собственных интересов и целей, когда учение складывается из таких действий, как выбор вопросов и задач, поиск информации, осмысливание, творческая деятельность, отвечающая его потребностям и возможностям [7, с.28-37]. Новая парадигма технического образования характеризуется основной миссией - обеспечение условий самоопределения и самореализации личности студента, его развитие на основе принципов «школы мышления», активного полагания себя в мир интеллектуальной, предметной, социальной и духовной культуры. Основной формой коммуникации между студентом и преподавателем выступает диалогическое общение. Новым условием преподавания русского языка в

современных условиях Казахстана является информатизация профессиональной деятельности, образования, науки, необходимость обмениваться сообщениями в телекоммуникационных сетях, работать с информацией, которая представлена на русском языке. Переход к новой парадигме обучения русскому языку как неродному в техническом вузе требует иного подхода к самому вопросу научения, овладения другим языком студентов-казахов для свободной коммуникации в открытом информационном обществе.

С развитием международного сотрудничества в сфере образования, академической мобильности и информационно-коммуникативных средств общения значительно повысилась значимость владения не только английским языком, но и русским языком как средством универсального узкопрофессионального общения. В связи с этим в образовательные программы вузов Казахстана была введена дисциплина «Профессиональный русский язык» объемом в 2 кредита на 2 курсе обучения бакалавриата. Курс профессионального русского языка представлен двумя модулями: первый включает необходимый круг профессионально-ориентированных знаний и второй - углубленное изучение текстов специальности, профессионального дискурса. Программа опирается на лингвистические и методические достижения последних лет и на сложившийся опыт профессиональной лингводидактики. За исходный уровень владения профессиональным русским языком принимаются конечные требования, предъявляемые к студентам, знакомым с системой русского языка и особенностями реализации языковых единиц в различных ситуациях словесного общения - C1 Европейского стандарта языкового образования, а также уровни LSP (язык для специальных целей) и LAP (язык для академических целей), которые согласно новой концепции языкового образования в Республике Казахстан [8,9] входят в программу курса «Русский язык» (6 кредитов) на 1 курсе бакалавриата.

Содержание программы «Профессиональный русский язык» определяется коммуникативными потребностями студентов в научно-профессиональной сфере, целями и задачами обучения профессиональному русскому языку как средству профессиональной деятельности. Требуемый уровень коммуникативной компетенции на русском языке может быть сформирован в процессе активной работы с аутентичными источниками информации, заимствованными из сферы конкретной профессиональной деятельности, с научно-обоснованным использованием компьютерных методов обучения. Известно, что принципы реализуются через методы. Одним из методов компьютерного обучения являются активные методы. В «Словаре лингвометодических терминов» нами дается следующее определение: «Активный метод обучения - один из комбинированных методов обучения второму языку, направленный на практическое овладение языком в результате обильной речевой практики с использованием элементов стилистических приемов» [10, с.104].

Активные методы - это методы, при которых деятельность обучаемого носит продуктивный, творческий, поисковый характер. Активные методы обучения охватывают все виды занятий со студентами, стимулируют познавательную деятельность обучающегося и строятся на диалогах, предполагающих свободный обмен мнениями о путях разрешения той или иной проблемы. Это: беседа, диспут, тематический семинар, деловая игра, тренинг, в последнее время очень часто упор делается на интерактивные методы. Базовым положением данного метода является побуждение студентов к размышлению, рефлексии, самостоятельным выводам и умозаключениям.

Таким образом, в динамично меняющемся мире системы постоянного профессионального развития педагогов являются одним из ведущих факторов качества образования. «За годы независимости РК в системе образования было проведено много реформ, достигнут ряд существенных результатов. Но только сегодня мы подошли к пониманию и созрели, чтобы кардинально решить главную задачу - вопрос квалификации педагогов.

Список использованной литературы:

- 1 Бахмутский А.Е. «Школьные технологии» - М., 2014 г.
- 2 Унт И. Индивидуализация и дифференциация обучения. - М., 2013 г.
- 3 Кзензова Г.Ю. «Перспективные школьные технологии» - М., 2010 г.
- 4 Тростенцова Л.А. «Урок русского языка на современном этапе» - М., 2008 г.
- 5 Педагогический поиск. - М.: Педагогика, 1990. - 560 с.
- 6 Яркова Т.А. Педагогическое исследование как развивающийся феномен // Образование и наука. 2009. - №3(60). - С.3-11.
- 7 Яковлев С.В. Ценностная детерминация жизненного и познавательного опыта личности // Образование и наука. 2011. - №4. - С.28-37.

8 Кунанбаева С.С. Современная методология полиязычного образования // Вестник КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Серия «Педагогика». 2011. - №1.

9 Типовая программа по русскому языку для неязыковых вузов. - Алматы: КазНУ. 2012. - 25 с.

10 Абилова Б.А. Словарь лингвометодических терминов. Изд. КазГУ, 1997. - 104 с.

МРНТИ 14.23.09

Г.З.Таубаева¹

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің доценті, п.ғ.к.

М.Бакетова²

²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің магистрі

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫ БОЙЫНША СТУДЕНТТЕРДІ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН БОЛАШАҒЫ

Андатпа

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұрған ұлы мақсат міндеттердің бастысы өзінің ісін жалғастыратын салауатты, білімді ұрпақ өсіру, саналы ұрпақ тәрбиелеу. Олай болса, қазіргі өзгермелі әлеуметтік жағдайға тез бейімделіп, шығармашылықпен ойлай білетін, кәсіби деңгейде қалыптасқан, бәсекеге қабілетті, жанашыл, өз мамандығын сүйетін, балалармен ынтымақтаса отырып, кәсіби қызметті жеке шығармашылық тұрғыда ұйымдастыра алатын, белсенді маман даярлау жоғары оқу орындарының өзекті мәселесі болып табылады. Осындай міндеттерді жүзеге асыруда болашақ маманның теориялық және практикалық білімін байланыстыра отырып, олардың кәсіби іскерліктері мен дағдыларын, шеберліктерін шындау мақсатында педагогикалық практикалардың маңызы зор. Педагогикалық практика барысында студенттердің кәсіби белсенділігі интерактивті сипатта қалыптасады, себебі педагогикалық дағдыны бір мезетте қалыптастыру мүмкін емес, керісінше қарапайым әдіс-тәсілді меңгерудің өзі біршама уақыт аралығында жүзеге асады да, күрделі де, маңызды кәсіби шеберлікті қалыптастырады.

Бұл мектепке дейінгі ұйымның педагог-маманын даярлауға біртұтас үрдіс ретінде қарап, педагогикалық практика барысында студенттердің білім берудегі тек әдістемелік дағдысын қалыптастыруға көңіл бөліп қана қоймай, олардың теориялық білімдерін көтеру, мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың дидактикалық жүйесін меңгеру мүмкіндігін жетілдіру керектігін көрсетеді.

Түйін сөздер: мектепке дейінгі білім беру жүйесі, кәсіби құзыреттілік, мектепке дейінгі педагог, кәсіби педагогикалық практика.

Г.З. Таубаева¹

¹К.п.н., доцент Казахский национальный педагогический университет имени Абая

М.Бакетова²

²Магистр, Казахский национальный педагогический университет имени Абая

СИСТЕМА ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ СФЕРЫ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация

Перед человечеством всегда стояла великая цель - оставить после себя грамотное, образованное поколение, которое станет преемником во всех делах; воспитать хорошее потомство. В таком случае, подготовка профессионально сформированных, конкурентоспособных, новаторов, любящих свое дело, активных специалистов, способных быстро адаптироваться к изменяющимся современным социальным условиям, с развитым творческим мышлением, способных совместно с детьми организовать профессиональную деятельность с творческим подходом, является одной из актуальных проблем в вузе. В реализации этой задачи большое значение имеет педагогическая практика, которая в целях закрепления профессиональных знаний, умений, связывает теоретические и практические знания будущих специалистов. В ходе педагогической практики профессиональная активность студентов формируется в

интерактивном виде, поскольку педагогические навыки сформировать в один миг не представляется возможным, напротив, освоение простым методом происходит в течение определенного времени, тем самым формирует сложный, профессионально значимый навык педагога.

Это означает то, что подготовку педагога-специалиста дошкольной организации следует рассматривать как целостный педагогический процесс, а также необходимо не только обратить внимание на формирование методических умений в образовании студентов в ходе педагогической практики, но и повышать их уровень теоретических знаний, развивать возможности освоения дидактической системой дошкольного обучения и воспитания.

Ключевые слова: система дошкольного образования, профессиональная компетенция, дошкольный педагог, профессиональная педагогическая практика

G.Zh. Taubayeva¹

¹Cand.ped.sciences, associate professor of Abai Kazakh national pedagogical university

M. Baketova²

Master of Abai Kazakh national pedagogical university

THE SYSTEM OF TEACHING THE STUDENTS IN THE FIELD OF PRESCHOOL EDUCATION: PROBLEMS AND PROSPECTS

Abstract

Humankind has always had a great goal - to leave behind a literate, educated generation, which will be the successor in all matters; raise good offspring. In this case, the training of professionally formed, competitive, innovators who love their job, active professionals who are able to quickly adapt to the changing modern social conditions, with developed creative thinking, are able to organize professional activities with a creative approach together with children, is one of the urgent problems in high school. In the implementation of this task, pedagogical practice is of great importance, which, in order to consolidate professional knowledge and skills, links the theoretical and practical knowledge of future specialists. In the course of teaching practice, students' professional activity is formed in an interactive form, since it is not possible to form pedagogical skills in an instant, on the contrary, mastering by a simple method occurs during a certain time, thereby forming a complex, professionally significant teacher skill.

This means that the training of a teacher-specialist in a preschool organization should be viewed as an integral pedagogical process, and it is necessary not only to pay attention to the development of methodological skills in students' education during teaching practice, but also to increase their level of theoretical knowledge and develop the capabilities of the didactic system of preschool training and education.

Key words: preschool education system, professional competence, preschool teacher, professional teaching practice.

Қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық жанарулар адам өмірінің қай саласында болсын түбегейлі өзгерістер жасауда. Әлемдік білім беру кеңістігіне енгізілетін бүкіл оқу-әдістемелік жүйеге жаңа талаптар қойылды. Бұл талаптарды жүзеге асыруда жаңашыл оқу үрдістерін толық меңгерген, өз мүмкіндіктері мен мүдделерін, нарықтық экономика талаптарына барынша үйлесімді ете алатын, мәдени-әлеуметтік жағдайларға бейімделу қабілеті бар мамандардың қажеттігі белгілі. Қазіргі таңдағы білім беру жүйесіне ізгілендіру, демократияландыру бағыттарының енуімен байланысты болашақ ұстазды психологиялық-педагогикалық және әдістемелік тұрғыда даярлау - негізгі мақсаттардың біріне айналып отыр.

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында «Білім берудің қазіргі негізгі мақсаты - білім алып, білік пен дағдыға қол жеткізу ғана емес, солардың негізінде дербес әлеуметтік және кәсіби біліктілікке – ақпаратты өзі іздеп табу, талдау және ұтымды пайдалану, жылдам өзгеріп жатқан бүгінгі дүниеге лайықты өмір сүру және жұмыс істеу болып табылады», - деп жоғары білім мен ғылымды ұштастыра жүргізу жан-жақты айқындалған [1]. Осы міндеттерді жүзеге асыруда, *біріншіден*, педагогтың кәсіби біліктілігін арттыру, *екіншіден*, жоғары оқу орындары студенттеріне қойылатын талаптарды күшейту басты назарда болуы тиіс. Аталмыш міндеттер білім берудің маңызды құрылымдық-мазмұндық компоненттерін шығармашылықпен жоспарлау мен реформалауды жүзеге асыруда жоғары оқу орындарында

студенттердің, ертеңгі мамандардың жоғары білімді білікті маман болып қалыптасуына педагогикалық практиканың алатын орны ерекше.

Қазақстан Республикасының білім стандарттары мен тұжырымдамаларының жарық көруі, осыған орай оқу бағдарламалары мен оқулықтар мазмұнының түбегейлі өзгеруі, жаңартылған оқу бағдарламаларының практикаға енуі болашақ маман даярлау ісіне өте жауапкершілікпен, ұқыптылықпен, зерттеушілікпен қарауды талап етіп отыр.

«Практика» ұғымының философия, психология, педагогика ғылымдарында өзіндік қалыптасу тарихы болғандықтан, ой тұжырымдарды басшылыққа алуды жөн көрдік. Қазіргі таңдағы қазақстандық философия ғылымын зерттеушілер (Ә.Нысанбаев, Д.Кішібеков, Ж.Алтаев, Ж.Әбділдин, Қ.Бейсенов және т.б.) еңбектерінде таным процесінде ақиқатқа жетудің негізгі көзі-практика дей отырып, оның даму заңдылығын тұжырымдаған [2].

Ал, жоғары оқу орындарындағы педагогикалық практиканың болашақ мамандардың теориялық білімдерін өздігімен тәжірибеде қолдана білудегі орны туралы ғалымдардың (О.А.Абдуллина, О.Бабанский, Н.И.Болдырев, Н.В.Кузьмина, А.И.Пискунов және т.б.) еңбектерінде көрініс тапқан [3]. Педагогикалық практикабарысында ұйымдастырушылық, коммуникативтік, диагностикалық және т.б. педагогикалық біліктілік пен дағдыны қалыптастыру жолдары мен құралдарын зерттеуші-ғалымдар (Э.А.Васильева, Н.В.Кузьмина, А.В.Маринкевич, т.б.) жүйелеген [4].

Қазақстандық ғалым педагогтар, психолог, әдіскер-ғалымдар (Т.С.Сабыров, О.А.Абдуллина, Б.Р.Айтмамбетова, А.Е.Әбілқасымова, В.А.Сластенин, Н.Д.Хмель, т.б.) педагогикалық практиканың мақсатын, мәнін айта келе, зерттеу барысында практиканың студенттерді педагогтік іс-әрекетке даярлаудың бірден-бір үрдісі екенін айтады [5].

Болашақ мектепке дейінгі білім беру мамандарын даярлау жүйесінде педагогикалық практика маңызды роль атқарады. Себебі, болашақ мамандардың кәсіптік даярлығы, базалық білімі мен практикалық іскерлігі, дағдысының өзара үйлесімділігі педагогикалық практика барысында ғана көрініс табады. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында: «Білім алушылардың кәсіптік практикасы мамандар даярлайтын кәсіптік оқу бағдарламаларының құрамдас бөлігі болып табылады, ол практика базасы болып табылатын тиісті ұйымдарда жүргізіледі және оқыту үдерісінде алған білімдерді бекітуге, практикалық дағдыларды игеруге және озық тәжірибені меңгеруге бағытталған. Кәсіптік практиканың түрлері, мерзімдері мен мазмұны оқу бағдарламаларымен және оқу жоспарларымен айқындалады» деп атап көрсетілген [6]. 5В010100-Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу мамандығы студенттерінің педагогикалық практикасы жоғары кәсіби және педагогикалық білім берудің ажырамас бөлігі болып табылады [7].

Педагогикалық практика - студенттердің педагогикалық танымдарын үйрету мен өзгертудің ерекше тәсілі. Практикадағы таным процесінің ерекшелігі – теориялық білімдерді тәжірибелік қажеттілік сипатына қарай тереңдете отырып, жетілдіреді. Қазіргі кезде мектепке дейінгі ұйымда педагогикалық үдерістің әртүрлі аспектілерін модернизациялау кезінде студенттердің өзгеріске түсуі студенттер үшін жаңа танымдық қажеттіліктерді тудырады, рефлексияны белсендіреді, өзін-өзі жетілдіруге, кәсіби қызметке қатысты көзқарастарды молайтуға және болашақ педагогтің ойлау тәсіліне ықпал етеді.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында өтілетін педагогикалық (кәсіптік) практика - *біріншіден*, болашақ педагог-мамандардың кәсіби құзыреттілік көрсеткіштерінің жоғары, олардың қарым-қатынас барысында кәсіби проблемаларды шешуге дайын болуына, *екіншіден*, студенттің білім беру тәжірибесін жандандыруға мол мүмкіндік береді. Педагогикалық тәжірибеге заманауи тәсілдерді талдау жасау студенттердің педагогикалық іс-әрекетті меңгеруін ынталандырады, оның жаңа мән-мағынасын ашуға, белсенді тұлғалық-кәсіби құзыреттілігін дамытуға жетелейді. Студенттердің кәсіптік практика барысында мектеп жасына дейінгі балалармен, педагогикалық ұжымымен және ата-аналармен нақты қарым-қатынас орнатуда әртүрлі кәсіби міндеттерді шешуді болжайды [8].

Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу мамандығының Қазақстан Республикасы мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында (МЖМБС) көрсетілгендей, студенттердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруға үлес қосатын практиканың бірнеше түрі жүзеге асырылуда:

Біріншіден, студенттердің алғашқы кәсіби дағдыларын меңгеруге және мектепке дейінгі ұйымның оқу үдерісінде тәрбиелеу мен дамытудың маңызды міндеттерін шешуге бағытталған оқу практикасы (2 курс, оқу- таныстыру және педагогикалық практика). Оқу практикасының мақсаты - ерте жастағы балалардың даму мүмкіндіктерін түсінуге, балалармен қарым-қатынас жасау мен жұмыс істеудің практикалық дағдыларын меңгеруіне көмектесу. Аталмыш практикада күтілетін нәтижесі студенттердің білімі мен дағдыларын тереңдету және бекіту болып табылады. Оқу практикасының ұзақтығы 2 апта.

екіншіден, 3 курс 6 семестрде өтілетін 4 кредит көлемінде (психологиялық-педагогикалық практика, әдістемелік практика) мамандандырылған мектепке дейінгі ұйымдарда өтілетін педагогикалық практика практика болып табылады, ол студенттердің жалпы кәсіби құзыреттілігін арттыруға және жетілдіруге бағытталған, мектеп жасына дейінгі балалармен және педагогикалық ұжыммен қарым-қатынас барысында қалыптасқан мәселелерді шешуге мүмкіндік береді. Алға қойған міндеттерді жүзеге асыруда студенттердің негізгі кәсіби және педагогикалық дағдылары қалыптастырады: баланың жеке және тұлғалық сапаларының дамуын диагностикалау, топтағы психологиялық климатты анықтау, баланың психикасы мен денсаулығын талдау; ұжымдық, топтық және жеке іс-әрекеттерді ұйымдастыру, ойын іс-әрекеттерінде көшбасшылықты дамыту, педагогикалық ортаны құру, жағдаяттарды шынайы бағалау, балалармен, әріптестермен және ата-аналармен байланыс орнату, қарым-қатынаста икемділік пен төзімділікті көрсету, қарым-қатынастың вербальды құралдарын меңгеру, балалардың тұлғалық қарым-қатынастарын реттеу үшін коммуникативтік дағдылар меңгерту.

үшіншіден, әдістемелік (өндірістік) практика, оның мақсаты - «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» мамандығы бойынша кәсіби дағдыларды мен іскерліктерді қалыптастыру болып табылады. Өндірістік практика 4 курста 5 кредит көлемінде 10 апта өндірістен қол үзіп өткізілетін практика мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында жүргізіледі. Осы практиканың ерекшелігі практиканың мазмұнын құрылымдау кезінде психологиялық-педагогикалық іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыруда интеграциялық және кешендік сипаттағы қағидаттарды жүзеге асыру қамтамасыз етіледі, сонымен қатар жалпыланған әлеуметтік-психологиялық-педагогикалық кәсіби қабілеттерін біріктіреді.

Күтілетін нәтижелер:

Әдістемелік практиканың нәтижесі болашақ мамандарға мектепке дейінгі білім беру саласындағы кәсіби-педагогикалық тапсырмаларды тиімді шешуге мүмкіндік беру, студенттерде қалыптасқан кәсіби және педагогикалық қызметтің дағдыларын қалыптастыру:

- белгілі диагностикалық әдістерге негізделген мектепке білім беру ұйымының оқу үдерісін құрастыру;
- қазіргі заманғы жетістіктерді мектепке дейінгі білім беру практикасында қолдану;
- әдістемелік және тәрбиелік жұмыстың жаңа тиімді нысандарын, әдіс-тәсілдерін дербес іздестіруді жүзеге асыру;
- мектепке дейінгі білім деңгейіне сәйкес жаңа технологияларды қолдана отырып, мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу және оқытудың кешенді білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру;
- мектепке дейінгі ұйымдарда әдістемелік жұмысты ұйымдастыру мен өткізудің дәстүрлі және дәстүрлі емес нысандары мен әдістерін белсенді қолдану, т.б.

Педагогикалық практикалардың мақсаты – мектеп жасына дейінгі балалардың әртүрлі әрекеттерін ұйымдастыру, жеке тұлға ретінде дамуын және қалыптастыру үрдісін басқару. Сонымен қатар, педагог-маманның теориялық дайындығы мен практикалық іс-әрекетінің тұтастығын қамтамасыз ету.

Практикалардың негізгі міндеттері:

- тәрбиешіге қажетті кәсіби білім, білік, дағдылар жүйесін қалыптастыру;
- мектеп жасына дейінгі бала, ата-аналар және ұйым қызметкерлерімен өзара әрекет орнықтыруды қамтамасыз ететін қарым-қатынас амалдарын меңгеру;
- мектепке дейінгі ұйымдардың білім беру үрдісіне шығармашылық кәсіби ұстанымын қалыптастыру;
- баланың жас және жеке тұлғалық ерекшеліктеріне байланысты тәрбиелік міндеттерге сәйкес инновациялық технологияларды таңдау қабілетін дамыту;
- педагогикалық іс-әрекет мәдениетін (сөйлеу мәдениеті, педагогикалық қарым-қатынас мәдениеті, сыртқы пішін мәдениеті) қалыптастыру;
- студенттердің өзін-өзі тану, жетілу қажеттілігін дамыту;
- мектеп жасына дейінгі балалар іс-әрекетін диагностикалау құралдары мен әдістерін меңгеру.

«Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу» мамандығы бойынша меңгеруде аталған міндеттерді іске асыруда мына мәселелерге баса көңіл аударымыз тиіс:

- ЖОО-да болашақ мектепке дейінгі педагог-мамандарды дайындауда педагогикалық-психологиялық пәндер байланысын күшейтіп, оларды кіріктіре оқытуды қамтамасыз ету;
- әр әдістемелік пәндерді оқытудың әдістемесін меңгерту барысында пәнаралық байланыспен қоса, олардың өзіндік ерекшеліктерін (мақсаты мен міндеті, мазмұны, құрылымы, оқыту әдістері т.б.) талдауға көңіл бөлу;
- мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту стандарты мен бағдарлама мазмұнын, құрылымын, әрбір әдістемелік пәннің оқу бағдарламаларының ерекшелігін жете түсіну;

- тәрбие мен оқытуды сабақтастық тұрғысында жүргізу;
- қалыптасқан (жабдықталған) мектепке дейінгі ұйым базасының болуы;
- кәсіби-педагогикалық және коммуникативтік мәдениеті қалыптасқан маман даярлау.

5B010100-Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу мамандығы бойынша білім алатын студенттер тұрғысынан практика маңыздылығы мынада:

- алынған теориялық білімді нақтылау;
- теориялық білімдерін тексеру;
- алынған білімдерін іс жүзінде жүзеге асыру;
- қажетті іскерлік пен дағдыларды қалыптастыру;
- жұмыс тәжірибесін меңгеру;
- мектеп жасына дейінгі балалармен қарым-қатынас жасау;
- практикамен теорияның байланысын нақтылау, айырмашылығын білу;
- өзінді нағыз маман (педагог) ретінде сезіну;
- мамандықты дұрыс таңдауды түсіну және кедергілерді жеңуге талпыну.

Университеттің академиялық күнтізбесіне сәйкес 5B010100-Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу мамандығының 3-4 курс студенттерінен педагогикалық практика барысында сауалнамалар бойынша жауап алынды:

№	Сауалнамалар	Студенттердің жауаптары
1	Мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбиеші-педагогтің ең басты кәсіби іс-әрекеті не деп ойлайсыз?	<i>Біріншіден</i> , мектеп жасына дейінгі балалармен тәрбиелеу мен оқыту стандартына, бағдарламаға сай педагогикалық іс-әрекетті ұйымдастыру және жүргізу; <i>Екіншіден</i> , ата-аналармен жұмыс жүргізу, олармен ата-аналар жиналысын өткізу, ашық есік күнін ұйымдастыру, спорттық және мерекелік іс-шаралар өткізу, <i>Үшіншіден</i> , педагог-маман өз шеберлігін шыңдау мақсатында курстардан өту, ашық сабақтар өткізу, т.б.
2	Жақсы тәрбиеші-педагог болу үшін қандай тұлғалық сапа керек деп ойлайсыз, осы сапалардың қайсысы сізде бар?	Тәрбиешінің басты тұлғалық қасиеті мыналар: білімді, жауапкершілігі жоғары, сауатты, өз мамандығын сүйетін, балаларды жақсы көретін, т.б.
3	Педагогикалық практиканың сіздің кәсіби дайындығыңызда қандай маңызы бар деп ойлайсыз?	Болашақта өз мамандығым бойынша еңбек ету үшін жоғары оқу орында алған теориялық білімді практикамен байланыстырамын деп ойлаймын. Кәсіби маман болуға практиканың алатын орны зор.
4	Практиканың тиімділігіне қандай факторлар әсер етеді?	Біріншіден, тәжірибенің ұзақтығы. екіншіден, ЖОО-да әдістемелік пәндер бойынша зертханалық жұмыстар жүргізу, сонымен қатар білімді де білікті тәрбиешілердің әдістемесі деп есептеймін.
5	Педагогикалық практика кезінде мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс жасау барысында қандай қиындықтар кездесті? Қиындықтарды жеңу үшін қандай педагогикалық-психологиялық және әдістемелік еңбектерге сүйендіңіз?	Балалармен кездесетін қиындықтар: балалар үлкендер айтқан тілді алмайды, тыныш отырмайды, эгоист, т.б. Педагог-ғалымдардың әдістемелік еңбектеріне және интернет-сайтқа жүгінуге тура келеді.
6	Педагогикалық практика кезінде қандай мәселелерге байланысты әлі де дайындығыңыздың төмен екенін байқадыңыз?	ЖОО-да әдістемелік тұрғыдан көп дайындық керек. Сонымен қатар, зертханалық сабақтарға үлкен мән беру керек.
7	Педагогикалық практикадан кейін өзіңіздің көзқарасыңыз қандай?	Практика барысында кафедра оқытушы-жетекшілермен ақылдаса кеңесе отырып, біршама жеңілдеп қалдық. Сонымен қатар, ұйым тәрбиешілерінің көптеп көмегі болды.

8	Педагогикалық практиканы ұйымдастыру деңгейін жақсарту үшін не істеу керек деп ойлайсыз?	ЖОО-да әдістемелік пәндерге көп мән беру керек. МЖМБС-н бастап, оқу бағдарламалары мен оқыту технологияларын жетік меңгеруі тиіс. Әдістемелік пәндерді мектепке дейінгі ұйымдарда өткізуге мүмкіндік беру. Сонымен қатар, мамандардың біліктілігін жетілдіру курстарына барып, білімдерін тереңдету
---	--	---

Педагогикалық практиканы ұйымдастыру жүйесінің сабақтастығын сақтай отырып, студенттердің педагогикалық практикаға дайындық деңгейі анықталды. Жоғарыдағы студенттермен жүргізілген анықтау экспериментінің практика барысында 3 курс студенттерінің - 78%, ал 4 курс бойынша - 89%-і барлық практиканың өту мерзімін ұзарту қажеттілігі туралы атап көрсеткен. Сонымен қатар, кейбір студенттер, практиканың мерзімі маңызды емес, тек әрбір болашақ маманның ынта-жігеріне, қызығушылығына және алған теориялық білімді іс-тәжірибеде байланыстыра алу қажеттілігін айтады.

Жүргізілген сауалнамаларда студенттер практиканың мазмұны бойынша берілетін тапсырмалардың ауырлығына, бағдарламаға сәйкес көп іздену қажеттілігін, мектеп жасына дейінгі балалармен қарым-қатынас барысында көптеген қиындыққа тап болғандығын айтады. Сонымен қатар, мамандықты таңдау барысында қателікке түскендері туралы айтқандар да кездесті.

Осы жүргізілген сауалнама нәтижесі бойынша кафедрада талдау жасап, мектепке дейінгі ұйымда өтілетін практиканың (барлық түрлері бойынша) мақсаты мен мазмұнын жетілдіруге, оның нақты тапсырмаларын орындауға көмектесетін әдістемелік нұсқаулықтар мен бағдарламалар жасауға кірісті.

ҚР МЖМБС-ы 5В010100 – Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу мамандығының бойынша төмендегідей құзыреттіліктерді қалыптастыру қажет:

Жалтымәдени - ақпарат алудың, сақтаудың, өңдеудің негізгі әдістері мен құралдарын пайдаланады; компьютермен, соның ішінде ғаламдық компьютерлік желілермен жұмыс істеу дағдысына ие; мектепке дейінгі білім беру саласындағы нормативтік-құқықтық құжаттарды қолдану; моральдық нормалар мен моральдық мінез-құлық негіздеріне ие; гигиеналық талаптарға, еңбек қорғауына және ықтимал жағымсыз сыртқы әсерлерді қорғау ережелеріне сәйкес салауатты өмір салтын қалыптастыруға қабілетті; ғылыми зерттеулерді ұйымдастыру қағидаларын, ғылыми білімдерге қол жеткізу жолдарын және құрылысын жүзеге асырады;

Кәсіби - оқу-тәрбие үдерісін *модельдей алады* және оқыту тәжірибесінде оны жүзеге асыруға *дайын*; психологиялық-педагогикалық зерттеулердің сапалық және сандық әдістеріне *ие*, әртүрлі жастағы балаларды дамыту, қарым-қатынас жасау, диагностикалау әдістерін қолдануға *қабілетті*; әртүрлі жастағы балалардың әрекеті, қарым-қатынасы, дамуының диагностикалық әдістерін *пайдалануға дайын*; білім берудің әртүрлі деңгейіндегі білім алушыларға арналған бағдарламалардан, оқыту, тәрбиелеу және дамытудың әртүрлі теорияларынан алған білімдерін *қолдануға дайын*; балалардың эралуан әрекет түрлерін *ұйымдастыруға дайын*; білімдік ортада субъектілердің бірлескен қызметі мен тұлғааралық өзара әрекеттестікті ұйымдастыру әдістерін *меңгерген*; мамандықтың жоғары әлеуметтік маңызын *түсінеді*, сондай-ақ білім берудің әртүрлі деңгейдегі студенттеріне арналған білім беру бағдарламаларын пайдалана алады; кәсіптің жоғары әлеуметтік маңыздылығын *түсінеді*, кәсіби сала бойынша нормативтік құжаттар мен білім туралы білімдерін *пайдалана алады*;

Пәндік - мектепке дейінгі білім беру ерекшеліктерін *жете түсінеді*; мектепке дейінгі жастағы балаларды тәрбиелеудегі сабақтастықты жүзеге асыру құралдарын *игерген*; мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамытудың теориялық және әдістемелік негіздері мен технологияларын *меңгерген*; мектеп жасына дейінгі балалардың дене тәрбиесінің теориялық және әдістемелік негіздері туралы білімдері мен технологияларын *қолдануға қабілетті*; мектеп жасына дейінгі балалардың бейнелеу, музыкалық және шығармашылық іс-әрекеттерін ұйымдастыру дағдыларын *игерген*.

Кафедрада студенттерді болашақ маман ретінде психологиялық-педагогикалық жағынан дайындауда заманауи педагогикалық технологияларға басты назар аударып отырады. Осылайша, базалық және кәсіби пәндер циклінің таңдау компонентіне «Мектепке дейінгі ұйымдардағы инновациялар», «Инклюзивті білім беру», «Мектепке дейінгі білім беру менеджменті», «Мектепке дейінгі жастағы балалардың коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыру», «Педагогикалық шеберлік», «Мектепке дейінгі ұйым әдіскері» атты пәндерінің қажеттілігі туындап, жұмыс оқу жоспарларына енгізіліп, жүргізілуде.

Кафедрада практиканы ұйымдастырудың тиімділігін арттыру үшін келесі іс-шаралар (жоспарлар) қарастырылды: *біріншіден*, ҚР МЖМБС сәйкес практиканың мазмұнын жетілдіру үшін психологиялық-

педагогикалық және әдістемелік пәндерді оқыту барысында практикалық дайындықтарына көбірек көңіл бөлу; екіншіден, жұмыс оқу жоспарының таңдау компоненттеріне кәсіби маман болуға қажетті пәндерді оқыту қажеттіліне, үшіншіден, практика мерзімін ұзартуға (академиялық күнтізбеге сәйкес) мән берілді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Астана, 2016
2. Философия. Оқулық /Кішібеков Д., Сыдықов Ұ. –Алматы., Қарасай, 2010. - 360 б.
3. Харламов И.Ф. Педагогика: Учебник для педагогических вузов. Минск: 2000.- 559
4. В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев др. Педагогика: Учеб. пособие для студентов пед. учеб. заведений /.- 3-е изд.- М.: Школа-Пресс, 2000.- 512 с.
5. Қоянбаев Педагогика: Пед. жоғары оқу орынд. студенттеріне арн. оқу құралы /- Алматы: Рауан, 1992.- 239 б.
6. «Білім туралы» Заң. –Алматы., 2007 (өзгер. мен толықт. Қазақстан Республикасы 2011 жылғы 24 қазандағы № 487-IV)
7. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік жалпыға міндетті білім стандарты. 5B010100-Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу мамандығы
8. Кәсіптік практиканы ұйымдастыру мен өткізу қағидалары және практика базалары ретінде ұйымдарды айқындау қағидалары. (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 29 қаңтардағы № 107 бұйрығы)

МРНТИ 14.35.07

Э.А.Айтенова¹

*¹PhD докторант 3 курса по специальности
Педагогика и психология КазНПУ им Абая*

Л.И. Шалабаева²

*²PhD, руководитель отдела науки и послевузовского образования
Казахская академия спорта и туризма*

А.С.Жуманова³

³д.п.н., доцент. Казахская академия спорта и туризма

РЕФОРМЫ ВЫСШЕГО И ПОСЛЕВУЗОВСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Образование признано одним из главных приоритетов в стратегическом направлении развития Республики Казахстан. С подписания Болонской Декларации, казахстанское образование пережило многочисленные реформы и пересмотры положений об образовании и законов. Необходимость модернизации системы образования, повышения ее мобильности для соответствия потребностям развития экономики и общества в целом. В формировании модели многоуровневого непрерывного образования, интегрированной в мировое образовательное пространство, обеспечивающий гибкую, многоуровневую подготовку специалистов в соответствии с потребностями рынка труда. Хотя нет единой концепции обучения в течение всей жизни, принятой на национальном уровне. На данный момент эти реформы не прекратились, они до сих пор пересматриваются для повышения уровня компетенции будущих специалистов страны, для улучшения уровня жизни населения в целом.

Ключевые слова: высшее образование, послевузовское образование, реформы, образовательный процесс.

Э.А. Айтенова¹

¹6D010300-Педагогика және психология мамандығының 3 курс докторанты
Абай атындағы ҚазҰПУ

Л.И. Шалабаева²

²PHD, ғылым және жоғары оқу орнынан кейінгі білім департаментінің бастығы
Қазақ спорт және туризм академиясы

А.С. Жуманова³

³п.ғ.д., доцент. Қазақ спорт және туризм академиясы

ЖОҒАРЫ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНАН КЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНЫҢ РЕФОРМАЛАРЫ

Аңдатпа

Білім Қазақстан Республикасының дамуының стратегиялық бағытындағы басты басымдықтардың бірі ретінде танылады. Болон декларациясына қол қойылғаннан кейін қазақстандық білім көптеген реформалардан және білім туралы заңдар мен заңдардың қайта қаралуынан өтті. Білім беру жүйесін жаңғырту, тұтастай алғанда экономиканың және жалпы қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін оның ұтқырлығын арттыру қажет. Еңбек нарығының қажеттіліктеріне сәйкес мамандарды икемді, көп деңгейлі оқытуды қамтамасыз ететін ғаламдық білім беру кеңістігіне біріктірілген көп деңгейлі өмір бойы білім беру моделін қалыптастыруда. Ұлттық деңгейде қабылданған өмір бойы оқытудың бірыңғай тұжырымдамасы болмағаны. Қазіргі уақытта бұл реформалар тоқтатылмаған, олар әлі күнге дейін елдің болашақ мамандарының құзыреттілігін арттыру, тұтастай алғанда халықтың өмір сүру деңгейін жақсарту үшін қайта қаралып жатыр.

Түйін сөздер: жоғары білім, жоғары оқу орнынан кейінгі білім, реформалар, оқу үдерісі.

E.A. Aitenova¹

¹PhD doctoral candidate of 3 courses in the specialty Pedagogy and Psychology
Abai Kazakh National Pedagogical University

L.I. Shalabayeva²

³PHD, Head of the Department of Science and Postgraduate Education
Kazakh Academy of Sports and Tourism

A.S.Zhumanova³

³Kazakh Academy of Sports and Tourism

REFORM OF HIGHER AND POST-UNIVERSITY EDUCATION

Abstract

Education is recognized as one of the main priorities in the strategic direction of the development of the Republic of Kazakhstan. With the signing of the Bologna Declaration, Kazakhstani education has undergone numerous reforms and revisions of education regulations and laws. The need to modernize the education system, increase its mobility to meet the needs of the development of the economy and society as a whole. In the formation of a model of multi-level continuing education integrated into the global educational space, providing flexible, multi-level training of specialists in accordance with the needs of the labor market. Although there is no single concept of lifelong learning adopted at the national level. At the moment, these reforms have not stopped, they are still being revised to increase the level of competence of future specialists of the country, to improve the standard of living of the population as a whole.

Keywords: higher education, postgraduate education, reforms, educational process.

Основой государственной политики в области высшего образования в Казахстане является Конституция Республики Казахстан. В соответствии с пунктом 2 статьи 30 Конституции Республики

Казахстан "Гражданин имеет право на получение бесплатного общего среднего, технического и профессионального, а также на конкурсной основе в рамках государственного образовательного заказа, бесплатного высшего и послевузовского образования при условии, что образование на этих уровнях получается в первый раз"[1]. Образование признано одним из главных приоритетов в ряде стратегических документов: Стратегического плана развития Казахстана до 2020 года, Стратегии развития Казахстана до 2050 года, Закон об образовании РК (по состоянию на 27.07 2007 года) и обновленной версии Закон (ноябрь 2015 года). На основе этих документов разработаны две государственные программы развития образования в Республике Казахстан на 2005–2010 гг. и на 2011–2020 гг. Нормативно-правовая база включает в себя 283 документа [2, 3].

Необходимость модернизации системы образования, повышения ее мобильности для соответствия потребностям развития экономики и общества в целом. Цель состоит в формировании модели многоуровневого непрерывного образования, интегрированной в мировое образовательное пространство, обеспечивающий гибкую, многоуровневую подготовку специалистов в соответствии с потребностями рынка труда. Хотя нет единой концепции обучения в течение всей жизни, принятой на национальном уровне.

Национальная система квалификаций была принята в 2012 г. с изменениями и дополнениями от 18.12.2013г. Рамка квалификаций помогла систематизировать и обеспечить основу для признания результатов обучения, способствовала повышению качества и доступа ко всем уровням образования, включая профессиональное техническое образование, высшее и послевузовское образование, улучшению взаимосвязи и признания квалификаций на рынке труда, а также реализации стратегии обучения в течение всей жизни. Создан Координационный совет и совместные рабочие группы при МЗСР РК по разработке нормативных правовых и методологических документов [4].

Высшие учебные заведения имеют право решать вопросы, связанные с организацией учебного процесса, отбором и назначением профессорско-преподавательского состава и административного штата, реализацией научной, финансовой и экономической деятельности в рамках, определенных законодательством. Вузы самостоятельно устанавливают структуру, число и порядок приема студентов на платное обучение в рамках, соответствующих типовым правилам приема в вузы.

Автономия учебных заведений последовательно расширяется с точки зрения содержания образования, диверсификации источников финансирования, введения советов попечителей и наблюдательных советов, отчетность ректоров и т. д. Однако по многим вопросам степень централизации процесса принятия решений все еще высока, и университеты не имеют полной автономии в отношении учебных программ и приема. Они должны соответствовать стандартам, связанным с содержанием образовательных программ, вступительными экзаменами, завершением исследований и процедур присуждения ученых степеней и обеспечения качества. Стандарты приема студентов в высшие учебные заведения устанавливаются МОН, прием в университеты осуществляется на основе ЕНТ (Единого Национального Тестирования).

Финансирование системы высшего образования в Казахстане базируется на диверсификации источников финансирования.

В финансировании высшего и послевузовского образования МОН выделяет средства двумя способами: для повышения их материально-технической базы (только для государственных вузов) и через так называемые государственные заказы (гранты) для подготовки специалистов.

Доступ к государственным субсидиям открыт как для государственных, так и для частных университетов, которые прошли процедуру аккредитации. МОН устанавливает минимальный размер гранта и их количество. Этот тип финансирования направляется в высшие учебные заведения и их целенаправленное использование строго контролируется.

В настоящее время 83,9% государственного заказа размещено в государственных вузах (более 103 000 грантов из 123 300) и направлено на поддержку приоритетов обучения техническим, технологическим, образовательным, медицинским, сельскохозяйственным и транспортным специальностям [5].

С 2014 года государство также выделяет средства на получение образовательного гранта по программе «Серпін - 2050» для обучения в базовых вузах 7 регионов. Программа направлена на снижение безработицы в южных регионах и восполнение нехватки кадров в западных, восточных и северных регионах страны по педагогическим, техническим и сельскохозяйственным специальностям. По данной программе в 2014 году выделено 1050 грантов, в 2015 - 5000 тысяч; подготовка специалистов будет осуществляться в 19 вузах страны.

В 2015 году начата также программа подготовки кадров в рамках Государственной программы индустриально-инновационного развития (ГПИИР) по 6 отраслям: строительные материалы,

нефтехимическая, машиностроительная, металлургическая, химическая и пищевое производство и безопасность.

Высшее образование приобретают граждане, которые закончили среднее общее, профессионально-техническое образование или дальнейшее (последнее) образование.

В зависимости от формы собственности казахские университеты являются национальными, корпоративными или международными организациями или имеют статус автономной организации образования (АОЭ).

Они делятся на государственные или частные органы в соответствии с их источником финансирования.

На сегодняшний день в Казахстане имеется 125 высших учебных заведений, из них 9 национальных, 31 государственных, 13 негражданских, 1 международный, 16 акционированных, 54 частных и 1 АОЭ (Назарбаев университет).

Типы высших учебных заведений: Основные типы высших учебных заведений в РК - национальный исследовательский университет, национальное высшее учебное заведение, исследовательский университет, академия, институт и приравненные к ним (консерватория, высшая школа, высшее училище).

В зависимости от их статуса, учреждения могут определять требования к поступлению, внедрять самостоятельно разработанные образовательные программы, использовать свои собственные правила и положения в образовательной, научной и методической деятельности и выдавать собственные дипломы об образовании.

Тип вуза определяется на этапе лицензирования и зависит от числа реализуемых высших и послевузовских программ, ориентации исследовательской работы и подтверждается государственной аттестацией и аккредитацией.

- **национальный исследовательский университет** - высшее учебное заведение, имеющее особый статус и утвержденную Правительством программу развития на пять лет, реализующее самостоятельно разработанные образовательные программы высшего и послевузовского образования по широкому спектру направлений подготовки (специальностей), использующее результаты фундаментальных и прикладных научных исследований для генерации и трансферта новых знаний;

- **национальное высшее учебное заведение** - высшее учебное заведение, являющееся ведущим научным и методическим центром страны, имеющее особый статус;

- **исследовательский университет** - высшее учебное заведение, реализующее утвержденную Правительством РК программу развития на пять лет и самостоятельно разработанные образовательные программы высшего и послевузовского образования по широкому спектру направлений подготовки (специальностей), использующее результаты фундаментальных и прикладных научных исследований для генерации и трансферта новых знаний;

- **университет** - высшее учебное заведение, реализующее образовательные учебные программы высшего образования, магистратуры и докторантуры по трем и более группам специальностей, осуществляющее фундаментальные и прикладные исследования, являющееся научным и методическим центром;

- **академия** - высшее учебное заведение, реализующее образовательные учебные программы высшего и послевузовского образования по одной-двум группам специальностей;

- **институт (и приравненные к ним консерватория, высшая школа, высшее училище)** - высшее учебное заведение, реализующее образовательные учебные программы высшего образования.

Вузы РК предоставляют образование дневное и/или вечернее и дистанционное (онлайн) обучение.

Стратегическая цель национальной системы образования конкретизирована в Государственной программе развития образования Республики Казахстан (2011–2020).

Национальная образовательная стратегия определена Стратегическим планом развития Республики Казахстан до 2020 года, а также Стратегией развития РК до 2050 года. Она конкретизирована в Государственной программе развития образования и науки РК на 2011-2020 годы, которая призвана обеспечить дальнейшую ускоренную модернизацию казахстанского образования и науки как главного фактора благосостояния казахстанского общества.

В связи с этим перед системой высшего образования стоят ряд задач:

1. Обеспечить качественную подготовку конкурентоспособных кадров

2. Модернизировать содержание высшего и послевузовского образования в контексте мировых тенденций

3. Создать условия для коммерциализации результатов научных исследований и технологий.

4. Вовлечь молодежь вузов в укрепление духовно-нравственных ценностей Общенациональной патриотической идеи «Мәңгілік Ел» и культуры здорового образа жизни

5. Усовершенствовать менеджмент и мониторинг развития высшего и послевузовского образования

В сфере высшего образования реформирование будет осуществляться по следующим направлениям:

- Повышение качества высшего образования на основе институциональной и специализированной аккредитации по международным стандартам; интернационализация высшего образования, развитие академической и кредитной мобильности, дудипломное образование, совместные образовательные программы и научные проекты;

- Расширение академической и управленческой самостоятельности высших учебных заведений, поэтапное предоставление им автономии;

- Усиление практико - ориентированности образовательных программ, тесное взаимодействие вузов с рынком труда, разработка образовательных программ на основе профессиональных стандартов;

- Развитие Национальной квалификационной системы, Национальных рамок квалификации, дальнейшая разработка отраслевых рамок квалификаций и профессиональных стандартов.

Лицензированные высшие учебные заведения с подходящей материально-технической базой будут осуществлять более широкий спектр программ, в том числе технического и профессионального образования (ТПО), послесреднего, высшего, послевузовского и дальнейшего образования. Государственный заказ на подготовку специалистов будет предоставляться как государственным, так и частным вузам, которые прошли международную аккредитацию в зарубежных и национальных агентствах по аккредитации, которые являются полноправными членами Международной Европейской сети обеспечения качества и внесены в Реестр МОН РК [6].

В целях сближения рынка труда и системы образования, а также приведения в соответствие квалификаций специалистов требованиям рынка труда разработана и утверждена национальная система квалификаций. Законодательно закреплены такие понятия, как национальная и отраслевые рамки квалификаций, профессиональные стандарты, оценка профессиональной подготовленности и подтверждение соответствия квалификации специалистов. Заложены основы для коренного изменения взаимоотношений всех заинтересованных сторон – системы образования, специалистов, бизнеса. Утверждена национальная рамка квалификаций (НРК). Она совместима с Европейской рамкой квалификаций по восьми уровням в масштабах страны и базируется на результатах обучения.

На основе НРК разработаны отраслевые рамки квалификаций и 176 профессиональных стандартов. Началось формирование новой системы подтверждения и присвоения квалификации специалистов, альтернативных путей прохождения сертификации, отработки механизма выдачи сертификатов работодателями и партнерами.

В данном направлении высшими учебными заведениями разрабатываются альтернативные пути прохождения сертификации, отрабатываются механизмы выдачи сертификатов работодателями и партнерами. Создаются учебные центры, на базе которых студенты осваивают дополнительные модули, сертифицируемые работодателями. Это дает возможность выпускникам технических специальностей к моменту окончания вуза иметь на руках сертификат о наличии профессиональных компетенций, соответствующие международному стандарту.

В текущий момент казахстанское образование до сих пор преобразовывается, ищит новые пути для повышения качества образования и подготовки высококвалифицированных, конкурентоспособных специалистов.

Список использованной литературы:

1. Конституция Республики Казахстан (<http://www.parlam.kz/en/constitution>)

2. Закон об образовании в Республике Казахстан от 27.07.2007 г. № 319-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 04.12.2015), № 319-III/ № 27.07.2007 жылғы 319-III Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы (<http://www.edu.gov.kz/ru/documents/zakon-respubliki-kazahstan-ot-27-iyulya-2007-goda-no-319-iii-ob-obrazovanii>)

3. Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2011-2020 годы (<http://www.edu.gov.kz/en/state-program-education-development-republic-kazakhstan-2011-2020>).

4. Постановление Правительства Республики Казахстан от 23 июля 2012 года № 961 «О мерах по реализации поручений Главы государства, данных в статье «Социальная модернизация Казахстана: двадцать шагов к обществу всеобщего труда» Правительство Республики Казахстан.

5. Данные Министерства образования и науки Республики Казахстан.

6. Доклад. Исполнительное Агентство по образованию, аудиовизуальным средствам и культуре (ЕАСЕА)/ Эразмус+: Высшее образование – международное повышение потенциала.

МРНТИ 14.15.07

А.К. Есентаева¹

¹докторант 3 курса по специальности 6D012300-Социальная педагогика и самопознание, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан

ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Аннотация

В статье раскрывается роль базовых интегрирующих институтов, сочетающих в себе помимо научных и образовательных компонентов и социальные, и культурные комплексы, помогающие координировать усилия различных субъектов социальных отношений и выработать принципиальные схемы взаимодействия социальной, культурной и экономической политики.

Выявлена сущность интегративного образовательного пространства вуза и теоретические основы его проектирования, ведущие детерминанты обеспечения качества профессиональной подготовки специалиста, а также обоснованы организационно-управленческие условия интеграции образовательного пространства вуза.

В целом теоретический анализ проблемы исследования позволил дефинировать интегративное образовательное пространство вуза как упорядоченную, целостную, открытую и динамичную систему образовательных элементов, связанных единой оптимальной пространственно-временной, социально обусловленной и научно обоснованной структурой, едиными детерминантами, обеспечивающими интеграционные процессы и качество профессиональной подготовки

Ключевые слова: мировосприятие, культура, гармонизация, взаимодействие, интернационализация, саморазвитие, культурно-образовательное пространство.

А.К. Есентаева¹

¹3 курс докторанты, 6D012300-Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану мамандығы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті., Астана қ., Қазақстан Республикасы

КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИНТЕГРАЦИЯЛЫҚ ПРОЦЕСТЕРДІҢ КЕЙБІР ЕРЕКШЕКЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада әлеуметтік және мәдени кешендердің ғылыми және білім беру компоненттерінен басқа, қоғамдық қатынастардың әр түрлі субъектілерінің күш-жігерін үйлестіруге және әлеуметтік, мәдени және экономикалық саясаттың өзара әрекеттесу принциптік схемаларын қалыптастыруға көмектесетін негізгі интеграцияланатын институттардың рөлі көрсетілген.

Университеттің интегративтік білім беру кеңістігінің мәні және оны жобалаудың теориялық негіздері, кәсіптік оқыту сапасын қамтамасыз ететін жетекші детерминанттар анықталды, университеттің білім беру кеңістігін біріктіруге арналған ұйымдастырушылық және басқарушылық жағдайлар негізделген.

Жалпы алғанда, зерттеу мәселесінің теориялық талдауы университеттің интеграциялық білім кеңістігін интеграциялық үдерістер мен кәсіптік даярлық сапасын қамтамасыз ететін бірыңғай оңтайлы кеңістіктік-уақытша, әлеуметтік айқын және ғылыми негізделген құрылымды, бірыңғай детерминанттармен байланысты білім беру элементтерінің жүйелі, тұтас, ашық және динамикалық жүйесі ретінде анықтауға мүмкіндік берді.

Түйін сөздер: дүниетаным, мәдениет, үйлесімділік, өзара әрекеттесу, интернационалдандыру, өзін-өзі дамыту, мәдени және білім беру кеңістігі.

A.K. Yessentayeva¹

¹3d year doctoral student, specialty 6D012300-Social pedagogy and self-knowledge, Eurasian National University. L.N. Gumilev, c. Astana, Republic of Kazakhstan

INTEGRATION PROCESSES AS A FACTOR OF THE DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL SPACE OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS.

Abstract

The article reveals the role of basic integrating institutions that combine, in addition to scientific and educational components, both social and cultural complexes, helping to coordinate the efforts of various subjects of social relations and develop principled schemes of interaction between social, cultural and economic policies.

The essence of the integrative educational space of the university and the theoretical foundations of its design, the leading determinants of ensuring the quality of professional training, are revealed, and the organizational and managerial conditions for the integration of the educational space of the university are substantiated.

In general, the theoretical analysis of the research problem allowed to define the integrative educational space of the university as an orderly, holistic, open and dynamic system of educational elements connected by a single optimal spatial-temporal, socially determined and scientifically grounded structure, uniform determinants providing integration processes and quality of professional training.

Key words: worldview, culture, harmonization, interaction, internationalization, self-development, cultural and educational space.

За последние годы произошли крупные преобразования в системе подготовки специалистов высших учебных заведений. В основу преобразований положена новая концепция высшего образования. Основопологающей базой развития университета стали Закон РК «Об образовании», «Стратегия развития Казахстана-2050», «Государственная программа развития образования РК на 2011-2020», которые гарантируют гражданам Казахстана поддержку и развитие системой образования национальных культур, культурных традиций в условиях многонационального государства. «Содержание образования должно обеспечивать интеграцию личности в национальную и мировую культуру» [1].

Университеты выступают в роли базовых интегрирующих институтов, сочетающих в себе помимо научных и образовательных компонентов и социальные, и культурные комплексы, помогающие координировать усилия различных субъектов социальных отношений и вырабатывать принципиальные схемы взаимодействия социальной, культурной и экономической политики. Ю. Хабермас считает, что функция университета заключается в том, чтобы обеспечить «единство исследования и обучения, науки и просвещения, наук между собой» [2, с.31]. Университетам, по мнению Л.С. Онокой, важно решать такие задачи, как «...расширение взаимообмена студентами и педагогами, взаимное признание дипломов и периодов обучения, осуществление постоянного обмена опытом и информацией о текущих проблемах и образовательных системах» [3, с.27].

В ходе реформирования системы образования появились факты, подтверждающие необходимость выработки особой педагогической системы, ориентирующей на универсальные и объединенные знания, на формирование общей культуры, на развитие мышления целостного мировосприятия. Для всего мирового сообщества характерно стремление преодолеть в образовании профессиональную замкнутость и культурную ограниченность, ориентацию на синтетичную личность, что требует расширения границ узкой специализации и что может быть достигнуто с помощью интеграции. Решение поставленных задач потребовало обращения к концепции целостного человека, базирующейся на принципе органического единства универсализации и гармонии, к модели специалиста «интегративного профиля» - профессиональной основы формирования личности. Такому специалисту свойственно обладание универсально-синтетическими знаниями и универсально-функциональными умениями, которые требуют педагогическая деятельность в условиях изменения культурного образовательного пространства [3, с.38].

Государственный стандарт и учебные планы не в полной мере обеспечивают качественную подготовку к организации интегрированного обучения в высших учебных заведениях. Установлено, что интеграционные процессы в педагогическом образовании требуют ориентации студентов на многокультурную подготовку на основе интегрированного подхода, представляющего собой специально организованный процесс упорядоченности, согласования, взаимодополнения содержания, способствующего формированию универсально-синтетических знаний и готовности к универсально-функциональной профессиональной деятельности, что достигается реализацией педагогической

интеграции по двум основаниям: по виду (организация интегрированного обучения) и по средствам деятельности (применение интегрированных технологий).

Появилось понимание того, что реализация интеграционных процессов, прослеживающихся во всех сферах жизнедеятельности человека, должна базироваться на новой образовательной парадигме в высшей школе, суть которой заключается в достижении принципиально новых целей профессиональной подготовки, в ином уровне образования отдельной личности: гармонизация отношений человека с природой через освоение современной научной картины мира; овладение современными методами научного познания, стимулирующими интеллектуальное развитие и обогащающими мышление; успешная социализация достигается погружением в существующую культурную, в том числе техногенную и компьютеризованную среду; самообразование приобретает непрерывный характер; широта базового образования позволяет достаточно быстро переключаться на смежные области профессиональной деятельности.

Возникает необходимость совершенствования содержания и профессиональной подготовки будущего специалиста, который должен обладать профессиональными компетенциями; в полной мере проявлять готовность осуществлять профессиональную деятельность в изменяющихся условиях, требующих нестандартных, творческих подходов; уметь использовать образовательный потенциал различных социальных институтов при решении педагогических задач; быть конкурентоспособным, мобильным; быть способным реализовать свои адаптационные способности и стремиться к саморазвитию в условиях динамично развивающегося социума. Таким образом, есть все основания утверждать, что сегодня сформировалась актуальная потребность в научно-теоретической и практической реализации ресурсного потенциала интегративного образовательного пространства вуза в процессе подготовки специалистов.

В настоящее время казахстанское общество в целом и система образования в частности переживают достаточно сложный кризисный период, затронувший все звенья, начиная с общекультурного и общеобразовательного уровня до уровня профессионального педагогического образования как важнейшей сферы духовного производства общества [4, с.17].

В контексте общекультурного и общеобразовательного уровня кризиса педагогического образования нами осуществлён критический анализ традиционных представлений о сущности, структуре и функциях педагогической деятельности. Последние зачастую сводились к проведению внешне-организационных процедур по включению обучаемых в стандартизированные, предметно-функциональные формы деятельности, эффективность которых оценивалась по внешним критериям (достижение стандартного результата, «присутствие», «участие», «поведение», затраты регламентированного количества времени и др.), а также к созданию и формальному выполнению образовательно-воспитательных программ и «планов мероприятий», независимо от эффективности принятия их субъектами образовательного процесса.

Выход из обозначенной кризисной ситуации видится в наметившемся сегодня поступательном развитии системы педагогического образования, которое в общенаучном плане характеризуется постепенной сменой образовательной парадигмы. Доминирующая в массовой образовательной практике знаниевая парадигма образования на научно-теоретическом и прикладном уровнях трансформируется в личностно-ориентированные педагогические концепции и соответствующие практико-образовательные системы, в основе которых лежит общая идея о личности как субъекте творческого развития. В смысловом контексте данного парадигмального направления современный специалист должен обладать соответствующей профессиональной компетентностью, позволяющей ему в полной мере приобщать учащихся к миру культуры, способствовать раскрытию их творческого потенциала.

Нами выявлена сущность интегративного образовательного пространства вуза и теоретические основы его проектирования, ведущие детерминанты обеспечения качества профессиональной подготовки специалиста, а также обоснованы организационно-управленческие условия интеграции образовательного пространства вуза.

Проведенный анализ позволил определить образовательное пространство вуза как социально-педагогический феномен, отражающий не только территориальный аспект организации деятельности различных образовательных систем, но и обеспечивающий формирование у будущих специалистов полифункциональных профессиональных знаний в единстве с практическим опытом; способный установить продуктивные отношения и связи в сфере педагогической деятельности; способствующий эффективному восприятию субъектами разнообразных образовательных предложений и профессионально значимого социального опыта, задаваемого образовательным окружением. В рамках настоящего исследования смысловая характеристика понятия «образовательное пространство»

акцентирована на том, что оно всегда открыто, «разомкнуто» в жизнь и определяется качеством образовательных услуг вуза, многомерностью и интенсивностью предоставляемой вузом образовательной информации, обеспечивающей условия для определения траектории личностного развития субъектов. Важным концептообразующим элементом образовательного пространства вуза является наличие индивидуального, личного «места» для развития и саморазвития субъекта во всех его духовных и культурных ипостасях.

В целом теоретический анализ проблемы исследования позволил дефинировать интегративное образовательное пространство вуза как упорядоченную, целостную, открытую и динамичную систему образовательных элементов, связанных единой оптимальной пространственно-временной, социально обусловленной и научно обоснованной структурой, единими детерминантами, обеспечивающими интеграционные процессы и качество профессиональной подготовки.

При этом проектирование интегративного образовательного пространства вуза представляет собой целенаправленную, творческую деятельность по разработке гипотетической модели качественной, открытой образовательной системы, реальной в контексте своего практического осуществления в высшем учебном заведении.

Эффективность функционирования интегративного образовательного пространства вуза зависит от ряда условий и, в первую очередь, от условий организационно-управленческого характера. Под организационно-управленческими условиями реализации проекта интеграционного образовательного пространства вуза мы понимаем совокупность взаимосвязанных и взаимообусловленных педагогических мер (объективных возможностей), обеспечивающих целенаправленную и систематическую координацию действий всех его объектов и субъектов на основе диалогического взаимодействия, объединения их усилий поэтапной реализации процедуры проектирования с целью достижения интегративного состояния объекта исследования и его функционирования как целостной реальности.

В целом организационно-управленческие условия внедрения проекта реализуются по следующим направлениям:

- общее управление изменениями - определение, согласование, утверждение, принятие к исполнению корректирующих воздействий и координация изменений по всему проекту;
- управление ресурсами - внесение изменений в состав и назначение ресурсов на реализацию проекта;
- управление целями - корректировка целей проекта по результатам процессов анализа;
- управление качеством - разработка мероприятий по устранению причин неудовлетворительного исполнения.

Проектирование интегративного образовательного пространства вуза осуществляется путем построения системы идеальных моделей: обобщенной базовой модели (модели как образца, вбирающего в себя систему признаков, присущих идеальному эталону) и частных моделей (структурной, функциональной, коммуникативной (взаимодействия субъектов) [5, с.61].

Под моделью интегративного образовательного пространства вуза понимается условный образ исследуемого объекта, представленного в наглядном виде с описанием структурных компонентов и их функциональных связей, иерархией и установлением отношений между его субъектами. Разработанные и представленные обобщенная базовая и частные идеальные модели создавались как гипотетические. Данные модели отображают предмет исследования, способны замещать его и дают новую информацию об исследуемом объекте.

Дальнейшая логика исследования потребовала тщательного обоснования критериев, показателей, уровней интегративности образовательного пространства вуза (минимально ограниченный, средне функциональный и достаточно высокий уровни) и качества профессиональной подготовки специалистов, а также создания эффективной системы внутреннего и внешнего мониторинга обозначенных характеристик. При этом данный мониторинг осуществлялся с помощью соответствующих диагностических методов и методик.

Список использованной литературы:

1. *Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 гг. // [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://control.edu.gov.kz/ru/gosudarstvennaya-programmarazvitiya-obrazovaniya-na-2011-2020-gody>*
2. *Хабермас Ю. Идея университета. Процессы образования // Almatater. – 1994. – №4. – с. 16-54.*
3. *Онокой Л.С. Россия на пути интеграции в общеевропейскую систему образования // Социологические исследования. 2004. – №2. – с. 8-39.*

4. Кунхожаева Г.Н. Государственное управление в сфере образования РК: перспектива и развитие // Саясат. – Алматы, 2005. № 11. - с. 14-19.

5. Аишлова М. С. Становление современной образовательной системы Казахстана и национальная идея. – Астана: Изд-во ТОО «KazServicePrint LTD», 2015. – 250 с.

МРНТИ 14.43.43

С.Е. Абдугалина¹

¹к.п.н., и.о. доцента Казахского университета экономики финансов и международной торговли, г. Астана, Казахстан

С.И. Абишева²

²к.п.н., профессор Павлодарского государственного университета им. С.Торайгырова г. Павлодар, Казахстан

ПРИНЦИПЫ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ОСНОВЕ СИСТЕМНО-СТРУКТУРНОГО ПОДХОДА

Аннотация

В данной статье рассматривается социально-педагогическая деятельность как одна из разновидностей профессиональной деятельности направленная на оказание помощи обучающимся в процессе его социализации. Актуальность статьи обусловлена тем, что в настоящее время социальная работа стала неотъемлемой частью жизнедеятельности государства и общества.

Субъектом социально-педагогической деятельности является социальный педагог, глубоко разбирающегося в социальных и ситуативных трудностях жизнедеятельности ребенка, способного прийти ему на помощь, в совершенстве владеющего комплексом общетеоретических и специальных знаний, совокупностью необходимых умений и навыков, обладающего определенными способностями.

Важным аспектом социально-педагогической деятельности является профессионал - социальный педагог, глубоко разбирающийся в социальных и ситуативных трудностях жизнедеятельности ребенка, способный прийти ему на помощь, в совершенстве владеющий комплексом общетеоретических и специальных знаний, совокупностью необходимых умений и навыков, обладающего определенными способностями.

Выявлены определенные профессиональные качества и личностные характеристики социального педагога, наглядно продемонстрирована их взаимосвязь.

Ключевые слова: социальная педагогика, профессиональная компетентность, личностные качества.

С.Е. Абдугалина¹

¹п.ғ.к., Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университетінің доцентінің м.а., Астана қ., Қазақстан

С.И. Абишева²

²п.ғ.к., С. Торайгыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің профессоры Павлодар қ., Қазақстан

ЖҮЙЕЛІК-ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІН ҚОЛДАНУ ПРИНЦИПТЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада әлеуметтік-педагогикалық қызметі түрлі кәсіби қызмет көрсетуге бағытталған, оның әлеуметтендіру көмек процесінде бірі ретінде қарастырылады. Мақаланың өзектілігі қазіргі уақытта әлеуметтік жұмыс мемлекет пен қоғам өмірінің ажырамас бөлігі болғандығына байланысты.

Әлеуметтік-педагогикалық қызметі субъект болып табылатын - әлеуметтік педагог, баланың өмірлік іс әрекетіндегі әлеуметтік және жағдайлық қиындықтарды терең талдай білетін, оған көмек беруге қабілетті,

жалпы теориялық және арнайы білім кешенін толық меңгерген, қажетті шеберлігіне, белгілі бір қабілеттері иеленетін.

Әлеуметтік-педагогикалық қызметтің маңызды аспектісі - баланың өміріндегі әлеуметтік және жағдайлық қиындықтар туралы терең білетін, оның көмегін алуға қабілетті, жалпы теориялық және мамандандырылған білім кешендерін еркін меңгерген, белгілі бір дағдылармен қажетті дағдылар мен қабілеттер жиынтығын меңгерген кәсіби әлеуметтік мұғалім.

Әлеуметтік педагогтың белгілі бір кәсіптік қасиеттері мен жеке қасиеттері анықталды, олардың өзара байланысы айқын дәлелденді.

Түйін сөздер: әлеуметтік педагогика, кәсіби құзыреттілік, жеке қасиеттер.

S.E. Abdugalina¹

¹ k.p.s., acting ass.professor of the Kazakh University of Economics, Finance and International Trade, Astana, Kazakhstan

S.I. Abisheva²

² k.p.s., professor of the S. Toraihyrov Pavlodar State University Pavlodar, Kazakhstan

PRINCIPLES OF IMPLEMENTATION OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY BASED ON THE SYSTEM-STRUCTURAL APPROACH

Abstract

This article examines the socio-pedagogical activity as one of the varieties of professional activity aimed at assisting students in the process of its socialization. The relevance of the article is due to the fact that at present social work has become an integral part of the life of the state and society.

The subject of social and pedagogical activity is a social pedagogue who is deeply familiar with the social and situational difficulties of a child's life, who is able to come to his aid, fluent in a complex of general theoretical and specialized knowledge, a set of necessary skills and abilities with certain abilities.

An important aspect of social and pedagogical activity is a professional social teacher, deeply versed in the social and situational difficulties of a child's life, able to come to his aid, fluent in a complex of general theoretical and specialized knowledge, a set of necessary skills and abilities with certain abilities.

Key words: social pedagogy, professional competence, personal qualities.

Социально-педагогическая деятельность - это разновидность социальной работы, включающая и педагогическую деятельность, направленная на оказание помощи ребенку в процессе становления его как личности, а также оказание помощи в создании условий для его самореализации в обществе.

Данный вид деятельности осуществляется социальными педагогами как в различных образовательных учреждениях, так и в других учреждениях, организациях, объединениях, в которых может находиться ребенок.

Социально-педагогическая деятельность всегда является адресной, направленной на конкретного ребенка и решение его индивидуальных проблем, возникающих в процессе социализации, интеграции в общество, посредством изучения личности ребенка и окружающей его среды, составления индивидуальной программы помощи ребенку, поэтому она локальна, ограничена тем временным промежутком, в течение которого решается проблема ребенка [1].

В основе социально-педагогической деятельности лежат следующие принципы:

▪ принцип взаимодействия - сотрудничество со всеми работниками образовательного учреждения, социальными институтами города по решению проблем ребенка;

▪ принцип индивидуального и личностно-ориентированного подхода, основанного на гуманном отношении к личности, уважении прав обучающегося, педагога и родителя, создание условий для саморазвития и социализации личности;

▪ принцип позитивного восприятия, толерантности личности, основанного на принятии ребенка и взрослого такими, каковы они есть, и, опираясь на положительные качества, формировать другие, более значимые свойства личности;

▪ принцип конфиденциальности, в основе которого лежит открытость, доверие, сохранение профессиональной тайны [2].

Основные направления социально - педагогической деятельности:

1. Аналитико-диагностическое. Социально педагогическая диагностика с целью выявления социальных и личностных проблем обучающегося: изучаем его индивидуальные особенности, жилищно-бытовые условия, особенности развития и воспитания в семье, образовательный уровень семьи, воспитательные ресурсы, анализируем, систематизируем полученную информацию для постановки социального диагноза и координации работы по различным направлениям деятельности. Проводим мониторинг социальной ситуации развития студента.

2. Социально-правовое. Социально-педагогическая защита прав ребенка - выявляем и поддерживаем обучающихся, нуждающихся в социально-педагогической поддержке.

3. Консультативное. Социально-педагогическое консультирование обучающихся, оказавшихся в сложной жизненной ситуации, их профессиональном самоопределении, предпрофильной подготовке, консультирование родителей или лиц, их заменяющих, педагогов, кураторов групп, по решению социально-педагогических проблем.

4. Профилактическое. Социально-педагогическая профилактика и коррекция - способствует своевременному выявлению и предупреждению фактов отклоняющегося поведения студента, формированию потребностей в ведении здорового образа жизни, проводится профилактическая работа с обучающимися, состоящими на учете в техникуме, комиссии по делам несовершеннолетних.

5. Методическое. Организационно-методическая деятельность - анализ своей социально-педагогической деятельности с целью повышения педагогического мастерства, участие в работе педагогических советов, совещаний классных руководителей, участие в городском методическом объединении социальных педагогов, изучение новинок методической литературы по социальной педагогике, достижения науки и практики [3].

Рассматривая социально-педагогическую деятельность, необходимо выделить субъект этой деятельности - специалиста-профессионала, глубоко разбирающегося в социальных и ситуативных трудностях жизнедеятельности ребенка, способного прийти ему на помощь, в совершенстве владеющего комплексом общетеоретических и специальных знаний, совокупностью необходимых умений и навыков, обладающего определенными способностями.

У всех представителей профессии «Социальный педагог» следует отметить общие специфические черты.

В качестве специальных способностей выделяют следующие: наблюдательность, способность быстро ориентироваться в ситуации, интуицию, эмпатию (способность представить себя на месте другого человека и понять его чувства, желания, идеи и поступки), рефлекссию и самоконтроль.

Кроме того, социальный педагог должен обладать такими профессионально важными для всех работников социальной сферы качествами, как общительность, ориентация на взаимодействие с людьми, доброта, любознательность, интерес к работе с людьми, твердость в отстаивании своей точки зрения, оптимизм, умение найти выход из спорных ситуаций, старательность, нервно-психическая устойчивость. Безусловно, к числу важнейших профессиональных качеств специалиста относятся коммуникативные качества, иначе говоря - умение общаться.

Определяя личностную характеристику социального педагога, важно помнить, что он работает в сфере «человек-человек», которая предполагает способность успешно функционировать в системе межличностных отношений.

Поскольку социальный педагог работает с детьми, то его профессиональная компетентность будет определяться не только интеллектом, но и особенностями нервной системы: эмоциональной устойчивостью и повышенной работоспособностью в процессе общения, что позволит противостоять эмоциональной усталости при работе с детьми и развитию синдрома «эмоционального сгорания», выдерживать большие нагрузки в социально-педагогических, психолого-терапевтических и других специфических процессах.

Особенности эмоциональной сферы предполагают: эмоциональную стабильность, преобладание положительных эмоций, отсутствие тревожности как черты личности, способность переносить психологические стрессы.

Важной характеристикой социального педагога является характеристика «Я-образа», предполагающая положительное отношение к самому себе, высокую положительную самооценку, принятие себя, ожидание позитивного отношения со стороны партнера.

Особенностью «Я-образа» является высокая адаптивность социального педагога, предполагающая открытость в общении, способность принять другого человека, малая степень внушаемости[2].

Особенности деятельности социального педагога требуют сформированности таких интегративных качеств личности, как гуманистические, альтруистические, толерантные (терпимости к иного рода взглядам, нравам, привычкам), креативные (способности осуществлять нечто новое), организаторские, коммуникативные, эмоционально-волевые.

Выделив личностные качества социального педагога, не трудно понять, что не каждый человек пригоден для социально-педагогической работы. Определяющей здесь является система ценностей социального педагога, где альтруизм переходит из разряда философских категорий в стойкое психологическое убеждение.

В личностном ядре каждого человека, а особенно социального педагога, важно чувство собственного достоинства, которое является условием и предпосылкой личностной и социальной ответственности. Если нет такого чувства у профессионала, то он не заслуживает уважения и сам не сможет воспитать чувство собственного достоинства у ребенка, нуждающегося в помощи[1].

Таким образом, можно выделить следующие **личностные качества социального педагога**:

Рисунок 1 - Личностные качества социального педагога

Перечисляя личностные особенности социального педагога, нужно сказать, что они не являются общими для разных уровней и сфер социально-педагогической деятельности. Они зависят и от социально-политических, экономических особенностей государства и его культуры. Однако, в целом, они задают профиль личности социального педагога [4].

Ранняя диагностика этих качеств у будущего специалиста - важная составная часть его допрофессиональной подготовки. В профессиональном же образовании необходима разработка соответствующих методик развития этих качеств у студентов.

Понятие профессиональной компетентности социального педагога включает единство его теоретической и практической готовности к осуществлению социально-педагогической деятельности и характеризует его профессионализм.

Таким образом, профессиональная деятельность социального педагога - это многоуровневый мыслительный процесс, включающий сложнейшие операции (анализ, синтез, прогнозирование), происходящий явно или скрыто на каждом этапе, в каждом звене социально-педагогической работы.

Список использованной литературы:

1. Мардахаев Л.В. Социальная педагогика: Учебник. – М.: Гардарики, 2006. – С.3-22.
2. Никитина Н.И., Глухова М.Ф. Методика и технология работы социального педагога. - М.: Владос, 2007. – С.10-25.
3. Багулина Н. В. Методика работы социального педагога в общеобразовательной школе// Проблемы и перспективы развития образования: материалы междунар. науч. конф. (г. Пермь, апрель 2011 г.).Т. I. - Пермь: Меркурий, 2011. - С. 99-102.
4. Алмазов Б. Н., Беляева М. А., Бессонова Н.Н. и др. Методика и технологии работы социального педагога: Учеб.пособие для студ. высш. учеб. заведений - М.: Издательский центр «Академия», 2002. - 192 с.

МРНТИ 14.35.01

Кабдырова А. А.¹

¹ докторант Казахского национального педагогического университета имени Абая
г. Алматы, Казахстан

**ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ПОДГОТОВКИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВУЗА
К ОБУЧЕНИЮ СТУДЕНТОВ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ**

Аннотация

Статья посвящена изучению опыта инклюзивного образования за рубежом и в Республике Казахстан, определению специфики деятельности педагога инклюзивного образования, выявлению проблем в данном вопросе и особенностей подготовки педагогических кадров к этому виду профессиональной деятельности.

Авторы раскрывают сущность и формы эффективной организации инклюзивного образования в Республике Казахстан. Рассматриваются вопросы инклюзивного образования на закономерном этапе развития системы образования Республики Казахстан, изменяющихся взглядов общества на особых, иных людей, расширении их возможностей в получении качественного образования среди своих сверстников.

В статье представлен обзор зарубежного опыта реализации концепции инклюзивного образования. Определены основополагающие механизмы, способствующие успешному и эффективному внедрению данного процесса за рубежом. Затронуты результаты исследования особенностей внедрения инклюзивного образования за рубежом, анализируются зарубежные технологии и стратегии организации включения молодых людей с ограниченными возможностями здоровья в совместное обучение, выявлены основные тенденции развития инклюзивной практики.

Ключевые слова: инклюзия, инклюзивное обучение, инклюзивное образование. иные люди, высшее профессионально-педагогическое образование, ограниченные физические возможности, особые образовательные потребности.

Кабдырова А.А.¹

¹Абай атындағы Ұлттық педагогикалық университетінің докторанты
Алматы қ., Қазақстан

ЕРЕКШЕ БІЛІМ АЛУДЫ ҚАЗЖЕТ ЕТЕТІН СТУДЕНТТЕРДІ ОҚЫТУҒА ЖОО ОҚЫТУШЫЛАРЫН ДАЙЫНДАУДЫҢ ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ

Андатпа

Мақала шетелдегі және Қазақстан Республикасында инклюзивті білім берудің тәжірибесін зерттеуге, инклюзивті білім беруші педагог қызметінің ерекшелігін анықтауға, аталмыш мәселе бойынша проблемаларды анықтау және кәсіби қызметтің осы түрі бойынша педагогикалық кадрларды дайындаудың ерекшеліктерін зерделеуге арналған.

Авторлар Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді тиімді ұйымдастырудың мәні мен формаларын ашып көрсетеді. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін дамытудың тұрақты кезеңінде инклюзивтік білім беру, қоғамның ерекше, басқа адамдарға деген көзқарастарын өзгерту, олардың құрдастарының арасында сапалы білім алу мүмкіндігін кеңейту мәселелері қаралды.

Бұл мақалада инклюзивті білім беру тұжырымдамасын іске асыруда шетелдік тәжірибе туралы қысқаша ақпарат беріледі. Шетелде осы үдерісті табысты және тиімді іске асыруға ықпал ететін негізгі механизмдер анықталды. Шетелде инклюзивті білім беруді жүзеге асырудың ерекшеліктерін зерттеудің нәтижелері талқыланды, шетелдік технологиялар мен мүгедектігі бар жастарды бірлескен оқытуға енгізуді ұйымдастыру стратегиялары талданды, инклюзивті тәжірибені дамытудың негізгі бағыттары анықталды.

Түйін сөздер: инклюзия, инклюзивті оқыту, инклюзивті білім беру, басқа адамдар, жоғары кәсіби-педагогикалық білім беру, шектеулі дене мүмкіндіктері, арнайы білім беру қажеттіліктері.

Kabdyrova A.A.¹

¹doctoral student PHD Abai Kazakh National Pedagogical University
Almaty, Kazakhstan

DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE OF PREPARING UNIVERSITY TEACHERS FOR TEACHING STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Abstract

The article is devoted to the study of the experience of inclusive education abroad and in the Republic of Kazakhstan, to the defining the specifics of the inclusive education teachers, to the identification of issues in this matter and the features of training pedagogical staff for this type of professional activity.

The author reveals the essence and forms of inclusive educational effective organization in the Republic of Kazakhstan.

Author examine the issues of inclusive education at the legitimate stage of educational systems' development of the Republic of Kazakhstan, the pattern of changing views of society on the special people with disabilities, consequently expanding their opportunities to receive quality education among their peers.

This article also provides an overview of foreign experience in the implementation of the concept of inclusive education. Author identifies the basic mechanisms that contribute to the successful and effective implementation of this process abroad. The results of the study of the features of the introduction of inclusive education abroad are discussed, foreign technologies and strategies for the inclusion of young people with disabilities in co-education are analyzed, and the main trends in the development of inclusive practice are identified.

Key words: inclusion, disabled, higher vocational education, limited physical possibilities, inclusive education, inclusive education.

Гуманизация общественных отношений не представляется возможной без принятия и реализации права людей с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ) на качественное совместное образование, в том числе в высшем учебном заведении. Перед современной сферой образования стоят задачи развития в новом режиме, повышения качества этого процесса, поиска эффективной траектории саморазвития, и одним из приоритетов государственной образовательной политики в Республике Казахстан является

внедрение системы инклюзивного профессионального образования. Для его осуществления необходима готовность профессионального сообщества высших учебных заведений к изменениям, направленным навстречу людям с ОВЗ.

Идея инклюзии изменяет казахстанское образование, и сегодня является темой широкого обсуждения, дискуссий и острых споров в научных и педагогических кругах. Инклюзивное образование интенсивно входит в практику современной высшей школы, ставя перед ней много сложных вопросов и новых задач. Это закономерный этап в развитии системы образования Республики Казахстан, изменяющий взгляды общества на особые, иных людей, расширяющий их возможности в получении качественного образования среди своих сверстников и опирающийся на принятие разнообразия как ресурса взаимообогащения и уважительного отношения к нему. Один из путей преодоления их проблем – продвижение идеи инклюзивного (включающего или интегрированного образования), о котором говорится в Конвенции о правах инвалидов, подписанной Казахстаном в 2008 году [1].

Конституция Республики Казахстан служит генеральным документом в решении основных задач по обеспечению доступности образования на всех его уровнях: «Республика Казахстан утверждает себя демократическим, светским, правовым и социальным государством, высшими ценностями которого являются человек, его жизнь, права и свободы. В социальном государстве право на достойную жизнь и свободное развитие гарантируется каждому независимо от его способности трудиться, участвовать в общественно полезном труде» [2].

Основные принципы государственной политики в области образования о равенстве прав всех на получение качественного образования и доступность образования всех уровней для населения с учетом интеллектуального развития, психофизиологических и индивидуальных особенностей каждого гражданина нашли свое отражение и в Законе Республики Казахстан «Об образовании» (пункты 1, 2 статьи 3). В 2011 году в данный Закон было введено новое понятие «Инклюзивное образование». Пункт 21-3 статьи 1 этого Закона гласит: «Инклюзивное образование - совместное обучение и воспитание лиц с ограниченными возможностями, предусматривающие равный доступ с иными категориями обучающихся к соответствующим образовательным учебным программам обучения, коррекционно-педагогическую и социальную поддержку развития посредством обеспечения специальных условий [3]. Таким образом, сейчас в Казахстане на законодательном уровне закреплены основы концепции инклюзивного образования.

В нашей республике в рамках инклюзивного образования, на современном этапе, только начинаются позитивные изменения, в то время как во многих западных странах большинство современных учебных заведений уже являются инклюзивными.

Интерес Республики Казахстан к мировой системе инклюзивного образования обоснован тем, что в США, Великобритании, Дании, Финляндии, Германии, Австралии, Испании, Италии накоплен значительный передовой педагогический опыт успешного обучения молодых людей с ОВЗ. Инклюзия в этих странах - это принципиальный подход к развитию образования и общества, инклюзия понимается и как механизм создания учебного заведения для всех. Вышеназванные страны владеют мощным технологическим арсеналом включения иных людей в образовательные структуры, что может стать ориентиром при формировании оптимальных технологий инклюзивного образования в Казахстане. Поэтому достижения западных стран в реализации инклюзивного образования достойны изучения и использования с учетом национальных особенностей традиций национального образования нашей республики.

Основной стимул для осуществления инклюзивного образования был дан на Всемирной конференции по особым образовательным потребностям «Доступ и качество», которая состоялась в июне 1994 г. в Саламанке (Испания). Многие страны подписали заявление ЮНЕСКО Саламанской декларации в области образования для людей с особыми потребностями. Этот документ выполнял координационную функцию в осуществлении образования людей с особыми образовательными потребностями [4].

Необходимо отметить, что такие страны, как Канада, США, Великобритания имеют четко сформированную позицию социальной субъектности всех участников инклюзивных образовательных практик. Это в свою очередь значительно повышает результативность обучения в условиях инклюзивного образовательного процесса [5].

В зарубежной практике уже с 1970-х гг., ведутся разработки и внедрение пакета нормативных актов, способствующих расширению образовательных возможностей инвалидов. В современной образовательной политике США и Европы получили развитие несколько подходов, в том числе: расширение доступа к образованию (widening participation), мэйнстриминг (mainstreaming), интеграция

(integration), инклюзия, т.е. включение (inclusion). Мейнстриминг предполагает, что студенты с ООП общаются со сверстниками в различных досуговых программах, на праздниках. Первое направление подразумевает десегрегацию коррекционных образовательных учреждений с последующим переводом обучающихся с ООП в массовые учебные заведения.

В 1990-х гг. в США и странах Европы вышел ряд публикаций, посвященных проблеме общественной активности взрослых инвалидов и защитников их прав, способствовавшие популяризации идей инклюзивного образования) [6].

В настоящее время во многих зарубежных странах сложился определенный консенсус относительно важности интеграции людей с ОВЗ. Государственные, муниципальные учебные заведения получают бюджетное финансирование на людей с особыми потребностями, и, соответственно, заинтересованы в увеличении числа студентов, официально зарегистрированных как инвалиды. Так, например, в Южной Корее тема специального образования и положения людей с ограниченными возможностями является объектом особого внимания и рассматривается в различных аспектах – историческом, социологическом, педагогическом, культурологическом и других. Многоплановый подход используется, в частности, в освещении проблемы инклюзивного образования. В связи с этим можно выделить таких южнокорейских авторов, как Хюн Джин Ким, Ким Ке Ок. Теме трудоустройства людей с ограниченными возможностями посвящены работы Чо Сон Ёля и Ким Бек Су. Исследованием уровня жизни людей с ограниченными возможностями занимается На Ун Хван, которая анализирует уровень их благосостояния в региональном разрезе. Для понимания ситуации, складывающейся в Южной Корее в сфере образования для людей с ограниченными возможностями, большую роль играют исследования Чхве Кук Хвана, так как данный автор в своих работах проводит комплексный анализ характера отношений к инвалидам в обществе и конкретно в студенческой среде [7].

Анализируя зарубежные технологии и стратегии организации инклюзивного образования, необходимо отметить, что его развитие в разных странах шло от формирования гражданской позиции, направленной на реализацию права на образование людей с ОВЗ, к разработке нормативно-правовых актов и обсуждению в заинтересованных кругах проблемы организации инклюзии. Только после этих шагов, как отмечает Н.Н. Малофеев, осуществился переход к практической реализации идей инклюзивного образования [8].

На основании изучения инклюзии за рубежом И.И. Лошакова и Е.Р. Ярская-Смирнова сделали вывод о том, что международный опыт развития системы инклюзивного образования является долгосрочной стратегией (с 1960-х гг. до сегодняшних дней), требующей терпения и терпимости, последовательности, непрерывности, поэтапности и комплексного подхода в ее реализации. Авторы отмечают, что в настоящее время наиболее совершенное законодательство в области инклюзивного образования у таких стран, как Канада, Кипр, Дания, Исландия, Индия, Мальта, Нидерланды, Норвегия, Испания, Швеция, США и Великобритания [9].

Положения об инклюзивном образовании включены в Конвенцию ООН «О правах инвалидов», одобренной Генеральной Ассамблеей ООН 13 декабря 2006 года [10].

Следовательно, инклюзивное образование — это процесс, при котором учебные заведения открыты для всех обучающихся. Так, инклюзивное образование в зарубежной теории и практике рассматривается как совместное обучение студентов с нормальным и нарушенным развитием – без каких-либо условий и ограничений. Бесспорно, это требует реформирования высшей школы, в том числе перепланировку учебных аудиторий так, чтобы они отвечали нуждам и потребностям всех обучающихся без исключения.

Анализ западного опыта осуществления инклюзивного образования выявил необходимость применения положительных сторон этой практики в отечественном образовании. Это, например, создание ресурсных центров инклюзивного образования при общеобразовательном учреждении; формирование высокой мотивации всех субъектов инклюзивного обучения на реализацию практик инклюзивного образования; развитие профессиональной компетентности педагогов в области инклюзивного образования.

Первым исследователем, осветившим научно-методологические аспекты организационно-педагогические условия включения детей с ограниченными возможностями в учебный процесс общеобразовательной школы, является А. А. Байтурсынова [11]. Разработка же нормативно-правовых основ и попытка внедрения инклюзивного образования, в Республике Казахстан была предпринята профессором Р. А. Сулейменовой [12]. Дальнейшее развитие данной идеи, и рассмотрение вопросов подготовки педагогических кадров к работе в условиях инклюзивного образования мы находим в исследованиях профессора З. А. Мовкебаевой [13].

Социальный заказ, обращенный к высшему педагогическому образованию, выражается в виде требований к подготовке педагогов нового типа, способных самостоятельно ориентироваться в современном образовательном пространстве, нацеленный на широкое понимание социальной инклюзии, и становится понятен интерес к интегральным характеристикам педагога, включая его профессиональную готовность. В связи с этим, в нашей стране актуальными становятся проблемы исследования готовности преподавателей вузов к реализации инклюзивного образования, разработки механизмов, средств, технологий формирования готовности специалистов к инклюзивному обучению, что вызывает необходимость научного переосмысления сути профессиональной подготовки специалистов в области инклюзивного образования.

В 2013г. в рамках проекта «СОРОС Казахстан» авторским коллективом Казахского Национального педагогического университета имени Абая (Искакова А.Т., Мовкебаева З.А., Закаева Г.З. и др.) было разработано учебное пособие «Основы инклюзивного образования» [14]. Особого внимания заслуживает, разработанный вышеперечисленными авторами и прошедший апробацию курс «Психолого-педагогические основы инклюзивного образования». Составляющими элементами курса являются учебное пособие «Основы инклюзивного образования» и рабочая программа курса «Инклюзивное образование». Учебное пособие, подготовленное в целях реализации инновационного курса «Инклюзивное образование» для педагогических специальностей вузов республики, одобрено и рекомендовано УМС РУМС при Казахском национальном педагогическом университете имени Абая. Рабочая программа курса «Инклюзивное образование» вошла в Каталог «Критический анализ социальной политики на постсоветском пространстве: идеологии, факторы, культуры», где представлены Рабочие программы высшего профессионального образования (под ред. Е. Ярской - Смирновой и А. Гнедаш, Москва, 2012).

Разработанный курс охватывает достаточно широкий диапазон тем, начиная с основ работы со студентами с проблемами в развитии, их диагностики и заканчивая изучением индивидуальных особенностей и рассмотрением особенностей коррекционно-развивающей работы. Особое внимание уделяется практическим аспектам работы со студентами с различными видами отклонений: нарушение зрения, слуха, а также нарушение функций опорно-двигательного аппарата.

Построение данного курса стало инновационным, поскольку используется метод кейс-технологий, обеспечивающий самостоятельную работу каждого студента и возможность осуществления контроля собственных знаний. Это позволяет студентам убедиться в необходимости приобретенных знаний, их целесообразности и возможности использования в будущей профессиональной деятельности. Мы считаем, что будущие педагоги, получив знания по инклюзивному образованию, повысив свой профессиональный уровень и социальную компетентность, внесут необходимые изменения в работу образовательных институтов. Используя наилучший опыт других стран, смогут разработать новые модели обучения и предоставления практической помощи людям с особыми потребностями, эти модели в перспективе будут использованы в широком масштабе, как образцы новых подходов и создания благоприятной обстановки для интеграции молодых людей в общество. Решение проблемы подготовки педагогов к работе со студентами с особыми образовательными потребностями позволит интенсивно вводить инклюзивное обучение в нашей стране; повысит уровень профессиональной компетентности преподавателей вуза, удовлетворит запросы всех потребителей образовательных услуг: студентов, родителей, педагогов и специалистов.

Список использованной литературы:

1. Указ Президента Республики Казахстан «О подписании конвенции о правах инвалидов и Факультативного протокола к Конвенции о правах инвалидов» - Астана, Акорда, 11 дек. 2008 г.
2. Конституция Республики Казахстан. Алматы, 1995. -48 с.
3. Закон Республики Казахстан «Об образовании» // Казахстанская правда. – 2007. - №127.- (с изменениями и дополнениями по состоянию на 18.02.2014 г.).
4. Саламанкская Декларация и Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями: Всемирная конференция по образованию лиц с особыми потребностями. – Испания. – 1994 г.
5. Инклюзивное образование. Выпуск 1.С.В. Алёхина, Н.Я. Семаго, А.К. Фадина -М.: Центр «Школьная книга», 2010.
6. Lipsky&GartnerA. School ReformandInclusive Education /LipskyD. &GartnerA. — Baltimore: PaulH/Books., 2006. — 189 p.
7. Kim Hyun Jin. Educational supports for children with multiple disability in Korea// http://www.nise.go.jp/kenshuka/josa/kankobutsu/pub_d/d-228.pdf; Kim Kye-Ok. Inclusive Education in the

Republic of Korea. //Regional Preparatory Workshop on Inclusive Education. – Hangzhou, China, 3-5 november 2007.

8. Малофеев, Н.Н. Инклюзивное образование в контексте современной социальной политики [Текст] / Н.Н. Малофеев // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. - 2009. - №6. - С. 3-10.

9. Ярская-Смирнова, Е. Р. Инклюзивное образование / Е.Р. Ярская-Смирнова, И.И. Лошакова // Социологические исследования. – 2003.–№ 5. – С. 100-106

10. Конвенция ООН «О правах инвалидов», одобренной Генеральной Ассамблеей ООН 13 декабря 2006 года.

11. Байтурсынова А.А. Организационно-педагогические условия включения детей с ограниченными возможностями в учебный процесс общеобразовательной школы: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. – Алматы, 2010. – 190 с.

12. Сулейменова Р.А. Инклюзивное образование в РК: анализ ситуации и практические шаги // ОТКРЫТАЯ ШКОЛА. Информационно-методический журнал № 4 (135) апрель 2014.

13. Мовкебаева З.А. Вопросы подготовки педагогических кадров в Республике Казахстан к работе в условиях инклюзивного образования // Педагогика и психология. – 2013. - №2. – С. 6-11.

14. Искакова А.Т., Мовкебаева З.А., Закаева Г. и др. - Основы инклюзивного образования. Фонд Сорос-Казахстан, Алматы: 2013.

МРНТИ: 14.25.01

Г.С. Майлыбаева¹

¹І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің қауымдастырылған профессоры, PhD доктор

Б.Н. Оналбекова²

²І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің «Дефектология» мамандығының 2 курс магистранты, Талдықорған қ, Қазақстан

ҚАЗІРГІ ТАҢДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР

Аңдатпа

Мақалада ХХІ ғасырдың ең үрейлі үрдістерінің бірі денсаулықтарында ақаулықтары бар балалардың, оның ішінде мүмкіндіктері шектеулі балалардың саны ұдайы өсуде. Бұл балалардың білім беру мәселесі елімізде өте өзекті. Қазіргі уақытта мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеудегі басты бағыт инклюзивті білім беру болып табылады. Инклюзивті білім берудің негізінде балалардың қандай да бір дискриминациясын жою, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету көзделген. Сонымен бірге оқытуға арнайы жағдай қалыптастыруы қарастырылады. Инклюзивті білім беру жағдайында мұғалімдерді әлеуметтік-педагогикалық жұмысқа даярлаудың теориясы мен тәжірбиесі бүгінгі қоғамдағы орны мен ерекшеліктері айқындалады. Сонымен қатар мақалада инклюзивті білім беру жағдайында мұғалімді кәсіби даярлаудың мәні мен мазмұнына талдау жасалынды. Инклюзивті білім беру моделі ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін кедергісіз орта құруды, білім беру ортасын олардың мұқтаждарына бейімдеуді және дені сау құрдастарымен бірлесіп оқыту процесінде қажетті қолдау көрсетуді көздейді.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, мүмкіндігі шектеулі бала, арнайы білім, мамандарды даярлау, мүгедектік.

Г.С. Майлыбаева¹

¹ассоциированный профессор Жетысуского государственного университета им.И. Жансугурова,
доктор философии PhD

Б.Н. Оналбекова²

²Магистрантка 2 курса специальности «Дефектология» Жетысуского государственного
университета им. И. Жансугурова, г.Талдықорган, Казахстан

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В данной статье рассматриваются одной из самых тревожных тенденций XXI века стало неуклонно увеличивающееся число детей с проблемами здоровья, в том числе детей с ограниченными возможностями. Проблемы образования этих детей в нашей стране весьма актуальны. В настоящее время ведущим направлением в обучении и воспитании детей с ограниченными возможностями здоровья является инклюзивное образование. На основе инклюзивного образования предусматривается устранение какой-либо дискриминации детей, обеспечение равноправного отношения ко всем людям. При этом предусматривается создание специальных условий для обучения. Теория и практика подготовки учителей к социально-педагогической работе в условиях инклюзивного образования определяются особенностями и местами в современном обществе. Также в статье проведен анализ содержания и сущности профессиональной подготовки учителя в условиях инклюзивного образования. Модель инклюзивного образования предусматривает создание безбарьерной среды для детей с особыми потребностями, адаптацию образовательной среды к их нуждам и оказание необходимой поддержки в процессе обучения совместно со здоровыми сверстниками.

Ключевые слова: инклюзивное обучение, дети с ограниченными возможностями, специальные обучение, подготовка специалистов, инвалиды.

G. Mailybaeva¹

¹Associate Professor of Zhetysu State University after I. Zhansugurov, PhD

B. Onalbekova²

²Second-year magistracy of the specialty «Defektologiya» of Zhetysu State University named after,
I. Zhansugurova, Taldykorgan, Kazakhstan

ACTUAL PROBLEMS OF INCLUSIVE EDUCATION

Abstract

This article examines one of the most alarming trends of the 21st century: the steadily increasing number of children with health problems, including children with disabilities. The problems of the education of these children in our country are very relevant. Currently, the leading direction in the education and upbringing of children with disabilities is inclusive education. On the basis of inclusive education, it is envisaged to eliminate any discrimination against children and to ensure equal treatment of all people.

This provides for the creation of special conditions for learning. The theory and practice of preparing teachers for social and pedagogical work in an inclusive education are determined by the characteristics and places in modern society. The article also analyzes the content and essence of teacher training in an inclusive education. The inclusive education model provides for creating a barrier-free environment for children with special needs, adapting the educational environment to their needs and providing the necessary support in the learning process with healthy peers.

Key words: inclusive education, children with disabilities, special training, training of specialists, invalids

Қазіргі таңда мүмкіндіктері шектеулі балаларға білім беру-заманауи білім берудің өзекті және пікірталас мәселенің бірі. Мүгедектердің әлеуметтік теңсіздігіне байланысты көптеген шектеулер балалардың сапалы білім алуына кедергі болып табылады. Мүмкіндіктері шектеулі балаларға арналған арнайы оқу-тәрбие мекемелерінің жүйесі, қазіргі кезде елеулі өзгерістерге ұшырап отыр және көп жағдайда өзінің қысқаруы қарсаңында тұр [1].

Жалпы білім беретін және арнайы мектеп арасындағы айырмашылықтарды жою үдерісі жоғары күшке ие болуы мүмкін. Осыған байланысты, денсаулықтарында ақаулықтары бар, мүмкіндіктері шектеулі балалардың маргинализация үдерістерін айтарлықтай қысқартуға және олар үшін білім алуға қолжетімділікті кеңейтуге мүмкіндік беретін инклюзивті білім берудің маңызы зор.

Мүмкіндігі шектеулі балалардың білім алу бағдарламасының тиімділігі адамның жасы мен денсаулығындағы қиындықтардың бастапқы нүктесін анықтаудан басталады. «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» инклюзивті білім беруді дамытудың алғышарттары жасалынды [2].

Ерекше білім беруге қажеттіліктері бар білім алушыларды жалпы білім беруге қосу нысандары Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы №499 қаулысымен бекітілген «Жалпы білім беру ұйымдары (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) қызметінің үлгілік қағидаларында» баяндалған [3]. Құжаттың мазмұнында арнайы және инклюзивті білім беру барлық оқушылардың білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған психологиялық, медициналық және педагогикалық кеңес беру ұсынымдарын ескере отырып әзірленген арнайы және жалпы білім беретін оқу бағдарламалар арқылы жүзеге асырылатыны айқын көрсетілген. Бастауыш мектепте ерекше білім беруді қажет ететін оқушылар психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңесінің қорытындысына сәйкес ҚР Білім және Ғалым Министрінің 2015 жылғы 18 маусымдағы №393 бұйрығымен бекітілген арнайы оқу бағдарламалары бойынша оқып келеді [4].

Инклюзивті оқыту- барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында мектеп және мектептегі өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді. Инклюзивті оқыту-оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға мүмкіндік береді. Адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді.

Инклюзивті оқыту-барлық балалардың мұқтаждығын ескеретін ерекше қажеттілігі бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үдерісінің дамуы. Инклюзивті білім беру оқушылардың оқу үдерісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті білім беруде оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың жағдайы да өзгереді.

Инклюзивті білім беру жүйесінің мақсаты қоғамның көзқарасын өзгерту; жолдастарымен тіл табыса білуге үйрету; толық білім алуды ұйымдастыру; қоршаған ортаға бейімдеу; дені сау балалармен тең ұстау; өз-өзіне сенімін арттыру болып табылады.

Инклюзивті білім беру жағдайындағы жалпы білім беретін мектептерде білім беру үдерісін ұйымдастыру типтік және қолданыстағы оқу жоспарларына сәйкес жүргізілуі, күнтізбелік оқу жоспары және сабақ кестесі арқылы реттелуі тиіс. Бұл ұсыныстар мүмкіндігі шектеулі оқушыларды оқытатын бастауыш сынып мұғалімдері мен пән мұғалімдеріне оқу бағдарламаларын әрбір жеке жағдайға байланысты оқушылардың білім жөніндегі талап-тілегіне бейімдеуді жүктейді. Білім беру бағдарламалары мектептің педагогикалық және әдістемелік кеңестерінде бекітілуі керек. Инклюзивті білім беру жағдайында сынып жетекшілерінің рөлі де артып күрделене түседі. Мүмкіндігі шектеулі оқушыларға арнаулы қолдау көрсетілуін: шәкірттердің оқу үдерісі аясында жұмысты ұйымдастыруына көмектесу; оңды қарым-қатынастар негізінде балалар ұжымын қалыптастырып, дамыту; ата-аналармен тығыз ынтымақтастық орнату мәселелерінің реттелуін нақ солар қамтамасыз етуі тиіс [5].

Жалпы білім алатын мектепте инклюзивті білім берудің даму үдерісімен оқушылардың ақыл-ой, сөйлеу және жалпы психикалық даму деңгейі бойынша құрамының бірдей еместігін атап өтуге болады. Бұл шартты түрде дені сау, сондай-ақ мүмкіндігі шектеулі балалардың бейімделуін қиындатады, оқыту, тәрбиелеу, дамыту үдерісінде педагогтердің оқушыларға деген жеке көзқарасын жүзеге асыруда қосымша, жиі еңсерілмейтін қиындықтар туындайды, әрбір оқушыға сараланған, шын мәнінде жеке көзқарас принципін толық көлемде іске асыруға мүмкіндік бермейді.

Қазіргі уақытта, бұл қиындықтарды еңсеру үшін жалпы білім беретін мектептерге қойылатын талаптар:

-жалпы білім беру жүйесінде, мүмкіндіктері шектеулі балаларға инклюзивті білім беру үдерісінің нормативтік-құқықтық базасымен қамтамасыз ету;

-инклюзивті тәсілді іске асыруға қабілетті жалпы білім беретін кәсіби даярланған педагогтармен білім беру үдерісін қамтамасыз ету;

-қабылдау және өзара көмек принциптеріне бағдарланған инклюзивті білім берудің «кедергісіз» білім беру және әлеуметтік ортасын құру;

-инклюзивті білім беру жағдайында мүмкіндігі шектеулі баланы алып жүру үдерісін қамтамасыз ететін әр түрлі бейіндегі мамандар қызметінің кешенді моделін құру;

-инклюзивті білім берудің ғылыми-бағдарламалық-әдістемемен қамтамасыз етілуін және әзірлеуін (оқу жоспарлары, оқу бағдарламалары (олардың нұсқалары), қажет болған жағдайда-арнайы оқулықтар мен жұмыс дәптерлері, оқушының өзі үшін оқу құралдары);

-қашықтықтан білім беру мүмкіндіктерін білім беруде құзыреттілік тәсілді іске асырудың тиімді құралы ретінде белсенді пайдалану;

-мүмкіндіктері шектеулі балаларды психологиялық-педагогикалық және әлеуметтік қолдауды қамтамасыз ететін ұйымдар, мекемелер, ведомстволар арасындағы ведомствоаралық өзара іс-қимыл және әлеуметтік әріптестікті қамтамасыз ету;

-білім беретін мекеменің мүмкіндіктері шектеулі баланы тәрбиелеп отырған отбасымен өзара іс-қимылын ұйымдастыруды қамтамасыз ету болып табылады [6].

Заман талабына сай жалпы білім беретін мектептерде ұйымдастыру-әдістемелік сипаттағы өзгерістер қабылдануда. Мысалы, кейбір мектептерде оқу үдерісін түрлі қолдау құралдарымен (психологиялық, логопедиялық, түзету-педагогикалық) толықтыру бойынша бағдарламалар санының өсуі байқалады. Алайда мұндай бағдарламалар, әдетте, бір жақты, ғылыми негізделгені жеткіліксіз болады. Көбінесе, мүмкіндігі шектеулі балаларды алып жүру бағдарламаларын арнайы білімі жоқ мамандар жасайды.

Осы ретте, мүмкіндігі шектеулі балаларды қолдау мен көмек көрсетудің қазіргі формаларының жетіспеушілігі, ал кейде әлсіздігі де белең алуда. Мұнда көп нәрсе кәсіби түрде жеткіліксіз, осындай қызметке қатысты педагогтардың тар мамандануы, олардың психологиялық құзыреттілігі төмен екені байқалады. Олар дамудағы ауытқуларды психопрофилактика әдістерін нашар меңгерген, психологиялық және педагогикалық түзету әдістерін қолдануда қиындық туғызады. Жалпы білім беретін мектептердің педагогтары балалардың әр түрлі категорияларымен жұмыс істей алмайды, топтық жұмысты ұйымдастыра алмайды және іс-әрекет парадигмасында сабақтар жүргізе алмайды. Олар білім беру бағдарын құрудың заманауи технологияларын және денсаулық мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған жеке бағдарламаларды әзірлеуін меңгермейді.

Жалпы мүмкіндігі шектеулі балаларды қолдауға және мектепте оқыту үдерісінде оларға жан-жақты көмек көрсетуге баса назар аударуды қажет етеді. Мүмкіндіктері шектеулі балаларға көмек көрсету субъектілерінің (мектеп психологиялық қызметі, түзету-педагогикалық қызметі, әлеуметтік қызмет) қызметінің мазмұны мен ұйымдастыру қағидаларын әзірлеу тек түрлі бейіндегі мамандар: психологтар, логопедтер, дефектолог-педагогтар қызметінің кешенді моделі туралы тұтас түсінік негізінде ғана мүмкін болады, олар қазір жеткілікті түрде ажыратылған, олардың қызметі балалар мұқтаждарына үйлестірілмеген және біріктірілмеген. Олардың бытыраңқы күш-жігері тәрбие, оқу, психокоррекциялық, алдын алу жұмысында қажетті нәтижелер бермейді және бере алмайды. Осыны ескере келе, мүмкіндігі шектеулі балаларға кешенді көмек көрсетуді ұйымдастыру алдында тұрған инклюзивті білім берудің өзекті мәселесі «кедергісіз» білім беру ортасын құру болып табылады. Сондықтан білім беру ортасының жалпы ережелерінің бірі-оның денсаулығына байланысты балаларды сүйемелдеуді қамтамасыз ететін мекемелерде жабдықтар мен жабдықталуға қойылатын жалпы педагогикалық талаптар, осы санаттағы балаларды әлеуметтендірудің мәселелері мен қиындықтарын ескеруі тиіс. Білім беру мекемелеріндегі әлеуметтік орта, қоғамның қазіргі өмір сүру деңгейін ескеруі және оның талаптарына жақын болуы тиіс. Әсіресе бұл бала өмірінің барлық салаларын техникалық жарақтандыруға қатысты: тұрмыстық қажеттіліктерді жүзеге асыру, әлеуметтік құзыреттілікті қалыптастыру, баланың әлеуметтік белсенділігі мен өміршеңдігі болып табылады.

Сондай-ақ, білім беру үдерісінде жаңа ақпараттық технологияларды пайдалануда мынадай факторларға байланысты елеулі жағдайларды ескергеніміз жөн:

-оқыту мақсаттары мен міндеттеріне, білім алушылардың жеке қажеттіліктеріне жауап беретін мүмкіндіктері шектеулі балаларға арналған технологияларды пайдалану негізінде оңтайландырылған ақпараттық-технологиялық инфрақұрылымның (оқу орны шеңберінде), бағдарламалық-аппараттық қамтамасыз етудің болмауы;

-инклюзивті білім беруге: пайдалану қолайлылығы, қол жетімділік, икемділік, экономикалық қолжетімділік, рентабельділік бағдарланған технологиялық инфрақұрылымды құру қағидаттарына негізделген жағдайлардың болмауы орын алып отыр.

Мүмкіндіктері шектеулі балаларда қоршаған ортамен байланыс жасау, гиподинамия, психоэмоционалдық саланың бұзылуы мәселелерінің болуы және ересектерге тәуелділік балалардың түрлі қызмет түрлерін орындау кезінде өзін танытуда жүйелі жаттығуына жағдай жасауды талап етеді. Бұл

ерекше рөл қосалқы технологияларға, яғни функционалдық шектеулері бар адамдарға күнделікті өмірге белсенді қатысуға, білім алуға, жұмыс істеуге немесе демалуға мүмкіндік беретін құрылғыларға немесе қызметтерге жатады.

Бұл саладағы мәселелерді шешу үшін бірінші кезекте қазіргі уақытта бар, балалардың барлық санаттары үшін білім беру үдерісінде пайдаланылатын шетелдік, сондай-ақ отандық қосалқы құрылғылар туралы деректер банкін құру талап етіп отыр. Бұл мәселені шешудің мүмкін жолдарының бірі еліміздің инклюзивті білім беруді:

- * мүмкіндігі шектеулі балаларды білім беру үдерісіне тарту;
- * мүмкіндігі шектеулі балаларды қазіргі заманғы қоғамға бейімдеу;
- * ерекше қажеттілігі бар балалардың сенімді мінез-құлқына белсенді мінез-құлық орнату қазіргі қоғамда өзін позициялау;
- * өз кемшіліктерін абыройға айналдыра білу;
- * қазіргі қоғамның шектеулі адамдарға қарым-қатынасының өзгеруі мүмкіндіктерін орнату.

Инклюзивті саясат - бұл құқықтық саясат, оның аясында ата-аналар мектепті таңдау құқығына ие болады.

Инклюзивті білім беруді енгізу жолында бірқатар шешілмеген мәселелер мен кедергілер бұрынғысынша қалып отыр.

Отандық инклюзивті білім беру:

- мүмкіндігі шектеулі балаларға дұрыс қарым-қатынас жасамау.
- арнайы дайындалған педагогикалық құрамның болмауы.
- материалдық-техникалық және әдістемелік жарақтандырудың төмен деңгейі, оқу орындарының физикалық қол жетімділік бөгеті.
- мемлекеттік стандарттың қатаң талаптары [7].

Оқушылардың жетістіктерін бағалаудың ауқымды жүйесін енгізу, даму нормасынан әртүрлі артта қалған балаларды жалпы ағынға қосуға мүмкіндік береді. Бастапқы кезеңде мемлекеттің басты міндеті ғылыми-педагогикалық қоғамдастық арасында ақпараттық-ағартушылық жалпы қоғам. Нормативтік-құқықтық базаны, оқыту материалдарын құру, оқытушылар құрамын дайындау, отандық және шетелдік тәжірибені зерделеу инклюзивті білім беруді енгізу Қазақстанға бірте-бірте құруға мүмкіндік береді оқытудың сауатты жүйесі. Кейбір адамдарда инклюзивті білім беру жүйесі қауіптенуде қарапайым балаларды оқыту сапасының төмендеуі мүмкін. Алайда мамандар инклюзия жоғары сапалы ұсынуға арналған барлық қатысушыларды қанағаттандыра отырып, оқыту. Бағдарламаны іске асыруды дұрыс ұйымдастыру кезінде ҚР Білім беру жүйесіне инклюзивті білім беру оң нәтиже береді.

Қорыта келе, мүмкіндігі шектеулі балалармен түзету жұмыстарын неғұрлым ерте бастасақ, соғұрлым қайтарымы үлкен болады. Өз уақытында бұл заңдылықты Ян Амос Коменский айтқан болатын «Барлық тіршілік иесінің табиғаты сондай,-олар икемді болып табылады және нәзік жас кезінде олар тәсілдерді жеңіл қабылдайды, қатайып кеткен соң, оларға қалыптасу қиын болады. Жұмсақ балауызды оларға түрлі пішін беріп сомдауға болады, ал егер қатып қалса, оны сындырап тастау оңайырақ», -деп жазды.

Инклюзивті оқыту-барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеретін, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үдерісінің дамуы. Инклюзивті оқыту балалардың оқу үдерісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді. Инклюзивті оқытуды ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіншілік алады, өйткені олар бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, танып білуге, қабылдауға үйренеді.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. *Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзету арқылы қолдау туралы. ҚР 2002ж №343 заңы.*
2. *Қазақстан Республикасының Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарына арналған мемлекеттік бағдарламасы.-Астана, 2010*
3. *Адырбаева М.Ж. Инклюзивті білім беру жүйесіндегі психологиялық – медициналық педагогикалық консультацияның жұмыс барысы. -Алматы, 2011. – Б.30-35.*
4. *Батырғалиева А.С. Мүмкіндігі шектеулі балаларды тәрбиелеу жолдары. Алматы, 2011. – Б.17-25.*
5. *Оралбекова А.К. Инклюзивті білім беру жағдайында болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің ақпараттық-коммуникациялық құзіреттілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары //ПМУ Хабаршысы Педагогикалық сериясы, № 4 (2016), Павлодар, Б. 232-240*

6. Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдемесі (01.06.2015 жылғы №348)/<http://online.zakon.kz/>

7. Инклюзивное образование в Республике Казахстан. - Астана: Министерство науки и образования Республики Казахстан, 2016. - 32 с.

МРНТИ 14.43.43

С.Е. Абдугалина¹, К.О. Шайхеслямова², С.И. Абишева³

¹к.п.н., и.о. доцента

²д.п.н., профессор Казахского университета экономики финансов и международной торговли г. Астана, Казахстан

³к.п.н., профессор Павлодарского государственного университета им. С.Торайгырова Павлодар, Казахстан

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ РАБОТА С ЛЮДЬМИ С ОГРАНИЧЕННЫМИ СПОСОБНОСТЯМИ НА ОСНОВЕ СИСТЕМНО-СТРУКТУРНОГО ПОДХОДА

Аннотация

В данной статье рассматриваются особенности социальной работы, которая стала неотъемлемой частью жизнедеятельности государства и общества. Институт социальной защиты и социальной работы в конечном счете выполняет важнейшую для государства и общества задачу — задачу стабилизации и сохранения социума, поддержания и гармонизации существующих общественных отношений и обеспечения условий для его дальнейшего всестороннего развития, что по сути дела, является одним из существенных факторов обеспечения стабильности и безопасности государства.

Наиболее важным аспектом, раскрытым авторами в статье является принцип гуманизма, который включает в себя не только милосердие к людям, но и рациональность организации помощи человеку не в абстрактных, а конкретных формах. Одной из форм помощи в статье демонстрируется опыт «Центра социального обеспечения «Камкор» г.Астаны – медико-социальное учреждение для людей с нарушением ментального здоровья. На базе данного учреждения проведено исследование с анализом деятельности центра и анкетированием сотрудников и независимых лиц. Выявлены определенные проблемы и отдельные недостатки деятельности данного центра, и вывод о необходимости комплексной реабилитации в приоритетности предоставляемых услуг.

Ключевые слова: социальная педагогика, структурный подход, реабилитация, Центр социального обслуживания, социально-педагогическое исследование.

С.Е. Абдугалина¹, С.К.О. Шайхеслямова², С.И. Абишева³

¹п.ғ.к., Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университетінің доцентінің м.а.,
Астана қ., Қазақстан

²п.ғ.д., Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университетінің профессоры
Астана қ., Қазақстан

³п.ғ.к., С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің профессоры,
Павлодар қ., Қазақстан

ЖҮЙЕЛІ-ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ТӘСІЛ НЕГІЗІНДЕ МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ АДАМДАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫС

Аңдатпа

Бұл мақалада мүгедектермен әлеуметтік-педагогикалық жұмыстың ерекшеліктері қарастырылады.

Кешенді оңалту мүгедектерді әлеуметтендірудің маңызды аспектісі болып табылады, қоғамда және өндірістік қызметте ғана мүмкін.

Астанадағы мектептерде зорлық-зомбылықтан аман қалған студенттердің өзін-өзі бағалау деңгейін анықтау үшін пилоттық зерттеу жүргізілді. Эксперимент мақсаты - мектептегі зорлық-зомбылықты болдырмау әдістерін жетілдіру, зорлық-зомбылықтан аман қалған оқушылар арасында өзін-өзі бағалау деңгейін анықтау.

Тәжірибелік әдістердің ішінде өзін-өзі бағалау мен өзін-өзі бағалау деңгейін өлшеу үшін Розенберг сауалнамасы қолданылды. Эксперимент нәтижесінде студенттердің бір бөлігі өздерін білмейтін жастар екендігі анықталды, бұл баланың басқа сезімдерін елемей фактілері туралы куәландырады. Мұндай балалардың сыртқы белгілері көбінесе: шаршау, ұйқысыз, агрессивті және импульсивтік болып табылады, бұл апатия мен депрессияға, қиындықтарды үйренуге, өзін-өзі бағалаудың төмен деңгейіне әкелді. Зерттеулер жасөспірімдер арасында зорлық-зомбылықты болдырмау әдістерін зерделеу және жетілдіру қажеттілігін растайды.

Мақалада мұғалім қақтығыс жағдайларын шешу жолында мұғалімдер мен ата-аналардың күш-жігерлерін біріктіріп, жасөспірімнің жеке ерекшеліктерін ескеріп, оң психологиялық жайлылықты сақтауы керек.

Түйін сөздер: әлеуметтік педагогика, құрылымдық тәсіл, оңалту, әлеуметтік қызмет көрсету орталығы, әлеуметтік-педагогикалық зерттеулер.

S.E. Abdugalina¹, K. O. Shaikheslyamova², S.I. Abisheva³

¹ k.p.s., acting ass.professor

²d.p.s . professor of the Kazakh University of Economics, Finance and International Trade, Astana,
Kazakhstan

³ k.p.s.,professor of the S. Toraihyrov Pavlodar State University,
Pavlodar, Kazakhstan

SOCIO-PEDAGOGICAL WORK WITH PEOPLE WITH DISABILITIES ON THE BASIS OF SYSTEM-STRUCTURAL APPROACH

Abstract

This article examines the features of social and pedagogical work with people with disabilities.

Complex rehabilitation is the most important aspect in the socialization of people with disabilities, which is possible only in society and in productive activities.

A pilot study was conducted at schools in Astana to identify the level of self-esteem of students who survived the violence. The purpose of the experiment is to improve the methods of preventing violence at school, to reveal the level of self-esteem among pupils who have survived the violence.

Among the experimental techniques used questionnaire Rosenberg to measure the level of self-esteem and self-esteem. As a result of the experiment, it was revealed that part of the students are young people who are unsure of themselves, which testifies to the facts of neglect of the child's feelings from others. Often, the external signs of such children are: tired, drowsy, aggressive and impulsive, which gave way to apathy and depression, learning difficulties, low self-esteem. The findings confirm the need to study and improve methods of preventing violence among adolescents.

The article notes that in the way of resolving conflict situations, the teacher needs to combine the efforts of teachers and parents, must take into account the individual characteristics of the adolescent, and maintain positive psychological comfort.

Key words: social pedagogy, structural approach, rehabilitation, Center for social services, social and pedagogical research.

Внимание к исследованию вопросов реабилитации лиц с ментальным здоровьем как социального явления в последние годы постоянно растет. В настоящее время, процесс реабилитации является предметом исследования специалистов многих отраслей научного знания: психологии, философии, социологии, социальной работы и др. Они вскрывают различные аспекты этого процесса, исследуют механизмы, этапы и стадии, факторы социальной реабилитации.

Термин «реабилитация» - латинского происхождения (re- повторное, возобновляемое действие, противоположное действие, противодействие, habili - удобный, приспособленный). По определению ВОЗ, реабилитация - это комбинированное и координированное применение социальных, медицинских, педагогических и профессиональных мероприятий с целью подготовки и переподготовки индивидуума для достижения оптимальной его трудоспособности.

В городе Астана с 2005 года существует действующее медико-социальное учреждение имеющее юридический статус, для людей с нарушением ментального здоровья, в связи с некоторыми изменениями данное учреждение в 2016 году на основании постановления Акимата, было переименовано в Казенное государственное учреждение «Центр социального обслуживания «Қамқор», не изменив свою основную деятельность. Основная деятельность данного учреждения направлена на круглосуточный контроль за лицами, нуждающихся в постоянном наблюдении, страдающих психическими заболеваниями, которым необходим уход и медицинское наблюдение.

Возрастная политика данного учреждения варьируется от 18 до 90 лет.

Подробная статистика больных:

- 260 людей с психическими отклонениями;
- 160 мужского пола;
- 100 женского пола;
- 41 пенсионер;
- 61 инвалидов первой группы;
- 199 инвалидов второй группы.

Территория «Центра социального обслуживания «Қамқор» учреждения составляет 6 гектар, находится в 135 километрах от города Астана, на базе данного центра имеется три коттеджа для пациентов и медицинского персонала, отдельный корпус хозяйственного назначения и автогараж для медицинских автомобилей и прочей медицинской техники. Для слаженной работы центр оснащен необходимым современным медицинским и техническим оборудованием, имеется качественная отопительная система функционирующая на топливе. Хозяйственный комплекс оснащенный дезинфицирующими камерами позволяет на постоянной основе без опозданий получать чистое белье. Согласно медицинским нормам и показателям в данном медицинском учреждении действует шести разовое питание, столовая рассчитана на 120 посадочных мест для пациентов которые имеют физическую возможность питаться в столовой, для тяжелобольных существует система раздачи еды в палату. Также в определенные дни согласно графику в учреждении существует услуги парикмахера.

Объект исследования: социальная реабилитация людей с нарушениями ментального здоровья.

Предмет исследования: аспекты социальной реабилитации людей с нарушениями ментального здоровья в данном медицинском учреждении.

Выборка исследования: система определенных критериев социальной структуры, случайная. Возможность обобщать результаты исследования позволяет территориальный охват. В качестве социологического опроса были опрошены как пациенты, так и большая часть медицинского персонала, оказывающая помощь людям с нарушением ментального здоровья.

Длительность исследования:

- констатирующий период: с 10 сентября 2016 года по 10 октября 2017 года;
- формирующий период: с 23 января 2017 года по 25 февраля 2017 года.

Контроль за качеством проведения исследования.

Перед началом проведения данного исследования для сотрудников «Центра социального обеспечения «Камкор» были проведены подготовительные работы, которые включали в себя ознакомление с данным исследованием, собрание на котором обсуждались цели и планы эксперимента, а также были проведены тренинги для персонала по совершенствованию профессионального предоставления услуг и были показаны упражнения по эмоциональной разгрузке, после работы с тяжелыми пациентами.

Констатирующий период включал в себя следующие аспекты:

- систематизирование процессов медицинского учреждения;
- исследование программ направленных на индивидуальное развитие пациентов;
- совокупность получаемой информации в ходе медицинского обследования при расспросе обследуемого;
- непринужденный разговор с пациентами на отвлеченные темы;
- заполнение анкетных данных пациентов и медицинского персонала;
- ведение дневника по наблюдению за пациентами и работой персонала медицинского учреждения;
- подведение итогов по полученным данным в ходе исследования в рамках магистерской диссертации.

Формат констатирующего исследования включал в себя:

Анализ деятельности «Центра социального обеспечения «Камкор», ознакомление с применяемыми технологиями в реабилитации, ознакомление со структурой центра и кадровой расстановкой, анализ основных направлений по предоставлению услуг.

Анализ личной документации пациентов в том числе их медицинские карты с полным описанием диагноза и проведенными медицинскими работами направленными на реабилитацию нуждающихся в лечении лиц.

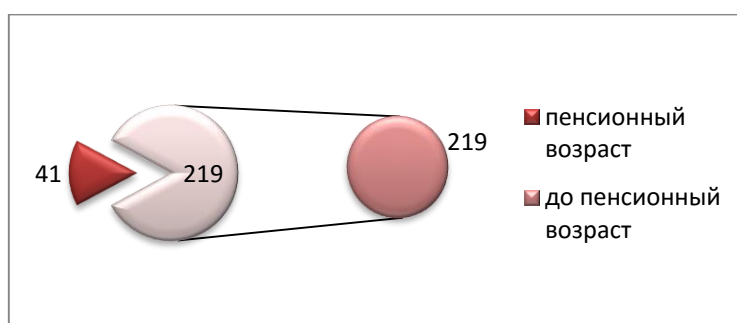
Анализ личной документации сотрудников «Центра социального обеспечения «Камкор», в том числе их должностные обязанности, сертификаты об окончании тренингов по социальной защите и реабилитации людей с нарушением ментального здоровья, отчеты о проведении мероприятий в рамках социальной поддержки пациентов и планы о реабилитации действующие в медицинском центре.

Экспериментально-исследовательская часть работы была начата с беседы с сотрудниками учреждения, а также с наблюдения за их работой в медицинском центре и анкетирование данных сотрудников. После проведения работы с сотрудниками учреждения, была начата экспериментально-исследовательская часть работы с пациентами, началом которой была беседа с пациентами учреждения, а также с наблюдения за их поведением в медицинском центре и анкетирования данных пациентов. В рамках данного исследования был выбран метод анкетирования специалистов медицинского учреждения, где предложены открытые варианты ответов, закрытые варианты ответов и полузакрытые варианты ответов в которых была возможность индивидуального ответа. Данный метод отличается своей легкостью в реализации и качеством полученных данных, который позволяет получить огромный объем данных в сжатые сроки с минимальными затратами.

Анкетирование прошли 190 сотрудников «Центра социального обеспечения «Камкор».

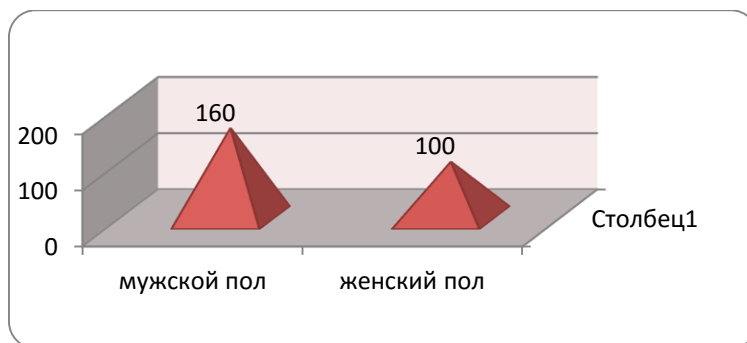
На основании закона Республики Казахстан «О специальных социальных услугах» существует структура предложения для: инвалидов с нарушением ментального здоровья и людей с психическими возрастными заболеваниями, информацию о возрастном составе содержит (диаграмма 1):

Диаграмма 1 - Возрастной состав лиц с нарушением ментального здоровья

Информацию по гендерному составу содержит (диаграмма 2):

Диаграмма 2 – Гендерный состав лиц с нарушениями ментального здоровья

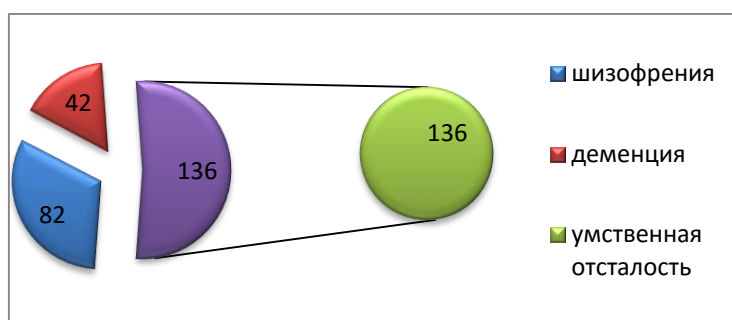

По данным «Центра социального обеспечения «Камкор» по отчетности на период 11 января 2017 года, в медицинском учреждении находятся 260 пациентов, из них:

- 82 человека страдающие шизофренией;
- 42 человека с приобретенным слабоумием;
- 136 умственно отсталых людей.

Данную информацию содержит (диаграмма 3).

Диаграмма 3 – Медицинские диагнозы лиц с нарушением ментального здоровья

Учитывая вышеизложенные данные, специфику особенностей и проблем по разным показателям, включая возрастные и гендерные показатели, а также ряд медицинских показаний, вопрос реабилитации изучался на основании всех данных, с индивидуальным подходом к каждой группе.

В результате обработки данных по анкетированию, ответы были преобразованы в группы и распределены следующим образом:

- выявлена значимость предложенных услуг исходя из общего числа опрошенных;
- проанализированы ответы и предложения женской и мужской группы, выявлены различные виды отличий в ответах;
- подведен итог мнений и предложений методом сравнительного анализа опрошенных.

Взято во внимание независимое мнение, следующих лиц:

- лица с нарушениями ментального здоровья находящиеся в весьма тяжелой жизненной ситуации;
- сотрудники, которые проживают в стенах данного медицинского учреждения, ухаживающие за людьми страдающими психоневрологическими заболеваниями.

Экспертами в вопросе именно социальной реабилитации условно были обозначены пациенты и сотрудники центра, (таблица 1, таблица 2).

Таблица 1 - Количество анкетированных пациентов с нарушениями ментального здоровья

№	Категория анкетированных	Всего	Инвалиды первой группы	Инвалиды второй группы
1	Пациенты (инвалиды)	260	61	199

Таблица 2 - Количество анкетированных сотрудников данного медицинского учреждения

№	Категория анкетированных	Количество
1	Административный корпус	18
2	Врачебный персонал	4
3	Медицинский персонал	26
4	Младший медицинский персонал	75
5	Социальный сектор	19
6	Хозяйственный сектор	32
7	Пищевой сектор	16
	Всего	190

Для независимой оценки о предоставляемых центром услуг и полноты объективных данных о существующих видах реабилитаций лиц с нарушениями ментального здоровья в медицинском центре, в анкетировании приняли участие 48 сотрудников «Центра социального обеспечения «Камкор» из них 35 процентов руководители и специалисты центра.

По итогам данного констатирующего исследования в области качественного предоставления специальных социальных услуг в «Центра социального обеспечения «Камкор» (Приложение 1), было выявлено:

- существование ряда проблем связанных с качественным предоставлением специальных социальных услуг пациентам страдающих нарушениями ментального здоровья;
- информационный недостаток, отсутствие полного объема необходимой информации, как для пациентов и их близких, так и для медицинского персонала;
- отсутствие креативности в проведении культурных, социальных и спортивных мероприятий и услуг для пациентов. Подробная информация с числовыми значения представлена в (таблице 3).

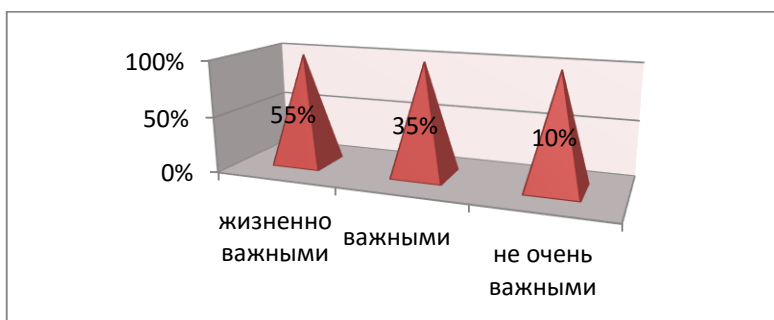
Таблица 3 – Некоторые проблемы процесса социальной реабилитации

№	Наименование проблем	Доля в %
1	проблема предоставления специальных социальных услуг пациентам страдающих нарушениями ментального здоровья	28 %
2	информационный недостаток, отсутствие полного объема необходимой информации, как для пациентов и их близких, так и для медицинского персонала и социального блока: социальные работники, психологи, юристы	48%
3	необходимость креативного подхода в организации социокультурных услуг	73%

Необходимость и значимость предоставляемых услуг были выявлены путем опроса, результаты расположились следующим образом:

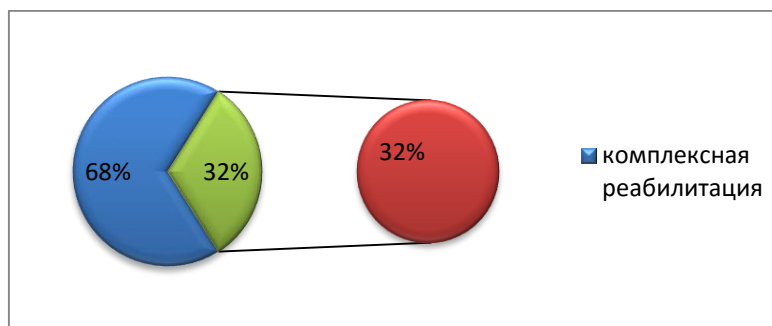
- 55% специалистов считают данные услуги жизненно необходимыми пациентам;
- 35% специалистов считают данные услуги важными в жизни пациентов;
- 10% специалистов считают данные услуги не очень важными для пациентов (диаграмма 4).

Диаграмма 4 – Важность предоставляемых услуг пациентам

Сотрудники медицинского центра считают что комплексная реабилитация должна стоять на первом месте занимая 68% от процесса оздоровления больных с нарушениями ментального здоровья, следующая ступень оздоровления это лечение которое должно занимать 32% в общей картине реабилитации (диаграмма 5).

Диаграмма 5 – Приоритетность предоставляемых услуг

Исходя из полученных данных следует отметить, что одним из самых важных факторов в оздоровлении людей с нарушениями ментального здоровья является комплексная реабилитация, учитывая наличие проблем в совершенствовании данной технологии, необходимо приложить максимум усилий на совершенствование применяемых технологий в области реабилитации, усиливая слабые стороны данной методики, разрабатывая новые социальные подходы, применяя новейшие технологии и за действуя всех специалистов компетентных в вопросе комплексной реабилитации.

Список использованной литературы:

- 1 Шукина Н.П.. *Технология социальной работы. часть 2.*, 2006г.
- 2 Иванова Н.Н. *Современные подходы к социальной адаптации и реабилитации детей с когнитивными нарушениями средствами культурно-досуговой деятельности* / Н.Н. Иванова // *Вестник МГУКИ.* -2003. №2. - С.89-95.
- 3 Лаврентьева, З.И. *Актуализация резервных возможностей личности в процессе социальной реабилитации* / З.И. Лаврентьева // *Социальная педагогика.* 2005. - №1. - С. 53-57.
- 4 Романов, А.А. *Диагностика нарушений поведения и эмоциональных расстройств у детей: (Альбом диагностических методик)* /А.А. Романов. -М., 2000.-30с.

МРНТИ 14.01.11

Б.С. Каримова¹, Р. К. Михалев², С.К.Омаров³, Н. О.Жетпеисова⁴

¹кандидат филологических наук, директор Республиканского научно-практического центра «Учебник» МОН РК, Астана, Казахстан

²ведущий научный сотрудник Республиканского научно-практического центра «Учебник» МОН РК, Астана, Казахстан

³кандидат педагогических наук, заместитель директора Республиканского научно-практического центра «Учебник» МОН РК, Астана, Казахстан

⁴кандидат педагогических наук, заведующая лабораторией теории и содержания учебника Республиканского научно-практического центра «Учебник» МОН РК Астана, Казахстан

ПРАКТИКА УЧЕБНОГО КНИГОИЗДАНИЯ: ВОПРОСЫ РАЗРАБОТКИ И ЭКСПЕРТИЗЫ

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы разработки и экспертизы учебной литературы, проблемы проектирования и конструирования учебного содержания выявленные в процессе предапробационной экспертизы учебников и УМК. Обращено внимание на необходимость научно-теоретического обеспечения творческого процесса при разработке учебной литературы. Предложены практические рекомендации авторам по совершенствованию казахстанского учебника, акцентируется внимание на педагогические подходы при конструировании содержания учебников, на необходимость использования методики SWOT-анализа при разработке. Приведены примеры из зарубежного опыта экспертизы учебников и подходы в деятельности издательств.

Ключевые слова: Экспертная деятельность, экспертиза учебника, цели обучения, теория школьного учебника, научно-теоретическое обеспечение творческого процесса, педагогические подходы, методический аппарат, SWOT-анализ, цифровая модернизация.

Б. С. Кәрімова¹, Р. К. Михалев², С. Қ. Омаров³, Н. О. Жетпеисова⁴

¹Филология ғылымдарының кандидаты, ҚР БжҒМ «Оқулық» Республикалық ғылыми-практикалық орталығы директоры, Астана, Қазақстан

²ҚР БжҒМ «Оқулық» Республикалық ғылыми-практикалық орталығы жетекші сарапшысы, Астана, Қазақстан

³Педагогика ғылымдарының кандидаты, ҚР БжҒМ «Оқулық» Республикалық ғылыми-практикалық орталығы директорының орынбасары, Астана, Қазақстан

⁴Педагогика ғылымдарының кандидаты, ҚР БжҒМ «Оқулық» Республикалық ғылыми-практикалық орталығы зертхана меңгерушісі, Астана, Казахстан

ОҚУ БАСЫЛЫМДАРЫН ШЫҒАРУ: ӘЗІРЛЕУ ЖӘНЕ САРАПТАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа

Мақалада оқу әдебиетін әзірлеу және сараптау практикасының өзекті аспектілерін, оқулықтар мен ОӘК сынақ алды сараптау кезінде анықталған оқу мазмұнын жобалау және құрастыру мәселелері қарастырылған. Оқу әдебиетін әзірлеу кезінде шығармашылық үдерісті ғылыми-теориялық қамтамасыз ету қажеттілігіне назар аударылды. Қазақстандық оқулықты жетілдіру бойынша авторларға тәжірибелік ұсыныстар берілген, оқулықтардың мазмұнын құруда педагогикалық тәсілдерге, әзірлеу кезінде SWOT-

талдау әдістемесін пайдалану қажеттілігіне назар аударылған. Оқулықтарды сараптаудың шетелдік тәжірибесінен мысалдар келтірілген.

Түйін сөздер: Сараптама қызметі, оқулықты сараптау, оқыту мақсаты, мектеп оқулығының теориясы, шығармашылық үдерісті ғылыми-теориялық қамтамасыз ету, педагогикалық тәсілдер, әдістемелік аппарат, SWOT-талдау, цифрлік жаңғырту.

Karimova B. S.¹, Mikhalev R. K.², Omarov S. K.³, Zhetpeisova N. O.⁴

¹ Ph.D (philology), Director of the Republican Scientific-Practical Center "Uchebnik" MES RK, Astana, Kazakhstan

²Leading Researcher of the Republican Scientific-Practical Center "Uchebnik" MES RK, Astana, Kazakhstan

³Ph.D (pedagogy), Deputy Director of the Republican Scientific-Practical Center "Uchebnik" MES RK, Astana, Kazakhstan

⁴Ph.D (pedagogy), Head of the Theory and Content of the Textbook Laboratory, Republican Scientific-Practical Center "Uchebnik" MES RK, Astana, Kazakhstan

PRACTICE OF THE EDUCATIONAL PUBLISHING: QUESTIONS OF DEVELOPMENT AND EXAMINATION

Abstract

The article described the problems of the practice, developing and examining of textbooks, the problems of planning and constructing of the teaching content identified in the process of pre-probation examination of textbooks and teaching materials. Giving attention needs for scientific and theoretical support of the creative process in the development of educational literature. SWIT analysis during development. The practical recommendations are proposed by authors to improve Kazakh textbook, emphasis is placed on pedagogical approaches in constructing the content of textbooks, SWOT-analysis method is based using in the development. Examples from foreign experience of the examination of textbooks and approaches in the activities of publishing houses are given.

Keywords: Expert activities, textbook expertise, learning objectives, school textbook theory, scientific and theoretical support for the creative process, pedagogical approaches, methodological tools, SWOT analysis, digital modernization.

В настоящее время исключительное значение приобретает качество современных образовательных ресурсов, которые открывают путь к развитию личности. Ведь от системы образования XXI века каждая конкретная семья и общество в целом, ожидает не только обучения, воспитания и обслуживания образовательных потребностей обучающихся. Качественные учебные ресурсы (учебники и УМК) прежде всего, способствуют осуществлению целенаправленной помощи для всестороннего индивидуального развития подрастающей личности, всемерного раскрытия заложенного в личности ребенка внутреннего потенциала.

«В нашу эпоху подлинного взрыва образовательных средств: компьютерных, аудиовизуальных или других, школьный учебник еще надолго останется самым распространенным и, без сомнения, самым эффективным инструментом в процессе образования», писали известные французские ученые Жерар Ф.-М., Рожье К. Самым эффективным инструментом обучения может быть только безупречный учебник, и, не только в образовании. По словам видного французского педагога А. Шоппе «Учебник – феномен, формирующий нацию».

Экспертиза учебной литературы.

Работа по совершенствованию системы экспертизы и отбора лучшей учебной литературы, учебников и УМК в нашей стране происходит с учетом накопленного опыта, анализа поступающих предложений. Постоянно развивается система критериев оценки, их дескрипторы способствуют улучшению аналитической проницаемости заложенных в критериях исследуемых параметров. Это помогает

экспертам глубоко и всесторонне изучать и оценивать учебную литературу. Экспертиза учебников и УМК должна максимально сочетать все современные и традиционные подходы.

Сформированная пятиступенчатая система оценивания качества и отбора учебников и УМК в Республике Казахстан достаточно объективно способствует отбору лучших учебников. Она имеет следующие этапы:

- 1) предапробационная (научная и педагогическая) экспертиза;
- 2) апробация в пилотных школах;
- 3) общественная оценка учебников и УМК, путем размещения на сайте;
- 4) рассмотрение экспертных материалов на предметных комиссиях;
- 5) рассмотрение экспертных материалов на Республиканской комиссии.

Особенности этапов показаны в коллективной монографии «Школьный учебник: современное состояние и развитие» [1].

Экспертиза и вариативность учебников.

Совершенствование экспертной деятельности, процесса экспертиз является процессом бесконечным. Существуют разные мнения об экспертизе, её значении. Например, высказываются суждения о том, что абсолютно совершенного учебника она определить не сможет. Экспертиза может помочь избавиться от неточностей, ошибок, но она не снимает всех вопросов. Ведь могут быть принципиальные разногласия в экспертных оценках из-за разных подходов к созданию учебника – научно-методологических, методических, по особенностям конструирования содержания, стиля его изложения и так далее. С этим можно согласиться, ведь в случаях когда необходимо выбрать один, базовый учебник, действительно возникают очень сложные ситуации.

В настоящее время в педагогических, издательских и авторских сообществах распространено мнение о том, что единственный рекомендованный учебник по предмету - не самый хороший подход: «Один учебник - это всегда краткий курс, одно мнение и один взгляд». Считается что, как и на любом совершенном рынке, учебников должно быть много, их издание должно подразумевать добросовестную конкуренцию, то есть желание издателей делать свою продукцию очень хорошо и лучше чем другие, совершенствоваться, соревноваться в этом.

Наиболее оправданным, с точки зрения работающих в школах учителей, является наличие нескольких очень хороших учебников по одному предмету. Это удобно и для учителя и для обучающихся, поэтому можно сказать, что отбор лучших нескольких учебников по предмету представляет главную цель современной экспертизы.

Понятие «Учебник».

Авторы современных учебников должны хорошо понимать сущность понятия «Учебник». В педагогической литературе имеется ряд определений этого понятия. Так, в учебном пособии по педагогике под редакцией Шукиной Г.И. учебник определяется как «книга, которая в строгой системе излагает основное содержание учебного предмета» [2]. Шаповаленко С.Г. определяет учебник как «средство усвоения основ наук, предназначенное для учеников. Одновременно - это резюме изложения научных сведений учителем». Зуев Д.Д. несколько расширяет и уточняет признаки учебника: «это массовая учебная книга, излагающая предметное содержание образования и определяющая виды деятельности, предназначенные школьной программой для обязательного усвоения учащимися с учетом их возрастных или иных особенностей» [2]. Беспалько В.П. определяет учебник как «комплексную информационную модель, отображающую четыре элемента педагогической системы – цели обучения, описание содержания обучения, выбор и разработка дидактических процессов, ориентация на организационные формы обучения позволяющие воспроизвести их на практике» [2].

Многие авторы обычно понимают под учебником книгу, которая знакомит учащихся с основами наук. Великий русский педагог Ушинский К.Д. еще в XIX в. назвал учебником пособие для учащихся, перерабатывающее научные категории в педагогические. Это утверждение, которое до сих пор не утратило своего значения, авторы конкретизируют так: «Учебник предлагает наряду с учебным материалом методику работы с ним, т.е. предоставляет учителю приемы *обучения* и *освоения* учебного материала, а ученику прием *изучения* и *усвоения*. Иначе говоря, в учебнике конкретизируются образовательные цели в виде содержания методов» [2].

Об авторах учебников.

Для написания учебника недостаточно только глубоких научных знаний. Автор должен быть человеком с широким кругозором, в совершенстве знать методические и дидактические требования к учебникам, понимать и учитывать возрастные и психологические особенности обучающихся. Вместе с

тем, он должен обладать писательским мастерством, быть способным донести научные доводы до учеников понятным языком [3].

Исследования последних лет, проводившиеся по материалам прошедших экспертизу учебников и УМК в нашей стране и за рубежом [2], убедительно свидетельствуют, что настоящий успех сопутствует лишь тем авторам учебников, которые наиболее полно учитывают познавательные *потребности* и *возможности* учащихся, хорошо представляют цели обучения и их направленность, мастерски применяют педагогические подходы, знают закономерности усвоения учебных материалов, виртуозно владеют приемами сочетания текста с наглядно-иллюстративными средствами.

Особое и определяющее значение имеет глубокое, всестороннее и креативное понимание авторами целей обучения по предмету. Перед написанием учебника, важно полное осмысление всех целей обучения заложенных в учебные программы. Это важно для продуманной организации всего учебного текста учебника, сохранения и развития определенной логики при развёртывании тематических аспектов в учебном содержании от одного параграфа к другому.

«Сложности создания качественных учебников можно сравнить с конструированием реактивных самолетов» (академик Колмогоров) [3]. Поэтому важным делом является подбор авторских кадров издательствами и их учеба.

О проектировании учебников.

Результаты проведенных экспертиз показывают, что при разработке обновленных моделей казахстанской учебной литературы не всегда авторами определяются и эффективно реализуются требуемые и необходимые качества будущего учебника. Главные акценты учебного содержания отдельных учебников не фокусируются на возможности его эффективного использования в учебной среде, на полное удовлетворение потребностей школьника в получении необходимой и полезной информации.

Важнейшим требованием к учебнику является практическая направленность учебных заданий, связанных с жизнью, содержащих мотивирующий смысл для ученика, формирующих умения решать задачи и самостоятельно применять знания в новых ситуациях в соответствии с таксономическими целями. Цели обучения могут быть эффективно достигнуты при использовании задач отражающих контексты реальной жизни, т.е. контекстно-ориентированных, проектных заданий [4].

Под проектированием современного учебника понимается целенаправленная деятельность авторов по созданию инновационно выстроенного дидактико-методического аппарата учебника, который увлекает и облегчает усвоение учебного содержания. Являясь важнейшим носителем содержания образования и одновременно одним из основных средств обучения, каждый новый учебник нуждается в глубоко продуманном структурировании учебного материала. Он должен быть представлен комплексом ключевых опорных положений, полно и всесторонне раскрывающих сущность, учебное содержание и особенности учебной книги.

Об актуальности теоретической базы

Как справедливо указывают исследователи теории учебника [5], главная причина недостаточного качества современных, в частности, отдельных казахстанских учебников, объясняется слабой научно-психолого-педагогической подготовкой авторов и рецензентов. Те достижения в теории учебника и учебного текста, которые накоплены за многие годы, оказываются невостребованными. Иными словами, обсуждение проблемы учебника и написание учебников существуют самостоятельно и отдельно, теоретическая деятельность и исследования не оказывают практического влияния на процесс создания учебников. Если эту практику не изменить, не будет оснований ожидать, что качество учебников повысится. Как показывает многолетний опыт, самопроизвольно теория учебника и практика написания учебников не соединяются [1].

Проектирование и разработка учебного содержания базируется на системе научных знаний, полученных в ходе методологического обоснования концепции модели учебника. Поэтому сегодня как никогда раньше, высока актуальность и востребованность теории школьного учебника обновленного содержания. Это важно, потому - что:

во-первых, в свете новой парадигмы и концепции развития школьного образования меняется традиционный взгляд на организацию всей системы обучения: уделяется большое внимание качеству образования, усиливается роль самообразования. Современная учебная книга должна не только передавать научно-предметные знания, но и учить методам и способам их получения и применения, а также оценивать полученные результаты.

во-вторых, знание теории поможет на практике создавать и издавать новые учебники, основываясь не только на эмпирических знаниях и интуиции авторов, что само по себе важно, но и на научно обоснованных теоретико-методологических положениях. Поэтому так важны научно-теоретические изыскания и исследования в коллективах издательств с последующей трансляцией полученных результатов в авторскую среду.

Изменение парадигмы образования в Казахстане открывает путь дальнейшему развитию всей её системы. Реализация аспектов, отвечающей новым вызовам общества, требует существенных, креативных изменений образовательных ресурсов, прежде всего учебников, УМК, кардинального повышения их качества. Авторы новых учебников и УМК должны понимать, что новая парадигма образования трактуется как совокупность новых оснований, новых идей, новых подходов к проектированию образовательных ресурсов, новых методик и стратегий конструирования, внедрение новых базовых моделей и наконец, новые творческие возможности, которым нет предела. Они отражают совокупность принятых и вводимых в педагогическом сообществе современных мировоззренческих и теоретических предпосылок и определяют конкретные подходы и действия.

Недостаточное внимание к вопросам научно-теоретического обеспечения творческого процесса при проектировании и конструировании учебников в издательствах даёт о себе знать несовершенством учебников и УМК. Необходимо повышение уровня работы редакторских, научно- и предметно-методических, психологических и дизайнерских служб, качественное улучшение работы научно-методических советов издательств рекомендуемых свои учебники для экспертизы в государственной экспертной организации. Эта одна из важнейших и злободневных проблем и основная причина несоответствия современным требованиям качества отдельных видов казахстанской учебной литературы.

О педагогических подходах

Как показывает практика экспертиз, при разработке дидактического и методического аппаратов учебников и УМК актуальное значение имеет глубокий анализ авторами новой учебной литературы следующих важнейших педагогических подходов:

1) компетентностного подхода, означающих переход образовательных ресурсов от простой трансляции знаний и формирования навыков к овладению *комплексом компетенций*, развивающих потенциал и способности личности к выживанию в условиях современного коммуникационно-информационно насыщенного пространства [6];

2) личностно-ориентированного подхода, означающего что любая технология при разработке учебника может стать личностно - ориентированной, если будет способствовать:

- диалогичности;
- деятельностно - творческому характеру обучения;
- направленности на поддержку индивидуального развития;
- предоставление школьнику необходимого пространства для принятия самостоятельных решений, творчества, выбора способов обучения [7];

3) социо - конструктивистского подхода к обучению, который основывается на утверждении о том, что развитие мышления обучающихся происходит в условиях взаимодействия имеющихся знаний с новыми знаниями, со знаниями, полученными в классе из различных источников, в качестве которых могут выступать как учителя, сверстники, так и учебные издания и социальное окружение.

Непреодолимое значение при разработке современной учебной литературы имеют подходы и технологии развивающего обучения. Определяющее значение сохраняют научные подходы, означающие необходимость обеспечения достаточной глубины, корректности и научной достоверности учебного содержания, учитывающие последние научные достижения, представляющие собой последовательное и системное развитие принципа природосообразности.

Недостаточная продуманность содержания учебников в русле требований вышеназванных подходов является распространённым недостатком новых казахстанских учебников.

Содержание методического аппарата и SWOT-анализ

В последние десятилетия происходит изменение традиционных функций учебника. В этом контексте необходимо совершенствование методического аппарата учебника, расширение деятельностного компонента.

Результаты экспертизы говорят об однообразии заданий и упражнений методического аппарата в отдельных учебниках. Авторы некоторых учебников недооценивают важное значение системы заданий и упражнений для овладения методами и приемами научного познания: анализа, синтеза, сравнения, абстрагирования, обобщения, отбора и систематизации материалов, в том числе на основе таксономии

закономерностей познания. В учебниках отсутствует системность комплекса практических разноуровневых, дифференцированных заданий и упражнений с выраженными логическими взаимосвязями. Авторы учебников не уделяют достаточного внимания тому системообразующему значению, которое имеют не только «логика предмета», но и «логика деятельности» при изучении учебного предмета.

Не все учебники и УМК имеют ясные и чёткие, методически правильно сформулированные учебные задания: творческие, проектные, на моделирование, практико-ориентированные, исследовательские, для профессиональной ориентации, на развитие критического мышления, для самостоятельного выполнения и др.. Все эти виды заданий в учебниках придают особый и современный стиль их содержанию, мотивируют обучающихся, повышают их познавательный интерес.

Учебники нового поколения отличаются заданиями, развивающими навыки применения знаний, умений, имеющегося опыта для решения проблем в различных аспектах и ситуациях (локальных, местных). Выгодно отличают новые учебники комплексы разнообразных по своей конструкции проверочных заданий, дающие возможности для эффективной контрольно - оценочной деятельности учащихся. В большинстве наших учебников и УМК контрольно – оценочный аппарат не отличается многообразием подходов.

Большинство учебников и УМК нуждается в системе заданий и упражнений для развития умения учащихся работать с источниками информации, с электронными информационными ресурсами, для развития ИКТ – компетентности, которые повышают информационную грамотность обучаемых, увеличивают набор компетенций для получения, понимания, оценки и представления информации необходимой для анализа и развития навыков принятия решений.

Практика показывает необходимость непрерывного анализа учебной литературы авторами в процессе её конструирования, например, вполне подходит методика SWOT-анализа. В процессе разработки учебников авторам целесообразно по разделам отслеживать основные параметры своей будущей продукции и видеть:

сильные стороны (Strength) - потенциально позитивные внутренние возможности разрабатываемой учебной литературы;

слабые стороны (Weakness) - потенциально негативные внутренние особенности учебника (которые могут вызвать отрицательные отзывы из-за проектируемого своеобразия дидактико-методического аппарата);

возможности (Opportunity) - потенциально позитивные возможности развития для обучающихся с помощью этого учебника;

возможные угрозы ((Threat) - потенциально негативные внешние факторы (неудовлетворенность учителей и обучающихся учебным содержанием, недостаточное мотивирование, отставание по методикам, технологиям и т.д.).

Проводимый в процессе работы анализ учебной литературы её авторами позволит лучше определять возможные и оптимальные пути разработки, соответствующие современным требованиям и приоритетам деятельности, личностно-ориентированной парадигмы образования. Это позволит своевременно обнаруживать и устранять ошибки и недостатки.

В условиях информационного взрыва обозначились главные направления образовательного процесса, которые должны учитывать авторы учебников и издатели: выпускать учебную литературу, развивающую навыки работы с потоками информации, обучающих правильно жить в стремительно меняющемся мире, обрабатывать информацию, фильтровать и эффективно использовать ее в своей практической жизни. Это объясняет необходимость тщательного отбора учебного содержания, проектирования моделей учебной литературы различных по своему целевому назначению, принципам построения, отбору и организации информации, внедрению лучшего мирового опыта.

Большое количество ошибок и недостатков в отдельных учебниках заставляет оглянуться назад, в советское прошлое, и посмотреть, что и как было раньше. Был один учебник по предмету, по которому занимались школьники всей страны, ошибок они практически не имели (если не считать отдельные опечатки, о которых пользователи информировались через приложенные листы). Основы наук они давали достаточно хорошо, желающие изучать материалы поглубже, как правило находили дополнительные источники, которых в советское время издавалось достаточное количество.

Почему же лучшее из практико-технологического опыта советского учебного книгоиздания не используется в настоящее время? Этот вопрос можно адресовать современным издателям учебной литературы. Ведь главный путь совершенствования образовательных ресурсов начинается в

издательствах, их творческих и авторских коллективах, там где формируется их конечная продукция. Именно там функционирует научно-практический «энергопроизводственный» цикл учебной литературы.

Цифровизация

Надвигающаяся цифровая модернизация, *потребности организаций образования различного уровня в цифровых учебных ресурсах*, смогут как помочь в разработке и производстве учебной литературы, так и затруднить его, если авторы и издатели не окажутся на высоте современных требований и не смогут обеспечить полноценный и качественный материал в содержании учебной литературы *цифрового формата*. Технологические возможности не смогут закрыть погрешностей в учебном содержании. В основательной переработке и модернизации нуждается электронная учебная литература для школ.

Цифровые технологии являются важнейшим современным инструментом качественной модернизации и экспертной работы. *Использование цифрового формата позволяет выполнять экспертизы более качественно, эффективно. Это потребует повышение предметно-методического уровня экспертов, улучшения его it-компетенций.*

Зарубежный опыт

Для казахстанских специалистов в области учебного книгоиздания интересен инновационный и методологический потенциал мировой издательской практики. В этой связи актуален зарубежный опыт в сфере учебного книгоиздания и экспертной деятельности. Представляется интересной для экспертов и авторов казахстанских учебников система анализа качества учебной литературы, разработанная в рамках семинара по обучению специалистов разработке и анализу школьных учебников естественных наук для международной школы г. Бордо (в рамках Франкофонного центра, Франция), которая, при оценке новых учебников включает необходимость изучения следующего:

1) научного содержания (связи учебного содержания с национальной программой образования, с целями обучения, с достижениями науки, методики и практики);

2) структуры содержания (оглавления, логической зависимости между учебными темами и главами);

3) восприятия (лингвистическое восприятие текста – соответствие языка возрасту учащихся, точность и ясность языка, величина предложений, новые слова, соответствие пунктуации, полиграфическое исполнение);

4) иллюстративно-наглядного материала (на обложке, количество и качество иллюстраций, соответствие видов иллюстраций передаваемой информации);

5) возможностей анализа и контроля:

- *общие аспекты анализа* – имеется ли в учебнике раздел, посвященный анализу полученных знаний, соответствует ли анализ заявленным целям, различные уровни сложности заданий и упражнений, развитие креативных, поведенческих навыков, практическое применение полученных знаний;

- *начальный анализ* – систематически ли анализ затрагивает имеющиеся знания учащихся, учитывается ли прогрессия в их приобретении;

- *формативный анализ* – разнообразны ли имеющиеся упражнения на применение, есть ли упражнения на мотивацию, углубление, на коррекцию;

- *суммарный анализ* – включает ли систематический анализ подготовку к возможному экзамену.

6) автономии использования (педагогический справочный, технический справочный аппараты, соответствие предлагаемых методов – технологиям развития способностей);

7) материальной стороны оформления (оформление обложки, нумерации страниц, цвета, размеров, объёма, веса, соотношения цены и качества) [8].

Эта система в отдельных пунктах напоминает казахстанскую систему отслеживания и оценки учебной литературы. Представляют практический интерес пункты «восприятие», «возможности анализа и контроля», «автономия использования».

Важное значение, как показывает международный опыт, имеют репутационные характеристики издательств - предприятий выпускающих учебные образовательные ресурсы. В условиях конкуренции, в издательствах дорожат своей репутацией и не позволяют себе выпускать учебные материалы с сомнительным, плохо проверенным качеством. Поэтому на постоянной основе для проведения первичных экспертиз привлекаются высококвалифицированные эксперты. Одновременно издательства предъявляют жесткие требования к авторам и авторским коллективам. Выпуск учебных материалов вызвавших негативную реакцию в сообществах педагогов, обучающихся и родителей, для издательств является чрезвычайным событием, с самыми серьёзными для них последствиями.

Среди французских издателей, существует мнение, что для того, чтобы репутация издательства стала стимулом для создания качественной продукции, их (издательств) не должно быть много. Ведь для сотен

издательских компаний – однодневков, незапятнанная репутация не очень важна. В этой стране, издательства всемерно стремятся сохранить свой авторитет на рынке учебной литературы. Это достигается благодаря высокому качеству издаваемой продукции.

Производство нового поколения качественных казахстанских учебников является одним из ключевых условий повышения качества отечественного образования, создания современной и эффективной образовательной среды в нашей стране. Поэтому создание и отбор учебников и УМК, ориентированных на реализацию современных подходов, организацию деятельностного процесса обучения, самостоятельной работы учащихся, на использование активных, интерактивных и других современных форм обучения является важнейшей задачей авторских и экспертных сообществ нашей страны.

Список использованной литературы:

1. Коллективная монография «Школьный учебник: современное состояние и развитие», /Каримова Б.С., Кусаинов Г.М., Жетпеисова Н.О., Михалев Р.К., Дуйсебек А.Т., Омаров С.К., Нурғалиева Г.К., Тажигулова А.И., Артыкбаева Е.В./ Под общ. ред. Б.С.Каримовой, Г.М.Кусаинова, Г.К.Нурғалиевой. – Алматы: Изд-во «Эверо», 2018г. - 400с.

2. Имангожина О.З., Основные направления развития теории школьного учебника // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. - Университет «Астана» 2015. - № 12 - часть 5. - С. 899-901.

3. Кусаинов А. К., Оценка качества современной учебной литературы. Материалы международной научно - практической конференции «Модернизация образовательных ресурсов: опыт и перспективы», 27-28 сәуір, - Астана, 2018г.

4. Kontextorientiertes Lernen und Concept Mapping im Fach Biologie. Universitat Duisburg-Essen, vorgelegt von Marion Haugwitz. 2008г.

5. Майер Р.В., Контент - анализ школьных учебников по естественно - научным дисциплинам: монография. - Глазов. гос. пед. ин-т Глазов, 2016. - 137с.

6. Образование и наука. Энциклопедический словарь / Гл. ред. Ж.К. Түймебаев. - Алматы, 2008г. – 484 с.

7. Бондаревская Е.В., Гуманистическая парадигма личности - ориентированного образования // Педагогика. - 1997. - №4. - С.11-17.

8. Франсуа - Мари Жерар, Ксавье Рожье, Разработка и анализ школьных учебников. Вильнюс. Изд. «ABOVO», 1998г. С.333.

МРНТИ 14.01.07

А.И.Булиекбаева¹

¹PhD доктор, Абай атындағы Қаз ҰПУ, Педагогика және психология институтының аға оқытушысы, Алматы қ., Қазақстан

А.Д.Сыздықбаева²

²PhD доктор, Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті, Педагогика және психология факультетінің қауымдастырылған профессоры, Алматы қ., Қазақстан

**ТҰЛҒАНЫҢ ДҮНИЕТАНЫМДЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТҰҒЫРЛАРЫ
МЕН ҚАҒИДАЛАРЫ**

Аңдатпа

Бүгінгі таңда әлемдік ғаламдану кезеңінде көрініс алып отырған білім беру саласындағы өзара ықпалдасу үдерісінің тереңдей түсуі, білім берудің ұлттық жүйелерінің бірігуі мен өзара әрекеттесуі әлемдік біртұтас білім беру кеңістігін құрудың қажеттілігін дәлелдеп отыр. Әлемдік білім беру кеңістігінде кәсіби білім берудің біртұтас жүйесін құрудың негізгі идеялары болып адамға үздіксіз көпдеңгейлі кәсіби білім беру үшін барынша мүмкіндік жасау; тұлғаның үздіксіз шығармашылықпен дамуы, өзгеруі және жетілуі; оның білім алу кеңістігіндегі жаңалыққа ұмтылысын қамтамасыз ету және кәсіби білім алуы үшін қолайлы жағдайлар жасау; тұлғаға білім алу траекториясын өз мүддесіне, бейімділігі мен қажеттіліктерін ескере отырып қалыптастыруға мүмкіндік беру болып саналады. Мұның бәрі кәсіби білім берудің көпдеңгейлілігі бағдарламаларында көрініс тауып, тәжірибеде жүйелі

бірізділікте жүзеге асырылуы тиіс. Бұл мақалада тұлғаның дүниетанымдық мәдениетін қалыптастырудың тұғырлары мен қағидалары қарастырылған.

Түйін сөздер: тұлға, мәдениет, дүниетанымдық мәдениет, тұлғаның дүниетанымдық мәдениеті.

А.И.Бушекбаева¹

¹доктор PhD, старший преподаватель института Педагогики и психологии КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

А.Д.Сыздықбаева²

²доктор PhD, ассоциированный профессор факультета педагогики и психологии Казахского государственного женского университета, г. Алматы, Казахстан

ПОДХОДЫ И ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ

Аннотация

Широкий спектр процесса интеграции и взаимодействие национальных систем образования, отраженный в современном мировом пространстве в период глобализации, свидетельствует о необходимости создания единого целостного мирового образовательного пространства. Основными идеями создания единой системы профессионального образования в мировом образовательном пространстве являются: создание всевозможных условий непрерывного многоуровневого профессионального образования личности; непрерывное творческое развитие личности; изменение и совершенствование личности; в профессиональной подготовке создание благоприятной среды для карьерного роста и стремления к инновации; учитывая интересы, способности и потребности личности формирование траектории образования. Все это должно быть отражено в многоуровневых образовательных программах и на основе систематической последовательности осуществляться на практике.

В данной статье рассматриваются подходы и принципы формирования мировоззренческой культуры личности.

Ключевые слова: личность, культура, мировоззренческая культура, мировоззренческая культура личности.

Bulshekbayeva A.I.¹

¹Doctor PhD, senior teacher of the Institute of Pedagogy and Psychology at AbaiKazNPU, Almaty, Kazakhstan

Syzdykbayeva A.D.²

²Doctor PhD, Associate Professor Faculty of Pedagogy and Psychology of the Kazakh state women's University, Almaty, Kazakhstan

APPROACHES AND PRINCIPLES OF FORMATION OF WORLD OUTLOOK CULTURE OF PERSONALITY

Abstract

A broad range of process integration and interaction between national education systems, reflected in the modern world in the period of globalization, indicates the necessity of creating a unified world educational space. Basic ideas of creating a unified system of vocational education in the world educational space are: creating the conditions of continuous multilevel professional education of the individual; continuous creative development of personality; the change and improvement of the individual; in training and creating a supportive environment for career growth and commitment to innovation; taking into account the interests, abilities and needs of the identity formation trajectory of education. All this should be reflected in mnogourovnevnykh educational programs and based on a systematic sequence to be implemented.

This article discusses the approaches and principles of formation of world Outlook culture of personality.

Key words: personality, culture, ideological culture, world Outlook culture of personality.

Мақала 217 «Ғылымды дамыту» 102 «Ғылыми зерттеулерді грантпен қаржыландыру» бюджетті бағдарламалары АР05130884 «Көпмәдениетті білім ортасы жағдайында студент жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыру» жобасы бойынша Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің гранты аясында орындалды. Тіркеу нөмірі 0118РК00020

Статья выполнена в рамках гранта Министерства образования и науки Республики Казахстан по бюджетной программе 217 «Развитие науки» подпрограмме 102 «Грантовое финансирование научных исследований» проект АР05130884 «Формирование межэтнической толерантности студенческой молодежи в условиях поликультурной образовательной среды». Номер госрегистрации 0118РК00020.

The article was written within the grant of the Ministry of education and science of the Republic of Kazakhstan on budget program 217 «Development of science» and subprogram 102 «Grant financing of scientific researches» project АР05130884 «Formation of ethnic tolerance of student's youth in conditions of multicultural educational environment». Number of state registration 0118РК00020.

Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жағдайында тұлғаның дүниетанымдық мәдениетін қалыптастырудың әдіснамалық базасы ретінде бірқатар тұғырларды атауға болады: тұлғалық-іс-әрекеттік, жүйелілік, аксиологиялық, мәдениеттанымдық, акмеологиялық, құзыреттіліктер.

Дүниетанымдық мәдениетті *тұлғалық-іс-әрекеттік* тұрғыдан қарау бағыты тұлғаны адамның жеке белсенділігінің нәтижесінде қалыптасқан оның әлеуметтік сипаттамасы ретінде түсінуге негізделді. *Тұлғалық іс-әрекеттік тұғыр* нақты ғылыми-әдіснамалық ұстаным ретінде танылады. Педагогикалық үдерісті қайта құру немесе өзгерістер енгізудің алғашқы формасы – еңбек. Адамның материалдық және рухани байлықтарды жасаудағы іс-әрекеттері еңбек барысында атқарылып, оқыту субъектілерін шығармашылықпен өзгеріске түсіреді.

Белгілі психолог А.Н.Леонтьев адамзат мәдениетінің жетістіктерін игеруде - іс-әрекет атқару арқылы оның жетістіктерін одан әрі жетілдіреді деп түсіндіреді. Сондықтан, білім алушыларды өмірге және жан-жақты іс-әрекеттерге дайындауда олардың мүмкіндіктерін ескеріп, өмір тіршіліктеріне қажетті істерге тартып, олардың өмірін әлеуметтік және адамгершілік тұрғыдан ұйымдастыру қажеттігін түсіндіреді [1].

Тұлғалық-іс-әрекеттік тұғыр психологтар Л.С.Выготский, А.Н.Леонтьев, С. Л. Рубинштейн,

Б. Г. Ананьевтердің еңбектерінде айқын көрініс тапты. Авторлар тұлғаны іс-әрекеттің субъектісі деп танып, ол өзге адамдармен қарым-қатынас әрекетінде қалыптасады деп тұжырым жасайды.

Дүниетанымдық мәдениетті *жүйелілік* тұрғыдан қарастыру оның құрылымдық компоненттерін, олардың қызметтерін ажыратуды, функционалдық-иерархиялық байланыстарын орнатуды, жүйекұрастырушы факторын анықтауды, сыртқы байланыстарын талдауды көздейді. Жүйелі тұғыр нысанды тұтастай ашып көрсету, оның ішкі байланыстарын және қатынастарын анықтау; зерттелген мәселені оның жекелеген бөліктерімен және оны қоршаған ортамен өзара байланысын қоса тұтас қарастыру көптеген өзара байланысты, қызметтері мен мақсаттарының ортақтығымен бірлескен, басқару және істі атқаруының бірлігі бар нысандарды талдауға қолданылатын тұғыр.

Білім беру мәселесінде жүйелі тұғыр негізі А.Байтұрсынов, С.И.Архангельский, В.П.Беспалько, М.Н.Скаткин, Ю.К.Бабанский, Э.Г.Юдиндердің еңбектерінде кеңінен көрініс алған [2].

Аксиологиялық (құндылықтық) тұғыр ұлттық және жалпы адамзаттық басымдықтардың тәрбиенің мәндік негізін құрайтындығын көрсетеді. Аксиологиялық тұғыр тәрбие нәтижесінде құндылық мінез-құлқын қалыптастыратын тұлғаны құндылыққа қатыстыру үдерісі ретінде қарастырылады. Ғалымдар құндылық, дүниетаным, тұлғаның өмірлік ұстанымдары түсініктерін бірге байланыстырады (М.С. Каган, А.Лэнгле, З.И. Равкин, Н.С. Розов, В.П. Тугаринов).

Құндылық тарихи «мәдени-тарихи шығармашылық» үдерісте (Н.Н.Лукин) адам мен әлем қатынасынан туындаған (С.Л.Рубинштейн). Құндылықтар тәрбиемен байланысты дамып, тұлғаның дүниеге көзқарасы мен қатынасына айналады. Ғылымда құндылықтың жіктемесі мен типологиясы әртүрлі [3].

Гуманистік психология (А.Маслоу) экзистенциалды-тұрмыстық құндылықтар – игілік, әдемілік, әділеттілік, шындық, өзіндік жеткіліктілік, әлемге, қоршаған ортаға құндылықты дарыта білу деп анықтаған [4].

В.Франкл құндылықтың үш категориясын қарастырады: 1) Жасампаздық құндылық. Ол шығармашылық іс-әрекетте көрініс табады. 2) Әсерленушілік құндылық. Өнер туындылары мен табиғат көріністері алдында, махаббат сезімінде көрінеді. 3) Қарым-қатынастық құндылық. Тұлға кез-келген, тіпті қолайсыз, күрделі жағдайларда жүзеге асыруға міндетті [5].

Ғалымдар Ш.А.Амонашвили мен В.И.Загвязинский аксиологиялық тұғырды бірнешеге бөліп қарау керектігін айтады. Олар: ізгіліктік, шығармашылық, ақпараттық құндылықтық. Авторлар өз еңбектерінде

осы құндылықтар арқылы тұлға қоршаған ортасына жағымды әсер қалдырып, дүниетанымын байыта отырып, мәдени адамгершіліктік асқақтыққа қол жеткізе білу керектігін айтады [6].

Сонымен қатар тұлғаның құндылықтарды игеруі күрделі диалектикалық үдеріс екенін ұмытпауымыз қажет. С.Ф. Анисимов аталған үдерісті екі сатылы деп сипаттайды: әлеуметтік (тұлғааралық), психологиялық (тұлғаішілік). Әлеуметтік сатыда – тұлғааралық қатынастар реттеліп, іріктеледі [7]. Психологиялық сатыда тұлға таныған құндылықтар құндылықтық бағытқа айналады. Құндылықтың реттеліп, сараланып, мәндік қатары толығыады.

Жоғары оқу орнынан кейінгі білім бағдарламасы бойынша білім алып жатқан тұлғалар үшін құндылық мәселесінің мәні зор. Құндылық тұлға негізі, қозғаушы күші, жақсы қасиеттерді дамыту мен тәрбиелеу кепілі, мәдени идеалдың қалыптасуы.

Тұлғаның дүниетанымдық мәдениетін *акмеологиялық тұғырдан* қарау бағыты болашақ маманның кәсіби тұлғалық дамуына ықпал беретін жағдайларды анықтауға, азамат, маман ретінде әлеуметтік жетілудің барынша жоғары деңгейлеріне қол жеткізу кезеңдерін жобалауға бағытталған. «Акмеология» ұғымы – ХХ ғасырдың бас кезеңінде қолданысқа енген ұғым. Бұл ұғымды ең алғаш рет 1928 жылы Н.А.Рыбников ұсынған. Кейін Б. Г. Ананьев бұл ұғымға анықтама беріп, оның ғылымдар жүйесіндегі орнын көрсеткен. Ол адамның онтогенездік дамуын зерттейтін ғылымдарды былайша орналастырады: эмбриология, морфология және физиология, педология, акмеология, геронтология [8].

«Акмеология» ұғымына акмеолог ғалымдар әртүрлі анықтамалар береді:

- әлеуметтік маңызы бар мәдениет, шығармашылық, әдебиет, ғылым, техника, білім салаларында және адамның өзінде жүзеге асатын, кәсіби шеберлік шыңына және жасампаздық әрекетінің өнімділігіне жетуге бағытталған өзіндік қозғалысында ересек адамдардың шығармашылық әлеуетінің өзіндік жүзеге асуына әсер ететін немесе кедергі жасайтын жағдайлар, факторлар мен заңдылықтар туралы ғылым;

- жаратылыстану, қоғамдық, гуманитарлық және техникалық пәндер тоғысында пайда болған, адамның ересектік даму кезеңін, әсіресе, оның бұл даму жолында жоғары дәрежеде жетістікке жету заңдылықтары мен құрылымдарын зерттейтін ғылым;

- шоғырланған ғылым. Психологиядан айырмашылығы, адамның нәтижеге жетудегі жасампаздығының заңдылықтарын зерттейді. Оның қызметінің нәтижелілігін бағалау өлшемдерін тұжырымдайды, даму және өмір сүру жағдайларын зерттейді: ғұмырнамасы, шығу тегі, қоршаған ортасы, басқа адамдармен қарым-қатынасы;

- ересек адамның жасампаздық әрекетінде өзін-өзі жетілдіру әдістерін және шығармашылық әлеует шыңына жету жағдайларын, тәсілдерін, жолдарын, заңдылықтарын зерттейтін шоғырланған ғылым;

- білім беру жүйелерін дамыту жағдайында педагогикалық үдеріс субъектілерінің өзін-өзі дамытуы туралы ғылым.

Сонымен, «акмеология» – дамуы және әрекет етуі барысында тұлғаның биікке шығуы туралы ғылым. Тұлғаның дүниетанымдық мәдениетін акмеологиялық тұрғыдан қарау тұлғаның бойында өзін-өзі қалыптастыруға деген жауапкершілік, өзін-өзі жетілдіру және өзін-өзі әрқашан жаңартып отыруға деген дайындық, өзін-өзі қалыптастыру үдерісіне әсер ететін тәсілдер мен формаларды әрқашан жаңғыртып отыру сияқты қасиеттер қалыптасады.

Тұлғаның жоғары деңгейде қалыптасуы өзін-өзі жетілдіру үдерісін өмірлік құндылық ретінде қабылдатып, тіршілік әрекетінде өзін-өзі қалыптастыру және өзін-өзі жетілдіру арқылы өзіндік «Менін» тануға, қарым-қатынас ортасында өзінің қабілеттері мен мүмкіншіліктерін көрсете алуға жағдай тудырады. Тұлғаның дүниетанымдық мәдениетін акмеологиялық тұрғыдан қарау тұлғаның жетістікке жету мотивациясы деп айта кеткіміз келеді. А.Маслоу бойынша жетістікке жетудің мотивациясы ретінде өзін-өзі көрсету қажеттілігін қарастыруға болады [4, 304 б.].

Мәдениеттанымдық тұғырдан қарау дүниетанымдық мәдениеттің жалпыадамзаттық құндылықтарына негізделуіне бағытталған, жалпыадамзаттық құндылықтарға қайшы келмейтін ұлттық мәдениеттің құндылықтары мен нормаларына сәйкес құрылады. *Мәдениеттанымдық тұғыр* – білім алушының жеке тұлғасын зерттеп, құндылық бағдарын қалыптастыруда аксиологиялық құндылық іліміне сүйеніп, нақты ғылыми әдіснама ретінде таным мен педагогикалық іс-әрекеттерді қайта құруға немесе өзгерістер енгізуге бағыт-бағдар береді. *Мәдениеттанымдық тұғыр* арқылы жеке тұлғаның мәдениетпен объективтік байланысы негізінде оның мінез-кұлқындағы құндылықтар жүйесін анықтайды. Өйткені, адам мәдениет арқылы дамығандықтан сол мәдениетке жаңа элементтер енгізуге үлес қосады. Сол себептен адам мәдениет құндылықтарының жүйесін игеріп өзін-өзі дамытса, екінші жағынан, оның шығармашылықты жеке тұлға болып дамуына жағдай туады. Білім беруде мәдениеттанымдық тұғырды ұсынушылар (М.С.Каган, Е.В.Бондаревская және т.б.) [9].

Дүниетанымдық мәдениетті құзыреттілік тұғыр тұрғысынан қарау білім, білік және дағды арқылы мәселелерді өз бетінше шешетін, өзін-өзі реттей алатын тұлғалық қасиеттерді пайдалана алу мүмкіндігі.

Тұлғаның нақты әрекет пен үдерістерде тиімді, өнімді әрекеттер жасай алу қабілетін, дара тұлға сапаларын қалыптастыруға мүмкіндік жасайды (В.А.Сластенин, Б.Т.Кенжебеков, Г.Ж.Меңлібекова, А.К.Маркова, М.В.Прохорова, Дж. Равен, А.И.Пискунов, В.И. Журавлев, А.А.Реан, А.А.Вербицкий).

Құзыреттілік тұғырға сай білім беру жүйесіндегі негізгі нәтижелері түйінді құзыреттіліктер болып табылады. Мұнда жоғары деңгейдегі қарым-қатынасты игере алуға, талдау жасауға, дүниетанымдық түсінік қалыптастыруға баса мән беріледі. Бұл тәсіл өмірдің әртүрлі саласында стандарттан тыс тапсырмаларды шешуге деген қабілеттілікті және қоғамда (социумда) табысты түрде әлеуметтенуге бейімделудің жолдарын игеруге мүмкіндік береді [10].

Сонымен бірге жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жағдайында тұлғаның дүниетанымдық мәдениетін қалыптастыруда мына **қағидалар** басшылыққа алынады:

Сана мен әрекеттің бірлігі қағидасы – адам санасы белгілі бір істі жүзеге асыру барысында ішкі жоспарына сай қалыптасады; сана тұлғаның интеллектуалдық әрекетінің өнімділігін реттейді; сана қоғамда бағаланатын және тұлғалық-құнды мінез-құлықты игерудегі мүмкіндікті көрсетеді.

Жеке тұлғаның әлеуетін дамыту қағидасы, мұнда әлеует (лат. potential – күш, қор, бастау, мүмкіндік) – жағымды әсер қалдыратын жағдаятта белгілі бір істі жүзеге асыру арқылы аса байқала бермейтін қабілетті (көбінесе көрінбеген, жасырын) айқындау. Адам және оның әлеуеттік мүмкіндіктерінің болашақтағы дамуының объективті заңдылықтарын көрсетеді. Бұдан «өзекті» және «әлеуетті» қабілет түсінігі пайда болады. Бұл ұстаным әрбір адамның өзіндік дамуы мен келешекте кәсіби шығармашылыққа қол жеткізуіндегі жеке әлеуетін ашу мен дамытуға септігін тигізеді.

Іс-әрекет субъектісі ретінде жеке тұлғаның белсенділік қағидасы – тұлғаны белсенді субъект (орындаушы, бастамашы, үйлестіруші) ретінде қарастыру тұлғаның көкейкесті міндеттерді шешу үшін мотивациясын түсінуге мүмкіндік береді және ақиқат шындықты қайтадан өндіруге қарым-қатынасын айқындайды, берілген шығармашылық жұмыстардан тыс іздестірулерді қамтамасыз етеді.

Жалпы адамзаттық және ұлттық мәдениеттің тірек болу қағидасы – тұлғаны қалыптастыру қазіргі әлемдегі, елдегі, қоғамдағы құнды-мағыналы басымдықтарға, ұлттық құндылықтардың жиынтығына, Қазақстандағы адамзаттық қоғамның рухани өмірін сипаттайтын моно-кросс мәдени әрекеттестігін, этноәлеуметтік-мәдени дәстүрлерді, әдет-ғұрыптарды, нормаларды сақтауға негізделеді. Қазақстандағы қоғамдық ұжымның рухани өмірін сипаттайды. Бұл өзара ықпалдасқан көп салалы мәдениеттің, дүниетанымдық мәдениеттің қалыптасуына әсер етеді.

Өз әрекетін ұйымдастыру қағидасы – білім беру үдерісін (мақсаттылықтан бастап бірлескен әрекетке дейін талдау) ұйымдастыруға барлық субъектілердің өзінің қажеттілігі мен даралық қасиеттерін меңгере отырып, тікелей қатысуы. Дербестік тұлғаның іс-әрекеттегі (үйрену мен оқыту) мотивациялық-қажеттілік саласын айқындайды.

Еңбек нарығының қажеттілігін және оның мамандарға қоятын талаптарын ескеру қағидасы – қазіргі Қазақстан қоғамының сұранысына сай кәсіби бәсекелестікке қабілетті мамандармен жасақтау, жұмыс берушілерді үздіксіз білім беру жүйесінің қызмет етуіне қатыстыру.

Рефлексивтік басқару және өзін-өзі басқару қағидасы – білім беру үдерісіндегі әрбір субъектінің өз әрекетін ұйымдастыруы және өзгелермен қарым-қатынасын қалыптастыруы, білім алушылар мен педагогтардың жекелеген әрі бірлескен іс-әрекеттерінің нәтижесіне өзіндік талдау жасауы.

Сонымен, тұлғаның дүниетанымдық мәдениетті қалыптастырудың тұғырлары мен қағидалары қоғам үшін өте маңызды мәселе. Ол социумның өмір сүру барысында тәжірибелік іс-әрекетінен, тұлғаның жеке мәдени-дүниетанымдық дамуынан көрінеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975. – 228 с.
2. Кожухметова К.Ж., Таубаева Ш.Т., Джанзакова Ш. Методология обшей и этнической педагогики в логике-структурных схемах. - Алматы, 2005. - 174 с.
3. Рубинштейн С.Л. Проблемы обшей психологии. - изд. 2-е. - М.: Педагогика, 1976. –365 с.
4. Маслоу А. Мотивация и личность. — СПб.: Питер, 2008. – 352 с.
5. Кравец А.С. Методология науки. – Воронеж: Изд. ВГУ, 1991. – 147 с.
6. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике. - М.: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1995. – 496 с.

7. Анисимов С.Ф. Введение в аксиологию: уч. пос. для изучающих философию. – М.: Современные тетради, 2001. – 128 с.

8. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды: в 2 т. / Акад. пед. наук СССР. — М. : Педагогика, 1980. - Т. 1. — 230 с; - Т.2. — 287 с.

9. Казан М.С. Философия культуры. - СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1996. - 430 с.

10. Beysenbayeva A., Bulshekbayeva A., Ubniyazova Sh. Educational and Ideological Culture of a Teacher in Forming Tolerance. Middle-East Journal of Scientific Research 14 (7): 920-924, 2013 ISSN 1990-9233 © IDOSI Publications, 2013 DOI: 10.5829/idosi.mejsr.2013.14.7.2166

МРНТИ 14.15. 00

А.К.Усенова¹, И.А.Малахова², Г.С.Майлыбаева³, Р.О.Асыллова⁴, А.Т.Тынысханова⁵

^{1,3,4,5} I. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті
Қазақстан Республикасы

² Беларусь мемлекеттік мәдениет және өнерлер университеті
Беларусь Республикасы

ЭТНОМӘДЕНИ БІРЛЕСТІКТЕР ҚЫЗМЕТІ ЖАҒДАЙЫНДА ЖАСТАРДЫҢ ҰЛТАРАЛЫҚ ТӨЗІМДІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Мақалада этномәдени бірлестіктердің өздеріне тән қызметтеріне баса назар аударылып, жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыру жағдайы туралы отандық және шетелдік авторлардың зерттеулері қарастырылған. Әлемдік және отандық тәжірибеде этнотөзімділік құбылысына қойылатын негізгі талаптар әлеуметтік қызметкердің халықаралық кодексінде төзімділіктің ұстанымдары көрініс тапқан.

Қазіргі заманғы қоғамдағы ұлтаралық төзімділіктің қалыптасуына ықпал етуші маңызды әлеуметтік институттардың бірі этномәдени бірлестік болып табылады. Жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудағы жаңаша тәсілдер талданып, зерттелініп отырған мәселенің әдіснамасы, зерттеу барысында құрылымдық-функционалдық моделін қолдану, тұрақты көпмәдениетті қоғамды сақтайтын оқыту субъектілері әзірленді. Жұмыста жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудың тиімді жолдары мен жағдайы және этномәдени бірлестіктер жағдайында жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыру ғылымның түрлі салаларында белсенді түрде қолданылып жүрген құрылымдық-қызметтік тәсілге негізделеді, сондықтан жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыру үдерісінде этномәдени бірлестіктер қызметінің тәрбиелік ықпалының механизмдерін құруға мүмкіндік беретіндігі туралы айтылған.

Түйін сөздер: этносаралық төзімділік, этномәдени бірлестіктер, көпмәдениетті орта.

А.К.Усенова¹, И.А.Малахова², Г.С.Майлыбаева³, Р.О.Асыллова⁴, А.Т.Тынысханова⁵

^{1,3,4,5} Жетісуский государственный университет им. И. Жансугурова
Республика Казахстан

² Белорусский государственный университет культуры и искусств
Республика Беларусь

ФОРМИРОВАНИЕ МЕЖЭТНИЧЕСКОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ МОЛОДЕЖИ В УСЛОВИЯХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЭТНОКУЛЬТУРНЫХ ОБЪЕДИНЕНИЙ

Аннотация

В данной статье выделены характерные мотивы деятельности этнокультурных объединений, рассмотрены проблемы формирования межэтнической толерантности молодежи в исследованиях отечественных и зарубежных авторов. В мировой и отечественной практике основные требования к

этнотолерантному проявлению нашли отражения в Международном Кодексе социального работника в следующих принципах толерантности.

Важно отметить, что главным условием деятельности этнокультурных объединений остается поликультурная среда для сохранения накопленного потенциала знаний, достижений, традиций и моделей поведения человека, повышения его культурного уровня, сознания и самосознания.

Проанализированы новые подходы к формированию межэтнической толерантности молодежи: необходимость методологии по изучаемой проблеме, использование в процессе исследования структурно-функциональной модели, подготовка субъектов обучения к сохранению устойчивого поликультурного общества и взаимодействия культур. В работе представлены пути и условия формирования межэтнической толерантности молодежи для достижения эффективности результатов.

Ключевые слова: межэтническая толерантность, этнокультурные объединения, поликультурная среда.

Ussenova A¹., Malakhova P.²., Mailybaeva G³., Assylova R⁴., Tynyskhanova A⁵.

^{1,3,4,5}Zhetysu state university named after I. Zhansugurov Republic of Kazakhstan

*²Belarusian state University of culture and arts
Republic of Belarus*

FORMATION OF INTERETHNIC TOLERANCE OF YOUTH IN TERMS OF ETHNO-CULTURAL ASSOCIATIONS

Abstract

This article deals with the characteristic motives of ethno-cultural associations, the problems of forming interethnic tolerance of young people in the studies of domestic and foreign authors. In world and domestic practice the basic requirements for annual income manifestation reflected in the International Code of the social worker, the following principles of tolerance.

It is important to note that the main condition for the activities of ethno-cultural associations is a multicultural environment for preserving the accumulated potential of knowledge, achievements, traditions and patterns of human behavior, improving its cultural level, consciousness and self-awareness.

New approaches to the formation of interethnic tolerance of young people are analyzed: the need for methodology on the studied problem, the use of structural and functional model in the process of research, the preparation of subjects of education for the preservation of sustainable multicultural society and the interaction of cultures. The paper presents the ways and conditions for the formation of interethnic tolerance of young people to achieve effective results.

Key words: interethnic tolerance, ethno-cultural associations, multicultural environment.

Ұлтаралық төзімділік сананың ерекшелігі немесе тұлғалық белгі ретінде адамға әуелден тән емес және егер оны арнайы тәрбиелемесе, қалыптастырмаса ешқашан пайда болмауы да мүмкін. Қазіргі заманғы қоғамдағы ұлтаралық төзімділіктің қалыптасуына ықпал етуші маңызды әлеуметтік институттардың бірі этномәдени бірлестік болып табылады.

Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: Табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты халыққа жолдауында «Жастардың барлық санатын қолдауға арналған шараларды толық қамтитын әлеуметтік сатының ауқымды платформасын қалыптастыру керек», - деп жастар мәселесіне баса назар аударуды атап өтті [1].

Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы әзірлеген «Мәңгілік Ел» патриоттық актісін түсіндіру бойынша әдістемелік құралында төмендегі жұмыс түрлері ұсынылады:

- білім беру ұйымдарында қоғамдағы этникааралық және конфессияаралық келісім мәселелері бойынша мемлекеттік және қоғам қайраткерлері, басқару органдары өкілдерінің, ҚР Парламент және маслихат депутаттарының, Қазақстан халқы Ассамблеясы, Қазақстан халқы мектеп Ассамблеясының, соғыс және тыл ардагерлерінің, патриоттар форумының қатысушыларының, «Жас Отан» жастар қанаты және т.б. кездесу ұйымдастыру, «дөңгелек үстел», конференциялар, интернет-форумдар ұйымдастыру;

- этномәдени бірлестіктерге, мұражайларға, мемориалдарға және т.б. қатысу ұсынылады [2].

Этномәдени бірлестіктер қызметінің басты талабы адам білімінің, жетістіктерінің, дәстүрлерінің және мінез-құлық модельдерінің жинақталған әлеуетін сақтауға, оның мәдени деңгейін, санасын, түсінігін көтеруге арналған көпмәдениетті орта болып қала беретінін ескерген маңызды. Соңғы он жылда ғалымдар, зерттеушілер этномәдени бірлестіктер рөлінің түрлі аспектілерін мәдени даму және ілгерілеу факторы ретінде көтеруде, ал олардың жастар аудиториясына әсері жете бағаланбағаны анық. Біздің көзқарасымыз бойынша этномәдени бірлестіктер қызметін қазіргі замандағы өткір әлеуметтік-саяси, этносаралық, мәдениетаралық мәселелер мен міндеттерді шешу құралы ретінде қарастыру қажет.

Әлемдік және отандық тәжірибеде этнотөзімділік құбылысына қойылатын негізгі талаптар Әлеуметтік қызметкердің халықаралық кодексінде төзімділіктің келесі ұстанымдарында көрініс тапты:

- халықтың түрлі топтарының діни және конфессионалдық ерекшеліктерін ескеру ұстанымы;
- әртүрлі мәдениет, ұлт және діни топ адамдарының жағымды өзара әрекеті және өзара көбеюі үшін жағдай жасайтын өнімді мәдениетаралық қарым-қатынас ұстанымы;
- этностың жағымды әлеуетін ескере отырып, оның дұрыс әлеуметтік-мәдени тәжірибесіне тіреу ұстанымы;
- басқа ұлт өкілдерін кемсітуден, қорлаудан және зорлық-зомбылықтан қорғауды қамтамасыз етуге қызмет ететін жағымды адамгершілік ахуал құру ұстанымы;
- әлеуметтік жұмыс бойынша мамандардың бойынан басқа мәдениетке, оны қабылдау және үйрену тілегіне ашықтық ұстанымы;
- көпмәдениетті және көпэтностық ортаға бейімделу ұстанымы;
- адамдар арасында, халық, діни және этникалық топтар арасындағы ынтымақтастық пен өзара түсіністік ұстанымы [3].

Жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыруға арналған отандық және шет елдік зерттеулерді оқу және талдау этномәдени бірлестіктер қызметінің сипаттамалық сарынын белгілеуге мүмкіндік берді, соның нәтижесінде көпмәдениетті қоғамның тұрақтылығы сақталып қана қоймайды, сонымен қатар адамдардың өзара қарым-қатынастарының және мәдениеттердің өзара әрекетінің нысаны мен үлгілері түрленеді [4,5,6,7]. Этномәдени бірлестіктер қызметін ұйымдастыру барысында жастардың этномәдениеттің өзара әрекетіне деген мақсаттарын ескеру маңызды болып табылады. Этномәдениеттің өзара қарым-қатынасы деп біз мақсатқа бағытталған – өзара түсіністікке, сенімге, құндылықтармен, біліммен алмасуға, мәдени дәстүрлерді сыйлауға әкелетін субъектілік байланыстарды түсінеміз.

Этномәдени бірлестіктер жағдайында жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыру ғылымның түрлі салаларында белсенді түрде қолданылып жүрген құрылымдық-қызметтік тәсілге негізделеді, сондықтан жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыру процесінде этномәдени бірлестіктер қызметінің тәрбиелік ықпалының механизмдерін құруға мүмкіндік береді.

Біздің зерттеу жұмысымызда этномәдени бірлестіктер қызметі жағдайында жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыру процесі үш кезеңді қамтиды:

1-кезең – *дайындық кезеңі*, мұнда жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыру параметрлерін және этномәдени бірлестіктер қызметінің ерекшеліктерін пилоттық зерттеу жүзеге асырылады;

2-кезең – *шығармашылық*, мұнда зерттелген параметрлер негізінде педагогикалық модель құрылады және жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудың алынған моделінің құрылымдық-қызметтік сипаттамасына зерттеу жүргізіледі;

3-кезең – *қортынды кезең*, модельдердің ерекшеліктерін оның түпнұсқасына көшіруді бағамдайды, мұнда этномәдени бірлестіктер қызметі жағдайында жастардың этносаралық төзімділігін тиімді қалыптастыру жолдары талданып, мақұлданады.

Жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыру процесінің кезеңдерін жан-жақты қарастырайық. *Бірінші, дайындық кезеңінде* жүргізілетін пилоттық зерттеу этномәдени бірлестіктердің түрлі сатылардағы тәжірибелік жұмыстарын зерттейді және дайындық кезеңінің *мақсаты* болып табылады.

Бұл кезеңнің міндеті – жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыру мәселелерінде бұрыннан келе жатқан жағдайды істің нақты жағдайымен талдау.

Педагогикалық аспаптар – бірлестіктер, шығармашылық ұжымдар жетекшілерімен әңгімелесулер, бақылаулар (енгізілген және енгізілмеген) қатысушылардан блиц-сауалнамалар алу, қатысушылардың қызметін сараптамалық бағалау, сауалнама алу.

Қызметтің мазмұны. Жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудың бірінші (дайындық) кезеңіндебіз. «Достық үйі – қоғамдық келісім орталығы» КММ-сін (Талдықорған қаласы, Қазақстан Республикасы) және «Республикалық ұлттық мәдениет орталығы» ММ –сін (Минск қаласы, Беларусь Республикасы) зерттеу орталығы ретінде алдық.

Бағдарламада орындалу уақыты және орындалуына жауапты тұлғалар көрсетілген әрбір этномәдени бірлестіктің нақты қызмет түрінің тізімі бар. Мысалға, «Ұлттық дәстүрлерді, фольклорды, халықтық-қолданбалы өнерді сақтау, насихаттау және тарату» тарауында алты түйінді бағыт ұсынылған, оның арасында – шығармашылық көркемөнер және әуесқой бірлестіктер құру; түрлі жанрлық бағыттағы әуесқой ұжымдар желісін дамыту, көркем-эстетикалық топтамалар үйірмесі, сәндік-қолданбалы өнер студиялары бойынша мақсатты жұмыстар кіргізілген.

Бағдарламада ұсынылған шаралар кешені жастардың этносаралық төзімділігін серпінді қалыптастыруға септігін тигізетіні анық, оған біздің зерттеуіміз барысында көз жеткіздік.

Зерттеу жұмысының екінші шығармашылық кезеңнің мақсаты – этномәдени бірлестіктер қызметінің жағдайында жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық моделін әзірлеу.

Бұл кезеңнің міндеті – жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудың алынған педагогикалық моделінің құрылымдық-атқарымдық сипаттамасын зерттеу және оны мақұлдау жолдарын ұсыну.

Педагогикалық аспаптық – талдамалы жұмыс, құрастыру, модельдеу, болжалдау.

Қызмет құрамы. Жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық моделін жасау бір мезгілде екі бағытта жүзеге асырылады: а) оның құрылымы мен мазмұнын анықтау; ә) оны жүзеге асыру жолдарын әзірлеу. Жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық моделін біз университетте мамандарды кәсіби дайындау жүйесі мәнмәтініне кіріктірілген ашық үлгідегі қосалқы жүйе ретінде қарастырамыз. Мұндай модель бір-бірімен өзара байланысты құрамдастардың жиынтығын кіргізеді:

- *нормативті-құқықтық компонентке* этномәдени бірлестіктердің жұмысын реттейтін нормативті-құқықтық құжаттар кіреді;

- *мақсатты-бағдарламалық компонент* мақсатты жүзеге асырудың бағдарламалық қамтылуын анықтайды;

- *мазмұнды компонент* жастарда төзімділікті қалыптастырудың этносаралық бағытын анықтайды.

- *басқару-ұйымдастырушылық компоненті* жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыру процесін ұйымдастыруды және оны басқаруды анықтайды;

- *әрекетті-технологиялық компонентке* жастардың этносаралық төзімділігін оқу-тәрбиелік процесте қалыптастыру кіреді;

- *критерийлі-бағалау компонентіне* жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудың критерийлері мен көрсеткіштері, оның объективті бағалануы кіреді.

Біз жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыруды жүзеге асыру этномәдени бірлестіктердің көп мәдениетті ортасында бұл процесті ынталандыруға мүмкіндік беретін белгілі бір жағдайлардың болуымен жоғары сапалы деңгейде жүргізіледі деп болжадық. Жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудың біз ұсынған талаптары мен жолдары жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық моделінің бесінші – *әрекетті-технологиялық компонентін* құрайды және этномәдени бірлестіктердің тәжірибелік қызметтерін талдаудан туындайды. Жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық талаптарының қажетті кешенін сақтау тиімді нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Этномәдени бірлестіктер қызметінің түрлі жоспардағы сипаттамасын және қатысушылардың түрлі жастағы құрамын ескеріп, біз жастар аудиториясына мөлшерленген экспериментті технологияның екі нұсқасын қарастырдық. Бірінші жағдайда бұл - би, музыкалық, хор ұжымдарының, театр студияларының өнер көрсетулері, екінші жағдайда - тарихи-этнографиялық, іздестіру, өлкетану көрмелері, халықтық-қолданбалы шығармашылық өнімдері болып табылады. Біздің пікірімізше, кез келген ұжымның өмірінде мұндай маңызды міндеттерді жүзеге асыру жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыру деңгейі бойынша көрсеткіштердің айтарлықтай өсуіне ықпал етеді.

Жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудың үшінші, *қортынды кезеңінде*, ұсынылған педагогикалық модельдерді этномәдени бірлестіктер қызметі жағдайында мақұлдау және алынған нәтижелерге ой қорыту мақсаты қойылды.

Осы кезеңдегі жұмыстың міндеті – этномәдени бірлестіктер қызметі жағдайында жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудың сапалы сипаттамаларынталдау және тиімді нәтижелер жолын мақұлдау.

Педагогикалық аспаптық – енгізілген және енгізілмеген бақылау, талдамалы жұмыстар, қызмет нәтижелерін бағалау, сараптамалық бағалау.

Іс-әрекеттің мазмұны. Бұл кезеңде - құрылған пелагогикалық модельдің тәжірибесіне этномәдени бірлестіктердің жұмысын ендіру әрекеті, сонымен қатар педагогикалық модельді жүзеге асыру механизмдерін мақұлдау және жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастырудың негізгі жолдарын жасап шығару үшін алынған нәтижелерді талдау қабылданады. Ол үшін әртүрлі уақытта қалыптастырушы сараптамалар жүргізіледі және нәтижелер рефлексиясы жүзеге асырылатын болады.

Педагогикалық модель құрудың әрбір кезеңіндегі өнімді жұмыс зерттеу мақсатына жетуде ойдағыдай ілгерілеушілікке әкеледі.

Зерттеудің негізгі әдістеріне өнердің әртүрлерімен айналысатын қатысушыларды, әуесқой ұжымдардың жетекшілерін, студенттерді тестілеу, оларға сауалнама жүргізу, сұхбаттасу жатады. Жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыру деңгейін талдау үшін зерттеушілердің осы бақылаулары, ұжым қатысушыларына блиц-сауалнамалар жүргізу, студенттермен әңгімелесулер өткізу қолданылады. Алынған нәтижелер авторлардың жеке әңгімелесулерімен және бақылауларымен, түрлі жастағы жастардың – халық шығармашылығы байқулары мен фестивальдері қатысушыларының әрекеттерінің нәтижелерін талдаумен толықтырылады.

Сауалнамаға «Достық үйі – қоғамдық келісім орталығы» КММ-сін және «Республикалық ұлттық мәдениет орталығы» ММ-сінің әуесқой ұжымдарының қатысушылары, сондай-ақ І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті мен Беларусь мемлекеттік мәдениет және өнерлер университеттерінің студенттері аудиториясы қамтылды. Алынған деректер тиісті жас ерекшеліктеріне байланысты топтар арасында өзара салыстырылады.

Осылайша, этномәдени бірлестіктер қызметі жағдайында жастардың этносаралық төзімділігін қалыптастыру зерттеу жұмысының түрлі құрамдарын кезең-кезеңмен ендіруді білдіреді және нәтижелерді ұғыну, өндіру, жүзеге асыру жалпы шығармашылық тәсілді талап етеді.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: Табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты халыққа жолдауы. Астана. 2018.
2. «Мәңгілік Ел» патриоттық актісін түсіндіру бойынша әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016. – 70 б.
3. Суржикова, Л.Ф. Суцность и содержание этнической толерантности студенческой молодежи в ВУЗах // Аспирантский сборник № 4. – М.: Изд-во РГСУ, 2007.
4. Государственная этнополитика Казахстана: новые тренды: Метод. пособие / Под общ. ред. Е.Л. Тугжанова. – Астана: Академия гос. управления при Президенте РК, 2011. – 204 с.
5. Бекирова А. Созидать нацию единого будущего нужно уже сейчас // «Литер», 11 июля, 2015.
6. Абакумова И.В., Ермаков П.Н. О становлении толерантной личности в поликультурном образовании // Вопросы психологии, 2003. – № 3.
7. Сарпас В.Л. Этнос и межэтническое взаимодействие: философско-социологический анализ. – Благовещенск: АмГУ, 2000. – 84 с.

**ЖОҒАРЫ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНАН КЕЙІНГІ БІЛІМ:
МӘСЕЛЕЛЕР, ЖАҢАШЫЛДЫҚ, ДАМУ БОЛАШАҒЫ
ВУЗОВСКОЕ И ПОСЛЕВУЗОВСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
ПРОБЛЕМЫ, ИННОВАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

Е.И.Артамонова¹

¹доктор педагогических наук, профессор, президент Международной академии наук педагогического образования, заведующий кафедрой педагогики Московского государственного областного университета, г.Москва, РФ

**ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА К ИННОВАЦИОННОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ВАЖНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РАБОТЫ СУБЪЕКТОВ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА**

Аннотация

Автор статьи актуализирует проблему инновационной деятельности и формирования инновационной компетенции будущего педагога в системе педагогического направления в вузовском образовании, уточняются сущность и содержание понятий, а также уровни сформированности компетенции субъекта в области педагогического образования.

Ключевые слова: педагогически е инновации, инновационная деятельность, деятельностный методологический подход, компетентностный методологический подход, компетенция, инновационная компетенция, качество образования.

E.I. Artamonova¹

¹doctor of pedagogical sciences, professor, President of the International Academy of Sciences of Pedagogical Education, the head of Department of Pedagogics of the Moscow State Regional University, Moscow, Russian Federation

**FORMATION OF READINESS FOR INNOVATIVE ACTIVITY AS AN IMPORTANT AREA OF
WORK OF SUBJECTS OF EDUCATIONAL PROCESS**

Abstract

The author of the article actualizes the problem of innovative activity and formation of innovative competence of a future teacher in the system of the pedagogical direction of the high school education, the essence and the maintenance of concepts and levels of formation of competence of a subject in pedagogical education are specified as well.

Keywords: pedagogical innovations, innovative activity, activity methodological approach, competence-based methodological approach, competence, innovative competence, quality of education.

Е.И.Артамонова¹

¹ п. г. д., профессор, Халықаралық педагогикалық білім академиясының президенті, Мәскеу облыстық мемлекеттік университеті, педагогика кафедрасының меңгерушісі, Мәскеу қ., РФ

**ОҚЫТУ ҮДЕРІСІ СУБЪЕКТІЛЕРІНІҢ МАҢЫЗДЫ БАҒЫТЫ РЕТІНДЕ БОЛАШАҚ
ПЕДАГОГТЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТКЕ ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ**

Аңдатпа

Мақала авторы инновациялық іс-әрекет және жоғары оқу орындарында болашақ педагогтың инновациялық күзiреттiлiгiн қалыптастыру мәселесiн қарастырған. Сондай-ақ, аталған ұғымдардың мәні, мазмұны және педагогикалық білім беру саласындағы субъекті күзiреттiлiктерiнiң қалыптасу деңгейлерi анықталған.

Түйін сөздер: педагогикалық жаңашылдық, инновациялық іс-әрекет, іс-әрекеттік әдіснамалық тұғыр, күзiреттiлiк тұғыр, күзiрет, инновациялық күзiреттiлiк, білім сапасы

Подготовка будущего педагога к инновационной деятельности является весьма актуальной темой, занимающей умы современной педагогической общественности. В настоящее время именно профессионализм и инновационная деятельность педагога определяют будущее современного образования и общества.

В последнее десятилетие по ряду политических, культурных и образовательных причин понятие «инновационная деятельность» стало предметом повышенного внимания большого числа исследователей. Уже сегодня обозначенные исследователями перспективы профессионального педагогического образования требуют обращения к педагогическим инновациям, инновационной деятельности педагога. Система подготовки педагогических кадров вступает в очередной этап реформирования. Педагогическая общественность, не отрицая актуальности этого, беспокоится о том, чтобы результаты грядущих преобразований оправдали её ожидания.

В реалиях XXI века востребовано образование, ориентированное на подготовку специалиста, который отличается *интересом ко всему новому, готовностью к изменениям, разнообразием взглядов, ориентацией на информацию, ответственным отношением ко времени и его измерению, планированием времени и собственной эффективности в нем, личным достоинством, оптимизмом* (В.В. Козловский, А.И. Уткин, В.Г. Федорова и др.). Указанное обстоятельство нашло свое отражение в Конституции РФ, Федеральном Законе «Об образовании в РФ», «Национальной доктрине образования в РФ на период до 2025 года».

Формирование готовности к инновационной деятельности является в условиях модернизации образования важным направлением специальной работы субъектов образовательного процесса - студентов, преподавателей, административных работников сферы образования. К чему необходимо готовиться? Над чем предстоит работать будущему педагогу? Для прояснения ответов на заданные вопросы обратимся к базовым понятиям.

Понятие «инновационная деятельность», по мнению Лазарева В.С., Мартиросяна Б.П., служит для устранения несоответствия между желаемым и наличным, что требует определенных нововведений (инновационных изменений). Инновационная деятельность отвечает своему назначению, если она выполняет определенные *функции* по отношению к образовательной деятельности: выявление актуальных потребностей (выявление проблем) изменений в педагогической системе (образовательных программах, технологиях, кадрах, материально-технической базе и др.); выявления существующих разработок, использование которых потенциально могло бы повысить качество образовательной деятельности на каких-то ее участках (выявление *возможностей развития* педагогической системы); самостоятельная разработка новшеств; проектирование желаемого будущего и движения к нему; проектирование частных нововведений; практическое осуществление нововведений [4].

В современных социо-культурных условиях профессиональная подготовка представляет собой организационно-оформленный логически-структурированный дидактический процесс, целью и результатом которого является «определенный тип самостоятельного компетентного человека – профессионала», подготовленного, на уровне соответствующих знаний, умений и опыта решения профессиональных задач, к включению в конкретную социально-культурную среду. Образование, действующее в режиме профессиональной подготовки, способно успешно (хотя и недостаточно быстро) реагировать на актуализацию в профессиональной реализации инновационной деятельности и появление на рынке труда новых педагогических профессий и специальностей. И, следовательно, - на внедрение новых технологий подготовки к профессиональной деятельности в образовательных учреждениях; а также - на оперативное удовлетворение потребностей общества в переподготовке уже квалифицированных специалистов формируя готовность к инновациям.

Смысловой контекст терминов «готовность» и «подготовка» в этом случае приобретает особую значимость. По С.И. Ожегову, подготовка – это «запас знаний, полученный кем-то (специалистом)», а подготовить, обеспечить готовность – значит, обучить, дать необходимые знания для чего-либо [6]. Суть изменений в Концепции реформирования педагогического образования в далёком 1992 году работники Министерства образования поясняли так: «...содержательно реформа педобразования связана с отказом от подготовки учителя как в рамках традиционной педагогической парадигмы ”Знай свой предмет и излагай его ясно”, так и от её редукции “Знай методику преподавания и следуй ей неукоснительно”, часто господствующей в наших педагогических учебных заведениях. Суть реформы связана с ориентацией на новую парадигму – “Знай, что развивается в твоём ученике, и сумей это обеспечить”» [2, с.51].

Вступление в 2003 г. в Болонский процесс потребовало реформировать систему педагогического образования, согласно положениям Болонской декларации, на принципах компетентностного подхода,

реализация которого предполагает переход от знаниево-ориентированной на деятельностно-ориентированную модель образования и обращение к системе компетенций, что обращает к антропоцентрированному, или студо-центрированному педагогическому образованию.

В. Даль толковал слово «готовый», по отношению к человеку, как собравшийся совсем, приспособившийся к чему-либо, могущий и желающий что-либо исполнить [3]. Для пояснения сущности и процесса профессиональной готовности педагогов к инновационной деятельности этимологический аспект рассматриваемых понятий очень важен, инновационная деятельность педагога выступает одновременно и как внешний, по отношению к личности будущего профессионала, процесс передачи соответствующих знаний, умений и навыков, и как внутренний процесс их присвоения, освоения и творческого использования. Готовность к инновационной деятельности позволяет специалисту быть конкурентоспособным на рынке труда, компетентным, т.е. свободно владеющим своей профессией и одновременно ориентированным в смежных областях деятельности. Такого специалиста отличают ответственность, способность к эффективной работе по специальности на уровне мировых стандартов, готовность к постоянному профессиональному росту, социальная и профессиональная мобильность.

Как уже было отмечено, компетентностный подход к подготовке будущего педагога требует перехода от знаниево-ориентированной к деятельностно-ориентированной модели образования. Это требует на языке компетенций задать цели образования, разработать содержание образовательных программ, а также - новые методики и технологии образовательной деятельности, и обратиться к новым методам оценки результатов образования.

Готовность педагога как целостное явление рассматривают В.А.Сластёнин, Н.Н.Тригубова, Н. Н. Хан, Н. Д. Хмель и обозначают следующие её сферы проявления: *мотивационную, содержательную, теоретико-практическую*. Так в научной школе В.А.Сластёнина акцентируются пять компонентов готовности педагога к профессиональной деятельности: *психологическая готовность* (сформированная направленность на педагогическую деятельность, установка на работу в школе); *научно-теоретическая готовность* (наличие необходимого объема психолого-педагогических и специальных знаний); *практическая готовность* (наличие профессионально-педагогических умений и навыков); *психофизиологическая готовность* (наличие соответствующих предпосылок для овладения педагогической деятельностью, сформированность профессионально значимых качеств личности); *физическая готовность* (соответствие состояния здоровья и физического развития требованиям педагогической деятельности, профессиональная работоспособность). Основными показателями профессиональной готовности педагога выступают: *направленность на педагогическую деятельность (ядро готовности); объем знаний, необходимых для её осуществления; общепедагогические умения и навыки; наличие предпосылок и сформированность профессионально значимых качеств* [8, с.19].

Подготовка квалифицированного педагога к инновационной деятельности, которая соответствует необходимому уровню и определенному профилю профессиональной готовности, выступает основной целью современного профессионального образования.

Вместе с тем, в современной системе высшего профессионального образования существуют определенные проблемы, которые влияют на качество и результаты подготовки будущих педагогов к инновационной деятельности. Во-первых, изменения в социально-воспитательной практике происходят быстрее, чем преобразования в профессиональном образовании. Так эффективные школы, являющиеся экспериментальными площадками Российской академии образования, отмечают неготовность студентов - практикантов к инновационной деятельности. Во-вторых, государственное регулирование подготовки специалистов к инновационной деятельности слабо ориентировано на потребности рынка труда. В-третьих, существует разрыв между знаниями, умениями и навыками студентов и стремительно меняющимися требованиями реальной жизни (образование на практике не ориентировано должным образом на будущее, не разработаны необходимые для этого технологии).

Особо следует отметить влияние науки на образование, помощь науки в подготовке педагога к инновационной деятельности. Наука в XXI веке интенсивно интегрируется с педагогическим образованием, которое ориентируется на те знания, которые многоотраслевая наука генерирует в процессе перехода к грядущему постиндустриальному обществу. Учитывая национальные и культурные различия разных стран, было признано необходимым корректно отнестись к уже сложившимся в тех или иных странах терминам, обозначающим инновационную деятельность, новый вид деятельности. Так, например, активизировалось использование новых терминов «socialteacher», «socialpedagogue», «socialeducator», «socialeducator», с признанием других равноценных и равнозначных терминов.

Исследователи отмечают, что одним из наиболее оптимальных путей выхода из сложившейся ситуации – обеспечение участия России в интеграционных процессах формирования общеевропейского пространства высшего профессионального образования. Российское образование, испытывая на себе влияние общеевропейских и мировых тенденций, требует готовить к инновационной деятельности современного педагога. Для студентов педагогических вузов это предполагает овладение компетенциями, что является далеко не простым делом.

Возникновение самого термина «компетенция» относят к шестнадцатому веку. Но современные зарубежные и отечественные исследователи отмечают, что до сих пор нет общепринятого определения компетенции [9; 12].

Следует отметить и то, что включение России в общеевропейское пространство высшего образования требует сохранения уникальности национальной культуры и диктует необходимость разворачивать инновации в образовании на основе сохранения лучших традиций российского высшего образования. Сегодня в России существуют предпосылки, соответствующие задачам Болонского процесса, определяющего формирование общеевропейского образовательного пространства: Государственные образовательные стандарты; создание процедур, обеспечивающих качество образования; переход к реализации многоуровневых программ по различным направлениям подготовки; формирование общественных академических объединений, играющих ведущую роль при разработке стандартов (УМО, ИМС). Но все это нуждается в совершенствовании и требует проведения серьезной работы в различных аспектах, например, требуется согласование отечественных процедур оценивания качества подготовки специалиста (в том числе и готовности к инновационной деятельности) с европейскими аналогами; необходимо выявление российских критериев квалификаций, которые соотносятся с мировой практикой и др.

Результатом качественного изменения рынка труда повлекшего за собой повышение спроса на инновации в образовании и вызвавшего к жизни новые специальности, явилось быстрое расширение прикладных образовательных программ в непрофильных вузах, когда подготовка и переподготовка педагогов к инновационной деятельности стала осуществляться как приобретение особых умений. Расширение прикладных программ, с одной стороны, обеспечило максимально быстрое приближение образования к рынку труда, с другой стороны, повлекло серьезное снижение уровня качества академического образования, что не замедлило отразиться на снижении качества практической профессионально-педагогической инновационной деятельности. Таким образом, обеспечение соответствия академического уровня и практико-ориентированного характера обновленных образовательных программ - необходимое условие формирования компетенции и конкурентоспособности выпускников современного вуза.

Компетенция – это интегративное образование, обеспечивающее человеку способность решать определенного типа задачи. Она включает знания, умения, способности решать задачи, планировать, выбирать, оценивать и др.

В структуре компетенции можно выделить следующие компоненты: *когнитивный* (комплекс знаний, которыми необходимо владеть для решения профессиональных задач); *ценностно-смысловой* (ориентиры способа постановки и решения профессиональных задач, выбор методов решения и методов оценки); *технологический компонент* (владение методами, которые нужны для решения профессиональных задач); *опытно-деятельностный* (компонент, интегрирующий все компоненты в способ решения определенных профессиональных задач). Логично определять какой уровень проявления компетенции будущего педагога предполагается формировать.

Так при условии принятия за основу концепции типов ориентировочной основы действий П.Я. Гальперина можно выделить три уровня проявления компетенции:

1. Педагог способен решать только единичные задачи заданного типа задач, он не имеет не полную ориентировку в условиях задач данного типа.

2. Педагог решает задачи особенного вида заданного типа, которые решаются посредством обобщенных методов с пониманием условий и границ их применения. Т.е. он может решать определенные группы задач внутри заданного типа, но не любых.

3. Педагог решает любые задачи заданного типа разными методами с полным учётом существующих условий задачи, самостоятельно выясняя существенные условия решаемой задачи.

Категория «инновационная компетентность» рассматривается нами через общее видовое понятие «инновационная деятельность» и понятие «профессиональная компетенция педагога». Инновационная

компетентность педагога есть результат теоретической и практической готовности педагога к осуществлению профессиональной деятельности с использованием эффективных новшеств.

Инновационная компетентность расширяет горизонты личности, стимулирует интеллектуальную маневренность и поднимает общий уровень знаний. Кроме того, инновационная компетентность – это мобильность мыслей, идей и методов. Это неотъемлемая форма существования интеллектуального потенциала личности, отражающая его реализацию в движении в пространстве социальных, экономических, культурных, политических взаимоотношений и взаимосвязей. Инновационная компетентность расширяет границы сотрудничества студента и вуза и пролонгирует его по времени [1].

Эффективным инструментом повышения качества подготовки специалиста к инновационной деятельности является, например, развитие академической мобильности, которая, при определенных условиях, обеспечивает студенту необходимый уровень образования. Развитие академической мобильности студентов и преподавателей российских вузов требует соответствующей нормативно-правовой основы для перезачета периодов обучения, сопоставимости учебно-научных траекторий образования, модернизации программ подготовки специалистов определенного профиля. При оптимально выстроенных педагогических условиях подготовка педагогов к инновационной деятельности может быть существенно обновлена за счет академической мобильности студентов России, стран СНГ, Евросоюза. Насколько быстро инновации в науке находят применение в практике. Совещание министров образования стран Болонского процесса (Париж, 24-25 мая 2018г.) призывает разворачивать академическую мобильность в рамках цифровизации образовательного процесса. Партнёры по академической мобильности признают особенно ценным знакомство и взаимодействие с новой научной школой, в которой стажер перенимает социальный опыт исследовательской деятельности, инновации в образовании.

Результативную работу по формированию готовности будущего педагога к инновационной деятельности можно связать с необходимыми педагогическими условиями: *во-первых*, с содержанием реализуемых в системе подготовки педагогических кадров программ, обеспечивающих формирование у будущих педагогов инновационной компетентности и компетенции, акцентированием практической деятельности студента (ставит цель, подбирает методы решения практической задачи, оценивает результат работы и т.п.); *во-вторых*, с решением в процессе учебы на занятиях в вузе задач, которые надо будет решать практически проявляя компетенцию в образовательной организации; *в третьих*, студент должен находиться в позиции не обучаемого, а обучающегося; *в четвертых*, с культивированием у студентов готовности к обсуждению проблем совершенствования образования; *в пятых*, – с уровневый подходом к организации педагогической практики. Исследователи отмечают ряд недостатков в этой работе: отсутствие в программах педагогической практики задач участия студентов в инновационной деятельности образовательного учреждения; отсутствие необходимых условий для включения практикантов в инновационную деятельность образовательного учреждения; отсутствие информации по актуальным проблемам деятельности образовательного учреждения в период подготовки к проведению практики; затруднения практикантов в налаживании творческого взаимодействия с педагогическим коллективом образовательного учреждения; задания, предусмотренные программой педагогической практики, не ориентированы на анализ результатов развития образовательного учреждения (включая оценку просчетов и неудачных решений); регламент педагогической практики не способствует приобретению студентами опыта инновационной деятельности в сфере образования; слабая мотивация практикантов на решение задач совершенствования образовательного процесса; руководители педагогической практики недостаточно подготовлены к планированию и организации инновационной деятельности студентов в условиях педагогической практики; руководители образовательных учреждений (на базе которых проводится практика) не стремятся включать практикантов в инновационную деятельность; *в шестых*, - использование возможностей научно-исследовательской деятельности студентов с проведением научно-практических конференций и изданием сборников научных статей.

В заключении хочется сказать об использовании основных принципов педагогического менеджмента по подготовке будущего педагога к инновационной деятельности как важном педагогическом условии: четко поставленные идеалы и цели образования; педагогическое проектирование инновационной деятельности; компетентная консультация; нормирование; оперативный, надежный (объективный), полный, точный и постоянный учет; справедливое отношение к студентам; взаимная дисциплинированность преподавателей и студентов; вознаграждение (в баллах и/или с использованием моральных средств, стимулирующих мотивацию к инновационной деятельности) за качественное и

своевременное выполнение заданий; наличие у преподавателей и студентов четко отработанных стандартных инструкций и строгое их соблюдение, что способствует повышению качества обслуживания студентов преподавателями, объективности взаимного контроля преподавателей и студентов, предсказуемости получаемых студентами оценок.

Таким образом, принятие новых образовательных стандартов, а также последовательное внедрение в практику основных направлений государственной политики модернизации высшего профессионального образования, создает условия для устойчивого развития подготовки педагогических кадров с высшим образованием к инновационной деятельности с учетом требований современного рынка труда.

Список использованной литературы:

1. Артамонова Е.И. *Инновационная компетентность в становлении профессионализма будущего педагога //Профессионализм педагога: сущность, содержание, перспективы развития.*- М.: МАНПО, 2014.- С.3-13.

2. Болотов В.А., Новичков В.Б. *Реформа педагогического образования //Педагогика.*- 1992.- №7-8.-С.49-54.

3. Даль В.И. *Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. Т. / В. Даль.* – СПб.: Диамант, 1997.

4. Лазарев В.С., Мартиросян Б.П. *Педагогическая инноватика.* – М., 2006; Лазарев В.С. *Модернизация механизмов инновационной деятельности образовательных учреждений //Педагогическое образование и наука.*- 2013, №5.- С.6-17.

5. Лазарев В.С. *Ключевые проблемы модернизации педагогического образования //Педагогическое образование и наука.*- М., 2017.- №4.- С.7-15.

6. Ожегов, С. И. *Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов.* – М.: Азбуковник, 1998.

7. Слостенин В.А. и др. *Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений.* — М.: Школа-Пресс, 1997.- С.30.

8. Слостенин В.А. *Формирование личности учителя в процессе профессиональной подготовки / В.А.Слостенин.*- М.: Педагогика, 1976.- 236с.

9. Стуф А., Мартенс Р., Мерринберй. *Что есть компетенция? Конструктивистский подход как выход из замешательства /пер.с англ.- Open University of the Netherlands? 2004/- URL: <http://www.ht.ru/press/articles/print/art26.html>*

10. Тюнников Ю.С. *Методология комплексной оценки подготовки студентов к инновационной деятельности в сфере образования //Педагогическое образование и наука.*- 2013, №5.- С.27-33.

11. Фишман Б.Е., Кузьмина Б.С., Пицюк И.Л. *Преемственность смыслов кластерной структуры инвариантной части компетентностной модели выпускника // Педагогическое образование и наука.*- М., 2017.- №4.- С.71-79.

12. Хуторской А.В. *Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы //Народное образование.*- 2003.- №2.- С.58-64.

К.М. Умбетбекова¹

*¹старший преподаватель Алматинского технологического университета,
г. Алматы, Казахстан*

ПРИМЕНЕНИЕ ЛИЧНОСТНО - ОРИЕНТИРОВАННОГО ПОДХОДА К ОБУЧЕНИЮ В КАЧЕСТВЕ УСЛОВИЯ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ

Аннотация

Статья посвящена наиболее актуальной проблеме в системе образования, так как личностно – ориентированный подход на занятиях предполагает: активную учебную деятельность, как студента, так и преподавателя. Преподаватель включает студента в реальную языковую коммуникацию. Студент развивает навыки самостоятельной работы и навыки работы в группе, пытается проявить творческий подход, что естественно пригодится при исполнении своих функциональных обязанностей в будущей работе.

Использование проектной методики на занятиях русского языка в высшем учебном заведении говорит о том, что студенты улучшают свои результаты в изучении языка. Они активно применяют свои знания, умения и навыки, которые получили на занятиях русского языка. Метод проектов, имеющий ряд преимуществ перед традиционными методами обучения является актуальной тематикой, так как данный метод повышает мотивацию при изучении русского языка и дает свободу творческой и созидательной деятельности студентов.

Актуальность статьи в том, что проектная методика адаптирует материалы учебника к индивидуальным особенностям студентов и к образовательной ситуации в целом. Метод проектов имеет ряд преимуществ перед традиционными методами обучения, так как повышает мотивацию при изучении русского языка, повышает творческую и созидательную деятельность студентов.

Ключевые слова: личность, мотивация, метод, проект, гуманизм, процесс, компетентность, деятельность, формирование, мышление.

К.М. Умбетбекова¹

*¹Алматы технологиялық университетінің аға оқытушысы,
Алматы қ., Қазақстан*

СТУДЕНТТЕРДІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ РЕТІНДЕ ЖЕКЕ ТҮЛҒАҒА БАҒЫТТАЛҒАН ТӘСІЛДІҢ ҚОЛДАНУЫ

Аңдатпа

Мақала білім беру жүйесіндегі ең өзекті мәселеге арналған, себебі сабақта жеке тұлғаға бағытталған тәсіл студенттің де, оқытушының да белсенді оқу іс-әрекетінің нәтижесін көрсететін тәсілдің бірден бірі болып табылады. Оқытушы білім алушының нақты тілдік коммуникацияға қосылуын қамтиды. Студент өз бетінше және топта жұмыс істеу дағдыларын дамытады, шығармашылық көзқарас қалыптастыруға тырысады, бұл әрине болашақта өз кәсібінің функционалдық міндеттерін орындау барысында пайдалы болып табылады. Жобалау әдістемесін жоғары оқу орнында орыс тілі сабағында қолдану- студенттердің тілді меңгерудегі нәтижелерін жақсартады. Олар орыс тілі сабағында алған білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын белсенді түрде қолданады. Жобалу әдісі дәстүрлі оқыту әдістерінің алдында бірқатар артықшылықтарымен өзекті, өйткені бұл әдіс орыс тілін үйренуде мотивацияны арттырады және студенттердің шығармашылық және жасампаздық іс-әрекетіне еркіндік береді.

Мақаланың өзектілігі - жобалық әдістемесі оқулық материалдарын студенттердің жеке қасиеттеріне және жалпы білім беру жағдайына қарай бейімдеу. Жоба әдісі дәстүрлі оқыту әдісіне қарағанда бірқатар артықшылыққа ие, себебі орыс тілін үйренудегі мотивацияны арттырады және де , білім алушылардың шығармашылық белсенділігін арттырады.

Түйін сөздер: тұлға, мотивация, әдіс, жоба, гуманизм, процесс, құзыреттілік, қызмет, қалыптастыру, ойлау.

Umbetbekova K.M.¹

*¹senior teacher of Almaty technological university,
Almaty, Kazakhstan*

THE ADOPTION OF INDIVIDUAL- CENTRED APPROACH TO LEARNING AS A CONDITION FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS

Abstract

The article is devoted to the most actual problem in the education system, as the individual-centered approach in the lessons involves: active learning activities, both for the student and the teacher. The teacher includes student in real language communication. The student develops the skills of independent work and group work skills, tries to be creative, which is naturally useful in the performance of his functional responsibilities in future work. The use of the project methodology in the Russian language lesson at a higher educational institution indicates that students improve their results in the language learning. They actively apply their knowledge and skills which they gained in the Russian language lesson. The project method having a number of advantages in traditional teaching methods is an actual theme, since this method increases the motivation by learning Russian language and freedom for creative and activity of students. The relevance of the article is in that the project methodology adapts the materials of the textbook to the individual uniqueness of students and to the educational situation in general. The author emphasizes that the project method has a number of hospitality to traditional teaching methods, since it increases motivation by learning Russian language, increases the creative and activities of students.

Key words: individual, motivation, method, project, humanism, process, competence, activity, formation, thinking.

Последнее десятилетие XX столетия и начало XXI характеризуется в педагогических науках возросшим интересом к личности обучающегося. В системе высшего образования советского периода учащийся рассматривался как объект обучения, личностный потенциал которого направлялся на усвоение определенного извне заданного содержания. Однако изменение социальной ситуации в стране вызвало потребность в личности, которая будет способна осуществить преобразование общества на принципах гуманизма и демократизма. Возникла необходимость разработать новую систему языкового образования и создать условия, которые бы могли способствовать формированию собственно личности учащегося, ее готовности к саморазвитию и творчеству через приобретение им лингвистической, коммуникативной и социокультурной компетенции.

Таким образом, нашей стране за последнее десятилетие сменились ценностные ориентации, и в качестве самой большой ценностью общества признается свободная, развитая и образованная личность, способная жить и творить в условиях постоянно меняющегося мира. Личностно ориентированное обучение, таким образом, видится в раскрытии условий реализации личностно-развивающих функций учебного процесса.

В нашем современном мире образование направлено на подготовку человека для реальной жизни и деятельности, развитие его способностей к самостоятельным действиям, раскрытие творческого потенциала. Для этого необходимо внедрять в учебный процесс различные инновационные технологии.

В ходе проведения научно-педагогического исследования проблемы формирования информационно-коммуникационной компетентности будущего выпускника технического вуза была разработана соответствующая модель, определены ее структурные составляющие, выделена совокупность педагогических условий, обеспечивающих всестороннее развитие личности, коммуникативных и коммуникационных способностей, которые помогут войти в современное общество и позволят успешно функционировать в нём [1, с.28].

В рамках компетентностного подхода к образованию с целью эффективного формирования компетенций на учебных занятиях в вузе все более важным становится применение такого способа деятельности, при котором у студентов формируются не только знания и представления, но и осознание, а также владение необходимыми умениями. Именно методы или способы обучения носят универсальный мета предметный характер и относятся непосредственно к действиям обучающегося [2].

Личностно-ориентированный подход воздействует на все компоненты системы образования и на весь учебно-воспитательный процесс в целом, способствуя созданию благоприятной для школьника обучающей и воспитывающей среды. Таким образом, личностно-ориентированный подход предполагает

гибкость в определении целей, учитывает личностные интересы школьников, их индивидуальные особенности и создает предпосылки для большей результативности обучения.

Выступая в качестве новой парадигмы образования, этот подход обеспечивает большую преемственность между тремя ступенями школы, а также между школой и вузом, позволяет выпускнику, в случае достижения им порогового уровня, использовать иностранный язык в практической деятельности сразу после окончания школы.

Одной из технологий, обеспечивающей личностно – ориентированное обучение является метод проектов, так как метод проектов предполагает наличие цели, научной идеи, разнообразные критерии оценивания и качественно новый результат.

Метод проектов - это уникальное средство обучения, средство усвоения определенного учебного материала. Метод проектов был разработан и активно использован в работах американских педагогов – методистов Дж. Дьюи и Килпатрик. Изначально данный метод преподавания получил название «проблемный метод». В наши дни метод проектов используется в обновленном и усовершенствованном виде [3, с.140].

Применение метода проектов на занятиях, предполагает кардинальное изменение роли преподавателя. Преподаватель выступает в роли координатора и консультанта, помощника и наблюдателя, на разных этапах проектирования. Главная задача преподавателя – обучение способам работы для получения знаний.

Преподаватель помогает выделить проблему, определить способ решения поставленных задач, работать с источниками информации, анализировать и описывать результаты деятельности [4, с.].

В переводе с латинского слово «проект» означает «брошенный вперед», то есть выдающийся вперед. Применительно к занятиям русского языка, проект – это тщательно спланированный преподавателем и самостоятельно выполненный студентами комплекс действий, конечный результат которого творческий продукт. Главная отличительная черта метода проектов - это особая форма организации. Важно соблюдать определенные правила при планировании работы над проектом:

-Тема должна сочетать в себе культуру родной страны.

-Необходимо, чтобы проблема побуждала студентов привлекать знания, умения и разнообразные источники информации.

-Метод проектов предполагает самостоятельную и индивидуальную работу студентов, которые выступают одновременно и объектом и субъектом деятельности, так как студент самостоятельно выбирает объект исследования и решает какими источниками информации пользоваться [5, с.185].

Формируя мировоззренческие и социально значимые качества личности, навыки творческого и профессионального мышления, создавая условия для самореализации, личностно-ориентированное обучение по своей сути способствует достижению конечных целей образования будущих специалистов в конкретной области деятельности.

Основной проблемой подготовки высококвалифицированных специалистов в вузах состоит в том, чтобы в традиционно сложившихся классических условиях сформировать качественно иную профессиональную деятельность, в которой должна моделироваться новая интегрированная предметно-познавательная и профессиональная деятельность специалиста. Используя метод проектов на занятиях русского языка, преподаватель дает возможность студентам использовать реальный язык общения, что способствует повышению уровня русского языка.

Метод проектов на занятиях русского языка может использоваться в рамках любой темы. Проектная технология сочетается с любыми учебно-методическими комплексами и учебными средствами, что позволяет использовать его на разных этапах работы:

- на этапе речевой практики;

-на этапе развития коммуникативных умений;

-на этапе общения

Важно отметить, что проектное задание адаптирует материалы учебника к индивидуальным особенностям студентов и к особенностям образовательной ситуации в целом [6, с.69 -78].

Личностно – ориентированный подход на занятиях русского языка предполагает: активную учебную деятельность, как студента, так и преподавателя. Преподаватель включает студента в реальную языковую коммуникацию. Студент развивает навыки самостоятельной работы и навыки работы в группе, пытается проявить творческий подход к решению проблемы [7].

В основе каждого проекта лежит проблема, для решения которой, студентам необходимо использовать не только знание языка, но и знания из других областей, а также студенты должны владеть творческими, коммуникативными и интеллектуальными умениями.

Необходимо методически правильно организовать деятельность участников проекта в группе. В зависимости, от количества участников проекта, выделяют парные, индивидуальные и групповые. Групповые проекты чаще других используются в современной практике.

Групповой метод должен отвечать определенным правилам:

-Все участники команды равны.

-Команды не соревнуются.

-Все участники должны получать удовольствие от общения друг с другом, потому что они вместе выполняют задание.

-Все должны проявлять активность и вносить свой вклад в общее дело.

-Ответственность за конечный результат несут все члены команды.

Группы студентов формируются с учетом психологических особенностей, при этом в каждой группе есть «сильный учащийся», «средний и слабый». Группа выбирает одно задание, но во время выполнения задания происходит распределение обязанностей. Каждый студент получает самостоятельное задание во время работы над проектом, все участники группы должны активно искать новую информацию, так как от работы каждого зависит успех и конечный результат всего проекта [8, с.134-136].

Проектная деятельность дает возможность учащимся быть авторами и соиздателями, повышает их творческий потенциал и расширяет кругозор и языковые знания в целом.

Учитывая все выше сказанное, особую актуальность приобретает практическая организация обучения с использованием метода проектов на занятиях русского языка в рамках определенной темы.

Цель обучения русскому языку – это развитие коммуникативной компетенции с учетом всех ее составляющих. Преподаватель должен активизировать деятельность каждого учащегося и смоделировать ситуации, побуждающие к творческой активности в процессе обучения. Использование современных информационных технологий позволяет разнообразить учебный процесс и дает возможность расширить образовательные рамки.

Использование проектной методики на занятиях русского языка в рамках ВУЗа доказывают, что студенты улучшают свои результаты в изучении языка, активно применяют знания, умения и навыки, полученные на занятиях русского языка, понимают необходимость междисциплинарных и межкультурных связей.

Поэтому можно с уверенностью сказать, что метод проектов имеет ряд преимуществ перед традиционными методами обучения. Метод проектов повышает мотивацию при изучении русского языка и дает свободу творческой и созидательной деятельности студентов.

В заключении можно сказать, что при выполнении проектных заданий, студент получает возможность мыслить творчески, самостоятельно планировать свои шаги, прогнозировать варианты решения задач, реализовывать усвоенные им средства и способы работы.

Изменения и новшества в содержании, формах, способах и методах работы, а также изменения в отношениях преподаватель – студент, ведут к улучшению и модернизации образования, созданию творческой личности с новыми качествами и ценностями.

Список использованной литературы:

- 1. Ковалева О.И. Личностно - ориентированное обучение студентов современных вузов как фактор сохранности здоровья : автореф. дис. на соиск. уч. ст. канд. пед. наук. Ставрополь, 2004. С.28.*
- 2. Богатырко А.О. Метод проектов как средство реализации личностно ориентированного подхода при обучении иностранному языку // Современная педагогика. 2015. № 12 [Электронный ресурс]. URL: <http://pedagogika.spauka.ru/2015/12/5143> (дата обращения: 06.01.2017).*
- 3. Побоква О.А. Новые технологии в обучении языку: проектная работа // Новые возможности общения: достижения лингвистики, технологии и методики преподавания языков. Иркутск: Пресс, с.2003. — 140.*
- 4. Туманова Л.В. Сделать образование практическим // Российская юстиция. 1999. № 5. С.53-56.*
- 5. Карпова Ю.А. Введение в социологию инноватики. – СПб.: Питер, с.2004. – 185.*
- 6. Галажинский Э.В. Кросс-культурное исследование психологической готовности студентов к инновационному поведению / Э.В. Галажинский, В.Е. Клочко, О.М. Краснорядцева, И.А. Агеева // Теоретическая и экспериментальная психология. – 2013. – Т. 6. – № 1. – С. 69–78.*

7. Килпатрик У.Х. «Метод проектов. Применение целевой установки в педагогическом процессе» /У.Х.Килпатрик// «Педагогическая лоция. 2003/04 учебный год. Метод проектов в школе» / Спец. прилож. к журналу «Лицейское и гимназическое образование», вып., 2003- №4.

8. Ковалева О.И. Личностно-ориентированный подход в обучении студентов вузов. Калуга, 2003. С. 134-136.

МРНТИ 14.35.07.

Г.Б.Ахметова¹, Т.Н.Жүндібаева²

¹ *бМ010300 – «Педагогика және психология» мамандығының магистранты, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан*

² *п.ғ.к., қауым.профессор м.а., Абай атындағы ҚазҰПУ Алматы қ., Қазақстан*

СТУДЕНТТЕРДІҢ ҚҰНДЫЛЫҚ БАҒДАРЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада заманауи қоғамда студенттердің құндылық бағдарларын қалыптастырудың педагогикалық негіздері жан-жақты қарастырылған. Авторлар «құндылық», «бағдар», «құндылық бағдар» ұғымдарының мән-мағынасын талдап, аталған ұғымдардың педагогикалық және психологиялық қырларын нақтылады. Құндылық бағдар әлеуметтік тәжірибені меңгеруде және мақсаттарда, мұрат – армандарда, сенімдерде, қызығушылықтарда және жеке адамдардың басқа да көріністерінде байқалады.

Мақалада студенттік шақтың психоәлеуметтік қырлары көрсетілген, сонымен қатар, студенттік жас жоғары білім деңгейімен, мәдениетті конструктивті қолданумен, танымдық мотивацияның ең жоғары деңгейімен ерекшеленеді. Аталған мақалада студенттердің құндылық бағдарының қалыптастыру критерийлері айқындалды, әрбір критерийлердің мән-мағынасы сипатталған.

Түйін сөздер: құндылық, құндылық бағдар, студенттер, тұлға, студенттік шақ, құндылық-мағыналық негіздер.

Г.Б.Ахметова¹, Т.Н.Жүндібаева²

¹ *магистрант по специальности*

бМ010300 – «Педагогика и психология» КазНПУ им. Абая, г.Алматы, Казахстан

² *к.п.н., и.о. асс.проф. КазНПУ им. Абая, г.Алматы, Казахстан*

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ СТУДЕНТОВ

Аннотация

В статье рассмотрены педагогические основы формирования ценностных ориентаций студентов в современном обществе. Авторы раскрыли сущность и содержание понятий «ценность», «ориентация», «ценностные ориентации», а также представлены психолого-педагогические аспекты вышеназванных понятий. Ценностные ориентации проявляются в освоении социального опыта, в целях, в предпочтениях, в желаниях, в мечтах и в других качествах человека.

В статье проанализированы психоциальные аспекты студенческого периода, а также особенностью студенчества является уровень высшего образования, конструктивное использование культуры, высшая степень познавательной мотивации. В данной статье представлены основные критерий формирования ценностных ориентаций студентов, раскрыты сущность и содержание каждого критерия.

Ключевые слова: ценность, ценностная ориентация, студенты, личность, студенческий период, ценностно-смысловые основы.

¹ Master's degree student, specialty 6M010300 – «Pedagogy and psychology»
Abai Kazakh national pedagogical university, Almaty, Kazakhstan,

² Candidate of Pedagogic Sciences, Associate professor, Almaty, Kazakhstan

PEDAGOGICAL BASES OF FORMATION OF VALUE ORIENTATIONS OF STUDENTS

Abstract

The article discusses the pedagogical foundations of the formation of value orientations of students in modern society. The authors revealed the essence and content of the concepts of “value”, “orientation”, “value orientations”, and also presented the psychological and pedagogical aspects of the above concepts. Values are manifested in the development of social experience, in order, in preferences, in desires, in dreams and in other qualities of a person.

The article analyzes the psycho-social aspects of the student period, and also the peculiarity of the students is the level of higher education, the constructive use of culture, the highest degree of cognitive motivation. This article presents the main criteria for the formation of students' value orientations, reveals the essence and content of each criterion.

Key words: value, value orientation, students, personality, student period, value-semantic basis.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті - ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау» деп көрсетілген [1]. Осы орайда, қазіргі таңда студенттердің бойында құндылықтарды қалыптастыру педагогиканың басты зерттеу объектісіне айналу жағдайы орын алуда. Алайда, жалпы алғанда, құндылық бүгінгі күннің мәселесі ғана емес, ол адамзат тарихында түбегейлі орын алған және адамның ақыл-өнегесімен, өсиетімен ұштасып, мәңгі сақталып, ұрпақтан ұрпаққа жалғасып келеді.

«Құндылық» термині болмыстың белгілі құбылыстарының адами, әлеуметтік және мәдени мән-мағынасын білдіру үшін қолданылады. Адам өмірінің өзегі-құндылықтар, ал басқа мақсаттар оған жеткізетін баспалдақтар ғана. Осы орайда, құндылықтар жеке тұлғаның өзекті білімі, мәдениетінің жүйелі бөлшегі, адамгершілікке деген қажеттіліктің айқындалуымен шарттастырылады, сонымен қатар табиғи құндылықтар адамның күші мен жан дүниесінің қабілеттілік құндылықтары; жүре пайда болған құндылықтар адамның интеллектуалды және адамгершілік тұрғыдан дамуы барысында меңгерген құндылықтар, жалпыазаматтық құндылықтар.

Жалпы «бағдар» ұғымы барлық ғылым саласында қолданылады, қозғалыс бағытын таңдаумен байланысты. Ол адамға тән қасиет ерекшеліктеріне қатынасы бойынша дамушы тұлғаның өзін-өзі танытуының қозғалтқышы ретінде қарастырылады. Бағдардың бағыттылығы оның құндылығымен анықталады. Осы қағидаға сүйенсек, қоғамның жаңару кезіндегі жаңаша көзқарастардың бірі - құндылық бағдар [2].

Құндылық бағдар әлеуметтік тәжірибені меңгеруде және мақсаттарда, мұрат – армандарда, сенімдерде, қызығушылықтарда және жеке адамдардың басқа да көріністерінде байқалады. Адамның іс-әрекет құрылысында құндылық бағдар оның танымдық және еріктік жақтарымен тығыз байланысты. Құндылық бағдар жүйесі оның шындық дүниеге қатынасының мазмұндық жағын қалыптастырады. Адамдардың топтағы қарым – қатынасын анықтайтын біріккен іс-әрекет үдерісінде топтың құндылық бағдары қалыптасады. Топ мүшелерінің маңызды құндылық бағдарының дәл келуі, оның ұйымшылдылығын қамтамасыз етеді.

Құндылық бағдар жүйесінің сезіну және саналылығы деңгейі туралы сөз бола қалса, зерттеушілер индивидтің құндылық-мағыналық сферасының бірлігі туралы айтады, яғни «құндылық» және «тұлғалық мағына» категориялары диалектикалық бірлікте қарастырылады.

«Құндылық» түсінігі ХХ ғасырдың ортасында психологиялық және педагогикалық ғылымда пайда болған «құндылық бағдар» туралы түсініктік ұғыммен және С.Л.Рубинштейн есімімен байланысты. Сананы тіршілік етудің көрінісі ретінде ғана емес, онымен тәжірибелік байланыс ретінде де қарастыра отырып, ғалым соңғысының мәні адамға ықпал ететін, оның мінез-құлқын анықтайтын қажеттілік пен

құндылық формасындағы маңызды заттарды, құбылыстарды бөліп қарастыруына саятындығын көрсетті [3].

Құндылықтар - адамның психикалық және әлеуметтік күйін біріктіретін, жеке тұлғаның мінез – құлқының реттелуінде маңызды орын алатын сапалы сипаттамасы. Құндылықтар жеке тұлғаның психикалық белсенділігін дамытады, органикалық байланысқа негізделген функционалды және психикалық әрекеттің тәрбиелік жүйесін аяқтауға мүмкіндік тудырады.

В.П. Бездухов пен О. К. Позднякованың пікірлері бойынша, «құндылық» және «құндылық бағдар» дефинициялары тең емес ұғымдар болып келеді. Олардың арасындағы айырмашылықты белгілі бір ережелерге сүйене отырып, табу қажет. Сонымен қатар, құндылықтар мен құндылық бағдарының функциялары белгілі бір шамада сәйкес келмеуі мүмкін екендігін де атап өткен жөн [4].

В.А. Сластениннің және Г. И. Чижакованың зерттеулерінде құндылықтар уәждеме аспектісі ретінде, ал құндылық бағдар – тұлғаның мінез-құлқын реттеу құрылымында жетекші болып табылатын әлеуметтік құрылғының түрі ретінде анықталады [5].

Шетелдік және отандық ізденістер құндылық-мағыналық негіздер адамның тұлғаның сферасының қалыптасуының басты өлшемі екендігін көрсетті. Олар жүріс-тұрысты реттейді және адамның өмір сүруінің көптеген салаларында байқалады.

Студенттік шақтың тұлғалық даму кезеңін құндылық-мағыналық әлеуметтің дамуы үшін сезімтал деп санауға болады. ЖОО-да білім алудың бастауымен қатар келетін бұл кезең бірқатар ерекшеліктермен сипатталады және белгілі бір қарама-қайшылықтардан тұрады.

Бұл уақытша кезең – болашақ өмірлік бағытты анықтау, негізгі өмірлік бағыттар мен құндылықтарды іздеу кезеңі. Ондағы алдыңғы орында өзіңе, өзге индивидтерге деген тікелей өзара қатынастарды жобалау алады. Студенттік жастар үшін индивидті анықтайтын моральдық құндылықтар мен категориялар маңызды рөлге ие болады. Студенттік шақ әлі белгілі бір өмірлік тәжірибеге ие еместігін есте сақтау қажет. Сол себепті де мағыналық-өмірлік бағдарлардың төмендеуі орын алуы мүмкін. Жасөспірімдік дағдарыстан өте отырып, жас адамдар алғаш рет экзистенциялық дағдарысқа – өмірдің мағынасының дағдарысына ұшырайды. Студенттік шақты сипаттай отырып, жасөспірімдік жастың басты ерекшелігін – тұлғаның өзінің ерекшелігін, ешкімге ұқсамайтындығын, өзіндік санасының қалыптасуы мен «Мен образының» қалыптасуын атап өтпеуге болмайды. Соңғы онжылдықта өз өзін сезінудің шыңы 17-19 жастан 23-25 жасқа ауысты. Студенттік уақытта өмірдің мағынасын сезіну болашақта да ең бірінші орында болатын ең қажетті тақырып болып табылады. Студенттік шақ өмірдің мағынасын іздеуде анықталатын болашаққа деген перспективаларды қалыптастырады [6].

Студенттік жас – психикалық, тұлғалық, зияткерлік және кәсіби дамудың кезеңі. Бозбалалар мен бойжеткендер үшін оқу-кәсіби қызмет негізгі орында болады, олар студент мәртебесін алады. Бірінші орынға кәсіби өзін-өзі сезіну, мамандықтың мақсаты мен рөлі, оны мәдени, қоғамдық және әлеуметтік құндылығы, кәсіби нормалары мен құндылықтары, өзін өзі айқындау, өзін өзі тану шығады.

В. И. Слободчиков және Е. И. Исаев студенттік шақтың ойлауында экзистенциялық сұрақтар басым болғандықтан, бірінші орынға мамандықтар әлеміндегі мамандықтың маңызы мен рөлі, оның әлеуметтік-қоғамдық құндылығы, кәсіби нормалары мен құндылықтары, өзін өзі айқындау мен өзін өзі тану мәселелері қойылатындығын атап өткен [7].

Студенттік жасты айқындай отырып, И.А. Зимняя әлеуметтік-психологиялық тұрғыда студенттік жас «жоғары білім деңгейімен, мәдениетті конструктивті қолданумен, танымдық мотивацияның ең жоғары деңгейімен ерекшеленетіндігін атап өткен. Адам өмірінің қалыптасуының бұл кезеңі салыстырмалы материалдық дербестіктің дамуымен, ата-анадан алшақтаумен, өзінің отбасының қалыптасуымен сипатталады» [8].

Студенттік жылдарда идеалдар, құндылықтар, өмірлік бағдарлар жүйесі дамиды. Л.Г. Бикчинтава атап өткендей, қазіргі студенттерге өмірдің жоғары онтологиялық маңыздылығы тән. Олар өмірдің процесі немесе өмірдің эмоционалдық қанығуы, оған бағыт және уақытша перспектива беретін өмірдегі мақсаттар және аз деңгейде өмірдің әсерлілігі немесе өмірдің жүріп өтілген кезеңінің бағасын көрсететін іске асыруға қанағаттану секілді жетекші мағыналық өмірлік бағдарларға сүйенеді. Қазіргі студенттер өздерін белгілі бір таңдау тәуелсіздігі бар, өзінің алдында өмірлік мақсаттарды айқындай алатын күшті және тәуелсіз тұлғалар ретінде көрсетеді [9].

Біз Н. Н. Мачурованың қазіргі кезеңдегі студенттер жеке «Менге», өзгелерге, моральдық құндылықтар мен өздерінің балалық ұғыныстарына деген көзқарастарын тым жоғары бағалауға ұмтылады деген позициясына келісеміз. Мінез-құлықтық қалыптасу фазасы, кәсіби өзін өзі айқындау, құрдастарымен

қарым-қатынас жасау мотивтеріне көбінесе мағыналық-өмірлік, яғни құндылық бағдарларына байланысты болып келеді [10].

Көптеген зерттеушілер бастыларының қатарына кәсіп, еңбек ақы, адал жолдастар, үй, жеке өмірдегі қанағаттанушылық, ұжымға және жеке адамдарға жетекшілік ету секілді өмірлік құндылықтарды жатқызады. Студенттік кезеңнің сәттілікке жету шарттары ретінде пысықтықты, байланысты, таныстықты, оқуды, байлықты, билікті қарастырады, ал сәттілікті ақша бірлігінде анықтайды.

Жынысына, жасына, кәсіптің түріне және әлеуметтік жағдайына қарамастан дәл осы материалдық құндылықтар (ақша, жоғары жалақы, материалдық жетістік, байлық) коммуникативтік (адал достар, отбасындағы жақсы қарым-қатынас) және еңбек (қызықты жұмыс, жанының жақын іс) құндылықтарына қарағанда студенттік шақтың терминалдық құндылықтарының құрылымында басым орын алады. Алайда, студенттердің көпшілігі өмірдегі сәттілікті қызықты жұмыспен, жаныңа жақын іспен айналысумен анықтайтындығын да мойындаған жөн.

Сонымен, студенттік кезең – ерекше және күрделі дағдарыстық және қақтығыстық кезең екендігін есте ұстаған жөн. Қалыптасып жатқан индивид оның ішінде өзінің заңдары бойынша өмір үсретін тұтас уайымның жаңа қабаты, бір мезетте еліктіретін және үрей тудыратын әлемнің бар екендігін сезінеді. «Менді», өзінің ішкі әлемін ашу, рефлексия мен өзін өзі сезінудің дамуы бұл кезеңнің басты психологиялық механизмдері болып табылады. Студенттердің құндылық бағдарының қалыптастыруы мынадай критерийлерде көрінеді:

✓ мотивациялық-эмоциялық критерий – құндылықты қажеттілік ретінде және оған деген эмоциялық қатынас ретінде өткеру;

✓ когнитивті-жүріс-тұрыстық критерий - объективті құндылықты және белгілі бір әрекеттерден көрініс табатын құндылықтарды сезіну;

✓ акмеологиялық-рефлексивтік критерий – бақылау-бағалау қызметінен, өзінің әрекеттері мен жүріс-тұрыстарының өзіндік сараптамасынан тұрады.

Критерийлер әлеуметтік-белсенді, әлеуметтік-бейтарап және әлеуметтік-пассивті деңгейлерде пайда болады.

Әлеуметтік-белсенді деңгейдегі мотивациялық-эмоциялық критерий әлеуметтік күйзеліс пен адамгершілік, құқықтық және кәсіби құндылық бағдарларға деген эмоциялық қатынаспен сипатталады.

Әлеуметтік-бейтарап деңгейдегі мотивациялық-эмоциялық критерий әлеуметтік-тұлғалық күйзелістермен (соңғысының басымдығымен) және адамгершілік, құқықтық және кәсіби құндылық бағдарларға деген эмоциялық қатынаспен сипатталады.

Әлеуметтік-пассивті деңгейдегі мотивациялық-эмоциялық критерий енжарлықпен және адамгершілік, құқықтық және кәсіби құндылық бағдарларға деген эмоциялық қатынастардың жоқтығымен сипатталады.

Әлеуметтік-белсенді деңгейдегі когнитивті-жүріс-тұрыстық критерий объективті құндылықтар мен әлеуметтік жүріс-тұрысты жоғары сезінумен, өзінің әрекеттерін адамгершілік, құқықтық және кәсіби құндылық бағдарларға сәйкес тану және ұйымдастырумен сипатталады.

Әлеуметтік-бейтарап деңгейдегі когнитивті-жүріс-тұрыстық критерий объективті құндылықтар мен әлеуметтік жүріс-тұрысты тәуелсіз мойындаумен, өзінің әрекеттерін адамгершілік, құқықтық және кәсіби құндылық бағдарларға сәйкес жағдайлық тану мен жағдайлық ұйымдастырумен сипатталады.

Әлеуметтік-пассивті деңгейдегі когнитивті-жүріс-тұрыстық критерий объективті құндылықтар мен әлеуметтік жүріс-тұрысты төмен сезінумен, өзінің әрекеттерін адамгершілік, құқықтық және кәсіби құндылық бағдарларға сәйкес тану мен ұйымдастыруды қаламаумен сипатталады.

Әлеуметтік-белсенді деңгейдегі акмеологиялық-рефлексивтік критерий жоғары бақылау-бағалау қызметімен, өзінің әрекеттері мен жүріс-тұрыстарын өзіндік сараптамалаумен сипатталады.

Әлеуметтік-бейтарап деңгейдегі акмеологиялық-рефлексивтік критерий жағдайлық бақылау-бағалау қызметімен, өзінің әрекеттері мен жүріс-тұрыстарын жағдайға байланысты өзіндік сараптамалаумен сипатталады.

Әлеуметтік-пассивті деңгейдегі акмеологиялық-рефлексивтік критерий мезгіл-мезгіл бақылау-бағалау қызметімен, өзінің әрекеттері мен жүріс-тұрыстарын ауық-ауық өзіндік сараптамалаумен сипатталады.

Сонымен, құндылықтар бағыты, адамгершілік белсенділігінің қалыптасуында басты орын ала отырып, жеке тұлғаның жалпы бағытталуын, оның таңдаған мақсатының, құндылықтарының қоғамдық маңызын, тәртіпті қалпына келтіру тәсілдерін, оның нысандары мен түрлерін қамтамасыз етеді.

Құндылықтар дамуының негізінде эмоционалдық бағалау, сыртқы жағдайға эмоционалды тұрғыдан күйзелу, құбылыс – құндылықтар жүзеге асады. Бұл жеке тұлғаның жаңа шынайы құбылыспен тікелей

және интуитивті байланысқа алғаш рет түсуі және осы байланысты орнатудың барысында мақсаттар, қажеттіліктер, жеке тұлғалық мотивтер қалыптасады.

Құндылықтардың қалыптасуы мотивтер, мінез-құлықтар, ниеттерді ұғынумен байланысты рационалды бағалауды да болжайды.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы 1999 ж.
2. Лапин Н. И. Ценности «сохранение – открытость изменениям» и сетевые инновационные институты // *Общественные науки и современность*. - 2009. №5. С. 37-55.
3. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. Изд. 2-е. М.: Педагогика, 1976. –С.365.
4. Бездухов В. П., Позднякова О. К. Этико-педагогический подход к формированию ценностных ориентаций будущего учителя и принципы его реализации // *Педагогика*. – 2010. – №6. – с. 15-26.
5. Слостенин В. А., Чижакова Г. И. Введение в педагогическую аксиологию. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 185 с.
6. Гудачек Я. Ценностная ориентация личности // *Психология личности в социалистическом обществе: Активность и развитие личности*. М., 1989. – С. 102-109.
7. Слободчиков В. И., Исаев Е. И. Основы психологической антропологии. Психология развития человека: Развитие субъективной реальности в онтогенезе: Учебное пособие для вузов. – М.: Школьная Пресса, 2000. – 170с.
8. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // *Высшее образование сегодня*. – 2003. – № 5. – С.34-41.
9. Бикчинтаева Л. Г. Содержание и динамика активности субъекта учебно-профессиональной деятельности (сравнительное исследование студентов различных вузов и специальностей): дисс...канд. психол. наук. – М., 1999. – 183 с.
10. Мачурова Н. Н. Жизненные ценности в понимании студентов: дисс. ...канд. психол. наук. – СПб., 2000. – 162 с.

МРНТИ 14. 35. 07

Ж.К. Нурбекова¹, Т. Толганбайұлы²

¹д.п.н., профессор, декан факультета информационных технологий, ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, г. Астана, Казахстан

²магистр естественных наук, докторант факультета информационных технологий, ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, г. Астана, Казахстан, talant.kz@mail.ru

**ОСОБЕННОСТИ ПРОЕКТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ
ПРОГРАММИРОВАНИЮ МИКРОРОБОТОВ**

Аннотация

В данной статье определены и обоснованы особенности проектно-ориентированного обучения программированию микророботов на основе опытно-экспериментальных работ в ЕНУ имени Л.Н.Гумилева. В результате обзора научной литературы, особенности метода были систематизированы по видам деятельности, условиям и результатам проектно-ориентированного обучения. На основании изученных данных было выявлено, что проектно-ориентированное обучение способствует эффективному усвоению знаний, повышению мотивации в учении, развитию критического мышления и коммуникативных навыков студентов.

Ключевые слова: проектно-ориентированное обучение, микроконтроллер Ардуино, командная работа, познавательная мотивация, критическое мышление, самостоятельность.

Ж.К. Нурбекова¹, Т. Толғанбайұлы²

¹п.ғ.д., профессор, ақпараттық технология факультетінің деканы
Л.Н.Гумилева атындағы ЕҰУ, Астана қаласы, Қазақстан

²жаратылыстану ғылымдарының магистры, ақпараттар технология факультетінің докторанты,
Л.Н.Гумилева атындағы ЕҰУ, Астана қаласы, Қазақстан

МИКРОРОБОТТАРДЫ ПРОГРАММАЛАУДАҒЫ ЖОБАҒА-БАҒЫТТАЛҒАН ОҚЫТУ ӘДІСІНІҢ ЕРЕКШІЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ-дегі тәжірибелік жұмыстар негізінде микророботтарды программалаудағы жобаға-бағытталған оқыту әдісінің ерекшеліктері анықталып негізделді. Ғылыми әдебиеттерді шолу нәтижесінде әдістің шарттары, жобаға-бағытталған оқыту нәтижесі мен қызмет түрлері бойынша жүйеленді. Зерттелген деректерге сүйене отырып, жобаға бағытталған білім беру студенттердің тиімді білім алуына, оқытудағы мотивацияның өсуіне, сыни ойлауды дамытуға және коммуникативтік дағдыларына ықпал ететіндігі анықталды.

Түйін сөздер: жобаға бағытталған оқыту, Ардуино микроконтроллері, командалық жұмыс, когнитивті ынталандыру, сыни ойлау, дербестік.

Zh.K.Nurbekova¹, T. Tolganbaiuly²

¹Doctor of pedagogical sciences, Professor, Dean of the Faculty of Information Technology
L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan, nurbekova_zhk@enu.kz

²Master of Science, Doctoral student of the Faculty of Information Technology, L.N. Gumilyov ENU,
Astana, Kazakhstan, talant.kz@mail.ru

FEATURES OF PROJECT-BASED METHOD FOR TRAINING PROGRAMMING MICRO-ROBOTS

Abstract

In this article, the features of project-oriented training in the programming of micro-robots based on experimental and experimental work at L.N. Gumilyov ENU have been determined and justified. As a result of the review of the scientific literature, the features of the method were systematized according to the types of activity, conditions and results of project-oriented learning. Based on the data studied, it was revealed that project-oriented learning promotes effective learning of knowledge, increased motivation in teaching, development of critical thinking and communication skills of students.

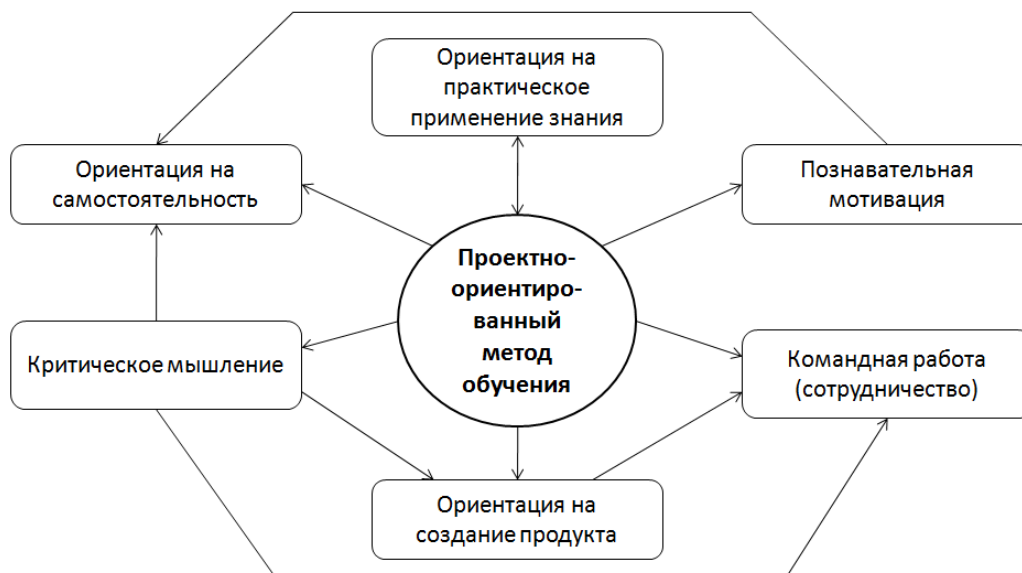
Key words: project-based, microcontroller Arduino, team work, cognitive motivation, critical thinking, independence.

В истории педагогики, начиная, с XVI века большое значение имеет проектно-ориентированное обучение. Если в начальных стадиях развития общества проектная деятельность проявлялась на уровне ремесла, детских игр и создание мифов, то проектная активность сознания у людей носить врожденный характер [1]. Феномен «проект» появился в XVI веке при попытке итальянских архитекторов профессионализировать свою деятельность и объявив эту деятельность наукой. Анализ материалов ряда стран Европы дает основание заключить, что метод применялся в Римской высшей школе искусств, в Парижской Королевской Архитектурной Академии и распространялся в школах с техническими направлениями западной части Европы [2].

Практика показывает необходимость использования проектно-ориентированного метода обучения при изучении дисциплин информационных технологий (программирования, программирования микророботов, образовательная робототехника и др.), так как основу деятельности разработки информационных систем, автоматизированных устройств, роботов составляет «проектирование» [3].

С целью определения особенностей проектно-ориентированного обучения был проведен обзор научной литературы [4]-[11]. Систематизация по видам деятельности, условиям и результатам проектно-ориентированного обучения показано на рисунке 1:

Рисунок 1. Система проектно-ориентированного обучения

•**Ориентация на практическое применение знания.** По мнению А.Л. Блохина одним из ключевых особенностей метода проекта является возможность применения полученных теоретических знаний и умений на практике для решения конкретных задач [4]. Универсальное использование освоенных базовых знаний в различных ситуациях обеспечивает глубокое познание изучаемого предмета [5]. Опытные-экспериментальные работы в Евразийском Национальном университете имени Л.Н.Гумилева проведенные в 2017-2018 годах, показали состоятельность проектно-ориентированного обучения программированию в разработке микроботов на базе Ардуино студентов ИТ-специальностей факультета информационных технологий. В рамках экспериментального обучения были отобраны учебные материалы в соответствии со следующими проектами: «Smart light», «Smart traffic light», «Smart window», «Smart fun (вентилятор)», «Smart parking», «Smart home» (таблица 1).

Таблица 1. Проекты семинара

№	Project	Hardware	Functionality
1	Smart light	Arduino board, Breadboard, LED, 220 ohm resistor, Photo resistor	В зависимости от яркости света будет включаться/выключаться светодиод
2	Smart traffic light	Arduino board, LED, 220 ohm resistor, Breadboard, Ultrasonic sensor	При приближении пешехода светофор дает разрешения для перехода дороги включив зеленый светодиод
3	Smart window	Arduino board, 220 ohm resistor, Breadboard, Photo resistor, Humidity and Temperature (DHT11) Sensor, Servo motor	В зависимости от температуры в помещении окно будет открываться/закрываться
4	Smart fun	Arduino board, Breadboard, Humidity and Temperature (DHT11) sensor, Servo motor, LCD display	В зависимости от температуры в помещении вентилятор будет включаться/выключаться

5	Smart parking	Arduino board, Breadboard, LCD display, Servo motor, Ultrasonic sensor, LEDs, IR receiver	При приближении машины к парковке шлагбаум открывается, ультразвуковые датчики помогают аккуратно припарковаться водителю
6	Smart home	Arduino board, Breadboard, LCD display, Servo motor, Ultrasonic sensor, LEDs, IR receiver, Photo resistor	Контроль и дистанционное управление температурой и светом в помещении

Демонстрация различных физических проектов повысило понимание студентов, как интегрировать множество логических выражений в программе, как правильно использовать циклы в массивах, а также маневрирование роботов для различных приемов программирования. Во время работы с датчиком звука учащиеся разрабатывали популярные музыкальные мелодии для сигнала автоматизированных микророботов. Этот подход помог студентам детально понять процесс конкатенации массивов, разницу между позицией и значением элемента массива. Таким образом, мы можем сказать, что проектно-ориентированное обучение является основным мостом между теорией и практикой.

Рисунок 2. Фрагменты с семинара «Основы проектирования и конструирования микророботов (на платформе Ардуино)»

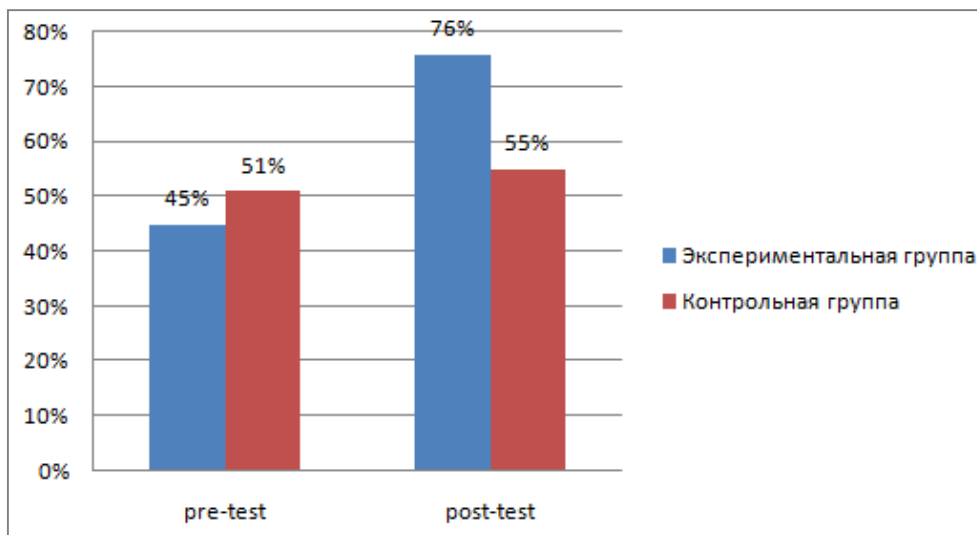

•**Командная работа** (сотрудничество). Преимущества использования метода проектов в целях развития творческих способностей обучающихся было отмечено в трудах В.Н. Шульгина, М.В. Куценина, Б.В.Игнатьева, в частности самостоятельность и коллективизм [6]. В результате экспериментального исследования выявлено, что организация процесса обучения на основе совместной работы над проектом влияет на развитие индивидуальных особенностей каждого студента в проекте. Для полной реализации проекта необходимо наличие у учащихся различных навыков, интеграция знаний по программированию, дизайну, архитектуре различных устройств и т.д. Например, во время экспериментов на семинарских занятиях студенты с навыком программирования писали программный код управления объектами проекта, дизайнеры занимались разработкой интерфейса приложения, архитекторы в проекте осуществляли проектирование архитектуры приложения, подбором и разработкой встроенных систем и ее технических интерфейсов. А также менеджер проекта, который планировал весь этот процесс, проводил мониторинг работы с каждым членом проекта, контролировал и нес ответственность за успешное выполнение проекта.

•**Познавательная мотивация.** С точки зрения основоположника метода проекта в мировой педагогике Джон Дьюи «познавательная мотивация – важнейший фактор успеха образовательной системы». Мотивация является одной из основных принципов его концепции образования, которые определили направление многих педагогических инноваций XX века [7]. В результате наших экспериментальных исследований было выявлено, что применение проектно-ориентированного метода обучения на практических занятиях повышает мотивацию обучающихся к изучению материала и приводит к высоким учебным достижениям (гистограмма 1). Статистический анализ показывает значительную разницу между результатами тестовых заданий «post-test» между экспериментальной и контрольной групп. В экспериментальной группе проектно-ориентированное обучение реализовывалось на основе конкретных вышеперечисленных прикладных проектов. Контрольная группа занималась

теоретико-абстрактным освоением знаний. Тестовые задания «pre-test» были по основам программирования и алгоритмизации, тестовые задания «post-test» отобраны по ключевым моментам пройденной учебной программы семинара по программированию микророботов. Шкала оценки - от 0 до 100%. Экспериментальная группа освоила знания в среднем на 21% выше контрольной группы. Задачей эксперимента являлась проверка влияния использования проектно-ориентированного обучения программированию микророботов на уровень и темп усвоения знаний [8].

Гистограмма 1. Результаты семинара «Система «Умный дом» на платформе Ардуино»

•**Критическое мышление** (рефлекторное мышление). В своей книге «Реконструкция в философии» Дж. Дьюи отмечал, что в традиционном методе обучения – знания, передаваемые от учителя к слушателю, воспринимается как информация, и не способствуют образовательному развитию, понижая процесс мышления [9].

По мнению профессора Е. С. Полат метод проектов направлен на решение какой-либо проблемы при условии активной и самостоятельной работы учащихся в течение определенного периода [10]. В процессе реализации проекта обучающиеся применяют разные методы и средства, интегрируют знания из различных дисциплин (математика, физика, информатика и др.), анализируя действия и события, приобретая опыт, учащиеся находят оптимальные пути решения, развивая навыки критического мышления.

•**Ориентация на самостоятельность.** Еще одной особенностью метода проектов является – реализация самостоятельности в учебном процессе. В нашем случае самостоятельность учащихся обеспечивалась за счет предложенных проектов на базе Ардуино. Каждая проектная команда сама разрабатывала алгоритм решения проблемы. Таким образом, у студентов была возможность выбрать свой темп обучения, внутри проектной команды функции были распределены между студентами, ответственность за свою работу перед сверстниками побуждала к действию студентов, включалась личностная мотивация, конкуренция между проектными командами стимулировала ребят выполнить проект качественно и быстро, начинался процесс самостоятельной мыслительной работы по решению задач.

•**Ориентация на создание продукта.** В зависимости от используемых материалов, от уровня компетентности и творческого потенциала проектантов, от активности каждого студента будет зависеть качество и внешний вид конечного результата. Применение проектного метода обучения способствует пониманию всей технологии решения проектных задач – от постановки до презентаций продукта за счет своей практической и творческой активности [11].

Подводя итоги исследования, следует отметить, что проектно-ориентированное обучение способствует эффективному усвоению знаний, повышению мотивации в учении, развитию критического мышления и коммуникативных навыков учащихся.

Перспективой нашего исследования является построение информационной модели, которая будет лежать в основе для организации процесса обучения.

Список использованной литературы:

- 1.История возникновения проектного обучения в России и зарубежом, Кузнецова О. Г., Инфоурок, 2016;
- 2.Педагогические условия реализации метода проектов в подготовке будущего педагога (диссертация). С.Р. Халилов, Карачаевск 2011;
- 3.Использование метода проектов при изучении информационных технологий. Л. В. Сидорова, Вестник Брянского государственного университета, 2010;
- 4.Метод проектов как личностно-ориентированная педагогическая технология (диссертация), А.Л. Блохин, Ростов на Дону, 2005;
- 5.Инновации в учебном проектировании. Новикова Е.Н. Инновации в образовании. 2007;
- 6.Метод проектов: история с продолжением. Эпштейн М. // Первое сентября. 2001;
- 7.Дж. Дьюи – выдающийся педагог XX столетия, Е. Ф. Томина, Учебное пособие, 2009;
- 8.Опыт проектно-ориентированного обучения программированию микророботов. Нурбекова Ж.К., Толганбайұлы Т., «Хабаршы-Вестник ЕНУ им.Л.Н.Гумилева», Астана, 2017;
- 9.Дж. Дьюи. Реконструкция в философии. / Дж. Дьюи; перевод с англ. М.Занадворова, М. Шишкова. – М. Логос, 2001;
- 10.Метод проектов: История и теория вопроса. Е. С. Полат.;
- 11.Использование проектного метода обучения на уроках информатики. Плаксина А.В.

МРНТИ 14.35.09

И.Б. Шмигирилова¹, Н.А. Рыбалко²

¹к.п.н., профессор, Северо-Казахстанского государственного университета им. М. Козыбаева, Петропавловск, Казахстан

²ст. преподаватель, Северо-Казахстанского государственного университета им. М. Козыбаева

**МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ
ЕСТЕСТВЕННЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ**

Аннотация

Одним из основных современных требований, предъявляемых обществом Казахстана к системе высшего образования, является обеспечение такого уровня подготовки обучающихся, который позволит им применять, освоенные в ходе обучения знания и умения в различных видах практической деятельности, в стандартных и нестандартных социальных и профессиональных ситуациях.

В статье актуализируется значимость математической компетенции в профессиональном становлении студентов естественных специальностей. Выделены значимые характеристики математической компетенции выпускника вуза, ее связь с ключевыми образовательными компетенциями. Представлена модель формирования данной компетенции, описаны особенности ее компонентов. Конструирование модели осуществлялось на основе системы принципов. Указаны педагогические условия обеспечивающие эффективность реализации представленной модели. Описанная модель обладает свойствами структурности, универсальности и практической ориентации.

Ключевые слова: высшее образование, компетентностный подход, математическая компетенция, моделирование образовательных процессов.

И.Б. Шмигирилова¹, Н.А. Рыбалко²

¹п.э.қ., профессоры, М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті
Петропав қ., Қазақстан

²аға оқытушысы, М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті
Петропав қ., Қазақстан

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ МАМАНДЫҚТАРДЫҢ СТУДЕНТТЕРІНІҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МОДЕЛІ

Аңдатпа

Қазақстан қоғамының жоғары білім беру жүйесіне қоятын негізгі талаптарының бірі- білімгерлерді білім алу барысында меңгерген білімдері мен машықтарын тәжірибелік қызметтердің әр түрлі салаларында, үйреншікті және үйреншіксіз әлеуметтік және кәсіптік жағдайларда қолдана алуға мүмкіндік беретін деңгейдегі дайындықпен қамтамасыз ету.

Мақалада жаратылыстану мамандықтарының студенттерінің кәсіптік қалыптасуларындағы математикалық құзіретінің маңыздылығы өзектендірілген. Жоғары оқу орнының түлегінің математикалық құзіретінің маңызды сипаттамалары, оның негізгі білім беру құзіреттерімен байланысы баса айтылған. Қарастырылған құзіретті қалыптастыру моделі ұсынылды, оның құрамдас бөліктерінің ерекшеліктері сипатталған. Моделді құрастыру қағидалар жүйесінің негізінде жүзеге асырылды. Ұсынылған моделді қолданудың тиімділігін қамтамасыз етудің педагогикалық шарттары көрсетілді. Зерттелген модель құрылымдық, әмбебаптық және тәжірибелік бағыт-бағдарлық қасиеттеріне ие.

Түйін сөздер: жоғары білім, құзіреттілік тәсілдеме, математикалық құзірет, білім беру үрдістерін моделдеу.

Shmigirilova I. B.¹, Rybalko N. A.²

¹*c.p.s., professor of M. Kozybaev North-Kazakhstan State University
Petropavlovsk, Kazakhstan*

²*senior Lecturer, of M. Kozybaev North-Kazakhstan State University*

MODEL OF THE FORMATION OF THE MATHEMATICAL COMPETENCE OF STUDENTS OF NATURALSIENTIFIC SPECIALTIES

Abstract

One of the main modern requirements of the society of Kazakhstan to the system of higher education is to ensure a level of training of students, which will allow them to apply the knowledge and skills acquired in the course of training in various types of practical activities in standard and non-standard social and professional situations.

The article actualizes the importance of mathematical competence in the professional development of students of natural specialties. The significant characteristics of the mathematical competence of a university graduate, its connection with key educational competencies are highlighted. The model of formation of this competence is presented, the features of its components are described. The design of the model was carried out on the basis of a system of principles. The pedagogical conditions that ensure the effectiveness of the implementation of the presented model are indicated. The described model has the properties of structure, universality and practical orientation.

Key words: higher education, competence approach, mathematical competence, modeling of educational processes

Развитие экономики и технологий меняет общество и его отношение к образованию. Главная задача системы высшего образования способствовать социально-экономическому развитию через подготовку высококлассных конкурентоспособных специалистов для рынка труда.

Математические модели повсеместно используются для изучения, описания, прогнозирования и преобразования технических, социальных и природных процессов и явлений, поэтому математическую компетенцию можно признать значимой характеристикой выпускника вуза различных специальностей, в том числе и естественных. Не случайно математическая компетенция входит в список ключевых компетенций, которые признаны в общеевропейском пространстве высшего образования в качестве необходимых каждому для самореализации и личного развития.

Построение модели формирования математической компетенции студентов естественных специальностей требует уяснения сути категории «математическая компетенция». В широком спектре источников общее понимание компетенций соотносится с описанием знаний, навыков и отношений, которые соответствуют определенной ситуации. Такой подход применяется и к описанию математической компетенции.

Так в международном проекте TUNING математическая компетенция описывается как способность и готовность использовать математические способы мышления (логическое и пространственное мышление) и знания (формул, моделей, конструкций, графиков, диаграмм).

Н.А. Казачек указывает на интегративный характер математической компетенции и видит ее проявление «в наличии глубоких и прочных знаний по математике, в умении применять имеющиеся знания в новой ситуации, способности достигать значимых результатов и качества в деятельности» [1, с. 106].

В.Г. Плахова, рассматривая математическую компетенцию в структуре профессиональной компетенции студентов инженерных специальностей, определяет ее как «способность обучаемых, позволяющую им применять систему усвоенных математических знаний, умений и навыков в исследовании математических моделей профессиональных задач, включающую умения логически мыслить, оценивать, отбирать и использовать информацию, самостоятельно принимать решения» [2, с. 134].

В ряде работ [3, 4 и др.] математическую компетенцию описывают через такие категории как: психологическую готовность и способность применять математические знания в решении актуальных проблем; готовность осваивать новые знания из области математики; опыт использования математических методов при решении задач профессиональной сферы.

Одно из самых широко цитируемых описаний математической компетенции в зарубежных исследованиях принадлежит М. Ниссу и Т. Джансену [5]. В структуре математической компетенции они выделяют две группы характеристик. Первая группа характеристик связана со способностью ставить и решать проблемы как собственно математические, так и в других областях с помощью аппарата математики. К первой группе характеристик относятся:

- математическое мышление;
- постановка и решение математических задач;
- математическое моделирование;
- математическое обоснование, математическая аргументация.

-Вторая группа характеристик связана с владением математическим языком и инструментами:
-представление математических объектов;
-декодирование и интерпретация символического и формального математического языка;
-владение математическими терминами для понимания письменных, визуальных или устных текстов других людей по вопросам, имеющим математическое содержание, а так же выражение своих идей по таким вопросам;

- использование вспомогательных средств и инструментов в аспекте математической деятельности.

П. О. Хааволд [6], В. Яворский [7] и другие исследователи, отмечают, что математическая компетенция является очень широким термином, который интегрирует в себе множество измерений. В качестве таких измерений выделяют: понимание связи математики с другими научными и профессиональными областями; легкость в использовании своих математических знаний для решения незнакомых проблем как в конкретных, так и в абстрактных ситуациях; готовность работать над математическими задачами, требующими много времени и мышления, проблем, которые не решаются путем простого подражания примерам и алгоритмам, которые ранее были освоены; готовность обсуждать математические идеи, связанные с решаемой проблемой; открытость к использованию соответствующих технологий и др.

Кроме того, исследователи замечают, что формирование и проявление математической компетенции, как впрочем, и любой другой компетенции, зависит от контекста и конкретной ситуации.

Еще один важный аспект, который определяет особенности формирования математической компетенции связан с ее сопоставлением с компетенциями, признанными ключевыми. Так, например, Г. К. Ташкеева, Д. К. Садирбекова [8] предложили подход к установлению необходимого перечня ключевых компетенций выпускника вуза, который основывается на целях высшего образования, на представлении о структуре социального опыта личности, а также на основных видах деятельности студента, определяющих возможность овладения профессиональным и социальным опытом. Опираясь на указанный подход, авторы выделили в качестве ключевых, следующие компетенции:

- информационную, которая определяет готовность и способность обучающихся работать с информацией в различных предметных областях и профессиональных сферах;
- коммуникативную, включающую в себя владение языками и способность взаимодействовать с окружающими людьми в различных социальных и профессиональных ситуациях;
- компетенцию разрешения проблем, которая обуславливает возможность обучающихся мобильно решать задачи проблемного характера на основе активной мыслительной деятельности и творческого применения знаний.

Устанавливая связь математической компетенции с ключевыми компетенциями, указанными выше, отметим, что наблюдается любопытная закономерность. С одной стороны, математическая компетенция обучающегося, как и любая предметная компетенция, формируется и развивается на основе его ключевых компетенций. При этом, уровень сформированности математической компетенции во многом определяется степенью овладения студентом ключевыми компетенциями. С другой стороны, обладание математической компетенцией вносит свой вклад в развитие ключевых компетенций обучающихся. Это связано не только с особой ролью математики в процессе развития мыслительных способностей человека, но и с тем, что методы математики являются универсальными методами познания мира. Таким образом, формирование математической компетенции обучающихся возможно только в единстве с формированием и развитием системы ключевых компетенций.

Исходя из проведенного анализа научно-методической литературы, разработана модель формирования математической компетенции студентов естественных специальностей (рисунок 1). Выбор компонентов модели был обусловлен выявленными характеристиками математической компетенции и классическим подходом к определению структуры методической системы. В качестве основных взаимосвязанных компонентов, определяющих структуру авторской модели, выступают: целевой, содержательный, деятельностно-процессуальный, результативно-оценочный. Конструирование модели осуществлялось на основе системы принципов.

В построении целевого компонента реализовывались принципы эффективного целеполагания, которые предъявляют к образовательным целям требования: конкретности, достижимости и диагностичности. В рамках разработанной модели целевой компонент строится в соответствии с нормативными требованиями к профессиональной подготовке выпускников естественных специальностей и устанавливает прогнозируемый уровень сформированности математической компетенции обучающихся. Таким образом, целью реализации модели является формирование математической компетенции будущего специалиста в естественнонаучной сфере на уровне, достаточном для успешного осуществления профессиональной деятельности.

Содержание как основа формирования математической компетенции строилось с учетом классических принципов дидактики (фундаментальности, научности, прочности, систематичности), а также с учетом принципов, отражающих специфику процесса формирования данной компетенции. Принципы, как необходимые требования к построению содержания математического образования студентов естественных специальностей, ориентированного на формирование математической компетенции, определялись на основе понимания того, что эффективность процесса формирования указанной компетенции напрямую зависит от создания образовательной среды, интегрирующей возможности предметного содержания в аспекте достижения указанной цели. Исходя из сказанного в качестве принципов, определяющих требования к содержательному компоненту были выдвинуты следующие:

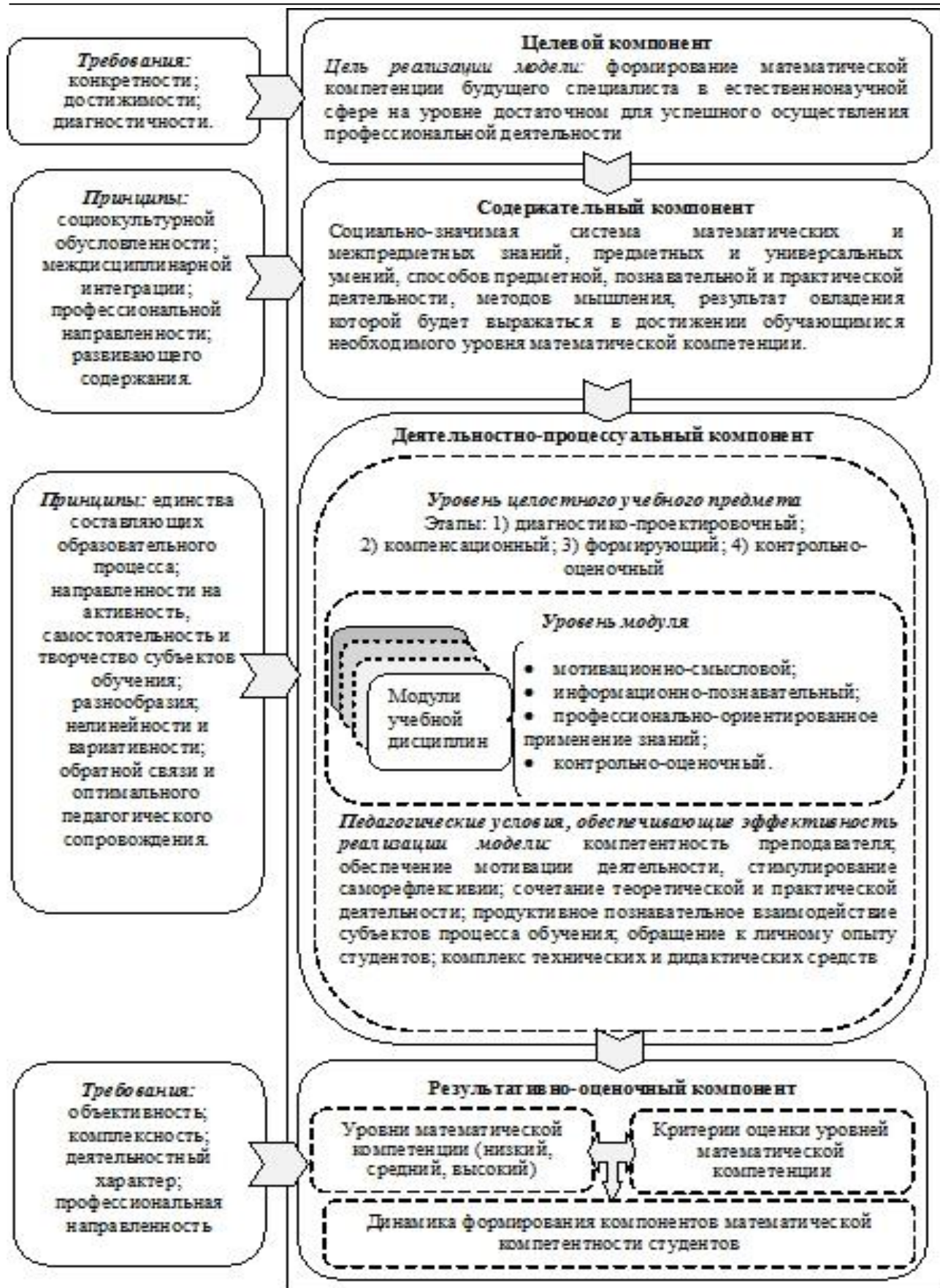

Рисунок 1. Модель формирования математической компетентности студентов естественных специальностей

• принцип социокультурной обусловленности содержания, согласно которому процесс формирования математической компетенции должен выстраиваться в соответствии с запросами информационного общества, то есть содержание математической подготовки студентов естественных специальностей должно обеспечивать формирование у обучающихся умений, работать с разнообразной предметной информацией;

• принцип междисциплинарной интеграции содержания, который подразумевает целенаправленное обеспечение междисциплинарных связей математики с другими дисциплинами курса. Соблюдение указанного принципа предполагает встраивание в предметное содержание специальных задач, которые ориентируются на модели характерные для различных научных областей;

• принцип профессиональной направленности содержания предъявляет требование связывать абстрактные факты математики с реальными профессиональными явлениями и объектами. Таким образом, обучение математике студентов естественных специальностей необходимо выстраивать через моделирование профессионального контекста;

• принцип развивающего содержания нацелен на развитие на основе предметного содержания личностных качеств обучающихся и требует такой формы предъявления математического содержания, которая определит возможность построения обучения, как активного процесса приобретения знаний обучающимися.

Содержательный компонент отражает содержание процесса подготовки студентов естественных специальностей в соответствии с целевыми ориентирами. Как известно, содержание дисциплины вузовского курса определяется рабочей программой, которая в свою очередь строится на основании либо типовой учебной программы, либо на основании каталога элективных дисциплин, в разработке которого принимают активное участие представители работодателей. Таким образом, предметное содержание является в некотором роде заданной нормой. Однако ориентация на формирование компетенций требует от преподавателя выбора такой формы предъявления заданного содержания, которая будет максимально учитывать особенности формируемой компетенции. Содержание математической подготовки должно обеспечивать не только освоение обучающимися фундаментальных основ математики, но и формирование способности и готовности применять эти знания на практике.

Содержательный компонент представляет собой единство социально-значимой системы математических и межпредметных знаний, предметных и универсальных умений, способов предметной, познавательной и практической деятельности, методов мышления, процесс овладения которыми будет способствовать обогащению предметного, личностного и профессионального опыта обучающихся, а его результат будет выражаться в достижении ими необходимого уровня математической компетенции. Проведенное исследование [9] убедительно доказывает, что означенные выше принципы можно реализовать, если в качестве одной из основных форм представления математического содержания использовать контекстные задачи.

Система принципов, которые определяют особенности проектирования деятельностно-процессуального компонента, включает в себя:

- принцип единства деятельностной, информационно-технологической, организационной составляющих образовательного процесса при определяющей роли содержания;

- принцип направленности на активность, самостоятельность и творчество субъектов образовательного процесса;

- принцип разнообразия форм, методов и средств обучения;

- принцип нелинейности и вариативности, который обуславливает структурирование целостного процесса формирования математической компетенции, определяет возможность достижения образовательных результатов с учетом личностных потребностей обучающихся;

- принцип обратной связи и оптимального педагогического сопровождения процесса формирования математической компетенции.

Деятельностно-процессуальный компонент отражает представления о процессе формирования математической компетенции, его процессуальные характеристики. Структура процесса формирования математической компетенции может быть рассмотрена через призму различных уровней.

Уровень целостного учебного предмета состоит из этапов:

- диагностико-проектировочный, в ходе которого выявляется уровень сформированности у обучающихся отдельных компонентов математической компетенции, необходимых для дальнейшего обучения, осуществляется отбор и разработка технологий, методов, форм и средств формирования компетенции;

-компенсационный, ориентированный на устранение недостатков в школьной предметной подготовке студентов;

-формирующий, который направлен на изучение предметного содержания, отраженного в рабочей программе;

-контрольно-оценочный, связанный с установлением уровня сформированности математической компетентности студентов по окончании изучения дисциплины.

Поскольку в рабочей учебной программе дисциплины, как правило, специально не предусматривается время на компенсацию пробелов в школьных знаниях и умениях, то компенсационный и формирующий этапы осуществляются параллельно.

Уровень модуля определяет выделение этапов формирования математической компетенции в рамках изучения отдельного раздела (модуля) учебной дисциплины.

Мотивационно-смысловой этап направлен на обеспечение образовательной деятельности студентов по изучению материала модуля, понимание значимости конкретного предметного содержания в аспекте будущей профессии.

В рамках информационно-познавательного этапа формируется система знаний студентов по данному модулю и умения по их применению при решении предметных задач.

Этап профессионально-ориентированного применения знаний связан с решением контекстных задач, кейсов, выполнением мини-проектов и т.п. то есть с установлением междисциплинарных связей.

Направленность на формирование математической компетенции определяет требование, в рамках контрольно-оценочного этапа изучения каждого модуля не только осуществлять контроль над уровнем математических знаний и умений студентов, но и проводить мониторинговые процедуры для оценки прогресса в развитии компонентов данной компетенции.

Процесс формирования математической компетенции определяет необходимость сочетания различных образовательных технологий: интегративной, проектной, проблемной, информационно-коммуникационной. При этом совокупность методов, форм и средств обучения должны обеспечивать создание учебных профессионально ориентированных ситуаций, ориентированных на формирование системы компонентов математической компетенции (мотивационно-ценностного, эмоционально-волевого, операционно-содержательного, деятельностно-процессуального, рефлексивно-оценочного).

Деятельностно-процессуальный компонент также определяет реализацию педагогических условий обеспечивающих эффективность реализации модели:

-компетентность преподавателя;

-целенаправленное воздействие на мотивационную сферу обучающихся, стимулирование их рефлексивной деятельности;

-оптимальное сочетание теоретической и практической деятельности;

-продуктивное познавательное взаимодействие всех субъектов процесса обучения;

-систематическое обращение к личному опыту студентов;

-оптимальность комплекса технических и дидактических средств, позволяющих повысить продуктивность обучения.

Выбор контекстных задач в качестве одного из основных средств обеспечения межпредметной интеграции и профессиональной ориентации процесса формирования математической компетенции студентов естественных специальностей, потребовал в рамках данного компонента модели выделить этапы решения контекстных задач, ориентированных на достижение поставленной цели [10].

Результативно-оценочный компонент модели формирования математической компетенции представлен уровнями математической компетенции (низкий, средний, высокий) и их характеристиками, определяющими критерии, позволяющими оценить достижение или не достижение обучающимся определенного уровня. Кроме того, данный компонент определяет систему контрольно-оценочных материалов (тестов, творческих контрольных заданий, контекстных задач), используемых для оценки актуального уровня математической компетенции студента. К основным требованиям, соответствием которым обеспечивает эффективность контрольно-оценочных материалов, относятся: объективность; комплексность; деятельностный характер; профессиональная направленность.

Таким образом, построенная модель обладает свойствами:

структурности, поскольку включает в себе взаимосвязанные структурные блоки-компоненты, в совокупности охватывающие процесс формирования математической компетенции студентов естественных специальностей;

универсальности, так как может быть: а) применена в процессе формирования математической компетенции студентов других специальностей, например технических, б) адаптирована к формированию других предметных компетенций в системе высшего образования;

практико-ориентированности, поскольку определяет значимые аспекты профессиональной подготовки обучающихся.

Описанная модель формирования математической компетенции была апробирована на занятиях по дисциплине «Математика», для студентов специальности 5В060700 «Биология», Северо-Казахстанского государственного университета им. М. Козыбаева. На данном этапе идет детализация модели в направлении отбора наиболее эффективных технологий, методов и форм обучения с точки зрения рассматриваемой проблемы.

Список использованной литературы:

1. Казачек Н. А. Математическая компетентность будущего учителя математики // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. – 2010. – № 121 – С. 106-110.

2. Плахова В. Г. Математическая компетенция как основа формирования у будущих инженеров профессиональной компетентности // Известия РГПУ. Аспирантские тетради. – 2008. – № 38. – С.131-136.

3. Носков, М.В. Качество математического образования инженера: традиции и инновации / М.В. Носков, В.А. Шершинева // Педагогика. – 2006. – № 6. – С. 35–42.

4. Рыбалко Н. А. Психолого-педагогические основы формирования математической компетенции студентов естественных специальностей // Возможности образовательной области «Математика и информатика» для реализации компетентностного подхода в школе и вузе: материалы Международной научно-практической конференции: в 2 ч. Ч. 1. – Соликамск, 2013. – С. 43-49.

5. Niss M., Jensen T. H. Kompetencer og matematiklæring. Ideer og inspiration til udvikling af matematikundervisning i Danmark. – Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie, 2002. – 336 p.

6. Haavold P. O. What is mathematical competence and what ought it be? // Philosophy of Mathematics Education Journal. – 2011. – Vol. 26. Available at: <http://socialsciences.exeter.ac.uk/education/research/centres/stem/publications/pmej/pome26/>

7. Jaworski B. Mathematical competence framework : an aid to identifying understanding? // Smith C. (ed.) Proceedings of the British Society for Research into Learning Mathematics/ – University of Cambridge. – 2012. – № 32 (3), pp. 103–109.

8. Ташкеева Г. К., Садирбекова Д. К. Реализация компетентностного подхода в образовательной среде высших учебных заведений // Хабаршы – Вестник КазНПУ им. Абая: Серия «Педагогические науки». – 2017. – № 3 (55). – С. 70–75.

9. Шмигирилова И. Б., Рыбалко Н. А. Формирование математической компетентности обучаемых на основе контекстных задач // Материалы международной научно-практической конференции «Козыбаевские чтения 2013». – Петропавловск: СКГУ, –2013. – С.104-107.

10. Рыбалко Н. А. Основные этапы решения контекстных задач // Развивающий потенциал математического образования: школа – вуз: коллективная монография. – Соликамск, 2015. – С. 92–100.

Г.Қ. Ешманова¹

¹Өнер магистрі, Абай атындағы ҚазҰПУ, «Өнер, мәдениет және спорт» институты,
«Дизайн» кафедрасының аға оқытушысы,
Алматы, Қазақстан

КӘСІБИ КОМПЬЮТЕРЛІК БАҒДАРЛАМАЛАРДЫҢ КЕҢЕЙТІЛГЕН МҮМКІНДІКТЕРІ АРҚЫЛЫ БІЛМАЛУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ

Аңдатпа

«Компьютерлік графика» деген түсінік ағылшын тілінде («Computer Arts») – компьютерлік өнер деген ұғымды білдіреді. Ол соңғы ондаған жылдар ішінде графикалық ақпарат кеңістігінде кеңінен танымал болып, мамандардың ізденістеріне қарай үлкен жетістіктерге жетті. Өнертапқыштар мен ғалымдар өздерінің шығармашылық (кескіндеме, дизайн, мүсін, музыка және поэзия) ізденістерінің нәтижесінде суретшілер мен инженерлерге үлкен тың жаңалықтар мен жеңілдіктер жасады.

Компьютерлік графика – әр түрлі кескіндерді (суреттерді, сызбаларды, мультипликацияларды) компьютердің көмегімен алуды қарастыратын информатиканың маңызды саласы. Қазіргі кезде компьютерлік графика мүмкіндіктерін үйрету арқылы студенттердің кәсіби біліктілігін қалыптастыру қоғамды дамытудың бірден-бір құралына айналып отыр. Сондықтан да оны іске асыру қоғам үшін маңызды алғы шарттардың бірі болып есептеледі.

Түйін сөздер: компьютерлік графика, дербес компьютер, web – дизайн, ақпарат, техника, программа, презентация, мультимедиа, анимация, т.с.с..

Ешманова Г.К. ¹

*Магистр искусств, ст. преподаватель кафедры «Дизайн»,
институт «Искусства, культуры и спорта» при КазНПУ им. Абая
Алматы, Казахстан*

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ С ПОМОЩЬЮ ПЕРЕДОВЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЬЮТЕРНЫХ ПРОГРАММ

Аннотация

Концепция «компьютерной графики» на английском языке («Компьютерные искусства») представляет собой концепцию компьютерного искусства. Он был широко популярен в графическом информационном пространстве за последние десятилетия и добился больших успехов в поиске специалистов. Изобретатели и ученые сделали большие открытия и скидки для художников и инженеров в результате их творчества (живопись, дизайн, скульптура, музыка и поэзия).

Компьютерная графика - важная область информатики, которая позволяет захватывать различные изображения (изображения, графика и многозадачность) с помощью компьютера. На данный момент формирование профессиональных навыков студентов путем обучения возможностям компьютерной графики становится единственным инструментом развития общества. Поэтому его реализация является одним из важнейших условий для общества

Ключевые слова: компьютерная графика, персональный компьютер, веб-дизайн, информация, техника, программное обеспечение, презентация, мультимедиа, анимация и т. д.

Master of Arts, Senior Lecturer of the department "Design" Institute of Art, Culture and Sport at Abai KazNPU, Almaty, Kazakhstan

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF STUDENTS WITH THE HELP OF ADVANCED OPPORTUNITIES OF PROFESSIONAL COMPUTER PROGRAMS

Abstract

The concept of «computer graphics» in English ("Computer Arts") is a concept of computer art. It has been widely popular in the graphic information space over the past decades and has made great strides in finding professionals. Inventors and scientists have made great discoveries and discounts for artists and engineers as a result of their work (painting, design, sculpture, music and poetry).

Computer graphics is an important area of computer science that allows you to capture various images (images, graphics, and multitasking) using a computer. At the moment, the formation of students' professional skills through learning the possibilities of computer graphics is becoming the only tool for the development of society. Therefore, its implementation is one of the most important conditions for society

Keywords: computer graphics, personal computer, web design, information, equipment, software, presentation, multimedia, animation, etc.

Компьютерлік графика - әр түрлі кескіндерді (суреттерді, сызбаларды, мультипликацияларды) компьютердің көмегімен алуды қарастыратын информатиканың маңызды саласы.

Дербес компьютерді пайдаланушылардың қатарында компьютерлік графикамен айналысатындардың саны күн санап артып келеді.

Қазіргі танымал бағдарламалардың ешқайсысы компьютерлік графикасыз жұмыс істемейді. Ақпараттандыру заманында компьютерлік техниканы, интернетті, компьютерлік желіні, электрондық және телекоммуникациялық құралдарды, интерактивті құралдарды, электрондық оқулықтарды оқу үрдісіне тиімді пайдалану арқылы білім сапасын көтеру, ақпараттанған қоғам қажеттілігін қанағаттандыруда білім беру саласындағы басты міндеттер болып табылады. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында да еліміздің білім беру жүйесінің басты міндеттері атап көрсетілген. Онда білім беру жүйесін ақпараттандыру, білім беру саласында жаңа технологияны енгізу, бүкіләлемдік коммуникация желісіне шығу, жаңаша оқыту үрдісін ақпараттандыру қазіргі қоғамды ақпараттандыру үрдісінің бағыты болып табылады. Барлық арнайы ақпараттық-техникалық құралдарды (ЭЕМ, аудио, бейнефильм, кино) қолданатын технологияларды тәжірибеде ақпараттық технологиялар деп атайды. Әрине, алдымен жаңа ақпараттық технологияларға көшпей тұрып, оқу- тәрбие үрдісінде білім беруді ақпараттандыру мүмкін емес.

Техника тілін түсіну — қазіргі заман талабы. Әрбір оқытушы заман талабына сай білімнің сапасын арттыру үшін алға қадам жасауға, толыққанды білім алуға қол жеткізуге үлесімізді қосуымыз керек. Қазіргі нарықтық экономикадағы табыстар мамандардың біліміне, біліктілігіне байланысты. Сондықтан біздің негізгі мақсатымыз тек Қазақстанның ішінде ғана емес, әлем деңгейінде бәсекеге қабілетті жаңа мамандарды дайындай білуіміз қажет. Осы тұрғыда біліктілікті заман ағымының жаңа технологияларын белсенді түрде жете меңгерсек, жаңа егемен еліміздің ұрпағын жаңа білім нәрімен сусындатып, саналы тәрбие, сапалы білім алуына айқара жол ашамыз.

Бүгінгі таңда компьютерлік дизайн, Web – дизайн, жүйелік программалаушы, администратор және тағы басқа мамандардың қажет екендігін түрлі жарнамалық газеттерден, бұхаралық ақпарат құралдарынан да көруге болады. Аталған мамандықтарды қалай дайындап, оларға қандай программалық құралдарды үйрету арқылы жетілдіруге болатыны әдістемелік жұмыстың өзекті мәселелерінің бірі болып отыр.

Мектеп бітірушілер компьютерлік сауаттылықты меңгеріп шығады, бірақ келешекте олар програмалаушы, инженер, жүйе администраторы болуы міндетті емес. Дегенмен кез-келген шығармашылық мамандық қазіргі заманға сәйкес компьютерлік технологияларды меңгеруді талап етеді.

Енді, бүгінгі таңда ақпараттық технологияның динамикалық тұрғыда дамып келе жатқан, адам іс-әрекетінің көптеген салаларында пайдаланылатын саласының бірі – компьютерлік графика құралдарына да толығымен қатысы бар (компьютерлік моделдеу және дизайн, полиграфия, үш өлшемді графика және анимация, сәулет өнері, бейнеөндіріс, мультимедиа, презентация және т.б.). Осылай, көптеген

суретшілерге, графиктерге, дизайнерлерге осы уақытта дербес компьютер композиция табуда, колорит іздеу үшін және де көркем шығарма жұмысында, оны аяқтау кезеңіне дейін жеткізуге керекті құрал болып табылады. Сонымен бірге, олар дәстүрлі жанрда, және де тек қана компьютерлік графикаға қатысты жанрларда да жұмыс істей алады.

Қазіргі заманғы мұғалім текстік ақпаратты, мағлұматтар базасын сақтауда және өңдеуде компьютерлік құралдарды меңгере отырып, кәдімгі үйреншікті операцияларды орындауға кететін уақыт санын анағұрлым босатады. Бұл жағдайда студенттерге болашақ кәсіби іс-әрекеттер үшін керекті компьютерлік графика саласы бойынша біліммен машықтарды меңгеру үшін аппаратты-бағдарламалық базада оқу курстарын құру маңызды тапсырма болып табылады.

Дербес компьютермен жұмыс істей отырып студентте көптеген өзіндік қасиеттері: әсіресе кеңістікті меңгеру, образдық және логикалық ойлау, елестету, есте сақтау, көзбен өлшеу, тиянақтылық қалыптаса бастайды. Компьютерлік графика құралдарының көмегімен осы қасиеттерді дамыта отырып студенттердің көркем қиялына ерік беру. Студенттердің көркем қиялын ояту жолында оқу-әдістемелік құралдардың көмегі өте зор. Оқу-әдістемелері арқылы студенттердің көркем қиялын шығармашылық жұмыстарға бағыттау. Компьютерлік графиканың барлық мүмкіндіктерін толығымен қолдана және пайдалана отырып көркем қиялды дамытып қана қоймай, студенттерден қазіргі заман талабына сай ақпараттық технологияларды, соның ішінде бейнелеу өнеріне тікелей қатысы бар компьютерлік графиканы жетік меңгерген толыққанды шығармашылық тұлғаны тәрбиелеу.

«Компьютерлік графика» деген түсінік ағылшын тілінде («Computer Arts») – компьютерлік өнер деген ұғымды білдіреді. Ол соңғы ондаған жылдар ішінде графикалық ақпарат кеңістігінде кеңінен танымал болып, мамандардың ізденістеріне қарай үлкен жетістіктерге жетті. Өнертапқыштар мен ғалымдар өздерінің шығармашылық(кескіндеме, дизайн, мүсін, музыка және поэзия) ізденістерінің нәтижесінде суретшілер мен инженерлерге үлкен тың жаңалықтар мен жеңілдіктер жасады.

Компьютерлік графика – әр түрлі кескіндерді (суреттерді, сызбаларды, мультипликацияларды) компьютердің көмегімен алуды қарастыратын информатиканың маңызды саласы.

Дербес компьютерді пайдаланушылардың қатарында компьютерлік графикамен айналысатындардың саны күн санап артып келеді. Қазіргі кез-келген мекемеде кей уақытта газеттер мен журналдарға жарнамаларға тапсырыс беру немесе жарнамалық парақшалар мен буклеттер басып шығару қажеттілігі туындайды. Олардың кейбіреулері осындай жұмыстарды арнайы дизайнерлік бюролар мен жарнамалық агенттіктерге тапсырса, кейбіреулері қолда бар программалық құралдарын пайдаланып, өз күштерімен жасауға тырысады.

Қазіргі танымал программалардың ешқайсысы компьютерлік графикасыз жұмыс істемейді. Статистикаға сүйенсек, жаппай қолданыста жүрген программаларды жасап шығарушы программистік ұжымның шұғылдануға жұмсайды екен. Графикалық программаларды кең көлемде қолдану қажеттілігі интернеттің және бірінші кезекте миллиондаған интернет парақтарын бір «өрмекпен» байланыстырған World Wide Web қызметінің пайда болуынан туындады. Өйткені компьютерлік графикасыз безендірілген web-парақтың бүкіләлемдік желіде басқалардың көзіне түсіп, танымал болуы екіталай.

Қазіргі компьютерлік графика тек көркемдеу мен безендірумен үшін ғана емес, ғылым мен медицинаның барлық саласында, коммерциялық және әкімшілік қызмет орындарында алуан түрлі ақпаратты көрнекі түрде көрсету үшін сызбалар, графикалықтер, диаграммалар жасау үшін қолданылады.

Конструкторлар автомобильдің немесе ұшақтың жаңа үлгілерін құрастырған кезде олардың соңғы көрінісін алу үшін үшөлшемді графикалық объектілерді қолданады. Архитекторлар монитор экранында болашақ ғимараттың кең көлемді кескінін жасап, оның жер бедерімен қалай жанасатынын алдын-ала болжай алады.

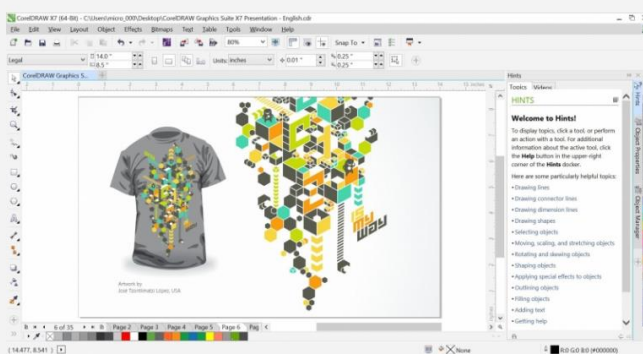
Компьютерлік графиканы көркем өнерде қолдану дегенді бағдарламалық әрі дербес компьютердің ақпарат құралдарын кең көлемде көркем сурет өнерінің дәстүрі түрлерінде пайдалану деп түсіну қажет. Компьютерлік графика түрлерінің ақпаратын міндеттері әр түрлі.

Көркем компьютерлік графика негізінен кескіндеме, сурет, сәндік қолданбалы өнер, көркем және кітап графикасы, мүсін және т.б. графикалық пәндерге бағытталған. Әйтсе де, ол компьютерлік пәндерді толығымен ауыстыра алмайды. Өзіне тән «Adobe Photoshop», «Adobe Illustrator», «Corel DRAW», «3 d s MAX» және т.б. мүмкіндіктеріне қарай бағыттанып жасалғанарнайы бағдарламалармен шектеледі.

векторная графика,

векторный графический редактор,
разработанный канадской корпорацией Corel.

(сурет 1. Векторлық графика)

Бүгінде әрбір шығармашылық тұлға компьютерлік графика және жоғары технологияны біліп қана қоймай, оны өзінің көркем туындысының шынайылығы мен анықтылығына қол жеткізуі үшін қолдана алады. Бірақ бірде-бір «компьютер» дизайнері – дизайнер емес, егер ол суретші секілді ойлап, сурет сала білмесе. Осы жердегі мақсат (оқытушылардың) дизайн өнерін үйреніп жатқан студенттерді өзінің нағыз шынайы кәсіби маманы етіп шығару. Шығармашылық қиялды, өнердің түрлерінің ішіндегі соңғы кездегі қарқынды дамып келе жатқан осы компьютерлік графика арқылы да дамытуға болады.

Қазіргі ғаламдану процесіне сәйкес бәсекеге қабілетті, жаңа қоғамға бейімделген жеке тұлғаға деген сұраныс болашақ маманның жан-жақты дамыған, біліктілігі жоғары деңгейде қалыптасуын көздейді.

Қазіргі кезде компьютерлік графика мүмкіндіктерін үйрету арқылы студенттердің кәсіби біліктілігін қалыптастыру қоғамды дамытудың бірден-бір құралына айналып отыр. Сондықтан да оны іске асыру қоғам үшін маңызды алғы шарттардың бірі болып есептеледі.

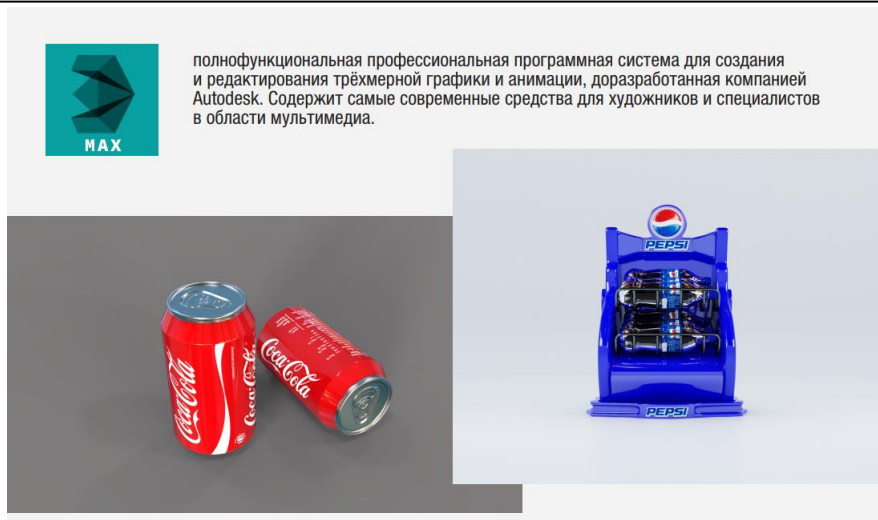
растровая графика,

многофункциональный графический редактор, разработанный и распространяемый фирмой Adobe Systems. В основном работает с растровыми изображениями, однако имеет некоторые векторные инструменты. Продукт является лидером рынка в области коммерческих средств редактирования растровых изображений и наиболее известным продуктом фирмы Adobe..

(сурет 2. Растрлық графика)

(сурет 3.3D Max графика)

Көркем суреттен білім алатын студенттер компьютерлік графикадан білім беру бағдарламаларында студенттердің көркемдік көз қарасын дамытуға академиялық сурет пәндерінен басқа да түрлі компьютерлік графикалық бағдарламалардың құралдарын пайдалана отырып арттыруға болатындығы оқу үрдісінде анықталды. Дегенмен бұл қазіргі заман компьютерлік жаппай ақпараттандыру заманында мәселені толығымен шеше алды деп ойлаймыз. Компьютерлік жаңалықтар күнде ашылып жатқан кезеңде білім мен біліктілікті жетілдіру үздіксіз болып қалмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Исабек Н.Е. Студенттердің компьютерлік графиканы кәсіби іс-әрекеттерде пайдалануға даярлау. Дис...пед. ғыл. канд. – Алматы 2006
- 2 Ольга Яцук Основы графического дизайна на базе компьютерных технологий (CD-ROM). Издательство: БХВ – Петербург, 2004г.

МРНТИ 14.25.09

Р.Х. Курманбаев¹

*¹к.б.н., и.о. ассоциированного профессора
КГУ имени Коркыт Ата, г.Кызылорда, Казахстан*

Г.К. Тулиндинова²

²к.б.н., доцент, ПГПУ, г. Павлодар, Казахстан

Т.В. Гаврилова³

³Магистр биологии, ПГПУ, г. Павлодар, Казахстан

А.Б. Мустафаева⁴

⁴магистрант, КГУ имени Коркыт Ата, г.Кызылорда, Казахстан

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ CLIL В ПРЕПОДАВАНИИ БИОЛОГИИ В ВУЗЕ

Аннотация

В статье рассматриваются методы и приемы обучения на английском языке биологии на основе технологии Content and Language Integrated Learning в высшей школе. Статья направлена на предоставление учителям биологии некоторого руководства путем определения подхода CLIL и его целей, изучение учебных планов и методологии. Также исследуется эффективность подхода CLIL и содержатся рекомендации по его успешной реализации.

Ключевые слова: CLIL, методика, исследования, реализация

Р.Х.Курманбаев¹

¹биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор м.а.
Қорқыт Ата атындағы ҚМУ, Қызылорда қ., Қазақстан

Г.К.Тулиндинова²

²биология ғылымдарының кандидаты, доцент, ПМПУ, Павлодар қ., Қазақстан

Т.В.Гаврилова

³Биология магистрі, ПМПУ, Павлодар қ., Қазақстан

А.Б.Мұстафаева

⁴магистрант, Қорқыт Ата атындағы ҚМУ, Қызылорда қ., Қазақстан

ЖОО-ДА БИОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУДА CLIL ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Мақалада Content and Language Integrated Learning технологиясы негізінде жоғары оқу орнында биологияны ағылшын тілінде оқытудың әдістері мен қолданыстары қарастырылады. Мақала, CLIL тәсілі, оның мақсаты, оқу жоспарлары мен әдіснаманы зерттеуде биология пәнінің оқытушыларына нұсқаулық ретінде ұсынуға бағытталған. CLIL тәсілінің тиімділігі қарастырылған және оны сәтті қолдануға ұсыныстар мазмұндалған.

Түйін сөздер: CLIL, әдістеме, зерттеулер, іске асыру

R.Kh. Kurmanbaev¹

¹Candidate of Biological Sciences, KSU named after Korkyt Ata
Kyzylorda, Republic of Kazakhstan

G.K. Tulindinova²

²Ph.D., Associate Professor, PSPU, Pavlodar, Republic of Kazakhstan

T.V. Gavrilova³

³Master of Biology PSPU, Pavlodar, Republic of Kazakhstan

A. B. Mustafayeva⁴

⁴master student, KSU named after Korkyt Ata, Kyzylorda, Republic of Kazakhstan

USING CLIL IN TEACHING BIOLOGY AT THE UNIVERSITY

Abstract

The article deals with the methods and techniques of teaching biology in English on the basis of the technology of Content and Language Integrated Learning in higher education. The article aims to provide biology teachers with some guidance by defining the CLIL approach and its objectives, learning curricula and methodology. It also examines the effectiveness of the CLIL approach and provides recommendations for its successful implementation.

Key words: CLIL, methodology, research, implementation

В качестве поддержки многоязычия, в образовательной системе европейских школ было начато внедрение Content and Language Integrated Learning. На этом этапе, в Европейском Союзе, было предложено параллельное преподавание иностранного языка и предмета на иностранном языке.

Для обучения по CLIL нет ограничений в выборе второго языка, однако, из-за интернационализации и расширения границ английского языка в большинстве европейских школ отдают предпочтение именно этому языку.

Perez-Vidal (2009) объясняет что «CLIL - это, по сути, естественное развитие коммуникативных подходов, дополненных эффектами последних технологий в образовании» [1].

CLIL (предметно-языковое интегрированное обучение) - это подход к преподаванию и обучению, в котором школьные предметы преподаются и изучаются на втором языке. В CLIL «Иностранный язык используется как инструмент в изучении неязыкового предмета, в котором как язык, так и предмет играют совместную роль» (Marsh 2002) [2].

Интегрированное обучение делает акцент на лексике, на содержании, нежели на грамматике, и на зубрежке правил и из года в год повторяющихся тем, это позволяет учащимся использовать иностранный язык естественно, что значительно повышает мотивацию к самому процессу обучения. При учете всех факторов данная методика поможет осуществлению следующих целей и задач:

- Развивать коммуникативные и лингвистические компетенции учащихся
- Повысить мотивацию к изучению иностранного языка
- Научить использовать иностранный язык свободно как средство решения повседневных задач общения

Цели CLIL:

-изучение предмета и языка, но основное внимание в преподавании уделяется предмету, этим технология CLIL отличается от преподавания иностранного языка. Но ориентируясь исключительно на предметное обучение с помощью иностранного (не родного) языка, гораздо легче освоить этот язык. Соответственно подход CLIL нацелен на то, чтоб учащиеся изучая предмет могли изучить язык. Мы могли бы показать данную формулировку следующим образом (рис.1):

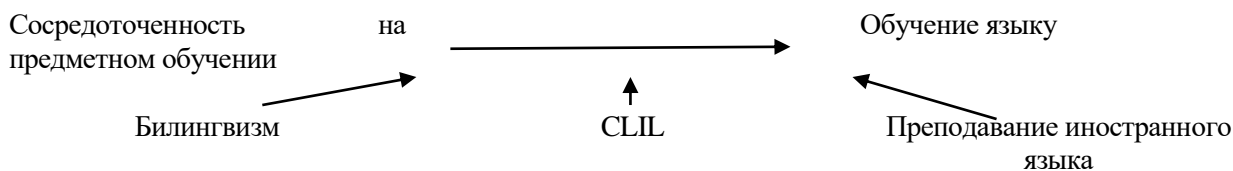

Рисунок 1. Взаимосвязь преподавания иностранного языка и CLIL

Сколько есть учителей, столько есть интерпретаций CLIL, которые его преподают. Однако, CLIL обладает рядом преимуществ по сравнению с традиционным обучением. Во-первых, происходит полноценное погружение студентов в языковую среду, так как они пропускают через себя достаточно большой объем языкового материала. Во-вторых, обогащается словарный запас студента за счет предметной терминологии, развиваются его умения и навыки в области использования академического иностранного языка. В третьих, CLIL способствует более глубокому пониманию научных понятий, студентам легче усвоить научное понятие, так как приобретение термина и его соотнесение с соответствующим научным понятием происходят одновременно.

В процессе использования CLIL происходит взаимодействие когнитивных процессов, применяемых при изучении иностранного языка и дисциплины биологии, эффект выражается в развитии различных мыслительных навыков студента и в повышении мотивации к изучению дисциплины и второго языка.

Содержание уроков CLIL по биологии сосредоточено на 4 С [3], то есть на фактах, тематических концепциях предмета (которым уделяется большое внимание на начальном уровне), развитии коммуникаций и познавательных навыков, понимании предмета и приобретении культурных знаний. Так же, на уроках CLIL по биологии можно эффективно применять и методы активного обучения.

Поскольку языковое обучение активно и реализуется через сотрудничество и исследования, внимание студентов CLIL должно быть привлечено к стратегической компетенции - разработке компенсационных стратегий, которые позволяют им преодолеть языковые барьеры и компетентно выражать себя, используя перефразирование, альтернативные выражения, язык жестов и т.д.

Вот несколько примеров стратегий, которые учащиеся могут использовать для развития навыков чтения и аудирования:

Reading:

- просмотр заголовков, заголовков и иллюстраций для прогнозирования содержания текста
- размышление о том, что вы уже знаете о предмете
- быстрый просмотр текста для получения конкретной информации
- отбор для общей идеи
- определение значения неизвестных слов, используя содержание текста
- определение значения неизвестных слов с помощью словаря

- просмотр префиксов и суффиксов для понимания частей речи
- размышление о наиболее важных моментах в тексте
- размышление над темой каждого абзаца
- отличие основной мысли текста от темы
- понимание методов подачи примеров, умение перефразирования, установление связей
- определение мнения или отношения автора
- выявление логических аргументов
- разграничение между аргументом и мнением

Пример задания для развития навыков чтения представлены в таблице 1.

Reading Skills: to develop reading for details

Таблица 1. Match the words with their explanations

1. The chromatids shorten and thicken and become visible under a microscope. An important difference, however, is that a process called synapsis occurs.	A. Metaphase I
2. The centromeres attach to spindle fibers, which extend from the poles of the cell.	B. Prophase I
3. The result is that chromosomes (each consisting of two chromatids) move to one pole. The chromosome number of the cell is halved.	C. Telophase I
4. The nucleus reorganizes, the chromosomes become chromatin, and a cytoplasmic division into two cells takes place.	D. Anaphase I
5. The chromatin material condenses, and each chromosome contains two chromatids attached by the centromere. The chromatid pairs move to the equatorial plate.	E. Anaphase II
6. The chromatid pairs gather at the center of the cell prior to separation.	F. Prophase II

Listening:

- размышление о том, что вы уже знаете о предмете
- размышление о содержании: Кто говорит? Где? Зачем?
- использование содержания текста для определения значения неизвестных слов
- понимание основной идеи, а не каждого слова
- определение конкретной информации
- дифференцирование основной идеи текста от деталей
- распознавание интонации, ударения и паузы
- слушание «смысловых отрывков», а не отдельных слов
- определение мнения или позиции докладчика

Ниже представлен пример задания для развития навыков аудирования.

How much do you know?

1. Electrons are smaller than atoms:

True _____ False _____ Don't know _____

Antibiotics kill viruses as well as bacteria:

True _____ False _____ Don't know _____

Как только ученики приобрели уверенность, их следует поощрять отвечать, используя продуктивные навыки (говорение и письмо).

Вот несколько приемов, которые учащиеся могут использовать в этих областях:

Speaking:

- определить время на планирование высказываний
- размышление о том, как организовать свои идеи
- быть уверенным в своих способностях
- стараться не избегать трудных или незнакомых тем
- просить помощи
- перефразирование или обобщение идей, которые вы хотите подчеркнуть
- использование запоминающихся выражений
- наблюдение за реакцией людей на то, что вы говорите
- использование синонимов, перефразирования или языка жестов, если вы не можете придумать слово
- больше внимания уделять своим идеям
- сказать, что вы не понимаете

- просьба о повторении, уточнении, перефразировке
- попросить говорящего говорить медленнее
- повторять фразу по-своему, чтобы убедиться, что вы поняли

Ниже представлен пример задания для развития навыков говорения.

Theme: Facing the challenges

Aim: Enable pupils to talk eloquently on current & on-going scientific concerns

Leading the discussion

Study new vocabulary

Tasks:

What, in your opinion, are some of the biggest problems people in the world are facing?

Problems 1. 2. 3.

e.g.: *genetic diseases*, cloning, genetically modified organisms, GMO food.

Outline a problem facing the world, possible solutions to it and the advantages and disadvantages of the solutions. Choose a topic in your subject area. Your text should have the following paragraphs:

1. Outline of the problem
2. Possible solutions
3. Disadvantages of the solutions
4. Advantages of the solutions.

Writing:

- описание фактов и цифр
- описание тенденций
- описание процессов
- подведение итогов
- «мозговой штурм»
- подбор и заказ идей
- изложение вашей цели
- структура планирования: введение, основные параграфы и заключение
- организация внутренней структуры абзаца.

Write abstract

Components of an abstract

- Title and author information
- Objective, purpose, question, or problem – what researcher has researched or demonstrated
- Why the research is important
- Methods or design – how the study was implemented. In the sciences, you need to explain the particular research method, the setting, the population, and the instruments used.
- Results or outcomes – what was discovered.
- Conclusions, implications, or further questions

Put these in the order that you think they should appear in an abstract:

Justifying this particular piece of research/study _____

Further steps/observations (future implications) _____

Highlighting the results _____

Revealing methodology and procedures _____

Outlining/promoting the research field or topic _____

Summarizing the main findings

Вышеизложенные стратегии по использованию CLIL при обучении биологии на английском языке, нашли свое подтверждение в ходе опытного обучения студентов. В течение проводимого эксперимента студенты проявляли повышенный интерес к предлагаемым заданиям, достаточно часто работали в малых подгруппах разного состава (2-3 человека с постоянной сменой участников группы).

В экспериментальной части работы участвовали студенты 3 курса Кызылординского государственного университета им.Коркыт Ата и Павлодарского государственного педагогического университета изучающие дисциплину «Генетика», в количестве 28 человек.

Целью эксперимента являлась проверка эффективности применения технологии CLIL на уроках биологии по изучению уровня самооценки, развития коммуникативной компетентности и определению мотивации обучения в вузе.

Методы исследования определялись в соответствии с целью:

1. Метод организации исследования - комплексная формирующая стратегия;
2. Методы сбора информации: а. Теоретические — теоретический анализ специальных источников и исследований, изучение и обобщение опыта; б. Эмпирические — методы включенного наблюдения, активного обучения и моделирования, анализа результатов деятельности, а также психодиагностические методики.

Работа осуществлялась в три этапа:

1. Подготовительный этап, который включал изучение опыта внедрения предметно-языкового интегрированного обучения в вузах Европы, изучение научной, методической и исследовательской литературы, разработку учебных материалов.

2. Исследовательский этап (констатирующий эксперимент): определение уровня самооценки, развития коммуникативной компетентности и мотивации обучения в вузе.

3. Обучающий этап (формирующий эксперимент), в ходе которого проводилось обучение студентов на дисциплине «Генетика», с применением CLIL, а также анализ данных, полученных в ходе экспериментальной работы.

Для измерения уровня самооценки коммуникативной компетентности и мотивации студентов использовали методику изучения мотивации обучения в вузе Т.И. Ильиной и провели входной тест опросник [4].

Общий индекс уверенности студентов в уровне сформированности коммуникативной компетентности и ее компонентов составил на начало эксперимента **-0,1429**. Общий индекс уверенности студентов в уровне сформированности коммуникативной компетентности и ее компонентов составил по окончании эксперимента **0,2857**.

Результаты проведения теста-опроса по методике по определению мотивации обучения в вузе Т. И. Ильиной представлены на рисунке 2. Как видно из рисунка 2 по шкале приобретение знаний заметен существенный прогресс после проведения формирующего эксперимента (75% и 81% соответственно). По шкале овладение знаниями также наблюдается рост показателя на 5% (86% до эксперимента и 91% после формирующего эксперимента). По шкале получение диплома заметных изменений не наблюдается (60% и 58%).

Результаты эксперимента: по шкале приобретение знаний заметен существенный прогресс после формирующего эксперимента (75% и 81% соответственно). По шкале овладение знаниями также наблюдается рост показателя на 5% (86% до эксперимента и 91% после формирующего эксперимента). По шкале получение диплома заметных изменений не наблюдается (60% и 58%).

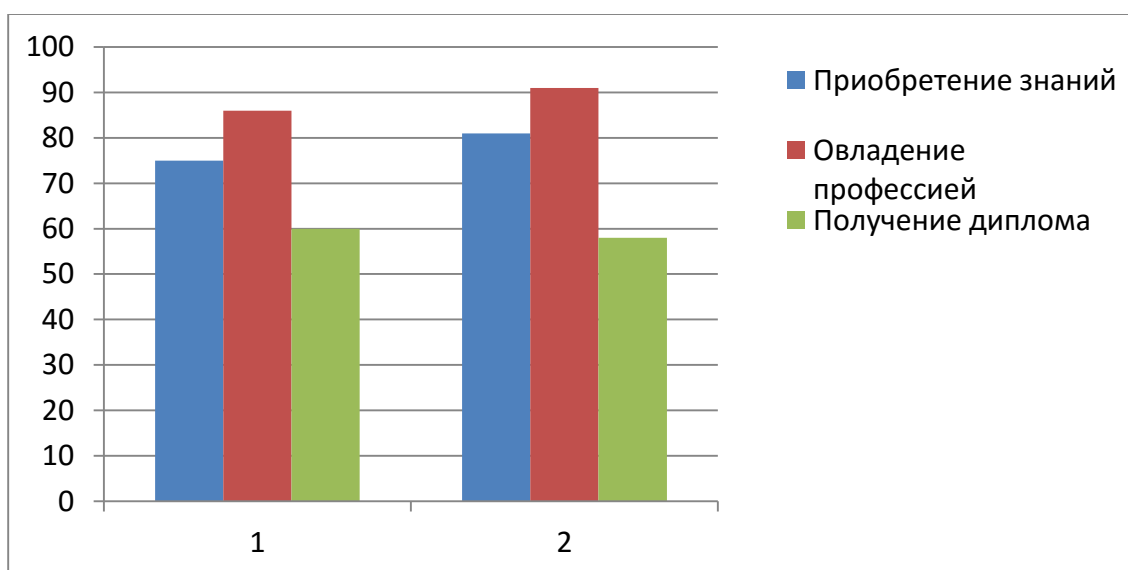

Рисунок 5 - Результаты констатирующего и формирующего эксперимента по данным теста опросника по определению мотивации обучения в вузе (1-констатирующий эксперимент, 2-формирующий эксперимент).

На уроках по дисциплине «Генетика» на английском языке были использована технология CLIL, такие как многократные повторения изученного материала, комплекс приемов и способов использования опорных конспектов. Результаты формирующего эксперимента показали эффективность этой системы при изучении дисциплины на неродном языке.

В результате использования CLIL:

1) улучшается восприятие и понимание содержания дисциплины, поскольку преподаватель использует различные стратегии подачи материала: дискурсивные маркеры, повторение, использование примеров и т.д.;

2) повышается заинтересованность и мотивация изучения иностранного языка благодаря значимому контексту иноязычного общения;

3) осуществляется плавный переход от родного языка к другим языкам.

С точки зрения учителей, CLIL может преподаваться либо преподавателем-предметником, либо преподавателем языка. Он также может преподаваться преподавателем предмета и учителем языка, работающий вместе. В идеале преподавательский состав CLIL будет иметь этот профиль:

- ✓ Имеет предметную специализацию
- ✓ Хорошо владеет языком
- ✓ Использует методологию CLIL
- ✓ Использует материалы, соответствующие языку
- ✓ Интегрирует содержание предмета и изучение языка во время уроков
- ✓ Имеет навыки, необходимые для планирования уроков CLIL
- ✓ Участвует в профессиональном развитии

В заключение следует отметить, что с точки зрения языкового компонента, в CLIL для учителя иностранного языка нет ничего нового. Разница лишь в том, что учитель иностранного языка должен быть учителем предметником, либо учитель-предметник должен быть способен преподнести свой предмет на иностранном языке. Универсальность учителя – вот основа CLIL метода.

Список использованной литературы:

1. Perez-Vidal, C. *The Integration of Content and Language in the classroom: A European Approach to Education (the second time round)*, in Dafouz, E. and Guerrini, M. (eds) *CLIL Across Educational Levels*, Madrid: Richmond, 2009.
2. Marsh D. *CLIL/EMILE – The European Dimension: Actions, Trends and Foresights Potential*. Brussels: The European Union, 2002.
3. Coyle D. *Content and Language Integrated Learning Motivating Learners and Teachers*, 2007.
4. Методика изучения мотивации обучения в вузе Т.И. Ильиной: <http://testoteka.narod.ru/ms/1/05.html>

МРНТИ 14.35.09

Irina Lazarenko¹

*¹Senior Lecturer of Foreign Languages Department, Karaganda State Technical University
Karaganda st., Kazakhstan*

USE OF TECHNIQUES, METHODS AND MODELS OF THE CLIL SYSTEM IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH TO BACHELORS

Abstract

The cultural and linguistic diversity of modern society requires intensification and the creation of a favorable environment learning English in higher educational institutions. The language is considered as the main tool for obtaining high-quality knowledge according to international requirements. One of these approaches is subject-language integrated learning (CLIL). The global need for language learning, particularly for English, means the potential for CLIL is enormous. This article presents a description of the models of the CLIL system as an effective tool for multilingual education, thanks to which students acquire knowledge in special subjects, at the same time mastering language skills. The concept of CLIL (Content and Language Integrated Learning) involves the creation of a professionally oriented environment during foreign language lessons by saturating the educational material with problems relevant to the discipline being studied.

Keywords: integrated training, professional competence, communication, foreign language for non-linguistic specialties, methodology, Content and Language Integrated Learning (CLIL), multilingual education

И. А. Лазаренко¹

¹Старший преподаватель кафедры Иностранных языков,
Карагандинский Государственный Технический Университет,
г. Караганда, Казахстан

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРИЕМОВ, МЕТОДОВ И МОДЕЛЕЙ СИСТЕМЫ CLIL В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ БАКАЛАВРИАТА

Аннотация

Культурное и языковое разнообразие современного общества требует интенсификации и создания благоприятной среды при изучении английского языка в высших учебных заведениях. Язык рассматривается как основной инструмент для получения качественных знаний, отвечающих международным требованиям. Одним из таких подходов является предметно-языковое интегрированное обучение (CLIL). Глобальная потребность в изучении языка, особенно для английского языка, означает, что потенциал для CLIL огромен. В данной статье представлено описание моделей системы CLIL как эффективный инструмент многоязычного образования, благодаря которому студенты получают знания по специальным предметам, одновременно овладевая языковыми навыками. Концепция CLIL (Content and Language Integrated Learning) предполагает создание на уроках иностранного языка профильно и профессионально ориентированной среды за счет насыщения учебного материала проблематикой, актуальной для изучаемой дисциплины.

Ключевые слова: интегрированное обучение, профессиональная компетентность, коммуникация, иностранный язык для неязыковых специальностей, методология, комплексное интегрированное обучение языка (CLIL), многоязычное образование

И. А. Лазаренко¹

¹Шетел тілдері кафедрасының аға оқытушысы,
Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті,
Қарағанды қ., Қазақстан

БАКАЛАВР СТУДЕНТТЕРІН АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА CLIL ЖҮЙЕСІНДЕГІ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Салт-дәстүрлік және әр түрлі тілдік заманауи орта жоғарғы оқу орындарында ағылшын тілін жақсы оқуды талап етеді. Тіл – сапалы білімді алатын негізгі құрал. Тілді оқудың әдістері көп. Солардың бірі тілдік-пәндік интергенцияланған оқу түрі CLIL жатады. Бұл мақалада көп тілді білім берудің тиімді құралы ретінде CLIL жүйесі, студенттерге өзінің арнайы пәндерін, сонымен бірге тілді меңгеруге үйретеді. CLIL тұжырымдамасы білім беру материалын қанықтыру үшін пәнге байланысты тілдік білім беру арқылы, профессионалды ортаға бейімделу, өзекті оқылатын тәртіпке бейімделу үшін арналған бағдарлама.

Түйін сөздер: интеграцияланған оқыту, кәсіби құзыреттілік, қарым-қатынас, тілдік емес мамандықтар үшін шет тілі, әдістеме, интеграцияланған интеграцияланған тілдік оқыту (CLIL), көптілді білім беру

In modern society, the issues of socialization of modern man in interethnic and intercultural space become priorities, while the possession of a foreign language is considered as one of the tools for expanding professional knowledge and capabilities. Globalization, social and economic integration have had a significant impact on the formation of new approaches in the teaching of foreign languages, which make it possible to solve the problem of training highly qualified specialists in all fields with knowledge of a foreign language, in particular, the language of the profession. The achievement of this goal is ensured by establishing a direct link between a foreign language and the subject of the specialty where a foreign language is used simultaneously as an object of study and as a mean of teaching a special subject. In this regard, new educational technologies are emerging in teaching of foreign languages. CLIL (Content and Language Integrated Learning) is one such technology.

The term CLIL was first proposed by David Marsh in 1994. At first, this term was used to describe a process in which the subjects of study or their parts were taught in a foreign language. To achieve the ultimate goals of the educational process, a two-fold goal was set: the study of the subject and a foreign language simultaneously.

Many countries have successfully used the CLIL methodology in practice. This method is used in higher education institutions, which allows you to train not only specialists in certain professional fields, but also specialists who are proficient in foreign languages. The idea is to teach the subject through a foreign language, i.e. teach the subject "using the language." CLIL encourages the use of programs that develop interpersonal, intercultural and language skills that are in demand among today's employers.

The CLIL lesson includes the following components, consisting of the so-called four c:

- **content**- development of knowledge, skills of the subject area;
- **communication**- use a foreign language while learning, how to use it;
- **cognition**- development of cognitive and thinking abilities that form a general representation;
- **culture**- representing yourself as a part of culture, as well as understanding the existence of alternative cultures.

Defining the basic principles of CLIL, there are five aspects are distinguished, each of which is implemented in different ways depending on the age of the students, the socio-linguistic environment and the degree of immersion in the CLIL:

- cultural aspect;
- social aspect;
- language aspect;
- subject matter;
- educational aspect.

The idea of using the principle of language-based integrated learning arose as a result of increased requirements for the level of knowledge of a foreign language with limited time devoted to its study.

Also, many CLIL lessons are designed to immerse students in different cultures, developing intercultural skills as well. Probably the most important thing in CLIL lessons is that they connect language with reality. In this way, students learn vocabulary, grammar naturally, simply by asking questions in real life and finding answers to them, all as in the lessons in their own language.

When students are introduced to the CLIL lesson, all four aspects of language learning are used: writing, listening, reading and speaking to learn the information and discuss it. The CLIL lesson involves the student analyzing and evaluating the information received, using critical thinking. This allows learners to understand and assimilate information better.

The student passes through a large volume of linguistic material sufficiently, which is a full immersion in the natural language environment. It should also be noted that work on various topics allows you to learn specific terms, certain language constructs, which helps to replenish the vocabulary of the learner with the subject terminology and prepares him for further study and application of the acquired knowledge and skills.

Advantages of CLIL:

- improves language competence and self-confidence;
- raises the motivation of the teacher and students;
- motivates and encourages independence and own opinion;
- improves the literacy of the first and second language;
- develops training skills, concentration;
- positive attitude to gender issues;
- develops thinking skills;
- develops culture and intercultural knowledge;
- increases the vocabulary of training,

When preparing assignments, students' levels of preparation and training tasks should be taken into account. You can use the following tasks: create or fill a chart, table, map, etc., find specific information (date, place, time), arrange the paragraphs in the correct order, determine the order of actions (for example, instructions), fill in the blanks in the text, statement of the problem: question-answer, term-definition, part-whole; tasks to search for specific information; games in which you need to guess the words, questioning the group, ask 20 questions on the text, while there is a visual diagram of various kinds of questions, an oral presentation of the work, supported by visual materials. Texts should only be on the subject, only in this case the subject and language competence develops .

The use of this technique in practice has made it possible to identify its advantages, as well as some problems of its implementation in the educational process. One of the main advantages of this technology of subject-language integrated learning is to increase the motivation to learn a foreign language from students. Language learning becomes more focused, as the language is used to solve specific communication problems. Getting into the situation of communicating in a foreign language, students are unable to show their knowledge in certain areas such as pedagogy, medicine, culture, art, etc., without the knowledge of a foreign language. So, they do not have the ability to communicate in a professional context. Thus, the ability to communicate in a foreign language in a professional context becomes, after all, a priority.

However, with a huge presence of positive moments, with the introduction of this technique in the learning process, there may be some problems. The two main ones are the lack of sufficient knowledge of a given subject for teachers of a foreign language and insufficient knowledge of the language of the subject teacher. Negative aspects include the imperfection of some English textbooks, and the insufficient number of educational sessions according to the educational program. The application of the methodology also makes it difficult for students to have a different level of foreign language proficiency, which can lead to an increase in the teaching load and, consequently, to a number of psychological and psychosomatic problems. The teacher, in turn, also has to meet certain requirements, such as: use a variety of forms and methods of presentation of educational material and organization of learning activities, take into account the individual abilities of students and most be in constant creative search. Over time, a CLIL-based teacher acquires specific professional competencies.

In general, in any CLIL lesson, despite the fact that all aspects of language learning are involved, special attention is paid to reading and listening, since they involve the use of ready-made texts on certain topics (books, magazines, articles from the Internet, etc.), in which all information is presented. It is these texts that determine the choice of vocabulary and grammatical structures.

Nevertheless, the teacher can plan the lesson so that some of the material can be presented as audio text, and, using the search methods of learning, it is possible to come to an understanding of the material through dialogue and conversation. When selecting educational material, it is necessary to select a variety of authentic texts in style, which meet the age characteristics and level of language preparedness of students. You can also use audio and video materials.

The important step in developing CLIL lessons is the graphic organizer. What is a graphic organizer? Graphic (synonymous with visual) organizers are written communication tools using graphical notation to represent knowledge, concepts, ideas, as well as relationships and relationships between them. As a didactic tool that performs illustrative, communicative and cognitive functions, graphic organizers are used not only as a carrier of information, but also to support students' activities in planning educational projects, solving problems, making decisions, and conducting research. There are different types of graphic organizers. First, they are divided into sequential organizers (time scales, block diagrams), graphical comparisons and comparisons (diagrams with logical relationships), hierarchical organizers (pyramid diagrams, tree diagrams, etc.), conceptual organizers (concept maps). That is, the goal of the teacher is to visualize all the information received so that students can analyze it, rely on this visualization when repeating the material, preparing homework, and so on.

The name of the first way of organizing activities in the CLIL class in English "5 Minute's Interview Activity". Usually this technique is used when students are still little acquainted with each other. This way of organizing activities allows you to create a good atmosphere in the classroom, as well as prepare students for further work. The essence of this technique is that each of the students present writes on the stickers questions in English, the questions they would like to ask their classmates or even the teacher (about work, study, family, hobbies, etc.). All stickers with questions are placed on a sheet of paper or on a board. Each of the students in turn tears off a sticker and answers the question asked. This technique helps to "emancipate" students, develops listening and speaking skills, and also develops attention.

The next technique is called "Grab it!" This type is intended mainly for group work. The teacher gives out cards to students where some terms are written on a specific topic of the lesson. All cards are located on the table face up. One speaker is selected from the group and the teacher gives him the definitions of these concepts or terms. The speaker reads the definitions, and the other members of the group quickly find the words and grab the cards. The leader of the group is the one who collects the most cards with terms.

Especially successfully used technique "Question Loop" or "Loop questions." Sheets of paper are distributed to all students. On one side of the sheet is a question on the topic, on the other side of the same sheet is the answer to another question. Whoever reads the question first starts the loop. All other leaves are arranged answers up. Thus, when one of the participants takes a sheet with the correct answer, turns it over and reads the next question. This continues until the students give all the answers.

One of the most entertaining approaches is the “Balloon Debate”. The teacher divides the students into four groups and gives the names of 4 scientists (on the topic of the lesson) to each group. The group is discussing which scientist, in their opinion, made a more significant contribution to science. Then the name of this scientist is written in a balloon. The speaker from the group in front of the audience protects his scientist, giving arguments, and the speaker stands with the ball in his hands, which makes the seemingly serious speech ridiculous for other listeners. The winner is the group that more convincingly built its arguments. Only one ball remains.

In addition, students have the opportunity to better learn and understand the culture of the language being studied, which leads to the formation of the socio-cultural competence of students. The student passes through a fairly large amount of language material, which is a complete immersion in the natural language environment. It should also be noted that the work on various topics allows you to learn specific terms, certain language constructs, which contributes to the replenishment of the student's vocabulary with subject terminology and prepares him for further study and application of the knowledge and skills acquired.

This module CLIL checks the knowledge necessary for the teacher to teach one or more subjects with the help of English, as well as the ability to plan and conduct a lesson, use certain tricks and types of learning activities during the lesson, and also control the mastery of the subject.

In conclusion I want to say that despite all the difficulties mentioned above, CLIL, this method is an unusual approach to teaching foreign languages, which allows solving many tasks of the educational process. With proper consideration of all factors, the application of the methodology of subject-linguistic integration will: - significantly increase the motivation of students to learn foreign languages, to teach to knowingly and freely use a foreign language in everyday communication; - expand the horizons, knowledge and acceptance of other cultures and values;

- prepare students for continuing education in the chosen specialty;
- to develop and improve linguistic and communicative competencies through the study of a foreign language.

References:

1. Castells, Manuel (2001), *The Rise of the Network Society*, Blackwell, Oxford.
2. Christensen, Clayton M. (1997), *The Innovator's Dilemma*, Harvard Business School Press, Massachusetts.
4. Dalton-Puffer, Ch., Nikula, T., Smit, U. (eds.) (2011), *Language Use and Language Learning in CLIL Classrooms*, John Benjamins Publishing, Amsterdam-Philadelphia.
3. European Commission (2008), *Languages and Europe: Language learning, Chapter 14*; <http://europe.eu/languages/en/chapter/14>
4. Wiesemes R. *The Final Report for the Content and Language Integrated Project*. London: CILT, 2005.
5. European Commission (2003), *Promoting language learning and linguistic diversity: An action*
6. European Commission, EACEA (2009), *Study on Indicators of ICT in Primary and Secondary Education*, Enschede, October 2009.
7. Luhmann, Niklas (1992), *Autopoiesis. What is Communication?*, [in:] “*Communication Theory. Journal of the International Communication Association*”, pp. 251-259, Austin, August.
8. Urry, John (2000), *Sociology beyond Societies. Mobilities for the twenty-first century*, London New York.
9. Marsh D. *CLIL. The European Dimension: Actions, Trends and Foresight Potential Public Services Contract DG EAC: European Commission*, 2002.

С.К. Молдабекова¹

¹докторант 3 курса по специальности 6D010300 – Педагогика и психология,
Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева
г. Астана, Республика Казахстан

КОММУНИКАТИВНАЯ ГОТОВНОСТЬ СТУДЕНТОВ В КОНТЕКСТЕ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье даны различные подходы к содержанию психологической готовности студента к профессиональной деятельности. Рассмотрены разнообразные определения, как по содержанию, так и по степени обобщения. Многие ученые рассматривают готовность субъекта к осуществлению какого-либо вида деятельности как существенную предпосылку целенаправленности деятельности, её регуляции, устойчивости и эффективности.

Актуальными являются исследования, посвященные анализу личностного аспекта, где под готовностью понимается сложное, устойчивое, интегративное качество личности, объединяющий в себе личностные свойства, установки, способности, необходимые для выполнения той или иной деятельности.

Раскрыты компоненты коммуникативной готовности к межкультурному общению. Разграничены понятия «коммуникативная компетентность» и «коммуникативная иноязычная компетенция». Описано содержание понятия «коммуникативная готовность к овладению иностранным языком» через обоснование его основных компонентов – мотивационного, эмоционально-ценностного, когнитивного, деятельностного и личностного.

Ключевые слова: готовность, коммуникативная готовность, коммуникативные умения, коммуникативная компетентность, коммуникативная иноязычная компетенция, готовность к межкультурному общению, готовность будущих специалистов к иноязычному общению.

С.Қ. Молдабекова¹

¹3 курс докторанты, мамандығы 6D010300 - Педагогика және психология,
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Астана қ., Қазақстан Республикасы

КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ КОНТЕКСІНДЕГІ СТУДЕНТТЕРДІҢ КОММУНИКАТИВТІ ДАЙЫНДЫҒЫ

Аңдатпа

Мақалада кәсіби іс-әрекетке студенттердің психологиялық дайындығына байланысты түрлі тұғырлар мазмұны берілген. Түрлі анықтамалар мазмұны бойынша да, деңгейіне байланысты да жалпылама қарастырылған. Көптеген ғалымдар субъектінің қандай да бір әрекетті жүзеге асыруға дайындығын әрекетке мақсатты бағытталған, оның реттілігі, тиімділігі және тұрақтылығы ретінде деп қарастырады.

Зерттеудің өзектілігі жеке іс-әрекетті орындау үшін қажетті тұлғаның жеке қасиеттерін, көзқарастарын, қабілеттерін біріктіретін адамның кешенді, тұрақты, интегративтік сапасы ретінде дайындықты түсінуге арналған тұлғалық аспектіні талдауға арналған зерттеулер болып табылады.

Мәдениетаралық қарым-қатынасқа арналған коммуникативтік дайындықтың компоненттер мазмұны ашылған. «Коммуникативтік құзыреттілік» және «коммуникативті шет тілін білу құзіреттілігі» ұғымдарының түсініктері шектеулі түрде баяндалған. «Шет тілін меңгеруге арналған коммуникативті дайындық» ұғымының мазмұны оның негізгі компоненттерін - мотивациялық, эмоционалдық-аксиологиялық, когнитивтік, қызметтік және жеке тұлғалардың негіздемесі арқылы сипатталған.

Түйін сөздер: дайындық, коммуникативті дайындық, коммуникативті іскерлік, коммуникативті құзіреттілік, коммуникативті шет тілін меңгеру құзіреттілігі, мәдениетаралық қарым-қатынасқа дайындық, болашақ мамандарды шет тілін оқытуға дайындық.

S.K. Moldabekova¹

¹3d year doctoral student, specialty 6D010300 – Pedagogics and Psychology,
L.N. Gumilyov Eurasian National University, sakonya177@mail.ru,
Astana, Kazakhstan

COMMUNICATIVE READINESS OF STUDENTS IN THE CONTEXT OF MULTILINGUAL EDUCATION

Abstract

In the article various approaches to the content of psychological readiness of the person to professional activity are given. Various definitions, both according to contents, and to degree of generalization are considered. Many scientists consider readiness of the subject for implementation of any kind of activity as an essential prerequisite for the purposefulness of the activity, its regulation, sustainability and efficiency.

Relevant are the studies devoted to the analysis of the personal aspect, where readiness is understood as the complex, stable, integrative quality of the personality, which combines the personal characteristics, attitudes, and abilities necessary to perform a particular activity.

The components of communicative readiness for intercultural communication are revealed. The concepts "communicative competence" and "communicative foreign language competence" are differentiated. The content of the concept "communicative readiness to mastering a foreign language" is described through the substantiation of its main components - motivational, emotional-valuable, cognitive, activity-related and personal.

Key words: readiness, communicative readiness, communicative skills, communicative competence, communicative foreign language competence, readiness for intercultural communication, readiness of future specialists for foreign language communication.

Вопросы исследования психологической готовности человека к профессиональной деятельности широко и подробно представлены в философской, психологической и педагогической литературе (П.К. Анохин, К.М. Дурай-Новакова, В.А. Моляко, К.К. Платонов, В.В. Сериков, В.А. Слостенин и др.) [1, 2, 3, 4].

Рассмотрим разнообразные определения, как по содержанию, так и по степени обобщения. Например, Б.Г. Ананьев понимает готовность к высокопродуктивной деятельности как проявление способностей [5], В.А. Крутецкий предлагает называть готовностью к деятельности весь «ансамбль», синтез свойств личности как значительно более широкое понятие, чем способности, Н.Д. Левитов в определении готовности делает акцент на психическом состоянии личности [6].

Многие ученые, такие как, Б.Г. Ананьев, М.И. Дьяченко, В.А. Пономаренко, Л.А. Кандыбович, А.Е. Серёжкина и др. [7, 8] рассматривают готовность субъекта к осуществлению какого-либо вида деятельности как существенную предпосылку целенаправленности деятельности, её регуляции, устойчивости и эффективности.

При этом они считают, что для возникновения состояния готовности к различным видам деятельности необходимы следующие условия:

- осознание общественных и коллективных требований, своих собственных потребностей;
- сопоставление поставленных обществом задач и собственных потребностей, возможность удовлетворять свои потребности в процессе достижения поставленной цели;
- осмысление и оценка условий для выполнения предстоящих действий, актуализация предыдущего опыта, связанного с решением задач и выполнением аналогичных требований;
- выявление на основе опыта и оценки предстоящих способов решения конкретной задачи или выполнения требования;
- прогнозирование проявления своих интеллектуальных, эмоциональных, мотивационных и волевых процессов, оценка своих возможностей и необходимости достижения определённого результата.

Многие авторы рассматривают готовность как интегральную систему, включающуюся в себя ряд основных компонентов. Например, В.А. Слостенин выделяет ситуативную (временную) готовность, включающую мотивационно-ценностный и операционально-действенный компоненты [4].

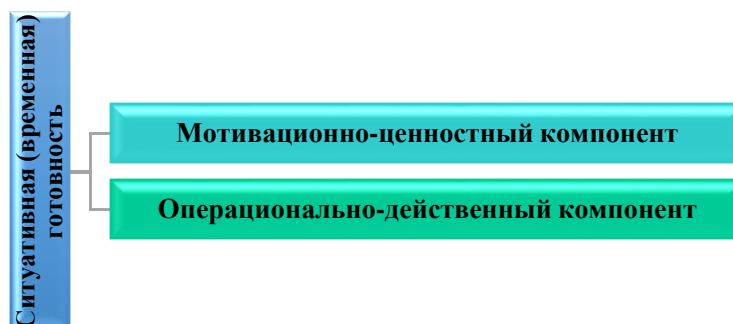

Рисунок 1. Ситуативная готовность (В.А.Сластенин)

М.И. Дьяченко и Л.А. Кандыбович рассматривают готовность как совокупность профессионально важных качеств, как сложное психологическое образование и выделяют следующие компоненты: мотивационный (устойчивые профессиональные мотивы); ориентационный (знания, представления об особенности условий профессиональной деятельности, ее требований к личности); операциональный (владение способами и приемами профессиональной деятельности, необходимыми знаниями, умениями, навыками, процессами анализа, синтеза, сравнения, обобщения и др.); волевой (самоконтроль, умение управлять своими действиями); оценочный (самооценка своей профессиональной подготовленности) [7].

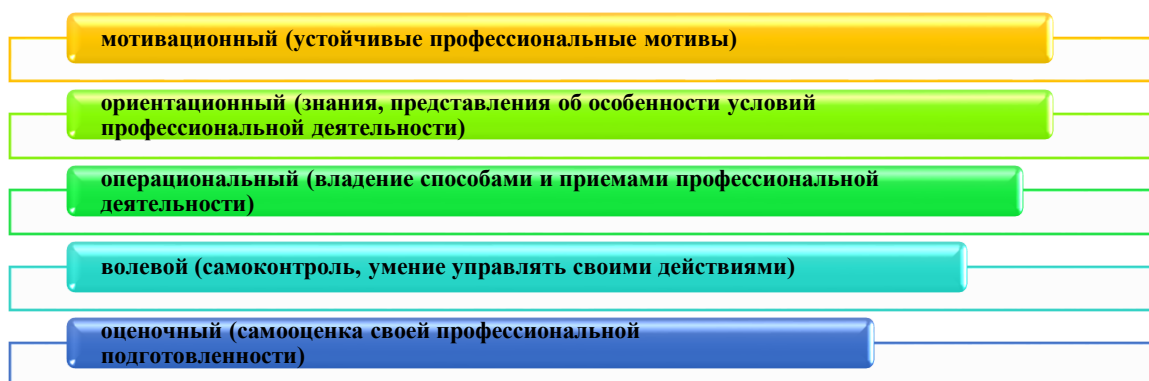

Рисунок 2. Готовность как совокупность профессионально важных качеств (М.И. Дьяченко и Л.А. Кандыбович)

В содержании готовности к отдельным видам деятельности следует выделить две составляющие - собственно деятельностьную и психологическую, т.к. рассмотрение этой проблемы осуществляется в двух основных аспектах: функциональном и личностном. В первом аспекте готовность трактуется как совокупность определенных знаний, сформированных на их основе умений и навыков, необходимых для осуществления и способствующих включению в определенный вид деятельности. Для этого индивид должен иметь соответствующие знания, которые формируются в вузе по мере освоения учебных предметов и дисциплин базовой и вариативной частей профессионального цикла учебного процесса.

Актуальными являются исследования, посвященные анализу личностного аспекта, где под готовностью понимается сложное, устойчивое, интегративное качество личности, объединяющий в себе личностные свойства, установки, способности, необходимые для выполнения той или иной деятельности. В.В. Сериков, В.А. Сластёнин, Д.Н. Узнадзе рассматривают готовность как условие успешного выполнения профессиональной деятельности и как систему личностных качеств, обеспечивающих её продуктивность.

Уровень сформированности и владения коммуникативными умениями составляет коммуникативную компетентность специалиста. Феномен коммуникативной компетентности специалиста изучали такие ученые как Е.П. Артамонова, Т.В. Белоглазова [9], Л.К. Сальная [10] и др. Они считают, что для успешного профессионально-ориентированного общения, в том числе и иноязычного, коммуникантам необходимо обладать достаточным уровнем сформированности (иноязычной) коммуникативной компетенции.

Коммуникативная иноязычная компетенция трактуется как способность обучающихся использовать средства иностранного языка для решения актуальных для них и общества в целом коммуникативных задач в учебной, бытовой, культурной и производственной сферах; умение использовать языковые и речевые факты для реализации целей общения. С психологической точки зрения, коммуникативная компетенция представляет собой способность говорящего организовать свою деятельность в ее продуктивных и рецептивных видах в соответствии с ситуацией общения.

Р.А. Коновалова характеризует готовность к межкультурному общению как объединенное качество личности, представляющее единство трех взаимосвязанных компонентов:

- познавательного (подразумевает усвоение будущими специалистами интегрированного комплекса лингвистических, теоретических, методических и практических знаний),
- мотивационного (отвечает за формирование положительного отношения к иностранному языку, посредством развития разнообразных профессиональных познавательных мотивов)
- эмоционально-волевого (воспитывает целеустремленность, настойчивость, работоспособность и самоконтроль) [7].

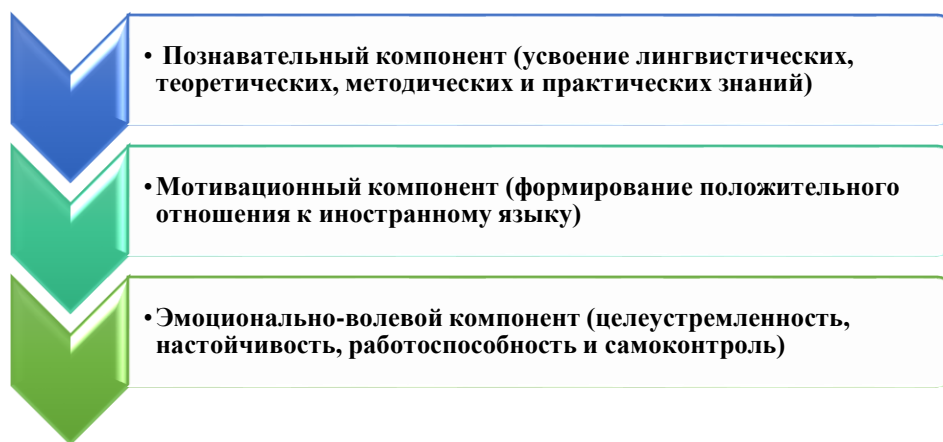

Рисунок 3. Готовность к межкультурному общению (Р.А.Коновалова)

В исследовании И.А. Шапочникова отмечена о трех компонентах готовности будущих специалистов к иноязычному общению: мотивационном (ценностные ориентации, интересы, мотивы), когнитивном (иноязычные знания) и операционном (коммуникативные умения), аргументируя это тем, что именно степень сформированности этих компонентов определяет готовность специалиста к иноязычному общению [11].

Рисунок 4. Готовность будущих специалистов к иноязычному общению (И.А. Шапочникова)

Содержание понятия «коммуникативная готовность к овладению иностранным языком» раскрывается через обоснование его основных компонентов – мотивационного, эмоционально-ценностного, когнитивного, деятельностного и личностного.

Рассмотрим данные компоненты более подробно:

- к мотивационному относятся готовность личности к проявлению коммуникативной креативности в процессе межкультурной коммуникации; установка на межкультурные ценностные ориентации (взаимопрятие, взаимопонимание, взаимодополнение, автономия личности); желание продуктивно взаимодействовать с представителями инокультур; потребность в самореализации и саморазвитии;

- эмоционально-ценностный компонент включает способность к эмпатии, самоконтролю, рефлексии, способность эмоционально откликаться на состояние партнеров по общению, уровень общей культуры, сформированность положительного отношения к изучению иностранного языка;

- когнитивный компонент определяет знания закономерностей межличностного взаимодействия, способность ориентироваться в различных ситуациях общения, владеть инициативой в общении, знание норм и правил общения, умение преодолевать коммуникативные трудности;

- деятельностный компонент определяется разнообразием коммуникативных умений и навыков, способами поведения в коммуникативном взаимодействии, проявлением активности, умением личности управлять собственным коммуникативным состоянием;

- к личностному относится система индивидуальных установок в сфере межличностного общения, коммуникативные свойства личности, характеризующие потребность в общении, отношение к способу общения [12].

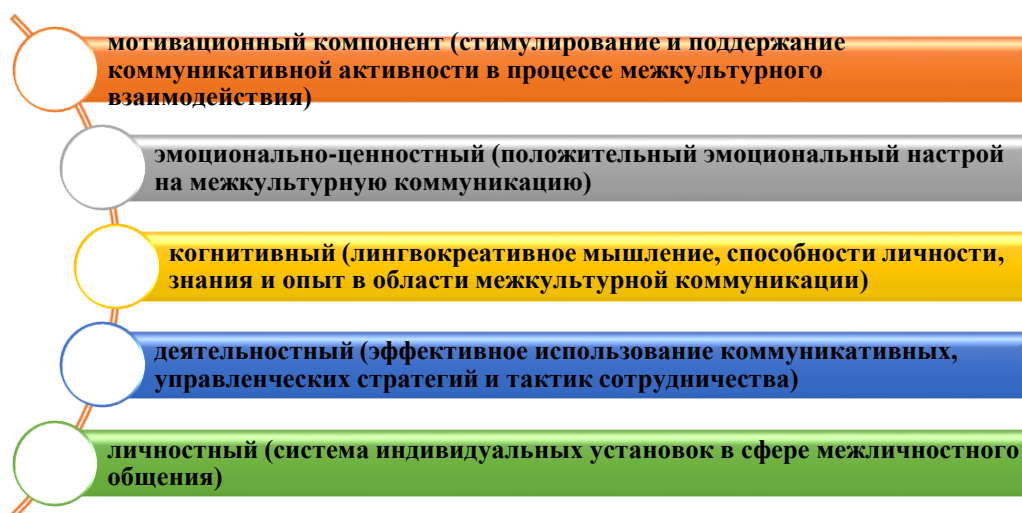

Рисунок 5. – Коммуникативная готовность к овладению иностранным языком

Коммуникативная готовность к овладению иностранным языком интегрирует психологическую готовность, т.е. направленность на коммуникацию, теоретическую готовность в виде необходимого объема знаний и практическую готовность, представленную в сформированности коммуникативных умений, способности преодолевать коммуникативные трудности в овладении иностранным языком.

В исследовании приняли участие магистранты Евразийского национального университета им.Л.Н.Гумилева, обучающиеся в группах с казахским, русским языком обучения, а также в полиязычных группах. Магистрантам были заданы вопросы, связанные с образовательной политикой внедрения трехязычного/полиязычного образования в Казахстане.

На вопрос «Владеете ли вы иностранными языками?» все магистранты знают английский язык и некоторые из них знают еще один дополнительный иностранный язык: турецкий, немецкий, французский, испанский.

Диаграмма 1. «Владеете ли вы иностранными языками?»

На вопрос «Считаете ли Вы необходимым магистру обладать полиязычной компетенцией?» Большинство респондентов ответили положительно, скорее всего на ее необходимость указали 10,5 % слушателей, только 7 % опрошиваемых не считают необходимым обладать данной компетенцией.

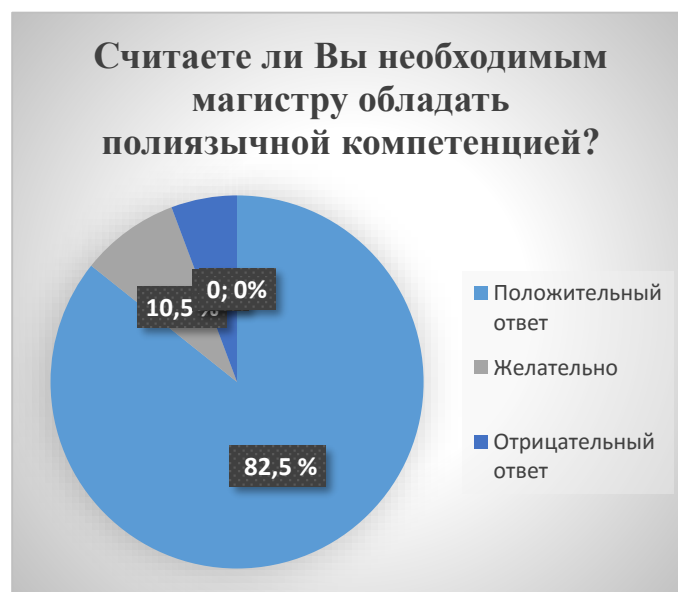

Диаграмма 2. «Считаете ли Вы необходимым магистру обладать полиязычной компетенцией?»

Интересным были ответы магистрантов на вопрос «Хотели Вы преподавать в полиязычной группе?», большая часть респондентов ответили положительно, хотя при этом 28 % участников не хотят преподавать в полиязычной группе и 24 % магистрантов затрудняются с ответом.

Диаграмма 3. «Хотели Вы преподавать в полиязычной группе?»

Далее магистрантам были заданы следующие вопросы: - Что мотивирует Вас при изучении языков (казахский, русский, иностранный); - Что требуется для внедрения трехязычного /полиязычного/ образования в Казахстане?

Ответы магистрантов представлены в рисунке 6.

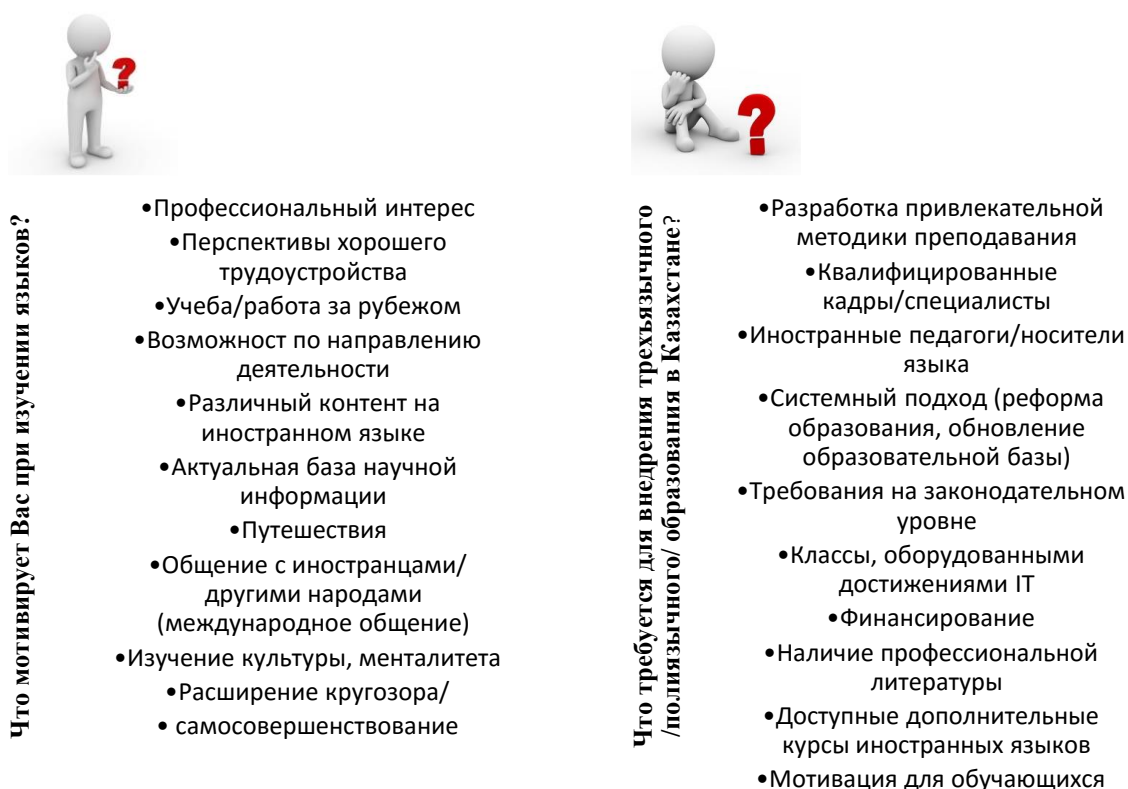

Рисунок 6. Внедрение трехязычного/полиязычного образования

Итак, готовность – особое психическое состояние, позволяющее воспринимать или действовать в определенной ситуации. Изучение проблемы формирования коммуникативной готовности опирается на психологические, философские, лингвистические исследования.

По нашему мнению, коммуникативная готовность к овладению иностранным языком является частью общей профессиональной готовности специалиста и представляет собой сложное профессионально значимое качество личности, включающее направленность на профессиональную межкультурную коммуникацию, языковые знания и коммуникативные умения.

Список использованной литературы:

1. Дурай-Новакова, К.М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности: автореф. дисс. ... докт. пед. наук: 13.00.01 – общая педагогика / К.М. Дурай-Новакова. – М., 1983. – 32 с.
2. Моляко, В.А. Психологическая готовность к труду на современном производстве / В.А. Моляко, М.Л. Смутьсон. – Киев, 1985. – 262 с.
3. Платонов, К.К. Структура и развитие личности / К.К. Платонов. – М.: Наука, 1986. – 255 с.
4. Сластенин, В. А. Педагогика: учеб. пособие для студентов пед. учеб. заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – М.: Школьная Пресса, 2004. – 512 с.
5. Ананьев, Б.Г. Избранные психологические труды / Б.Г. Ананьев / В 2-х т. – М.: Просвещение, 1982. Т.2. – С. 22-23.
6. Левитов Н.Д. Психология характера / Н.Д. Левитов. – Издание 3-е, исправленное и дополненное. – М.: Просвещение, 1969. – 382 с. 83
7. Дьяченко, М.И. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях. Психологический аспект / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, В.А. Пономаренко. – Минск, 1985. – 129 с.
8. Серезжкина, А.Е. Обучение в новой информационной среде: психологопедагогические особенности / А.Е. Серезжкина, В.А. Садыкова // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 1. – С. 54-59.
9. Белоглазова, Т.В. Иноязычная коммуникация в процессе формирования лингвогуманитарной культуры студентов неязыковых специальностей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Т.В. Белоглазова. – Сургут, 2006. – 148 с.
10. Сальная, Л.К. Модель обучения профессионально-ориентированному общению студентов неязыкового вуза: дис. ... канд. пед. наук / Л.К. Сальная. – Таганрог, 2007. – 186 с.
11. Шапочникова И.А. Формирование готовности студентов колледжа к иноязычному общению: дис. ... канд. пед. наук / И.А. Шапочникова. – Магнитогорск, 2005. – 184 с.
12. Нурмухамбетова С.А. Формирование коммуникативной готовности к овладению иностранным языком у студентов неязыковых специальностей: дис. ... канд. пед. наук / С.А. Нурмухамбетова – Астрахань, 2017. – 196 с.

УДК 54:372.8
МРНТИ 31.19.03

N.Akhmetov¹, D.Kassymbekova²

¹d.p.s., professor of the Institute of Natural Sciences and Geography at Abai KazNPU,
Almaty, Kazakhstan

²c.ch.s., Senior Lecturer of the Institute of Natural Sciences and Geography at Abai KazNPU,
Almaty, Kazakhstan

ACTIVIZATION OF COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS BY MEANS OF THE TRAINING GAME «ANALYSIS COURSE»

Abstract

This article outlines the specific features of teaching chemistry using training games. The game form of training is aimed at teaching the students to understand the motives of their teaching, their behavior in the game and in life. It teaches us to formulate goals and programs of our own, as a rule, deeply hidden in the ordinary situation, independent activity and to foresee its immediate results.

Many active methods are characterized by the creation of a learning process in the game environment, which is achieved by introducing roles and interacting with learners, by creating concrete situations and competitiveness, by introducing a system for assessing the results of incentives. Therefore, the use of games and simulations in the professional training of future specialists from the subject of scientific discussions on the pages of the periodical press has grown into a promising area of intensifying student training.

The article shows, a training game that received a conditional title "Analysis course". This game is intended for students studying methods of chemical qualitative analysis. The proposed game is designed to control the

knowledge and training of students in a systematic course of analysis on any of the methods of analysis known and proposed for this purpose.

Key words: educational game, game technology ion, anion, cation, qualitative analysis, cognitive activity.

Н.К. Ахметов¹, Д.А.Қасымбекова²

¹п.ғ.д., Абай атындағы Каз ҰПУ, Жаратылыстану және география институтының профессоры, Алматы қ., Қазақстан

²х.ғ.к., Абай атындағы Каз ҰПУ, Жаратылыстану және география институтының аға оқытушысы, Алматы қ., Қазақстан

«ТАЛДАУ БАРЫСЫ» ОҚУ ОЙЫНЫНЫҢ КӨМЕГІМЕН СТУДЕНТТЕРДІҢ ТАНЫМДЫҚ ІСКЕРЛІКТЕРІН БЕЛСЕНДІРУ

Аңдатпа

Бұл мақалада оқу ойындарын қолдану арқылы химияны оқытудың жеке ерекшеліктері сипатталған. Оқытудың ойын түрі студенттерді өз ілімдерінің себептерін тануға, өмірде және ойын кезінде мінез-құлықтарын түсінуге үйретуге негізделген. Ойын қарапайым жағдайда терең жасырылған өз мақсаттары мен бағдарламаларын, өзіндік іскерліктерін қалыптастыруға және істерінің нәтижелерін алдын-ала болжауға үйретеді.

Көптеген белсенді әдістер оқу үрдісінде ол рөлдерді енгізу және студенттермен өзара әрекеттесу, нақты жағдайларды және бәсекеге қабілеттілікті қалыптастыру, ынталандыру нәтижелерін бағалау жүйесін енгізу жолымен қол жеткізілетін ойын ідңстерін құрумен сипатталады. Сондықтан болашақ мамандарды мерзімді баспасөз беттерінде ғылыми пікірталас тақырыбы бойынша кәсіби даярлауда ойындар мен модельдеуді пайдалану студенттерді оқытуды күшейтудің келешекті бағытына айналды.

Мақалада «Талдау барысы» деп аталатын оқу ойынының мазмұны көрсетілген. Бұл ойын химиялық сапалы талдау әдістерін оқып жатқан студенттерге арналған. Ұсынылған ойын студенттердің білімдерін тексеру мен осы мақсатқа белгілі және ұсынылған талдаудың кез келген әдістеріне жүйелі түрде талдау жүргізуге үйретуге арналған.

Түйін сөздер: оқу ойыны, ойын технологиясы, ион, анион, катион, сапалық талдаудың барысы, танымдық іскерлік.

Н.К. Ахметов¹, Д.А.Қасымбекова²

¹д.п.н., профессор¹, Института Естествознания и географии при КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

²к.х.н., старший преподаватель, Института Естествознания и географии при КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

АКТИВИЗАЦИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ С ПОМОЩЬЮ УЧЕБНОЙ ИГРЫ «ХОД АНАЛИЗА»

Аннотация

В данной статье изложены отдельные особенности преподавания химии с использованием учебных игр. Игровая форма обучения нацелена на то, чтобы научить обучающихся осознавать мотивы своего учения, своего поведения в игре и в жизни. Она учит формировать цели и программы собственной, как правило, глубоко скрытой в обычной обстановке, самостоятельной деятельности и предвидеть ее ближайшие результаты.

Многие активные методы характеризуются созданием учебном процессе игровой обстановки, которая достигается введение ролей и взаимодействием обучающихся, созданием конкретных ситуаций и соревновательности, введением системы оценки результатов стимулирования. Поэтому применение игр и моделирования в профессиональной подготовке будущих специалистов из предмета научных дискуссий

на страницах периодической печати выросло в перспективное направление активизации подготовки студентов.

В статье показана, учебная игра получившая условное название «Ход анализа». Эта игра предназначена для студентов изучающих методы химического качественного анализа. Предлагаемая игра предназначена для контроля знаний и обучения студентов систематическому ходу анализа по какому-либо из известных и предложенных для этого методов анализа.

Ключевые слова: учебная игра, игровая технология ион, анион, катион, ходы качественного анализа, познавательная деятельность.

Game is one of the unique forms allowing making interesting and fascinating not only work of students at the creative and search level, but also everyday steps on material studying which are carried out within the reproducing and transforming levels of cognitive activity in assimilation of the facts, laws, regularity, etc.

Until now, in domestic and foreign scientific and methodological literature there was not enough recognized literature on gaming activities. This is due to the existence in the world: a variety of different types of games, which made the question of describing gaming activities one of the most important, facing modern game theory. Such a state naturally influenced the analysis of the use of gaming training in educational institutions, the analysis of the latest literary data, but still allowed to determine the place of training games in their common system.

The problem of gaming learning, as it has evolved to the present time, is of great interest for understanding the game activity of a person, including when using games in the process of learning it. Previously, various classifications of games based on a number of common features or grounds were proposed, allowing for appropriate division into types of games. Most of these common features allow the division of the game most often from one-sided positions, without solving a common problem. So, in elementary school games are classified according to the main characteristics of the academic subject, which forms the student's ideas about the general concepts of the subject, such as counting, shape, color, etc. In secondary school, the division of games is most often done according to the academic disciplines or didactic tasks facing the teacher. At the same time, to some extent, some combinations are possible within the limits of existing signs and classifications. The most often distinguished are verbal, construction, mobile, constructive, plot-role and other types of games [1, p.204].

The system of professional development, higher and secondary special school also offer various types of simulation games and modeling (role, management, economic, etc.), based on a conventionally chosen characteristic of the relevant games, a common characteristic or characteristics. The selection of such features is an independent problem that the researcher must solve, in determining which type of games to include the game used in training or in determining approaches to creating a classic game.

M. Klarin for similar cases the scheme of the description of game is proposed, which includes the following main components: 1. Title. 2. Subject area of knowledge and skills. 3. Level of training, age of the players, their number. 4. Game equipment, venue and time frame of the game. 5. Game actions, rules of the game, a brief description of its course (scenario), including preparation [2-3, p.56].

If we consider the systematization of games, proposed by different authors, then it can be noted that in most of them there is indicated the course of the game activity of a person in two main types of game: natural and artificial [4, p.379].

To the natural type of games are those in the creation of which the person did not take any conscious participation, the artificial type of games is the result of people's creativity, and some of them are the result of the creativity of many generations.

All art games can be divided into so-called "non-academic games", intended primarily for entertainment, and "academic games" designed primarily for learning or based on training. All art games can be divided into so-called "non-academic games", intended primarily for entertainment, and "academic games," primarily designed for training or based on training.

Now, "academic games" are also commonly called "educational games", since, and in our opinion, too, this name is more consistent with this kind of games. Further division of "academic games" is associated with the technology of their creation and use. So, if the game models any process being studied, or any reality is imitated, the environment in which they will play and that allows players to look inside the system, object or simulated process, these games belong to the subgroup of "simulation games." To "non-imitative games" (educational) include games in which players use the principles of the subject, discipline and solve problems associated with them [5].

In order to develop the cognitive skills of students, we developed a training game that received the conditional title "Analysis course." This game is intended for students studying the methods of chemical qualitative analysis.

It is designed to control the knowledge and training of students in a systematic course of analysis on any of the known and proposed methods for analysis. Since already in the first weeks of training in the laboratory practical work it is planned to solve experimental problems for the detection of cations of various groups, then before the students it is necessary to theoretically analyze the generally accepted course of analysis of these groups, for which it is convenient to use the educational game". The rules of the game "Analysis course" are simple, as is its material design. It is most convenient to explain these rules, using the scheme for the analysis of cations of the ammonium carbonate group, from the hydrogen sulfide analysis method shown in Fig. 1.

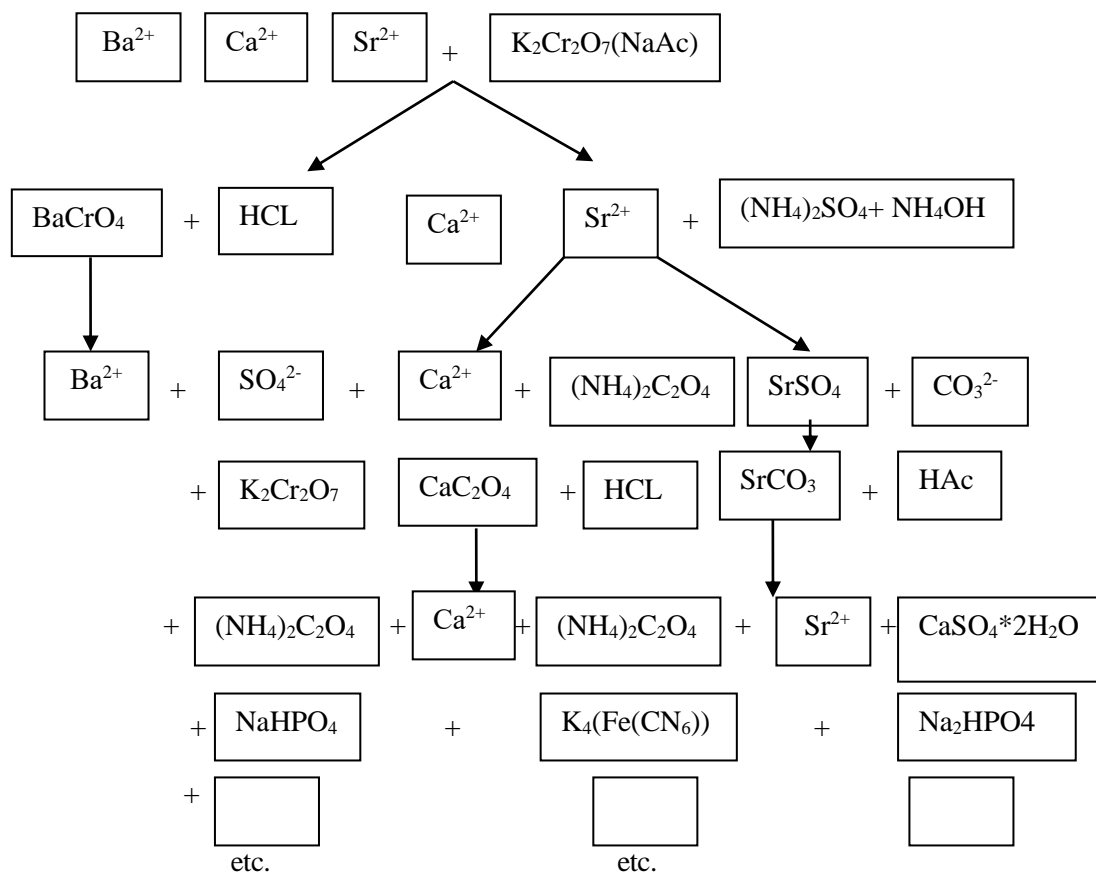

Figure 1. Scheme of analysis of the group of ammonium carbonate, used to explain the rules of the game «ANALYSIS COURSE»

In Figure 1, an analysis of the group of cations presented is given in detail. The teacher, preparing for the lesson, prepares this scheme for analyzing ions (with the properties and analysis of which he wants to introduce students), on the paper and dividing into the corresponding individual cards. In Figure 1, the locations of the division of cards are indicated by a dotted line. The training game "Analysis course" is conducted by these cards and ends at the moment when the scheme of the hypothetical analysis is fully constructed. The winner of the game is the one from the students who will gain the most points. Points for student-players are credited for the correct answer (one point each) at the moment when the cation being identified is singled out individually, and the playing student, in order of his own order and priority, "opens" to his specific reagent with an explanation of the resulting phenomena. For example, for the Ba^{2+} cation isolated individually, such reagents can be potassium dichromate, anion SO_4^{2-} , ammonium oxalate, sodium hydrogenphosphate, flame staining reaction. Next, students have the task of finding a reagent, which is necessary for determining the Ca^{2+} cation. For example, ammonium oxalate (ammonium oxalate) in an acetic acid solution forms a white crystalline precipitate (in the absence of Ba^{2+} and Sr^{2+}) and potassium hexacyanoferrate (II) $K_4 [Fe (CN)_6]$ from solutions of calcium salts in the presence of an ammonium buffer, precipitate insoluble in acetic acid. Students should build a scheme: White precipitate of $SrCO_3$, White precipitate of $SrSO_4$, Yellow precipitate of $SrCrO_4$, etc. Flame staining is carmine-red. To determine the Sr^{2+} cation, gypsum water (a saturated aqueous solution of $CaSO_4 \cdot 2H_2O$) is required to form a

white crystalline precipitate with strontium ions. The volatile salts of strontium (SrCl_2 , $\text{Sr}(\text{NO}_3)_2$) stain the flame of the gas burner in carmine-red color.

Since the game also considers the selection sequences, and then the determination of the cations, it is necessary to carefully monitor the sequence to be strictly followed. In the event that the student names a properly specific reagent, not available on cards, he is also encouraged. If the student reports more detailed information on the proposed reaction, he can be encouraged by an additional point. Additional information on the reaction may include: environmental conditions, ion and factor reactions, etc.

Some of the specific reagents for strontium and calcium are also shown in Fig. 1. There are cases when in the course of the game, during its full turnover (the game "Analysis course" is conducted in order of priority in a circle, clockwise with the right to throw no more than one card per turn), no table is generated for the construction of the table card. This happens in those cases when the card is necessary) is in the player who does not know the training material well. At such moments, after completion of this type of turnover, students should be asked (in order of priority) to name the card with the chemical symbol necessary for further play. Then, after the correct answer, the card is placed in the space allocated to it, and the student-player, who named it, is awarded an additional point. Student, who had this card, is punished by withdrawing one point from him.

The game itself begins with a teacher who puts out the carotid ion for which analysis is necessary. The composition of the ions is selected directly by the teacher, depending on the questions studied. To play the game "Analysis course" is recommended by groups of no more than 5-6 students, with the number of cards not exceeding 40. Mixtures of ions for analysis are better to choose simpler, but to have a large number of their options.

Any element of the occupation diversifies the practical research activity of students, they are carried away by work with chemical equipment and reagents, carries the problem of searching, applying chemical knowledge to solve a particular problem. To enhance the perception effect in the conduct of educational games, chemical experiments can be used. But in any case, it is necessary to be guided by the safety rules when working with chemicals, own the methodology for conducting demonstration experiments.

The game is a bridge between concrete experience and abstract thinking, and it is the symbolic function of the game that is most important. In the game there is a resolution of conflicts and the transfer of feelings.

If the traditional educational process is associated with the transfer - receiving information, processing skills and cognitive creativity, then in the game the participant sets his own goal, seeks ways to achieve it, selects the material, while he is responsible not only for his behavior and results, but also for success of the whole group.

The proposed games and game situations are different not only in form, but also in the nature of the activities carried out by students in their implementation. They provide an opportunity, along with traditional forms of education, to significantly increase the motivational sphere of the educational process, which will undoubtedly impact the qualitative and quantitative indicators of cognitive activity of students in chemistry classes.

The game is relevant at the present time and because of the oversaturation of the modern student information. The game is important for the formation of a friendly team, and for the formation of independence, and for the formation of a positive attitude towards work. All these educational effects are based on the influence that has on the mental development of students, on the formation of his personality.

References:

1. Pidkasisty PI, Arystanov M.Zh., Khaydarov Zh.S. *Problem-model training; questions of theory and technology*. - Almaty, Mektep, 1980, - P.204
2. Clarin M.V. *Use of didactic games in US schools. Express information // Pedagogy and public education abroad*. - M.: NIIOP APN. - 1982. - Issue 3/5. - P.16
3. Clarin M.V. *Game in the educational process // Soviet pedagogy*. - 1985. - № 6. 56-71p.
4. Norm R., Cleaves A. *The Guide for Simulation Games on Education*. 1980. 378-380 p.
5. Akhmetov N.K. *Theory and practice of gaming learning in the preparation of a teacher*. - Almaty Republican Publishing Office, - 1995, - 154-156 p.

К.Жапалова¹

*¹аға оқытушы, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті
Атырау қ., Қазақстан*

БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІНІҢ БАТИК ЖАНРЫ НЕГІЗІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ ЭСТЕТИКАЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ДАМУДЫҢ МӘНІ

Аңдатпа

Бұл мақалада бейнелеу өнерінің батик жанры негізінде студенттердің эстетикалық мәдениетін дамытудың мәні ашып көрсетіледі. Оның мәні тұтастық бөліктердің арақатынасы мен өзара байланысы ретіндегі құрылымы, қозғаушы күші және заңдылықтары деп түсіндіріледі. Экологиялық мәдениеттің мәнін талдау келесі компоненттерді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді: эстетикалық қабылдау, эстетикалық қызығушылық, эстетикалық талғам, эстетикалық қажеттілік, эстетикалық мұрат, эстетикалық сана, эстетикалық қарым-қатынас, эстетикалық бағалау, эстетикалық рахаттану, эстетикалық сезім. Студенттердің эстетикалық мәдениетін қалыптастыру бұл студент тұлғасының қабілеттерін мақсатты бағытта бейнелеу өнеріндегі (батик) әсемдікті қабылдау мен түсіну, тұлғаның эстетикалық сезімдері мен рухани өсуін ұйымдастыру арқылы дамыту үрдісі. Бұл контексте эстетикалық тәрбие тұлғаның жинақталған эстетикалық тәжірибесін есепке ала отырып, эстетикалық мәдениетін қалыптастырудың педагогикалық шарттастырылған үрдісі ретінде қатысады.

Түйін сөздер: мәдениет, эстетикалық мәдениет, қолданбалы өнер, бейнелеу өнері, батик, эстетикалық талғам, эстетикалық сезім, эстетикалық қабылдау, эстетикалық қызығушылық, эстетикалық тәрбие.

К.Жапалова¹

*¹ старший преподаватель, Атырауский государственный университет имени Х.Досмухамедова
Атырау, Казахстан*

СУЩНОСТЬ РАЗВИТИЯ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА ЖАНРА БАТИК

Аннотация

В данной статье рассматривается сущность развития эстетической культуры студентов на основе изобразительного искусства жанра батик. Под его сущностью понимается его структура как соотношение и взаимосвязь частей целого, движущие силы и закономерности. Анализ сущности эстетической культуры позволяет выделить следующих компонентов: эстетическое восприятие, эстетический интерес, эстетический вкус, эстетическая потребность, эстетический идеал, эстетическое сознание, эстетическое отношение, эстетическая оценка, эстетическое наслаждение, эстетическое чувство. Формирование эстетической культуры студентов это процесс целенаправленного развития способности личности студента к восприятию и пониманию прекрасного в изобразительной искусстве (батик), организация чувств, духовного роста личности. В данном контексте эстетическое воспитание выступает как педагогически обусловленный процесс становления эстетической культуры личности с учетом накопленного эстетического опыта.

Ключевые слова: культура, эстетическая культура, прикладное искусство, изобразительное искусство, батик, эстетический вкус, эстетическое восприятие, эстетический интерес, эстетическое воспитание.

ESSENCE OF DEVELOPMENT OF AESTHETIC CULTURE OF STUDENTS BASED ON THE FINE ART OF THE GENRE BATIK

Abstract

This article examines the essence of the development of students' aesthetic culture based on the fine arts of the batik genre. Its essence is understood as its structure as a ratio and interrelation of parts of a whole, driving forces and laws. The analysis of the essence of aesthetic culture allows to distinguish the following components: aesthetic perception, aesthetic interest, aesthetic taste, aesthetic need, aesthetic ideal, aesthetic consciousness, aesthetic attitude, aesthetic evaluation, aesthetic pleasure, aesthetic feeling. Formation of the aesthetic culture of students is the process of purposeful development of the student's personality ability to perceive and understand the beautiful in the visual arts (batik), the organization of feelings, spiritual growth of the personality. In this context, aesthetic education acts as a pedagogically determined process of the formation of an aesthetic culture of a person, taking into account accumulated aesthetic experience.

Key words: culture, aesthetic culture, applied art, visual art, batik, aesthetic taste, aesthetic perception, aesthetic interest, aesthetic education.

Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына жолдауында: Білім беру ісінде 4К моделіне: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар аударылуда» - деп атап ерекше көрсетілуі болашақ мамандар даярлауға қойылатын талаптарды күшейтеді [1].

Осы тұрғыдан бейнелеу өнерінің батик жанры негізінде студенттердің эстетикалық мәдениетін дамытудың мәнін зерттеу өзектілігі айқындала түседі.

Өскелең ұрпақты қазақ халқының қолданбалы өнеріне баулу мәселесі Б.Алмұхамбетов, С.А.Жолдасбекова, М.Ж.Қозыбақов, А.Д.Райымқұлова, К.О.Жеделов, С.Толыбеков, С.Төленбаев, М.Өмірбекова, Б.Байжігітов, басқа да ғалымдар еңбектерінде көркемдік, әсемдік, эмоционалдық сезімін дамыту, оның эстетикалық тәрбие берудегі мүмкіндіктері тұрғысынан қарастырылады.

Мәдениет халықтың өз топырағында шыңдалып, тумалас ұрпақтың ғасырлар бойы қалыптасып жинақталған өмір тәжірибесінің, сондай-ақ бүкіл адам баласының өндірістік, қоғамдық, саналылық, эстетикалық, тұлғалық, даралық бітім-болмыстарының жетістігінің жиынтығы.

С.С.Аверенцев мәдениетті «материалдық және рухани еңбек өнімдерінде, әлеуметтік ережелер мен мекемелер жүйесінде, рухани құндылықтарда, адамдардың табиғатқа, өзара және өз-өзіне қарым-қатынасының жиынтығында көрінетін адамның тіршілік әрекетін ұйымдастыру мен дамудың арнайы тәсілі», - деп көрсетеді [2].

Этикалық сөздікте мәдениет ұғымына төмендегідей сипаттамалар беріледі: «мәдениет адамның рухани өмірінің барлық формаларын ойлауды, дін мен этиканы біріктіреді; адамның ішкі болмысының мәнін бекітеді; адамды жоғары дәрежеде ойлауға ұмтылдырады» [3].

В.М.Межуев «мәдениетті адамның өзіндік адамзаттық еңбегімен байланысты туындайтын өнім, оның қоғамдық тұрмысының тұтастығы» ретінде қарастырады [4].

Б.Р.Қазыханова қазақ өнері, оның түрлері мен жанрларының қалыптасуы мен дамуы, олардың халықтың эстетикалық мәдениетінде көрініс табуын зерттеді [5].

Педагогикалық тұрғыдан, «мәдениет адамдардың бірлесе ғылыми, моральдық, әлеуметтік, көркем және техникалық құндылықтар жасаудағы қарым-қатынастардың жиынтығы». Сондықтан мәдениет адаммен тікелей қатынаста өмір сүреді. Ол қатынастың мәні мынада, адам бұрыннан жасалып келген мәдениетті бойына сіңіреді, қабылдайды, өзінің болашақ қызметінің алғышартына айналдырады. Сөйтіп өз білімін, икемін, қабілетін дамыта отырып, өзінің мәдениетті, адамдық мәнін жасайды.

Ш.Әлжанов эстетикалық тәрбиенің міндеттерін: оқушылардың шығармашылық бейімделуі мен шығармашылық ойлауын дамыту; оларды әр түрлі материалдардың қасиеттерімен таныстыру; еңбек мәдениетіне қажетті дағдыларды қалыптастыру; ең таңдаулы көркем туындылар үлгілерімен (картиналар, ою-өрнектер, мүсін, сәулет өнері шығармалары) таныстыру, өз бетінше сындық баға беруге үйрету [6, 87 б.] деп айқындаса, С.Қожахметов эстетикалық тәрбиенің адам жаратылысын жетілдіретінін, жоғары

сезімдерді оятатынын, өнер қазыналарын қолдануға үйретеді, балалардың «өзіндегі затты» «барлығына арналған затқа» айналдыру үшін бейтаныс танылмаған сұлулықтың сырын ашуды мақсат етіп қояды деп тұжырымдай келе, «...мұғалім тамаша көркемдікті, әсемділікті, сұлулықты түсіне біліп, оқушылардың алдына олардың сырын аша білу керек. Сонымен қатар теория және практика жүзінде творчествоның заңдарын да біле отырып, ол әдемілікті, тамаша сұлулықты іс жүзінде жасай алатындай болуы керек...» - деп мұғалімнің өзінің эстетикалық тәрбиелігіне де баса көңіл бөледі [6, 271 б.].

Ю.К.Бабанский «эстетикалық тәрбие беру бұл өнердегі әсемдікті дұрыс түсіну мен толық құнды қабылдау қабілеттерін тәрбиелеу, ол оқушыларда көркемдік ұғымдар мен эстетикалық құндылықтардың нағыз белгілерін анықтауға көмектесетін көзқарастар мен сенімдер жүйесін қалыптастырады», - деп тұжырымдайды [7].

И.Ф.Харламов «эстетикалық тәрбие берудің мәні оқушылардың өнер саласында өздерінің шығармашылық дарынды талаптарын дамыту, олардың өмір мен өнердегі әсемдікті дұрыс түсініп, толыққанды қабылдау және эстетикалық түсініктер, мәнерлер мен идеяларды тудыра білу қабілеттіліктерін қалыптастыруға бағытталған оқушылардың әр түрлі көркемдік эстетикалық әрекеттері», - деп атап көрсетеді [8].

Б.Т.Лихачев «эстетикалық тәрбиелеу «Әдемілік заңы бойынша» өмір сүруге, өмір мен өнердегі әсемдік пен тұрпайылықты, асқақтық пен таяздықты, трагедиялық пен комедиялықты қабылдау мен бағалауға қабілетті, шығармашылығы жоғары жеке тұлғаны қалыптастыруға мақсатты бағытталған үрдіс», - деп түйіндейді [9].

Бұл контексте эстетикалық тәрбие мақсатты бағыттағы, педагогикалық шарттастырылған тұлғаның жинақталған эстетикалық тәжірибесіне сүйенетін үрдіс ретінде қарастырылады, оның нәтижесінде эстетикалық мәдениет қалыптасады.

Студенттердің эстетикалық мәдениетін дамытуда әдіснамалық тұғыр ретінде таным теориясы ерекше. Өйткені, таным адам санасын дамытудың шарты, адам танымы белгілі бір қоғамда, қоғамның практикалық қажеттілігіне сәйкес жүреді. Демек, мәдениет адамның танымдық қызметінің маңызды бір формасы болып табылады. Таным үрдісінде жеке тұлғаның жалпы мәдениетінің, соның ішінде эстетикалық мәдениетінің қалыптасуы маңызды орын алады. Нәтижесінде оның объективті дүниеге қатысты эстетикалық талғамы, санасы, көзқарасы мен сенімі және мұраты қалыптасады. Сонымен қатар таным үрдісі сезімдік және рационалдық жақтардың диалектикалық бірлігі, сезімдік таным сезім мүшелері (көру, есту, сезіну) және сезімдік таным формалары (қабылдау, түйсіну, елестету) арқылы жүзеге асады.

Қолданбалы өнер халықтың сәндік, әшекейлік, көркемдік, қажеттік өнер туындылары болып табылады, ал оның пәні студенттердің көркемдік эстетикалық талғамының дамуына әсер ететін, еңбекке деген ынтасын қалыптастыратын, оларды техникалық біліммен қаруландыратын шығармашылық оқу түрі.

Шығармашылық жұмыстарының негізгісі халықтың көркем өнерінің сурет саласы - бейнелеу өнері, ал оның жанры - батик. Батик (малайяша – batik) – айшықтау әдісі және нақышталып, безендірілген алуан түсті мата. Бұл әдіс бойынша бояу сіңбейтін құрамдас заттармен («ыстық батикті» қолданғанда қыздырылған балауыз, «суық батикті» қолданғанда резина желім) матаға әр алуан айшықты кескіндер, нақыш-өрнектер салады, одан кейін матаны бояйды. Қосымша түс, рең беру үшін жапсырылған балауыз ара-тұра алынып тасталады да, мата еселеніп қайта боялады. Индонезия, Үндістан, т.б. халықтар ыстық батикті ертеден білген. Еуропада батикті сәнді маталарға XX ғасырдың басында қолдана бастады [10].

Сонымен, батик матаны қолмен безендірудің ерекше техникасы, яғни матаға суретті түсіру. Ол ұзақ ғасырлар бойы әшекей немесе киім ғана емес, өзіндік жазба, ой білдірудің құралы да болған. Батиктің туған жері Индонезияның Ява аралы, онда қолдан суреттер салынған маталар күні бүгінге дейін кеңінен қолданылады. Матаға сурет салудың бұл әдісі ерте заманнан ежелгі Шумер, Перу, Жапония, Шри-Ланка, Үндіқытай, Африка елдерінде қолданылған. Қазіргі таңда Қазақстанда да жан-жақты терең меңгерілуде.

Көркем өнер қоғамдық сананың көркемдік ойлау тәсіліне негізделетін саласы, өмір құбылыстарын бейнелеп көрсету құралы. Шығармашылық өнердің сан алуан түрлері (сурет, бейнелеу өнерінен бастап, ән, музыка, сәулет өнері, ою-өрнек, өлең, қара сөз) көркем өнер дүниесіне жатады. Сан салалы жанрда жасалып тұрғанымен, олардың бәрі, айналып келгенде, дүниені эстетикалық жолмен, әдеміні сезіну арқасында пайда болған нәрселер. Көркем өнер адамның екінші өмірі, сезім дүниесінің көркем бейнелер арқылы табиғи жаратылыстан тыс өзгеше өмір сүруі. Мұның бәрі, түйсік, түсінік көркемдік ойлау қабілетінен тұмақ. Дүниені көркемдік жолмен танып, оның бейнесін келтіруге ұмтылу әріден, көне заманнан басталатыны анық.

Демек, эстетикалық тәрбие болмыстағы және өнердегі сұлулық пен әсемдікті, сезім мен талғамды тәрбиелейтін, өнерде және өмірде сұлулықты жасау, оған қатысу қабілетін қажетсінуін қалыптастыратын жалпы тәрбие саласының құрамдас бөлігі. Студент тұлғасын болашақ маман ретінде қалыптастыру үрдісін ұйымдастыруда оның мәдениетке енуіне зер салу, бүгінгі мәдени жетістіктер дәрежесінде әлемдік мәдениетпен қарым-қатынас жасауының мәнін түсінуін қарастыру көзделінеді.

Жоғарыдағы ғалымдар еңбектеріне жасалған талдау қазіргі заманғы студенттердің эстетикалық мәдениетін қалыптастырудың екі бағытын анықтауға мүмкіндік береді: біріншісі, эстетикалық талғамын, бағалауын және сезімін тәрбиелеу; екіншісі, жоғары оқу орнындағы тәрбиелік іс-шаралар жүйесіндегі эстетикалық мәдениетін қалыптастыру тәжірибесін зерттеу және сипаттау.

Қорыта келгенде, эстетикалық мәдениет базалық мәдениеттің компоненті ретінде адамзаттық тәжірибені жинақтаудың және дамытудың қажетті факторы болып табылады. Студенттердің эстетикалық мәдениетін дамыту эстетика құндылықтарын (көркемдік құндылықты) меңгерумен анықталады: біріншіден, ол кейбір заттар; ал екіншіден, адам мен қоғам үшін мәнді әрі маңызды. Көркемдік құндылық бұл өнер туындылары, ол адамдардың жоғары деңгейіндегі қажеттілігі мен қызығушылығына байланысты. Бұл өнер шығармалары адамдардың сезімдеріне, ақыл-ойларына, ерік-жігеріне оң ықпал етуі арқылы рухани дамуына бағыт-бағдар береді. Бейнелеу өнерінің батик жанры студент тұлғасының жан-жақты дамып жетілуіне, оның эмоционалды күйіне, интеллектуалды өсуіне ықпал етіп, адамзаттың сан ғасырлық мәдени тәжірибесінен нәр алуына мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан. www.akorda.kz.
2. Аверенцев С.С. *Философский энциклопедический словарь* – М.: Советская энциклопедия, 1989 - 582 с.
3. *Словарь по этике / Под ред. И.С.Кона.* – М.: Политиздат, 1993.- 445 с.
4. Межуев В.М. *Культура и история.* – М.: Политиздат, 1997. – 197с.
5. Қазыханова Б.Р. *Қазақ халқының эстетикалық мәдениеті.* – Алма-Ата, 1973. – 232б.
6. Абиев Ж. *Педагогика тарихы: Оқу құралы.* – Алматы: «Дарын», 2006. – 480 б.
7. Бабанский Ю.К. *Педагогика.* – М.: «Просвещение», 1988. – 478с.
8. Харламов И.Ф. *Педагогика.* – Минск, 2002. – 354с.
9. Лихачев Б.Т. *Педагогика. Дәрістер курсы. ИПК және ФПК тыңдаушылары мен педагогикалық оқу орындары студенттеріне арналған оқулық.* – М.: «Юрайт», 1999. – 523с.
10. <https://kk.wikipedia.org>.

МРНТИ 14.35.09

А.С.Минтасова¹ Г.Б.Алимбекова²

¹6D011000- Физика мамандығының 2 курс докторанты, Абай атындағы ҚазҰПУ,
Алматы қ., Қазақстан

²п.ғ.д., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ,
Алматы қ., Қазақстан

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА МЕДИЦИНАЛЫҚ БИОФИЗИКА ҰҒЫМДАРЫН ТИІМДІ МЕҢГЕРУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада болашақ медицина мамандарының кәсіби қалыптасуына әсер ететін медициналық биофизика пәнінің қажеттілігі қарастырылып дәлелденген. Сонымен қатар, медициналық биофизика пәнінің мазмұнын меңгеруге қажетті негізгі ғылыми ұғымдардың мағынасы айқындалған. Медициналық биофизика ғылымындағы биоэлектрлік потенциалдар құбылысының шығу тарихы мен даму кезеңдерін зерттеген алғашқы шетелдік және отандық ғалымдардың еңбектеріне қысқаша шолу жасалған. Онда білім алушыларға медициналық биофизика ұғымдарын нәтижелі меңгеруінің өзіндік заңдылықтары айтылған. Биоэлектрлік потенциал, мембраналық потенциал сияқты ұғымдарға анықтама берілген. Жасушалардың қозуы, жасуша ішіндегі үдерістерді реттеу, жүйке жүйесінің жұмысы, бұлшық еттердің жиырылуы тірі жасушалар мен ұлпалардағы физикалық құбылыстар әсерінен болатындығы баяндалған. Мақаладағы негізгі қарастырылған медициналық биофизика ұғымдарының мазмұны мен мағынасын нәтижелі меңгеру үшін, медициналық биофизика пәніндегі биоэлектрлік потенциалдар тақырыбына арналған жаттығу есептері ұсынылған.

Түйін сөздер: медициналық жоғары оқу орны, медициналық биофизика, биоэлектрлік құбылыс, биоэлектрлік потенциал, мембраналық потенциал, тыныштық потенциалы, әсер потенциалы.

А.С.Минтасова¹, Г.Б.Алимбекова²

¹докторант 2-курса КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

²д.п.н., профессор, КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

ПУТИ ЭФФЕКТИВНОГО УСВОЕНИЯ ПОНЯТИЙ МЕДИЦИНСКОЙ БИОФИЗИКИ В ВУЗАХ

Аннотация

В данной статье рассмотрена и доказана необходимость предмета «Медицинская биофизика» для профессионального формирования будущих медицинских специалистов. Вместе с тем, определены сущности основных понятий, встречающихся в усвоении содержания предмета «Медицинская биофизика». Рассмотрены труды зарубежных и отечественных ученых, исследовавших историю и науку предмета «Медицинская биофизика». Здесь изложены основные закономерности результативного усвоения обучающимися понятий медицинской биофизики. Даны понятия «Биоэлектрический потенциал», «Мембранный потенциал» и другие определения. Объяснены происхождение возбуждения клетки, регулировка процессов внутри клетки, работа нервной системы, сокращение мышцы под влиянием живых клеток и физических явлений в тканях. Предложены задачи по теме «Биоэлектрические потенциалы» для усвоения сущности и содержания основных рассмотренных понятий предмета «Медицинская биофизика».

Ключевые слова: медицинский вуз, медицинская биофизика, биоэлектрическое явление, биоэлектрический потенциал, мембранный потенциал, потенциал покоя, потенциал действия.

¹PhD student of the KazNPU named after Abai, Kazakhstan, Almaty

²d.p.s, professor of the KazNPU named after Abai, Kazakhstan, Almaty

METHODS AND WAYS OF EFFECTIVE UNDERSTANDING OF CONCEPTIONS OF MEDICAL BIO-PHYSICS AT HIGHER SCHOOLS

Abstract

This article deals with the necessity of the "Medical Biophysics" subject with the aim of forming future medical experts. At the same time the essence of main conceptions occurred in the process of study "Medical Biophysics" subject have been defined. Some works of foreign and domestic scientists researching the history and science of "Medical Biophysics" have been examined as well. The article presents some general regularities of effective understanding conceptions of Medical Biophysics by students. Such conceptions as "Bio-Electric Potential", "Membrane Potential" and others have been given in the article. The origin of cell excitation, regulation of processes inside the cell, work of the nervous system and work of muscles under the influence of living cells and physical phenomena in tissue have been explained. Some goals on the theme "Bio-Electric Potentials" for understanding the essence and content of main examined conceptions of this subject have been offered.

Key words: Medical Higher School, Medical Biophysics, Bio-Electric phenomenon, Bio-Electric Potential, Membrane Potential, resting potential, activity potential.

Білім беру сапасын көтеруге бағытталған жаһандық білім кеңістігінде, ақиқатқа негізделген тенденциялар адами капиталды қалыптастыру құралы ретінде білімді жаңарту және білім сапасы ұғымының аясын кеңейту болып табылады. Осыған орай Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың 2018 жылы қаңтардың 10-шы жұлдызындағы «**Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері**», - атты Қазақстан халқына Жолдауында адами капитал сапасын жақсарту мәселесін көтере отырып, «Барлық жастағы азаматтарды қамтитын **білім беру ісінде өзіміздің озық жүйемізді** құруды жеделдету қажет. Білім беру бағдарламаларының негізгі басымдығы **өзгерістерге үнемі бейім болу және жаңа білімді меңгеру қабілетін** дамыту тиіс» - деп міндеттейді [1].

Болашақ мамандарға кәсіби бағытта білім беру – олардың бойында кәсіби қабілеттілікті, өз бетінше білім алуға даярлықты, әлеуметтік және кәсіби ұтқырлықты қалыптастыруды көздейді. Жалпы, жоғары білім беру жүйесі ғылыми-педагогикалық тұрғыдан құрылған, жүйелі түрде бір-бірімен тығыз байланысқан, бір мақсатқа негізделген үрдістерден тұратыны белгілі. Осындай үрдістер арқылы іргелі және клиникалық ғылыми біліммен қаруланған, мамандығы бойынша теориялық білім мен кәсіби дағдыларды толық меңгерген, сонымен қатар, ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуге дағдыланған, өз бетінше білімін жетілдіре алатын маман даярлауға болады, бұл болашақ маманды кәсіби дайындаудың алғы шарты болып табылады [2]. Осы аталған міндеттерді жүзеге асырудың бір жолы ретінде, медициналық жоғары оқу орнына қажетті «Медициналық биофизика» пәнін оқу үдерісіне кіргізу болашақ мамандарды кәсіби бағытта даярлау жолдарының бірі.

Медициналық биофизика биологиямен, физикамен, химиямен және математикамен өте тығыз байланысты пән. Басқа ғылым саласы сияқты биофизикалық білім ғылыми фактілерден, ұғымдардан, заңдардан, теориялардан, зерттеу әдістерінен, қолданбалы мәселелерден құралады. Бұл аталып көрсетілген білім беру құраушылары бір-бірімен тығыз байланыста болады.

Жоғарыда айтылғандай, медициналық биофизика ғылымы да белгілі бір ұғымдар жиынтығынан, заңдылықтардан тұратын ғылымның бірі болып табылады. Қазіргі медициналық биофизикада кездесетін көп ұғымдардың бірі – биоэлектрлік потенциал. Биоэлектрлік потенциалдар дегеніміз – тірі жасушалар мен ұлпаларда (тіндерде) пайда болатын электрлік құбылыстар. Электрлік потенциалдардың айырымы - тірі ұлпаның екі нүктесі арасындағы биоэлектрлік белсенділіктің көрсеткіші.

Білім алушылардың жалпы пән бойынша білімдерін жетілдіру сол пәннің негізін құрайтын білім құраушыларын игерту болып табылады. Оқытудың сапасын көтеру, оның заман талабына сай болуы білім жүйесінің маңызды құраушыларының бірі болатын, ғылыми ұғымдарды білім алушылардың меңгеруімен тығыз байланысты [3].

А.В.Усова білім алушыларда ұғымдарды қалыптастыру үдерісінің төмендегідей өзіндік заңдылықтарын көрсетеді:

- білім алушылар санасында ұғым қалыптастыру күрделі де уақыт бойынша ұзақ үдеріс. Білім алушылар ұғымды бірден меңгермейді, оның мазмұнын, көлемін, басқа ұғымдармен байланысы және қатынастарын біртіндеп игереді;

- қандай да бір пәнді оқу барысында білім алушыларда алдымен жекелеген, содан соң ұғымдар жүйесі қалыптасады (тақырып, тарау не бөлім бойынша);

- белгілі бір жүйе ұғымдарын қалыптастыру басқа да жүйе ұғымдарымен байланыстырылып оқытылса, нәтижесі жоғары болады;

-осы ғылым саласы ұғымдарын қалыптастыру – ол ұғымдардың басқа ғылымдардың ұғымдарымен байланысы жүзеге асырылғанда, оларды меңгеру ойдағыдай болады;

-жаңа ұғымдарды қалыптастыру үдерісімен бір мезгілде бұрын қалыптасқан ұғымдар мазмұны да тереңдей түседі [4].

Оқытушы білім беру барысында осы аталған заңдылықтарды оқу үрдісінде орынды қолдана білсе, білім алушыларда медициналық биофизика ұғымының қалыптасу үдерісі нәтижелі болар еді.

Биоэлектрлік құбылыстардың бар болуы туралы алғашқы ғылыми мәліметтер XVIII ғасырдың үшінші ширегінде кейбір балықтардың (шеміршекті балық, жыланбалық) электрлік ағзасымен қорғаныс немесе шабуыл кезінде қолданған «соққы» табиғатын зерттеу барысында алынған. 1791-1792 жылдары италяндық ғалымдар Л.Гальвани және А.Вольт «жануарлардағы электр құбылыстары» туралы алғаш ғылыми тұрғыда түсіндіріп берді. Өздерінің классикалық тәжірибелеріне сүйене отырып, олар тірі ағзада электр құбылыстарының бар екенін сенімді түрде анықтады [5].

Жасушалардың қозуы, жасуша ішіндегі үдерістерді реттеу, жүйке жүйесінің жұмысы, бұлшық еттердің жиырылуы – тірі жасушалар мен ұлпалардағы аса маңызды физикалық құбылыстар. Осы құбылыстар электр потенциалдарының пайда болуына және таралуына тікелей байланысты. Жеке жаушалардың, жүйке талшықтарының және тұтас ұлпалардың электрлік сипатының өзгеруі түрліше патологиялық жағдайларға тән құбылыс. Мысалы, жүректің биопотенциалдарының өзгерісі – жүректің қалыпты физиологиялық күйі бұзылып, патологиялық күйге өткендігін көрсетеді [6].

Биологиялық потенциалдардың пайда болуы жүйедегі иондар концентрациясының тең емес екендігіне негізделген. Жасуша мембранасында әрқашанда потенциалдар айырмасы болады, яғни жасуша ішіндегі электрлік потенциал сыртындағыдан өзгеше болады. Бұл потенциалдар айырымы тыныштық потенциалы деп аталады. Тыныштық потенциалының пайда болуы мен тұрақталуына негізгі үлесті K^+ , Na^+ және Cl^- иондары қосады.

Биоэлектрлік потенциалдардың негізгі түрлеріне - мембраналық потенциал (тыныштық потенциалы), әсер потенциалдары жатады.

Ағзада тіркелетін потенциалдар негізінен мембраналық потенциал. Мембраналық потенциал – бұл жасушалық мембрананың ішкі (цитоплазмалық) және сыртқы жағындағы потенциалдардың айырмасы. Тыныштық потенциалы мембрананың екі жағындағы концентрациялардың және мембрана арқылы өтетін иондардың әртүрлілігімен анықталады. Міне сондықтан, мембрана арқылы иондар ағыны және жасушаның потенциалдар айырымы пайда болады. Мембраналық потенциал ондағы жасушадан сыртқа қарай K^+ иондарының диффузиясының әсерінен пайда болады. Гольдман-Ходжкин-Катц ғалымдардың ұсынған теңдеуінің негізінде:

$$\Delta\varphi = \frac{RT}{F} \ln \frac{P_K [K^+]_o + P_{Na} [Na^+]_o + P_{Cl} [Cl^-]_i}{P_K [K^+]_i + P_{Na} [Na^+]_i + P_{Cl} [Cl^-]_o} \quad (1)$$

жасуша мембранасының тепе-теңдіктегі күйі үшін ($P_{Na} = 0; P_{Cl} = 0$) Нернст теңдеуін алуға болады:

$$\Delta\varphi = - \frac{RT}{F} \ln \frac{[K^+]_i}{[K^+]_o} \quad (2)$$

мұндағы, R – универсал газ тұрақтысы ($R = 8,31$ Дж/К*моль), T – абсолют температура, F – Фарадей саны ($F = 96,5 \cdot 10^3$ Кл/моль), $[K^+]_i$ және $[K^+]_o$ – тиісінше жасушаның іші және сыртындағы калий иондарының концентрациясы.

Эсер потенциалы дегеніміз – козу толқындарының жүйке талшықтары мен бұлшық еттермен таралуына байланысты және мембрананың иондық өтімділігінің өзгеруіне негізделген электрлік импульс [8].

Жүйке талшығы арқылы эсер потенциалының x қашықтыққа және t уақытқа байланысты таралуы телеграф теңдеуі арқылы сипатталады және оның шешуі мына өрнекке тең:

$$\varphi = \varphi_o e^{-\frac{x}{\lambda}} \quad (3)$$

мұндағы φ - x нүктедегі потенциал мәні, x - қозған жерден потенциалы анықталынатын нүктеге дейінгі қашықтық, λ - жүйке талшығының тұрақтысы, ол деполяризация потенциалының e есе кемуіне тең арақашықтық.

Биоэлектрлік потенциалдар тірі ағзаның функционалдық күйіне диагностика қою көрсеткіші ретінде қызмет көрсетеді. Биоэлектрлік потенциалдардың тағы бір маңызды құндылығы – олар тірі ағзаларға қоршаған орта факторларының әсерін бағалауға мүмкіндік береді [5].

Ағзадағы биоэлектрлік құбылыстар, биоэлектрлік потенциалдардың бар болуы туралы ресейлік ғалымдар В.Ф.Антонов, В.А.Тиманюк, А.Н.Ремизов [10,11,12], қазақстандық ғалымдардан Б.Көшенев, Б.М.Адибаев, Ү.А.Байзақ өз еңбектерінде айтып өткен [6,7,8].

Биоэлектрлік потенциал ұғымдарын қалыптастыруда ресейлік ғалымдардан В.Ф.Антонов, В.А.Тиманюк, А.Н.Ремизовтың, [10,11,13], ал отандық ғалымдардан Б.М.Адибаев, О.Мұсабековтың [8,14] еңбектерінде жаттығу есептері ұсынылған.

Біздің ойымызша, медициналық биофизика ұғымдарын қалыптастыруда енгізілген ұғымды практикалық есептер шешуде қолдана отырып, білім алушыларға нәтижелі меңгертуге болады. Бірақ бұған медициналық биофизика сабағында көп көңіл бөлінбейді, осыдан барып білім алушы санасында ұғымдардың дұрыс қалыптаспауы байқалады. Себебі, осы уақытқа дейін Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында «Медициналық биофизика» пәні берілгендіктен, медициналық және медицина факультеті бар жоғары оқу орындарында оқылып келді. Қазіргі таңда, С.Ж.Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университетінде, Қарағанды мемлекеттік медицина университетінде, Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінде, Қазақстан-Ресей медициналық университеттерінде медициналық биофизика пәні элективтік пән ретінде «Жалпы медицина», «Стоматология» және «Педиатрия» мамандықтарында 2-3 кредит көлемінде оқытылады. Аталмыш пәннің негізгі биофизикалық ұғымдарын нәтижелі меңгеру мақсатында университетте арнайы есептер жинағының оқу құралы пайдаланылады.

Сондықтан, медициналық жоғары оқу орнының білім алушыларына медициналық биофизика курсы бойынша білімін жетілдірудің қажеттілігі мен биофизикалық білімнің маңызды құраушысы физикалық және биологиялық ұғымдарды меңгеруінің тиімділігін арттыратын жаттығу есептерін ұсынып отырмыз. Сол себепті, биоэлектрлік потенциал ұғымдарын нәтижелі меңгертуге бағытталған ғалым-педагогтардың жаттығу есептерін қарастыруды жөн көрдік.

1-есеп. Бақаның бұлшық ет талшықтарындағы калий және хлордың концентрациялары сәйкесінше 140 ммоль/л және 3 ммоль/л. Хлор иондарының жасуша сыртындағы концентрациясы 168 ммоль/л. Калий иондарының жасуша сыртындағы концентрациясы қандай? Бақа денесінің температурасын 20 °С деп есептеп, оның бұлшық ет талшықтарының мембраналық потенциалын есептеу керек.

Шешуі. Берілген есептің шарты бойынша мембрананың ішкі және сыртқы беттерінде концентрациясы әр түрлі калий және хлор иондары кездесіп отыр, бұл жағдайда калий ионы үшін мембрананың тепе-теңдік потенциалының теңдеуі (Нернст теңдеуі):

$$\Delta\varphi = \frac{RT}{F} \ln \left[\frac{[K^+]_o}{[K^+]_i} \right]$$

ал хлор ионы үшін:

$$\Delta\varphi = -\frac{RT}{F} \ln \frac{[Cl^-]_o}{[Cl^-]_i} = \frac{RT}{F} \ln \frac{[Cl^-]_i}{[Cl^-]_o}$$

болады. Мұндағы, $[K^+]_i$ және $[Cl^-]_i$ ($[K^+]_o$ және $[Cl^-]_o$) – жасуша ішіндегі (сыртындағы) сәйкес иондардың концентрациясы. Екі теңдеуді теңестіре отырып, төмендегі теңдікті аламыз:

$$\frac{[K^+]_o}{[K^+]_i} = \frac{[Cl^-]_i}{[Cl^-]_o}$$

Бұл теңдіктен $[K^+]_o$ табатын болсақ, онда:

$$[K^+]_o = \frac{[K^+]_i * [Cl^-]_i}{[Cl^-]_o}$$

келіп шығады. Есептің шартындағы берілген мәндерді орындарына қоя отырып, мына жауапты аламыз:

$$[K^+]_o = \frac{140 * 3}{168} = 2,5 \text{ ммоль/л}$$

Енді мембраналық потенциал үшін жазылған Нернст теңдеуін алайық:

$$\Delta\varphi = \frac{RT}{F} \ln \frac{[K^+]_o}{[K^+]_i}$$

Теңдеуге сан мәндерді қоя отырып, натурал логарифмді тауып, келесі жауапты аламыз:

$$\Delta\varphi = \frac{8,31 * 293}{96,5 * 10^3} \ln \frac{2,5}{140} = 0,026 * (-4) = -104 \text{ мВ}$$

2-есеп. Тыныштық потенциалы $\Delta\varphi = 91$ мВ болуы үшін калий иондарының жасуша ішіндегі концентрациясы сыртқысынан неше есе артық болуы керек. Жасуша температурасы $t = 37$ С.

Шешуі. Тыныштық потенциалы үшін жазылған Гольдман-Ходжкин-Катц ғалымдардың ұсынған теңдеулерінен:

$$\Delta\varphi = \frac{RT}{F} \ln \frac{P_K [K^+]_o + P_{Na} [Na^+]_o + P_{Cl} [Cl^-]_i}{P_K [K^+]_i + P_{Na} [Na^+]_i + P_{Cl} [Cl^-]_o}$$

тыныштық потенциалы калий иондарының цитоплазмадан сыртқы ортаға қарай бағытталған диффузия әсерінен деп қарастырсақ, онда оның шамасын Нернст теңдеуінен анықтауға болады ($P_{Na} = 0$; $P_{Cl} = 0$):

$$\Delta\varphi = \frac{RT}{F} \ln \frac{[K^+]_o}{[K^+]_i}$$

Нернст теңдеуінен $\ln \frac{[K^+]_o}{[K^+]_i}$ табу үшін түрлендірейік, сонда:

$$\ln \frac{[K^+]_o}{[K^+]_i} = \frac{\Delta\varphi F}{RT}$$

келіп шығады. Алынған теңдеуге есептің шартындағы берілген мәндерді қойып, мынадай жауапты аламыз:

$$\ln \frac{[K^+]_o}{[K^+]_i} = \frac{91 \cdot 10^{-3} \cdot 96,5 \cdot 10^3}{8,31 \cdot 310} = 3,4$$

Натурал логарифм $\ln x = 3,4$ шамасында 30-ға тең десек, есептің жауабы төмендегіше болады:

$$\frac{[K^+]_o}{[K^+]_i} = 30 \text{ есе артық болады.}$$

3-есеп. Егер талшық ұзындығының тұрақтысы $\lambda = 70$ мкм болса, миелинсіз жүйке талшығында қандай x арақашықтықта трансмембраналық потенциалдар айырымы $\Delta\varphi_o$ төрт есе кемітінін анықтаңыз.

Шешуі. Миелинсіз жүйке талшығы арқылы әсер потенциалының x арақашықтыққа және t уақытқа байланысты таралуы телеграф теңдеуі арқылы табылатынын біле отырып, ол теңдеудің стационарлық жағдайдағы ($t \rightarrow \infty$) түрін пайдаланып:

$$\varphi = \varphi_o \exp\left(\frac{-x}{\lambda}\right)$$

мына қатынасты табамыз:

$$\frac{\varphi_o}{\varphi} = \exp\left(\frac{x}{\lambda}\right) = 4$$

Бұл теңдіктегі x мынаған тең болады:

$$x = \lambda \ln 4$$

Натурал логарифм $\ln 4 = 1,4 - \text{ке}$ тең болатынын таба отырып, есептің жауабын мына түрде аламыз:

$$x = 70 \cdot 10^{-6} \cdot 1,4 = 98 \text{ мкм}$$

4-есеп. Тыныштық күйінде мембрананың калий және натрий иондарының өтімділік коэффициенті $P_K : P_{Na} = 1 : 0,04$, ал қозған күйінде – $P_K : P_{Na} = 1 : 20$. Калий иондарының жасуша ішіндегі концентрациясы $[K^+]_i = 350$ ммоль/л, жасуша сыртында - 50 есе аз; натрий иондарының жасуша ішіндегі концентрациясы $[Na^+]_i = 50$ ммоль/л, жасуша сыртында - 10 есе жоғары. Осы иондардың әрқайсысы үшін тепе-теңдік потенциалдарын $\Delta\varphi_K$ және $\Delta\varphi_{Na}$, тыныштық потенциалы $\Delta\varphi_{тп}$ мен әсер потенциалдарының $\Delta\varphi_{әп}$ шамаларын анықтаңыз. Жасуша температурасы $t = 27$ °С.

Шешуі. Нернст теңдеуін қолданып, калий және натрий иондарды үшін тепе-теңдік потенциалдарының мәнін есептеп табыйық:

$$\Delta\varphi_K = \frac{RT}{F} \ln \left[\frac{K^+}{K^+} \right]_o$$

$$\Delta\varphi_K = \frac{8,31 \cdot 300}{96,5 \cdot 10^3} \ln \frac{7}{350} = 0,026 \cdot (-3,91) = -102 \text{ мВ}$$

$$\Delta\varphi_{Na} = \frac{RT}{F} \ln \left[\frac{Na^+}{Na^+} \right]_o$$

$$\Delta\varphi_{Na} = \frac{8,31 \cdot 300}{96,5 \cdot 10^3} \ln \frac{500}{50} = 0,026 \cdot 2,3 = +60 \text{ мВ}$$

Тыныштық потенциалы үшін жазылған Гольдман-Ходжкин-Катц ғалымдардың ұсынған теңдеуін қолданып:

$$\Delta\varphi = \frac{RT}{F} \ln \frac{P_K [K^+]_o + P_{Na} [Na^+]_o + P_{Cl} [Cl^-]_i}{P_K [K^+]_i + P_{Na} [Na^+]_i + P_{Cl} [Cl^-]_o}$$

тыныштық күйінде мембрананың калий және натрий иондарының өтімділік коэффициенті $P_K : P_{Na} = 1 : 0,04$, ал қозған күйінде $P_K : P_{Na} = 1 : 20$ болатынын біле отырып, осы иондардың әрқайсысы үшін тыныштық потенциалы $\Delta\varphi_m$ мен әсер потенциалдарының $\Delta\varphi_{эн}$ шамаларын анықтайық ($P_{Cl}=0$):

$$\Delta\varphi_{mn} = -\frac{RT}{F} \ln \frac{P_K [K^+]_i + P_{Na} [Na^+]_i}{P_K [K^+]_o + P_{Na} [Na^+]_o}$$

$$\Delta\varphi_{mn} = -\frac{8,31 \cdot 300}{96,5 \cdot 10^3} \ln \frac{1 \cdot 350 + 0,04 \cdot 50}{1 \cdot 7 + 0,04 \cdot 500} = -0,026 \cdot \ln \frac{352}{27} = -0,026 \cdot 2,57 = 67 \text{ мВ}$$

$$\Delta\varphi_{эн} = -\frac{RT}{F} \ln \frac{P_K [K^+]_i + P_{Na} [Na^+]_i}{P_K [K^+]_o + P_{Na} [Na^+]_o}$$

$$\Delta\varphi_{эн} = -\frac{8,31 \cdot 300}{96,5 \cdot 10^3} \ln \frac{1 \cdot 350 + 20 \cdot 50}{1 \cdot 7 + 20 \cdot 500} = -0,026 \cdot \ln \frac{1350}{10007} = -0,026 \cdot (-2) = +52 \text{ мВ}$$

Қорыта айтқанда, медициналық жоғары оқу орындарының білім алушыларына медициналық биофизика пәнінде өтілген тақырып бойынша ұғымдарды меңгерудің тиімділігін арттыру және оны жетілдіру үшін, оқу үдерісінде арнайы құрылған жаттығулар жүйесін пайдалану үнемі жүзеге асырылса, онда болашақ медицина мамандарында биофизикалық ұғымдар жеткілікті дәрежеде берік қалыптасар еді. Сонымен қатар, биоэлектрлік потенциалдар тақырыбына арналған есептер, болашақ медицина мамандарына биофизикалық ұғымдарды меңгерудің тиімді жолы. Биофизикалық мазмұнды есептерді шешудің басты мақсаты – физикалық үдерістердің тірі ағзалардағы айқындалуын, физикалық құбылыстардың түрлі ауруларды емдеудегі және диагностикадағы маңыздылығын көрсету.

Білім алушылардың ұғымдарды меңгеруі берілген тақырып бойынша материалдарды тиянақты игеруге және алған білімдерін әртүрлі жағдайларға қолдана білуге негіз болады. Ұғымдарды меңгеру

барысында осы тақырыптың шеңберіндегі есептерді шығару, білім алушылардың зейіні мен ойлауын, олардың танымдық іс-әрекетін күшейтуде үлкен рөл атқарады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері», - атты Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жыл 10 қаңтар. // Интернет ресурс: <http://www.akorda.kz>

2.Байзақ У.А., Уалиханова Б., Байзақова Б., Минтасова А. «Медициналық биофизика» пәнін кәсіби бағытта оқыту әдісі. Қарағанды университетінің хабаршысы, Педагогика сериясы №2(86), Қарағанды, 2017 ж. - 25-32 б.

3.Сыдықова Ж.Қ. Мектеп оқушыларының физикалық ұғымдарды меңгеруінің әдістемелік ерекшеліктері: пед.ғыл.канд. ... дис. -Алматы, 2007. -129 б.

4.Усова А.В. Формирование у школьников научных понятий в процессе обучения. -М.: Педагогика, 1986.-176 с.

5.Чомаева Л.Х., Джуманаева А.Х., Петухова Д.Д. Биоэлектрические потенциалы в живых системах. В сборнике: Современные проблемы медицины и фармации, Материалы II научно-практической конференции. -Ставрополь, 2017. -С.51-54.

6.Көшенов Б. Медициналық биофизика: Медициналық жоғары оқу орындарының студенттеріне арналған оқулық.-Алматы: Қарасай, 2008. -224 б.

7.Адибаев Б.М., Алмабаева Н.М., Абирова М.А. Биофизика пәнінен оқу-әдістемелік құралы. -Алматы, 2015. -118 б.

8.Байзақ У., Байзақова Б. Медициналық биофизикадан дәрістер жинағы. Оқу құралы. –Түркістан: Тұран баспаханасы, 2015. -151 б.

9.Антонов В.Ф., Черныш А.М., Пасечник В.И., Вознесенский С.А., Козлова Е.К. Биофизика: Учебник для студ. высш. учеб. заведений. -М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. -288 с.

10.Тиманюк В.А., Животова Е.Н. Биофизика: Учебник для студ. вузов. -Харьков: Изд-во НФАУ; Золотые страницы, 2003. -704 с.

11.Ремизов А.Н., Максина А.Г., А.Я.Потапенко. Медицинская и биологическая физика: Учебник для вузов. -4-е изд. –М.: Дрофа, 2003. -560 с.

12.Ремизов А.Н., Максина А.Г. Сборник задач по медицинской и биологической физике: Учеб. пособие для вузов. -2-е изд., перераб. и доп. –М.: Дрофа, 2001. -192 с.

13.Мұсабеков О. Биофизикалық мазмұнды физика есептері. Оқу құралы. «Қазақ университеті» баспаханасы. -Алматы, 2003. -86 б.

Ускенбаева Г.А.¹

¹PhD, аға оқытушы, жүйелік талдау және басқару кафедрасы,
Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана қ., Қазақстан

Шукирова А.К.²

²PhD, аға оқытушы, жүйелік талдау және басқару кафедрасы,
Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана қ., Қазақстан

КҮРДЕЛІ ДИНАМИКАЛЫҚ ЖҮЙЕЛЕР МЕН ҮРДІСТЕРДІ АВТОМАТТАНДЫРЫЛҒАН БАСҚАРУ ЖҮЙЕЛЕРІН ҚҰРУ БОЙЫНША ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДЫ ҰЙЫМДАСТРУДЫҢ ӘДІСТЕРІ МЕН ПІШІМДЕРІ

Аңдатпа

Мақалада SCADA-жүйелерді жобалау курсы мысалында инженерлік бейінді пәндерді оқытуды ұйымдастырудың заманауи әдістері мен пішімдері қарастырылған. Заманауи мамандарды дайындаудың мәселелеріне талдау жасалған, нәтижесінде оқыту үрдісіне компетенттік тәсілдемені қолдану негізінде жаңа білім бағдарламаларын әзірлеу қажеттілігі айқындалды, сонымен қатар жүзеге асырылатын білім бағдарламасы кәсіби әрекеттердің облысы, түрі және функцияларын, оқыту мақсаттары мен нәтижелерін нақты анықтауды талап етеді. Оқытудың мақсаттары мен нәтижелеріне жетудің пәрменді механизмі ұсынылған, яғни жалпы кәсіби және кәсіби компетенцияларды иемдену үшін. SCADA-жүйелерді жобалау курсы мысалында модульді принцип бойынша пәндерді ұйымдастыру бейнеленді, сабақтардың әрбір түрінде қолданылатын оқытуды ұйымдастырудың әдістері мен пішімдері көрсетілді, сондай-ақ таңдалуы негізделді.

Түйін сөздер: кәсіби компетенциялар, активті оқыту әдісі, мәселелік оқыту әдісі, автоматтандырылған басқару жүйелері, SCADA-жүйелер.

Ускенбаева Г.А.¹, Шукирова А.К.²

¹PhD, старший преподаватель кафедры системного анализа и управления,
ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, uskenbaeva_ga@enu.kz
г. Астана, Казахстан

²PhD, старший преподаватель кафедры системного анализа и управления,
ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, shukirova_ak_1@enu.kz
г. Астана, Казахстан

МЕТОДЫ И ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИН ПО ПОСТРОЕНИЮ АВТОМАТИЗИРОВАННЫХ СИСТЕМ УПРАВЛЕНИЯ СЛОЖНЫМИ ДИНАМИЧЕСКИМИ СИСТЕМАМИ И ПРОЦЕССАМИ

Аннотация

В статье рассматриваются современные методы и формы организации обучения дисциплин инженерного профиля, на примере курса проектирования SCADA-систем. Произведен анализ существующих проблем подготовки современных специалистов, в результате которого выявлена необходимость разработки новых образовательных программ, на основе компетентного подхода к процессу обучения, при этом реализуемая образовательная программа требует точного определения области, видов и функций профессиональной деятельности, а также целей и результатов обучения. Предложены действенные механизмы достижения целей и результатов обучения, т.е. овладения общепрофессиональными и профессиональными компетенциями. На примере курса проектирования SCADA-систем продемонстрировано построение дисциплины по модульному принципу, представлены методы и формы организации обучения, применяемые на различных видах занятий, а также обоснован их выбор.

Ключевые слова: профессиональные компетенции, метод активного обучения, метод проблемного обучения, автоматизированные системы управления, SCADA-система

¹PhD, senior lector, system analysis and control department,
L.N. Gumilyov Eurasian National University, uskenbaeva_ga@enu.kz
Astana, Kazakhstan

²PhD, senior lector, system analysis and control department,
L.N. Gumilyov Eurasian National University, shukirova_ak_1@enu.kz
Astana, Kazakhstan

METHODS AND FORMS OF THE ORGANIZATION OF TEACHING DISCIPLINES ON THE CONSTRUCTION OF AUTOMATED CONTROL SYSTEMS OF COMPLEX DYNAMIC SYSTEMS AND PROCESSES

Abstract

The article discusses the modern methods and forms of organization of teaching engineering disciplines, for example, the course of designing SCADA-systems. The analysis of existing problems of training modern specialists has been made, which resulted in the need to develop new educational programs based on a competence-based approach to the learning process, while the educational program being implemented requires precise definition of the field, types and functions of professional activity, as well as goals and learning outcomes. The effective mechanisms for achieving goals and learning outcomes, i.e. mastering general professional and professional competencies were proposed. By the example of the course of designing SCADA-systems, the construction of a discipline according to the modular principle is demonstrated, the methods and forms of organization of training used in various types of classes are presented, and their choice is justified.

Keywords: professional competence, active learning method, problem-based learning method, automated control systems, SCADA-system

Ғылым мен техниканың екпінді дамуы заманауи еңбек нарығының қажеттіліктерін ынталандыруға бағытталған жаңа білім бағдарламаларын әзірлеуді талап етеді. Бұл мақсаттарға жету үшін білім, ғылым және өндірістің өнімді өзара әрекеттесуінің пәрменді тетіктерін құру қажет. Осыған байланысты «Индустрия 4.0» [1] бағдарламасы үздік мүмкіндіктерді қамтиды: отандық ЖОО мен ғылыми-зерттеу ұйымдарының талдамалары өндіріске ресурс үнемдейтін, тиімділігі жоғары ғылыми негізделген технологияларды ұсына алады, ал өндірісті сандық жүйеге көшіру бағдарламасы аясында [1] IT саласында жоғары технологиялы қызмет көрсетуші компанияларды құру болжалады. Білім, ғылым және өндірістің үздіксіз өзара байланысы жоғарғы мектептің техникалық мамандықтары үшін сұранысқа ие тәжірибеге бағытталған білім бағдарламаларын құруға мүмкіндік береді, нәтижесінде жоғары білікті адами капиталдың дамуына жәрдемдеседі.

Ақпараттық технологиялар саласында мамандарды дайындау мәселесін зерттеуге көптеген жұмыстар арналған. Мұндай жұмыстардың басым көпшілігі *ақпараттық технологиялар облысында мектеп оқушыларын дайындау* (А.Г.Гейн, В.Г.Житомирский, А.П.Ершов, Н.В.Матвеева, Е.А.Ракитина, Г.И.Шукина және басқалар), *педагогикалық ЖОО-дағы ақпараттандыру мұғалімдерінің* (С.А.Зайцева, А.А.Патокин, С.В.Лаптева, Г.П.Шишкина және басқалар) мәселелерін шешуге арналған. Кейбір жұмыстар *ақпараттық технологияларды кәсіби қызметте* қолдануға арналған (Н.В.Филимонова). Соңғы уақыттағы зерттеу жұмыстарының көпшілігі кәсіби білім мазмұнын пішімдеу әдістері мен оның жүзеге асырылуына арналған (Л.Н.Алексеева, Л.Г.Семушина, Н.Д.Коваленко, Н.Н.Кочкин, В.В.Логинова, Н.В.Петухова, О.И.Полешук, А.М.Сохор и др.). Білім беру саласын сандық жүйеге көшіру шарттарында жоғары білікті мамандарды дайындау мәселелерін зерттеумен отандық ғалымдар Е.Б. Бидайбеков, Т.О. Балықбаев, А.Е. Абылкасымова, Ж.А.Қараев, С.Кәріев, А.А.Шәріпбаев және басқалар айналысты. Заманауи шарттарда инженерлік бейінді мамандарды дайындау мәселелері әдебиетте нақты анықталмаған және дәйекті сипатталмаған.

Қазіргі уақытта техникалық бейінді отандық ЖОО-дары заманауи жоғары технологиялы өндіріс салалары үшін жоғары білікті мамандарды дайындаудың жаңа механизмдері мен ресурстарын дамытуда. Болон үрдісі аясында қазақстандық білім беру Концепциясында жоғарғы кәсіби білім беруді дамыту оқыту үрдісіне компетенттік тәсілдемені қолдануды болжайды, яғни жүзеге асырылатын білім бағдарламасы кәсіби әрекет облысын, түрлерін және міндеттерін, сонымен қатар оқыту мақсаттары мен

нәтижелерін нақты анықтауды талап етеді. Жоғары білікті мамандарды дайындау үшін кәсіби компетенциялардың дамуына ерекше назар аудару қажеттілігі айқын факт. IT-технологиялары саласындағы мамандардың кәсіби компетенттілігін пішімдеуге автоматтандырылған басқару жүйелерін құру облысындағы дайындық елеулі үлес қосады, оның негізіне жаңа технологияларды қолданып, басқару жүйелері үрдістерін жобалау, сүйемелдеу және тестілеу облысындағы білімді, икемділікті және дағдыларды дамыту, технологиялық үрдістер мен техникалық жүйелерді басқару жүйелерін автоматтандыру үшін басқару әдістерін қолдану енеді.

Күрделі динамикалық жүйелер мен үрдістерді автоматтандырылған басқарудың перспективті және инновациялық әдістердің бірі диспетчерлік басқару мен мәліметтерді жинау болып табылады[2,3,4]. Диспетчерлік басқару қағидаларымен өндірісте, энергетикада, ғарыштық, әскери және т.б. салаларындағы ірі автоматтандырылған жүйелер құрылады. SCADA (Supervisory Control And Data Acquisition) – қашықтықтағы объекттерден реалды уақытта өңдеу, талдау және қашықтықтағы объектілерді басқару мүмкіншілігі үшін ақпарат жинау үрдісі. Реалды уақытты өңдеу талабы барлық қажетті оқиғалар, хабарламалар мен мәліметтердің орталық диспетчер интерфейсіне тасымалдау және беру қажеттілігімен шартталған.

SCADA-жүйелерді жобалау бойынша пәндерді оқытудың негізгі мақсаты – технологиялық үрдістер мен өндірістерді автоматтандыру есептерін шешкенде SCADA-жүйелерді құру және таңдау, аппараттық құралдарды таңдау, бағдарламалық-техникалық кешендерді құру қағидаларын үйрену жолымен технологиялық үрдістерді автоматтандыру бойынша білім алушылардың кешенді білім алуы.

Пәнді игеру нәтижесінде білім алушы жалпы кәсіби компетенциялармен қатар қызмет түріне байланысты жіктеуге болатын кәсіби компетенцияларды иемденеді [3,4]: **жобалық-конструкторлық қызметке** – стандартты орындаушы және басқарушы құрылғыларды, автоматика, өлшеу және есептеу техникасын, сонымен қатар жаңа құрылғылар мен ішкі жүйелерді қолданып, мехатронды және робототехникалық жүйелерді, олардың ішкі жүйелері мен бөлек құралдардың жобалауына техникалық тапсырма әзірлеу, мехатронды немесе робототехникалық жүйелердіэксперименталды зерттеу мен сынауды өткізу әдістемесін әзірлеу, мұндай сынақтарды өткізуге және нәтижелерін өңдеуге қатысу мүмкіндігі; **құрастыру-реттеу қызметі** –бағдарламалық-аппараттық кешендердің ретке келтіруін және мехатронды робототехникалық жүйелер құрамында техникалық объектілермен түйіндесуін орындау; **сервистік-эксплуатациялық қызмет** – түрлі қызметті мехатронды және робототехникалық жүйелерді, сондай ақ олардың ішкі жүйелерінің техникалық күйін профилактикалық бақылау және функционалды диагностика. Жоғарғы оқу орнынан кейінгі білім алушылар үшін жоғарыда аталғандардан басқа ғылыми зерттеу қызметін де атап өтуге болады –қолда бар бағдарламалық пакеттерді қолдану және қажет жағдайда мехатронды және робототехникалық жүйелерде ақпаратты өңдеу мен басқаруға, сонымен қатар жобалауға қажетті жаңа бағдарламалық қамтаманы әзірлеу; тәжірибелерді өткізу әдістемесін әзірлеу; заманауи ақпараттық технологиялар мен техникалық құралдар қолданып, нәтижелерді өңдеу, орындалған жұмыс нәтижесі бойынша аналитикалық талдау мен ғылыми-техникалық есептемелер құру [3].

Оқыту мақсатына жету мен жалпы кәсіби және кәсіби компетенцияларды алу үшін пәннің құрылымы мен мазмұнын модульдік принциппен құруға болады [5,6]: 1 модуль. Заманауи автоматтандырылған басқару жүйелері. *Бөлім мазмұны: Кәсіпорынның ақпараттық-басқарушы құрылымының құрамы, құру қағидалары және жүзеге асырылуы. Жобалау мен басқарудың интеграцияланған жүйесінің атқаратын қызметтері мен сипаттамалары (SCADA, MES, ERP, OLAP).* 2 модуль. Автоматтандырылған басқару жүйелерінің бағдарламалық-аппараттық кешені. *Бөлім мазмұны: Заманауи бағдарламалық-аппараттық кешендердің сипаттамаларын талдау. Типтік SCADA-жүйенің элементті құрамы, технологиялық үрдісті басқарудың автоматтандырылған жүйесіндегі орны.* 3 модуль. MES-жүйелер. *Бөлім мазмұны: MES-жүйелерінің компоненттері арқылы өндірісті басқару қағидалары.* 4 модуль. Кәсіпорынды басқару жүйелері құрылымындағы ERP және OLAP. *Бөлім мазмұны: ERP автоматтандыру деңгейінде кәсіпорынның қызметі. OLAP құралдарымен есептемелерді оперативті пішімдеу және өндірістік үрдісті стратегиялық жоспарлау.*

Инженерлік бағыттағы пәндерді оқытуда тәжірибелік және зертханалық жұмыстардың орны ерекше. Қазіргі уақытта оқытудың көптеген әдістемелері мен технологиялары бар (Ю.Н. Емельянов, Петрушин).SCADA-жүйелерді жобалау бойынша тәжірибелік және зертханалық сабақтарды өткізгенде активті оқыту әдісі тиімділердің бірі болып табылады (Я.А. Коменского, Ж.Ж. Руссо, И.Г. Песталоцци, К.Д. Ушинского, Б.Г. Ананьев, Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, Б.Ф. Ломов, С.Л. Рубинштейн және басқалар).*Активті оқыту әдістері*–білім алушыда дербес шығармашылық ойлауды және стандартты емес кәсіби есептерді білікті шешу қабілеттерін дамытуға арналған оқыту әдістері [7,8]. Оқыту

мақсаттары – кәсіби мәселелерді шешу үшін білім, дағды және икемділікпен қатар шығармашылық ойлау әрекеті мәдениетін, ойлау ептілігін дамыту. Бұл әдістерге білім алушылардың танымдық іс-әрекетінің активтілігі, теория мен практиканың тығыз байланысы, күрделі мәселелерді шешу мен талдаудың диалектикалық әдістерін игеруге бағытталу, дамыған рефлексия, ынтымақтастық пен шығармашылық атмосферасы, ойлау мен әрекеттің өнімді стилін игеруге жәрдемдесу тән. Оқытудың активті әдістеріне дидактикалық ойындар, нақты жағдайларды талдау, мәселелік есептерді шешу, ақылдылар талқысы, түсініктермен контексттен тыс операциялар және т.б. жатады. С.В. Петрушин қатысушылар санына байланысты активті оқытуды топтық және жеке деп бөледі: SCADA-жүйелерді жобалау бойынша тәжірибелік сабақтарда білім алушылар жобалық тапсырмаларды топта және жеке орындайды. М. Новиков бойынша имитациялық және имитациялық емес әдістерді айтуға болады, бұл екі әдістердің айырмашылығы активті оқытудың имитациялық әдістерінақты техникалық облыс жұмысшысының кәсіби әрекеті үрдісінің имитациясын көрсетеді, ал имитациялық емес әдістер оқыту барысында оқылатын үрдістің модельдерін қолданбайды. Семинарлық тәжірибелік сабақтарда білім алушылар оқытушымен бірге мәселелік дәрістер мен семинарларды талқылайды, дикуссия жүргізеді. С.В. Петрушин бойынша активті оқыту әдісі үлкен қызығушылық туғызады –әрекетке қатысушылар типі бойынша жіктеу. Әдістердің мәні – объектілерді жобалау, инженерлік-конструкторлық есептерді шешу, пәндер немесе әрекеттердің белгілі бір ерекшеліктеріне байланысты саралау.

SCADA-жүйелерді жобалау бойынша зертханалық және тәжірибелік сабақтарда жартылай іздеу әдісі мен зерттеу әдістері сияқты оқытудың тиімді әдістері қолданыла алады. Әдебиетте бұл әдістің басқа термині кездеседі – «мәселелік оқыту әдісі». Берілген әдістемелер бойынша оқу материалын беру логика-мағыналы модельдер мен есептер көмегімен жүргізіледі [7,8,9]. Алдымен оқытушы модельді құру алгоритмін түсіндіреді, кейін білім алушылар алдына ұсынылған тақырыпқа ұқсас модельді құру есебі қойылады. Білім алушы оқу материалының вербальді көрсетілімімен жұмыс істей отырып, білім беру үрдісінде алынған игеру қадамын басқару дағдысына ие болады. Жартылай іздеу және зерттеу әдістеріне сәйкес сабақтарды өткізу техникалық мамандықтар студенттерінде дамуы қажет техникалық ойлауды дамытады.

Оқытудың тиімді әдістерінің бірі «дөңгелек үстел» әдісі болып табылады. Бұл әдіс SCADA-жүйелерді жобалау бойынша пәндердің БӨЖ мен БОӨЖ өткізуі үшін қажетті әдіс, кәсіби әрекет мәселелерін ұжымдық талқылау жолымен игеруді болжайды. Әдістің басты мақсаты –мысалға өнеркәсіпте қандай да бір бұйымды дайындау техникалық үрдісін модельдейтін ортада теориялық дағдыларды тәжірибеде қолдану. «Дөңгелек үстел» әдісі көмегімен студент шығармашылық ойлау және шешім қабылдау қабілетін дамытады, оқу әрекеті барысында білімдерін кәсіби қолдану қабілетіне ие болады [7,8]. «Дөңгелек үстел» әдісі оқу сабақтарын түрлі семинарлар мен дискуссиялар түрінде өткізуді болжайды. SCADA-жүйелерді жобалау пәндері бойынша БӨЖ мен БОӨЖ өткізу және бақылау үшін келесі оқыту әдістері қолданыла алады: *оқу семинары* хабарламаларды талқылау, баяндаманы дайындау, рефераттар орындау, әртүрлі ғылыми зерттеулер жүргізу түрінде өтеді, *оқу дискуссиясы* – әртүрлі көзқарастар талқыланып, түрлі мәселелер шешілетін әдіс. Қазіргі күні бұл әдіс рефлексивті ойлаудың пішімделуіне мүмкіндік беретін білім беру әрекетінің негізгі түрлерінің бірі болып табылады. Дискуссия нәтижесі ретінде қандай да бір келісім, мәселеге жаңа көзқарас, студенттер мен оқытушылардың бірлескен шешімін ұсыну болып табылады.

Пәнді игерудің жоспарланған нәтижелеріне жетуді қамтамасыз ететін SCADA-жүйелерді жобалау бойынша пәндерді оқытуда қолданылатын әдістер мен әдістер және оқытуды ұйымдастыру пішімдерінің үйлесу спецификасы 1 кесетеді бейнеленген.

Оқытудың әдістері мен пішімдері Сабақ түрлері	Интерактивті әдістер	Активті оқыту әдісі	Топта жұмыс істеу	Жартылай іздеу әдісі және зерттеу әдісі	Тәжірибе негізінде оқыту	Озағын өзіндік жұмыс	Жобалық әдіс	Іздеу әдісі	Зерттеу әдісі
Дәрістер	+			+		+			
Зертханалық жұмыстар	+	+		+	+	+			
Тәжірибелік/ Семинарлық сабақтар	+	+	+	+	+	+	+		+
БӨЖ/БӨОЖ		+	+	+	+	+			+

Кесте 1. Оқытуды ұйымдастырудың әдістері мен пішімдері

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции. Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана. 10 января 2018 г. www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-n-nazarbaeva-narodu-kazahstana-10-yanvarya-2018-g

2. Журова Л.Б. Проектирование АСУ ТП на базе SCADA-системы // Технические науки - от теории к практике: сб. ст. по матер. XXV междунар. науч.-практ. конф. № 8(21). – Новосибирск: СибАК, 2013.

3. Шемелин В.К., Хазанова О.В. Управление системами и процессами, Учебник для вузов, Старый Оскол: ООО «ТНТ», 2007. 320 с.

4. Шишмарев В.Ю. Автоматизация производственных процессов в машиностроении. Учебник для студентов ВУЗов, М: Академия, 2007. - 368с.

5. Капустин Н.М. и др. Автоматизация производственных процессов в машиностроении, М: Высшая школа, 2004. - 415 с.

6. Вороненков В.П. и др. Проектирование автоматизированных участков и цехов. 3-е изд., Стер.-Высшая школа, 2003.- 272с

7. Габдреев Р.В. Методология, теория, психологические резервы инженерной подготовки / Р.В. Габдреев. – М.: Наука, 2001. – 167 с.

8. Морозова М.А. Формирование готовности студентов к самореализации в образовательном процессе вуза: дис. канд. пед. наук. – Ульяновск, 2009. – с. 83.

9. Монахов В. М. Ведение в теорию педагогических технологий. – Волгоград: Перемена, 2006. – 318 с.

МРНТИ 14.01.11

М.Д.Касимбекова¹, А.Н.Калиева¹, А.Ш.Икрамова², Ж.Ш.Рахимбердиева³

*¹ PhD докторант Қазақстанның Ғосударственнот женский педагогический университеті
Қазақстан, г. Алматы*

*¹ PhD, и.о профессор, Қазақстанның Ғосударственнот женский педагогический университеті
Қазақстан, г. Алматы*

*² к.п.н. и.о профессор, Қазақстанның Ғосударственнот женский педагогический университеті
Қазақстан, г. Алматы*

*³ PhD докторант Қазақстанның Ғосударственнот женский педагогический университеті
Қазақстан, г. Алматы*

**ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
СОВРЕМЕННОГО ПЕДАГОГА**

Аннотация

Современная ситуация в образовании ставит перед педагогом ряд новых задач, связанных с осуществлением профессиональной деятельности в сложных условиях переосмысления и традиционных форм и методов организации образовательного процесса, что в значительной мере повышает роль исследовательской функций педагогической деятельности. Необходим переход от деятельности, в рамках которых педагог выполняет инструментальную роль, к инновационной деятельности, преследующей цели осваивать и использовать новые прогрессивные технологии и успешно внедрять их в образовательную практику.

В статье раскрываются сущность и признаки будущих современных педагогов. В качестве условия ее формирования рассматривается сформированность профессиональной компетентности будущих педагогов. Рассмотрены работы зарубежных авторов о феноменах инновационной педагогической деятельности, определены признаки современного педагога.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, конкурентоспособность, педагог, образование, инновация.

М.Д.Касимбекова¹, А.Н.Калиева¹, А.Ш.Икрамова², Ж.Ш.Рахимбердиева³

*¹Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің PhD докторанты
Қазақстан, Алматы қ.*

*¹Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің PhD, профессоры м.а.,
Қазақстан, Алматы қ.*

*²Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің п.ғ.к., профессоры м.а.,
Қазақстан, Алматы қ.*

*³Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің PhD докторанты
Қазақстан, Алматы қ.*

ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Қазіргі заманауи оқыту жүйесінде педагогтар алдына көптеген жаңа талаптар қойылуда, оқыту процесін ұйымдастыру әдістері және дәстүрлі оқытуда кәсіби қызметті орындалу барысында туындаған қиындықтар кәсіби қызметтің зерттелушілік қызметін біршама көтерді. Оқыту барысында мұғалімдердің инструментальді қызмет атқару жүйесін өзгерту қажет, яғни инновациялық қызметке көшу, заманауи технологияларды пайдаланып, үйренуді мақсат ете отырып, оларды тәжірибеде пайдалану.

Мақалада заманауи педагогтың болмысы мен қасиеттері айқындалады. Осыған орай болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру қарастырылады. Педагогикалық қызметтің инновациялық феномендері туралы шет елдік ғалымдардың еңбектері қарастырылып, заманауи маманның қасиеттері айқындалды.

Түйін сөздер: кәсіби құзыреттілік, бәсекеге қабілетті, педагог, білім, инновация.

M.D.Kassimbekova¹ A.N.Kaliyeva¹, A.S.Ikramova², Z.S.Rahimberdiyeva³

*¹PhD student of the Kazakh State Women's Teacher Training University,
Kazakhstan, Almaty*

*¹ PhD, professor of the Kazakh State Women's Teacher Training University,
Kazakhstan, Almaty*

*² Professor of the Kazakh State Women's Teacher Training University,
Kazakhstan, Almaty*

*³PhD student of the Kazakh State Women's Teacher Training University,
Kazakhstan, Almaty*

FORMATION PROFESSIONAL COMPETENTION OF THE MODERN TEACHER

Abstract

Current situation of education presents a range of new challenges for teachers, connection with occupational activities in difficult conditions rethinking of traditional forms and methods of managing in educational process, which greatly enhances the role of the research functions of teaching activities. There should be a transition from activities within which the teacher plays an instrumental role to innovation pursuit of the goal of advanced technologies and using successfully introducing them into educational practice.

The article prominence the essence and features of future modern teachers. As the condition of shaping firmness of future teacher's professional competence is considered. Considered the work of foreign authors on the phenomena of innovative educational activities and identified the features of the modern teacher.

Key words: professional competence, competitiveness, teacher, education, innovation.

Сегодня образование становится одним из ключевых факторов стабильности и поступательного развития государства и мирового сообщества в целом, основным рычагом, который имеет мир для решения глобальных проблем своего существования и прогрессирующего развития [1].

В данное время функционирование и развитие любой национальной системы образования зависит, прежде всего, от качества подготовки специалистов в высшей школе, которая служит своеобразной опорой для всех социально-экономических сфер государство, за счет подготовки в высших учебных заведениях учителей, инженеров, экономистов и других специалистов, а также проведения научных исследований в области профессионального образования.

В Послании Президента народу Казахстана «К конкурентоспособному Казахстану, конкурентоспособной экономике, конкурентоспособной нации» в частности говорится: «Конкурентоспособность нации в первую очередь определяется уровнем ее образованности. Необходимо поднять на более качественный уровень квалификацию учителей, укрепит материально-техническую базу Республиканского и региональных институтов переподготовки работников системы образования. В перспективе профессия учителя должна стать одной из самых высокооплачиваемых. Разумеется, что, и сам учитель должен соответствовать требованию времени. Одним из результатов реформирования образовательной отрасли должно стать появление педагога новой формации» [2].

Под термином «профессиональная компетентность педагога» понимается совокупность профессиональных и личностных качеств, необходимых для успешной педагогической деятельности.

Обзор зарубежной научной литературы, посвященной профессиональной компетентности педагогов, показывает, что понятие профессиональная компетентность рассматривается как: предрасположенность к педагогической деятельности, подкрепленная теоретическими знаниями и моральными ценностями,

гуманистические принципы, являющиеся составляющими компетентности педагога, способность проводить исследования или принимать в них участие.

В целом, развитие профессиональной компетентности зарубежные исследователи понимают как развитие творческой индивидуальности педагога, формирование готовности к принятию нового, развитие восприимчивости к педагогическим инновациям. Развитие педагога происходит в ходе всей профессиональной деятельности через образование, опыт и рефлексии своей профессиональной компетентности.

Изменения, происходящие в жизни казахского общества, сложные задачи, стоящие перед системой образования на современном этапе развития страны, требуют пересмотра взглядов на сущность и функции профессиональной деятельности педагога. Традиционная парадигма профессионального труда педагога, в рамках, которых акцент делается на когнитивном аспекте профессиональной деятельности, уходит в прошлое. Необходимы изменения в этой области, и педагога должен выполнять инструментальную роль, к инновационной деятельности, преследующей целей актуализации творческой индивидуальности педагога, готового работать обновляющейся системе, способного разрабатывать, осваивать и использовать новые прогрессивные методы и успешно внедрять их в образовательную систему [2].

В данное время повысился спрос на квалифицированную, конкурентоспособную, творчески мыслящую личность педагога.

Основные пути развития профессиональной компетентности педагога:

- исследовательская работа;
- активное участие в различных педагогических конкурсах;
- работа в творческих группах;
- инновационная технология, освоение новых педагогических методов;
- анализ собственного педагогического опыта.

Но не один из выше указанных способов не будет эффективным, если педагог сам не осознает необходимости повышения собственной профессиональной компетентности. Отсюда вытекает необходимость мотивации и создания благоприятных условий для педагогического роста. Трансляция собственного педагогического опыта активизирует профессиональное саморазвитие педагога, в результате чего развиваются навыки исследовательской работы, которые затем переходят в педагогическую деятельность [3].

Исследованию феномена инновационной педагогической деятельности посвящены работы Ж.Г. Касимова, М.В. Семенова, М.Р. Ковжасарова, П.И. Третьякова, Г.М. Тюлю, Т.И. Шамавой, Н.Р. Юсуфбековой, Л.С. Подымовой и др. Согласно данным исследованиям, любая деятельность приобретает устойчивость, относительную целостность благодаря механизмам ее воспроизводства, это относится и к инновационной деятельности.

В исследованиях М.И. Лукьяновой выделены принципы, руководство которыми делает возможным и успешным формирование готовности учителя к инновационным технологиям:

- рефлексия собственного психолого-педагогического опыта учителя - освоение способов анализа и мыслительного варьирования условий, сопутствующих факторов и результатов локальных и масштабных педагогических ситуаций с иных позиций;
- ориентировочно-поисковая позиция педагога по отношению к любимым аспектам своего и заимствованного, наблюдаемого педагогического опыта. Сформированность такой позиции позволяет обоснованно подходить к оценке возможностей и особенностей реализации тех или иных способов педагогического взаимодействия, определять условия и границы их применения;
- целостный подход к анализу проблемных ситуаций;
- коллегиальное решение задач с другими участниками образовательного процесса, согласно которому необходимо сопоставлять свои взгляды с чужими, анализировать иные подходы, совместно находить оптимальные решения [4].

При формировании профессиональной компетентности очень важную роль играет среда в котором идет процесс, она должна стимулировать саморазвитие. В образовательных заведениях должна быть создана демократическая система управления. А также должны проводиться различные формы педагогического мониторинга, тестирования, собеседования, конкурсы и презентация достижений. Данные формы стимулирования влияют на хорошую атмосферу в коллективе.

У профессионально компетентного педагога должна быть портфолио. Портфолио есть отражение профессиональной деятельности, в процессе которого происходит анализ своей работы и самооценка и

осознание необходимости повышения квалификации. Создание портфолио хорошая мотивационная основа деятельности педагога и анализируются результаты педагога. Создание портфолио данный момент очень популярна. Сейчас все больше педагогов применяют его в своей практике.

Таким образом, сегодня в условиях нашей системы на первый план выдвигается проблема профессионально-компетентных и современных педагогов. Естественно возникает вопрос, чем характеризуется профессионально-компетентный педагог. На наш взгляд, профессионально компетентный педагог характеризуется успешностью, эффективностью и результативностью его профессиональной деятельности, а также уровень владения своего избранного направления.

Необходимо понимать педагогические компетенции учителя как непрерывный процесс, который постоянно оценивается путем взаимодействия с коллегами, студентами [5].

Признаками современного педагога выступают:

- профессиональная компетентность в выбранной области, которая предполагает глубокие знания, прочные умения и навыки, знание истории его становления и перспективы развития;
- общекультурная компетентность, предполагающая знание государственного языка, культуры и обычаев народов, населяющих страну;
- сформированное научное мировоззрение;
- способность творчески подходить к решению возникающих проблем и ситуаций, возникающих в практической деятельности.

Инновационная деятельность в целом складывается из внутренних взаимосвязанных действий, логическая последовательность которых определяет ее структуру. В структуре инновационной деятельности выделяют следующие действия:

1. Действия, подводящие к осознанию необходимости изменений и появлению потребности в них в профессиональной деятельности педагога: самоанализ процесса и результатов деятельности; выявления расхождений между и потребностями общества; формирование проблемы; поиск соответствующего новшества, при его отсутствии- разработка;

2. Действия, связанные с проектированием новшества (они необходимы как для разрабатываемых инноваций, так и для используемых, то есть уже прошедших апробацию в практике): формулирование проблемы, на решение которой направлена инновация; разработка показателей оценки качественного результата; разработка в случае необходимости, программы эксперимента; прогнозирование возможных негативных последствий и определить пути их преодоления;

3. Действия, связанные непосредственно с внедрением: освоение инноваций; апробация инноваций другими участниками педагогического процесса; отслеживание изменений опытно-экспериментальной работы;

4. Действия, связанные с обобщением опыта: анализ и выявление факторов причин, обеспечивших новый качественный результат, разработка рекомендаций по использованию опыта в массовой практике;

5. Действия, связанные с распространением и использованием инноваций: создание собственных проблем и возможностей; обоснование способов решения этих проблем;

Основная цель современного образования – соответствие актуальным и перспективным потребностям личности, общества и государства, подготовка разносторонней личности гражданина своей страны, способной к социальной адаптации в обществе, трудовой деятельности, самообразованию и самосовершенствованию. А свободно мыслящий, прогнозирующий результаты своей деятельности и моделирующий образовательный процесс педагог является гарантом достижения поставленных целей. Именно поэтому в настоящее время резко повысился спрос на квалифицированную, творчески мыслящую, конкурентоспособную личность педагога, способную воспитывать личность в современном, динамично меняющемся мире [6].

Характеристика педагога может быть представлена следующими качествами:

- духовная культура, интеллигентность; - высокая гражданская ответственность и социальная активность;
 - инновационный стиль научно-педагогического мышления, готовность к созданию новых - любовь к детям, гуманистическая направленность;
 - потребность и готовность к постоянному самообразованию.
- ценностей и принятию творческих решений, высокий профессионализм;
- физическое, психическое здоровье, профессиональная работоспособность;

Совокупность профессионально обусловленных требований к учителю определяется как профессиональная готовность к педагогической деятельности. В ее составе выделяют, с одной стороны,

психологическую, психофизиологическую и физическую готовность, а с другой - научно-теоретическую и практическую компетентность как основу профессионализма.

Содержание профессиональной готовности к педагогической деятельности (она выступает и целью педагогического образования), требования, которые предъявляет профессия педагога к личности, отражены в профессионализме педагога.

При инновационном обучении цели и задачи разрабатываются совместно с учителями и обучаемыми. Процесс их достижения организуется как совместная деятельность.

В педагогике сотрудничества, на мой взгляд, одним из приоритетов является комплекс интегрированных технологий, а именно, интегрированный урок - одно из средств развития познавательной активности учащихся и привития интереса к учебным предметам. Они позволяют перейти от изолированного рассмотрения различных явлений действительности к взаимосвязанному, комплексному изучению. Из опыта работы могу сказать что, интегрированное обучение дает возможность за сравнительно короткое время узнать интересы учащегося и наметить пути их развития, совершенствовать природные задатки личности.

Интеграция в целом способствует воспитанию разносторонней, всесторонне развитой, интеллектуальной личности. Важным компонентом компетенций является опыт – интеграция в единое целое усвоенных человеком отдельных действий, способов и приемов решения задач.

Профессиональная компетенция педагога заключается в специальной социальной, личностной и индивидуальной компетентностях. Ключевые компетентности – уметь осуществлять рефлексию своей деятельности, использовать систему оценивания, владеть проектным, исследовательским мышлением, уметь подмечать склонности учащегося, занимать позицию эксперта. Уметь мотивировать учащихся планировать и организовывать самостоятельную деятельность вести занятия в режиме диалога и дискуссии.

Современный урок, современный учитель и современный ученик сегодня предполагают современные методики и технологии. Сегодня мы заботимся о времени, потому что поток информации огромный и в рамках одного урока не всегда успеваешь рассказать все, что хотелось, сделать все задания, пройти новый материал. Одним из самых популярных новшеств современной методики является интегрированный урок. Только читая о таком уроке вряд ли получится представить все возможности таких уроков но, начав использовать такие уроки в своей практике, понимаешь, что эта технология смело, вторгается в непоколебимые школьные программы и связывает на первый взгляд несовместимые предметы. При инновационном обучении в организации учебно - познавательной деятельности на первый план мною выдвигаются творческие и продуктивные задания, определяющие смысл и мотивы выбора обучаемым репродуктивных задач. Задания следуют в логике возрастающих креативности, социальной значимости и культурной полноценности получаемого результата, побуждая к самоорганизации системы познавательной деятельности, выдвижению новых целей, смене смысловых установок; расширяют зону ближайшего, перспективного развития для всех учеников.

Таким образом, формирование профессиональной компетентности, является основой дальнейшего профессионального развития педагога, что дает возможность успешного решения задач, стоящих перед современной школой. Отсюда следует понять ,что уделяя большое внимание вопросам становления профессиональной компетентности педагогов, система образования стремится стать более успешной, поскольку от компетентности педагогов зависит качество образования учащихся.

Список использованной литературы:

- 1.Ж.Г. Касимова. Казахстан высшая школа. Алматы. 2009 С. 68-72.*
- 2.М.В. Семенова. Вестник ПГУ. Павлодар.2005. С.100-111.*
- 3.Ковжасарова М.Р. и др. Технологизация учебного процесса: казахстанский опыт. Алматы: Зият-Пресс, 2005.С. 224*
- 4.Лукьянова М.И. Психолого-педагогическая компетентность учителя. Педагогика. 2001. С.56-61.*
- 5.By Kunter, Mareike, Klusmann, Uta,Baumert. Professional competence of teachers: Effects on instructional quality and student development. Journal of Educational Psychology, Vol 105(3), Aug 2013, 805-820*
- 6.Педагогический Альманах. Павлодар.2011г. С.26-27.*

МРНТИ 14.01.11

Иманбаева С.Т.¹, Берикханова А.Е.²

¹педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ХПБҒА-ның академигі, Халықаралық КОНКОРД академиясының корреспондент мүшесі (Франция)
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

²педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор, ХПБҒА - ның корреспондент мүшесі, Халықаралық КОНКОРД академиясының корреспондент мүшесі (Франция)
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

БОЛАШАҚ МАМАННЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа

Мақалада «технология», «оқыту технологиясы», «педагогикалық технологиялар» ұғымдарының мәні, педагогикалық технологиялардың қызметтері және олады білім беру саласында қолдану өзектілігі ашылып көрсетілген. Педагогикалық технологиялардың рөлі теория мен тәжірибе арасындағы байланыстырушы механизм ретінде теориялық білімдерді тәжірибелік дағдыға айналдыру құралы ретінде анықталады.

Сонымен қатар, тұтас педагогикалық үдерісті технологияландыру табысты білім беру коммуникациясының құралы ретінде педагог пен студенттердің ішкі күштерін және жеке тұлғаның әлеуетін дамыту механизмі ретінде қарастырылады. Педагогикалық технологиялар білім алушылардың диагностикасы мен мониторингінде кеңінен қолданылады. Сондықтан, болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлауда заманауи инновациялық технологияларды қолдану үшін ақпараттық құзыреттілік пен дағдыларды қалыптастыру қажет.

Түйін сөздер: Технология, жаңа педагогикалық технологиялар, оқу үрдісін технологизациялау, оқыту технологиясы, диагностика, мониторинг.

Иманбаева С.Т.¹, Берикханова А.Е.²

¹Д. п. н., профессор, академик МАНПО, член-корреспондент Международной академии КОНКОРД (Франция), КазНПУ имени Абая

² кандидат педагогических наук, профессор, академик МАНПО, член-корреспондент Международной академии КОНКОРД (Франция), КазНПУ имени Абая

ЗНАЧЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА

Аннотация

В статье раскрывается сущность понятий «технология», «технология обучения» и «педагогические технологии», функции педагогических технологий и актуальность их использования в сфере образования. Определяется роль педагогических технологий как связующего механизма между теорией и практикой, как инструмент проектирования теоретических знаний в практические умения. Также технологизация педагогического процесса рассматривается как механизм развития внутренних сил и потенциала личности учителя и учащихся, как средство успешной учебной коммуникации в целостном педагогическом процессе. Педагогические технологии широко используются в диагностике и мониторинге успеваемости учащихся. Поэтому в профессиональной подготовке будущих учителей необходимо формировать информационную компетентность и умения использовать современные инновационные технологии.

Ключевые слова: технология, новые педагогические технологии, технологизация учебного процесса, технология обучения, диагностика, мониторинг.

¹Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the IASP, Corresponding Member of the International Academy of CONCORD (France)
Kazakh National Pedagogical University named after Abai

²Kandidat of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the IASP, Corresponding Member of the International Academy of CONCORD (France)
Kazakh National Pedagogical University named after Abai

THE VALUE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS

Abstract

The article describes the essence of the concepts "technology", "technology of learning" and "pedagogical technologies", the functions of pedagogical technologies and the relevance of their use in the field of education. The role of pedagogical technologies is determined as a connecting mechanism between theory and practice, as a tool for projection of theoretical knowledge into practical skills.

Also, the technologization of the pedagogical process is considered as a mechanism for the development of the internal forces and potential of the personality of the teacher and students, as a means of successful educational communication in the holistic pedagogical process. Pedagogical technologies are widely used in the diagnosis and monitoring of student performance. Therefore, in the professional training of future teachers it is necessary to form information competence and skills to use modern innovative technologies.

Keywords: technology, new pedagogical technologies, technologization of the educational process, technology of training, diagnostics, monitoring.

Технология ұғымы соңғы жүзжылдықта маңызды ғылыми ұғымдардың біріне айналуға айналды. Философиялық көзқарас тұрғысынан технология теория мен практиканың арақатынасын байланыстыратын негізгі тетіктердің бірі. Теория мен практика ұғымдары мәні жағынан ажыратылғанымен, олар әрқашан өзара тәуелді, өзара тығыз байланыста болып келеді. Бұл әрекеттестіктің өзгешелігін К.Поппер теория мен практиканың бірлігін ажыратпау, екеуінің тұтастығын сақтау деген идеясымен негіздеп көрсетеді. Көп жағдайларда теорияның практикадан ажыратылып кетуінің негізгі себептерінің бірі - нақты қолданбалы технологиялардың жоқтығы болып табылады.

Өндіріс саласында ғана емес, педагогикалық теория мен практикада да тұрақты қолданысқа ие. Ғылым мен техниканың дамуына қарай педагогика саласында технологиялық оқыту тәсілі жақсы өріс ала бастады. Қазіргі ақпараттық технологиялар заманында білім беруді технологияландыруға көшудің қажеттілігімен келіспеу мүмкін емес, себебі әр оқушының жеке тұлғалық тұрғысының дамуы, білім беруді саралау және барлық білім беру жүйесін ізгілендіру және демократияландыру үрдістері технологиялық тәсіл арқылы жүзеге асырылмақ.

Сондықтан педагогикалық үрдісті технологияландыру мәселесі *білім беруші* мен *білім алушы* тұлғасын өздігінен дамытып, олардың ішкі әлеуеттерін барынша толығырақ ашқызу үшін оқыту мен тәрбиелеуді субъектілік негізге ауыстыратын тетік ретінде зерттелуде. Білім беру саласындағы шоғырланып қалған көкейкесті мәселелердің шешімдерін табуда қазіргі педагогикалық технологиялардың ықпалы зор, себебі жаңа технологиялардың негізгі өзегі – оқушы тұлғасы, оның ішкі интеллектуалдық әлеуетін жан-жақты дамыту.

Қазіргі уақытта көптеген зерттеушілер жаңа педагогикалық технологияларға терең қызығушылық танытып, білім берудегі технологиялық тәсілді дәстүрлі оқыту әдістерінен анағұрлым тиімдірек деп есептейді. Технология ұғымына Б.Т. Лихачев, В.П. Беспалько, В.В. Сериков, В.М. Монахов, М.В. Кларин, И.Я. Лернер, П.И. Пидкасистый, В.В. Гузеев, Н.Д. Хмель, Ғ.М. Құсайынов т.б. ғалымдар мен зерттеушілер жан-жақты түсініктемелер бере отырып, олардың практикалық тиімділігі туралы құнды пікірлер мен нақты ұсыныстар айтқан.

Педагогика ғылымында «технология» ұғымының зерттелу аясы кеңейіп, әр тұрғыдан анықталуы, оның түрлерінің, тұжырымдамалық негіздері мен сипаттамаларының көптігі бұл феноменнің мазмұнын жан-жақты теориялық тұрғыдан талдауға баса назар аударуды қажет етеді.

Оқыту технологиясы – оқыту үрдісінің диагностикалы қойылған мақсаттарына қол жеткізу құралдары, алдын-ала жоспарланған оқыту үрдісінің практикалық түрде жүйелілік пен бірізділік негізінде іске асырылуы. *Оқыту технологиялары* оқыту үрдісіндегі негізгі факторларының байланыстарын реттеуге, оның барлық кезеңдері мен өткізілу шарттарын оқушылардың нақты мүмкіндіктеріне сәйкестендіруге бағытталған.

Сонымен, жоғарыда қарастырылып отырған ұғымдарды тұжырымдайтын болсақ, И.Г.Саранцевтің пікірінше *оқыту теориясы* пәнге оқытудың әдістемелік жүйесін басқару заңдылықтарын ашып береді, *әдістеме* оны қолдануды қарастырады, ал *технология* бұл жүйенің моделін жүзеге асыру тәсілдерін жете зерттейді. Осы тұрғыда технологиялардың рөлі оқыту мақсаттарын диагностикалауға және оқыту шарттарын айқындауға (әдістер, формалар, құралдар, тәуелділіктер), яғни белгіленген мақсатқа жетуге мүмкіндік беретін үрдісті жобалауға саяды. Сондықтан *технология* теория мен әдістемелерге негізделеді, олардың даму деңгейіне қарай тиімділігі анықталады. Кез-келген оқыту технологиясының негізгі түйіні соңғы күтілетін нәтижені анықтау және оның табыстылығын бақылау болып табылады.

Педагогикалық технологиялар әрбір баланың даму үдерісін алдын-ала байқауға және болжауға бағытталуы тиіс. Диагностика нәтижесі бойынша педагогикалық үрдістің әрбір бөлігінде дамыту үрдістері жобаланады. Сондықтан кері байланыс мәліметтерін алу және оларды зерттеу - диагностика мен болжауды байланыстыратын үздіксіз үрдіс болып табылады. Бұл үрдіс ғылымда *мониторинг* деп аталады, оны ағылшын тілінен аударғанда, «үздіксіз қадағалау» дегенді білдіреді. Педагогикалық мониторинг педагог пен оқушыны педагогикалық үрдісті үздіксіз және ұзақ байқау мен басқару арқылы қажетті ақпараттармен қамтамасыз етеді.

Педагогикалық технологиялар – оқушылар мен ұстаздардың субъект-субъектілі қарым-қатынастарына негізделген, олардың өз-өздерін өзектендіруге, өз-өздерін дамытуға бағытталған, диагностикалық қойылған мақсаттарға қол жеткізудегі тиімді әдістер мен құралдар жиынтығының үйлесімді қызметі.

Технологияларда процессуалдық (іс-әрекеттік), сандық және есептік компоненттер көбірек ұсынылады. *Әдістемеді* мақсаттық, мазмұндық, сапалық және вариативті-бағдарлық жақтарына басымырақ мән беріледі. Оқыту әдістемесіне қарағанда педагогикалық технология өзінің басқа мұғалімдердің қолдануға ыңғайлылығымен, нәтижелерінің тұрақтылығымен ерекшеленеді (А.М. Кушнир).

Кез келген педагогикалық технология ғылыми-әдіснамалық тұжырымдама негізінде құрылады. Қазіргі кездегі педагогикалық технологиялардың көпшілігі оқушылардың тұлғасын ең жоғарғы құндылық ретінде бағалауға, оларды қарым-қатынастың тең құқылы субъектісі ретінде қабылдауға және ізгілікті оқу-тәрбиелік ортада әлеуметтендіруге бағытталған.

Педагогикалық технологиялардың тұжырымдамалық негіздеріне білім беру саласындағы тұлғалық-бағдарлық, іс-әрекеттік, аксиологиялық, жүйелілік, акмеологиялық тұрғыдан оқыту сынды теориялар жатады, себебі аталып отырған теориялардың барлығы білім алушылардың қабілеттерін жан-жақты дамытуды, оқу-танымдық үрдісі мен тәрбие үрдісін тығыз ұштастыра отырып жүргізуді көздейді.

Қазіргі таңда аталған өлшемдерге сәйкес келетін педагогикалық технологиялардың көптеген түрлері ғылыми тұрғыдан зерттеліп, практика жүзінде іске асырылып, тиімді нәтижелер көрсетіп келеді.

С.С.Кашлев педагогикалық технологиялардың төмендегідей қызметтерін топтастырып қарастырады:

1) Педагогикалық технологияның ұйымдастырушылық-іс-әрекеттік қызметіне:

-педагогтың педагогикалық үрдістің әрбір бөлігінде нақты немен айналысуын анықтайтын ұйымдастырушылық іс-әрекеті;

-оқушының педагогикалық үрдістің әрбір кезеңінде не істеу керектігін нақтылайтын педагогтың ұйымдастырушылық іс-әрекеті;

-педагог пен оқушының бірлескен әрекетінің өзара ұйымдастырылуы;

-баланың өзіндік белсенділігін дамытатын өзінің іс-әрекеттері ұйымдастырылуы жатады.

2) Педагогикалық технологияның жобалау (болжау) қызметіне:

-педагогикалық үрдістің шынайы жағдайын диагностикалауы;

-педагогикалық үрдіске қатысушылардан күтілетін нәтижелерін болжай алуы;

-педагогикалық әрекеттестікті модельдеуі;

-педагогикалық технологияны жүзеге асыру үрдісінде бала мен педагогтың даму деңгейін болжау үрдістері жатады.

3) Педагогикалық технологияның коммуникативтік қызметіне:

-мұғалім мен оқушының қарым-қатынастық мүмкіндіктерін дамытуы;

-педагогикалық үрдіске қатысушылардың, мұғалім мен оқушының арасында ақпарат алмастыруы;

-педагог пен тәрбиеленушінің өзара түсіністік жағдайын жасауы;

- балалар арасындағы интерактивті қатынас үшін қолайлы жағдайды қамтамасыз етуі;
- педагогтар мен ата-аналардың коммуникативтік іс-әрекеттерінің тиімділігін арттыруы жатады .

4) Педагогикалық технологияның рефлексиялық қызметіне:

- педагог пен баланың өзіндік тұлғалық өсулерін жете түсінулері;
- педагогикалық әрекеттестік нәтижесін объективті бағалау мүмкіндігі;
- педагогикалық үрдіске қатысушылардың өзара әрекеттестік тәжірибесін саналы түсінулері мен меңгерулері;
- педагог пен оқушылардың іс-әрекеттерін өзіндік талдау, өзіндік бағалау;
- тұлғалық даму себептері мен жағдайын белгілеу жатады.

5) Педагогикалық технологияның дамытушылық қызметіне:

- бала мен педагогтың дамуына қажетті жағдай жасауы;
- оқушы мен мұғалімнің өзін-өзі дамыту құралдарын қамтамасыз етуі;
- әрбір баланың потенциалды мүмкіндігінің дамуын қамтамасыз ету;
- педагогтың кәсіби шеберлігінің дамытуы жатады.

Білім беру тәжірибесінде педагогикалық технологиялардың атқаратын қызметтерінің аясына байланысты Г.К.Селевко олардың қолданылуының өзара тәуелді үш деңгейін атап көрсетеді:

1) **Жалпы педагогикалық (жалпыдидактикалық) деңгей:** бұл деңгейдегі технология бір өңірдегі, оқу орнындағы, нақты бір оқыту сатысындағы тұтас білім беру үрдісімен сипатталады. Бұл жерде педагогикалық технология педагогикалық жүйе ретінде қарастырылады.

2) **Жеке әдістемелік (пәндік) деңгей:** бұл деңгейдегі технология «жеке пәндер әдістемесі» немесе бір пән, сынып көлеміндегі оқыту мазмұнын жүзеге асырудың әдіс-тәсілдер жиынтығы ретінде қолданылады.

3) **Локальды (модульдік) деңгейдегі технология** оқу-тәрбие үрдісінің жеке бөліктерінің дидактикалық немесе тәрбиелік міндеттерін (өздік жұмысты ұйымдастыру технологиясы, жеке тұлғалық қасиеттерді қалыптастыру технологиясы, білімнің меңгерілуін тексеру технологиясы, т.с.с.) шешуімен сипатталады.

Жалпы алғанда, педагогикалық технологиялардың негізгі қызметі педагогикалық үрдіске қатысушылардың іс-әрекеттерін белсендендіру мен жетілдірудің жүйелі құралы ретінде тұлғаның даму міндеттерін нәтижелі шешу, оқыту мен тәрбие үрдістерінің сапасын жоғарлату болып табылады.

Оқушылардың субъектілік белсенділігін арттыру қазіргі еңбек нарығының негізгі талабы, себебі ақпараттық қоғам жастардың ерекше бағыныштылық әрекеттеріне қанағаттана алмайды. Оқушылардың болашақта жауапкершіліктері жоғары, өз әлеуеттерін өздері іске асыра алатын, бәсекеге қабілетті, әлеуметтік белсенділіктері жоғары тұлға ретінде тәрбиеленіп шығулары бүгінгі уақыт талабы.

Оқушы 11-12 жыл бойы мектеп қабырғасында өзін-өзі дамытуға дағдылану үшін мектептегі оқу-тәрбие үрдісінің мақсаты, ұйымдастыру формалары, субъектілердің қарым-қатынас стильдері, бағалау формалары дұрыс таңдалуы керек.

Сонымен педагогикалық технологияның негізгі ерекшелігі білім алуға оқушы тұлғасының ерекше сипатқа ие болуында. Егер дәстүрлі оқыту жүйесінде оқушы іс-әрекеті *репродуктивті* сипатта болса (қайта жаңғыртып айтып беру, алгоритм бойынша тапсырмаларды орындау), педагогикалық технологияларды қолдануда оның іс-әрекеті *продуктивті* (өнімді) болуы керек, яғни шығармашылық белсенділігі талап етіледі.

Қазіргі жаңартылған білім мазмұнына ерекше мән беріліп отырған тұста ақпараттық, сыңи тұрғыда ойлау, модульдік, миға шабуыл, қашықтықтан оқыту, СМАРТ т.б. технологиялар тұлғаға бағдарланған оқу - тәрбие үдерісінде негізгі орын алып отыр.

Қазіргі таңда STEM технологиясы білім беру жүйесінде кеңінен енгізіліп отыр. (STEM: science-ғылым, technology-техника, engineering -инженерлік, mathematics - математика). Техника, инженерлік және математика ғылымдарының бірлігінде іске асады. STEM технологиясы білім беруде сауаттылықты дамыу, тұлғалардың, білім беру мекемелерінің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпалы мол. «STEM» технологиясы америкалық бактериолог Р.Колвэлл 1990 жылдары ұсынғаны белгілі. «STEM негізінде бұл түсініктің жаңа нұсқалары пайда болды, солардың ішінде анағұрлым кең таралғаны STEAM (ғылым, технологиялар, инженерия, өнер және математика) және STREM (ғылым, технологиялар, робототехника, инженерия және математика) болды. Қазіргі уақытта STEM әлемдік білім берудің басты трендтерінің бірі болып табылады»[7],- деп атап көрсеткендей бүгінгі таңда еліміздегі білім беру жүйесінде аса мән беріліп отырған жаңа технологиялардың бірі болып табылады.

Ақпараттық технологияның қарқынды дамуына байланысты мұғалімнің ақпараттық құзыреттілігіне қойылған талаптар жылдан-жылға жаңарып, өзгеріп отырғаны белгілі. Болашақ маманның кәсіби құзіреттілігін қалыптастыруда инновациялық технологиялардың маңызы ерекше.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Поппер К. // Русская геополитическая энциклопедия. – Москва. 2010.
2. Саранцев И.Г. Дидактический подход к осмыслению категории «Знание» // Педагогика. – 20001. - №9. – с. 10-15.
3. Кушнир А.М. Школьные технологии : приложение к научно-практическому журналу для учителя. - Москва : Школьные технологии. - 199 с.
4. Каишев С.С. Технология интерактивного обучения. – Минск. 2005.
5. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: в 1-х т. - М.: НИИ школьных технологий, 2006. - 816с.
6. Таубаева Ш.Т., Иманбаева С.Т., Берікханова А.Е. Педагогика. Оқулық. Баспаға Абай атындағы ҚазҰПУ-і жанындағы Республикалық оқу-әдістемелік Кеңесінің «Білім» тобындағы мамандықтары бойынша Оқу-әдістемелік бірлестігі ұсынған. - Алматы: «ОНОН» баспасы. 2017. – 336 б.
7. «Білімді ел - Образованная страна» №20 (57), 25.10.2016.

МРНТИ 14.01.09

Ұ.М.Әбдігапбарова¹

*¹п.ғ.д. профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы қ., Қазақстан*

**БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУ ҮДЕРІСІНЕ ДУАЛЬДІ ОҚЫТУ
ЭЛЕМЕНТТЕРІН ЕНДІРУДІҢ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕМЕСІ**

Аңдатпа

Мақалада жоғары педагогикалық білім беруге дуальді оқыту элементтерін ендірудің практикалық алғышарттары ғылыми тұрғыдан негізделген. Осы мәселенің бүгінгі таңда зерттелу жағдайы көрсетілген. Қазақстан Республикасының педагогикалық жоғары оқу орнын бітірушілермен жүргізілген сауалнама нәтижелері ұсынылған. Қазақстан мен Германия жұмыс берушілерімен өткізілген сұхбаттасу мен әңгімелесу сауалнамасына талдау берілген.

Алынған нәтижелер негізінде болашақ педагогтың кәсіби даярлау үдерісіне дуальді оқыту элементтерін ендірудің көкейкестілігі мен мақсатқасәйкестігі айқындалған. Жүргізілген сауалнамалардың теориялық және практикалық маңыздылығы зерттеп отырған мәселенің практика сұранысынан шығуымен анықталады. Зерттеу нәтижесінде заманауи педагогты кәсіби даярлау үдерісіне дуальді оқыту элементтерін ендіру бойынша әдістемелік ұсыныстар әзірленген.

Түйін сөздер: дуальді бағдарлық оқыту, заманауи педагогты кәсіби даярлау үдерісі, дуальді оқыту элементтерін ендіру.

У.М.Абдигаббарова¹

*¹д.п.н., профессор, КазНПУ имени Абая, г. Алматы, Казахстан
E-mail: abdigapbarova_um@mail.ru*

**НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ ВНЕДРЕНИЯ ЭЛЕМЕНТОВ ДУАЛЬНОГО
ОБУЧЕНИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА**

Аннотация

В статье научно обоснованы практические предпосылки внедрения дуально-ориентированного обучения в высшее педагогическое образование. Изложено современное состояние и уровень изученности данной проблемы. Представлены результаты анкетирования выпускников педагогических вузов РК и опроса работодателей Казахстана и Германии, позволяющие обосновать актуальность и целесообразность внедрения элементов дуального обучения в процесс профессиональной подготовки будущего учителя.

Результаты проведенного опроса имеют практическую и теоретическую значимость, так как позволяют обосновать исследуемую проблему с позиции запросов практики. Разработаны методические рекомендации по внедрению элементов дуального обучения в процесс профессиональной подготовки современного педагога.

Ключевые слова: дуально-ориентированное обучение, процесс профессиональной подготовки современного педагога, внедрение элементов дуального обучения.

Abdigapbarova U.¹

*¹Doctor of Education, professor, Abai Kazakh National Pedagogical University
Almaty, Kazakhstan*

SCIENTIFIC AND PRACTICAL BASES FOR THE IMPLEMENTATION OF ELEMENTS OF DUAL TRAINING IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF A FUTURE TEACHER

Abstract

The article substantiates the relevance of the introduction of dual-oriented education in higher pedagogical institution. The current state and level of this studied problem are described. The article presents the results of a survey of pedagogical university graduates of Kazakhstan and employers of Kazakhstan and Germany, to justify the relevance and feasibility of dual-oriented training introduction in the process of professional training of modern teachers.

The results of the survey include practical and theoretical significance, as they allow justifying the problem from the standpoint of practice requests. Methodical recommendations are developed on introduction of elements of dual education in the process of professional training of the modern teacher.

Keywords: dual-oriented training, the process of professional training of a modern teacher, the introduction of elements of dual education

Заманауи педагог бәсекеге қабілетті болуы үшін кәсіби құзыреттілігі қалыптасқан, практикалық тәжірибеге бейім, өзінің болашақтағы кәсібіне қызығушылығы басым, кәсіби-тұлғалық сапалары дамыған, білімді де білікті маман болуы тиіс. Осыған байланысты мұғалімдердің кәсіби даярлығын реформалау мемлекеттің ұлттық саясатының құнды басымдықтары қатарынан табылады. Қазақстан Республикасы Президентінің халқына Жолдауларында, Қазақстан Республикасының 2016-2019 жылдарға арналған білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында педагогтың адам капиталын қалыптастыруға ықпалының басымдығы, білім беру жүйесіндегі проблемаларды шешудегі аса маңыздылығы басым көрсетіліп, оларды кәсіби даярлау мазмұнының сапасын жақсарту мен бәсекегеқабілеттілігін арттыру бағытында жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жүйесін әлемдік озық үдерістермен жаңғырту міндеттелген. Өйткені қазіргі педагогтың кәсіби даярлығы «Қазақстан – 2050» Стратегиясы», «100 нақты қадам» Ұлт жоспарындағы стратегиялық міндеттерге толық жауап бере алмай отыр. Заманауи мұғалімді кәсіби даярлау жүйесінде бірқатар кемшіліктер орын алып отырғандығы ақиқат:

- Болашақ мұғалімнің кәсіби даярлығының практикалық-бағдарлық құрамының әлсіздігі, оны жүзеге асыруда педагогикалық жоғары білім берудің әдіснамалық, нормативтік, оқу орнының бағдарламалық-әдістемелік және технологиялық қорының сәйкессіздігі, жоғары педагогикалық білім беруді жаңғыртуда теориялық және практикалық тәсілдердің жеткіліксіз жасалуы;

- педагогикалық білім беру мазмұнын қалыптастыруда практика сұраныстарының толық есепке алынбауы; білім беру ұйымдарының әр түрлі деңгейлерінде оқытудың формалары мен әдістерінің сабақтастығы механизмдерінің бұзылуы;

- педагогикалық білім беру стандарттары мен бағдарламаларының сабақтастығын құруға ғылыми негізделген тәсілдердің жоқтығы; педагогикалық ЖОО мен жұмыс берушілердің серіктестігінің дамымауында көрініс табатын, үздіксіз педагогикалық білім берудің барлық деңгейлерінде мемлекеттік білім беру стандарттарының сабақтастығын ендіру механизмінің жетілдірілмеуі [1].

Осы айтылып өткендер болашақ мұғалімнің практикалық даярлығын күшейту қажеттілігін арттырады. Осыған байланысты теориялық даярлығы жоғары оқу орнында, ал практикалық даярлығы бала бақшаларда, мектептер мен колледждерде қатар жүруді жүзеге асыратын дуальді оқыту өзекті болып табылады.

Бүгінгі таңда Қазақстанда дуальді оқыту орта білімнен кейінгі техникалық және кәсіптік білім беру (ТжКББ) ұйымдарында табысты жүзеге асырылып келеді. Осы тәжірибе дуальді оқытуды ендірудің теория мен практика арасындағы алшақтықты жоятындығын; білім алушының оқу мен жұмысқа практикалық дағдысын игеру түрткісін жоғарылататындығын, мекеме басшысының өзінің қызметкерін практикалық оқытуға қызығушылығы болатындығын және т.б. артықшылықтарын көрсетті. Елбасының халыққа Жолдауларында дуальді оқытуды ендіру туралы қағидаттарын Қазақстан Республикасының Үкіметі, БжҒМ жүзеге асыру мақсатында оның нақты жолдарын анықтады. Мамандарды колледждер мен ЖОО және өндіріс мекемелерінде даярлау бойынша оқу орталықтарын, біліктілігін арттыру мен қайта даярлау институттарын құру және олардың іске асуын қамтамасыздандыратын іс-шараларды қамтитын дуальді оқыту бағдарындағы Жол картасы жасалып Үкімет Қаулысымен бекітілген [2].

Дейтұрғанмен, Қазақстанда дуальді педагогикалық білім беру – игерілмей жатқан «тың» болып табылады. Әйтсе де, болашақ педагогтарды даярлаудың дуальді жүйесінің пайда болуы мен дамуын зерделеуге арналған теориялық және ғылыми-практикалық зерттеудер Батыс Еуропаның бірқатар елдерінде Германия, Австрия, Нидерланды, Ұлыбритания (Шелтен, К.В. Штрагман, Н. Stegmann, A.Rakhkochkine және т.б..) жүргізіліп келеді [3]. Ресейде дуальді білім беру әлеуметтік серіктестік идеясынан туындап, білім беру ұйымдарының жаңа принциптері тұрғысынан зерттеле бастады (В.А. Поляков, И.П. Смирнов, Е.В. Ткаченко, А.К.Корнев, В.А.Тешев және т.б. [4]. Бұл проблема қазақстандық ғалымдар үшін де болашақ мұғалімді кәсіби даярлаудың альтернативасы тұрғысынан қызығушылық тудырып отыр (С.А.Жолдасбекова, Э.Т.Толыбаева, Кебекбаева Р.Н, П.Н.Балташ, К.Ж.Бұзаубакова, Ж.Н.Күмісбекова, С.А.Әубәкірова, Д.П.Қожамжарова, Ұ.М.Әбдіғапбарова және т.б.) [5,6].

Педагогика ғылымында «дуальді білім беру», «дуальді оқыту» ұғымдары ендірілген (Родионов В.С., Зайцева Н.Н., Карпова Т.Ю., Кореньков В.С., Ильин С.Т. С.Б.Кузембаев, М.К.Альжанов, Д.Д.Нурмагамбетов, Ж.Н.Атамбаев, Г.Т.Аймагамбетова). Қазақстанда орта білімнен кейінгі білім беру жүйесінің білім беру бағдарламаларына дуальді оқытуды ендірудің моделі жасалған (С.Б.Кузембаев, Ж.Н.Атамбаев и др.) ол эксперимент жүзінде жүзеге асырылуда (421 колледж, 2433 – мекеме 80 мамандық бойынша).

2016 жылдан бастап жоғары кәсіптік білім берудің жалпыға міндетті мемлекеттік стандартында 60% теориялық оқуға 40% практикалық оқудың қатынасы белгіленген. Дейтұрғанмен, оның әдіснамалық негіздерінің жасалмауы оны практикада іске асыруда айтарлықтай қиындықтар тудырады.

2108 жылдың наурыз айынан бастап ҚР Білім және ғылым министрлігінің гранты негізінде Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің базасында профессор Ұ.М.Әбдіғапбарованың жетекшілігімен «Дуальді-бағдарлық оқыту – болашақ мұғалімнің кәсіби даярлығын жетілдірудің шарты» атты ғылыми жоба орындалу үстінде. Осы жоба аясында Қазақстандағы педагогикалық жоғары оқу орнын бітірушілерден сауалнамалар алынды, сондай-ақ Қазақстан Республикасы мен Германияның білім беру саласында қызмет ететін жұмыс берушілермен сұхбаттасу, әңгімелесу сауалнамалары жүргізілді.

06.04.2018 ж. – 11.05.2018 ж. аралығында жүргізілген сауалнамаға Абай атындағы ҚазҰПУ, ҚазМемҚызПУ, Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ, Ы. Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты, Ақтөбе мемлекеттік педагогикалық институтының 5В010200 – Бастауышты оқыту педагогикасы мен әдістемесі, 5В010500 – Дефектология, 5В010300 – Педагогика және психология, 5В012300 – Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану мамандықтары бойынша 1760 бітіруші қатысты. Сауалнама болашақ педагогтардың ЖОО кәсіби даярлығына қанағаттану дәрежесін, кездесетін қиындықтарын, кәсіби даярлық үдерісін жақсартудағы ойларын анықтауға арналған 18 сұрақтан тұрды. Сауалнама нәтижесінде жауап берушілердің дені 95%-ы педагог мамандығының бүгінгі таңда аса маңыздылығын және жоғары оқу орнындағы кәсіби даярлыққа қанағаттанатындығын атап өтті, дейтұрғанмен олардың 84%-ы жоғары оқу орнында практика сағаттарын көбейтсе, 74%-ы жоғары оқу орнының мектептермен және колледждермен тығыз өзара байланыстағы серіктестігі жүзеге асырылса деген тілектерін айтты. 82%-ы практикалық сабақтарды көбейтсе, соның ішінде 21%-ы арнайы пәндердің сағаттары көбейтілсе деген пікір білдірді. Сондай-ақ, олардың 65%-ы кәсіби даярлықта меңгерілетін практикалық-бағдарлық пәндердің лабораториялық, практикалық сабақтары мектептерде, колледждерде өткізілсе кәсіби құзыреттіліктерінің тиімді қалыптасуына ықпал етеді, деген ойларын білдірді. 62%-ы жоғары оқу орнындағы ғылыми-зерттеу жұмыстарын талқылауға мектеп әкімшілігінің, әдіскерлердің қатысқанын жөн санады, өйткені орындалатын диплом, диссертациялық жұмыстардың бүгінгі практиканың өзекті проблемасының шешімін табуға септігін тигізуге көмектеседі, деп ойлады.

Сонымен пилоттық сауалнама педагог кадрларды даярлау үдерісінің практикалық бөлігін көбейтуді, жоғары оқу орны, мектеп, колледж іс-әрекеттерінің, білім беру орталықтарының ықпалдастығында, тығыз серіктестіктігінде даярлауды жүзеге асыратын инновациялық жүйені ендіру қажеттілігін көрсетті

Ал, жұмыс берушілерге арналған сауалнама 20 сұрақтан құралды. 02.04.2018 ж. – 20.05.2018ж. аралығында Жамбыл облысы, Ақтөбе облысы, Алматы облысы, Алматы қаласынан 379 директор мен директор орынбасарларынан (мектеп, колледж) сұхбаталынды. Нәтижесінде жұмыс берушілердің жауаптары үш топқа топтастырылды. Бірінші топты қазіргі педагогикалық жоғары оқу орындарын бітірушілердің теориялық білімдері мен практикалық даярлықтары, әлеуметтік-психологиялық дағдыларының деңгейі қанағаттандырады, екінші топ болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлауда жоғары оқу орны, мектеп, колледж іс-әрекеттерінің ықпалдастығын жүзеге асырудың қажеттігін ұсынушылар; үшінші топ педагогикалық практиканы өткізу, ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу аясында жоғары оқу орнының мектеппен, колледжбен әлеуметтік серіктестікте болуы тиістігін көрсеткендер. Екінші топ пен үшінші топ ойларының бір жерден шығуы және олардың басымдығы, заманауи педагогты кәсіби даярлау үдерісіне дуальді-бағдарлық оқытуды ендіру қажеттілігін дәлелдей түседі.

Дегенмен, қазіргі уақытта дуальді оқытуды болашақ мұғалімнің кәсіби даярлығына толығымен енгізу, көшіре салу мүмкін емес. Өйткені олардың кәсіби даярлығындағы теориялық және практикалық құрамдарының пайыздық көрсеткішін теңестірудің әдіснамалық-ұйымдастырушылық тұрғыдан негіздері жасала қойған жоқ, ол *біріншіден*. *Екіншіден*, мұғалімнің жұмыс орны «жанды үдеріс», яғни «субъект-субъект» қатынасында жүзеге асады, сол себепті ол үдеріске (дуальді жүйе принципіндегі студенттің оқу орнында теориялық білім алуы мен өндірісте жұмыс істеуінің қатар жүргізілуі) кәсіби тұрғыдан базалық білімі жоқ, кәсіби-тұлғалық сапалары қалыптаса қоймаған, өмірлік тәжірибесі жеткілікті қалыптаспаған 1-2 курс студенттерін жіберу мүмкін емес. *Үшіншіден*, дуальді жүйені жоғары педагогикалық білім беруде жүзеге асырудағы қиындықтар себептерінің анықталмауы және оны ендірудің механизмі жасалмауы да бұл мәселенің теориялық-практикалық тұрғыдан зерттеле түсуін қажет етеді.

Қазіргі жағдайда болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлауда дуальді оқытудың элементтерін ендіру туралы ғана сөз етіп, оны дуальді-бағдарлық оқыту тұрғысынан қарастырып отырғанымыз сондықтан.

Аталған мәселенің күрделілігі дуальді білім берудің отаны - Германияның болашақ мұғалімдерді даярлау үдерісіне дуальді оқытуды ендірудің қазіргі жағдайын анықтау қажеттілігін туындатты. Осы мақсатпен 2018 жылдың 20-29 қазан аралығында Германияның білім беру саласында қызмет ететін 41 жұмыс берушіден сауалнама алынды. Сауалнаманы талдау нәтижесінде қазіргі уақытта Германияның Бавария, Саксония жерлерінде педагог кадрларлардың тапшылығы байқалды. Мектеп, кәсіптік училище, колледждерде сабақ беретін мұғалім оқытушылардың кәсіби даярлығын жетілдіру қажеттілігінің маңыздылығы және өзектілігі басымдығы көрінді. Болашақ мұғалімдердің практикалық даярлығына респонденттердің 47%-ы қанағаттанатынын айтты, 50%-ы болашақ мұғалімнің кәсіби деңгейін көтеру үшін практикалық сабақтардың мерзімін ұлғайту қажет деп есептейді. 72%-ы мұғалімдердің біліктілігінің теориялық деңгейін оң бағалады, өз ойларын бастауыш мектептің мұғалімдерінің алған теориялық білімдерін өз кәсіби қызметінде пайдалана алатындығымен негіздеді. 50%-ы қазіргі уақытта олардың практикалық біліктілігінің өзектілігі мен оны практикада қолдану үшін жеткіліктілігін атай отырып, жоғары оқу орындарында практикалық даярлықтарын арттыру қажеттігін жоққа шығармады. Респонденттер дуальді-бағдарлық оқыту жүйесін педагогикалық үдерістің маңызды бөлігі санайды. Мұғалімдердің ұжымда байланыс орнату қабілеттілігі көбінесе жеке сипатқа байланысты психологиялық санаттарда көрсетіледі, оның дәлелі ретінде сұралғандардың 65%-ы экстраверттер ұжымда жақсы қарым-қатынас жасайды деп жауап берді. 82%-ы кәсіби қарым-қатынас мәдениеті педагогикалық мамандықтардың ерекшелігіне сәйкес келетіндігіне мән берді. Тәртіптілік пен орындаушылық жоғары бағаланды, оны жұмыс берушілердің 80%-ының оң бағалауынан көруге болады. Мұғалімдердің өзін-өзі жетілдіруі, атап айтқанда, жеке және кәсіби өсуі мұғалімдердің өзін-өзі ұйымдастыруына және өзін-өзі дамытуына талап етіледі, бұл жауап берушілердің 44%-ының тұлғаның сапасына қанағаттанатынымен расталады. Сондай-ақ, «Сіздің ұйымыңыздың болашақ мұғалімдерді дайындайтын жоғары оқу орнымен тікелей байланыста болуын қажет деп санайсыз ба?» деген сұраққа жұмыс берушілердің 92%-ы «Иә» деп жауап берді. 89%-ы ұйым үшін маңызды мамандықтарды ұйымдастыру бойынша білім беру бағдарламаларын әзірлеуге және кәсіптік-педагогикалық білім беру үдерісін жоспарлауға қатысуды маңызды және қажет деп санайды. «Педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттері сіздің ұйымыңыздағы мамандықтар бойынша тағылымдамадан өтуге мүдделі ме?» деген сұраққа: 39%-ы студент-практиканттарға еңбекақы төлемеуді; 27%-ы жартылай немесе толық еңбекақы төлеуді қолдайды. 87%-ы болашақ мұғалімдерді кәсіптік даярлаудың негізгі артықшылықтарын

атады. Сондай-ақ, респонденттер мектеп пен университеткафедрасы арасындағы байланыстың күшейтілуі қажеттілігін, бірінші фазадағы бағдарлық практиканың тікелей бақылауға алынуы тиістігін, педагогикалық практика санының көбейтілгені дұрыс екендігін айтады.

Осы тұста Германияның болашақ мұғалімдердің кәсіби даярлығының негізі саналатын «үш фазалық оқытуға» тоқталатын болсақ, бірінші фазасы мұғалім мамандығының түрлеріне қарай мерзімі 4-5 жылдан тұрады және төрт практиканы (бағдарлық, дидактикалық, педагогикалық, өндірістік) құрайды. Бірінші фазаны тамамдаған студент бірінші мемлекеттік емтиханға жіберіледі. Оны табысты тапсырған студентке сертификат беріледі де ол екінші фазаға баруға мүмкіндік алады. Екінші фазада студент мектепте (екі түрлі мектепте) екі жыл жұмыс істейді. Содан кейін үшінші фазаға біліктілігін көтеруге жіберіледі. Оның соңында екінші мемлекеттік емтихан тапсырады. Екінші мемлекеттік емтиханды табысты тапсырғаннан кейін ғана мұғалім біліктілігін растайтын диплом беріледі. Сонымен Германияда мұғалім біліктілігіне ие болу үшін кем дегенде 7 жыл оқиды және мұғалімдерді кәсіби дарлаудың екінші фазасы толығымен олардың практикалық дағдыларын шыңдауға арналады. Ал бұл болса, Германияның болашақ мұғалімдердің кәсіби даярлық үдерісіне дуальді оқыту элементтерінің ендірілгенін дәлелдейді.

Сауалнамаға жауап берушілер Лейпциг университетінің білім беру орталығындағы баламалы білім беру үлгісі – «мұғалімдерді дуальді даярлау бағдарламасының» мәніне терең тоқталды. Оның артықшылықтары мен кемшіліктеріне мән берді. Жұмыс берушілер дуальді-бағдарлық позицияда ұйымдастырушылық және ынталандыру функциясы басымдыққа ие болатындығы туралы ортақ пікірге келді (дуальді-бағдарлық оқыту үдерісінің барлық қатысушыларымен өзара әрекеттесуде білім алушыны біртұтас тұлға ретінде қарау қажеттілігінің маңыздылығы атап өтілді).

Германияда және Қазақстан Республикасындағы дәстүрлі және дуальді-бағдарлық білім берудің салыстырмалы талдауына негізделген, жоғары оқу орындарындағы оқу үдерісінің идеологиялық және функционалды-дидактикалық құрылымын өзгертуге бағытталған дуальді оқыту элементтерін енгізу бойынша талқылауға қатысқан Германияның Нюрнберг-Эрланген университетінің гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар факультетінің деканы, профессор Вольфген Пайффер; көптүрлілік педагогикасының кафедра меңгерушісі, профессор А.А.Рахкошкин, педагогикалық білім беру Орталығының жетекшісі, доктор Анна Гинкель (Германия, Бавария); Бавария федеральдық аймағы Білім министрлігінің практикаға арналған кеңес беру орталығының жетекшісі, профессор Клаусс Ваилд; Лейпциг университетінің мұғалімдерді оқыту және зерттеу орталығының атқарушы директоры Александр Бидерман, жетекші қызметкері Саймон Полворз (Германия, Саксония) және Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің профессорлары Ұ.М. Әбдіғабарова, Н.Б. Жиенбаева Қазақстан Республикасының болашақ мұғалімдерді даярлау үдерісіне дуальді оқыту элементтерін ендірудің орны мен рөлін анықтауда сұхбаттасу негізде алынған талдаулар мен сипаттамалар алғышарттар жасайтындығы туралы ортақ пікірге келді.

Жоғарыда айтылғандарға негізделіп келе әдістемелік нұсқаулар әзірленді:

1. Арнайы педагогика мамандығындағы студенттердің бейіндеуші практикалық курстарын оқушылардың сөйлеуін, практикалық дағдыларын, әлеуметтенуін дамытуға арналған тиісті мектептерде өткізуді қарастыру;

2. Оқытушылардың студенттермен жүргізетін өзіндік жұмысының әртүрлі нысандарын жүзеге асыруда менторларды (бастауыш мектеп мұғалімдерін) бекіту;

3. Жоғары оқу орындарындағы білім берудің модульдік форматына сәйкес, жұмыс оқу жоспарына дуальді білім берудің элективті пәндерін енгізу (мысалы Абай атындағы ҚазҰПУ-нде 6D010500 – Дефектология мамандығы бойынша «Дефектологтарды даярлаудағы дуальді оқыту», «Бастауышта оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы үшін «Дуальді оқытудың негіздері» пәнінің ПОӘК жасалып, оқытылуға).

4. Оқушыны (сыныптың), студентті (топтың) оқу үдерісінде сүйемелдейтін жоғары оқу орны және колледж оқытушыларымен, мектеп мұғалімдерімен бірлесіп әзірленген психологиялық-педагогикалық карта

5. Студенттердің бастауыш сынып оқушыларының ұзартылған күн үдерісіндегі кәсіби іс-әрекетке қатысуы негізінде өзінің практикалық даярлығын жетілдіру (өзін-өзі дайындау)

6. Ғылыми зерттеулерді жобалауда мектеп, колледж мен жоғары оқу орнының ынтымақтастығы (үштілділік, цифрландыру, өзін-өзі тану және т.б.);

7. «Университеттің мектептегі күні», «мектептің университеттегі күні», «мектеп – колледж –ЖОО» бағыты бойынша ғылыми-практикалық іс-шаралар (оқу-әдістемелік кешендер, оқу-әдістемелік құралдар, оқулықтар, конференциялар, семинарлар және т.б.) өткізу және т.б.

Сонымен дуальді бағдарлық оқыту үдерісінің негізгі міндеттерін жүзеге асыруда мұғалімдер, студенттер және білім алушылар, мектеп, колледж, университет бірлесіп жұмыс жасайды. Ал бұл болса, болашақ мұғалімінің кәсіби қызығушылығының артуына, кәсіби анықталуына, практикалық дағдысының шыңдалуына септігін тигізеді. Оның кәсіби іс-әрекетке жоғары деңгейдегі дайындығынан жас ұрпақтың сапалы білім алуы мен саналы, оң тәрбиесі талап еіледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Әбдіғанбарова Ұ.М. Жоғары педагогикалық білім беруге дуальді-бағдарлық оқытуды ендіру өзектілігі. Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршысы. Арнайы педагогика №2. 2018
2. Постановление Правительства Республики Казахстан от 15.10.2014г. № 1093 «Об утверждении Дорожной карты дуальной системы образования...».
3. Wissenschaftsrat (Hrsg.) Empfehlungen zur Entwicklung des dualen Studiums - Positionspapier. Mainz, 2013. - p. 24-32
4. Корнев А.К. Дуально-ориентированная подготовка педагога профессионального обучения в формате образовательно-производственного кластера вуза. – Среднее профессиональное образование №6. – Москва, 2014. – с.26-27
5. Балташ П.Н., Жолдасбекова С.А. и др. К вопросу развития системы образования Казахстана в дуальном формате. – 2015. – [www.http://gigabaza.ru](http://gigabaza.ru)
6. Бұзаубақова К.Ж., Ж.Н.Күмісбекова, С.А.Әубәкірова «Педагогикалық кадрларды дайындауда дуальды оқыту жүйесін енгізу және жүзеге асыру» Қарағанды университетінің хабаршысы. 2015. – С 47-51
7. Абдуллаева Г.О. «Психолого-педагогические основания дуально-ориентированного обучения в процессе профессиональной подготовки будущего учителя». Вестник КазНПУ имени Абая. Серия «Психология». - №3. - 2018.
8. Әбдіғанбарова Ұ.М., Жиенбаева Н.Б. Германия және Қазақстан Республикасының болашақ мұғалімдерді даярлау үдерісіне дуальді оқыту элементтерін ендіру. "Мұғалім шеберханасы" - Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал. - №10. – 2018.

УДК 378.12:371.13
МРНТИ 14.07.03

М.Ж. Жилгильдинова¹

*докторант, Евразийского Национального университета имени Л.Н. Гумилева,
г. Астана, Казахстан*

ФАКТОРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЛИЧНОСТНОГО САМОРАЗВИТИЯ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация

В настоящее время проблема совершенствования профессионализма педагогических кадров для высшей школы, безусловно, является актуальной. Прежде всего, это связано со значительными изменениями в системе Казахстанского образования. В современных условиях постоянного изменения содержания образования, модели выпускника (как следствия изменения социального заказа государства, общества, родителей), педагог обязан быть готовым к постоянному профессиональному росту, свободно ориентироваться в своей профессии и в смежных областях деятельности.

Статья посвящена актуальной проблеме, изучению личностного и профессионального саморазвития будущего педагога. В статье рассмотрены факторы профессионально - личностного саморазвития педагогов; раскрыты возможности психологического сопровождения формирования педагогической позиции. Сопровождение трактуется как помощь и поддержка будущего педагога в процессе его профессионального и личностного развития.

Ключевые слова: саморазвитие, профессионально-личностное саморазвитие, факторы саморазвития, стимулирование.

М.Ж. Жилгильдинова¹

*докторант, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Астана қ., Қазақстан*

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ-ТҮЛҒАЛЫҚ ӨЗІН-ӨЗІ ДАМУЫ ФАКТОРЛАРЫ

Аңдатпа

Қазіргі уақытта жоғары мектеп үшін педагогикалық кадрлардың кәсібилігін жетілдіру мәселесі өзекті болып табылады. Ең алдымен, бұл қазақстандық білім беру жүйесіндегі елеулі өзгерістерге байланысты. Білім беру мазмұнын, түлектің моделін (мемлекеттің, қоғамның, ата-аналардың әлеуметтік тапсырысының өзгеруінің салдары ретінде) тұрақты өзгертудің қазіргі жағдайларында педагог тұрақты кәсіби өсуге дайын болуға, өз кәсібінде және аралас қызмет салаларында еркін бағдарлануға міндетті.

Мақала өзекті мәселеге, болашақ педагогтың тұлғалық және кәсіби өзін-өзі дамуын зерттеуге арналған. Мақалада педагогтардың кәсіби - тұлғалық өзін-өзі дамыту факторлары қарастырылған; педагогикалық ұстанымның қалыптасуын психологиялық қолдау мүмкіндіктері ашылды. Сүйемелдеу болашақ педагогтың кәсіби және жеке даму процесінде көмегі мен қолдауы ретінде түсіндіріледі.

Түйінді сөздер: өзін – өзі дамыту, кәсіби-тұлғалық өзін-өзі дамыту, өзін-өзі дамыту факторлары, ынталандыру.

M.J.Zhilgildinova¹

*doctoral, urasian National University named after L.N. Gumilyov,
Astana, Kazakhstan*

FACTORS OF PROFESSIONAL AND PERSONAL SELF - DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS

Abstract

At present, the problem of improving the professionalism of teaching staff for higher education is certainly relevant. First of all, this is due to significant changes in the system of education in Kazakhstan. In modern conditions of constant changes in the content of education, the model of the graduate (as a consequence of changes in the social order of the state, society, parents), the teacher must be ready for continuous professional growth, freely navigate in their profession and in related fields.

The article is devoted to the actual problem, the study of personal and professional self-development of the future teacher. The article considers the factors of professional and personal self-development of teachers; reveals the possibility of psychological support of the formation of pedagogical position. Support is interpreted as the help and support of the future teacher in the process of his professional and personal development.

Key words: self – development, professional and personal self-development, factors of self-development, stimulation.

В настоящее время анализ проблемы профессионально – личностного саморазвития является актуальным и своевременным в психолого – педагогической науке. Так как, общественное сознание в силу прогрессирующего потока информации находится в состоянии поиска новых возможностей для реализации своих целей. Анализ теоретико – методологической литературы указывает на то, что существующие на данном этапе научные направления и школы раскрывают различные свой взгляды на те, условия, которые могут способствовать развитию личности как с духовной, интеллектуальной так и с физической стороны их развития.

Задача нашего теоретико – практического исследования заключается в том, чтобы определить и выделить основные факторы, обуславливающие профессионально – личностное саморазвитие, рассмотреть их взаимообусловленность.

На сегодняшний день существует несколько точек зрения, объясняющих сущность процессов психического развития личности. Остановимся несколько подробнее на некоторых из них. В рамках нашего исследования исторически первым в объяснении процессов психического развития человека выступил эволюционно – биологический подход (С. Холл, Д.Болдуин, З.Фрейд и др.) Фундаментом

данного подхода является биогенетический закон Э.Геккеля, «в онтогенезе каждый индивидуальный организм непосредственно воспроизводит путь филогенетического развития; происходит повторение развития предков от общего корня, к которому данный организм относится» [1, с.38].

Автор теории рекапитуляции С. Холл определил то, что последовательность и содержание эволюционного и культурного развития, которое прошел человеческий род, заданы генетически и поэтому ни уклониться, ни пропустить одну из стадий своего развития не может. [2, с.40].

Таким образом, особо заинтересованным и спорным аспектом в общебиологической позиции является определения понятия «развитие» Развитие в их понимании – это, прежде всего «созревание», «рост» по уже существующей программе, и личность в данном случае представляется лишенной собственной активности [2, с.22], продуктом действия фатальных биологических факторов, и ее развитие носит спонтанный характер. Наряду с данным утверждением в психологии признается бесспорным также и тот факт, что биогенетические предпосылки определяют психическое развитие личности. В свою очередь представители научных школ (В.Г. Ананьев и В.Н. Мясищев, А.С. Выготский и А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн, Б.М. Теплов, Д.Н. Узнадзе) трактуют понимание данных предпосылок как факторов, которые, по мнению А.Г. Асмолова, «намечают диапазон возможностей развития личности». Б.Г. Ананьев в своем определении ввел понятие «индивидуальные свойства», которое, значительно отличается от термина «индивидуальные свойства», однозначно и определенно ориентирует на изучение именно органических предпосылок личности. Наивысшей интеграцией индивидуальных свойств, по его мнению, являются темперамент и задатки [3, с 26].

С.Л. Рубинштейн в своем утверждении понимал под темпераментом следующее «динамика психической деятельности (ее абсолютную силу, постоянство во времени, адекватность изменившимся условиям), скорость (абсолютную амплитуду колебаний), темп и ритм» [4, с. 194]. Он подчеркивал, что эти «особенности проявляются не в отдельно взятых психических процессах, а во всей деятельности, в протекании всех психических процессов» [4, с. 194].

Таким образом, в психологии выделяется биогенетический фактор, непосредственно влияющий на развитие личности. Однако его роль в процессе развития личности однозначно не определена, поскольку проявляется в деятельности, во взаимоотношениях с окружающими. Л.С.Выготский считал, что высшие психические функции не могут быть поняты без биологического изучения. В.С Мухина также утверждает, что «биологическое в человеке прочно соединено с социальным, и разделить их можно лишь теоретически» [1, с. 5.]. Другим фактором, определяющим личностное развитие, является социальная среда. В зарубежной психологии этой точки зрения придерживались В. Штерн, Э. Эриксон, П. Жане, И. Мид и др. Так, по В. Штерну, эволюционно-биологический подход к объяснению психического развития предстает в форме «теории двух факторов и их конвергенции). По его мнению, внутренние особенности составляют фактор психического развития, а вторым фактором выступает влияние окружающей среды - природной и общественной [5 - С. 44]. Исследования М. Мид показывают, что характер и способности людей в решающей степени зависят от того, чему они учатся. Она утверждает, что человеческая природа очень «пластична», точно и специфично реагирует на различные социальные условия.[5- С. 44]. В психологии проблема влияния окружающей среды, прежде всего социальной, на психическое развитие человека разрабатывалась С.Л. Рубинштейном, Л.С Выготским, А.Н. Леонтьевым, Д.Б. Элькониным и др. По мнению Л.С. Выготского, движущей силой психического развития человека является обучение. Он различает процессы развития и обучения. «Развитие есть процесс формирования человека или личности, совершающийся путем возникновения на каждой новой ступени новых качеств, специфических для человека, подготовленных всем предшествующим ходом развития, но не содержащихся в готовом виде на более ранних ступенях» [6, 301 с.]. Обучение есть внутренний, необходимый момент в развитии у ребенка не природных, но исторических особенностей человека. Обучение создает зону ближайшего развития, т.е. вызывает у ребенка интерес к жизни, пробуждает и приводит в движение внутренние процессы развития, которые вначале для ребенка возможны только в сфере взаимоотношения с окружающими, а затем становятся достоянием самого ребенка [7, с. 184]. Ключом к пониманию роли социальных условий в развитии личности является и предложенное Л.С. Выготским понятие «социальная ситуация развития). Он рассматривает окружающую среду как движущую силу развития личности, условие осуществления деятельности человека и понимает её как «соотношение двух определяющих характеристик». Одна из них - объективная, т.е. социальная среда непосредственно; другая - субъективная - отношение человека к этой среде. Это соотношение и составляет внутреннюю логику развития личности. Несколько иначе определяет значение окружающей среды для личностного развития В.П. Зинченко. Он пишет, что среда для организма не движущая, а «приглашающая» сила, не столько

обстановка, сколько вызовов для личностного роста. Решающее значение, с его точки зрения, имеют именно внутренние источники развития, а не внешние [6-301 с.]. Таким образом, в обучении и воспитании ребенок выступает не только объектом, но и субъектом деятельности, и внешние причины развития закономерно сочетаются со спонтанностью в его развитии. Действительно, лишь биогенетические предпосылки и социальная среда не могут обеспечить полноценное развитие личности. По мнению отечественных психологов (С.Л. Рубинштейн, В.П. Зинченко, Б.С. Братусь, Л.Ф. Обухова, В.С. Мухина и др.), процесс саморазвития непосредственно зависит от деятельности самого субъекта. Ведущим фактором личностного развития на всех возрастных этапах жизни человека является, по терминологии В.С. Мухиной, внутренняя позиция - «определенное отношение к миру людей, к миру вещей и к себе самому» [1, с. 54]. Человек строит свое мировоззрение на основе индивидуальной способности к становлению личностных смыслов, через содержательную сторону самосознания. Система личностных смыслов определяет варианты его ценностных ориентаций, которые формируют его жизненный опыт. Эти ценностные ориентации он проецирует на свое будущее. Насколько осознанно относится человек к своим потребностям и способностям, мотивам поведения, мыслям и переживаниям, как он определяет значение себя для другого и другого для себя - от этого и зависит внутренняя позиция личности. В настоящее время в психологии происходит становление нового подхода в психологии - субъективного, основы которого были заложены С.Л. Рубинштейном. Его представления о человеке как о субъекте позволили ввести такие понятия, как «саморазвитие», «самодетерминация», «самообразование», которые ориентируют человека на поиск внутренних источников развития. Категория «развитие» теперь понимается «как преобразование - саморазвитие и смена основного жизненного вектора; как преобразование - кардинальное преодоление сложившегося режима жизнедеятельности в соответствии с некоторой иерархией ценностей и смыслов бытия человека» [2, с. 22] и понимается человеком «как цель и ценность, а иногда - и смысл его жизни». Рассматривая развитие как «возникновение все более высокоорганизованных и качественно новых уровней бытия» [9, с. 14]. Таким образом, по мнению С.Л. Рубинштейна субъект - это «центр перестройки бытия», и здесь человек выступает субъектом своей психической активности. В свою очередь личность как субъект способна непосредственно самостоятельно регулировать воздействие на свою психику и опосредованно воздействовать на окружающую ее действительность. Индивиду изначально присуще быть субъектом своей деятельности. Личность человека, развиваясь способна целенаправленно преобразовывать внутренний и внешний мир в соответствии со своими поставленными целями, тем самым, достигая уровня сознательного деятеля и максимально свободного существа. [10, с. 142]. По утверждению В.И. Слободчикова и Е.И.Исаева личность человека как субъекта собственной деятельности способна превращать собственную жизнедеятельность в предмет практического преобразования, контролировать ее ход и результаты, изменять ее приемы. оценивать способы деятельности. В.И. Слободчиков в своем понимании личности как субъекта, считает, что человек должен постоянно развиваясь реализует субъектное отношение к миру, превращая тем, самым свою природу в особый функциональный орган. Интересным на наш взгляд является то что, как «биологические» факторы так и «социокультурные» факторы с точки зрения субъектного подхода являются второстепенными и взаимосвязанными, и не являются результатом общего психического развития и тем самым не предопределяют его ход. На первое место в своем понимании субъективного подхода в рассмотрении личности В.И. Слободчиков ставит ее духовную уникальность и неповторимость [5, с. 416].

Ряд исследователей, такие как А.С. Назарова, Е.А. Щурова, Т.В. Литвиненко, Ж.Г. Гаранина, Ю.В.Трофимова и др. рассматривают разные аспекты и выделяют квалификационные характеристики саморазвития.

На наш взгляд более точным и сущностным является определение А.С. Назаровой. Автор в своем понимании понятия «фактор профессионального саморазвития» рассматривает его с позиции движущих сил профессионального саморазвития, который в свою очередь определяет ее характер.

Особо заинтересованным аспектом, изложенным Е.А.Щуровым является квалификация двух групп факторов профессионально – личностного саморазвития:

— профессионально-деятельностные (внешние), содержащие в себе показатели профессиональной деятельности (активность, повышение квалификации, научно-исследовательскую деятельность, обмен профессиональным опытом);

— личностные (внутренние), в состав которых входят удовлетворенность профессиональной деятельностью, творческий потенциал, непрерывное саморазвитие.

В исследовании Т.В. Литвиненко опрошенные педагоги назвали ведущими стимулирующими факторами готовности к саморазвитию профессионально важных качеств обучение на курсах повышения квалификации, самообразование, новизну деятельности, условия работы и возможность экспериментирования.

Исследование Ж.Г. Гараниной установило, что процесс профессионального саморазвития определяется мотивационными и деятельностно - практическими факторами. Из числа мотивационных факторов наиболее важными, по мнению автора, являются уровень осмысленности жизни и стремление к самоактуализации. Деятельностно-практический фактор саморазвития определяется способностью личности к саморегуляции своего поведения, умением осуществлять практические действия, направленные на самоизменение. К стимулирующим можно отнести еще целый ряд встречающихся в публикациях факторов профессионального саморазвития, таких как внешняя стимуляция активности и одобрение (со стороны родителей, педагогов и т.д.), приводящие к формированию положительной самооценки характер профессиональной деятельности профессиональное общение и взаимодействие способность к рефлексии (самоанализу, самопознанию) и др.

Кроме механизмов, способствующих проявлению профессионального саморазвития личности, существуют еще и факторы, препятствующие этому процессу, так называемые барьеры саморазвития. Анализ публикаций по теме барьеров профессионального саморазвития показывает, что в абсолютном большинстве из них изучаются внутренние барьеры — те, что имеют отношение к личности специалиста, его эмоционально-волевой сфере, системе ценностей, установок.

К примеру, в ходе своего исследования проблемы «ухода» от саморазвития, Ю.В. Трофимова выделяет и дает характеристику таким барьерам саморазвития:

— бегство от свободы (термин Э. Фромма) — проявляется в нежелании осуществлять выборы, принимать решения;

— выученная беспомощность (М. Селигмен, В.Г. Ромек и др.) — выражается в замкнутости, эмоциональной неустойчивости, робости, фрустрированности, пассивности;

— псевдотворчество и подавленное творчество (Д.А. Леонтьев);

— уход от ответственности (В. Франкл) — стремление снять с себя ответственность, укрыться «в массе» и т.п.;

— уход от проблем — проявляется в желании уйти от потенциальной проблемы. Человек демонстрирует либо отказ от поиска, либо игнорирование проблемы.

В работе А.А. Королевой (Королева, 2009) изучается противодействие в учебно-профессиональной деятельности, действующее в системе «человек — учебная деятельность». Оно характеризуется особенностями реализации учебной деятельности, препятствующими профессиональному саморазвитию личности, достижению целей образования и детерминировано определенным уровнем сформированности и соотношением психологических характеристик личности..

В качестве факторов, препятствующих саморазвитию личности В.Л. Блинова выделяет психологические защиты (в классическом их понимании), которые обуславливают существование противоречия между «хочу», «могу» и «надо».

Таким образом, внутренние барьеры являются связанными с желанием человека в ходе своей профессиональной деятельности минимизировать затраты, выбирать наиболее легкие пути, соответствовать лишь формальным показателям, что не только не способствует развитию личности, а тормозит его.

Вместе с тем, помимо внутренних барьеров описаны в литературе также внешние барьеры, препятствующие профессиональному саморазвитию. Так, Т.В. Литвиненко в результате проведенного исследования выделяет такие факторы:

-недостаток времени;

-ограниченные материальные ресурсы;

-стесненные жизненные обстоятельства.

Наиболее развернутый и структурированный перечень барьеров профессионального развития можно встретить у В.Г. Маралова, который рассматривает внешние и внутренние барьеры, деля их на объективные и субъективные.

Таким образом, анализируя утверждения различных авторов научных концепции, мы можем предположить то что, в становлении личности, личность рассматривается как субъект собственной активности, а в нашем понимании, субъектом собственной активности может стать только личность

способная к саморазвитию. Главными факторами взаимоотношения саморазвития являются биогенетические, социальные, духовные..

Данные факторы на наш взгляд являются неразрывно взаимосвязанными и взаимообусловленными и составляют необходимые предпосылки для стимулирования профессионально – личностного саморазвития.

С целью проверки выдвинутого теоретического предположения о взаимной зависимости стимулирующих или препятствующих факторов на профессионально – личностное саморазвитие относительно студентов педагогических специальностей было проведено диагностическое исследование.

Данное исследование состояло из 2-х этапов экспериментальной деятельности.

Первый этап имел целью определить научный аппарат исследования, разработку теоретических основ проблемы исследования: изучить психолого – педагогическую и методическую литературу, научно – методические разработки, определить рабочие задачи и адекватные методики исследования.

Второй этап: конкретизировались цели и задачи эмпирического исследования. Выявлялось взаимовлияние и взаимообусловленность стимулирующих и препятствующих факторов на процесс формирования профессионально – личностного саморазвития.

Диагностическое исследование проводилось на базе Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева г. Астана, Государственного университета имени Шакарима г. Семей.

В исследовании приняли участие 105 студентов педагогических специальностей. Были задействованы студенты 1-4 курсов.

По результатам проведенного пилотажного исследования 2016-2017 гг. с помощью анкеты В.Н. Немовой «Факторы стимулирующие и препятствующие саморазвитию»; количественного и качественного методов обработки результатов, аналитического и сравнительного методов, интерпретации была выявлена процентная выраженность проявления стимулирующих и препятствующих факторов саморазвития.

Анкета В.Н. Немовой «Факторы стимулирующие и препятствующие саморазвитию». Анкета направлена на выявления факторов, стимулирующих или препятствующих обучению, развитию, саморазвитию студентов педагогических специальностей в Вузе.

Анкета состоит из 20 факторов, сгруппированных в 2 шкалы, на которые респондент должен ответить по 5-ти балльной шкале (Таблица 5).

Таблица 5. Содержательная интерпретация по шкалам

Наименование шкалы	Содержательная интерпретация
Стимулирующие факторы	Методическая работа, обучение на курсах, пример и влияние сокурсников, пример и влияние преподавателей, организация труда в Вузе, внимание к этой проблеме преподавателей, доверие, новизна деятельности, условия работы и возможности экспериментировать, занятие самообразованием, интерес к работе, учебе, возрастающая ответственность, возможность получения признания в группе.
Препятствующие факторы	Собственная инерция, разочарование из - за имевшихся ранее неудач, отсутствие поддержки и помощи в этом вопросе со стороны преподавателей, враждебность окружающих (зависть ревность и т.п.), плохо воспринимающих в Вас перемены и стремление к новому. Неадекватная обратная связь с членами группы и преподавателями, т.е. отсутствие объективной информации о себе, состояние здоровья, недостаток времени, ограниченные ресурсы, стесненные жизненные обстоятельства

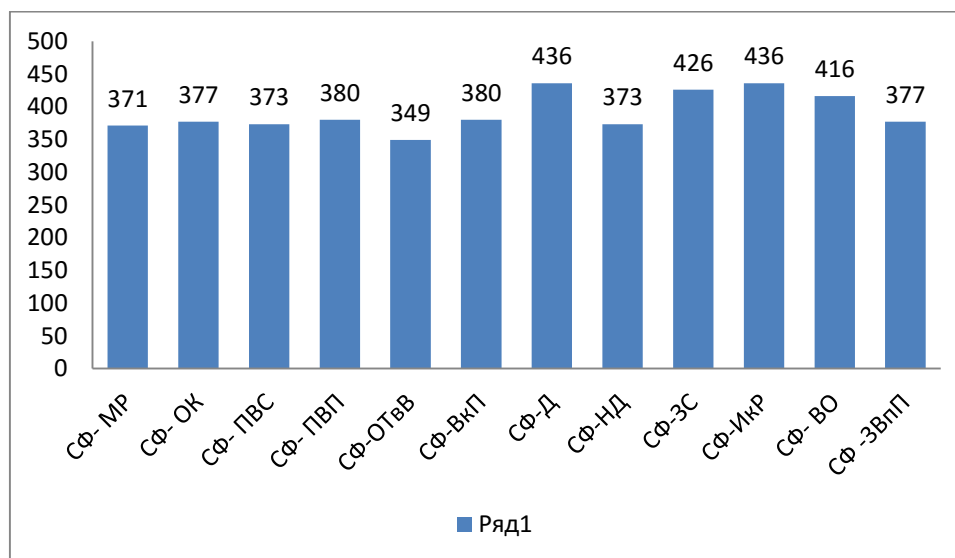
В результате обработки данных анкет появилась возможность оценить степень влияния факторов на профессионально – личностное саморазвитие, осуществить их ранжирование на основе сравнения средних значений оценок.

По группе факторов, стимулирующих профессионально – личностное саморазвитие были получены следующие результаты (Таблица 6).

Таблица 6. Факторы, стимулирующие профессионально – личностное саморазвитие (средняя оценка в баллах и стандартное отклонение) (Factors of professional self-development (mean scores and standard deviation))

ФАКТОР	M	SD
Доверие	4.15	0.81
Интерес к учебе	4.15	1,02
Занятие самообразованием	4.05	0.85
Возрастающая ответственность	3.96	0.89
Внимание к этой проблеме преподавателей	3.61	0.98
Пример и влияние преподавателей	3.61	0.96
Обучение на курсах	3.59	1.05
Возможность получения признания в группе	3.59	1.09
Пример и влияние сокурсников	3.59	1.21
Новизна деятельности, условия работы и возможность экспериментировать	3.52	1.17
Организация труда в Вузе	3.32	1.12

Диаграмма 1 Факторы, стимулирующие профессионально – личностное саморазвитие

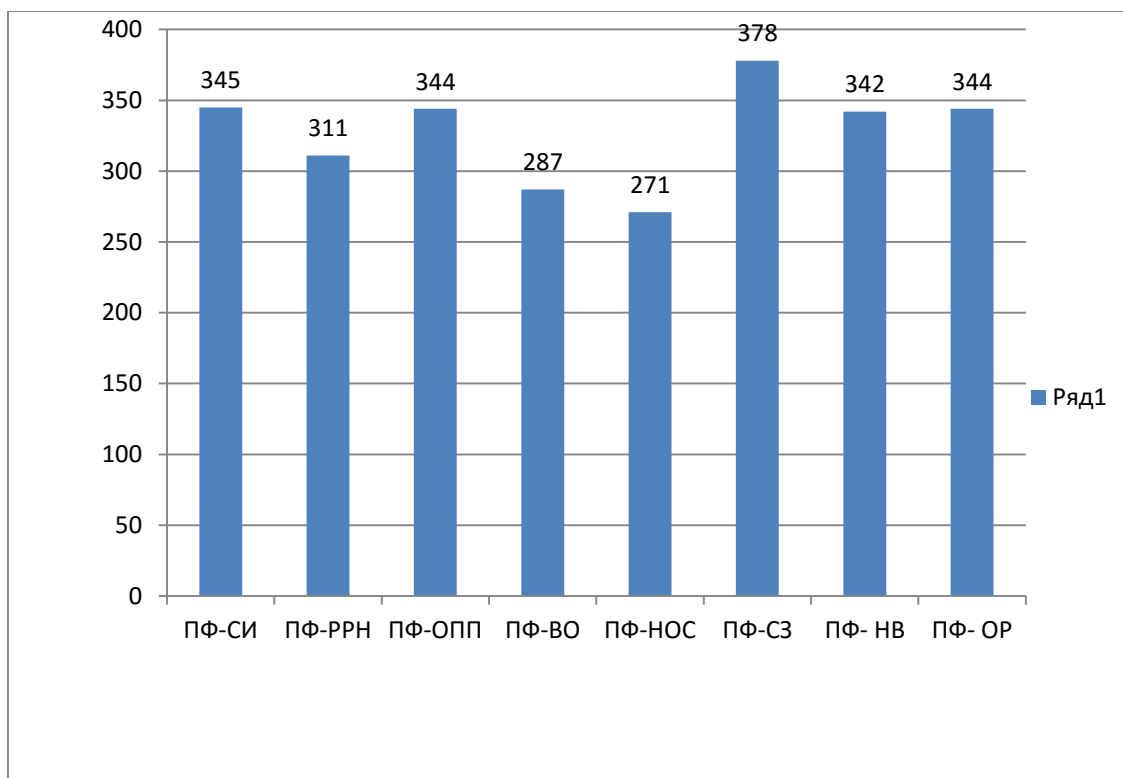
По группе факторов, препятствующих профессионально – личностному саморазвитию были получены следующие результаты (Таблица 7).

Таблица 7 Факторы, препятствующие профессиональному саморазвитию (Barriers to professional self-development (mean scores and standard deviation))

№	ФАКТОР	M	SD
1	Состояние здоровья	3,6	1,18
2	Собственная инерция	3,2	1,09
3	Ограниченные ресурсы, стесненные жизненные обстоятельства	3,2	1.28
4	Отсутствие поддержки и помощи в этом вопросе со стороны преподавателей	3,2	1.23
5	Недостаток времени	3,2	1.26

6	Разочарование из-за имевшихся ранее неудач	2,9	1,25
7	Враждебность окружающих	2,7	1,21
8	Негативная обратная связь с членами группы и преподавателями, т.е. отсутствие объективной информации	2,5	1,14

Диаграмма 2 Факторы, препятствующие профессионально – личностному саморазвитию

В результате обработке данных были выявлены факторы, которые являются стимулом для саморазвития у студентов педагогических специальностей.

По данным диагностики наиболее стимулирующими факторами профессионально – личностного саморазвития являются такие факторы как:

-доверие и интерес к учебе (4,15). Соотношение значения по шкале стандартного отклонения (0,81) определило то, что значение данных факторов стимулирования являются преобладающими и значимыми для данного контингента студентов.

-занятие самообразованием (4,05). Наиболее высокий показатель по данному фактору стимулирования саморазвития, показывает важность и необходимость создания условий и предоставления возможностей для реализации потребности в самообразовании студентов. Т.е. у студентов на данном этапе развития имеется потребность и желания самостоятельно реализовывать себя, самосовершенствоваться в своей будущей профессии занимаясь самообразованием.

-фактор «возрастающая ответственность» (3,96) является, безусловно личностной характеристикой, обусловленной требованиями социальной среды. Т.е. мы можем предположить, то что, стимулирующим фактором для саморазвития является возложенная на студента ответственная работа, которая может определять его место и значимость личностив социуме.

-фактор «внимание к этой проблеме преподавателей», «пример и влияние преподавателей» (3,61). Данные факторы получили единые показатели, что говорит нам, о том, что они являются взаимосвязанными и взаимообусловленными. Личность педагога является ведущей и оказывает заметное влияние на профессиональное саморазвитие студентов педагогических специальностей.

-факторы обучение на курсах, возможность получения признания в группе показали средний уровень стимулирования ведущие к стимулированию.

Самые низкие факторы оказывающие влияние на процесс стимулирования профессионально – личностного саморазвития по данным диагностики являются «новизна деятельности, условия работы и возможность экспериментировать», «организация труда в Вузе» (3,52).

Как показывает анализ полученных данных, наибольшее препятствующее влияние на процесс стимулирования профессионально – личностного саморазвития оказывает фактор «Состояние здоровья». Средняя оценка по шкале составляет 3,6 балла. Несомненно, здесь можно упомянуть пословицу «В здоровом теле, здоровый дух». Респонденты главным фактором препятствующим процессу профессионально – личностного саморазвития выбрали низкие показатели по здоровью. Необходимо обратить внимание в процессе стимулирования профессионально – личностного саморазвития на здоровье сберегающий фактор. Факторы «Собственная инерция», «Ограниченные ресурсы, стесненные жизненные обстоятельства», «Отсутствие поддержки и помощи в этом вопросе со стороны преподавателей», «Недостаток времени» показали одинаковые баллы- 3,2. По данным факторам, можно предположить, что у респондентов имеются некоторые проблемы личностного, социального характера. Т.е. необходимо обратить внимание на оказания психолого – педагогической поддержки студентов со стороны педагогов, психологов. Студенты нуждаются в помощи по вопросам тайм - менеджмента, личностно – ориентированной психологической помощи. Так, как неумение распределять собственные ресурсы приводит личность студента к эмоциональной неудовлетворенности, к нехватке времени на себя и как следствие оказывает негативное влияние на процесс становления профессионально – личностного саморазвития. Инерция, в качестве характеристики темперамента (инертность) проявляется в замедленном реагировании на обстоятельства, необходимости потратить больше времени на принятие решения о начале деятельности. Также у инерции могут быть причины мотивационного характера. К ним можно отнести и фактор «потеря интереса к своей профессиональной деятельности».

Низкие показатели по факторам «Разочарование из-за имевшихся ранее неудач»(2,9), «Враждебность окружающих» (2,7), «Негативная обратная связь с членами группы и преподавателями, т.е. отсутствие объективной информации» (2,5). Данные показатели свидетельствуют о том, что у респондентов отсутствуют межличностные конфликты которые могут препятствовать процессу саморазвития.

Таким образом, выявленные факторы профессионально – личностного саморазвития, а также их систематизация по степени взаимовлияния и взаимообусловленности, могут быть использованы для создания специальных условий, способствующих профессионально – личностному саморазвитию, определяя их основные направления для оказания психолого – педагогической поддержки в Вузе.

Список использованной литературы:

- 1 Мухина В.С. *Возрастная психология*. М. Академия, 1997г.-С.38
- 2 Слободчиков В.И., Исаев Е.И. *Психология развития человека*. М: Школьная пресса. 2000 г.– С.40.
- 3 Асмолов А.Г. *Личность как предмет психологического исследования*. М.; МГУ, 1984. – С.26.
- 4 Ольшанникова А.Е. *Значение идей С.Л. Рубинштейна в исследовании проблемы эмоций и темперамента // С.Л. Рубинштейн. Очерки. Воспоминания. Материалы; Сб. ст. / Под ред. Б.Ф. Ломова. М.: Наука, 1989г.-С. 194.*
- 5 Слободчиков В.И., Исаев Е.И. *Психология развития человека*. М.: Школьная пресса. 2000г.- С. 44
- 6 Зинченко В.П. *Человек развивающийся*. М.: Тривола, 1994г.- С. 301
- 7 Обухова Л.Ф. *Детская психология*. М.: Тривола, 1995. 357 - С. 184.
- 8 Зинченко В.П. *Человек развивающийся*. М.: Тривола, 1994г.-С. 301 .
- 9 Абульханова-Славская К.А. *Принцип субъекта в философско-психологической концепции С.Л. Рубинштейна // С.Л. Рубинштейн. Очерки. Воспоминания. Материалы: Сб. ст. / Под ред. Б.Ф. Ломова. М.: Наука, 1989г.- С. 14.*
- 10 Татенко В.А. *Психология в субъективном измерении*. Киев, 1996 г. - С. 142.

Ж.Б. Аширова¹

¹ «6D011300-Биология» мамандығының 2 курс докторанты

К. Аймагамбетова²

²Педагогика ғылымдарының докторы, профессор

Ж.Ж. Қужантаева³

³ Биология ғылымдарының докторы, профессор

^{1,2,3} Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ БИОЛОГ МҰҒАЛІМДЕРІН (Ерінгүлділер тұқымдасы мысалында) ТЕОРИЯЛЫҚ ТҮРҒЫДАН ДАЙЫНДАУДЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа

Мақалада ерінгүлділер тұқымдасына жататын өсімдіктердің ортақ белгілері, Қазақстанда кең таралған азықтық маңызы бар және дәрілік мақсатта егілетін өсімдіктер түрлері туралы баяндалған. ЖОО-да ерінгүлділерді оқыту барысында студенттерге берілетін білім көлемін кеңейту мақсатымен, олардың қосымша мәліметтер алуына арнап төмендегі материалдарды ұсынамыз. Бұл студенттердің өздігінен қосымша дайындалу барысына пайдалануына және семинарларда пікірсайысқа дайындалуларына мол мүмкіндік береді.

Біз ұсынып отырған материалдарды түрлі ақпараттар көзін пайдаланумен қатар, өзіміз жүргізген зерттеулер негізінде Қазақстан жерінде ерінгүлдердің кездесетін түрлерін іріктеп алып отырмыз. Сондықтан да Қазақстан жерінде кездесетін ерінгүлділер тұқымдастарына ғана тоқталамыз.

Түйін сөздер: технология, парфюмерия, эфир майы, алкалоидтар, илік заттар, флавоноидтар, стероидтар, фармацевтика, гликозидтер, органикалық қышқылдар, тұнба, жоғарғы тыныс жолдары, фитопрепараттар, аскорбин қышқылы, пигмент.

Ж.Б.Аширова¹, К. Аймагамбетова², Ж.Ж. Қужантаева³

¹ докторант 2 курса специальности «6D011300-Биология»

² д.п.н., профессор

³ д.б.н., профессор

^{1,2,3} Казахский государственный женский педагогический университет,
Казахстан, г. Алматы

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ БИОЛОГИИ (на примере семейства губоцветные)

Аннотация

В статье описаны общие симптомы растений семейства губоцветные, типы растений, которые широко используются в Казахстане и предназначены для медицинских целей. В целях расширения знаний, предоставляемых студентам Университета, студентам будут предоставлены материалы для получения дополнительной информации: Это позволит учащимся использовать собственное обучение и готовиться к обсуждению на семинарах.

Помимо использования разнообразных источников информации, мы представляем материалы, которые мы представляем, на основе собственных исследований, которые выбирают виды липидов на земле в Казахстане. Мы фокусируемся только на семейства губоцветные, произрастающие *Labiatae* JUSS

Ключевые слова: технология, парфюмерия, эфирное масло, алкалоиды, дубильное настояка, верхние дыхательные пути, фитопрепараты, аскорбиновая кислота, пигмент.

Zh.B. Ashirova¹, ,

¹ PhD student of the specialty “6D011300-biology”

K. Aimagambetova²

² Dr. Sci (Biology), Professor

ZH.Zh.Kuzhantayeva³

³ Dr. Sci (Pedagogical), Professor

^{1,2,3} Kazakh state women’s teacher training university, Kazakhstan, Almaty

THE THEORETICAL SOME PROBLEMS OF PREPARATION FUTURE BIOLOGIST TEACHER (on the example of *LABIATAE* JUSS.)

Abstract

The article describes the common symptoms of plants belonging family of *Labiatae* Juss, the types of plants that are commonly used in Kazakhstan and are intended for medicinal purposes. For the purpose of expanding the knowledge provided to students at the University, students will be provided with the following materials for additional information. They will allow students to use their own training and prepare for a debate in the workshops.

In addition to using a variety of sources of information, we present the materials on the basis of our own research, selecting lipid species on the ground in Kazakhstan. That is why we focus only of *labiatae* Juss family that is found on the land of Kazakhstan.

Key words: technology, perfume, essential oil, alkaloids, tanning agent, flavonoids, steroids, pharmaceuticals, glycosides, organic acids, tincture, upper respiratory tract, herbal remedies, ascorbic acid, pigment.

Кіріспе

Білім - барлық уақытта жоғары құндылықтардың бірі болған. Тек білімді, сауатты адам ғана келешек тізгінін қолына ала алады. Осыны ескере отырып Елбасы Н. Назарбаев өз Жолдауында Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесін әрі қарай дамыту, жетілдіру жоспарын құрып, көптеген мақсаттарда көздеп отыр. Олар: инженерлік білім беруді және заманауи техникалық мамандықтар жүйесін дамыту, оқыту әдістемелерін жаңғырту, елімізге қажетті технологиялар трансферті мен оларды қолдану үшін мамандарды оқыту. Елбасы ұсынған елімізді өркендету бағыттарының бірі білім саласының қызметкерлері, біздер үшін өте маңызды болып табылады. Жолдау білім беру саласында еңбек етіп жүрген ұстаздарға жаңа міндеттер жүктейді [1].

«Ұлттық білім берудің барлық буынының сапасын жақсартуда бізді ауқымды жұмыс күтіп тұр. Сондықтан оларға заманауи бағдарламалар мен оқыту әдістемелерін, білікті мамандар ұсыну маңызды. Мектеп түлектері қазақ, орыс және ағылшын тілдерін білуге тиіс. Оларды оқыту нәтижесі оқушылардың сындарлы ойлау, өзіндік ізденіс пен ақпаратты терең талдау машығын игеруі тиіс», - деп атап көрсеткен болатын [2].

Зерттеудің жаңалығы

Қазіргі таңда болашақ педагог мамандарды мектеп қабырғасында білім беруге жан-жақты дайындауға үлкен мән берілуде. Олар біріншіден, биологиядан білім берудің жаңа технологияларын меңгеріп шығуға тиісті. Себебі, білім беруге қойылып отырған талаптардың ең бастысы оқушылардың өзіндік жұмыстарын ұйымдастыруға мүмкіндік беретін және бақылауына, тәжірибе жасауына жағдай туғызатын материалдарды қамту арқылы олардың шығармашылықпен жұмыс жасауына мүмкіндік туғызу жағы қарастырылмақ.

Осы тұрғыдан алғанда біз ең бірінші оларды теориялық тұрғыдан дайындау тұстарына баса көңіл бөлуге тиіспіз. Себебі, оқушылардың биологиядан ғылыми ұғымдарын қалыптастыру үшін алдымен болашақ мамандардың теориялық білімдерінің тереңдігі бірінші орында тұруы қажет. Сондықтан біз ЖОО-ғы биологиядан білім беру бағдарламасының талаптарын талдай отырып, одан берілетін білімді толықтыру жағын қарастырамыз.

Зерттеудің мақсаты

ЖОО-да биологиялық білім беру бағдарламасында «Ерінгүлділер» тұқымдасы бойынша 1 сағат бөлінген. Мектеп бағдаламасында мына мәселелер қамтылуы қарастырылған . Олар жер бетінде көп таралғандығы, ал соның ішінде ерінгүлділердің Қазақстандағы эндем түрлерін көрсету маңызды. Ал, бұл

мәселелерді ғылыми тұрғыдан тереңдету жағын қарастырсақ, ерінгүлділердің Қазақстанда кездесетін түрлері туралы өзіміздің зерттеу барысымызда қол жеткізген мына мәселелерге тоқталуды жөн көрдік. Олар ерінгүлділер тұқымдастарының Қазақстандағы өсетін эндемик түрлерін, соның ішінде дәрілік мақсатта маңызы бар өсімдік түрлерін оқыту және олардың анатомиялық ортақ белгілерін ажырата алу.

Зерттеу материалдары және әдістері

Ерінгүлділер тұқымдастарын басқа тұқымдастардан ажырата білуі үшін бәріне тән ортақ белгілерін білу әдістері маңызды. Бұл белгілер олардың жапырақтарының қарама-қарсы орналасатындығы. Ерінгүлділер шөптекті өсімдіктер, көбіне шала бұталы болып келеді. Сабағы 4 қырлы. Күлтесі бітісіп кеткендіктен, қосерін тәрізді болып көрінетіндіктен, бұл өсімдіктер ерінгүлділер деп аталады. Аталығының саны 2, 4. Ал, аналығы әдетте 2 жеміс жапырақты болып келеді. Жоғары жатынды. Жемісі сүйекті немесе бір-бір тұқымнан төртке бөлінетін жаңғақша.

Қазіргі таңда ерінгүлділер тұқымдасына жататын өсімдіктердің 3 500-ге жуық түрлері белгілі. Бұлар пайдалы өсімдіктер, олардан эфир майы алынып қана қоймайды, кейбір түрлері дәрі ретінде пайдаланылады.

Осы жоғарыда атаған тұқымдастарға жататаны гүлшетен, лаванда, молдавандық жыланбас, мысық көкбасшөп және басқа өсімдіктер хош иісті болғандықтан, парфюмерия өнеркәсібінде шикізат есебінде пайдаланылады. Әсіресе, Қазақстан жерінде ерінгүлділер тұқымдастарының ең көп таралған түрлері – **сәлбен (Шалфей - *Salvia L.*)** туысы [3, 70 б.].

Ерінгүлділер тұқымдасының бір түрі - **Эфиоп шалфейі (Шалфей эфиопский - *Salvia aethiopsis L.*)** – оның биіктігі 25-120см. Тамыр жүйесі мықты, сүректенген көпжылдық өсімдік. Сабағы жуан, тік және мақта тәрізді ақ, сырты мамық немесе тор тәрізді түкшелермен жабылған (1-сурет) болып келеді. Жапырақтары жүрек пішінді, гүлшоғыры пирамида тәрізді күрделі сыпыртқы. Мамыр-маусым айларында гүлдеп, шілде-тамыз айларында жемістенеді. Көбеюі вегетативті жолмен де, тұқыммен де жүзеге асады.

Бұл өсімдік біздің жерде далада және тау беткейлеріндегі шалғындық жерлерде өседі. Әсіресе, Шу Іле тауларында, Қаратауда жиі кездеседі.

Медицинада эфиоп шалфейінің шөбі пайдаланады. Шикізатты өсімдік гүлдеген кезде жинайды да, кептіру ережесіне сәйкес кептіреді. Химиялық құрамында алкалоидтар, илік заттар, флавоноидтар, стероидтар, эфир майы болады. Халық медицинасында терлеуден, кеуде ауыруларына қарсы дәрі ретінде қолданылады. Тибилисидегі химиялық фармацевтикалық институтында Эфиоп шалфейінің жапырағының тұнбасы терлеуге қарсы дәрі ретінде дайындалады. [4, 274 б.].

1-сурет. Эфиоп шалфей (Шалфей эфиопский- *Salvia aethiopsis L.*)

Ерінгүлділер тұқымдасының тағы бір дәрілік түрі-**Бунге киікоты (Зизифора бунговская – *Ziziphora bungeana Juz.*)** (2-сурет). Дүние жүзінде Жерорта теңізі жағалауларынан, Орталық Азия аймағына дейінгі аралықта тараған 30-ға жуық түрі бар. Қазақстанда Көкшетауда, Алтай тауларында, Балқаш – Алакөл ойысында, Жетісу (Жоңғар), Күнгей, Іле Алатауларында, Қаратауда (Жамбыл, Оңтүстік Қазақстан облыстарында), көбінесе тау беткейлерінде, сондай-ақ, далалық өңірлер мен шөлді жерлердегі аласа тау етектерінде өсетін 6 түрі бар. Олардың ішіндегі жиі кездесетіні – **Иісті Киікоты (*Ziziphora Clinopodioides L.*)**. Биіктігі 8 – 50 см, жуан тамырлы, тік сабақты, жапырақтары түкті кейде түксіз болады. Жасыл түсті гүлі сабақ ұшында топтасқан. Маусым – тамыз айларында гүлдеп, жеміс береді [5, 90 б.].

2-сурет. Бунге киікоты (Зизифора бунговская – *Ziziphora bungeana* Juz.)

Жалпақтостағанша шөлмасақ (Пустынноколосник голочашечный-*Eremostachys gymnocalyx* Schrenk.) – бұл да ерінгүлділерге жатады. Осы туыстың 23 түрінің ішіндегі Қазақстанда ең көп тарағаны түрі. Бұлар көбіне шөлді жерлерде, құмды, сазды, тастақты топырақта өседі. Сондықтан да, оларды Арал, Каспийден бастап, Зайсанның шөлдерінде, аласа тау беткейлерінде, Тарбағатайдан Қаратауға дейінгі аралықта кездестіруге болады. Негізінен сабағы жалғыз (кейде бірнешеу), гүлшоғырының әрқайсысы төрт-алты гүлден жиналған бірнеше бұралған жапырақтардан тұрады. Ұзындығы 3-4см, жететін үлкен тостағаншасы жеміс салған мезгілде тіпті үлкейе түседі. Пішіні воронка тәрізді (3-сурет), төменгі бөлігі түтікше, жоғарғы жағы шұңғыл және кеңейіп кеткен. 4 аталықтары күлтенің түтігінен әрең шығып, қылтиып тұрады. Сәуірдің соңынан шілденің басына дейін гүлдеп, жемістері (төрт бөлікті құрғақ жаңғақтар) маусым-шілдеде піседі [6, 67 б.].

3-сурет. Жалпақтостағанша шөлмасақ (Пустынноколосник - *Eremostachys molucelloides* Bge.)

Ерінгүлділер тұқымдасына жататын **Бұрыш жалбыз (Мята перечная - *Mentha piperita* L.)** – алсақ, биіктігі 1 метрге дейін жететін көп жылдық шөптесін өсімдік (4-сурет). Тамыр сабағы жер астында көлбеу өседі. Сабақтары түзу, қысқа, төрт қырлы, қызыл түсті. Жапырақтары қарама – қарсы орналасқан, гүлдері ашық қызыл түсті, масақ тәрізді. Өсімдіктің жағымды хош иісі бар.

Бұрыш жалбыз жабайы күйде табиғатта кездеспейді. XVII ғасырда Англияда су жалбызы мен жасыл жалбызды тозаңдастыру арқылы бұрыш жалбыз алынған деген деректер бар. Ресейге XVII ғасырда мәдени өсімдік ретінде әкелген. Содан бері елімізде бұл өсімдік колхоздар мен совхоздарда көптеп қолдан өсіріледі. Өсімдікті вегетативті жолмен тамырынан көбейтеді. Біздің жерімізде Алматы қаласында және оның маңайында, Шымкент қаласы маңында табиғатта кездеседі [7].

4-сурет. Бұрыш жалбыз (Мята перечная-*Mentha piperita* L.)

Дәрілік мелисса (Мелисса лекарственная – *Melissa officinalis* L.) – өсімдігі де ерінгүлділерге жатады. Бұл биіктігі 120см-ге дейін жететін, көпжылдық шөптесін өсімдік (5-сурет). Сыртын түк басқан, түзу, төрт қырлы сабағы кейде бұтақталып келеді. Қарама-қарсы орналасқан жапырақтарының сағақтары ұзын, жұмыртқа тәрізді. Шілде-тамыз айларында гүлдейді. Иісі лимонның иісіне ұқсас. Бұл өсімдік көбіне Жетісу, Іле, Күнгей, Алатауларында бұталардың арасында, орманның күн сәулесі көп түсетін жерлерінде, тұрғын үйлердің маңайында өседі. Дәрі жасау үшін дәрілік мелиссаның жер бетіндегі бөлігін гүлдей бастаған кезінде жинап алады. Құрамында эфир майлары, аскорбин, кофеин, урсол қышқылдары, илік заттар, майлар бар.

Халық медицинасында дәрілік мелиссаның тұнбасын денедегі ауырған жерлерді тыныштандыратын және қол-аяқтың бұлшықеттерінің жиырылуына қарсы әсер ететін дәрі ретінде қолданады. Сонымен қатар, бұл өсімдіктен жасалған дәрілер жүйкені тыныштандырып, жүректің жұмысын жақсартады. Ентікпе және жүрек ауыруларына қарсы падаланады. Іш кепкенде, қан қысымы көтерілгенде, бас айналғанда, асқазан түйнеп ауырғанда, т.б. ауыруларды осы өсімдіктен жасалған дәрілермен емдеуге болады. Сонымен қатар, ұйқы қашқанда, жүйке қажығанда, жүрек демікпесінде, қан азайғанда және кейде іш жүргізетін дәрі ретінде және ревматизмді емдеуде халық медицинасында кеңінен пайдаланылады [8, 50 б.]

5-сурет. Дәрілік мелисса (Мелисса лекарственная – *Melissa officinalis* L.)

Кәдімгі жұпаргүл (Душица обыкновенная – *Origanum vulgare* L.) де ерінгүлділерге жататын, биіктігі 70 см-ге дейін жететін, көпжылдық, шөп тектес өсімдік (6-сурет). Сабағы тік өседі, жапырақтарының сыртын түк басқан. Жоғарғы жағынан қарағанда жапырақтары қою жасыл түсті, төменгі жағы ашық жасыл түсті, екі жағында да жапырақтың бетінде кішкене қара нүктелері бар. Гүлдері майда, сыпырғы тәрізденіп шоғырланған, қызыл күлгін түсті. Мамыр - тамыз айларында гүлдейді. Тамыз - қыркүйекте жемісі піседі. Оның жер үсті бөлігін гүлдеген кезде жинап алады. Орман, тау етектерінде, бұталардың арасында, жол жиегінде, көп өседі. Қазақстанның таулы қыраттарында, Семейдің Қарағайлы

орманында, Көкшетау, Каспий ойпатында, Ақтөбе, Балқаш Алакөл, Алтай, Тарбағатай, Жетісу, Іле, Күнгеі Алатауларында кездеседі. Құрамында илік заттар, эфир майлары, аскорбин қышқылы, пигменттер бар.

6-сурет. Кәдімгі жұпаргүл (Душица обыкновенная – *Origanum vulgare* L.)

Зерттеу нәтижелері және оларды талдау

Ерінгүлділер тұқымдасының ең көп таралған туысы – сәлбен (Шалфей - *Salvia* L.). Олардың 700-ге жуық түрі белгілі. Сәлбен қоңыржай, субтропиктік және тропиктік аймақтарда таралған. Бұл өсімдіктің дәрілік және эфир майы алынатын түрлерімен қатар сәндік түрлері бар. Халықтық медицинасында оның жапырағын ойық жараны емдеуге қолданады. Сондықтан, оны халық «тіршілік шөбі» деп те атайды. Сонымен қатар, оның гүлдерінен өрілген шеңбер адамның жасын ұзартады деген ұғым бар. Сәлбеннің тұқымын қайнатып, онан алынған тұнбасын да ем үшін пайдаланады.

Осы тұқымдастың фармацевтикада маңызы бар түрі Бунге киікоты (Зизифора бунговская – *Ziziphora bungeana* Juz.). Иісті киікотынан парфюмерияда пайдаланылатын эфир майы алынады. Киікотының құрамында алкалоидтар, гликозидтер, органикалық қышқылдар бар. Бунге киікотын кейбір түрлері медицинада дәрі жасау үшін пайдаланылады.

Медицинада киікотын жоғарғы тыныс жолдарының қабынуына қарсы, қақырық түсіретін дәрі ретінде қолданады. Оның несеп жүргізетін, өт айдайтын, тамаққа тәбетті ашатын және басқа да қасиеттері бар. Киік отынан жасалған тұнбаны асқазанның қышқылы кемігенде және қан тоқтататын, жүйке жүйесін тыныштандыратын дәрі ретінде, ішектің жұмысы нашарлағанда, асқазанның тұсы түйнеп ауырғанда, жалпы дененің қуаты кеміп, күші азайғанда қолданады. Киікотымен бауыр ауруын да емдейді. Бас жиі ауырған жағдайда оның тұнбасымен басты жуған да пайдалы. Дене сыртындағы әр түрлі жарақаттарды, бөрткенді де емдеуге болады [9, 50-52 б.].

Киікотының спиртті тұнбасына мақтаны батырып алып тіске қойса, ауырғаны басылады. Күйе түспес үшін киікотын ұнтақтап киімдерге сеуіп қоюға да болады. Киікотын тер шығаратын дәрі ретінде кеңінен қолданады [10, 206 б.]

Шөлмасақ туысының 23 түрінің ең көп таралған түрі Жалпақтостағанша шөлмасақ (Пустынноколосник голочашечный - *Eremostachys gymnocalyx* Schrenk.). Тұқымының құрамынан қою май алынады.

Халық медицинасында «су жалбызы» деген атымен белгілі ерінгүлділер тұқымдасына жататын Бұрыш жалбыз (Мята перечная - *Mentha piperita* L.). Оның дәрілік қасиеттері бұрыш жалбызының дәрілік қасиеттеріне ұқсайды. Дәрі жасау үшін оның гүлдеген кезінде жерге түскен бөлігін жинап алады. Құрамында эфир майлары, оның ішінде ментол, ментон деген терпендер бар. Өсімдік құрамында бұлардан да басқа каротин және флавоноид қосылыстары бар. Өсімдіктің құрамындағы ментолдың қабынуға қарсы әсер ететін, жүректің, мидың, өкпенің қан тамырларын кеңейтетін, өт айдайтын қасиеттері бар. Жүректің тұсы шаншып ауырғанда, асқазан және ішек түйіліп ауырғанда бұрыш жалбыздың сулы тұнбасы жақсы жәрдем береді. Тіс ауырғанда, жоғарғы тыныс жолдары және бронх қабынғанда, бұрыш жалбыз ем үшін қолданылады.

Ресейде И.М. Сеченов атындағы Мәскеу медицина академиясындағы жүргізілген зерттеулер Дәрілік мелисса (*Melissa officinalis* L.) өсімдігінен эфир майларын алу жолдары, олардың химиялық құрамы және

фармакологиялық қасиеттері жөнінде мағлұматтар береді. Сонымен қатар, құрамында осы алынған эфир майлары бар фитопрепараттарды медицинада қолдануға нұсқаулар берілген [11, 91 б.]

Қорытынды

Студенттер ең алдымен Ерінгүлділердің бәріне ортақ сипаттарын талдай білуі тиіс. Мәселен, олардың бәріне ортақ қасиет: жапырақтарының қарама-қарсы орналасатындығы, ал Ерінгүлділердің түрлері бұталы, шалабұталы және ағаштекес болып келеді. Олардың жер бетінде 3500 тарта түрлері кездеседі. Сонымен қатар, студенттер бұл тұқымдастардың неліктен Ерінгүлділер деп аталатынын, аталықтары мен аналықтарының орналасу ерекшелігін, жемістерінің құрылысын, бұл өсімдіктердің халық шаруашылығындағы пайдасын жете білуіге тиісті. Олардың неліктен парфюмерияға пайдаланатынын дәлелдеуі керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. «Егемен Қазақстан» жалпыұлттық республикалық газеті №28/28252/11 ақпан, 2014 жыл
2. Назарбаев Н.Ә. халыққа Жолдауы «Қазақстан жолы - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Астана, 2014 жылғы 17 қаңтар <http://www.zkoipk.kz/rw/b1/321-conf.html>
3. Арыстанғалиев С.А., Рамазанов Е.Р. «Қазақстан өсімдіктері» Алматы 1977ж.- 70 б.
4. Мухитдинов Н.М., Мамурова А.Т. «Дәрілік өсімдіктер» Алматы, 2013.-274 б.
5. Иващенко А.А.«Қазақстанның өсімдіктер әлемі» Алматы кітап.- 2012.- 90 б.
6. Қалиұлы Б. «Өсімдік атауларының орысша-қазақша және қазақша орысша сөздігі» Астана: «ІС-Сервис»,2005.- 67б.
7. Байтулин И.О., Котухов Ю.А., Синицына В.Г. «Народно лекарственные растения Восточного Казахстана» // Изв. АН КазССР. Сер. Биол. 1988.
8. Ескендіров Ә. «Қазақстанның дәрілік өсімдіктері» Алматы.- 1982ж.- 50 б
9. Нестерова О.В. лаванда и Melissa – от древности до наших дней.//Зос.Аптеки.-2003.-Вып.10. - С.50-52
10. Флора Казахстана 5(2) том.-206 б.
- 11.Лавренова Г.В., Лавренов В.К. «Полная энциклопедия лекарственных растений» Издательство Сталкер» 2008 ISBN 978-985-16-4986-2(ООО «Харвест»).-С.91

МРНТИ 14.35.09

Куратова О.А.¹

¹к.п.н., профессор Университета иностранных языков и деловой карьеры

Әлімжанова Ә.Е.²

²магистрант 2курса Университета иностранных языков и деловой карьеры
г. Алматы, Казахстан

ПОТРЕБНОСТЬ В ИНТЕГРАТИВНОСТИ МОДУЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ И ЕЕ ОСОБЕННОСТИ

Аннотация

В системе профессионального образования сложились различные подходы по обеспечению качества профессиональной подготовки выпускников. Одним из наиболее перспективных подходов выступает интегративно-модульный. В связи с этим актуален поиск новых путей совершенствования их подготовки через создание методических систем обучения, разработанных на интегративно- модульной основе и ориентированных на подготовку конкурентоспособных специалистов.

В данной статье рассматриваются теоретико-методологические основы технологии интегративно-модульного обучения в образовании. Приводятся определения таких концептов как: «технология», «технология обучения», «модуль», «модульное обучение», «интегративно-модульное обучение». Авторами представлены преимущества модульной технологий в контексте компетентностного подхода. Выделены отличительные черты интегративно-модульного обучения. В статье также показано противоречие между наличием научных разработок по теории интеграции и модульности в обучении и

недостаточной научной разработанностью методического обеспечения модульного обучения на основе интеграции.

Ключевые слова: интеграция, модуль, модульное обучение, система образования, компетентностный подход.

Куратова О.А.¹

¹п.ғ.к., Шет Тілдер және Іскерлік Карьера Университетінің профессоры

Әлімжанова Ә.Е.²

*²Шет Тілдер және Іскерлік Карьера Университетінің 2 курс магистранты
Алматы қ., Қазақстан*

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНЫҢ БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРІН МОДУЛЬДІК ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕГРАТИВТІК ҚАЖЕТТІЛІГІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Кәсіптік білім беру жүйесі түлектердің кәсіптік білім сапасын қамтамасыз етудің әртүрлі тәсілдерін әзірледі. Ең перспективалық тәсілдердің бірі интегративтік-модульдік болып табылады. Осыған байланысты интегративтік-модульдік негізде әзірленген және бәсекеге қабілетті мамандарды даярлауға бағытталған әдістемелік оқыту жүйесін құру арқылы оқытуды жетілдірудің жаңа жолдарын іздестіру қажет.

Бұл мақалада білім берудегі интегративтік модульдік білім берудің теориялық және әдістемелік негіздері қарастырылады. «Технология», «оқу технологиясы», «модуль», «модульдік оқыту», «интегративтік-модульдік оқыту» сияқты ұғымдардың анықтамалары берілген. Авторлар құзыреттілік көзқарас тұрғысынан модульдік технологияның артықшылықтарын ұсынады. Интегративтік-модульдік оқытудың айрықша ерекшеліктері бөлінді. Мақалада интеграция теориясындағы ғылыми әзірлемелердің болуы және оқытудағы модульдік ерекшеліктер мен интеграцияға негізделген модульдік оқытуға әдістемелік қолдаудың жеткіліксіз ғылыми дамуы арасындағы қайшылық көрінеді.

Түйін сөздер: интеграция, модульдік білім, білім беру жүйесі, құзыреттілік.

Kuratova O.A.¹

¹PhD in Pedagogic sciences, professor of the University of Foreign Languages and Business Career

Alimzhanova A.E.²

*²Master's Degree student of the University of Foreign Languages and Business Career
Almaty, Kazakhstan*

THE NEED FOR INTEGRATIVENESS OF MODULAR TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF HIGHER EDUCATION AND ITS FEATURES

Abstract

The system of professional education has developed various approaches to ensure the quality of professional training of graduates. One of the most promising approaches is integrative-modular. In this connection, the search for new ways to improve their training through the creation of methodical training systems developed on an integrative modular basis and focused on training competitive specialists is relevant.

This article discusses the theoretical and methodological foundations of the technology of integrative-modular learning in education. The definitions of such concepts as: “technology”, “learning technology”, “module”, “modular learning”, “integrative-modular learning” are given. The authors present the advantages of modular technology in the context of the competence approach. The distinctive features of integrative-module training are highlighted. The article also shows the contradiction between the availability of scientific developments on the theory of integration and modularity in training and the insufficient scientific development of methodological support for modular training based on integration.

Keywords: integration, module, modular education, educational system, competence approach.

Используемые ранее традиционные технологии обучения – это технологии, которые построены на основе классно-урочной организации и, следовательно, объяснительно-иллюстративного способа

обучения. И применялись они зачастую не осмысленно, по образцу. Иными словами, традиционное обучение - авторитарная педагогика требований, где учение весьма слабо связано с истинными желаниями обучаемого, с его многообразными запросами и потребностями; здесь отсутствуют условия для проявления индивидуальных способностей, творческих проявлений личности. Методы усвоения знаний основываются на преподнесении готовых знаний, обучении по штампу и репродуктивном воспроизведении. Процесс обучения как деятельность в данной технологии характеризуется отсутствием самостоятельности, слабой мотивацией учебного труда студента.

Как отмечает В.А. Сластенин, в сфере профессионального труда учителя существует противоречие между растущим объемом актуальной научной и социально-политической информации и старыми способами ее переработки, хранения и передачи, то есть традиционной технологией обучения. Отсюда возникает необходимость внедрения таких образовательных технологий, в основе которых лежали бы критическое мышление, личностно-деятельностный подход, умение видеть и анализировать проблемы, принимать решения, сотрудничать в коллективе [1].

То, что процесс обучения современных специалистов не должен заканчиваться в университете, а должен стать непрерывным, говоря более научным языком – «Lifelong learning», является само собой разумеющимся. Жизненно важным является научить человека добывать знания самостоятельно, уметь интегрировать эти знания и применять их для получения новых знаний в дальнейшем. Однако, этого нельзя достигнуть при традиционной системе обучения. Если же в процессе обучения используются различные технологии обучения, то каждый обучаемый вовлекается в активную познавательную деятельность, учится гибко адаптироваться в меняющихся жизненных ситуациях, критически мыслить, быть способным генерировать новые идеи, четко осознавать, где и каким образом приобретаемые им знания могут быть применены в окружающей действительности.

Каждая образовательная технология имеет свои сильные и слабые стороны. Современной образовательной технологией, реализующей личностно-деятельностный и компетентностный подходы, является модульное обучение. Эта технология предусматривает не только усвоение знаний, а также деятельность по развитию познавательных сил и творческого потенциала индивида.

Относительно зарождения модульного обучения бытует множество споров: самые достоверные источники утверждают, что свои корни они берут с 20-х годов прошлого века. Технология модульного обучения возникла, как альтернатива традиционной, только в конце 60-х годов и получила быстрое распространение в университетах с английским языком обучения. Конференция ЮНЕСКО, прошедшая в Париже в 1974 году, послужила толчком к внедрению модульных технологий.

Несмотря на достаточную «зрелость» нового вида обучения, как в «возрастном», так и в содержательном аспекте, до сих пор существуют различные точки зрения на понимание сущности термина «модуль», «модульное обучение», и технологию его построения, как в плане структурирования содержания обучения, так и в плане разработки системы форм и методов обучения. (Таблица 1)

Авторы, признаваемые основоположниками модульного обучения, в своих трудах акцентируют значение активизации деятельности обучающихся в педагогическом процессе, что указывает на альтернативность модульной технологии традиционному обучению, в процессе которого обучающемуся представляются пассивные знания.

В постсоветские страны, в том числе, и Казахстан, модульное обучение проникло в конце 20-го века благодаря трудам П.А. Юцявичене. Автор данного исследования видит цель модульного обучения в создании наиболее благоприятных условий развития личности путем обеспечения гибкости содержания обучения, приспособления к индивидуальным потребностям личности [2].

Переход к модульной технологии организации обучения, по мнению А.Н. Алексюк и С.А. Кашина, предполагает существенное увеличение удельного веса и значения самостоятельной работы в учебном процессе [3].

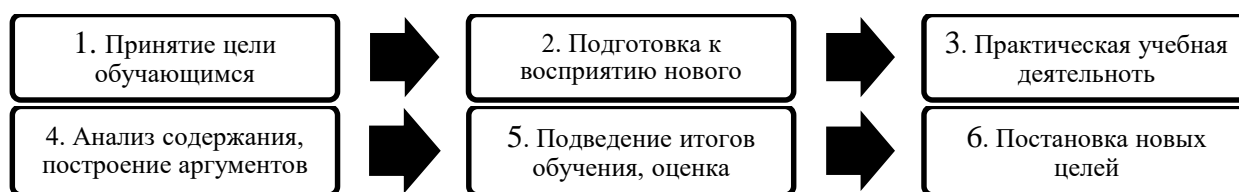

Рисунок 1 - Стадии процесса обучения в модульной системе

Мы разделяем точку зрения П.А. Юцявичене, которая сравнительно глубоко разработала модульную систему обучения. Она отмечает, что сущность технологии модульного обучения состоит в том, что обучающийся более самостоятельно может работать с предложенной ему индивидуальной программой, включающей в себя целевой план действий, банк информации и методическое руководство по достижению поставленных дидактических целей[2].

Обобщив основные положения ученых о модульном обучении, можно выделить его отличительные черты:

- содержание обучения представляется в законченных, самостоятельных комплексах - модулях, одновременно являющихся банком информации и методическим руководством по его усвоению;
- с помощью модулей обеспечивается осознанное самостоятельное достижение обучающимися определенного уровня предварительной подготовленности к каждому занятию;
- неизбежно соблюдаются паритетные субъект-субъектные взаимоотношения между педагогом и обучающимися в учебном процессе;
- учебная деятельность алгоритмизируется;
- освоение материала происходит в процессе завершения цикла учебной деятельности, причем подразумевается вариативность уровня сложности.

Следовательно, модульное обучение подразумевает технологию реализации: планируемый результат образования, последовательность изучения содержания образования, уровни усвоения, контроль качества образования.

В таблице 1 представлены основные понятия используемого нами термина «модуль» в интерпретации разных научных школ.

Автор (учёный, исследователь)	Понятие термина «модуль»
Б. Гольдшмидт, М. Гольдшмидт	Формирование самостоятельной единицы деятельности, помогающей достичь четко поставленных целей.
Дж. Рассел	Учебный пакет, охватывающий единицу учебного материала и предписанные обучающемуся действия, в результате которых он полностью овладевает учебным материалом.
А.Н. Алексюк, С.А. Кашина	Автономные порции учебного материала.
Г. Оуенс	Обучающий замкнутый комплекс, в состав которого входят обучающий, обучаемые, учебный материал и инструменты, помогающие обучающемуся и преподавателю реализовать индивидуализированный подход, обеспечить их взаимодействие (1975 г.)
Доклад ЮНЕСКО (конференция 1982 года)	Изолированный обучающий пакет, предназначенный для индивидуального или группового изучения для того, чтобы приобрести одно умение или группу умений путем внимательного знакомства и последовательного изучения упражнений с собственной скоростью.
В.М.Гареева, СИ.Куликова, Е.М.Дурко	Интеграцию различных видов и форм обучения, подчиненных общей теме учебного курса или актуальной научно-технической проблеме (1987 г.).
Л.Д. Столяренко	Логически завершенную часть учебного материала, обязательно сопровождаемую контролем знаний и умений обучающихся. Исследователь отмечает, что основой для проектирования модулей служит рабочая программа дисциплины.
Г.Н.Князева О.Г. Кукосян	Целевой функциональный узел, в котором учебное содержание и технология овладения им, объединены в систему высокого уровня целостности.
Е.С. Рапацевич	Логически завершенная часть учебного материала, обязательно сопровождаемая контролем знаний и умений учащихся. Основой для формирования модулей служит рабочая программа дисциплины. Число модулей обуславливается как от особенностей самой дисциплины, так и от желаемой частоты контроля обучения.

Таблица 1 - Понятия термина «модуль»

Направление первостепенной важности инновационного движения в образовании прошлого века, с позиции педагогов-исследователей - это интеграция. Она существенно превосходит иные педагогические нововведения по глубине творческого замысла, широте экспериментального воплощения и продолжительности исторического развития.

Понятие «интеграция» обозначает объединение дифференцированных частей и функций системы организма в единое целое и в роли методологической категории, представляет собой способ познания, анализа и преобразования действительности.

Лауреат международной премии имени А.Г. Небольсина «За заслуги в развитии профессионального образования», Хридина Н.Н. определяет интеграцию как объединение в целое каких-либо частей, элементов, приводящее к качественно новому образованию, к восстановлению какого-либо единства [4]. Это не сумма соединенных частей, а органическое их взаимодействие, состояние взаимосвязи отдельных компонентов системы.

Исходя из вышесказанного, понятие «интеграция» трактуется как соединение в целое разных частей и используется для характеристики процессов связи ранее автономных элементов.

Интеграция в образовательной системе имеет ряд толкований, это - принцип и фактор развития современных образовательных систем, средство целостности развития растущего человека как индивида, личности, гражданина, индивидуальности, субъекта жизни и деятельности. При этом основным средством интеграции обучения и развития личности обучаемого являются междисциплинарные связи.

Процесс интеграции обычно рассматривается в единстве с системным подходом. Именно системный подход позволяет с различных сторон охарактеризовать и конструктивно выразить интегративные, целостные свойства предмета. Все звенья системного исследования служат тому, чтобы с различных сторон охарактеризовать и конструктивно выразить интегративные, целостные свойства предмета.

Интеграция является методологической категорией в современных педагогических исследованиях. Она ориентирует на образование таких связей, которые обеспечивают целостность образовательного процесса. Классификацию междисциплинарных связей рассматривали многие ученые. Проанализировав работы Н.С. Антонова, Г.И. Батуриной, Н.Ф. Борисенко, Н.М. Верзилина, В.М. Корсунской, Н.А. Лошкаревой, В.Н. Максимовой, М.Н. Скаткина, Г.Ф. Федорца, можно выделить следующую классификацию междисциплинарных связей:

1. По составу междисциплинарных связей: содержательные, методические, операционные, организационные.
2. По направлению междисциплинарных связей: односторонние, двусторонние, многосторонние.
3. По способу взаимодействия связываемых элементов: хронологические и хронометрические.

В настоящее время интеграция в образовании приобретает характер ведущей тенденции и проявляется во всех основных подсистемах как условие их единства и взаимосвязи. Содержание профессиональной подготовки соответствует требованиям государственного стандарта, если оно формируется на основе синтеза знаний, умений и навыков, единство общего и профессионального образования.

Ю.С. Тюнников относит педагогические процессы к интегративным, если им присущи следующие признаки:

- взаимодействие разнородных, ранее разобщенных элементов;
- качественные и количественные преобразования взаимодействующих элементов;
- существует педагогическая направленность и относительная самостоятельность интегративных процессов;
- имеется своя логико-содержательная основа;
- имеется собственная структура [5].

При рассмотрении вопросов интеграции в образовательном процессе уделяется внимание, прежде всего, содержанию образования. Интеграция содержания дисциплин предъявляет новые требования к специалистам. Возрастает роль знаний человека в области смежных с его специальностью наук и умений комплексно применять их при решении профессиональных задач.

Главной и основной проблемой междисциплинарной интеграции становится структурирование содержания образования, т.е. вычленение структурных элементов и определение связей между ними.

Значительное место в управлении интегративным процессом в системе профессиональной подготовки специалистов занимает знание и оптимальное использование механизмов, приемов, способов, уровней и средств интеграции. Механизм или технология осуществления интеграции представляет собой определенную последовательность действий в ее достижении. К механизму интеграции исследователи относят следующие:

- усмотрение общего в различном;
- определение основания интеграции;
- определение интегратора;
- акцентуация общего;
- генерация интегративного качества.

Анализ профессиональной подготовки будущих педагогов показывает, что дискретно-дисциплинарная форма обучения, доминирующая в отечественной высшей школе, имеет существенные недостатки. Знания, почерпнутые из различных дисциплин, у будущих учителей порой остаются разрозненными, не складываясь в единую систему, что отрицательно сказывается на их будущей профессиональной деятельности.

Таким образом, существует противоречие между наличием научных разработок по теории интеграции и модульности в обучении, концептуальных подходов к профессиональной подготовке будущих педагогов и недостаточной научной разработанностью методического обеспечения модульного обучения на основе интеграции, направленной на совершенствование содержания обучения будущих специалистов.

Интегративно-модульное обучение основано на личностном компоненте, когда все обучение строится с учетом прошлого опыта обучающегося, его личностных особенностей в субъект-субъектном взаимодействии. Обучение «преломляется» через личность обучаемого, через его мотивы, ценностные ориентации, цели, интересы, перспективы. Обеспечивается возможность приспособления содержания обучения и путей его усвоения к индивидуальным потребностям студентов; помогает каждому обучающемуся осознавать себя личностью, выявить и раскрыть свой творческий потенциал.

Таким образом, интегративно-модульное обучение объединяет в учебном процессе две относительно автономные области педагогической науки - модульную и интегративную, в совокупности определяющие направленность развития содержания и технологии образования. Оно представляет собой модульное построение каждого учебного курса, а также учебных курсов по циклам и по решаемым задачам, и ориентировано на обеспечение интегративности, с учетом потребностей профессионального образования выпускника.

Список использованной литературы:

1. Слостенин, В.А. *Современные подходы к подготовке учителя // Педагогическое образование и наука. - 2000. - № 1. - С. 44-51.*
2. Юцявичене, П.А. *Основы модульного обучения: теоретические разработки. - Вильнюс, 1989. - 69 с.*
3. Алексюк А.Н., Кашин С.А. *Формирование социально-профессиональных качеств будущего специалиста / - М., 1992. - 56 с.*
4. Хридина, Н.Н. *Понятийно-терминологический словарь: Управление образованием как социальной системой / Н.Н. Хридина - Екатеринбург: Уральское изд-во, 2003 - 384 с.*
5. Тюников, Ю.С. *Политехнические основы подготовки рабочих широкого профиля / Ю.С. Тюников. - М.: Высшая школа, 1991. - 192 с.*

МРНТИ 14.35.07

S.K.Abildina¹, A.N.Imanbetov², G.S.Ayapbergenova³

¹doctor of pedagogical sciences, professor, Head of the department of pedagogics and methods of primary education, Karaganda state University named after E. A. Buketov.

²candidate of Pedagogical sciences, associate professor department of the theory and technique of physical culture and sports preparation, The Karaganda State University of the name of academician E.A.Buketov.

³doctoral candidate of Karaganda State University named after academician E.A. Buketov
(e-mail): gulsumas@mail.ru. Kazakhstan, Karaganda

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS

Abstract

The article deals with the problem of training future elementary school teachers in conditions of modernization of education in our country. The current situation in Kazakhstan is such that it requires a new look at the numerous theoretical and practical issues in the education system, in particular, at training future elementary school teachers.

The author reveals the professional and personal qualities of the elementary school teacher, identifies necessary conditions and requirements for training future specialists in the settings of higher educational institutions.

In the authors' opinion, to solve these problems, it is necessary to widely use innovative teaching technologies, develop creative abilities of future teachers, their desire for self-education, and strengthen connection between theory and practice. In terms of modernization of education, the elementary school teacher should develop the creative, personal, moral and spiritual potential of students. It is from the teacher that the upbringing of a comprehensively harmoniously developed personality, the disclosure of the child's potential capabilities, and the stimulation of his creative activity depend. At the same time, the authors note that the future teacher should have a vocation for the pedagogical profession: he must be able to objectively evaluate his abilities, know the positive and negative aspects of the teacher's profession, be responsible, competent, and have the technique of pedagogical communication.

Keywords: modernization of education, vocational training, education, competence, personality.

Абильдина С.К.¹, Иманбетов А.Н.², Аяпбергенова Г.С.³

¹доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики и методики начального обучения, Карагандинского государственного университета им. Е.А. Букетова

²к.п.н., доцент, кафедры теории и методика физической культуры и спортивной подготовки факультета физической культуры и спорта Карагандинского государственного университета имени Е.А.Букетова

³докторант кафедры педагогики и методики начального обучения, Карагандинского государственного университета им А.Е.Букетова

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

В статье рассматривается проблема подготовки будущих учителей начальных классов в условиях модернизации образования в нашей стране. Современная ситуация в Казахстане такова, что требует нового взгляда на многочисленные теоретические и практические вопросы в системе образования, в частности, в подготовке учителя начальных классов.

Автором раскрыты профессионально-личностные качества учителя начальных классов, выделены необходимые условия и требования, предъявляемые к подготовке будущих специалистов в условиях вуза.

По мнению авторов, для решения этих задач, необходимо широко применять инновационные технологии обучения, развивать творческие способности будущих учителей, их стремление к самообразованию, укреплять связь теории с практикой. В условиях модернизации образования учитель начальной школы должен развивать творческий, личностный, нравственно-духовный потенциал учащихся. Именно от учителя зависит воспитание всесторонне-гармонично развитой личности, раскрытие потенциальных возможностей ребенка, стимулирование его творческой деятельности. Вместе с тем, автор отмечает, что будущий учитель должен иметь призвание к педагогической профессии: он должен уметь объективно оценивать свои способности, знать положительные и отрицательные стороны профессии учителя, быть ответственным, компетентным, обладать техникой педагогического общения.

Ключевые слова: модернизация образования, профессиональная подготовка, образование, компетентность, личность

С.Қ.Абильдина¹, А.Н.Иманбетов², Г.С.Аяпбергенова³

¹Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің педагогика ғылымдарының докторы, профессор, бастауыш оқыту педагогикасы мен әдістемесі кафедрасының меңгерушісі

²Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті дене мәдениеті және спорт факультеті, дене тәрбиесінің ілімі мен әдістемесі және спорттық дайындық кафедрасының доценті, п.ғ.к.

³Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің «Бастауыш оқыту педагогикасы мен әдістемесі» кафедрасының докторанты

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІН КӘСІБИ ДАЯРЛАУ

Аңдатпа

Мақалада қазіргі білім беруді жаңғырту жағдайда болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін даярлау мәселесі қарастырылған. Қазақстанда қазіргі жағдайда білім беру жүйесі көптеген теориялық және практикалық сұрақтарға жаңа көзқараста қарауды талап етеді, атап айтқанда бастауыш сынып мұғалімін даярлау.

Авторлар жоғарғы оқу орнында болашақ мамандарды даярлауда қажетті шарттар мен талаптарды бөліп, бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби-тұлғалық сапаларын көрсеткен. Авторлардың ойлары бойынша бұл мәселелерді шешу үшін, оқытуда инновациялық техонлогияларды кеңінен қолдану, болашақ мұғалімнің шығармашылық қабілеттерін дамыту және білімін үнемі жетілдіріп отыру, теория мен практиканы сабақтастыра алуы.

Білім беруді жаңғырту жағдайында, болашақ бастауыш сынып мұғалімі оқушының адамгершілік-рухани, тұлғалық, шығармашылық әлеуетін дамытуы тиіс. Себебі тұлғаны жан-жақты үйлесімді дамуға тәрбиелеу, баланың потенциалдық мүмкіндіктерін ашу, оны шығармашылыққа ынталандыру мұғалімге байланысты. Сонымен қатар авторлар, болашақ мұғалімнің бойында мамандыққа деген сүйіспеншілік, сол мамандықтың әлді, әлсіз жақтарын білумен қатар, ол құзреті болу керек және педагогикалық қарым-қатынас жасау техникаларын меңгерген, жауапкершілікті тұлға болуы тиіс екендігін айтқан.

Түйін сөздер: білім беруді жаңғырту, кәсіби даярлық, білім, құзреттілік, тұлға.

Introduction

In the era of globalization, great importance is given to the role of education in the process of spiritual revival, the growing international competition, and the scale and dynamics of social changes. Training of pedagogical staff according to this requirement in education needs changing the educational paradigm, formation of a new national model, improving the quality of education and upbringing of new generations, world outlook, culture and consciousness[1]. Therefore, the purpose of today's educational work is not only to gain knowledge, skills, habits, but also to educate a clever and talented person who strives for self-development. The great teacher of our nation, AkhmetBaitursynov, said: "Education is a staircase leading to qualification, and skill is a habit to practice that knowledge." The earliest source of education originates from elementary school and continues in the higher educational institution. A today's pupil is a tomorrow's specialist. The relevance of the specialist to the modern requirements depends on the quality of education. It is clear that the country, which has failed to develop its

knowledge in the 21st century, is in a state of mind, said the President Nursultan Nazarbayev in the Address to the people of Kazakhstan. In this regard, the elementary school is affected by changes in the educational field in conditions of spiritual renewal[2]. One of the primary goals of elementary school education is to create a person who has knowledge, spirituality, outlook, competent, intellect, creativity, hope in the future. And the qualification of that specialist lies at the top of the university, so here is the peculiarity of the elementary school teacher's readiness.

"Before teaching others, a person must understand his life's direction, so a good teacher always learns himself. He studies, working on himself, studies, when he passes his knowledge to others" says the wise man. In this regard, one of the most important tasks of an educational institution is to constantly improve the professional level of students, to continually improve their theoretical knowledge and methodological skills, to provide proper teaching methods and creative work. The main goal is to improve the quality of education, ensuring consistency and continuity of education.

Main part.

Systematic work is being carried out in the field of education in accordance with the Law "On Education" and the Strategic Program "Kazakhstan-2030", as well as the requirements of the education law. In order to bring the education system of Kazakhstan to the international level, it is required to possess a high level of well-being and productive activity. One of the prerequisites to bring the content of education into line with the world standards is the ability to build modern educational and educational processes in educational institutions, to provide professional level of teachers in each school, and to meet the social requirements[1].

Formation of professional training of the elementary school teacher consists of several stages:

- Sufficient degree of theoretical knowledge and its effective use in practice;
- Competence in all aspects;
- Possession of professional interests and abilities;
- Availability of creative abilities,
- Learning new pedagogical technologies, using information technologies in teaching disciplines;
- Being able to assess one's pedagogical achievements and disadvantages and so on.

The success of general educational institutions depends, first of all, on the teacher: his/her pedagogical skills, moral and intellectual reasoning, personality traits, creativity in solving pedagogical problems, the basis of his health and spiritual wealth.

Modern pedagogical education, being an integral part of the education system of the Republic of Kazakhstan, fulfills the actual task of staffing of general secondary education. The need for the modernization of pedagogical education is determined by the tasks, the internal laws of its development and the long-term development needs of the individual, society and the state. Today, vocational education is reaching a higher technological level, as there is a need to search for new teaching technologies, which is primarily due to the rejection of traditional teaching, the idea of technological innovation and the process of training future specialists of various profiles and directions.

Teacher training requires, first and foremost, formation of an individual in each teacher. This is a long and complicated process. It depends on the following:

- Dependence of teachers on the system of vocational training and their dependency on higher education requirements;
- Growth of the active creative personality of the teacher, having the peculiarities of pedagogical activity in different educational and pedagogical conditions;
- The teacher's professional level of education, experience and personal abilities, his / her desire for self-education and self-improvement.

Training of a primary school teacher differs from the training of any other subject teacher in that the profession of a primary school teacher is unique and unrepeatable. It is a poly-subject teacher, while necessarily being both a class teacher, a psychologist, and a social teacher. Teacher training includes subjects of the humanities and polytechnic cycles. The primary school teacher is both a philologist, a mathematician, a biologist, a physicist, a musician, a teacher of fine arts, and labor training - all in one person. In order to fully conduct lessons in all these disciplines, one needs to have thorough preparation of the basics of these disciplines.

The school's work is divided into two parts: education and upbringing, which have to be interrelated and interdependent. But, referring to today's time, we see that the general education school still considers as its goal learning by students of a certain amount of knowledge, skills and skills, where the main indicator of the personality formation is academic achievement. When assessing a student, its personal qualities, level of upbringing, moral level, creative activity, etc. are not taken into account. Every teacher, first of all, should be an educator, since only in the process of educating a student's personality, taking into account its individual

characteristics, learning tasks and goals can now be achieved. The effect of learning is determined by the creative nature, internally motivated, interested activity of the student. The formation of such activity of students in the educational process is education. Rubinshtein S.L. wrote that the child "ripens, educated and trained", in other words, under the guidance of adults, it masters the content of universal human culture [3]. The most effective is the upbringing, which causes a child's self-education process. And this means that in the education, in the first place, it is important to influence feelings of a child, its need-motivational sphere, in order to make it strive for self-education. A primary school teacher should keep it in mind, too. Famous educator Kapterev P.F. pointed out that the essence of school education and upbringing is self-study and self-education [4]. At this stage, it is necessary to reorient the school work, radically change its goals and objectives in accordance with the new conditions for the development of society. In modern conditions, the principle of educating education should be replaced by the principle of teaching education. In this connection, it is necessary to reconsider the role of the teacher in the school, which should be introduced in accordance with the definition of Vygotsky, that the teacher is just the organizer of social educational environment, the regulator and the controller of its interaction with each student [5]. A. Makarenko noted that the true essence of educational work is not in direct impact on the child, but in the organization of its life [6]. On the professional skill of the teacher in the educational activity depends the process of formation of the student personality. The basis for all educational work should be the formation of schoolchildren in emotional and value relationships. The practical attitude of a person to the surrounding world, to himself, to nature, to people is expressed in behavior and activity. It is necessary to form in students only a positive attitude to reality, only good habits and skills of rational self-organization of activities and behavior. The main method should be a change in the methods and forms of educational activity used by the teacher. Proceeding from the state policy in the field of ethno-cultural education aimed at preserving the ethno-cultural identity of an individual through familiarization with the native language and culture while simultaneously absorbing values of world culture, it is important, along with the formation of emotional and value relations, to form the need for the national culture and language, the want to acquire them. Creation of ethnocultural educational space, first of all, depends on the level of pedagogical staff readiness for this issue. From the foregoing it follows that the main issue in the university should be the solution of the task of preparing a new, broadly educated, multicultural, creative, activity-oriented, highly moral specialist who has a well-formed civic position with national consciousness and large internal reserves, in other words, a high level of educational potential. In conditions of reality, the student must become the source of the creative-developed personality, which corresponds to the modern socio-economic situation. The entire system of educational and upbringing activities of the university should be oriented to creating conditions that will ensure the active-creative position of the future teacher, oriented to realizing his potential capabilities and abilities aimed at solving educational problems in his professional activities.

Peculiarities of the pedagogical process in training of elementary school teachers are related to the continuity of theoretical and practical teaching. The content of this preparation includes elements of pedagogical and multi-disciplinary training.

In accordance with the content of the elementary school teacher training system, the students are to be trained on the regularities, principles, structure and function of the pedagogical system, as well as methods. Nowadays, demand for elementary school teachers is increasing day by day with changes in public demand and elementary school programs.

In the current situation, the content of the elementary school teacher's behavior has changed dramatically, and now the elementary school teacher needs to be a teacher who can design a developing social and cultural environment and conduct a personality-based learning of the child. At the same time, one has the opportunity to choose methods and tools for teaching. The new and complicated functions of the teacher require a corresponding level of professional training.

The teacher's task is to create a strong, spiritually-minded, mature personality.

Opening talents of the younger generation, improving their creativity, strengthening their self-esteem, motivation for choosing their way in life is the noble duty of the teachers' community today. Success in the teacher's work depends, in a particular case, on the child's love. It is important to know that being child-friendly, caring and respecting the child should be combined with pedagogical demand. Becoming a teacher requires love for the child, the development of teacher training depends on the individual's enthusiasm, adaptability, and ability[7].

The elementary school teacher is a special profession. It's great responsibility and great love. First of all, the love of children - it is unlikely that you can become a teacher without it, the love of work - the profession of the teacher assumes daily hard work, the love of life - without optimism it is impossible to experience the joy of discovery. And in order to be worth of becoming such a teacher, we think that it requires a number of tasks.

Firstly, it is possible to objectively evaluate the possibilities, to know the strengths, weaknesses of the chosen profession, self-regulation, self-esteem, communicativeness, etc. Formation of these qualities on the future teacher requires development of thinking, self-regulation, will and motivation. Secondly, a future elementary school teacher should have the general culture of intellectual activity, behavioral culture, communication and pedagogical relationships. Every time a teacher is an example of a model for the pupils, they are conscious of the actions of the teacher and in many cases think carefully. That's why a future teacher needs to have intellectual culture. Thirdly, the organizational ability of a future teacher. This capability stimulates the cognitive activity of the participants in the learning process. The future elementary school teacher should adhere to the principle "to understand student" and "to help to learn".

"The teacher is a good example of a person who understands everything he has been told to, understands what he has heard and understands, and does not forget any of them. He is a very intelligent person, a cheerful person, an artistic person, a very contentious person, must be brave and courageous, he is the one who does not know what to fear and do," said Abu Nasir al-Farabi, the great thinker of the East. Therefore, it is desirable for every teacher to have a place in the education and upbringing of the deserving, respected profession. After all, the main mechanism to improve the quality of a competitive person in education is a knowledgeable teacher.

Anyone who begins his professional career experiences difficulties and problems due to lack of necessary experience. Becoming a teacher is more difficult and challenging than that of members of another profession because pedagogical education does not guarantee success to a beginner teacher. To become a teacher, there is not enough to have classroom program knowledge. It was A.S. Makarenko who wrote: "We need a synthesis of scientific knowledge, methodological skills and personal qualities of the teacher, skillful possession of pedagogical techniques and advanced pedagogical achievements". In addition, the teacher's skill in many ways must be transferred from the teacher to the student. Every profession places its specific requirements on skills, competencies and personal characteristics of a person.

Pedagogical activity is multifunctional, non-standard and its result directly depends on the teacher's professionalism. The problem of modernizing the training of teachers in professional educational institutions is currently being considered in the direction of implementing state educational standards for general and professional education.

Modern pedagogical education, being an integral part of the education system of the Republic of Kazakhstan, fulfills the actual task of staffing of general secondary education. The need for pedagogical education modernization is determined by the tasks and internal laws of its development and the long-term development needs of the individual, society and the state. The specialists trained in the system of pedagogical education are called upon to become carriers of ideas for renewal on the basis of preserving and multiplying the best traditions of domestic education and world experience.

Modernization of pedagogical education should result in an updated system of training, retraining and advanced training of teachers in the conditions of modernization, meeting the requirements set by the society for teaching staff. The essence of the new requirements for training of the future teacher is to create conditions for their subsequent effective professional activity in the conditions of a rapid change in the content of labor and the need for continuous updating of knowledge.

Reformation processes in the sphere of higher education undoubtedly affect the professional training of the teacher, including primary school teachers. In general, the problem of professional preparation of future teachers for independent, creative, practical activities has always been the focus of pedagogical and psychological science [8].

Changes that are occurring at an intensive pace in modern society require high schools to train highly qualified and multi-educated, business people who are not lost before choosing the best ways of self-development and self-improvement, are capable of cooperation, teamwork, mobile, constructive, ready for flexible adaptation in various life conflicts, are able to acquire the necessary knowledge, apply them in practice to solve a variety of problems throughout life, to learn to think independently and critically, recognize difficulties and be able to find ways to overcome them, capable of creativity, able to generate new ideas, to be sociable, tolerant, and also to work on the development of one's own morality, intellect, and cultural level.

Thus, when preparing the future primary school teacher for effective formation of his professional competence, it is necessary to take into account not only general pedagogical, psychological, methodological and organizational aspects of this process, but also specific features of the training of these unique specialists - laying the foundations of all sciences and forming character and outlook of the younger generation of one's country.

The Law of the Republic of Kazakhstan "On Education" states: "Obligations of the education system are to create necessary conditions for qualitative education aimed at the formation, development and professional

development of individuals on the basis of achievements of national and universal values, achievements in science and practice, constant improvement of new teaching methods and learning new pedagogical technologies". As for the ways of preparing general education in the educational institutions it is necessary:

firstly, to guide students in the teaching profession in school;

secondly, to provide teaching training when studying in pedagogical institutions;

thirdly, to upgrade mastering of the teacher's profession and the self-improvement of the professionalism. The main qualities of becoming a master of teaching profession are professional education, qualifications, skills, professional skills, pedagogical stereotype, pedagogical technique.

Conclusion.

For this reason, future teachers of the current situation in the spirit of spiritual renewal should be trained as innovative teachers, raising their daily knowledge and skills, to develop daily knowledge and skills, to be creative in their own way, to apply the knowledge gained in the future, to critique their work, to analyze their actions critically in order to be ready to prepare for the removal[8].

Today, we need to change our attitude toward education both as teachers and parents.

The Leader's Guide to the Future: the program of spiritual renewal is very important. It is a necessity to form a highly educated nation. This direction imposes new challenges on educators working in the field of education. He emphasized that modernization of teaching methods is a modern requirement for intensive introduction of innovative approaches, solutions and tools to the domestic education system.

Having accumulated their vision, the future elementary school teacher should be a professional organizer of their work, an active person in communication with students, parents, colleagues, consultants, enlightener and social worker, skilled in the new technology.

References:

1. *Address of the President of the Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, to the People of Kazakhstan, February 18, 2005. http://www.akorda.kz/en/addresses/addresses_of_president/address-of-the-president-of-the-republic-of-kazakhstan-nursultan-nazarbayev-to-the-people-of-kazakhstan-february-18-2005.*

2. *Ob utverzhdenii Gosudarstvennoi programmy razvitiia obrazovaniia Respubliki Kazakhstan na 2011 - 2020 gody. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001118>*

3. *Rubinshtein S.L. Osnovy obshchei psikhologii. Seriya: Mastera psikhologii Izdatelstvo: Piter, 2002 g. 720 str.*

4. *Kapterev P. F. Izbrannye pedagogicheskie sochineniia / pod red. A. M. Arseneva; sost. P. A. Lebedev; Akad. ped. nauk - M. : Pedagogika, 1982. - 703.*

5. *Vygotskii L.S. Psikhologiia razvitiia cheloveka. - M.: Izd-vo Smysl; Eksmo, 2005. - 1136*

6. *Makarenko A. S. Kniga dlia roditelei. Izdatelstvo ITRK, 2014.- 288 c*

7. *Shadrikov V. D. «Kachestvo pedagogicheskogo obrazovaniia». Izdatelstvo: "LOGOS" 2012 - S. 121-125*

8. *Sh.Қырманалина, В.Мұқанова, Ә.Ғалымова, R.Iliasova. Pedagogika. Astana, 2014-260*

9. *Abdullina O.A. Obshchepedagogicheskaiia podgotovka uchitelia v sisteme vysshego pedagogicheskogo obrazovaniia. M.: Prosveshchenie, 1990. - S. 40-141*

С.А. Фейзулдаева¹, А.М.Бейсенбаева², Э.Б.Тлеуберлинова³

¹докторант 3-курса Жетысуйского государственного университета им. И.Жансугурова,
г. Талдыкорган, Казахстан

²докторант 1-курса Карагандинского государственного университета им. академика Е.А.Букетова, г.
Караганда, Казахстан

³м.п.н., ст.преподаватель Карагандинского государственного университета
им. академика Е.А.Букетова,
г. Караганда, Казахстан

МЕЖПРЕДМЕТНАЯ ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

В статье указана потребность в осмыслении и целостном представлении межпредметной преемственности в профессиональной подготовке квалифицированных специалистов в области начального образования.

В работе рассмотрены психолого-педагогические основы профессиональной подготовки учителя начальной школы путем осуществления межпредметной преемственности обучения, раскрыта сущность понятия «преемственность» как фактора повышения эффективности образования и изложены принципы осуществления межпредметной преемственности в процессе подготовки будущих учителей начальных классов.

Акцентируется внимание на то как обеспечивать единство, целостность и системность обучения и воспитания в целях повышения их качества и развития личности, преемственность обладает определенными чертами: новый материал проходит сквозь «призму» старого, уже изученного, но на более высоком уровне, благодаря чему качество знаний, умений и навыков повышается и увеличивается.

Ключевые слова: межпредметная преемственность, преемственность, учитель начальных классов, профессиональная подготовка, фактор повышения качества подготовки, принципы преемственности.

С.А. Фейзулдаева¹, А.М.Бейсенбаева², Э.Б.Тлеуберлинова³

¹І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің 3-курс докторанты,
Талдықорған қ., Қазақстан

²Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің 1-курс докторанты,
Қарағанды қ., Қазақстан

³Академик Е.А.Бөкетов атын.Қарағанды мемлекеттік университетінің аға оқытушысы, п.ғ.м.,
Қарағанды қ., Қазақстан

ПӘНАРАЛЫҚ САБАҚТАСТЫҚ БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ДАЯРЛАУ САПАСЫН АРТТЫРУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Мақалада бастауыш білім саласындағы білікті мамандарды кәсіби даярлауда пәнаралық сабақтастықты тұтас ұсыну және түсіну қажеттілігі көрсетілген.

Мақалада пәнаралық сабақтастықты жүзеге асыру арқылы бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби даярлаудың психологиялық-педагогикалық негіздері қарастырылады, білім беру тиімділігін арттыру

факторы ретінде «сабақтастық» ұғымының мәні ашылады, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің даярлау барысында пәнаралық сабақтастықты жүзеге асыру принциптері баяндалған.

Оқыту мен тәрбие сапасын және тұлға дамуын арттыру мақсатында олардың бірлігін, тұтастығын және жүйелілігін қамтамасыз ете отырып, сабақтастық бір нақты белгілерге ие болатынына: жаңа материал қазірдің өзінде зерттелген, бірақ анағұрлым жоғары деңгейде қарастырылған материалдың "призмасы" арқылы өтетіні, соның арқасында білім, іскерлік және дағдылар сапасы арта түсетініне назар аударылған.

Түйін сөздер: пәнаралық сабақтастық, сабақтастық, бастауыш сынып мұғалімі, кәсіптік даярлау, даярлау сапасын арттыру факторы, сабақтастық принциптері.

Feizuldaeva S.A.¹, Beisenbaeva A.M.², Tleuberlinova E.B.³

*¹Zhetysu State University Named after I. Zhansugurov, 3-st year doctoral student,
Taldykurgan, Kazakhstan*

*²Karaganda State University Named after Ye.A. Buketov, 1-st year doctoral student,
Karaganda, Kazakhstan*

*³Karaganda State University Named after Ye.A. Buketov, master of education, senior lecturer
Karaganda, Kazakhstan*

INTER-OBJECTIVE CONTINUITIES AS A FACTOR OF IMPROVING THE QUALITY OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF THE INITIAL CLASSES

Abstract

The article indicates the need for understanding and a holistic view of interdisciplinary continuity in the training of qualified specialists in the field of primary education.

The paper examines the psychological and pedagogical foundations of training primary school teachers through the implementation of interdisciplinary continuity of education, reveals the essence of the concept of "continuity" as a factor in improving the effectiveness of education and outlines the principles of interdisciplinary succession in the process of training future primary school teachers.

Attention is focused on how ensuring the unity, integrity and consistency of training and education in order to improve their quality and personal development, continuity has certain features: the new material passes through the "prism" of the old, already studied, but at a higher level, thanks to which the quality of knowledge and skills increases and increases.

Keywords: interdisciplinary continuity, continuity, primary school teacher, vocational training, a factor in improving the quality of training, principles of continuity.

Высокий уровень подготовки будущих учителей во многом зависит от качества преподавания предметов, обеспеченности квалифицированными преподавателями, готовыми к внедрению новых тенденции обучения в учебный процесс высшего учебного заведения.

Реализация государственной программы развития образования до 2020 года требует кардинальной модернизации системы подготовки педагогических кадров [1]. Современный мир переживает коренную смену подходов к образованию и к социокультурной политике в целом. Это обусловлено переориентацией общества на развитие человека, формирование его личностных качеств. Для XXI столетия характерно понимание того, что только самореализация личности является основной целью любого социального развития. Эти изменения в общественном сознании вызвали появление новой парадигмы образования, которая опирается на подходы и понятия, выработанные современной практикой.

Программа модернизации образования закладывает новые требования к профессиональной компетентности учителя начальных классов. Согласно требованиям Государственного общеобязательного стандарта образования Республики Казахстан по специальности «Педагогика и методика начального образования» необходимо осуществить переход от парадигмы преподавания к парадигме изучения [2]. И в свете новых подходов области профессиональных компетенций учителя

расширяются: это междисциплинарная и проектная деятельность, использование информационно-коммуникационных технологий в обучении и управлении, интеграция учащихся с особыми образовательными потребностями и консультационное сопровождение родителей.

В современных условиях модернизации образования, с изменением характера профессиональной деятельности и усложнением требований к подготовке квалифицированных специалистов в области начального образования возникает потребность в осмыслении и целостном представлении межпредметной преемственности в профессиональной подготовке будущего педагога.

В философских сочинениях поздней античности, средневековья и Нового времени проблеме осмысления понятия «преемственность» по-прежнему уделяется внимание. Преемственность в материалистической философии рассматривается в свете таких общепедагогических понятий, как изменение, развитие, взаимодействие и выражает объективную и всеобщую связь в процессе развития природы, общества и мышления. Общепризнанным является понятие, предложенное Э.А.Баллером, который рассматривает преемственность как связь между различными этапами или ступенями развития, сущность которой состоит в сохранении тех или иных элементов целого или отдельных сторон его организации при изменении целого как системы [3].

Идеи преемственности обучения как опоры следующих знаний на предыдущие, закрепления предыдущих последующими, установления причинных связей между явлениями и взаимоотношений знаний по месту, времени находили отражение в трудах казахских, русских и зарубежных педагогов: И.Алтынсарин, К.Д. Ушинский, Я.А. Коменский, А. Дистервег и др. В работах представленных учеными А.М. Орловой, А.М. Пышкало, М.Н. Сизовым, Т.П. Досановой, Л.Г. Дирксен, Ж.Е. Елюбаевой, С. Смаиловым, У.Б. Тулешовой, А.Е. Манкеш, Б. Сайлыбаевым, М.А. Кенебаевой, К. Устемировым, Г.К. Шолпанкуловой [4] преемственность определяется как некий подход, необходимое условие и важный принцип в педагогике, который предполагает стройную систему обучения с обеспечением органической связи между отдельными звеньями, ступенями или этапами; расширение и углубление знаний, умений, навыков; построение учебного процесса в соответствии с преемственным содержанием, формами и методами обучения.

Преемственность предполагает сохранение из старого всего ценного и рационального, без чего новое не может существовать, но это не простое сохранение, не механическое повторение элементов старого в новом, а сохранение их в переработанном виде. Занимая место старого, сохраняя в нем все ценное, положительное, новое выступает как более высокое качественное образование. Это позволяет с достаточной степенью достоверности предсказать и спрогнозировать характер будущего развития системы, анализ сегодняшнего состояния системы, дает возможность исследовать историю ее становления, а рассмотрение прошлых состояний системы указывает на необходимость подходить к ним со знанием ее теперешнего уровня развития.

Преемственность является важным качеством определенного поэтапного воспроизведения учебно-воспитательного процесса, а это означает, что, она на определенном этапе обеспечивает укрепление, углубление и расширение знаний, навыков и квалификаций, составляющих содержание учебной деятельности предыдущего этапа. По нашему мнению, преемственность образуется в процессе изменения качеств в целях образования нового качества, переходя от одного уровня к другому. А это значит, что преемственность предусматривает развитие полученных показателей на прежнем этапе.

Преемственность означает преемственность между разновидностями обучения и учебными предметами. При этом последующий вид обучения не только продолжает содержание предыдущего, но и необходимо развивать в последующем виде обучения, непосредственно осуществляя связь по содержанию, достигая преемственности между предметами. Анализ литератур, по отношению к истории появления проблемы преемственности в обучении, показывает, что в педагогике эта проблема возникла в связи с необходимостью передать накопленный предыдущим поколением человечества социальный опыт через традиции, этические нормы поведения, правила проживания и т.д.

Исследования по преемственному обучению педагогических, психологических дисциплин, и дисциплин предметной подготовки показали, что у будущих учителей начальной школы в формировании профессионализма важную роль играет обеспечение межпредметной преемственности. В ней обучение на основе преемственных предметов и учебных программ дает положительные результаты в развитии степени возможности обучения, способностей творческой и самостоятельной работы, а также в изучении практических навыков.

Изучая психолого-педагогические основы общедидактического принципа преемственности А.А. Кьверьялг [5] включает в это понятие три взаимосвязанных элемента: установление необходимой связи и

правильного соотношения между частями учебного процесса на разных фазах его изучения; установление взаимосвязи форм, методов и приемов изучения предмета, учебного материала на различных этапах обучения; определение требований к знаниям учащихся, к их умению устанавливать внутренние и межпредметные логические связи.

Для реализации преемственности А. Г. Мороз [6] считает необходимо постоянно обеспечивать неразрывную связь отдельных сторон, частей, этапов и ступеней обучения, как внутри них, так и за ее пределами, расширять и углублять знания, приобретенные на предыдущих этапах обучения; преобразовывать отдельные представления и понятия в стройную систему знаний, умений и навыков. Ученый предлагает строить весь процесс обучения в соответствии с содержанием, формами и методами работы при обязательном учете качественных изменений, которые совершаются в личности учащихся и студентов.

Проблеме преемственности у студентов педагогического вуза посвящена работа Н.Г. Барышниковой [7], в которой она рассматривается с позиции формирования учебной деятельности. Проведя анализ затруднений при формировании учебной деятельности у студентов и преподавателей, Н. Г. Барышникова разработала систему дидактических мер, к которым можно отнести: формирование учебной деятельности с учетом ранее приобретенного опыта; зависимость компонентов учебной деятельности всех этапов учебно-воспитательного процесса друг от друга; формирование компонентов учебной деятельности в логике развития учебно-воспитательного процесса; реализация преемственности в качестве элемента управления учебно-воспитательным процессом.

Большинство ученых-педагогов считает преемственность своеобразным подходом, необходимым условием и важным принципом в педагогике, который предполагает стройную систему обучения с обеспечением органической связи отдельными звеньями, ступенями или этапами; расширение и углубление знаний, умений, навыков; построение учебного процесса в соответствии с содержанием, формами и методами обучения. Обеспечивая единство, целостность и системность обучения и воспитания в целях повышения их качества и развития личности, преемственность обладает определенными чертами: новый материал проходит сквозь «призму» старого, уже изученного, но на более высоком уровне, благодаря чему количество качества знаний, умений и навыков повышается и увеличивается [8].

В плане реализации межпредметной преемственности профессиональной подготовки учителя начальных классов важно последовательно усложнять и расширять знания и умения, приобретаемые студентами в течение всего периода обучения. Для этого в вузе, в соответствии стандартом педагогического образования, наряду с дисциплинами общекультурного цикла, вводятся различные сочетания дисциплин общепрофессиональной и предметной подготовки, дополненные системой педагогических практик.

Принцип преемственности в содержании профессиональной подготовки учителя начальных классов предполагает сохранение на каждом новом этапе базовых знаний, умений, профессиональных качеств, ценностей, способностей как результата предшествующих этапов и возможность продвижения их в профессиональном становлении.

С целью эффективной реализации принципа преемственности и формирования ценностного и личностного компонентов в процессе подготовки будущих учителей начальных классов, нами был разработан и внедрён в педагогический процесс вуза элективный курс. Элективный курс был определен как «Преемственность содержания профессиональной подготовки учителя начальных классов», направленный на развитие личностного опыта и личностных качеств, педагогических способностей и педагогического мышления, формирование ценностных ориентаций, творческую самоактуализацию и самореализацию возможностей будущих учителей.

В процессе изучения содержания данного курса, обучающиеся овладевали такими умениями как:

- применение на занятиях способов развития выразительности, образности, гибкости мышления;
- осуществление взаимодействия с учениками, привлечение и удержание их внимания;
- совершенствование педагогических способностей.

В содержание элективного курса включены задания, направленные не только на выявление обучающимися у себя каких-либо педагогических способностей, но и задания направленные на осознание возможности их применения в определённых педагогических ситуациях. Для развития у обучающихся таких качеств, как креативность, гибкость, владение навыками профессионального самосознания, рефлексии, акцентировано внимание на творческие задания, которые призваны формировать личностный и ценностный компонент.

Связь между учебными предметами проявляется, прежде всего, отражением объективно существующей связи между отдельными науками и связи наук с техникой, с практической деятельностью людей. Необходимость связи между учебными предметами диктуется также дидактическими принципами обучения, воспитательными задачами начальной школы, связью обучения с жизнью, подготовкой учащихся к практической деятельности.

Таким образом, преемственность означает процесс развития будущего учителя путем осмысления, взаимодействия старых и новых знаний, прежнего и нового опыта. Преемственность является фактором повышения эффективности образования, обеспечивающим непрерывность, эстафетность образовательного процесса, качественную подготовку специалистов на более высоком уровне.

Список использованной литературы:

1. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы.// *Казахстанская правда*, 14 декабря, 2010.
2. Государственный общеобязательный стандарт Республики Казахстан. - Астана, 2010. - 43 с.
3. Баллер Е.А. Преемственность в развитии культуры. - Москва: Наука, 1969. - 294 с.
4. S.Fejzuldaeva¹, K.Ybyraimzhanov², P.Ishanov³, G. Mailybaeva⁴, A.Beisenbaeva⁵ Vocational training of future elementary school teacher by means of realization of inter-subject continuity *Opcción*, Año 34, No. 85-2 (2018): 479-516. ISSN 1012-1587/ISSNe: 2477-9385.
5. Кыверялг А.А. Сущность преемственности и её реализация в обучении // *Преемственность в обучении учащихся предметам естественно-математического цикла в школе и среднем ПТУ: Метод. Рекомендации.*-М.: Изд-во АПН ССР, 1984. 6-20с.
6. Мороз А.Г. Пути обеспечения преемственности в самостоятельной учебе учащихся средней общеобразовательной школы и студентов вуза [Текст]: (на материале школ и вузов УССР): автореф.дис. ... канд. пед.наук / А.Г. Мороз. –Киев. 1972. 21с.
7. Барышникова Н.Г. Преемственность формирования учебной деятельности студентов педагогического вуза: дис. ... канд. пед. наук. – Барнаул, 2000. – 167 с.
8. Фейзулдаева С.А. Роль межпредметной преемственности в профессиональной подготовке учителей начальных классов. *Научни трудове от конференция Иновации в образованието, 27-29 октомври 2017 г. Педагогически факултет, Университетско издателство «Епископ Константин Преславски», г. Шумен, България.*

МРНТИ 14. 25. 09

Л.М. Исакова¹

¹6D010200 - Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі мамандығының 3 курс докторанты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Алматы, Қазақстан

**БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЗИЯТКЕРЛІГІН ДАМУ
ҮРДСІНДЕ СЫНИ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫНЫҢ РӨЛІ**

Аңдатпа

Бұл мақалада сыни ойды даму дағдыларын қолданудың рөлі қарастырылады. Дағдының әрқайсысы сыни ойлаудың негізін құрайды, оның нәтижелілігін арнайы критерийлер арқылы бағалауға болады. Сыни ойлау дағдылары кеңінен қолданылады және мақсатқа лайықты.

Зияткерлік болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің таным, үйрену, ойлау, ақпаратты талдау және сараптау арқылы оның қолдану аясын анықтау, олардың ара қатынасын, заңдылығын және ерекшеліктерін таба білу т.б. сияқты қабілеттері арқылы жүйеге асырылады.

Түйін сөздер: сыни ойлау, зияткерлік, дағды, рөл, болашақ бастауыш сынып мұғалімдері, критерий, бағалау, талдау, бағалау, конитивті дағдылар, проблема.

Л.М.Искакова¹

¹докторант 3-курса по специальности 6D010200 – Педагогика и методика начального обучения, КазНПУ имени Абая

РОЛЬ НАВЫКОВ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ РАЗВИТИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

В статье рассматривается роль использования навыков критического мышления. Каждый навык входит в основу критического мышления, результативность которого можно оценить с помощью специальных критериев. Навыки критического мышления широко применимы и целенаправленны.

Интеллект как способность обычно реализуется при помощи других способностей таких, как способности познавать, обучаться, мыслить, систематизировать информацию путем ее анализа и синтеза, определять ее применимость, находить в ней связи, закономерности и отличия, ассоциировать ее с подобной и др.

Ключевые слова: критическое мышление, интеллектуальность, навыки, роль, будущие учителя начальных классов, критерии, оценки, анализ, оценка, когнитивные навыки, проблема.

L.M.Iskakova¹

¹3-doctoral course by specialty 6D010200 – Pedagogy and methodology of primary education, Abai Kazakh National Pedagogical University, leila-7777@mail.ru

THE ROLE OF CRITICAL THINKING DEVELOPMENT SKILLS IN THE PROCESS OF THE INTELLECTUAL DEVELOPMENT OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Abstract

The article considers the role of using critical thinking skills. Each skill is the basis of critical thinking, the effectiveness of which can be assessed using special criteria. Critical thinking skills are widely applicable and targeted.

Intelligence as an ability is usually realized with the help of other abilities such as the ability to learn, learn, think, organize information through its analysis and synthesis, to determine its applicability, to find connections, patterns and differences in it, to associate it with similar, etc.

Keywords: critical thinking, intellectual, skills, role, future primary school teachers, criteria, grades, analysis, evaluation, cognitive skills, problem.

Қазіргі таңда адамзат тіршілігінің негізгі тұғырнамасы білім болып табылады. Тәуелсіздік алғалы жыл сайын жүргізіліп, білім жүйесіне енгізіліп отырған реформалар мемлекетіміздің болашағына салынып жатқан даңғыл жол іспеттес. Қазақстандық білім беру жүйесі жаңғыру сатысында. Себебі қай мемлекеттің болсын даму жолы, яғни экономикалық-әлеуметтік жағдайына тікелей апарар жол – сол елдің білімінің дамуы. Олай болса, еліміздің болашағы үшін ұлттық білім жүйемізді дамыту – заман талабы [1].

Сын тұрғысынан ойлай білетін зияткер тұлғаны дамыту – қоғамдағы ең көкейтесті мәселелердің бірі. Зияткерлік – зияткерлік іс-әрекеттің барлық түрлерін, оның субъектілерін, ғылымды, білімді, жаңашылдықты біріктіретін интегративті ұғым болғандықтан, біз, ең алдымен, сын тұрғысынан ойлай білетін зияткер маманды үздіксіз білім беру жүйесінде, яғни бастауыш білім жүйесінде дамытуымыз қажет.

Зияткер маман – өмірдің кез келген ағымында пікірлесе алатын, жаңашыл-шығармашылық тұрғыда өзіндік білім алуға дайын, зияткерлік қабілеті дамыған тұлға.

Орта білім беру жүйесінде әлемдік жоғары деңгейге қол жеткізген анағұрлым танымал оқыту әдістемелері арасында сындарлы оқыту теориясына негізделген тәсіл кең тараған. Сындарлы оқытуға негізделген сабақтар оқушыларға өз білімдері мен ұстанымдары жайында ойланып, сұрақтар қойып, білімін толықтырып, белгілі бір тақырыпты оқып-білу кезеңінде өз түсінігін өзгертуге мүмкіндік береді. Бұл үдеріс оқушының өз болжамдарын күмәнмен, сын тұрғысынан қарай отырып, сол арқылы әлем, тіршілік, жаратылыс туралы өз түсінігін тереңдетіп, кеңейтуге ұмтылу мүмкіндігін ұлғайтады [2, 5-29].

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің зияткерлігін дамытуда сын тұрғысынан ойлаудың алатын орны ерекше. Сыни тұрғысынан ойлау дегеніміз – ой қозғай отырып, өз ойы мен өзгелердің ойына сыни

қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, зерттеп, сұрыптап, жүйелеп, білмегенін өзі тауып, дәлелдеп, өдігінше тұжырым жасауға, өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс істеуге деген қабілеттілік. Бұл оқушыны мұғаліммен, сыныптастарымен еркін сөйлесуге, пікір таластыруға, бір-бірінің ойын тыңдауға, құрметтеуге, өзекті мәселені шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты жеңуге баулитын бағдарлама. Оқушы - ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші. Мұғалім - оқу әрекетіне бағыттаушы, ұйымдастырушы.

Сыни ойлау – бұл когнитивтік дағдыларды, сондай-ақ аффективті қасиеттерді үйлестіру. Сарапшылардың пікірінше, сыни ойлау келесі когнитивтік дағдыларды қамтыған, олар:1. түсіндірмелеу;2. талдау;3. бағалау;4. қорытындылау;5. түсіндірмелеу;6. өздігінен реттелу.

Осы алты дағдының әрқайсысы сыни ойлаудың негізін құрайды, оның нәтижелілігін арнайы критерийлер арқылы бағалауға болады. Сыни ойлау дағдыларының зияткер маман даярлауда алатын орны ерекше.

Сыни ойлаудың бастапқы дағдылары бұл түрлі әдістермен белгіленетін сан қилы процесс. 1-кестеде осы процеске тән бастапқы дағдылардың және оларды нақтылап және құрайтын дағдылардың тізімі келтірілген.

Сыни ойлаудың бастапқы дағдылары. 1-кесте

Бастапқы дағдылар	Бастапқы дағдыларды құраушылар
Проблеманы анықтау	- Жауабы алынбаған сауалдарды дайындау; - Бірегей сипаттамаларды табу - Фактілерді жинау - Міндеттерді қойып және проблеманы белгілеу
Жіктелуі	- Ұқсастықтары мен өзгешеліктерін табу - Мәліметтерді топтастырып және сұрыптау - Салыстыру жүргізу - Өзгешеліктерін көрсету «не ... не ...»
Өзара байланыстарды іздеу	- Бөліктер мен тұтастың арасында байланыс орнату - Үлгілер құру - Талдау жүргізу - Синтездеу - Тізбектілігі мен реттілігін танып ажырату - Индуктивті және дедуктивті пікірлерді қолдану
Қорытынды жасау	- Себебі мен салдарын анықтау - Айырмашылықтарды анықтау - Қорытынды жасау - Баға беру

Сыни ойлау дағдылары (2-кесте) тұлғааралық іс-қимыл дағдыларымен бірге қолданылып отыруы мүмкін. Сол себептен, ғалымдар сыни ойлау дағдыларын кеңінен қолданылатын және мақсатқа лайықты деп санайды.

2-кесте

Когнитивтік дағдылар мен кіші дағдылардың келісілген тізімі	
Дағдылар	шағын дағдылар
1. Түсіндірмелеу	- Санаты бойынша бөлу - Маңыздылығын анықтау - Мәнін түсіну
2. Талдау	- Идеяларды тексеру - Дәйектерді танып ажырату - Дәйектерді талдау
3. Бағалау	- Пайымдауларды бағалау - Дәйектерді бағалау

4. Қорытынды жасау	- Фактілердің (деректердің) мәнін түсіну - Баламаларды талдау - Қорытынды жасау
5. Түсіндіру	- Нәтижелерді тиянақтау (баяндау, ұсыну) - Рәсімдерді негіздеу - Дәйектерді ұсыну (таныстырылып)
6. Өздігінен реттеу	- Өз-өзін тексеру - Өз-өзін түзету

Сыни ойлаудың негізгі дағдылары мен шағын дағдыларының консестуктық сипаттамасы 1980 жылдардың соңында Американдық философиялық қауымдастық жобасының шеңберінде сарапшылық консенсус түрінде әзірленіп және «Сыни ойлау: білім берумен бағалау мен оқытуға қатысты сарапшылық консенсус туралы есеп» атты тиісті баяндама түрінде жарияланған болатын (3-кесте) [3, 14-21].

3-кесте

Сыни ойлаудың негізгі дағдылары мен ішкі дағдыларын консенсустық суреттеу	
1. Түсіндірмелеу	- тәжірибенің, жағдайлардың, деректердің, оқиғалардың, пайымдаулардың, келісімдердің, нанымдардың, ережелердің, рәсімдердің немесе критерийлердің мәнін түсіну
1.1 Жіктеу:	- ақпаратты түсініп, суреттеп немесе анықтау үшін санаттарды, айырмашылықтарды немесе құрылымдарды тиісті түрде түсініп немесе тиянақтау. - тәжірибені, жағдайды, нанымдарды, оқиғаларды және т.б. тиісті жіктеулерді, айырмашылықтарды немесе құрылымдарды қолдана отырып суреттеу. Мысалы: проблеманы танып ажыратып және оның сипатын зерттеуге қатысты жалған сенімсіз анықтау: ақпаратты жүйеге келтірудің керекті әдісін анықтау; осы жағдайда алған тәжірибе туралы есеп беруді анық, оңай оқылатындай ету; деректерді, нәтижелерді немесе пікірлерді жіктеудің осы сұлбасын қолдана отырып жіктеу.
1.2 Мәннің кодын ашып анықтау:	- тіл, әлеуметтік іс-қимыл, суреттер, сандар, кестелер, диаграммалар, белгілер мен символдар сияқты коммуникативтік жүйелер арқылы айқындалған эмоциялардың мәнін, лауазымдық міндеттерді, ойлаған ойларды, ниеттерді, мақсаттарды, әлеуметтік мәнін, құндылықтарды, көзқарастарды, ережелерді, рәсімдерді, критерийлерді немесе логикалық байланысты тауып, оларға көңіл бөліп және ақпараттық мағынасын суреттеу. Мысалы: адамның сұрақ қоюдағы мақсатын анықтап және суреттеу; осы әлеуметтік жағдайда қолданылатын ерекше бет әлпетінің немесе ымның мағынасын бағалау, пікірталастарда кекесінің немесе риторикалық сұрақтардың қолданылуын айыра білу; ерекше нысандағы аспаптарды қолданумен көрсетілген немесе ұсынылған деректерді түсіндірмелеу.
1.3 Мағынасын айқындап алу:	- суреттеу, ұқсастығын көрсету немесе фигуративтік сөз тіркестері арқылы өзгертіп айту немесе ұғынықты ету, сөздердің, идеялардың, ұғымдардың, пайымдаулардың, іс-қимылдардың, суреттердің, сандардың, белгілердің, диаграммалардың, символдардың, ережелердің, оқиғалардың немесе салт-жоралардың мән-мәтіндік немесе көпшілік қабылдаған мағыналары. - шатыстыратын, кездейсоқ белгісіздікті немесе қос мағыналылықты жою үшін суреттеуді, ұқсастықты немесе фигуративтік сөз тіркесін қолдану немесе осындай іс-қимылдарға арнап қажетті рәсімді әзірлеу. Мысалы: адамның не айтқанын оның айтқан затының мағынасын сақтай отырып, әртүрлі сөздерді немесе сөз тіркестерін қолданумен қайта түсіндіру; әлдебір затты әлдекімге түсіндіріп беруге көмектесетін мысалды табу; тұжырымдамалық өзгешелікті анық түсінуге немесе қате қосмағыналылықты жоюға мүмкіндік беретін өзгешелікті түсіндіру.
2. Талдау	- пайымдаулардың, сауалдардың, ұғымдардың (концептердің), суреттеулердің немесе нанымдарды, ой-пікірлерді, күйзелістерді, негіздемелерді, ақпаратты

	<p>немесе пікірді білдіруге арналған өзге нысандағы репрезентациялардың арасынан алдын-ала ойластырылған және нақты логикалық байланыстарды ажыратып танып отыру.</p>
2.1 Пікірлерді зерттеу:	<p>- дәйектеу, негіздемелеу немесе көндіру (сендіру) контекстінде атқаратын немесе атқаруға арналған әртүрлі сөйлемдердің (айтқан сөздің) рөлін анықтау. - терминдерді анықтау. - идеяларды, ұғымдарды (концептілерді) немесе пайымдауларды салыстыру немесе салғастыру. - даулы нәтижелерді немесе проблемаларды сәйкестендіру және олардың құраушы бөліктерін белгілеу және сондай-ақ сол бөліктердің бір-біріне және тұтастай концептуалды қатынастарын сәйкестендіру. Мысалы: Аудиторияны сол пікірмен келісуге итермелей алатын және ниеттестік және эмоциялық жауаптық үн қату тудыра алатын фразаны сәйкестендіру; сол проблемаға қатысты өзара байланысқан ұсынымдарды мұқият зерттеу және олардың ұқсастығы мен айырмашылығын анықтау; шатысқан және күрделі міндетті анағұрлым түсінікті шағын міндеттерге қалай бөлуге болатынын анықтау; абстрактілік ұғымдарды белгілеу.</p>
2.2 Дәйектерді анықтау:	<p>- бірқатар пікірлерді, суреттеулерді, сауалдарды немесе ұсынуларды ескере отырып, олар келісуді білдіре ме немесе кейбір көзқарастарды, пікірлерді даулап отыр ма, соны анықтау. Мысалы: хабарламаға (параграфқа) сүйене отырып, контекстінде оқу критериін, бұл хабарламаның (параграфтың) қалай және қашан шығарылғанын, оның қандай да бір мәлімдеуді, сол сияқты сол мәлімдеуді қолдайтын себепті немесе себептерді көздейтін-көздемейтінін анықтау; редактордың бағанасына сүйене отырып, сол авторлық мәтіннің мұндай мәлімдемемен немесе пікірмен келісу немесе келіспеу себептерін білдіруге жататын-жатпайтынын анықтау; жарнамалық хабарламаға сүйене отырып, сол хабарламаға қолдау болып табылатын қалған себептерден басым болып отырған кез келген сөйлемдерді сәйкестендіру.</p>
2.3 Дәйектерді талдау:	<p>- кейбір талаптарды, пікірлерді немесе көзқарастарды қолдау немесе даулау үшін қажет болатын айқын себепке немесе себептерге сүйенумен, төмендегілерді танып және бір-бірінен ажырату: (а) негізгі қорытындының арналу мақсаты;(b) басты қорытындыны қолдау үшін ұсынылған алғышарттар мен себептер;(c) резервтік көшірмелер ретінде немесе басты қорытындыны қолдауға арналған алғышарттар мен себептерге қолдау ретінде ұсынылған бұдан арғы алғышарттар;(d) сол пайымдаудың делдалдық қорытындылар, анықталмаған тұспалдар немесе басқа тұспалдар сияқты айтылмаған қосымша элементтері; (е) дәйектің толық құрылымы немесе пайымдаудың бірізді желісі;(f) зерттеліп отырған сөйлемдердегі айтылып отырған пікірлердің бөлігінде басты рөл атқармайтын кез келген тармақтар. Мысалы: даулы әлеуметтік проблема бойынша шағын дәйекті немесе меморандумды ескере отырып, автордың басты талабын, сол автордың сол талап тұрғысынан себептері мен алғышарттарын сәйкестендіру, қосымша ақпарат сол себептер мен алғышарттарды, сондай-ақ автордың пайымдауында айқын емес шешуі болжамдарды қолдау үшін қолданылады; ерекше талапты қолдайтын бірнеше себептерді ескере отырып, пайымдаудың логикалық түрде шығарылған барысын барынша толық түрде сипаттайтын графикалық көріністі дамыту.</p>
3. Бағалау:	<p>- адамның қабылдауының, тәжірибенің, жағдайдың, пайымның, нанымның немесе пікірдің түсіндірмесі немесе суреттемесі болып табылатын айтылған сөздің немесе өзге қайта таныстырылымдардың шүбәсіздігін бағалау; және айтылған сөздің, суреттеулердің, сауалдардың немесе өзге түрдегі қайта таныстырылымдардың арасындағы іс-жүзінде орын алып отырған немесе болжамды логикалық шығарылған байланыстардың арасындағы байланыстардың логикалық күшін бағалау.</p>

<p>3.1 Пайымдауларды бағалау:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ақпарат көзіне немесе пікірге тән мүмкіндік дәрежесін бағалауға қатысты факторларды білу; - сауалдардың, ақпараттың, принциптердің, басқарудың немесе рәсімдік нұсқаулардың контекстілік орындылығын бағалау; - кез келген берілген нұсқаудың, тәжірибенің, жағдайдың, пайымдаудың, нанымның немесе пікірдің тиімділігін, сенім деңгейін бағалау. <p>Мысалы: адамды сол оқиғаға қатысты ықтимал куә ететін факторларды мойындау; бұл жағдайда не істеу керек деген сауалға осындай іс-қимыл тәртібінің қолдануға келетін-келмейтінін анықтау; әркімнің білетініне немесе білуі мүмкін болатынына негізделе отырып, мұндай мәлімдеменің мүмкін, дұрыс немесе жалған болатын-болмайтынын анықтау.</p>
<p>3.2 Дәйектерді бағалау:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - осы дәлелді ақиқат ретінде (дедуктивті түрде анықталған) немесе ықтимал ақиқат ретінде (индуктивті түрде ақталған) қабылдаудың ойдан шығарылған тиімділігі сол дәлелдің айқын тұжырымын ақтайтын-ақтамайтынын шешу. - сауалдарды немесе қарсылықтарды алдын-ала біліп немесе тудыру және олардың бағаланып отырған дәлелдің елеулі әлсіздігін көрсетіп отырғанын-отырмағанын шешу. - дәлелдің жалған және күмәнді болжамдарға сүйеніп отырған-отырмағанын анықтау және мұның дәлелдің күшіне қаншалықты қатты ықпал ететінін түсіну. - қисынды және қате қорытындыларды бір-бірінен ажырату; - дәлелдің жарамдылығын анықтау мақсатында сол дәлел мен болжам дәлелдемелерінің елеулігін анықтау. - дәлелдің жарамдылығын анықтау мақсатында дәлелдің көзделген немесе кездейсоқ нәтижелері дәлелдемелерінің елеулігін анықтау; - дәлелді күшейтіп немесе әлсіретуі мүмкін ықтимал қосымша ақпараттың дәрежесін анықтау. <p>Мысалы: танылатын ресми және бейресми қателерге қатысты тексеру; дәлелге қатысты қарсылықты ескере отырып, сол қарсылықтың логикалық күшін бағалау; ұқсас дәлелдердің сапасы мен қолдануға жарамдылығын бағалау; гипотетикалық жағдайларға немесе себептік пайымға негізделген дәлелдердің логикалық күшін шешу; бұл дәлелдің іске қатысы бар-жоғын шешу; жаңа деректердің осы дәлелдің алдағы уақытта логикалық тұрғыдан расталуына немесе жоққа шығарылуына қалайша әкелуі мүмкін болатынын анықтау.</p>
<p>4. Логикалық қорытынды (ой қорытындысын) әзірлеу:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - негізді ой қорытындылары үшін қажет болатын элементтерді анықтап (сәйкестендіріп) және өзгермеген қалпында қалдыру; болжамдар мен гипотезаларды құрастыру; релеванттық ақпаратты қарастырып және деректерден, пайымдаулардан, принциптерден, куәліктерден, пікірлерден, нанымдардан, ойлардан, ұғымдардан, суреттеулерден, сауалдардан немесе өзге түрдегі қайта таныстырылымдардан (бастапқы элементтерден) туындап отырған салдарды анықтау.
<p>4.1 Дәлелдемелерді нақтылау:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - атап айтқанда, қолдауды қажет ететін пайымдауды анықтап және сол қолдауды құрай алатын ақпаратты іздеу мен жинақтауға арналған стратегияны қалыптастыру. - жалпы алғанда, мұндай баламаның жарамдылығын, шындыққа сәйкестігін, артықшылықтарын, сауалды, проблеманы, теорияны, гипотезаны немесе пайымдауды шешуге қатысты болатын-болмайтынын шешіп және сол ақпаратқа ие болудың ықтимал зерттеушілік стратегияларын анықтау. <p>Мысалы: пікірді қолдайтын сендірерлік дәйекті дамытуға тырысумен, қандай кіріспе ақпаратты білген пайдалы болатынын шешу, сондай-ақ мұндай ақпараттың қолжетімділігі туралы анық жауап беретін жоспарды дамыту; жетіспейтін ақпарат туралы шешім қабылдағаннан кейін сол ақпараттың қолжетімділігін көрсететін іздестіруді бастау керек.</p>
<p>4.2 Баламалардың болжамы:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - проблеманы шешу үшін, сауалға қатысты бірқатар гипотезаларды постулат ретінде алу үшін, оқиғаға қатысты баламалы гипотезаларды жобалау үшін, мақсатқа жету жоспарларын дамыту үшін көптеген баламаларды әзірлеп алу.

	<p>- шешімдердің, қағидалардың, стратегиялар мен теориялардың диапазонын болжам және жобалау.</p> <p>Мысалы: техникалық, этикалық немесе бюджеттік тарамдары бар проблеманы ескере отырып, сол проблемаларды адресаттау мен шешудің бірқатар нұсқаларын дамыту; өздерімен келісуге болатын немесе болмайтын басымдықтардың қатары, мұндай басымдықтар қабылданған жағдайда жүзеге асатын қиындықтар мен тиімділіктерді жобалау.</p>
4.3 Қорытындыларды құру:	<p>- анықтамада тиісті қорытындылау әдістерін қолдану, бұл мәселеде немесе проблемада қандай қағиданы, пікірді немесе көзқарасты қабылдау керек.</p> <p>- бірқатар пайымдауларды, суреттеулерді, сауалдарды немесе көрсетудің өзге формаларын қолдана отырып, олардың логикалық шығарылған қатынастарын және олар кепілдік беретін, меңзейтін немесе тудыратын салдарды немесе болжамдарды анықтау.</p> <p>- пайымдаудың сәтті әдістерін қолдану, мысалы, ұқсас түрде, арифметикалық, диалектикалық, ғылыми тұрғыдан және т.б. пайымдау.</p> <p>- бірнеше ықтимал қорытындының қайсысы барынша кепілдендірілгенін немесе айқын болып келетінін, олай болмағанда қабылданбауы немесе ықтималдығы барынша аз деп бағалануы тиіс болатынын анықтау.</p> <p>Мысалы: эмпирикалық гипотезаны растап немесе жокқа шығару үшін эксперименттер жасап және қорытындылаудың тиісті статистикалық әдістерін қолдану; ақпараттандырылған пікірлерді зерттеудегі даулы мәселені ескере отырып, түрлі кереғар көзқарастарды және олардың басым себептерін қарастыру, тиісті ақпаратты жинақтап және сол проблема бойынша өзіндік ойластырылған пікірін қалыптастыру; қорытындылардың тиісті ережелерін қолдана отырып, аксиомалардан теорема шығару.</p>
5. Түсіндіру:	<p>- өз пайымдауыңыздың нәтижелерін құрастыру; сол пайымдауды сіздің нәтижелеріңіз өздеріне сүйенген дәлелдік, тұжырымдамалық, әдіснамалық, критерийлік және контекстілік тұрғылардың терминдерімен негіздемеу; өз негіздеменізді нанымды (бұлтартпайтын) дәйектер түрінде ұсыну.</p>
5.1 Нәтижелерді қалыптастыру (ұсыну)	<p>- нәтижелерді талдап, оларға баға беріп, тұжырымдап және қорытындылау үшін нәтижелердің дәл пайымдауларын, суреттемелерін немесе ұсынылуын құрастыру.</p> <p>Мысалы: нәтижелерді дәл осы көзқарасты ұстану керектігінің негіздемесін хабарлау; зерттеу нәтижелерін хабарлау; осы жұмысқа қатысты талдау мен пікірін беру; практикалық шұғылдығы мәселесі бойынша ойластырылған пікірін айту.</p>
5.2 Рәсімдерді (әдістемелерді) түсіндіру (негіздемеу)	<p>- түсіндірмелерді зерттеулерді, баға берулерді немесе қорытындыларды қалыптастыруда қолданылатын дәлелдік, концептуалды, әдіснамалық, критерийлік және контекстілік пайымдауларды сол процестерді өзге біреу дәл түрде тіркеп (жазып), бағалап, өз-өзіне немесе өзгелерге суреттеп немесе түсіндіріп бере алатындай етіп ұсыну немесе (сөйлемнің соңын аудару). Мысалы: ұзақ немесе қиын проблеманы немесе ғылыми шараны шешуде қабылданған іс-қимылдар журналын жүргізу; деректерді талдау мақсатындағы ерекше және статистикалық мәтіндердің таңдалуын түсіндіру; деректерді бағалауда қолданылатын стандарттарды анықтау; әркімнің басты концепцияларды қалай ұғынатынын түсіндіру, себебі концептуалдық анықтық алдағы уақытта бұл проблеманы шешу үшін аса маңызды болып табылады; осы техникалық әдістемені қолданудың алғышарттары орындалғанын көрсету; қисынды әдіспен шешім қабылдауда қолданылатын стратегия жайлы хабарлау; көрнекілік ретінде қолданылатын сандық немесе кеңістіктік ақпаратты көрсетіп отырған графикалық таныстырылымды жасап шығару.</p>
5.3 Дәлелдерді ұсыну (таныстыру)	<p>- қандай да бір талаптарды қабылдаудың себептерін келтіру; - осы әдістер, ұсынулар, куәландырулар, критерийлер бойынша немесе логикалық, аналитикалық немесе бағалау пайымдарының контекстілік орындылығы бойынша қарсылықтарға төтеп бере білу. Мысалы: осы ереже немесе стратегия үшін даулы болып табылатын жұмысты жазу; осы ереже немесе стратегиямен байланысты орынды сыни ескертулерді күтіп және оларға жауап беру; осы мәселеге деген елеулі жеке</p>

	көзқарасымен байланысты өзіндік немесе бөгде біреудің ойлануына арналған айқындықты немесе айқын еместікті сәйкестендіріп және түсіндіру
6. Өз-өзін реттеу:	Өзінің когнитивті іс-қимылдарын саналы түрде қадағалап отыру, когнитивті іс-қимылдарды, сол іс-қимылдарда қолданылатын элементтерді және анықталған нәтижелерді бақылау, бұл жағдайда сауалнама алу, ойларды немесе нәтижелерді растау, бекіту немесе түзету мақсатында өзінің және өзгенің логикалық пайымдарын талдау мен бағалау дағдыларын қолдану.
6.1 Өз бетінше тексеру: Осы көзқарасқа сүйенген болжамдарды; Осы тұжырым бойынша келетін негіздемелер мен себептерді сәйкестендіріп және қарау;	- әлдекімнің ойын ой елегінен өткізу, келтірілген нәтижелерді, дұрыс мәлімдемелерді растау және тартылған когнитивті дағдыларды орындау; - пайымдар мен пікірлерді жүзеге асыру үшін оларға объективті және ойлы метакогнитивті өзіндік баға беру; - пайымдауларға және пікірлерге оларды жүзеге асыру үшін объективті және зейін салып өз бетінше метакогнитивті баға беру;- пайымдауларға білімнің жетіспеушілігінің әсер ету дәрежесін, таптаурындардың, соқыр нанымдардың, эмоциялардың немесе объективтілікті немесе тиімділікті шектейтін өзге кез келген факторларды бағалау; - әлдекімнің зерттеуде, түсіндірмелеуде, бағалауда, қорытындылауда немесе айтылған сөздерде соқыр нанымға сүйенбеу, әділ, түбегейлі, объективті, шынайы, орынды және оңтайлы болуға деген талпынысын анықтау мақсатында ниеттерін, құндылықтарды, қатынастар мен мүдделерді ой елегінен өткізу. Мысалы: жеке қызығушылықтың ықтимал әсеріне сезімтал даулы мәселеге қатысты көзқарастарды зерттеу; қате мәлімдеулерді немесе олақ қателерді анықтау мақсатында әдіснаманы немесе есептеулерді тану; ешкімнің маңызды ақпаратты жіберіп алмағанына сенімді болу үшін дереккөздерді қайта оқып отыру; сол көзқарасқа сүйенетін фактілердің, пікірлердің немесе болжамдардың тиімділігін сәйкестендіріп және тану; осы қорытынды бойынша келетін негіздемелер мен себептерді сәйкестендіріп және тану.
6.2 Өз бетінше түзету:	- өз бетінше тексеру қателерді ашып көрсеткен жерде мүмкін болса, сол қателерді немесе себептерді түзетуге немесе түзетпелеуге арналған қисынды рәсімдерді әзірлеп шығару қажет. Мысалы: әлдекімнің жұмысындағы әдістемелік қатені немесе нақты тапшылықты ескерумен, сол жұмысты қайта қарау, проблеманы түзету және артынша қайсыбір қағидада, алынған деректерде немесе нанымдарда осындай түзетудің нәтижесін же өзгерістер болатын-болмайтынын анықтау.

Жақсы сыни ойшылдар нашарларына қарағанда сынға икемделу, білуге құмарлық, өткір ой, саналылық, дұрыс ойлау, сондай-ақ шүбәсіз ақпаратты табуға деген құштарлық және әзірлік сияқты қасиеттерге ие болады. Салыстыру үшін төменде келтірілген «білікті» және «қалыпты» ойлау белгілерін қарастырайық.

Білікті ойлау: - бағалаумен пайымдау; - ақылға салып пайымдау; - жіктеу; - болжам; - қорытындыларды логикалық түрде қалыптастыру; - принциптерді түсіну; - гипотеза құру; - дәйектермен пікірлерді ұсыну; - пайымдарды критерийлерге негізделе отырып қалыптастыру.

Қалыпты ойлау: - күмәнді болжам; - артық көру; - топтастыру; - наным; - қорытындыларды кездейсоқ түрде қалыптастыру; - ұғымдарды ассоциация бойынша біріктіру; - болжам; - дәйексіз пікірлерді ұсыну; - пайымдарды критерийлерге сүйенусіз қалыптастыру.

Сыни тұрғыдан ойлайтын адамдар:

- проблемаларды шеше алады;
- ақылға салумен және баға бере отырып пайымдай алады;
- проблемаларды шешуде табандылық танытады;
- өзін, өзінің албырттығын бақылайды;
- өзге адамдар үшін ашық;
- басқа адамдармен әріптестік жасай алады;
- сұхбаттасын тыңдай біледі;
- белгісіздікке шыдамды;
- проблеманы әртүрлі көзқараспен қарастыра алады;
- құбылыстардың арасында байланыс орната алады;

- өзінің көзқарасынан өзгеше пікірлерге шыдаммен қарайды;
- проблеманы шешудің бірнеше мүмкіндіктерін қарастыра алады;
- «егер ... қалай болады?» деген сұрақты жиі қойып отырады;
- логикалық қорытындылар жасап отыра алады;- өз сезімдерін, ойларын пайымдайды – оларды бағалайды;
- болжам құрып, оларға негіздеме беріп және алдына жан-жақты ойластырылған мақсаттарды қоя біледі;
- білімқұмар және көп жағдайда «жақсы сұрақтар» қояды;
- ақпаратты белсенді түрде қабылдайды.

Сыни ойлау дағдысын қалай жақсартуға болады? Сыни ойлау – бұл ақпаратты терең талдаудың шынайы өнері және өзінің ойлау қабілетінді дамыту мүмкіндігі. Сыни ойлау дегеніміз артығырақ немесе анағұрлым күрделі заттар жайлы ойлау деген сөз емес. Ең алдымен – бұл «жақсырақ, анағұрлым сапалы түрде» ойлау.

Сыни ойлау бойынша болашақ бастауыш сынып мұғалімдеріне кеңестер:

- Сыни ойлау елеулі түрдегі тәртіптілікті қажет етеді; - Сіз барынша объективті болып, және аса маңыздысы – өз-өзіңізге сыни көзқараспен қарауыңыз керек; - Сіздің пікіріңіз дұрыс болмай шыққан жағдайдың өзінен шынайылықты іздеп және мойындап отыру керек; - Өз пайымдауларыңыздың тақырыбы жайлы көбірек ақпарат табу үшін Интернет-ресурстар мен кітапханаларды қолданып отырыңыз; - Тым кесімді болмаңыз, алайда сыни тұрғыдан ойлайтындай жеткілікті дәрежеде батыл болыңыз. Егер 100% сенімді болмасаңыз, «ешқашан» сөзін қолданбаңыз.; - Пайымдаудың индуктивті және дедуктивті әдістерін айырып отырыңыз. Сіз әңгіменің қай жерде жекеден жалпыға, қай жерде жалпыдан жекеге қарай жүріп отырғанын білуге тиіссіз; - «Сэндвич» әдісін: қошемет, ұсыныс, тілекті қолданыңыз. Егер сіз осы тәсілді қолдансаңыз, сын жақсара түседі.

Бүгінгі заман болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінен үздіксіз ізденімпаздық пен шығармашылықты, кәсіби шеберлікті, сыни ойлай білетін зияткер маманды қажет етеді. Осы орайда, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің зияткерлігін дамытуда сыни ойлау дағдыларының алатын рөлі орасан.

Сыни ойлау дағдыларын оқу-тәрбие үрдісінде қолдану болашақ бастауыш сынып мұғалімінің өз мамандығына қызығушылығы мен мамандық сапасын арттырады және білімдері шыңдалып, ғылыми көзқарас пайда болады. Еңбек нарығындағы бәсекеге қабілетті, сын тұрғысынан ойлай алатын, зияткер мамандар даярлауда да қосатын үлесі орасан.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты».
2. Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы.
3. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық. Ідеңгей.
4. Тен А.С. *Современные подходы в развитии критического мышления педагогов. Методическое пособие.* Алматы, 2017. 125 с.

УДК 378.147
МРНТИ 14.35.07

У.Н. Алашабаева¹
¹магистр, аға оқытушы
ҚазМемҚызПУ Алматы қ., Қазақстан Республикасы

КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДЕ АҚПАРАТТЫ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ПАЙДАЛАНУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Қазақстан Республикасында білім беру жүйесіндегі модернизациялау үдерісі – білім мазмұны мен сапасын арттыру, білім берудің ұлттық моделін жетілдіру, ақпараттық технологиялар жөнінде жаңаша педагогикалық көзқарас қалыптастыру секілді кешенді шараларға тікелей қатысты. Әлем тәжірибесі көрсеткендей, кез-келген мемлекеттің экономикалық жетістігі сол елдің білім жүйесі мен азаматтарының білім дәрежесіне байланысты. Өйткені білім арқылы ғана қоғамның интеллектуалдық капиталы мен инновациялық әлеуеті қалыптасады.

Әлемдік білім беру кеңестігінің кеңеюінің қазіргі жағдайындағы қарым – қатынас, бұрындары ешқашан болмаған өзекті мәселеге айналып елімізде сапалы білім беру міндеті мемлекеттік деңгейге қойылып отыр. Бұл міндеттердің шешімін табудың тиімді жолдарының бірі, білім беру жүйесі үшін мамандықтар бойынша біліктіліктерін растау болып табылады.

Мақаланың мақсаты жаһандану жағдайында кәсіптік білім беруде ақпаратты-коммуникациялық технологияның маңызын ескере отырып, кәсіптік білім беру мазмұнының құрылымын жаңғырту.

Түйін сөздер: кәсіптік білім, экономика, индустриялық-инновациялық, индустрия, жаңғырту.

У.Н. Алашабаева¹

¹магистр, старший преподаватель КазГосЖенПУ

г. Алматы, Казахстан

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация

В настоящее время активно осуществляется модернизация образования, которая предполагает стремительное развитие глобальной информационной сети, использование технологий дистанционного образования, обеспечение образовательных учреждений средствами информационно-коммуникационных технологий. В связи с этим значительная часть казахстанских вузов активно разрабатывает и реализует названные технологии, которые существенно изменяют характер приобретения, развития и распространения знаний. Использование информационно - коммуникационных технологий в высшем профессиональном образовании имеет ряд серьезных преимуществ по сравнению с традиционной системой обучения. Так, применение данных технологий обучающимися значительно повышает уровень доступности образования, предоставляет возможность студентам обращаться к размещенному на сервере учебно-методическому комплексу дисциплины (УМКД).

Ключевые слова: профессиональное обучение, экономика, индустриально-инновационный, индустрия, обновление.

U. N. Alashabaeva¹

¹Master of Technical Sciences Kazakh State Women's Pedagogical University

Almaty, Kazakhstan

USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN PROFESSIONAL EDUCATION

Abstract

In the field of education the Government program of development of formation of Republic of Kazakhstan must organizational basis of realization of public policy of Republic Kazakhstan become on 2011-2020, providing continuation of modernisation of Kazakhstan education.

Currently, the modernization of education is actively carried out, which involves the rapid development of the global information network, the use of distance education technologies, and the provision of educational institutions with information and communication technologies.

In this regard, a significant part of Kazakhstani universities actively develops and implements these technologies, which significantly change the nature of the acquisition, development and dissemination of knowledge. Thus, the use of these technologies by students significantly increases the level of accessibility of education, provides an opportunity for students to apply to the educational and methodical complex of the discipline placed on the server

Key words: technical and vocational training, statistics, industrially-innovative, economy, industry updates.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында «Ұлттық бәсекелестік қабілеті бірінші кезекте оның білімділік деңгейімен айқындалады» – деп атап көрсетті [1, 2 б., 10].

Кәсіптік білім беруде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуы білімді бағалау және пайдалану жүйесін де уақытылы өзгертіп отыруды талап етеді. Осыған байланысты білім беруде қолданылатын әдіс-тәсілдер, әдістемелер, технологиялар жаңартылып отырады. Қазіргі замандағы білім

берудің негізгі мақсаты: еңбек нарығында бәсекеге қабілетті, құзыретті, өз жұмысын жақсы білетін, жан-жағына бағыт-бағдармен қарайтын, әлемдік стандарт деңгейінде нәтижелі жұмысқа, кәсіби өсуге, әлеуметтік-саяси оңтайлы тез әрекет жасауға, болып жатқан өзгерістерге тез бейімделуге қабілетті білікті маман, индустриалды-инновациялық жағдайды шешуге лайық, өз қалауы мен қоғам талабына сай өзін көрсете білуге бейім, өз ойын еркін айта алатын, жоғары білімді, ұлттық тілді, тарихты жетік меңгерген, отандық және әлемдік мәдениетті бойына қалыптастырған, шығармашыл, оңтайлы кәсіби маман дайындау.

Ғылым мен техниканың жедел дамыған, ақпараттық мәліметтер ағыны күшейген заманда ақыл-ой мүмкіндігін қалыптастырып, адамның қабілетін, талантын дамыту білім беру мекемелерінің басты міндеті болып отыр. Ол бүгінгі кәсіптік білім беру кеңістігіндегі ауадай қажет жаңару студенттердің қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісімен келмек. Сондықтан да әрбір студенттің қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын жаңартылған педагогикалық технологияны меңгеруге үлкен бетбұрыс жасалуы қажет.

Білім беру жүйесіндегі жаңа білім парадигмасы білім, білік, дағды жиынтығын толық меңгерген, қоғам өміріне белсене араласатын, шығармашылықпен ойлайтын, өзін-өзі көрсете алатын, өздігінен ақпаратты іздеп, талдайтын және оны дамытуға қабілетті, кәсіби құзыретті, функционалды сауатты жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталған.

Еліміздегі әлеуметтік-экономикалық және саяси өзгерістер, республиканың әлемдік деңгейде білім беру жүйесіне жетуде жасаған қадамдары осы кезге дейін педагогика теориясы мен практикасында бекітілген білім беру парадигмаларын, жүйелерін, әдістерін, формаларын жетілдіру талабын қойды. Білім берудегі жаңа басымдықтар – ізгіліктік педагогика, студенттердің тұлғалық әлеуетін анықтау және дамыту, әлеуметтік үдерістер мен тұлғааралық қарым-қатынастарды ұйымдастырудың ерекше формасы ретінде танылатын оқыту үдерісінің тиімділігін арттыру болып отыр. Техникалық және кәсіптік білім беру жүйесіндегі білім беру мен тәрбие жұмыстарының талапқа сай жетілдірілуі студенттердің болашақ кәсіби құзыретті маман болып қалыптасуына зор ықпал етеді.

Қазіргі таңда білікті маман даярлаушы техникалық және кәсіптік білім жүйесінде бәсекеге қабілетті маман қалыптастыру үшін, алдымен маманның кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру керек деген әр түрлі пікірлер жиі айтылуда. Болашақ кәсіби құзыретті маман осы ақпараттық қоғамнан қалыспай, жедел ойлаушы, жедел шешім қабылдаушы, ерекше ұйымдастырушылық қабілетті, нақты бағыт – бағдар беруші болып шығуы – бұл қазіргі заманның талабы [2, 10 б., 8, 1126].

Жоғарғы білім сапасын арттыру және оның тиімділігі төмендегідей инновациялық әдістер және технологиялар арқылы жүзеге асады:

- Әр сабақта интерактивті әдістер қолдану;
- Жаңа ақпараттық технологиямен жұмыс;
- Әр студенттің психологиялық ерекшеліктерін ескеру;
- Міндетті деңгейдегі білімді қалыптастыра отырып, студенттердің
- мүмкіндік деңгейлерін ашу;

Инновациялық технологияларды яғни, заманауи әдіс-тәсілдерді сынау арқылы сабақтың тиімділігін арттыру, бейімдеу. Заман талабына сай технологияларды қолдану ауқымы өзгеріп отырады. Бірақ, ең басты технологияларды тиімді, жүйелі қолдану керек.

Ұтымды пайдаланылған инновациялық технологиялардың нәтижелері (1-сурет) [3, 5,9] :

Сонымен, «Заманауи (инновациялық) әдіс-тәсілдерді меңгеру» ұғымы және оның оқу үрдісіндегі рөлі туралы айта кетсек ол білім беру саласында өткен ғасырдың сексенінші жылдары кеңінен тарала бастады. Әдетте инновация бірнеше өзекті мәселелердің түйіскен жерінде пайда болады да, берік түрде жаңа мақсатты шешуге бағытталады, педагогикалық құбылыстар үздіксіз жаңғыртуға жетелейді. Р.Масырова, Т.Линчевская – «Жаңару» (новшество) дегенімізді былай деп түсіндіреді: Жаңару – белгілі бір адам үшін әділ түрде жаңа ма, әлде ескі ме оған байланысты емес, ашылған уақытынан бірінші қолданған уақытымен анықталатын жаңа идея.

Инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдануда студент сабақты дайын күйінде бағалайды, әрбір білім алушының өзі ізденіп ғылыми негіздерін өз бетінше игеріп, ғылыми зерттеуді көздейді, ал оқытушының негізгі міндетіне білім алушының іс-әрекетін бақылау жатады. Студент қоғам талабына сай өзін-өзі үздіксіз жетілдіріп отыратын, кәсіби білімді, жаңа технологияларды меңгерген, ортамен қарым-қатынасқа тез бейімделе алатын, ұйымдастырушылық қабілеті жоғары, тәжірибесі мол, т.б. қасиеттерді жинақтағанда ғана кәсіби құзыретті маман бола алады [4,6,7].

Ақпараттық қоғамның негізгі талабы — студенттерге ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық — құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту, ақпараттық технологияны өзіндік даму мен оны іске асыру құралы ретінде пайдалану дағдыларын қалыптастырып, ақпараттық қоғамға бейімдеу. Олай болса, ақпараттық бірліктердің білімге айналуы әлемнің жүйелік — ақпараттық бейнесін студенттердің шығармашылық қабілеттері мен құндылық бағдарларын дамыту арқылы қалыптастыруды көздейтін, адамның дүниетанымының құрамдас бөлігі болып табылатын интеллектуалды дамуды қалыптастырудың бір жолы. Ақпараттық бірлікті қалыптастыру: ЖОО материалдық -техникалық базасына; ақпараттық қоғам саясатының мақсаты мен міндеттеріне; студенттердің ақпараттық мәдениетін қалыптастыру жүйесіне; студенттердің жас ерекшеліктері мен меңгеру қабілеттеріне, педагог мамандардың информатикадан білім деңгейлерінің сапасы мен шеберліктеріне, оқу — тәрбие бағытының ақпараттық қоғам бағытымен өзара байланысына тәуелді.

- Білім алушылардың білім, білік сапасын арттырудағы жаңа инновациялық технология түрлері сан алуан, оларды таңдау және одан шығатын нәтиже студенттердің кәсіби біліктілігіне тікелей байланысты;
- Студенттердің барлығын сабаққа қатыстыруға мүмкіндік туады;
- Студенттердің әрқайсысының деңгейін анықтай аласың.

- Студенттердің барлығын бағалауға мүмкіндік аласың.;
- Студенттерді ізденіске баулып, өз бетімен жұмыс істеуге үйретеді;
- Студенттердің қабілеттері, ұйымшылдығы, шығармашылық белсенділігі артады.

Сурет 1- Ұтымды пайдаланылған инновациялық технологиялардың нәтижелері

Кез келген оқытушы үшін педагогикалық білім - сабақта қолданылатын тәсілдер мен әдістерді білу, мақсатты аудитория сипаты, студенттердің оқу материалын меңгеріп алуын бағалау стратегиясы кіреді. Білікті оқытушы студенттердің білімді меңгеруінің және дағдыларды қалыптастыруының үрдістерін түсінуге көмектесетін терең кәсіптік педагогикалық білімге ие, олардың ақыл-ой қасиеттерін, оқуға деген эмоциялық жағымды қатынасын дамытады.

Ақпараттық технологиялардың мазмұны, көп жағдайда, оның ақпарат нарығындағы әрекетінің стратегиясы мен тактикасына байланысты. Ең негізгілері ретінде мемлекеттің ақпараттық әрекеттеріне және оның органдарының, басқару бөлімдерінің жұмысына сапалық шектеу қоятын төмендегідей ұстанымдарды атауға болады:

- мемлекеттің алға қойған мақсаттарына халықтың жаппай бұқаралық қолдау көрсетуі және оларды жүзеге асыруда жұртшылықты жұмылдыру ("талаптандыру", "сезімді ояту" стратегиясы);
- оны орындауға аса күш жұмылдырмай-ақ, қандай да бір мәселенің шешімін қабылдауда ұстанған өз ұстанымы жайынан қоғамды хабардар ету ("қоғаммен байланысты үзбеу" стратегиясы);
- бағыныңқы төменгі құрылымдарға және басқару органдарына қызметтік тұрғыдағы шешімдерді жүзеге асыру үшін арнайы нұсқауларды тарату ("қызметтік" стратегия);
- қабылданған және жүзеге асырылып жатқан шешімдерді бақылау ("бақылау" стратегиясы);
- қандай да бір әлеуметтік мәселелерді талқылауда мемлекеттік, саяси және қоғамдық ұйымдар мен бірлестіктер белсенділігін үйлестіру ("күштер тепе-теңдігі" стратегиясы);

-саяси тәртіп және басқару түрінің жағымды бейнесін қалыптастыру, соған сәйкес оппозицияның сыны ("имидж қалыптастыру" стратегиясы);

-қоғамдық пікірді тәртіпке қолайсыз әлеуметтік мәселелерді талқылауға барғызбай, көңілін аулау ("назарын басқаға аудару" стратегиясы) [11].

Оқытудың ақпараттық-коммуникациялық және интерактивтік технологияларын пайдалану – педагогикалық іс-әрекеттердің мазмұны мен формасын толықтыру негізінде оқыту үрдісін жетілдірудің бірден бір жолы. Компьютерлік желілерді, интернет жүйесін, электрондық оқулықтарды, мультимедиялық технологияларды, қашықтан оқыту технологиясын пайдалану оқу орындарында ақпаратты-коммуникациялық технологиялар кеңістігін құруға жағдай жасайды.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларда кәсіптік білім - оқытудың видео, веб-материалдарға қол жеткізу және басқа да сандық бұқаралық ақпарат құралдарын пайдалану сияқты қосалқы құралдары. Технологиялық құрылғылар саласындағы жеткілікті хабардарлықты да, оларды басқару үшін қажетті дағдыларды меңгеруді де меңзейді. Сандық технологияларға қатысты алғанда осы білімдер операциялық жүйелер және компьютерлік аппараттық құралдарды білуді, сондай-ақ электронды кестелер құруға мүмкіндік беретін бағдарламалық құралдардың стандартты жиынтығын, браузерлер мен электронды поштаны пайдалана алу қабілеті болып табылады.

Студенттің кәсіби және жеке сапалардан құралады. Кәсіби құзыретті маман деп өзінің педагогикалық әрекетін жоғары дәрежеде жүргізе алатын, қарым-қатынасқа әрдайым дайын, педагогикалық үдерісте үнемі оң нәтижелерге қол жеткізіп отыратын маманды атауға болады.

Қорыта айтқанда, кәсіби даярлықта әрбір кәсіптік оқу пәнінің білім мазмұны мен әдістемелік жүйесі негізінде жеке тұлғаға қойылатын кәсіби деңгейім, нәтижеге бағытталған сауаттылық шешімін табу керек. Өйткені кәсіби даярлықта педагогке қажетті осы ақпаратты-коммуникациялық технологияны меңгерген студентті оқытуда, білім алу нәтижесіндегі құзыреттіліктерді сапалы меңгерте алатыны сөзсіз.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз» Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, 2011 ж.
2. Ильченко О.П. Условия персонафицированного обучения в информационной среде / П.П. Ильченко // Высшее образование в России. - 2008. - № 12. - С. 116-121.
3. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя. — М., 1998
4. Сенкибаева А.Т. Мұғалімнің кәсіби құзырлығын дамыту//Білім берудегі менеджмент, №4, 2012.
5. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. М., 2002
6. Омарова Л.Т. Кредиттік оқыту жүйесінде студенттердің кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастырудың педагогикалық шарттары
7. Құсайынов А.Қ. "Әлемдегі және Қазақстандағы білім беру сапасы"- Алматы, 2014ж.
8. Керимбаева М.С. Инновационные процессы в школе: проблемы, перспективы, поиск. – Алматы, 1995.
9. Алашабаева Ұ.Н. Индустриялық-инновациялық даму сұраныстарына сәйкес техникалық және кәсіптік білім беру жүйесі. Алматы технологиялық университеті «Хабаршы Ғылыми журнал» №5, 2012жыл ISBN 2304-5685 бет 112-115
10. <http://personal.akorda.kz/kz/category/statyi/1352>
11. Мұхамбетжанова С.Т., Мелдебекова М.Т. Педагогтардың ақпараттық – коммуникациялық технологияларды қолдану бойынша құзырлықтарын қалыптастыру әдістемесі. Алматы: ЖШС «Дайыр Баспа», 2010 ж

МРНТИ 14.35.05

Г.С. Саудабаева¹

¹*п.э.д., қауымд. профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

М.А. Абсатова²

²*п.э.д., профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

М.Б. Жунисбаева³

³*аға оқытушы, Алматы университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ ҰЙЫМДАСТЫРУҒА ДАЙЫНДЫҒЫ МӘСЕЛЕСІ

Аңдатпа

Мақалада болашақ педагогтың өзін-өзі ұйымдастыру мәселесі қарастырылады. Ғылыми-педагогикалық әдебиеттер талдауы негізінде авторлар «өзін-өзі ұйымдастыру» ұғымының жан-жақтылығын анықтаған және мәнін ашып, мазмұнын толықтырған: болашақ педагогтың өзін-өзі ұйымдастыруға дайындығы – ол өзін ұйымдастыруға және басқаруға бағытталған тұлғаның саналы реттелген іс-әрекет үрдісі, тұлғаның танымдық белсенділігінде көрініс табатын; іс-әрекеттің кез-келген түріне шығармашылық қатынаста; өзіне, өз іс-әрекетіне жауапкершілікте, рефлексияда; тұлғаның өзін-өзі жетілдіруге және дамытуға ұмтылыста; тұлғаның өзін-өзі (дамыту, білім беру, тәрбиелеу, басқару, тану) бағдары. Болашақ педагогтың өзін-өзі ұйымдастыруының түрлері анықталады: тұлғалық және кәсіби өзін-өзі ұйымдастыру.

Түйін сөздер: өзін-өзі ұйымдастыру, болашақ педагог, өзін-өзі ұйымдастыру түрлері, «өзін-өзі ұйымдастыру» ұғымының мәні, рефлексия, белсенділік, іс-әрекет.

Г.С. Саудабаева¹

¹*д.п.н., ассоциированный профессор Казахского национального педагогического университета им. Абая,
г. Алматы, Казахстан*

М.А. Абсатова²

¹*д.п.н., профессор Казахского национального педагогического университета им. Абая
г. Алматы, Казахстан*

М.Б. Жунисбаева³

³*старший преподаватель, университет Алматы,
г. Алматы, Казахстан*

ПРОБЛЕМА ГОТОВНОСТИ К САМООРГАНИЗАЦИИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация

В статье рассматривается проблема самоорганизации будущих. На основе анализа научно-педагогической литературы авторы определили многозначность понятия «самоорганизация», попытались раскрыть сущность и уточнили содержание данной категории: готовность к самоорганизации будущих педагогов – процесс сознательно упорядоченной деятельности личности, направленный на организацию и управление себя, отражающийся в познавательной активности личности, имеющий творческий характер в любой деятельности, ответственности себе и в своей деятельности, рефлексии, в стремлении самосовершенствованию и саморазвитии, направленность на само (развитие, образование, воспитание, управление, познание). В статье определяются виды самоорганизации, как личностная и профессиональная.

Ключевые слова: самоорганизация, будущий педагог, виды самоорганизации, сущность понятия «самоорганизация», рефлексия, активность, деятельность.

Saudabayeva G.S.¹

*¹doctor of pedagogical sciences, associate Professor Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan*

Absatova M.A.²

*²doctor of pedagogical sciences, Professor, Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan*

M. Zhunisbayeva³

*³senior lecturer, University of Almaty,
Almaty, Kazakhstan*

THE PROBLEM OF READINESS TO SELF-ORGANIZATION OF FUTURE TEACHERS

Abstract

The article deals with the problem of self-organization of the future teachers. On the basis of the analysis of scientific and pedagogical literature, the authors determined the ambiguity of the concept of "self-organization", tried to reveal the essence and clarified the content of this category: readiness for self-organization of future teachers – the process of consciously ordered activity of the individual, aimed at the organization and management of themselves, reflected in the cognitive activity of the individual who has a creative nature in any activity, responsibility for themselves and in their activities, in their reflection, and in the pursuit of self-improvement and self-development, focus on self (development, education, upbringing, management, knowledge). The article defines the types of self-organization as personal and professional.

Key words: self-organization, future teacher, types of self-organization, the essence of the concept of "self-organization", reflection, activeness, activity

XX ғасыр ғылымдағы алға басумен сипатталады, алайда ол тек теориялық білімдердің өсуімен ғана емес, оны технологиялық қолданудың шекарасын кеңейтеді. Бұл екі басымдылықтың бірлескен әрекетте болуы заманауи ғылыми-техникалық төңкерістің негізінде қаланып, өндірістің күшті өрлеуіне ықпал етіп, ғылымның тұжырымдамалық құрылымында сапалы өзгерістерге әкелді.

Бұл өзгерістер, біріншіден, қоғам мен табиғаттың құбылыстарын тұтастық, жүйелілік амалдар негізінде зерттеуге; екіншіден, бөлек нысандар мен жүйелердің дамуын зерттеуден аймақтық және жаһандық жүйелерің эволюциясын ашуға; үшіншіден, ғылыми танымның жаңа кезеңінің сипатына эволюцияның ішкі механизмдерін зерттеу жатады. Осы саладағы ең ірі жетістіктің бірі болып кооперативтік үрдістер және бейорганикалық табиғат жүйесінің өзін-өзі ұйымдастыруы болып табылады.

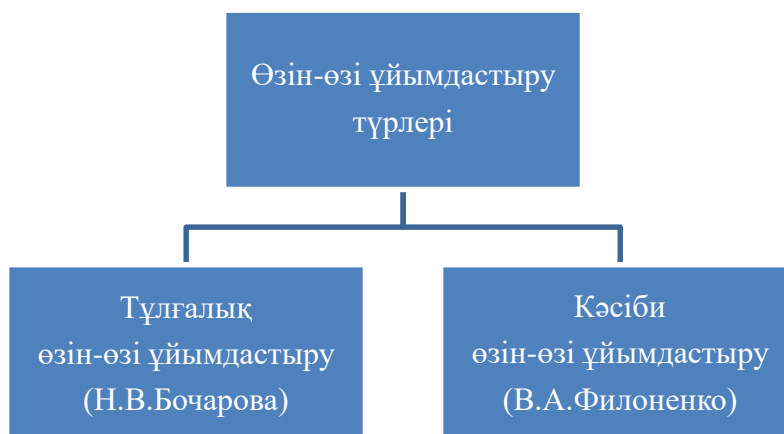
Жоғарыда айтылғандардың барлығы қоршаған әлемдегі даму үрдісіне жаңаша қарауға мүмкіндік беріп, әлемді өзін-өзі ұйымдастыратын әмбебап ретінде елестетті, оны түрлілік пен күрделілік жүйесінің өзін-өзі ұйымдастыру үрдістерімен сипатталды.

Зерттеуші Акбашев Т. [1] анықтағандай: «әркімнің өзін-өзі ұйымдастыруы- бұл тәуелсіздік, бостандық пен дербестіктің тетігі». Бұрынғы ғасырларда мұндай қажеттілікке мұқтаждық жоқ еді. Жер бетінде бұған экономикалық немесе саяси алғышарттар болмады. XX ғасырдың соңында әрбір адамның өзін-өзі ұйымдастыру негізінде өмір сүру экономикалық және экологиялық қажеттілік болды. Өзін-өзі (оқыту, тәрбиелеу, анықтау) идеясы-өмірдің бір нұсқасы, оның өзін-өзі ұйымдастыруы.

В.Н. Донцов өзін-өзі ұйымдастыруды ұйымдастырушылық іс-әрекеттің типіне жатқызып, өзіне бағытталған және өзімен оңаша жүзеге асатын, -деп анықтайды [2].

Сонымен қатар, ғылыми айналымда өзін-өзі ұйымдастырудың мынадай түрлерін анықтадық: сурет –1

Сурет -1. Өзін-өзі ұйымдастырудың түрлері

Соңғы жылдары педагог тар тұлғаны өзін-өзі ұйымдастыратын жүйе деп, қарастырады. С. С. Амирова [3], В. М. Маслова [4], Н. И. Сухоркованың [5] зерттеулерін де оқушылардың өзін-өзі ұйымдастыруды дамыту жолдары іздеу жүзеге асады. Өзін-өзі ұйымдастыруды олар «эмоциялық және моральдық қасиеттерді іс-әрекетте жетілдіру мақсатында өзі мен саналы жұмыс жасау, ол қоғамдық тұлғалық маңызды міндеттерді шешуге және дамытуға бағытталған».

С. С. Амирова өзін-өзі ұйымдастыруды адамның зияткерлік, эмоциялық және моральдық қасиеттерді іс-әрекетте жетілдіру мақсатын да өзімен саналы жұмыс жасау, ол қоғамдық тұлғалық маңызды міндеттерді шешуге және дамытуға бағытталған,-деп қарастырады [3].

Н.К. Тутышкин [6] адамның өзін-өзі ұйымдастыруы деп ақыл-ой еңбегін ұйымдастыру саласында оның жылдам, ретімен және шығармашылықпен өскелең ұрпақтың тәжірибесін меңгеруін түсінеді.

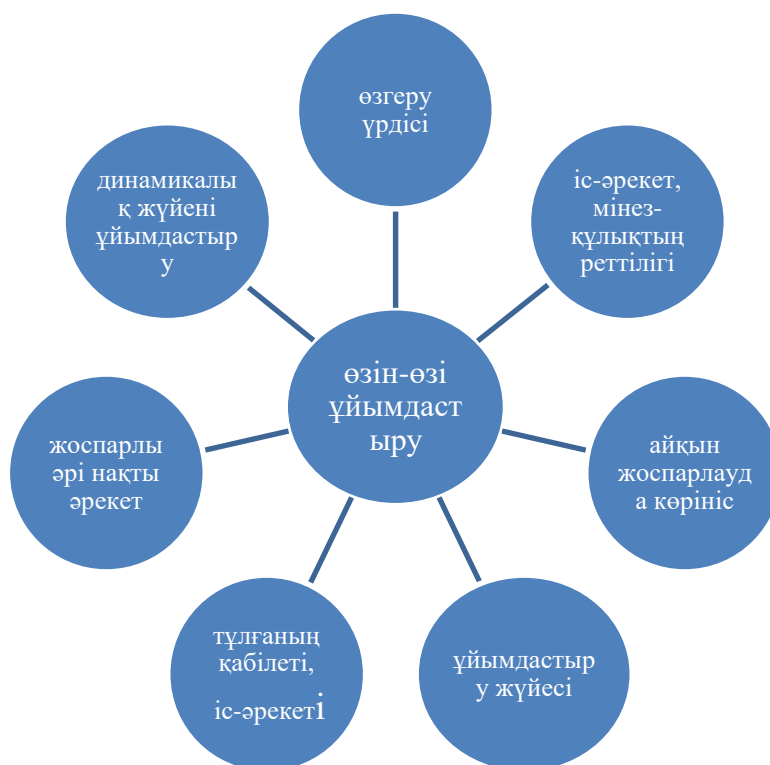
В.В. Давыдов өзін-өзі ұйымдастыруды оқу іс-әрекетінің түрі деп анықтап, оның құрылымында өзін-өзі бақылау (жобалау) және өзін-өзі бағалауды жатқызады.

Заманауи педагогикалық-психологиялық еңбектерде ғалымдардың кәсіби іс-әрекетке дайындық жағдайын зерттеуге назары аударылады. Ол іс-әрекеттің нәтижесін көрсетеді.

Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерде өзін-өзі ұйымдастыру оқу іс-әрекетінің түрлі астарларымен қарастырылады: оқу іс-әрекетінің дағдыларын қалыптастыру, оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру, өзін-өзі білімдендіру іс-әрекетін қалыптастыру мен жетілдіру, тұлғаның іс-әрекетте өзін-өзі тәрбиелеу,өзін-өзі жүзеге асыруы. Ғылыми әдебиеттерде кәсіби іс-әрекетке дайындық ұғымына бір жақты анықтаманың жоғын байқадық. Бір авторлар дайындықты тұлғалық деңгейде қарастырса, басқалары функционалдық деңгейде зерттеген.

Жоғарыда айтылғандарды тұжырымдай келе, өзін-өзі ұйымдастыру ұғымының жан-жақтылығын анықтап, 2-суретте көрсетуге тырыстық.

Сурет-2 «Өзін-өзі ұйымдастыру» ұғымының жан-жақтылығы

Мысалы, А.Г. Ковалев [7] кәсіби іс-әрекетке дайындықты тұлға дамуының белгілі деңгейі, ол тұлғаның құндылықты –бағдарлы, когнитивті, эмоциялық –ерікті, мінез-құлықтық сапаларының тұтас құрылымды жүйесін қалыптастыруды көздеп, тұлғаның тиімді қызмет етуін қамтамасыз етеді.

Сонымен, біздің ойымызша, *өзін-өзі ұйымдастыру* –бұл *тұлғаның табиғи сапасы, ол тұлғаның еркіндікке, ашықтыққа, интеграцияға, есеюге, дамуға, өмір мәнін іздеуге, өмір іс-әрекеті үрдісінде өзінің ішкі әлеуетінің ашылуында көрінетін ұмтылысы.*

Болашақ педагогтың өзін-өзі ұйымдастыруға дайындығы – ол өзін ұйымдастыруға және басқаруға бағытталған тұлғаның саналы реттелген іс-әрекет үрдісі, тұлғаның танымдық белсенділігінде көрініс табатын; іс-әрекеттің кез-келген түріне шығармашылық қатынаста; өзіне, өз іс-әрекетіне жауапкершілікте, рефлексияда; тұлғаның өзін-өзі жетілдіруге және дамытуға ұмтылыста; тұлғаның ӨЗІН-ӨЗІ (дамыту, білім беру, тәрбиелеу, басқару, тану) бағдары.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1.Ақбашиев Т. Педагогика жизни. Москва 1993.-С.87-99.
- 2.Донцов В.Н.Психология становления личности профессионала: Учебное пособие / М.:Издательство НПО «МОДЭК», 2005.- 240 с.
- 3.Амирова С.С. Самоорганизация личности в процессе обучения.// Педагогика. -1993.-№5. -С.49-52.
- 4.МасловаВ.М. Самоорганизация, самоконтроль и саморегуляция в учебном процессе1989. - 82 с.
- 5.Сухоркова Н.И. Основы личностно ориентированной педагогики М., 1996. 318с.
- 6.ТутышкинН.К. Основы самоуправления учебной деятельностью. Казань 1984.
- 7.Ковалев А.Г. Условия продуктивности умственной работы. М.: Медгиз, 1952. Вып. 3. Кн. 2.,С. 865—876.

А.Н. Галиева¹, А.Қ. Жекебай²

¹ *ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор м.а., І.Жансүгіров атындағы ЖМУ
Талдықорған қ., Қазақстан*

² *І.Жансүгіров атындағы ЖМУ магистранты,
Талдықорған қ., Қазақстан*

ПЕДАГОГ-ДЕФЕКТОЛОГТЫҢ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТТІНДЕГІ ЭТИКА МӘСЕЛЕСІ

Аңдатпа

Мақалада педагогтың кәсіби этикасы, соның ішінде арнайы білім беру саласында педагог-дефектологтың кәсіби қызметінде этика ережелері, адамгершілік құндылықтар, адамға деген мейірімділік, оның жанын түсіну, көмек беруге ұмтылу, әр жұмысына адал болу сияқты этикалық құндылықтар қарастырылады. Педагог-дефектологтың кәсіби қызметіне қажет жауапкершілік, ізгілік, өмір сүйгіштік, төзім, өз жұмысына беріктік, мүмкіндігі шектеулі адамдардың өмірлік қызығушылықтарына адалдық, тәрбиеленушілерге сүйіспеншілік, сыйластық, кәсіби адалдық сияқты қасиеттер сипатталады. Болашақ педагог кадрлардың ерекше қажеттілігі бар балалармен жұмыс жасау барысында кәсіби этикасын қалыптастыруда І.Жансүгіров атындағы ЖМУ 5В010500 – «Дефектология», 5В010200 – «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі», 5В010800 – «Дене шынықтыру және спорт» мамандықтарының модульдік оқу бағдарламалары қарастырылады.

Түйін сөздер: этика, педагогтың кәсіби этикасы, деонтология, педагогикалық деонтология, кәсіби даярлық, білім алуда ерекше қажеттіліктері бар тұлғалар.

А.Н. Галиева¹, А.Қ. Жекебай²

¹ *к.ф.н.,и.о.ассоциированный профессор (доцент), ЖГУ имени И. Жансугурова,
г.Талдықорған, Казахстан*

² *магистрант ЖГУ имени И. Жансугурова,
г.Талдықорған, Казахстан*

ПРОБЛЕМЫ ЭТИКИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА-ДЕФЕКТОЛОГА

Аннотация

В статье рассматриваются профессиональная этика педагога, в том числе в области специального образования, этические ценности, такие как правила этики в профессиональной деятельности педагога-дефектолога, нравственные ценности, доброта к человеку, понимание его души, стремление помочь, честность в работе. К профессиональной деятельности педагога-дефектолога характеризуются такие качества, как ответственность, гуманность, жизнеспособность, терпимость, стойкость к своей работе, преданность жизненным интересам людей с ограниченными возможностями, любовь к воспитанникам, уважение, профессиональная преданность. Для формирования профессиональной этики в работе с детьми с особыми потребностями будущих педагогов была использована модульная учебная программа специальностей 5В010500 - «Дефектология», 5В010200 – «Педагогика и методика начального образования», 5В010800 - «Физическая культура и спорт».

Ключевые слова: этика, профессиональная этика педагога, деонтология, педагогическая деонтология, профессиональная подготовка, лица с особыми потребностями в образовании.

¹ Candidate of Philology, Associate Professor of Zhetysu State University named after I. Zhansugurov, Kazakhstan, Taldykorgan

² Master's degreecandidate Zhetysu State University named after I. Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan

PROBLEMS OF ETHICS IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF THE TEACHER-DEFECTOLOGIST

Abstract

The article discusses the professional ethics of the teacher, including in the field of special education, ethical values, such as the rules of ethics in the professional work of a teacher-defectologist, moral values, kindness to a person, understanding his soul, desire to help, honesty in work. Such professional qualities as responsibility, humanity, vitality, tolerance, resilience to their work, devotion to the vital interests of people with disabilities, love for pupils, respect, professional devotion are characterized by the professional activity of the teacher-defectologist. For the formation of professional ethics in working with children with special needs of future teachers, the modular curriculum of specialties 5B010500 - "Defectology", 5B010200 - "Pedagogy and methodology of primary education", 5B010800 - "Physical culture and sport" was used.

Key words: ethics, professional ethics of a teacher, deontology, pedagogical deontology, professional training, persons with special educational needs.

Адамның белгілі бір кәсіпте кәсіпқойлығының қажетті құраушысы кәсіби этика болып табылады. Этиканы сақтау өмірдің әр саласында әр түрлі көрініске ие. Күнделікті өмірдің өз этикасы, әр қызметтің өз этикасы, белгілі бір ортаның өз этикасы, әр халықтың жеке этикасы және әрбір топта өздері ұстанатын жеке этика және этикет принциптері болады. Этикетті сақтау қызмет бабында өте маңызды мәнге ие болып табылады.

Кәсіби этика жалпы этика сияқты жоспарлап ұйымдастырылмайды, ол адамның қызметімен байланысты күнделікті өмір сүру процесінде біртіндеп қалыптасады.

Педагогтың кәсіби этикасы – бұл мұғалімнің теориялық білімдер жүйесі мен оларды белгілі педагогикалық жағдайларда қолдану, педагогтың құндылықтары, оның мәдениетінің интегративті көрсеткіштерінен (сөйлеуі, сөйлесу мәнері, өзіне және жұмысына қарым-қатынасы, т.б.) тұратын көпфакторлы құбылыс.

Педагогтың кәсіби этикасы, соның ішінде арнайы білім беру саласында педагог-дефектологтың кәсіби қызметінде этика ережелері маңызды орын алады. Педагог-дефектолог ерекше қажеттіліктері бар тұлғалармен жұмыс істейтіндіктен, аса үлкен дайындықпен қызмет атқаруы тиіс. Адамгершілік құндылықтар, адамға деген мейірімділік, оның жанын түсіну, көмек беруге ұмтылу, жұмысына адал болу және т.б. адамгершілік қасиеттері – оның басты этикалық құндылықтары болып табылады.

Ерекше білім беру қажеттілігіне ие әрбір тұлға арнайы дайындығы бар педагог-дефектологтың кәсіби қызметіне жүгінуге, педагогикалық көмек алуға құқылы. Адам құқықтары аймағында, негіз қалаушы халықаралық құжаттарға сәйкес, Қазақстан Республикасының Заңында мемлекеттің барлық балалары үшін білім алуда тең құқықтар принципі қарастырылады. Балалардың білім алуға құқықтары Қазақстан Республикасының Конституциясында - «ҚР бала құқықтары туралы», Қазақстан Республикасының Зандарында - «Білім алу туралы», «Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзете қолдау туралы» және т.б. қарастырылған. Осы құжаттар негізінде мемлекет әр баланың ұлтына, дініне, денсаулық қалпына қарамастан тегін жалпы білім алу құқығын қамтиды. Мемлекет басшысының «Кедергісіз келешек» жобасында мүмкіндіктері шектеулі тұлғалардың өмірінің сапасын арттыруға, олардың әлеуметтік бейімделуіне көңіл бөлінген [1].

Арнаулы білім беру құрылымында педагогикалық қызметте үлкен жетістікке жету үшін қарапайым педагогикалық даярлық жеткіліксіз.

Педагог – дефектологтың мамандандырылған қызметі дәстүрлі мұғалімдік қызмет саласынан ауқымы кең. Ол әлеуметтік-педагогикалық, психотерапевтік, консультативтік-диагностикалық және тағы басқа мүмкіншілігі шектеулі балалардың өміріне, арнаулы білім алуына бағытталған қызмет көрсетуімен сипатталады. Педагог-дефектологтың кәсіби қызметінде жауапкершілік, ізгілік, өмір сүйгіштік, төзім, өз

жұмысына беріктік, мүмкіндігі шектеулі адамдардың өмірлік қызығушылықтарына адалдық, тәрбиеленушілерге сүйіспеншілік, сыйластық, кәсіби адалдық сияқты қасиеттерді қажет етеді.

Педагог-дефектологтың кәсіби қызметінде этика қоғамдық борыштың құрамдас бөлігі бола тура, өзінің объективтік және субъективтік көрінісі бойынша адамгершілік сипатқа ие. Этиканың объективтік мазмұнының моральдік құндылығы оның мүмкіншілігі шектеулі балалардың қажеттіліктерін ескере отырып, тиісті түзету шараларын дұрыс ұйымдастыра алуымен тығыз байланысты.

Арнайы білім беруде этика және деонтология мәселелері мыналарды қамтиды:

1. Білім беру қызметтерін (әрекеттерін) қалыптастыруда шарттарды жасаумен байланысты мәселелер (экономикалық, саяси, әлеуметтік жалпы және басқалар);
2. Қоғамға толыққанды ықпалдасу үшін қажетті білімнің толық көлемін алуда қол жетімділік және әлеуметтік әділеттілік;
3. Мүмкіндігі шектеулі балаларды немесе тұлғаларды диагностикалау, түзету және кәсіптік оңалту үдерісіндегі этикалық мәселелер;
4. Көмек қолын сұраған кездегі мәселелер- жынысы мен жасы, әлеуметтік және ұлттық-этникалық қатынасы, діни сенімі, саяси көзқарасы негізінде кемсітуді болдырмау.

Білім берудің этикалық мәселелері көбінесе әлеуметтік мәселелермен, сонымен қатар бірінші кезекте дәрігерлік этика және деонтологиямен байланысты.

Педагог-дефектологтың кәсіби қызметіндегі этика мәселесі этикалық білім беру негіздерін іске асыру этика қағидаларын ескере отырып (сақтай отырып) жүзеге асырылады:

1. Әр бала өзінің бірегейлігімен құнды, оны ескеру және құрметтеу қажет;
2. Әрбір бала айналасындағылардың құқығын бұзбай, өзін-өзі көрсетуге құқылы;
3. Білім беру мекемелерінің мамандары кәсіптік білімді қажет ететін балаларға олардың тәрбиесіне және дамуына ықпал ете отырып көмек көрсетуге бағыттауы тиіс;
4. Білім беру технологиялары медициналық этика мен деонтологияға қайшы келмеуі тиіс, сонымен қатар орын алған бұзушылықтардың жай-күйін нашарлатпауы керек, себебі бұл одан әрі дамудағы ауытқуларға әкелуі мүмкін;
5. Дамуында ауытқулары бар балалардың адамгершілік қарым-қатынасы, адами қасиеттерін құрметтеу;
6. Дамуында кемістігі бар балалардың денсаулығына моральдық және физикалық зиян келтіруге жол бермеу;
7. Арнайы (түзету) бағдарламалар бойынша білім алушылардың дербестігін құрметтеу;
8. Сапалы, кәсіптік білім беру көмегіне деген құқықтарды құрметтеу;
9. Мүмкіндігі шектеулі балаларды біліксіз білім алудан тиісті деңгейде қолдау және қорғау.

«Этика (кәсіби қызметтегі әдеп) сөздігінде» деонтология «(грек тілінен deon – парыз және logos – ілім; парыз туралы ілім) – адамгершілік талаптарын ұйғарым түрінде көрсететін жалпы парыз мәселелерін қарастыратын әдеп бөлімі». Міндет мәселелерімен айналысатын этиканың бір бөлігі деонтология болып табылады. Терминді алғаш рет И.Бентам (1834) адамгершілік теориясын тұтас ілім ретінде көрсету үшін енгізген.

Деонтология түрлі саладағы мамандық иелерінің кәсіби парыз мазмұнына байланысты деонтологияға тиісті салаларын атап айтуға болады:

- педагогикалық деонтология – ұстаздың кәсіби парызына сәйкес мінез-құлқы туралы ғылым (К.М.Левитан, Г.М.Кертаева, Г.А.Қараханова, А.Е.Күдерина, Д.Есімова және т.б.);

- медициналық деонтология – медицина қызметкерлерінің көмек сұрап келген адамдарға қатысты құқылық, кәсібилік, моральдық міндеттері мен тәртіп ережелері туралы ілім (А.Ф.Билибин, Б.Е.Вотчал, Ф.П.Гааз, А.А.Грандо, Н.Н.Пирогов, И.С.Сук, Н.В.Эльштейн және т.б.);

- психологиялық деонтология – «көмек ұсынушы - көмекті қабылдаушы» сияқты өзара әрекеттесудің, жәрдемдесуші мамандардың моральдық сенімділігін қамтамасыз ететін тұлғаның психологиялық тетіктерінің этикалық аспектілерін зерттейді (М.А.Гулина, А.А.Қрылов, И.В.Силуянова, А.И.Юрьев т.б.);

- әлеуметтік деонтология – әлеуметтік қызметкердің іс-әрекеті мен мінез-құлқы принциптерін және кәсіби-этикалық нормаларын зерттейді (Л.М.Анисимова, Н.Ю.Гурьевич, Л.П.Козыревская, Д.П.Котов, Г.П.Медведева, т.б.);

- құқықтық деонтология – заңгердің кәсіби мінез-құлқы кодексі жөнінде жинақталған мағлұматтар жүйесін белгілейтін заң ғылымдарының бір саласы ретінде анықталады (Н.М.Блохин, В.М.Горшенев, Ю.А.Романов, т.б.);

- журналистік деонтология – журналистің кәсіби мінез-құлқы, парызылық талаптарының, нормаларының, принциптерінің жүйесі ретінде, БАҚ қызметкерлерінің жауапты мінез-құлқының құқықтық және этикалық нормаларының жиынтығы ретінде, журналистік парызылық пен міндеттемелер және осы міндеттемелерді олардың қандай деңгейде ұғынуына қарамастан орындау нормалары ретінде (Е.П.Прохоров, Ю.М.Батулин, Я.Н.Засурский, К.Крисченс, М.Трейбер, К.Норденстренг және т.б.) анықталады [2].

Этика мен деонтологияның дамуына маңызды үлес қосқан К.Д.Ушинскийдің, П.П.Блонскийдің, Ш.Уәлихановтың, Ы.Алтынсариннің, А.Құнанбаевтың, А.С.Макаренконың, В.А.Сухомлинскийдің және т.б. еңбектері педагогикалық деонтологияның теориялық негіздерін салуға септігін тигізді.

Болашақ мамандардың деонтологиялық даярлық мәселелерін алғаш көтергендердің бірі, Қазақстанда педагогикалық деонтология ілімінің негізін қалаушы - педагогика ғылымдарының докторы, профессор Г.М.Кертаева [3]. Ғалым–педагог өзінің еңбектерінде деонтология, педагогикалық деонтология, деонтологиялық даярлық ұғымдарына толық анықтама бере отырып, бұл ұғымдардың педагогикалық негізін қалаған.

Болашақ педагог кадрлардың ерекше қажеттілігі бар балалармен жұмыс жасау барысында кәсіби этикасын қалыптастыруда І.Жансүгіров атындағы ЖМУ 5В010500 – «Дефектология» 5В010500 – «Дефектология», 5В010800 – «Дене шынықтыру және спорт» мамандықтарының модульдік оқу бағдарламалары негізге алынып, қарастырылды.

5В010200 – «Бастауыш оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы студенттеріне типтік оқу бағдарламасына сәйкес міндетті компонент ретінде «Инклюзивті білім беру» пәні және «Бастауыш сынып мұғалімінің мүмкіндіктері шектелген балалармен жұмысын ұйымдастыру» атты элективті оқу пәні енгізілген. Сондай-ақ, 5В010200 – «Бастауыш оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы модульдік оқу бағдарламасының жеке білім беру траекториясы ретінде «Инклюзивті білім беру педагогы» мамандануы бойынша студенттерді даярлау қолға алынған. Мамандану аясында болашақ бастауыш сынып мұғалімдері «Дефектология негіздері», «Коррекциялық педагогика», «Психикалық дамуы тежелген балалармен жүргізілетін психологиялық педагогикалық», «Психикалық дамуы тежелген балаларды түзете дамыта оқыту», «Мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту және тәрбиелеу», «Мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін мекемелерде инклюзивті оқыту» тандау курстары бойынша дайындықтан өтеді.

5В010500 – «Дефектология» мамандығы студенттеріне типтік оқу бағдарламасына сәйкес міндетті компонент ретінде «Инклюзивті білім беру» пәні және жалпы білім беретін мектепте инклюзивті білім беруді жүзеге асыру мақсатын ескере отырып оқу жоспарына «Мүмкіндігі шектеулі балаларды инклюзивті және интеграциялап оқытудың қазіргі мәселелері», «Түзете-дамыта оқытудағы ақпараттық-коммуникативтік технологиялар», «Психикалық дамуы тежелген балалармен жүргізілетін жұмыстың психологиялық-педагогикалық технологиялары», «Ақыл-ойы кем балаларды әлеуметтік бейімдеу», «Аутизмді бар балаларды оқыту және дамыту», «Психикалық дамуы тежелген балаларды түзете-дамыта оқыту», «Естуі қабілеті зақымдалған балаларды психологиялық-педагогикалық әлеуметтендіру», «Жалпы білім беретін және арнайы білім беретін мекемелердегі логопедтің әрекеті», «Жалпы білім беретін және арнайы білім беретін мекемелердегі дефектологтың әрекеті», «Бейіндік дене шынықтыру» сияқты оқу пәндері енгізілген.

Дене шынықтыру және өнер факультетінде болашақ дене шынықтыру пәні мұғалімдерін инклюзивті білім беруді ұйымдастыруға даярлауда 5В010800 – «Дене шынықтыру және спорт» мамандығы студенттеріне типтік оқу бағдарламасына сәйкес міндетті компонент ретінде «Инклюзивті білім беру» пәні енгізілген. Модульдік оқу бағдарламасының жеке білім беру траекториясы ретінде «Бейімдік дене шынықтыру маманы» мамандануы бойынша студенттер даярлау қолға алынған. Мамандану теориясы мен практикасы модуліне бойынша болашақ педагогтарға мына пәндер оқылады: «Дене тәрбиесі арқылы сыртқы факторларға аутизмді бар балаларды бейімдеу», «Гимнастика және ойын арқылы сыртқы факторларға мүмкіндігі шектеулі балаларды бейімдеу», «Бейімдік дене шынықтыру», «Дене шынықтыру жаттығулары арқылы сыртқы факторларға мүмкіндігі шектеулі балаларды бейімдеу», «Дефектология негіздері», «Психикалық дамуы тежелген балаларды түзете дамыта оқыту», «Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс жасаудың психологиялық-педагогикалық технологиялары», «Түзету педагогикасы», «Мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған емдік дене шынықтыру», «Мүгедектерді спорттық дайындау (бейімдік спорт)».

Біздің зерттеу жұмысымызға қатысқан студенттерге жұмыс барысында ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушыларды оқыту мен тәрбиелеудегі педагогикалық қолдау және оларды

психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу модельдері, бүкіл топқа арналған қалыптастырушы есеп пен топтық жұмыс барысында орындалған постерлер мен плакаттар ұсынылды (сурет, сызба, кесте).

Тәжірибелік сабақтағы материалдарды сынау бағдарламасы

Білім алушыларжұптасып:

1.Кәсіби этика бойынша мамандар [4] арасында жалпы қабылданған терминдермен талдау жұмыстарын жүргізді.

Қолдануғаболады!	Қолданбағанжөн!
Көруқабілетізақымданғанадам	соқыр
Естуқабілетізақымданғанадам	саңырау, керен
Білім алуда ерекше қажеттілігі бар бала	мүгедек
Денемүшелерізақымданған бала	жарымжан
Интеллектуалдыбұзылыстары бар бала	ақыл-ойы кем
Оқуындақиындықтары бар бала	оқытылмайтын
Тіреккимыл-қозғалысаппаратындабұзылыстары бар бала	жүрмейтін, ақсақ-тоқсақ
Сөйлеу тілінде кемістігі бар бала	кекеш

Зерттеу барысында ерекше қажеттіліктері бар балалардың даму ерекшеліктері туралы мәліметті педагогқа ата-аналармен (педагогтармен) пікірлесу барысында алуға мүмкіндік беретін әдіс ретінде әңгімелесу әдісі алынды. Әңгімелесу – оқытудың диалогтық әдісі, педагог-дефектолог практикада мұқият ойластырылған сұрақтарды жүйелі қою арқылы білім беру ортасының барлық субъектілерімен (жеке және топтағы оқушылармен, ата-аналармен, әріптес-мұғалімдермен, мамандармен, әкімшілікпен) қарым-қатынас орнатады. Әңгімелесу барысында мұғалім оқушылардың білімі мен тәжірибесіне сүйеніп, олардың жаңа білімді түсінуін, қорытынды жасауын жеңілдетеді. Бірлескен іс-әрекет арқылы оқушылар өздері еңбектеніп, ойланып жаңа білім алады. Білімді жинақтайтын, бекітетін әңгіме оқушылардан теориялық білімдерін, оны қолдану тәсілдерін жүйелеуге көмектеседі. Жиі ата-аналардың немесе педагогтардың өздері, педагогқа кеңес алу көмегіне жүгіну барысында, әңгімелесу инициативасын білдіреді.

Әңгімелесудің мақсаты – баланың дамуы жайлы, оны оқыту мен тәрбиелеу процесінде ата-аналар мен педагогтар кезігетін мәселелердің мінезін, деңгейін, себептерін талқылауда ой-пікірмен алмасу. Әңгімелесудің нәтижелері бойынша педагог баланы әрі қарай зерттеу жолдарын белгілейді.

Студенттердің ерекше қажеттіліктері бар балалармен қарым-қатынас жасау біліктілігін диагностика жасай білу біліктілігін анықтау мақсатында әңгімелесуді құрастыру тапсырмасы берілді.

1. Мақсаты: әңгімелесудің мақсатын қоюға үйрену, әңгімелесу жоспарын және технологиясын белгілеу.

2. Әңгімелесуге дайындық реті:

- тақырыбын және мақсатын анықтау;
- жоспарын және сұрақтарын нақтылау;
- әңгімелесуге алғы сөз жолдарын белгілеу;
- әңгімелесу барысын тіркеу әдістемесін ойластыру.

3.Әңгімелесуді талдауда төмендегі жағдайға көңіл бөлу:

а)әңгімелесу жөнді болды ма? егер «иә» болса, неге? егер «жоқ» болса, онда неге?

ә) әңгімені қолдауда қандай әдістер қолданды? (қолдау, басын изеу, сурет, дауысты өзгерту және т.б)

б)оқушының мінез-құлқының өзгешеліктері, оның мимикасы, ым-ишараты, тілінің ырғағы қандай жағдайда болды. Эксперименттік топтыңстуденттері арнайы дайындықтан өткендіктен оқушылардың жекеерекшеліктеріне қарай әңгімелесу тақырыптарын белгілеп, алдын аласұрақтарын құрастырып, алғы сөздерін белгіледі.

Әңгімелесуді жүргізу барысында педагог келесі талаптар ескерілді:

- 1)әңгімелесу ата-аналардың (педагогтардың) қызығушылығын оятып, арттыруы тиіс;
- 2)әңгімелесуді өткізу кеңістігі (орны) мен жүргізу уақытын белгілеп, ұйымдастыру керек;
- 3)әңгімелесудің нәтижелілігі ата-аналардың (педагогтардың) белсенділігіне тәуелді;
- 4)педагог ата-аналардың тәрбиелік әрекеттерін ашық сынамау керек;
- 5)әңгімелесуден күтілетін нәтижелердің жылдам орындалмайтыны /орындалатыны туралы айтылу керек;

б)әңгімелесуге ата-ананың екеуі де (мүмкін болғанда) қатысуы керек;

7)ата-аналарда (педагогтарда) баланың психофизиологиялық ерекшеліктері мен оның қиындықтары туралы нақты пікірлер қалыптастыруға ұмтылу қажет;

8)келесі кездесулерді жоспарлап, міндеттерін анықтау қажет.

Кәсіби қызметтегі әдепке дайындау– кәсіби іс-әрекетін жүзеге асыру қажеттілігі тууы кезінде өзінің парызын мойындау барысындағы болашақ педагогтың сана-сезімінің қалпы, сондай-ақ, өз идеялары мен сезімдерінде, наным- сенімдерінде, педагогикалық іс-әрекеттің ішкі уәжділігі мен іс жүзінде жүзеге асырылуы. Біздің ойымызша, болашақ мамандардың кәсіби этикасы келесі тұлғалық сапалармен сипатталады:

- ізгілік, қамқоршылық, адалдық;
- ықыластылық, қайырымдылық;
- достық, жылы шырайлық (жайдарылық);
- сабырлық, адамгершілік, көшбасшы болуға қабілеттілік;
- сыпайылық, рақымдылық, кішіпейілдік;
- жауапкершілік, мамандығына деген қызығушылық;
- мамандармен өзара әрекеттесуге қабілеттілік;
- қимыл мұқияттылығы;
- ұқыптылық пен іс-әрекеттегі жүйелілік
- өзгелерді оқыта білу қабілеті;
- басқа адамдарға қамқорлық жасау ептілігі;
- жаңа идеяларды жүзеге асыру, өзіндік (дербес) пайымдау.

Зерттеу жұмысымызды қорыта келе, болашақ педагогтарды білім алуда ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс жасауда кәсіби этиканы сақтауға, деонтологиялық кәсіби іс-әрекетіне дұрыс бағыт-бағдар беруде жоғары оқу орнындағы арнайы дайындықтың да үлесі бар екені анықталды.

Педагог-дефектологтың кәсіби қызметіне даярлау мазмұнына міндетті түрде дамуында ауытқуы бар балалармен жұмыс істеу барысында оларды оқытудың анатомиялық-физиологиялық негіздерін, даму мүмкіндігі шектеулі балалардың психологиялық ерекшеліктерін, осы санаттағы балаларды оқытудың спецификалық әдістері мен тәсілдерін, жеке және топтық оқыту бағдарламаларын координациялау тәсілдерін меңгеруді қарастыратын кәсіби құзыреттіліктерді қалыптастыру қажет. Соның барысында кәсіби құзыреттіліктің мотивациялық компонентін (өмірлік ұстанымның позитивтілігіне әсер ету, кәсіби қызығушылықтарын нақтылау және дамыту, т.б.) және тұлғалық компонентін (таңдаудың саналығы, тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру және т.б.) дамытуға көп көңіл бөлу қажет.

Болашақ педагог-дефектологтардың кәсібіне байланысты ұғымдары мен қызығушылықтарын қалыптастырудың орны бөлек. Олардың мамандығына деген қызығушылықтары педагогикалық білімдерді меңгеріп,оны тәжірибеде шыңдауына бағытталуы барысында айқын көрінеді. Кәсіби даярлық ең алдымен өзін болашақ мамандық иесі ретінде сезінуі, осы еңбек әрекетіне байланысты қиындықтарды ұғынып,осы әрекетке сай бейімделіп өзінің дербес кәсіби жоспарын құрып,өз қабілеттерін жұмылдырудан бастау алады. Болашақ педагогтың кәсіби іс- әрекетіне даярлығының басты көрсеткіштері де осы дербес кәсіби қызығушылықтары мен ұғымдарының қалыптасуымен байланысты. Осы сипатталып жатқан маманның кәсіби сана-сезімі жеке дара даму ерекшеліктері жеке шығармашылық қабілеті оның тұлғасының басты сапалық көрсеткіштері ретінде саналады. Кәсіби сана-сезім, кәсіби этика деңгейі кейін тұлғаның педагогикалық шеберлігінің қалыптасуының көрсеткіші әрі алғышарты болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1.<http://www.edu.kz/ru/> - официальный сайт Министерства образования и науки РК.
- 2.Словарь по этике \ Под ред. И.С.Кона – Москва, 1981. 458с.
- 3.Кертаева Г.М. Устаз қызметіндегі педагогикалық деонтология. - Монография. Алматы: «Ғылым» ғылыми баспа орталығы, 2002,- 224 б.
- 4.Назарова Н.М., Моргачева Е.Н., Фуряева Т.С. Сравнительная специальная педагогика. - Москва: Академия, 2011.- 336с.

МРНТИ14.35.05

Р.К.Төлеубекова¹

*¹п.ғ.д., профессор, Еуразия ұлттық университеті
Астана қаласы, Қазақстан*

Н.Т.Нұрпейісов²

*²PhD докторант, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Астана қаласы, Қазақстан*

ҚОҒАМНЫҢ РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА СТУДЕНТТЕРДІҢ АЗАМАТТЫЛЫҚ ЖӘНЕ ПАТРИОТИЗМ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ДАМУ

Аңдатпа

Мақалада патриоттық тәрбиенің мәні мен оның негізінде адамгершілік – рухани тәрбие беру маңыздылығы көрсетіледі. «Рухани жаңғыру» бағдарламасында патриоттық және адамгершілік тәрбиеге баса назар аударылып және оны жүзеге асыру мақсатында елімізде жастарға, болашақ мамандар студенттерге беріліп жатқан білімінде өз көрінісін табуға. Патриотизмді студенттердің бойына сіндіру арқылы, Қазақстанның даму жолында өзінің дара жолының болатыны анықталып, ұлттық патриотизм – жеке тұлғаның өз тарихи дәстүрі сияқты категорияларына байланысты түрлі деңгейде көрініс беретіндігі айқындалады. Студенттерге патриоттық тәрбие берудің ғылыми теориясы өз алдына дербес мәселе ретінде қарастырылып және ол үнемі зерттеліп, зерделенуді қажет ететіндігі ұсынылады.

Түйін сөздер: патриотизм, ұлттық патриотизм, патриоттық тәрбие, құндылықтар, рухани құндылықтар, азаматтық ұстаным.

Р.К.Төлеубекова¹

*¹д.п.н., профессор Евразийского национального университета им. Л.Н.Гумилева
г.Астана, Казахстан*

Н.Т.Нұрпейісов²

*²PhD докторант Евразийского национального университета им. Л.Н.Гумилева,
г.Астана, Казахстан*

РАЗВИТИЕ ЦЕННОСТИ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ И ПАТРИОТИЗМА У СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ДУХОВНОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА

Аннотация

В статье показана сущность патриотического воспитания и важность морального и духовного образования в его основе. В программе «Духовное обновление» молодые люди в стране и будущие специалисты отражены в их образовании в стране, уделяя особое внимание патриотическому и нравственному воспитанию. Установлено, что патриотизм - это способ развития Казахстана посредством привития студентов, и определяется, что национальный патриотизм - личность индивида отражается на разных уровнях в зависимости от его исторической традиции. Данная научная работа патриотического воспитания студентов рассматривается как самостоятельная проблема, и рекомендуется постоянно изучать и изучать.

Ключевые слова: патриотизм, национальный патриотизм, патриотическое воспитание, ценности, духовные ценности, гражданская позиция.

R. K. Toleubekova¹

¹doctor of science, Professor of the Eurasian national University them. L. N. Gumilev,
Astana, Kazakhstan

N.T. Nurpeisov²

²PhD doctoral student of the Eurasian national University them. L. N. Gumilev,
Astana, Kazakhstan

THE DEVELOPMENT OF VALUES OF CITIZENSHIP AND PATRIOTISM AMONG STUDENTS IN TERMS OF SPIRITUAL MODERNIZATION OF SOCIETY

Abstract

The article shows the essence of patriotic education and the importance of moral and spiritual education in its basis. In the “Spiritual Renewal” program, young people in the country and future specialists are reflected in their education in the country, paying particular attention to patriotic and moral education. It has been established that patriotism is a way of developing Kazakhstan through instilling students, and it is determined that national patriotism - the personality of an individual is reflected at different levels depending on its historical tradition. This scientific work of patriotic education of students is considered as an independent problem, and it is recommended to constantly study and study.

Keywords: patriotism, national patriotism, patriotic education, values, spiritual values, citizenship.

Қазіргі қоғамның ең маңызды міндеттерінің бірі – жастарға рухани-адамгершілік тәрбие беруге бағытталғандығы. Әл-Фараби атамыз айтып кеткендей «Тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы» - деген болатын,- демек, өскелең ұрпақты тәрбиелеуде негізгі мақсат - қоғамға пайдалы, үлкенге құрмет көрсетіп, кішіге қамқор бола білетін, жан-жақты шығармашыл, рухани бай жеке тұлғаны қалыптастыру.

Қазіргі қоғамның тізгінін ұстайтын студент жастардың білімділігімен, қатар олардың азаматтық қасиеттерін жетілдіруіне де баса назар аударылуда. Адамды жоғары биіктен көрсететін белгі оның адами қасиеті және кісілік келбеті. Сол себепті, студент жастардың рухани жетілуі Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» Жолдауында айтылған идеялармен сабақтастықта қарастырылады [1].

«Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» Жолдауында қамтылған бағыттардың бірі – қазіргі жастарға рухани-адамгершілік тәрбие беру болса, ол тәрбие студенттердің ой-өрісін кеңейтетін, ақыл-ой мәдениетін дамытатын, шығармашылық сындарлы ойлау қабілетін арттыратын жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың білім мазмұнында көрініс табуымен жүзеге асады. Осы бағыттағы жаңа ізденістің негізіне білімнің құндылықтық бағдарын күшейту мәселесі алынады. Н.Ә.Назарбаев бұл ретте, тұтас қоғамның және әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың бірнеше бағытына жеке-жеке тоқталады. «Сананы жаңғыртудың» мазмұнын негіздей отырып, Президент жаңғырудың алты бағытын белгілейді:

1. Бәсекеге қабілеттілік;
2. Прагматизм;
3. Ұлттық бірегейлікті сақтау;
4. Білімнің салтанат құруы;
5. Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы;
6. Сананың ашықтығы.

Аталмыш бағыттардың бәрі барынша өзектендірілген және уақыттың талаптарына нақты жауап береді. «Мәңгілік ел» болуымыз үшін бізге ауадай қажетті қасиеттер мен құндылықтардың қайнары тоғысып, ақыл-парасаты толысқан, ғаламдық ғылымды игерген тұлғалар көп болса, еліміз өркениетті, бәсекеге қабілетті болатыны ақиқат. «Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады...»

Сондықтан, студенттерге берілетін білім мазмұнының өзегін рухани құндылықтар құрауына, ал тәжірибелік дағдыларды қалыптастыру бағытында жаңа заман-ның бәсекеге қабілетті маманына қажетті қатысымдық, ақпараттық және өздігінен шешім жасау құзіреттіліктерін меңгерту көзделеді. Патриотизм, адамгершілік пен мораль нормалары, ұлтаралық келісім мен толеранттылық, рухани және физикалық жағынан даму, заңға бағынушылық. Бұл құндылықтар жекеменшік түріне

қарамастан, барлық оқу орындарында молая түсуі керек... Бұл біздің жастарға өмірлік қажеттілік» - деген болатын Елбасы [2].

Еліміздің білім беруді дамыту бағдарламасының негізгі міндеттері қазақстандық патриотизмге, төзушілікке, биік мәдениетке, адам құқықтары мен бостандықтарын құрметтеуге тәрбиелеу. Отанына деген сүйіспеншілікті қалыптастыру мәселесі – бүгінгі күннің білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі. Соның негізінде студенттерге білім беріліп, патриоттық тәрбие беруде негізгі нұсқаушы құрал және қажеттілігін айқындайтын бағдарлама деп білеміз. Халқымыздың отансүйгіштік, патриоттық туралы ұлттық мұрасының даму кезеңдеріне үңілсек, XV-XVII ғасырлардағы Асан қайғы бабамыз бастап, Шалкиіз, Доспамбет, Ақтанберді, Бұхар жырау ақын – жыраулардың поэзияларындағы тәлімгерлік ой-пікірлерінен көре аламыз. Абай мен Шәкәрімнің дүниетанымдық, әлеуметтік-этикалық көзқарастарында адам бейнесінің жақсы қасиеттерге толы сапалы жақтарымен қоса, жағымсыз іс-әрекеттер туындататын сапасыз белгілері де қатар қарастырылады. «Ел болам десең, бесігінді түзе» деп айтқандай кеменгер жазушы М.Әуезов қазақ халқының тәрбие тәсілдері мен тәжірибелері өте көп. Ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық салт-дәстүр, әдет-ғұрып үлгілері мен өнегелері соның айғағы. Елін сүйген тұлға елінің салт-санасын, мәдени мұрасын қастерлеп, өнеге тұтқаны абзал. Бүгінгі күні қазақстандық патриотизмді жастарға, студенттерге қалыптастыру – өзекті мәселелердің бірі. Сол бағытты ұстанған бағыт-бағдарлар жеткілікті. Патриоттық сезімнің нысаны мен азаматтық парыздың анықталар өлшемі – Отан деп түсінеміз. Отанды сүю - ол азаматтықтың нышаны.

Қазіргі кезде еліміздің жоғары оқу орындарында студенттерге патриоттық тәрбие беру саласы қарыштап дамуда және әлі де дамуды қажет етуде. Адамзат баласының өз өмір жолы болатыны тәрізді, кез-келген халықтың, қоғам мен мемлекеттің өз тарихи ғұмыры, кезеңдері бар. Ол көне тіршілік көшінде сан алуан түрінде көрініп келе жатқан күрделі үдеріс. Әр ұрпақ өзінің алдыңғы ұрпағының жалғасы болғанынан, өз дәуіріне үн қосып, өз соқпағын іздейді. Әлем тарихында патриоттық тәрбие туралы білім ғасырларға тоғысады. Тәуелсіз Қазақстан жағдайында біз патриоттық тәрбие беруді ұлттық тәрбие беру негізінде қарастыру орынды. Себебі жалпы білім беру тәрбиесімен үндесетін үдеріс.

Патриотизм – еліңе іс-әрекетіңмен, бар болмысыңмен қызмет етуге дайындығың. Отан – Ана. Оны қорғау үшін бүкіл патриот халықпен бірлесу, ынтымақтасу, достасу – отансүйгіштіктің көрінісі. Отан, ана, тіл, достық, ынтымақ сөздерінің өзара үндестігі – азаматтық парыз бен патриотизм сезімінің логикалық бірлігінің көрінісі. Қазақстандық патриотизмнің қайнар көзі халықтың береке – бірлігінде, ынтымақ ықыласында, елдігімен – ерлігінде екендігіне ешкімнің дауы бола қоймас. Қазақстандық патриотизм қоғамды топтастырудың жетекші факторы болып қала береді. Мемлекетіміздің беріктігі мен күш-қуаты, өміршеңдігі де, оның ұлан байтағының біртұтастығы да Отанды сүйуге, патриотизмге байланысты.

Олардың адам санасына жылылық, жақындық, туысқандық сезімдерді ұялатып, ізгі де ерлік істердің бастауына айналуы – патриотизмге тәрбиелеудің арқауы. Ә.Қалмырзаев: «Бұл сезім әркімде әр кезеңде (яғни, әр түрлі жаста) оянып, кейін кәметке келгенде бірдола буыны қатып, тәжірибемен, жаспен, уақытпен, біліммен, қоршаған ортаның ықпалымен, мемлекеттік және қоғамдық әлеуметтік институттардың (балабақша, отбасы, мектеп, жоғарғы оқу орындары, бұқаралық ақпарат құралдары, қоғамдық ұйымдар, саяси ұйымдар мен қозғалыстар) әсерімен қалыптасады» деп жазды [4].

Патриоттық тәрбиені ойға алғанда, бірінші санаға Отан түсінігі келеді. Сондықтан осы түсініктің санада орнығуына байланысты патриотизмнің мынадай екі жағын көруге болады:

1. Отан туралы жалпы түсінік. Ол халықтың дамуы, тарихы, қорғаныс тәсілдері, патриоттық пікірлер, көңіл күйі, дәстүрлері мен саналы сезімі кіреді.

2. Патриотизмнің теориялық деңгейі. Ол - Отанның құрылуы, дамуы, сақталуы, оның егемендігі мен тәуелсіздігі туралы ғылыми білімдерді жете меңгеруі. Отанға қызмет көрсету турасындағы патриоттық идеялар, патриоттық мінез-қылық нормалары. Патриотизмді қазіргі көзқараспен ұлтжандылыққа, елжандылыққа сыйғызамыз. Демек, патриотизм - қоғамдық сананың бір формасы, ол тарихи және топтық категория бола отырып қоғам дамуымен бірге дамып жаңа мағынаға, мазмұнға толықтырылып отырады. Патриотизм - әлеуметтік тарихи қалыптасқан сезім. Ол Отанға деген сүйіспеншілік сезім, олай болса ол Отанға қызмет көрсетуден басталады. Патриоттық тәрбие, ұлттық намыс, ұлттық сана-сезім рухани байлықтан көрініс табады. Олай болса, рухани байлыққа ең алдымен - тілімізді, дінімізді, салт-дәстүрімізді жатқызсақ, тіл - қазақ болуымыз үшін, дін - адам болуымыз үшін, салт-дәстүр - ұлт болуымыз үшін қажет. Адам бойына патриоттық сезімнің қалыптасуы отбасы тәрбиесі мен балабақшадан бастау алатыны айқын. Сәбиді отбасында патриотизмге тәрбиелеу, ана тілін үйрету, ұлттық мінез-құлық қалыптастыру, ұлттық салт-дәстүрді сақтауға баулу, шыққан ата-тегің білуді таныту – ата-ана парызы.

Халқына құрмет, тарихи дәстүрлерге адалдық, сондай-ақ, туған жеріне, Отанына деген сүйіспеншілік сияқты перзенттік борыш тұлға бойына сәби шағында дарыса, бұл қасиеттер өсе келе ары қарай дамып, қалыптасуына қолайлы жағдай туады. Еліміз тәуелсіздік алғалы жас ұрпақ бойында патриоттық сананы қалыптастыру, ол үшін патриоттық іс - әрекет ұйымдастыру, отбасы, балабақша мен мектептердегі оқу-тәрбие процесінде патриоттық тәрбие беруді жетілдіру қажеттілігі туып отыр. Сондықтан, жас ұрпаққа патриоттық тәрбие беруде бұрынғы тәжірибе мен бүгінгі практиканы және болашақ жоспарларды байланыстыру қажет. Сонда ғана балалардың бойына ұлттық патриотизм сезімін қалыптастыруға қол жетеді [5].

Ұлттық патриотизм – жеке тұлғаның өз тарихи дәстүрі сияқты категорияларға байланысты әртүрлі деңгейде көрініс береді. Соған қарамастан, осы рухани ерекшеліктерді білу, оны қалыптастыру – патриоттық тәрбиенің негізгі мақсаты. Еліміздің ертеңі, ұлтымыздың болашағы – жас ұрпақты отансүйгіштікке, патриоттыққа баулу – тәрбиенің ең басты міндеттерінің бірі. Аталған мақсаттағы күш-жігер бірінші кезекте бүлдіршіндердің санасына отаншылдық сезім қалыптастыруға бағытталуы тиіс. Отан деген ұғым балаға жарық дүние есігін ашқан үйі, ата – анасы, ағайын-туыстары, құрбы-құрдастары, туған жері, кең-байтақ гүл жазира даласы, тау-тасы, өзен-көлі, сылдырап аққан мөлдір бұлағы бейнесінде қабылданып, ең қасиетті де құдіретті алтын бесігі ретінде танылуы керек. Азаматтық – Отанға, халыққа деген жоғары адамгершілік парыз. Отаныңмен, халқыңмен мүдделес екеніңе мақтаныш сезімің, достығың, жолдастығың, бірлігің көкірегіңді кернеп тұрса – патриотсың [6].

Жалпы ұрпақ тәрбиесінде ұлттық ерекшеліктерді, құндылықтарды ескере отырып тәрбиелеудің тұтас жүйесін қалыптастыруда бірқатар көрнекті ағартушы тұлғалардың, яғни Ы.Алтынсариннің, А.Құнанбаевтың, Ш.Уалихановтың, М.Жұмабаевтың жастарды патриотизмге тәрбиелеуде маңызды ой-пікірлері, отансүйгіштік, патриоттық туралы қағидалары бүгінгі күнде өз жалғасын табуда. Қазіргі күнгі берілетін білім, оның ішінде университет қабырғасындағы болашақ маман, студентке ерекше мән берілуі қажет. Осыдан келешек ұрпақтың тәрбиесіне халқымыз ұлттық рухани болмысты дұрыс қалыптастыру аса қажет екендігін аңғарамыз.

Студенттер бойында патриоттық сананы қалыптастыру тек қана жиын өткізумен шектеліп қалмауы тиіс. Бұл бағытта атқарылатын жұмыс жоғары оқу орындарында оқу-тәрбие үдерісінің ең өзектісі, ең маңыздысы болып белгіленуі қажет. Қазақстанда патриоттық тәрбиенің біртұтас жүйесі жасалып, әсіресе қазақстандық патриотизмді қалыптастырудағы рөлі шынайы бағалануы тиіс. Әрине, студенттер бойында патриоттық сананы қалыптастыруда арнайы бағдарламалар қабылдануы тиіс. Қазақстандық патриотизмді еліміздің әрбір азаматтарының санасына сіңіру - кезек күттірмейтін мәселе.

Сондықтан біз патриотизмді студенттердің бойына сіңдіретін болсақ, Қазақстанның даму жолында өзінің дара жолының болатыны анық. Студенттерге патриоттық тәрбие берудің ғылыми теориясы өз алдына дербес мәселе ретінде анықталғанын және ол үнемі зерттеп отыруды қажет ететіндігін айқын. Ұлттық дүниетаным, ақыл-ой, қазақы тағылымдық ұлағаттар ғасырлар бойы шыңдалып қалыптасты. Бірнеше ғасырлық ұлттық тәрбиенің негіздерін бір арнаға түсіріп, қазақ ойшылдары мен ағартушы тұлғаларының, қоғам қайраткерлерінің еңбектеріндегі ұлттық тұлға тәрбиесі туралы ой-пікірлердің дамуын, халқымыздың шынайы ұлттық тұлғасы болған ақын-жазушы, ғалым және қоғам қайраткерлерінің үлгі-өнегесін тәрбие мәселесінде пайдалануға ерекше мән берілуде. Біз жұмысымызда тәуелсіздікпен қатар келген «қазақстандық патриотизм», «ұлттық патриотизм» ұғымдарымен сабақтасқан «қазақстандық патриотизм ерекшеліктері» мен «ұлттық патриотизм ерекшеліктерін» айқындап, жоғарғы оқу орындары студенттеріне патриоттық тәрбие берудің мазмұны ерекше көңіл бөлінуі керектігін анықтадық. Ұлттық және жалпы тұтас қазақстандық намысты ояту мәселесіне келгенде, қазіргі кезде демократиялық өзгерістер негізінде жаңаша патриоттық білім беруде ұлттық патриотизм студенттердің рухани азығына айналғанын байқадық.

Осы айтылғандарды ескере, еліміздің патриот жастары келесідей ерекшеліктерін ескерген шарт:

1. Қазақстанда 130–дан астам ұлт өкілдері тұрады, көп ұлтты мемлекет. Барлығы Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздеріне ерекше құрметпен қарайды, шын ниетімен қадірлейді. Қазақстан азаматының Конституциялық құқығын сақтайды. Әрбір ұлттың Қазақстанды ортақ үйіміз деп санай білуі.

2. Қазақстанда тұратын барлық халықтардың ұлтына қарамай, Отанды қорғауға дайын болуы. Қазақстан халықтары Ассамблеясында қабылданған барлық шешімдердің іске асуына өз септігін тигізуі.

3. Бұл әрбір азаматтың тек өзінің конституциялық борышын өтеуі ғана емес, сонымен бірге оның тұлғалық сапаларының қалыптасуы.

4. Қазақстан халықтарын ұлы державалық патриоттық сезімге ұмтылдыру мақсатында қазақстандық ғажайыпқа сендіру, оны мақтаньш еткізу.

5. Қазақстан Республикасының азаматының Отанын қорғауға деген оң көзқарасын қалыптастырып, Қазақстан Республикасының қарулы күштерінің әскер қатарында болатынына ұлттық патриоттық мақтаньш сезімін тудыру.

6. Қазақстан Республикасының әскери доктринасына сай Қазақстан халқының мүддесін көздеуде патриоттық сезімдерін ояту.

Сонымен, қорытындылай келе жас маманды тәрбиелеу жұмысы қазіргі білім жүйесінің қажетті компоненттерінің бірі болып табылады. Тәрбиенің күрделі үдерісінің маңызды жағы студенттердің патриоттылыққа бағдарланған тұлғасын тәрбиелеу болуы тиіс. Жастарды патриоттық рухта тәрбиелеу тек қоғам мен мемлекеттің талаптарына ғана емес, әрбір студенттің жеке тұлғалық дамуына бағытталуы тиіс. Себебі отанға сүйіспеншілік адамның өзін тұлға ретінде сезінуіне, өз елін мақтан тұтуына тікелей байланысты.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1 Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. Жолдау ҚР Президенті 12 сәуір 2017 ж. – Астана: Егемен Қазақстан. 2017. –

2 Құнанбаев А. Екі томдық шығармалар жинағы. – Алматы, 1986 ж.. – Б 312.

3 Қазақстанның болашағы – қоғамның идеялық бірлігінде. ҚР Президенті - Алматы, 1993 ж. – Б 33.

4 Қалмырзаев А. Біз – қазақ, ежелденер кіндік аңсаған. – Алматы: Ғылым, 1998 ж. – Б 183.

5 Абыраева Б. Ұлттық дәстүр мен ұштастыру. Бастауыш мектеп, № 2 –1992 ж. Б. 29-31.

6 Наурызбаев Ж. Ұлттық мектептің ұлттық мұраты. – Алматы, 1996 ж. – Б 240.

**ОРТА ЖӘНЕ ОРТАДАН КЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ
СРЕДНЕЕ И ПОСЛЕСРЕДНЕЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ**

УДК 373.51
МРНТИ 14.25.09

Б.Р. Қасқатаева¹

¹п.ғ.д., профессор, ҚазМемҚызПУ

Э. А. Маммадқулова²

²ҚазМемҚызПУ магистранты

А.У. Жалел³

³ҚазМемҚызПУ магистранты

**МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА БІЛІМ БЕРУ МАҚСАТЫНДАҒЫ ЭЛЕКТРОНДЫҚ ЖҮЙЕНІ
ҚОЛДАНУ ПРИНЦИПТЕРІ**

Аңдатпа

Мақалада қазіргі қоғамды ақпараттандыру процестері және олармен тығыз байланыстағы білім беру жүйесінің барлық формаларын ақпараттандыру, жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларын (АҚТ) қолдану процесстеріне байланысты математика сабағында білім беру мақсатындағы электрондық құралдарды (ББЭҚ) қолданудың төмендегідей принциптері айқындалған: визуалдандыру принципі, саналылық және оқушылардың белсенділік принципі, оқушылардың өз бетімен жұмысын белсендіру принципі, жүйелілік принципі, ойынды енгізу принципі, психологиялық ыңғайлылық принципі. ББЭҚ-ды кешенді қолданудың принциптері математиканы оқытудың негізгі дидактикалық принциптері және АҚТ ны қолданудың ерекшеліктері негізінде жасалған.

Сонымен қатар білім беру мақсатындағы электрондық құралдардың педагогикалық талаптарға және принциптерге сай іріктеліп алынған әр түрлі компоненттерін математика сабағында кешенді қолданудың тиімділігі анықталған. Педагогикалық тәжірибеде цифрлық білім беру ресурстарын математика сабағында қолданудың артықшылықтары мен кемшіліктері келтірілген.

Түйін сөздер: білім беру мақсатындағы электрондық құралдар, білім беруді ақпараттандыру, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар.

Б. Р. Қасқатаева¹

¹д.п.н., профессор КазГосЖенПУ, Kaskataeva@yandex.ru

Э. А. Маммадқулова²

² магистрант КазГосЖенПУ

А.У. Жалел³

³ магистрант КазГосЖенПУ

**ПРИНЦИПЫ ПРИМЕНЕНИЯ ЭЛЕКТРОННОЙ СИСТЕМЫ УЧЕБНОГО НАЗНАЧЕНИЯ
УРОКАХ МАТЕМАТИКИ**

Аннотация

В связи с процессами информатизации современного общества и взаимосвязанными с ними процессами информатизации всех форм системы образования, с применением новых информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), в статье определены следующие принципы применения электронных средств учебного назначения (ЕСУН) на уроках математики: принцип визуализации, принцип сознательности и активности учащихся, принцип активизации самостоятельной работы учащихся, принцип системности, принцип внедрения игры, принцип психологического удобства. Принципы комплексного применения ЕСУН разработаны на основе основных дидактических принципов обучения математике и особенностей использования ИКТ. Также выявлена целесообразность применения

в процессе обучения математике различных электронных средств учебного назначения, отобранных с учетом педагогических требований и принципов их использования. Определены преимущества и недостатки использования цифровых образовательных ресурсов в педагогической практике на уроках математики.

Ключевые слова: электронные средства учебного назначения, информатизация образования, информационно-коммуникационные технологий.

B.R.Kaskatayeva¹

Ph.D., Professor, Kazakhstatewomensteachertraininguniversity, Kaskataeva@yandex.ru

E.A. Mammadkulova²

Master Kazakh state teacher training University

A.U. Zhalel³

Master Kazakh state teacher training University

PRINCIPLES OF APPLICATION OF ELECTRONIC SYSTEM OF EDUCATIONAL PURPOSE ON LESSONS OF MATHEMATICS

Abstract

In connection with the processes of informatization of modern society and the processes of informatization of all forms of the education system interconnected with them, using the new information and communication technologies (ICT), the article defines the following principles for the application of electronic means of educational purpose (EMEP) in mathematics lessons: the principle of visualization, the principle consciousness and activity of students, the principle of activation of independent work of students, the principle of systemic nature, the principle of introducing the game, the principle of psychological convenience. The principles of the integrated application of EMEPs are based on the basic didactic principles of teaching mathematics and the specifics of using ICT. It was also revealed the expediency of using various electronic educational aids in the process of teaching mathematics, selected taking into account pedagogical requirements and the principles of their use. The advantages and disadvantages of using digital educational resources in pedagogical practice in the lessons of mathematics are determined.

Key words: electronic means of educational purpose, informatization of education, information and communication technologies.

Бүгінгі күні мектептің негізгі мақсаты – болашақта бәсекеге қабілетті, әлемдік стандарт деңгейіне сай нәтижелі жұмыс атқара алатын білікті құзырлы тұлға дайындау. Математика адамзат мәдениетінің тарихында оның ажырамас бөлігі бола тұра бізді қоршаған әлемді танып білудің кілті, ғылыми-техникалық прогрестің базасы және тұлғаның дамуының маңызды компоненті. Математикалық білім мен білік және электрондық жүйені қолдана білу барлық мамандық өкілдеріне, оның ішінде жаратылыстану ғылымдарымен байланысты техника мен экономикада аса қажет.

Бүгінгі күні компьютерлік технология қоғамның барлық салаларында, өндірісте, еңбектің өнімділігін арттыратын құралға айналды. Қазіргі қоғамды ақпараттандыру процестері және олармен тығыз байланыстағы білім беру жүйесінің барлық формаларын ақпараттандыру, жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларын (АҚТ) меңгеру және жаппай тарату процестерімен сипатталады.

Болашақ маманға қажет білім көлемі демде артты. Бұрыннан белгілі оқытудың дәстүрлі тәсілдері мен әдістері жоғары дәрежелі кәсіби маман дайындауға жеткіліксіз болды. Бүгінгі күні есептеу техникасын тиімді қолдану мемлекеттік мән алып отыр. Жоғары және орта білім берудің негізгі мақсаттарының бірі – білім алушыларды қазіргі есептеу техникасын қолдана білетін біліммен және іскерлікпен қаруландыру болып отыр. Осыған орай, мұғалімнің білім беру процесінде ақпараттық технологияны тиімді оқу құралы ретінде қолдануы өзекті мәселе. АҚТ білім берудің жаңа жүйелерінде мұғалім мен оқушының арасында қарым-қатынас орнату және мағлұмат алмасу үшін белсенді қолданылады. Білім беру мақсатындағы электрондық құралдарды (ББЭҚ) негізгі білім беретін мектептерде де, бейімдік мектептерде де пайдалану мүмкіндіктері бар [1].

Қазіргі мұғалім АҚТ төңірегіндегі білімдерді игеріп қана қоймай, сондай-ақ оларды өзінің кәсіби іс-әрекетінде пайдалана алатын маман. Мұғалім білім беру мақсатындағы электрондық құралдардың (ББЭҚ)

әр түрлі компоненттерін математика сабағында кешенді қолданғанда педагогикалық принциптерге сай қолданулары керек. Осыған орай, математика сабағында ББЭҚ-рын қолданудың принциптерін айқындау өзекті мәселе.

Математиканы оқытудың негізгі дидактикалық принциптері және АҚТ ны қолданудың ерекшеліктері негізінде жасалған ББЭҚ-ды кешенді қолданудың төмендегідей принциптерін қарастырайық. Олар: визуалдандыру принципі, саналылық және оқушылардың белсенділік принципі, оқушылардың өз бетімен жұмысын белсендіру принципі, жүйелілік принципі, ойынды енгізу принципі, психологиялық ынғайлылық принципі.

Визуалдандыру принципі.

Математика сабағында білім беру мақсатындағы электрондық жүйені қолданғанда оқу материалын қабылдауанағұрлым жақсы жүзеге асады, себебі құлақпен тындап қабылдау, көзбен көріп қабылдаумен толықтырылады. Үнемі оқушылардың қабылдау және ойлау механизмдері ескеріледі. Оқыту процесінде компьютерлік визуализацияның артықшылығы мол. Объектіні және құрамдас бөліктердің моделдерін экранда көрнекі көрсетуге, қажет болғанда олардың әрқайсының деталдарын, ішкі құрамдас бөліктерін демонстрациялауға болады. Кеңістіктегі қозғалыста зерттеліп отырған процестің заңдылықтарын графикалық кескіндеп көрсету компьютерлік визуализацияның артықшылығын анықтайды [2].

Сондықтан, математиканы оқыту процесінде оқу материалының визуализациясының мүмкіндігін қолдану үшін ББЭҚ қажет.

Мысалы, «Үлес және бөлшек» тақырыбын оқытқанда оқушы, сандық мәндерді алымына және бөліміне қойып экранда дөңгелектің немесе квадрат ішінде «дайын бөлшектерді» бақылайды. Бағаналық немесе дөңгелек диагональ құру үшін оқушыға тек қана нақты параметрлер беру жеткілікті. Одан кейін экранда дайын диаграмма шығады.

«Координаталық жазықтық» тақырыбын оқытқанда оқушы декарттық координаталар жүйесін дәптерге сызбай уақыт үнемдеп, экрандағы дайын координаталық жазықтықты пайдалана береді. Оқушылар тек нүктелердің координаталарын табу үшін берілген шиіректердегі нүктелерді дұрыс белгілеп көрсету керек.

Саналылық және оқушылардың белсенділік принципі.

Математиканы оқытуда ББЭҚ-ды пайдалану оқушылардың шығармашылық қабилеттіліктерін дамытуға әсер етеді, себебі оқушылар оқып зерттеп отырған объектілер және процестердің математикалық модельдерімен зерттеу жұмысын жүргізеді және оқу ақпараттарын автоматты іздеу жағдайында олардың шығармашылық іс әрекеті белсенді түрде жүзеге асады. Бұл оқушылардың танымдық іс әрекетінде оқудың мақсатын түсінуін және шығармашылық жұмысын қамтамасыз етеді. Мұғалім (ББЭЖ)-ны пайдаланғанда оқушылардың репродуктивтік, проблемалық, эксперименттік, зерттеушілік жұмыспен шұғылдануларына мүмкіндік пайда болады.

ББЭҚ-ды кешенді пайдалануда оқушылардың шығармашылық қабилеттерін дамытып қана қоймай, оның вариативтілігі және көрнекілігі арқылы оқытылатын материалға қызығушылықтарын арттырып отыру керек. Жаңа тақырып түсіндіру кезінде жылжымалы құрылымдарды пайдалану оқушының жаңа оқу материалын жақсы меңгеруіне ықпал етеді. Оқушылар өздігінен сабақты меңгереді және олардың жаңа білімдері тексеріледі.

Осылайша, ББЭҚ-ын қолдану процесінде оқу процесін оқушылардың зерттеу және шығармашылық қызметтерін ұйымдастыруға, зерттелетін объектілер мен процестерді экранда көрсетіп ұсынуға мүмкіндік береді. Оқушының ролі өзгереді, енжар оқушы белсенді оқушыға айналады.

Оқушылардың өз бетімен жұмысын белсендіру принципі. ББЭЖ-ін математикалық сабақтарда кешенді пайдалану кезінде, мұғалім оқушылар қажетті ақпаратты өз бетімен жұмыс істеу барысында іздену іс-әрекеті арқылы өздері тауып алатындай етіп ұйымдастыруы қажет. Оқушылардың өзіндік жұмысын белсендіру, интербелсенді қарым-қатынасты қамтамасыз ету жағдайында білім беру қызметінің жеке қарқынын таңдауға, сондай-ақ оқу тапсырмаларының әртүрлі нұсқаларын автоматтандырылған түрде таңдауға және тікелей кері байланыста студенттерге қажет болғанда көмек көрсетуге мүмкіндік береді [3]. Осылайша, ББЭҚ-ын кешенді түрде пайдалану кезінде мұғалім өзінің түсіндіру қызметін барынша азайтуға бейім болып, ал оқушылардың өз бетімен жұмысын оңтайландыру керек.

ББЭҚ пайдаланудың жүйелілік принципі.

Жүйелілік принципі белгілі бір әдістемелік мақсаттарды іске асыру үшін электронды білім беру ортасының әртүрлі компоненттерін біріктіру мүмкіндігін білдіреді. Оқушылардың оқу материалдарын іздестіру процесінде, математикадағы әртүрлі ББЭҚ-ын өзара байланысты комбинациясын жасауды пайдалану; оқу іс-шараларының нәтижелерін бақылауды автоматтандыру; білім туралы ақпаратты

ұсынудың компьютерлік визуализациясы; әртүрлі тәуелділіктердегі экрандық графиктер мен диаграммаларды жоспарлау кезінде оқу жаттығуларын орындау; есептеу операцияларын жүзеге асыру; оқушылардың кеңістіктегі көзқарастарын қалыптастыру және дамыту т.б. орынды.

Ойынды енгізу принципі.

ББЭҚ-ның компоненттерін кешенді пайдалану кезінде, оқушылардың ынтасын арттыруға бағытталған түрлі танымдық ойындар жүргізуге болады. Оқушылар танымдық ойындар процесінде білімдерін пайдаланып қойылған мәселені шешу мақсатында шығармашылық әрекеттер жасайды.

Әзірленген ойын процесінде орындалған жобалар, шешімдер, идеялар, оқушылармен терең қабылданады. Себебі оқушылар ойын барысында шешімдердің тиімділігін, олардың шынайылығын және іске асырылуын да қарастырады. Ойында қатысушылардың көзқарастары, шешімдері әр түрлі, тіпті қарама-қарсы болуы мүмкін. Интеллектуалды (зияткерлік) ойын жағдайында, жеке және серіктесімен бірлескен шешімдер қабылдау процесінде кері байланыс жағдайында тиімді шешім моделі құрылады және бір мезгілде сынақтан өткізіледі.

Психологиялық ыңғайлылық принципі баланың денсаулығын сақтауға және білім беру қызметін жүзеге асыру үшін қолайлы жағдайлар жасауға бағытталған достық интерфейсті қарастырады. ББЭҚ-ын пайдалану кезінде студенттердің жасы мен жеке сипаттамалары, жүйке белсенділігін ұйымдастырудың түрлері, ойлаудың әртүрлі түрлері, интеллектуалды және эмоциялық көрсеткіштерді қалпына келтіру, реакция жылдамдығы мен шаршағандықтың ерекшеліктері ескерілуі керек. Оқу ақпараттарының экранында ұсынылған ыңғайлы интерфейс, тартымды дизайн болуы, оқу іс-әрекетін белсендіру және оқытуға ынталандыруды арттыру. Педагогикалық принциптерге сәйкестік (бұрынғы материалға қол жеткізу мүмкіндіктері, оқушының жасына байланысты шекті жүктемені есепке алу және т.б.) ББЭҚ-мен жұмыс істеу кезінде де маңызды [4].

Цифрлық білім беру ресурстары өзара байланысты білім беру объектілерінің жиынтығы болып табылады:

- символдық объектілер (белгілер, символдар, мәтіндер, графика),
- бейнелік объектілер (фото, суреттер),
- аудиоақпарат (ауызша мәтіндер, диалогтар, музыка),
- көрініс объектілері (анимациялар, модельдер, бейне клиптер) [5].

Оқу процесінде анықталған ақпараттық технологиялардың артықшылықтары мен кемшіліктеріне тоқталайық.

ББЭР қолданудың артықшылықтары:

- білім берудің тиімділігі мен сапасын арттырады;
- заманауи оқыту мақсаттарына назар аударуға болады;
- оқушылардың оқуға ынтасын арттырады;
- әртүрлі сөйлеу әрекеттерінде өзара байланысты оқытуды пайдалануға болады;
- елтану аспектілерін ескерудің мүмкіндігі мол;
- сабақты есте қаларлық және эмоционалды етіп жасауға,
- оқушылардың дербестігін нығайтуға,
- көрнекіліктің сапасын жақсартуға,
- мұғалім жұмысын жеңілдетуге болады.

Педагогикалық практикада цифрлік білім беру ресурстарын (ЦБР) пайдалану мұғалімге:

- аз уақытта материалды оқушыларға түсінікті етіп баяндауға,
- сабаққа немесе элективті курсқа қажет негізгі және қосымша материалдарды табуға,
- көп сөйлемей уақытты үнемдеуге,
- сыныппен жеке дара, топтық және фронталды жұмыс ұйымдастыруға, оқу оқушылардың іс-әрекетінің бақылауды жеңілдетуге,
- оқушылардың қызығушылығын тудырып, арттыруға оларды ынталандырып, шығармашылық процеске тартуға, оқу-жаттығу жұмыстарын тез ұйымдастыруға және білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді [6].

Электронды оқулықтар оқушыларға:

- жүйелі ойлауды дамытып, фактілерді талдауға, салыстыруға және жалпылауды үйренуге,
- өтілген материалды өз бетінше зерттеу, бекіту және қайталауға,
- компьютермен жұмыс істеудің ерекшеліктерін меңгеру,
- ҰБТ-ке мұқият дайындалуға көмектеседі [7].

Математикалық сабақтарда АҚТ және Интернет-ресурстарын пайдаланудың кемшіліктері:

- Мектепте техникасының жеткіліксіз деңгейі,

- ББР-ның санының жеткіліксіздігі,
- Көптеген оқушылардың компьютермен және интернет желісімен жұмыс істей алмауы,
- Көптеген мұғалімдердің компьютер мен интернет желілерімен жұмыс істей алмауы,
- Көптеген оқушылар интернетке тек мектепте ғана қол жеткізе алады,
- Көптеген мұғалімдер интернетке тек мектепте ғана қол жеткізе алады.

Осылайша, компьютерлік білім көптеген артықшылықтарға ие, алайда компьютерлендіруді асыра сілтемеу керек.

Пәннің тақырыптары бойынша, сабақтарда оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеріп, компьютерді пайдалану критерийлерін ұмытпау керек.

Оқытушының жұмысының нәтижелілігі.

Математика сабағында АКТ және Интернет ресурстарын пайдалану әдіснамалық, дидактикалық, педагогикалық және психологиялық принциптерді толығымен іске асыруға мүмкіндік береді. Ақпараттық технологиялар студенттерге өз білімдерін, дағдыларын іс жүзінде қолдануға мүмкіндік береді.

Математика сабақтарында АКТ және интернет ресурстарын пайдалану жалпы білім беруде, математиканы тереңдете оқытуда оң нәтижелерге қол жеткізуге және әртүрлі деңгейде сабақ беруге мүмкіндік береді. Бүгінгі күні мектепте кезкелген пәнді оқытуда АКТ және Интернет ресурстарын пайдалану өзекті мәселе болып табылады. Білім беру мақсатындағы электрондық жүйені кодану мұғалімге сабақты қызғылықты жүргізуге, уақытты үнемдеуге мүмкіндік береді және мұғалімнің өзінің педагогикалық дағдылары мен интеллект деңгейін арттырады.

Білім беру мақсатындағы электрондық құралдарды математика сабағында кешенді қолдану оқушыны жалпы интеллектуалды дамытуда және алған математикалық мағлұматтарын практикада қолдана білуін қалыптастыруда, математика арқылы өзін қоршаған әлемді танып білуінде рөлі зор.

ББЭҚ –ды педагогикалық процеске енгізуде басымдық рөлді ақпараттық және коммуникациялық технологиялар атқарады. Ақпараттық және коммуникациялық технологияларды қолдануда компьютер білім алу құралы ретінде қолданылады. Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар дәстүрлі оқыту әдістеріне қарағанда көптеген артықшылықтарға ие.

Қорытынды.

Сонымен бұл жұмыста білім беру мақсатындағы электрондық құралдардың (ББЭҚ) педагогикалық талаптарға және принциптерге сай іріктеліп алынған әр түрлі компоненттерін математика сабағында кешенді қолданудың тиімділігі анықталды. Педагогикалық тәжірибеде цифрлық білім беру ресурстарын (ЦБР) математика сабағында қолданудың артықшылықтары мен кемшіліктері келтірілді.

Білім беру мақсатындағы электрондық құралдарды, оның ішінде мультимедиялық технологияларды мұғалімсіз қолдану педагогикалық нәтиже бере алмайтындығын атап өткен жөн, өйткені бұл технологиялар тек оқыту әдісі болып табылады. Компьютер білім беру үрдісінде мұғалімнің алмастырушысы немесе аналогы емес, компьютер тек мұғалімнің оқыту іс-әрекетінің мүмкіндіктерін кеңейтетін және жетілдіретін құрал.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Бидайбеков Е.Ы., Каскатаева Б.Р., Камалова Г.Б. *Использование информационно-коммуникационных технологий при решении систем алгебраических уравнений. Москва Вестник российского университета дружбы народов. Серия: Информатизация образования. № 2 (2014)*

2. Бидайбеков Е.Ы., Каскатаева Б.Р., Медеуов Е.У. и др. *Использование средств информационно-коммуникационных технологий в математическом образовании. Учебное пособие. - Алматы: КазНПУ им. Абая, 2014. - 144 с.*

3. Каскатаева Б.Р. *Развитие педагогических коммуникаций будущего учителя математики в условиях дистанционного обучения. // Вестник КазГосЖенПУ, 2015*

4. Бидайбеков Е.Ы., Каскатаева Б.Р. *Информационные технологии – как средство формирования методической компетентности будущих учителей математики. Доклад. Международная научно-практ. конф.: „Актуальные проблемы теории и методики обучения математике“. Нац. пед. университет имени М.П. Драгоманова. Киев-Украина: 11-13 мая 2011.*

5. Роберт И. В. *Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы; перспективы использования. М.: «Школа-Пресс», 1994.*

6. Бидайбеков Е.Ы., Каскатаева Б.Р., Бостанов Б.Г. *Электронный учебно-методический комплекс и особенности его использования при подготовке учителей математики. // Вестник российского университета дружбы народов. Серия: информатизация образования. 2014. №2. С 82-90.*

7. Каскатаева Б.Р. *Математиканы оқытудың әдістемесі мен технологиясы. Оқу құралы. - Алматы: «Отан» баспасы, 2015. - 304 бет*

ӘОЖ 371.33
МРНТИ 14.85

С.Н.Исабаева¹, Б.Р.Кульбекова², Н.М.Абишева³, Б.А.Пазилова⁴, Ш.М.Асылбекова⁵

¹ *п.ғ.к., қауымд.профессор, Нұр-Мұбарак Египет ислам мәдениеті университеті
Алматы қ., Қазақстан Республикасы*

^{2,3} *п.ғ.к., доцент м.а., Нұр-Мұбарак Египет ислам мәдениеті университеті
Алматы қ., Қазақстан Республикасы*

⁴ *п.ғ.магистрі, аға оқытушы, Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы*

⁵ *ж.ғ.магистрі, оқытушы, Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы*

ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КӘСІБИ БАҒЫТТЫЛЫҒЫНА БАЙЛАНЫСТЫ ИНФОРМАТИКАНЫ ОҚЫТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа

Мақалада информатиканы оқытуда жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығын ескеретін тапсырмаларды қолданудың маңыздылығы қарастырылған.

Жоғары сынып оқушыларының информатика бойынша білім және білік деңгейі әртүрлі. Бұл олардың компьютерге еркін кіруге мүмкіндігі бар ма, сонымен қатар қабілеттері мен тұлғалық қызығушылығынан тәуелді. Сондықтан оқытуда оқу материалын жоғары сынып оқушысының кәсіби бағыттылығына және оқушылардың оқу іс-әрекетіне ену тәсіліне тәуелді сараланған түрде беру қажет.

Басты міндет – материалды толықтай меңгермеген оқушыларға көместесу және алдыңғы қатарлы оқуға, сонымен қатар жоғары сынып оқушыларының болашақ мамандығын көрнекі демонстрациялауға мүмкіндік беру. Оны жүзеге асыру үшін информатика сабағында жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына бағдарланған тұлғаға-бағдарланған оқыту әдісін қолдану қажет.

Жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына тәуелді сараланған тапсырмалар жүйесі арнайы талаптарға жауап беруі тиіс, сондай-ақ ол информатика пәні бойынша материалды ғана жақсы меңгеруді қамтамасыз ететін, сонымен қатар өмірмен байланыса бар практикалық маңызды болуы қажет. Егер мұндай тапсырмалар мен есептер жүйесін сауатты іріктеп алса, онда оқу үдерісі және оқушылардың информатика пәні бойынша алынған білімдерінің сапасы артады. Аталған тапсырмалар жүйесін оқулықта берілген тапсырмалар мен есептер жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына тәуелді тапсырмалар болмағандықтан, информатика пәні бойынша мұғалімдер жасауы тиіс.

Түйін сөздер: информатика, саралап оқыту, кәсіби бағыт, тапсырма, кәсіби бағытталған тапсырмалар, оқыту, оқыту әдістемесі

С.Н.Исабаева¹, Б.Р.Кульбекова², Н.М.Абишева³, Б.А.Пазилова⁴, Ш.М.Асылбекова⁵

¹ *к.п.н, ассоц.профессор, Египетский университет исламской культуры «Нур-Мубарак», г.Алматы, Республика Казахстан*

^{2,3} *к.п.н., и.о.доцент, Египетский университет исламской культуры «Нур-Мубарак», г.Алматы, Республика Казахстан*

⁴ *магистр пед.наук, Казахский государственный женский педагогический университет, г.Алматы, Республика Казахстан*

⁵ *магистр ест.наук, Казахский государственный женский педагогический университет, г.Алматы, Республика Казахстан*

МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЕ ИНФОРМАТИКЕ В СВЯЗИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ СТАРШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация

В статье рассматривается особенность использования практических заданий, учитывающей профессиональную ориентацию старшеклассников по информатике.

Старшеклассники имеют разный уровень знаний и умений по информатике. Это зависит от того, есть ли у них свободный доступ к компьютеру, от способностей и личной заинтересованности. Поэтому в обучении необходимо наличие дифференцированного представления учебного материала, ориентированного на профессиональный выбор старшеклассника и способов включенности учеников в учебную деятельность. Главная задача – помочь ученику, недостаточно владеющему материалом и дать возможность раскрыться продвинутому, а так же наглядной демонстрации будущей профессии старшеклассников. Для того чтобы ее реализовать необходимо на уроках информатики применять технологию индивидуально-ориентированного способа обучения, ориентированного на профессиональный выбор старшеклассников.

Система задач и заданий, дифференцированных в зависимости от профессиональной ориентации старшеклассников должна отвечать определенным требованиям, которые способствуют лучшему усвоению не только материала по информатике, но и имеют огромное практическое значение и связь с жизнью. Если грамотно подобрать такую систему задач и заданий, тогда учебный процесс и качество полученных знаний у учеников на уроке информатике значительно увеличится. Данную систему заданий необходимо разрабатывать учителю по информатике т.к. представленные в учебниках задачи и задания не дифференцированы в зависимости от профессиональной ориентации старшеклассников.

Ключевые слова: информатика, дифференциальное обучение, задание, профессионально-ориентированные задачи, методика, методы

S.N. Issabayeva¹, B.R. Kulbekova², E.N. Abisheva³, B.A. Pazilova⁴, Sh.M. Assylbekova

¹Ph.D., Associate Professor, Egyptian University of Islamic Culture "Nur-Mubarak",
Almaty, Kazakhstan

^{2,3}Ph.D., Associate Professor, Egyptian University of Islamic Culture "Nur-Mubarak"
Almaty, Republic of Kazakhstan

⁴Magister of pedagogical sciences, Almaty Technological University
Almaty, Republic of Kazakhstan

⁵Magister of natural sciences, Kazakh State Women's Pedagogical University
Almaty, Republic of Kazakhstan

TECHNIQUE TRAINING INFORMATICS IN CONNECTION TO THE PROFESSIONAL ORIENTATION OF SENIOR SCHOOLBOYS

Abstract

The article discusses the features of the use of case studies, taking into account the professional orientation of high school students in computer science.

High school students have different levels of knowledge and skills in computer science. It depends on whether they have access to a computer, the ability and self-interest. Therefore, the training requires a differentiated presentation of educational material, based on the selection of the senior professional and ways of involvement of students in learning activities. The main task - to help the student, owning enough material to open and enable advanced, as well as demonstrate their future profession senior. In order to implement it is necessary to apply the lessons of informatics technology of individually-oriented method of teaching based on the selection of senior professional.

System of objectives and tasks, differentiated according to vocational guidance school students must meet certain requirements, which contribute to better assimilation of the material, not only for science, but also of great practical significance and connection with life. If you choose wisely such tasks and tasks system, then the learning process and the quality of the knowledge of students in the classroom computer to increase significantly. This system of tasks necessary to develop a teacher in computer science because presented in the textbooks tasks and jobs are not differentiated according to the professional orientation of senior pupils.

Keywords: Informatics, differential training, task, professionally-oriented tasks, methods, methods

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан -2050» стратегиясында «**Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек.** Бүкіл ел бойынша ғылыми-зерттеушілік және қолданбалы білім берудің өңірлік мамандықтарды ескеретін мамандандырылған оқу орындары жүйесін құру, кәсіпкерлікке бағдарланған оқу бағдарламаларын, білім беру курстарын құру» деп көрсетілгендей қазіргі таңда мектепке білім беру мен тәрбиелеудің сапасын арттыру, ғылымның негіздерін нақты меңгеру, әрбір пәнді жоғары ғылыми деңгейде кәсіби бағытта оқыту міндеттері қойылады [1].

Қазіргі таңда мектепке білім беру мен тәрбиелеудің сапасын арттыру, ғылымның негіздерін нақты меңгеру, әрбір пәнді жоғары ғылыми деңгейде оқыту міндеттері қойылады. Мектептерде әрбір оқушының жеке ерекшеліктері мен кәсіби бағыттылығын есепке алынбайтын оқытудың дәстүрлі түрлері ығысуда. Білім беруді жаңарту жаңа типті мектептер моделін дайындауды, жаңа оқулықтар мен оқыту бағдарламасын, тапсырмалар жүйесін, информатика курсы оқытуда жаңа әдістерді қолдануды қажет етеді. Мектептерді жаңа деңгейге көтеру, информатиканы оқытудың нәтижелерін оқытуды дербестендіру жолымен арттыру, жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына бағдарланған сараланған тапсырмаларды дайындауды қажет етеді. Мұндай жағдайда әрбір жоғары сынып оқушысы бекітілген білім беру минимумы бағдарламасын толықтай игере алады.

Жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығын әртүрлі психологиялық тесттер мен арнайы әдістемелер көмегімен ерекшелеу аз, сондықтан жоғары сыныпта информатика сабағында оқыту үдерісін сауатты ұйымдастыру қажет. Бұл үшін информатика сабағындағы мұғалімнің жоғары сынып

оқушыларының кәсіби таңдауынан тәуелді іріктелген барлық есептер мен тапсырмалар жауап беретін барлық талаптарды білу қажет.

Әртүрлі тапсырмалар ұғымына берілген А.В.Брушлинский, Ю.Н.Кулюткин, Л.М.Фридманның тапсырманың маңыздылығын оның пайда болуы тұрғысынан, яғни проблемалық жағдайдың туындауымен байланыстырып түсіндіретін анықтамалары бар [2-4].

Г.А.Баллдың ұсынған тапсырма анықтамасы келесідей: «Жалпы түрде тапсырма – бұл міндетті компоненттері: түпнұсқа жағдайда тұрған тапсырма заты; тапсырманың жағдайын талап ететін үлгі болатын жүйе» [5].

Тапсырманың заты түпнұсқа және талап ететін жағдай бір-бірімен сәйкес келмейтіндігін нұсқауға болатын қандай да бір зат болуы мүмкін.

Г.А.Балл тапсырманы ішкі және сыртқы деп бөліп көрсетеді. Сыртқытапсырмадан ішкіге өту тапсырмадан тыс берілетін адамның үдерістерді қабылдауы орын алғанда пайда болады, сондықтан сыртқы тапсырманың мазмұны субъектінің қойылымынан, мотивінен және мақсатынан, сонымен қатар онда бар білімнен, ол меңгерген әрекет тәсілдерінен тәуелді.

Ю.Н. Кулюткин тапсырманы келесідей түрде анықтайды: «тапсырма – бұл қандай да бір нақты проблемалық жағдайдың үлгісі, сондай-ақ онда пайда болған «келісімді» жою талаптары, педагогикалық әрекеттің мақсатына жету жолындағы пайда болған қарама-қайшылықтарды жою тәсілі мен құралдары келтірілген» [3; 15]. Жоғарыда қарастырылған тапсырмаға берілген барлық анықтамалардың информатика курсына алатын орны бар. Информатика мұғалімінің өзінің кәсіби іс-әрекетінде шешетін кез келген әдістемелік тапсырмасының түпнұсқа мәліметтері оқыту бағдарламасының мазмұны, оқу және әдістемелік әдебиеттерде берілген (олар өз бетімен оқыту мазмұны мен ұйымдастыру мәселелерін шешудің арнайы нәтижесі болып табылады), информатика мұғалімінің қолында оқу және көрнекі құралдары, анықталған талдау нәтижесі, жүзеге асырылған әдістемелік шешімдер, оқушылардың қабілеттері мен бейімділіктері туралы ақпарат, олардың дайындық деңгейі туралы мәліметтер бар.

Информатика бойынша әдістемелік тапсырмалардың талаптары әрқашан оқыту мақсатына, сондай-ақ жалпы білім берудің мақсаттары, сонымен қатар оқушылардың білімі мен білігіне қойылатын нақты талаптарына бағытталған.

Жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығын таңдауына бағдарланған тапсырмаларға қойылатын талаптар анықталуы тиіс. Мұндай жағдайда талаптарды орындау үшін қандай да бір құрал керек болады.

А.Н. Леонтьев бойынша «Тапсырма – бұл анықталған шарттағы іс-әрекеттің мақсаты, сондай-ақ оған арнайы процедураға сәйкес осындай шарттарды түрлендіру жолымен қол жеткізуге болады». Тапсырма сұрақта қалыптасатын талаптарды (мақсат), шарттарды (белгілі) және ізделіндіні (белгісіз) қамтиды. Бұл элементтер арасында арнайы байланыстар мен тәуелділіктер бар, оның негізінде ізденіс және белгісіз элементтердің белгісіздер арқылы анықтау жүзеге асырылады [6].

Тапсырмалар түрлері төмендегідей болады:

- материалды оқып-үйрену;
- меңгерген материалды бекіту;
- меңгерген материалды тексеру.

Жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына тәуелді сараланған тапсырмалар жүйесін информатика бойынша әдістемелік негізделген, оқытудың арнайы нәтижесіне жетуді қамтамасыз ететін оқу тапсырмаларының жиынтығы құрайды.

Информатика бойынша Жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына тәуелді сараланған практикалық тапсырмалар жүйесі төмендегідей болуы тиіс:

1. Информатика бойынша оқу бағдарламасына сәйкес;
2. Оқытудың түрлі әдістерімен үйлесімділікте қолданылуы;
3. Артық және жетіспейтін ақпараты бар тапсырмаларды қамтуы;
4. Орындау формасы бойынша әртүрлі;
5. Өзбетінділіктің қажетті деңгейін қамтамасыз етуі;
6. Оқушының жеке мүмкіндіктерін ескеруі;
7. Жоғары сынып оқушыларының кәсіби таңдауын ескеруі.

Жоғары сынып оқушыларының информатика бойынша білім және білік деңгейі әртүрлі. Бұл олардың компьютерге еркін кіруге мүмкіндігі бар ма, сонымен қатар қабілеттері мен тұлғалық қызығушылығынан тәуелді. Сондықтан оқытуда оқу материалын жоғары сынып оқушысының кәсіби бағыттылығына және оқушылардың оқу іс-әрекетіне ену тәсіліне тәуелді сараланған түрде беру қажет.

Басты міндет – материалды толықтай меңгермеген оқушыларға көместесу және алдыңғы қатарлы оқуға, сонымен қатар жоғары сынып оқушыларының болашақ мамандығын көрнекі демонстрациялауға мүмкіндік беру. Оны жүзеге асыру үшін информатика сабағында жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына бағдарланған тұлғаға-бағдарланған оқыту әдісін қолдану қажет.

Аталған технологияның міндеттері:

1. Информатика пәнін тануда өзін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін оқушылардың ішкі психофизиологиялық ресурстарын анықтау;
2. Информатика сабағында оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетінің дербес қарқынын анықтау;
3. Информатика сабағында, арнайы курстарда, дербес сабақтарда, сыныптан тыс жұмыстарда саралап оқытуды жүзеге асыру;
4. Информатика бойынша жаңа бағдарламаларды енгізу мен жетілдіру, аталған пән бойынша дидактикалық құралдарды дайындау;
5. Оқушылардың сабақта, үйде тапсырма орындау барысында өзбетінділігін, өзінің ғылыми-танымдық іс-әрекетін информатика сабағында және өмірде ұйымдастыру мен басқару білігін дамыту;
6. Оқушыларда ақпараттық және коммуникациялық құзырлықтарды дамыту;
7. Информатика сабағында оқытуды саралауды жүзеге асыру, оқушыларға олардың кәсіби бағыттылығына тәуелді тапсырмалар мен есептерді ұсыну.

Жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына бағдарланған сараланған тапсырмалардың екі түрі бар:

1. Жұмыстың жеке түрі:

1. Оқушылардың кәсіби бағыттылығына тәуелді, информатика тұрғысынан шешімі бірыңғай, түрлі шарттарымен тапсырмалар;
2. Информатика бойынша міндеттершешілетін көпдеңгейлік тапсырмалар жиынтығы;
3. Информатика бойынша өзара байланысты деңгейлік тапсырмалар;
4. Информатика бойынша жеке өзбетінділік жұмыс;
5. Бірнеше шешілу тәсілі бар тапсырмалар.

2. Жұмыстың топтық түрі.

1. Кәсіби таңдауға бағдарланған, информатика тұрғысынан бірыңғай шешілетін әртүрлі шарттары бар информатика бойынша тапсырмалар;
2. Әртүрлі шарттары бар информатика бойынша өзара толықтырылатын тапсырмалар;
3. Информатика бойынша деңгейлік өзаратолықтырушы тапсырмалар.

Егер информатика сабағында оқыту барысында меңгеретін оқушылардың сыртқы іс-әрекеті құрылымын талдау қажет болса, онда сипаттамаларды ерекшелеуге болады, содан соң оқу жетістіктерінің сапасын өлшеуге көмектесетін параметрлерді және осының негізінде оқушылардың білім сапасы объективті бағаланады. Оларға төмендегілер де жатады:

1. Меңгеру объектісі болып табылатын ақпараттың құрылымы мен ғылыми деңгейі (жалпылық және абстракция сатысы);
2. Оқушылардың бұл ақпаратты меңгеру сапасы (іс-әрекетті меңгеру деңгейі, орындау жылдамдығы, әрекетті саналы түсінуі);
3. Информатика сабағында меңгерілетін білім көлемі (оқу элементтері саны және оларды меңгеру сапасы);
4. Ақпаратты қолданудағы еркіндік дәрежесі (автоматизация және әрекеттің орыдалуы - меңгеру);
5. Меңгерудің беріктігі (іс-әрекеттің деңгейі мен нақтылығының ұзақтығы).

Информатика сабағында бақылау жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына тәуелді сараланған тапсырмалар жиынын орындауды қамтиды. Әрбір тапсырма қиындығы мен күрделілігі бойынша сипатталады.

Информатика бойынша жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына тәуелді сараланған тапсырмалар қиындығы іс-әрекетті меңгеру деңгейімен анықталады.

Информатика бойынша жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына тәуелді сараланған тапсырмалар күрделілігі ондағы маңызды операциялардың санымен анықталады.

Информатика бойынша бірінші деңгейлі тапсырмалар, бірінші деңгейлі меңгеру ұғымымен сәйкестікте, меңгеру сапасын тексеруі, алдын-ала меңгерілген оқу материалымен оқушыларды интерпретациялау қажет. Бұл тапсырмалар білуге арналған. Олар біруақытта тапсырма және жауапты қамтиды, оқушыдан сәйкестігін білу талап етіледі. Формасы бойынша бірінші деңгейдегі тапсырманың үш типі бар: танып білу, бөліктеу және жіктеу.

Информатика бойынша *екінші деңгейлі* тапсырмалар оқушылардың типтік тапсырмаларды шешу білігін тексереді. Типтік тапсырмалар шарттары меңгерілген алгоритмдерді, ережелерді немесе оны шешуге арналған формулаларды қолдануды ұсынатын тапсырмаларды атайды.

Информатика бойынша *екінші деңгейлі* үш түрлі тапсырмаларды ерекшелеуге болады: қойылымды, конструктивті тапсырмалар және типтік тапсырмалар.

Информатика бойынша *үшінші деңгейлі* тапсырмалар – бұл оқушылардан эвристикалық іс-әрекетті талап ететін типтік емес тапсырмалар, яғни бастапқы шарттарды түрлендіру, және типтік алгоритм тапсырмасын қорытындылау үшін қосымша мәліметтерді іздеуді талап етеді.

Жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына бағдарланған сараланған тапсырмаларды нақты дидактикалық тұрғыдан құруға қажетті шарттар төменгідей:

1. Информатика пәні бойынша тапсырмалар мазмұндық жағынан валидті, яғни оқушыларға бұрыннан оқу барысында таныс және кәсіби бағыттылығына сәйкес мазмұнға құрастырылуы тиіс.

2. Информатика бойынша тапсырма қызметтік валидті, яғни ол білімді тексеруі қажет.

3. Информатика бойынша тапсырма объективті болуы тиіс, сондай-ақ тапсырма тапсырма авторы, мұғаліммен ғана емес, оқушылармен орындалуы мүмкін. Тапсырмада субъективті пікірлер немесе автордың түсінуі бейнеленбеуі тиіс.

4. Информатика сабағында тапсырма мен жауаптың бірлігі. Оқушыларға жауапты қандай формада беру қажеттілігін көрсету керек.

5. Тапсырманың ерекшелігі, бұл тапсырманы орындау жалпы эрудицияны, әрбір тапсырма оқушының кәсіби бағыттылығына қызығушылығына бағдарлану ғана емес, аталған тақырып бойынша ерекше білім, білік, дағдыны талап етеді.

6. Тапсырма саралаушы қабілетті меңгеруі тиіс, яғни білімді оқушылар тапсырманы орындайды, ал білмейтіндер – орындай алмайды.

7. Информатика бойынша тапсырмалар бір немесе бірнеше топтарға біріктіріледі. Тапсырмаларды топқа іріктеуге келесідей талаптар қойылады:

1) *Репрезентативтілігі*. Шектелген іріктеу білімді тексеру жүзеге асырылатын пәннің немесе пәннің бір тарауын толықтай жеткілікті қамтиды.

2) *Бірыңғайлығы*. Әрбір оқушыға мазмұны мен қиындығы жағынан бірдей, тек қана мамандықтағы бағыты бойынша ерекшеленетін тапсырмалар беріледі.

3) *Рандомизация*. Екі оқушыға (немесе бір және сол оқушыға білімді қайта тексеру барысында) сол тапсырмалар жиыны берілмейді.

Бірыңғайлық пен рандомизация талаптары тапсырмаға қойылатын жүйемен қамтамасыз етілуі тиіс. Шынында, бірыңғайлық талаптарын қамтамасыз ету үшін мұғалім оларды жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына тәуелді бірыңғай жиынтыққа біріктіруі тиіс.

Қорыта келе, жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына тәуелді сараланған тапсырмалар жүйесі арнайы талаптарға жауап беруі тиіс, сондай-ақ ол информатика пәні бойынша материалды ғана жақсы меңгеруді қамтамасыз ететін, сонымен қатар өмірмен байланыса бар практикалық маңызды болуы қажет. Егер мұндай тапсырмалар мен есептер жүйесін сауатты іріктеп алса, онда оқу үдерісі және оқушылардың информатика пәні бойынша алынған білімдерінің сапасы артады. Аталған тапсырмалар жүйесін оқулықта берілген тапсырмалар мен есептер жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығына тәуелді тапсырмалар болмағандықтан, информатика пәні бойынша мұғалімдер жасауы тиіс.

МРНТИ 14.29.01

А.М. Сивинский¹

*¹докторант, магистр технических наук
г. Петропавловск Казахстан*

К.К. Куламбаева²

*²доктор педагогических наук, доцент, Кокшетауский университет имени Абая Мырзахметова
г. Кокшетау Казахстан*

ИНТЕГРАТИВНЫЙ ПОДХОД К ОБУЧЕНИЮ ИНФОРМАТИКЕ ШКОЛЬНИКОВ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА

Аннотация

В статье описываются особенности и преимущества проведения интегрированных уроков информатики в школе для детей с нарушениями слуха. В связи с тем, что учебный процесс слабослышащих школьников проходит по специальным учебным программам только до 5 класса, затем они обучаются по общеобразовательным программам (неслышащие – начиная с 8 класса), анализируется значимость и перспективность интегративного подхода к обучению в специальной (коррекционной) школе.

Приводятся примеры установления межпредметных связей с различными учебными дисциплинами из личной практики докторанта, обосновывается их методологическая значимость.

Обоснован процесс интеграции уроков информатики с другими учебными дисциплинами, сочетающий в себе и практическую направленность, и новые технологии, и установление межпредметных связей. Аргументировано обоснован данный подход, как интересное и перспективное направление педагогической деятельности в специальной школе.

Ключевые слова: информатика, интеграция, информационные технологии, нарушения слуха, образование, математика, межпредметность.

А.М. Сивинский¹

*¹докторант, техника ғылымдарының магистрі
Петропавл қ. Казахстан*

К.К. Куламбаева²

*²п. ғ. д., доцент, Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университеті
Көкшетау қ. Казахстан*

ЕСТУ КЕМІСТІГІ БАР ОҚУШЫЛАРҒА ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУДА ИНТЕГРАТИВТІК ТӘСІЛДІ ҚОЛДАНУ

Андатпа

Баспада естукемістігі бар балаларға информатика пәнінен біріктірген сабақ берудің ерекшелігі мен тиімділігі жөнінде жазылған. Саңырау балаларды оқыту жүйесі тек 5-ші сыныпқа дейін арнайы ақыту бағдарламалары арқылы, одан жоғары сыныптарда жалпы білім беру бағдарламалары арқылы (естімейтін оқушыларға 8-ші сыныптан бастап) жүзеге асуға байланысты, арнайы (түзету) мектептерде біріктірген сабақтардың өзектілігі мен негізгі ойлары сипатталған.

Докторанттың жеке жұмыс тәжірибесінен алынған пәнаралық байланыстың мысалдары келтірілген. Осындай жұмыстардың әдістемелік тиімділігі анық көрсетілген.

Информатика сабақтарында біріктіру әдісін қолдануда, басқа да пәндермен байланыста болудағы тәжірибелік бағыты, жаңа технологияларды қолдану, пәнаралық байланысы тиімді жолдары айтылған. Берілген әдісті арнайы мектептерде қолдану-педагогикалық тәжірибенің қызықты да тиімді екені негізге алынған.

Түйін сөздер: информатика, интеграция, ақпараттық технология, есту қабілетінің бұзылуы, білім, математика, пәнаралық.

Sivinskiy A.M.¹

*¹doctoral student, Master of technical sciences
Petrovskiy Kazakhstan*

Kulambayeva K.K.²

*²Doctor of pedagogical sciences, docent, Abay Myrzakhmetov Kokshetau University,
Kokshetau Kazakhstan*

INTEGRATIVE APPROACH TO TEACHING INFORMATICS TO HEARING-IMPAIRED STUDENTS

Abstract

The article describes the specifics and advantages of conducting integrated informatics classes at a school for hearing-impaired children. Since the learning process of hard of hearing students passes through special curricula only up to 5th grade, then they are enrolled in general education programs (deaf children – from 8th grade), the significance and prospects of the integrative approach to teaching at a special (remedial) school are analyzed.

Examples of establishing interdisciplinary relationships with various academic disciplines from the personal practice of the doctoral student are given and their methodological significance are substantiated.

The process of integrating computer science lessons with other academic disciplines, combining practical orientation, new technologies, and the establishment of interdisciplinary connections, is substantiated. It is argued that this approach is justified as an interesting and promising area of pedagogical activity in a special school.

Key words: informatics, integration, information technologies, hearing disabilities, education, mathematics, interdisciplinarity.

Развитие национальной системы образования Республики Казахстан – это одно из приоритетных направлений политики нашего государства, так как оно напрямую определяет экономический, научный и культурный потенциал страны, ее благосостояние и конкурентоспособность.

Назарбаев Н.А. отмечал: «Практически все успешные современные государства, активно интегрированные в систему мирохозяйственных связей, сделали ставку на «умную экономику» [1]. А для ее создания следует, прежде всего, развивать свой собственный человеческий капитал». В соответствии с этим модернизация отечественной образовательной системы ставит перед собой следующие задачи: соответствие международным стандартам, развитие интеллектуального и творческого потенциала, применение современных методов и технологий.

Образовательные стандарты в нашей стране предъявляют высокие требования к обучению детей с нарушениями слуха. Учебный процесс слабослышащих школьников проходит по специальным учебным программам только до 5 класса, затем они обучаются по общеобразовательным программам (неслышащие – начиная с 8 класса).

Таким образом, они должны, наравне со слышащими сверстниками, стать активными, думающими людьми, способными рационально и творчески подходить к решению профессиональных задач, чтобы в дальнейшем быть высококлассными специалистами, отвечающими современным требованиям в условиях глобальной экономики. Это требует от специальной (коррекционной) школы использования новых форм, методов, средств и технологий обучения детей с нарушенной слуховой функцией, чтобы обеспечить выполнение поставленных задач.

В таком случае интеграция уроков информатики с другими учебными дисциплинами, сочетающая в себе и практическую направленность, и новые технологии, и установление межпредметных связей, представляет собой интересное и перспективное направление педагогической деятельности в специальной школе.

Анализ специализированной педагогической литературы таких авторов как: Полат Е.С. и другие [2], Гуслова М.Н. [3], Власова Т.И. и Костейчук О.В. [4] показывает, что на сегодняшний день особенно значимы такие педагогические технологии, которые развивают личностную и социальную компетентность каждого учащегося, направлены на самореализацию, а не простое усвоение необходимых знаний и навыков.

Чтобы заинтересовать, мотивировать детей к обучению, необходимо показать им, как они могут использовать изучаемый материал в повседневной жизни (а затем - и в профессиональной сфере) либо на различных уроках. Для этого и используется интеграция учебных дисциплин, что особенно актуально в

школе для детей с нарушениями слуха, так как в данном случае без практического применения получение новых знаний становится неэффективным (в силу психофизических особенностей обучающихся) [2; 3; 4, 156-158].

Межпредметность в психодидактике, как один из методологических подходов к обучению (по Крутскому А.Н.) [5, 32], позволяет сформировать в сознании ребенка с нарушенной слуховой функцией более целостную научную картину мира, развить понятийный аппарат.

Суслова О. И. [6] отмечает перспективность междисциплинарной интеграции содержания образования в специальной школе, так как это позволяет учащимся проявлять самостоятельность в постановке учебных целей, продумывать и выбирать способы их достижения, оценивать уровень своих знаний, проводить рефлексию.

На наш взгляд, в применении интегративного подхода информатика имеет ряд преимуществ перед другими учебными предметами, так как позволяет довольно легко установить взаимосвязи фактически со всеми из них.

Например, при изучении темы «Электронные вычислительные таблицы» можно решать алгебраические задачи, строить графики функций, моделировать физические процессы на компьютере. В рамках раздела «Поиск информации» возможно, проводить изучение истории Казахстана с применением цифровых образовательных ресурсов. Трехмерное моделирование при определенном навыке может демонстрировать географические объекты, а векторная графика - аксиомы планиметрии. Химические задачи решаются при помощи интерактивных лабораторий, а изучению иностранных языков способствует программирование. Список потенциальных возможностей проведения интегрированных уроков ограничивается лишь педагогическим мастерством учителя.

По мнению педагогов и психологов, изучающих тенденции современного образования (Шереги Ф.Э., Харчева В.Г., Сериков В.В., Петрова Г.И., Кумбс Ф.Г.) [7], степень совокупного развития познавательной сферы на интегрированных уроках значительно выше, чем при изучении различных учебных предметов по отдельности. При обучении неслышащих и слабослышащих детей это особенно важно, так как открывает перспективы одновременного использования получаемой информации, как в практической, так и прикладной области, что, несомненно, повышает уровень усвоения материала. Компьютерные технологии на уроках информатики позволяют подбирать задания и упражнения, выполнение которых требует от ребенка актуализации знаний из других предметных областей. Комплексная, последовательная работа в этом направлении создает условия для повышения успешности обучения сразу по нескольким дисциплинам, однако это требует от учителя высокой профессиональной подготовки и непрерывного взаимодействия с другими педагогами.

Рассмотрим основные этапы применения интегративного подхода на уроках информатики, которые, на наш взгляд, наиболее оптимально реализуют образовательный и коррекционный компонент в школе для неслышащих и слабослышащих детей.

Первый этап - предварительный, на котором осуществляется планирование (в рамках полугодия, четверти, раздела либо серии последовательных уроков) с учетом наличия сквозных тем и возможностей использования материалов из смежных учебных дисциплин. Определяется используемое программное обеспечение, дифференцированный материал для обобщения и закрепления знаний, чтобы избежать его дублирования на разных уроках.

Второй этап - подготовительный, предполагающий установление взаимосвязей между информатикой и другой выбранной учебной дисциплиной с использованием метапредметных заданий (решение задачи осуществляется на уровне метапонятий, например, «информация», «время», «модель»). Далее создание межпредметных проблемных ситуаций (учитель ставит ученика в такие условия, при которых он осознает, что ему необходимы знания и навыки, получаемые в других предметных областях, мотивируется на их изучение).

Следующий этап - обобщающий, непосредственно включающий в себя интегрированные уроки информатики, на которых дети при помощи программно-аппаратного обеспечения, освоенного ими на предыдущих занятиях, решают межпредметные задачи, которые были отработаны на подготовительном этапе по соответствующей учебной дисциплине. И в заключении проводится контроль знаний отдельно по каждому предмету, оценивается влияние интегративного подхода на усвоение материала и успеваемость.

В качестве преимущества такого подхода к интеграции уроков информатики с другими дисциплинами можно отметить формирующиеся у учащихся с нарушениями слуха межпредметные компетенции.

В педагогической литературе автором Алексеевым М.В. [8, 3-18] выделяются следующие: информационно-логические умения и навыки, характерные для всех учебных дисциплин; самостоятельное использование компьютерных средств обучения; потребность в расширении кругозора; навыки исследовательской работы; сотрудничество, управление и взаимодействие; целеполагание, рефлексия, самоконтроль и взаимокоррекция. Данные компетенции, сформированные в ходе освоения нескольких заранее определенных учебных предметов, находят отражение и на других уроках, в реальных жизненных ситуациях.

Трайнев И.В. [9](вопросы конструктивной педагогики), отмечал, что для современной системы образования все еще характерна разобщенность учебных дисциплин.

Недостаточное развитие метапредметных связей ведет к фрагментарному развитию мировоззрения учащегося, что особенно критично для школьников с нарушениями слуха, особенности, развития которых требуют комплексного подхода к обучению. Значительную роль в преодолении данной разобщенности играет интегрированное обучение. На примере математики и информатики это означает визуальное представление абстрактных понятий, развитие аналитического и словесно-логического мышления с использованием информационных технологий и их применение в практических задачах, реализуемых компьютерными средствами.

В качестве примера рассмотрим интегрированные уроки математики и информатики. На уроке по теме «Построение графиков тригонометрических функций» учащимся предлагается исследовать тригонометрическую функцию, занести данные в электронную таблицу и построить график, используя возможности табличного редактора. С одной стороны, такой подход позволяет существенно ускорить расчеты за счет компьютерной автоматизации, с другой - предоставить возможность для рассмотрения более сложных примеров [10].

Еще один пример - интегрированный урок по математике и информатике «Табулирование функций. Графика в PascalABC». Требуется составить программу построения графиков по заданным параметрам (уравнение, область определения, область значений). При этом для решения данной задачи требуется владение математическим аппаратом по соответствующей теме и умение работы в среде программирования. В ходе урока задание выполняется сначала письменно в тетради, а после взаимопроверки происходит его программная реализация.

Интересным и продуктивным, как показывает практика, является интегрированный урок математики и информатики «Координатная плоскость. Исполнитель алгоритмов Робот». На уроке отрабатываются навыки работы с координатной плоскостью, координатами точек. Одновременно закрепляются знания учащихся по теме «Основы алгоритмизации». Изначально детям предлагаются координаты секторов (точек) на плоскости, по этим координатам они строят лабиринт для исполнителя Робот и записывают алгоритм, по которому Робот должен выполнить поставленное перед ним задание. Таким образом, учащиеся применяют знания, полученные ими на уроках математики, для составления компьютерной программы.

Еще один пример – урок математики и информатики по теме «Построение геометрических узоров в компьютерной среде «КуМир». Он проводится с целью актуализации у учащихся знаний по теме «Правильные многоугольники», навыков составления алгоритмов в системе «КуМир», при этом у детей с нарушениями слуха удается сформировать системные знания по предметам, закрепить понятия: угол, правильный многоугольник, алгоритм, цикл, программа; развивать системное мышление, навыки нахождения углов правильных многоугольников и составления алгоритма по построению их на компьютере; воспитывать информационную культуру учащихся, формировать умение находить связь между учебными предметами; развивать фонематический слух и работать над формированием произношения, развивать связную речь, расширять словарный запас учащихся [10].

Отметим тот факт, что задания на интегрированных уроках выполняются неслышащими и слабослышащими учениками с большим интересом. Низкая мотивация к обучению, характерная для детей с нарушениями слуха, на таких уроках сменяется заинтересованностью. Наглядность и самостоятельность в выборе способа решения поставленной задачи существенно повышают эффективность обучения, развивают у школьников умения находить преимущества и недостатки различных источников информации, создавать и использовать соответствующие модели и процедуры в учебной деятельности.

Сторонник интегративного подхода к информационной подготовке Орлова В.Н. [11] считает, что для поддержания интереса учащихся к предметам информатики и математики следует использовать следующие методы:

- активное вовлечение метапредметных понятий и образов в учебный процесс;
- решение комплексных задач, требующих освоения знаний из различных дисциплин;
- использование исследовательского метода обучения,
- организация самостоятельной работы учащихся под контролем преподавателя.

Помимо описанных наивысше перспектив(интеграции уроков информатики с другими учебными дисциплинами в школе для детей с нарушениями слуха):

- повышение мотивации к обучению,
- интенсификация учебно-воспитательного процесса,
- углубление представлений об изучаемом предмете,
- систематизация знаний, формирование исследовательских навыков,
- развитие словарного запаса,
- расширение возможностей для коррекционной работы, можно выделить еще и способствование росту педагогического мастерства учителя, так как проведение таких уроков требует серьезной методической работы, тщательной подготовки к проведению занятий, модерации работы педагогов, ведущих смежные дисциплины.

Итак, методологическая значимость интеграции информатики в специальной школе, определена тем, что она позволяет организовать эффективное изучение учебного материала и сформировать у учащихся представление о его практическом применении.

В современных условиях, когда от ученика требуется умение работать с информацией в различных видах и формах, сравнивать, анализировать, синтезировать и реализовывать на практике, интегрированные уроки информатики позволяют добиться выполнения этих требований с высокой результативностью. При этом существенно возрастают возможности по формированию целостного мировоззрения у школьников с нарушенной слуховой функцией, подготовить их к дальнейшей социальной и профессиональной жизни.

Список использованной литературы:

1 *Послание Президента Республики Казахстан Н. А. Назарбаева народу Казахстана «Новый Казахстан в новом мире», - Астана: Акорда, 2007.* http://www.akorda.kz/rw/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nazarbaeva-narodu-kazahstana-28-fevralya-2007-g

2 *Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева, А.Е. Петров; под ред. Е.С. Полат. - 4-е изд., стер. - М.: Издательский центр «Академия», 2009. - 272 с.* http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/newpiitvso.pdf

3 *Гуслова М.Н. Инновационные педагогические технологии: учеб. пособие для студ. учреждений сред. проф. образования / 4-е изд., испр. - М.: «Академия», 2013. - 288 с.* http://www.academia-moscow.ru/ftp_share/books/fragments/fragment_22089.pdf

4 *Власова Т.И., Костейчук О.В. Опыт-экспериментальная работа образовательного учреждения как эффективная форма повышения профессионального уровня педагогических кадров // Сб. мат-лов IX междунар. науч.-практ. конф. кафедры педагогики и андрагогики АППО. - СПб.: Лема, 2011. - 246 с. - С. 156-158.*

5 *Крутский А.Н. Психодидактика в содержании профессиональной подготовки будущего учителя: диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук: Теория и методика профессионального образования 13.00.08 - Барнаул: Алтайский государственный университет, 2000. - 372 с. - С.32.*

6 *Основы психологии детей с нарушениями слуха: Учебное пособие / Сост. О.И. Сулова. – Саратов: Наука, 2013. - 92 с.* http://elibrary.sgu.ru/uch_lit/791.pdf

7 *Белгородский В.С. Модернизация управления системой высшего профессионального образования в Российской Федерации: теоретико-прикладной анализ. дис. на соискание ученой степени доктора социологических наук: Специальность: 22.00.08 - Социология управления - М.: РАН: Институт социально-политических исследований, 2007 - 493 с.*

8 *Алексеев М.В. Ключевые компетенции в педагогической литературе // профессиональный журнал «Педагогические технологии» № 3. - М.: Народное образование, 2006. - С. 3- 18.*

9 *Трайнев И.В. Конструктивная педагогика: Учебное пособие. - М.: Сфера, 2004. - 320 с.*

10 Самарский А.А., Михайлов А.П. Математическое моделирование: Идеи. Методы. Пример: монография. - М.: Логос, 2005.- 440 с.

11 Орлова В.Н. Интегративный подход к информационной подготовке студентов колледжа: дис. на соискание ученой степени кандидата педагогических наук: Теория и методика обучения и воспитания (по областям) 13.00.02 Нижний Новгород: Волжский государственный инженерно-педагогический университет, 2006 - 178 с.

ӘОЖ 37.013.32
МРНТИ 14.07.03

Насирова Диана Махмутқызы¹, Мырзабек Алмат Серікулы²

¹PhD доктор, Абай атындағы ҚазҰПУ-нің аға оқытушысы

*²Абай атындағы ҚазҰПУ-нің 2-курс магистранты,
Алматы қ., Қазақстан*

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ – ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚҰРАЛ

Аңдатпа

Мақалада заманауи білім берудің өзекті мәселесіне - қашықтықтан оқытуға арналған. Мақаланың негізгі мақсаты – қашықтықтан оқытудың жаңа түрі ретінде негіздеу. Мақалада қашықтықтан оқытудың мақсаты, маңызы, ерекшелігі және дамуының негізгі бағыттары келтірілген, дәстүрлі оқытудан айырмашылықтары көрсетілген. Сонымен қатар артықшылықтары мен кемшіліктері салыстырылды, классификациялары мен оған қойылатын талаптар көрсетілді. Қашықтықтан оқытуға деген сенім деңгейін анықтайтын сауалнама нәтижелері берілді. Қазақстанның оны қолданудағы тәжірибесі көрсетілді. Қашықтықтан оқыту оқытудың дербес түрі ретінде қарастырыла алатыны туралы қорытынды жасалды.

Түйін сөздер: қашықтықтан оқыту, технология, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, білім алу, оқытушы, оқушы.

Насирова Диана Махматовна¹, Мырзабек Алмат Серікулы²

¹PhD, старший преподаватель КазНПУ им. Абая,

*²Магистрант второго курса КазНПУ им. Абая,
г. Алматы, Казахстан*

ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК СОВРЕМЕННЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ИНСТРУМЕНТ

Аннотация

Данная статья посвящена дистанционному обучению. Задача статьи - представить дистанционное обучение как современную форму обучения, которая стала возможной благодаря нынешнему развитию информационно-коммуникационных технологий. В статье представлены цель, значимость и особенности дистанционного обучения, показаны отличия дистанционного обучения от традиционного, и приведены основные направления его развития. Также приведены сравнения его достоинств и недостатков, представлены основные классификации и требования к нему. Даны результаты опроса, выявляющего степень доверия к дистанционному обучению. В заключении статьи сделан вывод, что дистанционное обучение может рассматриваться как самостоятельная и независимая форма обучения.

Ключевые слова: дистанционное обучение, технология, информационно-коммуникационные технологии, образование, преподаватель, обучающийся.

¹PhD, Senior lecturer at KazNPU named after Abai

²2nd year Master student at KazNPU named after Abai, Almaty, Kazakhstan

DISTANCE LEARNING AS A MODERN PEDAGOGICAL TOOL

Abstract

The article is devoted to the actual problem of modern education - distance learning. The main objective of the article is to justify distance learning as a new form of education. The article presents the purpose, importance and features of distance learning, the main directions of its development, the differences of distance learning from the traditional. Also, comparisons of its advantages and disadvantages are given, the main classifications and requirements to it are presented. Moreover, there are the results of a survey that reveals the degree of trust in distance learning. It is concluded that distance learning can be considered as an independent form of education.

Keywords: distance learning, technology, information and communication technologies, education, teacher, student.

Қазіргі таңда Интернет күнделікті өміріміздің ауқымды бөлігіне айналып барады. Интернеттің беретін артықшылықтары адам өмірін жеңілдетіп, көппайда әкелетіні сөзсіз. Қазірдің өзінде оқушылар оны күнделікті өмірінде және білім алуында кеңінен пайдалануда. Осыған байланысты оқыту жүйесінде интернет-технологияларды пайдалану осы заманның басты талабы болып табылады. Ал қашықтықтан оқыту – сол интернет-технологияларды қолдану арқылы оқытудың негізгі бір түрі.

Қашықтықтан оқыту дегеніміз не? Педагогикалық әдебиетте «қашықтықтан оқыту» термині ретінде «ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды қолдану арқылы оқытушы мен оқушының арасында қандай да қашықтықта жанама байланыс түрінде білім беру технологиясы» көрсетілген [1].

Қашықтықтан оқыту не үшін керек? Оның мақсаты неде? Қашықтықтан оқытудың негізгі мақсаты – келесі жағдайлар орын алған кезде өзінің жергілікті тұратын жерінде оқу бағдарламасы бойынша оқушының білім алуына мүмкіндік беру:

- физикалық мүмкіндігі шектеулі оқушылар жағдайында;

- денсаулығына байланысты ауырып үйде отырған кезде;

- жергілікті білім беру сапасы төмен болса немесе сол аймақта білікті мамандардың тапшылығы кезінде;

- әлемнің кез келген университетінен, колледжінен, курстарынан білім алуға ынтасы болған кезде.

Қашықтықтан оқыту кезінде оқушы мен оқытушы негізінен ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану арқылы бір-бірімен байланысады. Компьютер мен интернет желісі кеңінен қолданылады.

Интернет арқылы қашықтықтан оқығанды оқушы өзіне оқуға ыңғайлы уақытты таңдай алады; өзі үшін оптималды «жылдамдықпен» оқи алады; оқу материалының өзін керекті бөлімдеріне ғана назар аудара алады; керек ақпаратты тезірек таба алады.

Социолог ғалым Ф.У. Тейлордың [2] ұсынысы бойынша қашықтықтан оқытуды даму сатысы бойынша бес түрге классификациялауға болады:

1) дәстүрлі сырттай білім алу;

2) оқу материалдарын тарату үшін бірбағыттық (кері байланыссыз) құралдарды пайдалану: компьютерде терілген ақпараттық материалдар, тікелей эфир немесе ақпарат тасымалдағыштардағы жазбалар;

3) аудио-видео конференц байланыстарды қолдану арқылы екіжақты, синхронды қашықтықтан оқыту;

4) интерактивті мультимедиамен байланыстыру арқылы онлайн режимде асинхронды оқыту;

5) интеллектуалды-икемді оқыту: оқушыларды асинхронды онлайн-оқыту мен интерактивті мультимедиа ны жоғары дәрежеде қолдануды автоматтандыру және басқару.

Соңғы уақытта Интернет арқылы қашықтықтан оқып, диплом алу жолы өте кең таралып келеді. Қашықтықтан оқытудың осындай технологиясына деген сенім деңгейінің өсуін және кең таралуының себептерін анықтау үшін пилоттық әлеуметтік сауалнама жүргізілген болатын. Оған 17-30 жас аралығындағы 147 адам қатысты [3].

Сауалнаманың нәтижесі бойынша сауалнамаға қатысқандардың 16%-ы бейнесабақтар мен онлайн-лекцияларды қарайтыны, 21%-ы білім беру интернет-порталдарын үнемі пайдаланатыны, 10%-ы оқытатын компьютерлік бағдарламаларды көшіріп алатындығы, ал қалған 41%-ы білім көзіретінде интернет-технологияларды пайдаланбайтыны анықталды.

Оқу үшін компьютер мен интернетті пайдалану мақсаты туралы сұраққа «жеке даму үшін және өз бетіммен білім алу үшін» деген жауап көп болып шықты (59%); интернет-ресурстарын «қосымша білім алу үшін» деп сұралғандардың 25%-ы, ал «жоғары білім алуға көмекшіретінде» деген жауапты 16%-ы берді.

Респонденттердің белгілі бір білім беру ресурсын таңдауы келесі критерийлерге байланысты болды: материалдың мазмұны (26%), жаттықтырушының немесе оқытушының беделі (20%), білім алғаны жайлы құжатты алу мүмкіндігі, сондай-ақ тегін немесе шағын төлеммен білім алу мүмкіндігі (29%).

Сауалнама нәтижесінде қашықтықтан білім алу–білім алудың қосымша көзіретінде кенінен қолданылатыны анықталды. Білім алудың осындай түрін таңдау оның қол жетімділігінің, пайдалану қолайлылығының арқасында болып отыр.

Қашықтықтан оқудың артықшылықтары неде? [4].

1) Технологиялылығы – жаңа технологиялар оқу материалдарын жарқын, стильді, әрі динамикалық етуге, әрі оқу процесін оқушының оқу жүйесімен белсенді қарым-қатынаста болатындай құрастыруға мүмкіндік береді.

2) Оқудың қолжетімдігі – үйден шықпай-ақ оқу мүмкіндігі және оқу төлемінің дәстүрлі оқудан төмендігі. Басқа қалалардағы, мемлекеттердегі курстарды (интернет арқылы) өзіне ыңғайлы уақытта, әрі төмен бағада оқу мүмкіндігі.

3) Еркіндік және икемділік – оқу курстарының сан алуан түрлері мен оларды таңдаудың жаңа мүмкіндіктері пайда болып жатыр. Осыған байланысты мұғалімдердің оқу мүмкіндігі артуда.

4) Қашықтықтан оқыту жүйесінің индивидуалдығы. Қашықтықтан оқыту әр оқушыға индивидуалды түрде оқуына жағдай жасайды, икемді болып келеді. Оқушы оқу барысын және жылдамдығын өзінше бақытайды, өтіп кеткен тақырыптарға бірнеше рет қайтара алады, өзі білетін кей бөлімдерді тастап кетсе де болады. Мұндай оқу жүйесі оқушының өз бетімен оқуына септігін тигізеді және өз бетімен білім алу әдетін қалыптастырады;

5) Бағалаудың субъективті факторы алып тасталынады. Бағалау кезінде мұғалімнің оқушыға деген субъективті қарым-қатынасы, оқушының басқа пәндер бойынша оқу үлгеріміне әсер етпейді.

Алайда, қашықтықтан оқудың кемшіліктері де бар [5]:

1) Оқушы мен оқытушы арасындағы тікелей көзбе-көз байланыстың жоқтығы. Егер, оқушының жанында оны эмоционалды қолдап, көмектесіп, жігерлендеріп, түзетіп отыратын мұғалім болмаса, бұл, әрине, оқу процесі үшін кемшілік;

2) Компьютер мен интернетке мұқтаждық. Оқуға ниеттенген оқушылардың барлығында дерлік компьютер немесе интернетке қосылу мүмкіндігі жоқ. Сонымен бірге, қашықтықтан оқыту құралдарын қолдана алу үшін оқушының техникалық дайындығы жеткілікті болуы керек;

3) Қашықтықтан оқу үшін оқушыда мықты өзіндік тәртіп болуы керек. Оқудың жемісті болуы оқушының естіярылығына және өзін-өзі бағындыра білуіне тікелей байланысты.

Айта кету керек, сандық технологиялар дәстүрлі білім беру формаларына қайшы келмейді. Керісінше, оны толықтырады, сапалы өзгертеді, инновациялық тәсілдерді дамытудың және қалыптастырудың жаңа векторын береді [3].

Жалпы, қашықтықтан оқыту технологияларын қолдану оқыту мүмкіндігін көптеген критерийлер бойынша кеңейтуге мүмкіндік береді [3]:

-әр түрлі бағдардағы, мамандану мен бағыттардағы білім алушыларға оқытуды бір мезгілде ұйымдастыру мүмкін болады;

-бірыңғай ақпараттық кеңістік қалыптасады;

-жұмыс істейтін студенттерге жұмыстарынан қол үзбей өз оқуларын оқи беру мүмкіндігі пайда болады;

-материалдық ресурстарға – үй-жайды жалғауға, электр қуатына, оқытушының сағаттарын төлеуге жұмсалатын шығындар азаяды.

Қазіргі заманғы оқыту құралдарын таңдауда өте мұқият болу қажет, өйткені бұл оқытушылық қызметтің маңызды бөлігі. Сондықтан қолданатын оқыту технологиясының мүмкіндіктерін негізді және шығармашылықпен бағалап, оның күшті және әлсіз жақтары мен оны қай жерде қолдану керектігін жақсы білу қажет. Осыған байланысты қашықтықтан оқыту технологияларын қолдануға негізделген оқу курстары келесі талаптарға сай құрастырылуы керек [6]:

-оқу процесінің центрінде оқушының өзінің жеке танымдық жұмысының болуы;
-оқушының өз бетімен білім алуының пассивті болмауы;
-заманауи педагогикалық технологиялардың қолданылуы – жобалар әдісі, зерттеу, проблемалық әдістер, т.б.;

-оқушының танымдық және шығармашылық жұмысы кезінде оқытушымен, әрі басқа оқушылармен активті байланыстың, ынтымақтастықтың болуы;

-оқушыны бақылау-бағалау процесінің жүйелі болуы.

Қашықтықтан оқытуды дамытудың басты проблемасы – байланыстың телекоммуникациялық ортасына жауап беретіндей оқытудың жаңа әдістері мен технологияларын жасау болып табылады. Мұндай ортада оқушылар тек пассивті ақпарат тұтынушылар ғана болып табылмайды, оқу барысында олар оқудың пәндік мазмұны жайлы өз түсініктерін қалыптастырады. Осы орайда оқытудың бұрынғы моделінің орнына келесі ережелерге негізделген жаңа модель келуі тиіс: оқу технологиясы центрінде – оқушы (мұғалім емес); технологияның мәні – оқушының өз бетінше оқу қабілетін дамыту; сонымен қатар оқушылардың оқуда белсендірөл атқаруы [6].

Алайда, интернет-оқыту немесе қашықтықтан оқыту – бұл алыс перспектива емес, бұл қазіргі заманның жағдайы. Қазақстанның білім беру жүйесінде қашықтықтан оқытудың технологиясы интернет-технологиялардың дамуына байланысты жетілдіріліп, барынша интерактивтілікті қамтамасыз етуді көздейтін болады. Оқытушымен шынайы қарым-қатынасты еліктеуге қол жеткен кезде ғана қашықтықтан оқыту толыққанды болатыны сөзсіз.

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 11- бабында Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің біріретінде «оқытудың жаңа технологияларын, оның ішінде кәсіптік білім беру бағдарламаларының қоғам мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын қажеттеріне тез бейімделуіне ықпал ететін кредиттік, қашықтан оқыту, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу және тиімді пайдалану» деп атап көрсетілген.

Қазақстанда қашықтықтан оқытуды ұйымдастырудың 3 түрлі формасы бар: онлайн (синхрондық), оффлайн (асинхрондық), және кең таралған үшінші түрі – вебинар [7].

-*Онлайн режимдегі оқыту* дегеніміз – интернет ресурстарының көмегімен ағымдағы уақытта белгілі бір қашықтықта мұғалім экранын көру арқылы оқытуды ұйымдастыру формасы.

-*Оффлайн режимдегі оқыту* дегеніміз – интернет ресурстарының көмегімен (электрондық пошта) мұғалім мен оқушы арасындағы ақпарат алмасуды қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін оқытудың формасы.

-*Вебинар* дегеніміз – интернет желілерінің көмегімен семинарлар мен тренингтер өткізу формасы.

Қашықтықтан оқыту мектептерде республика, облыс, қала және мектеп кеңістігінде кең қолданыс табуда. Мектеп көлемінде айтатын болсақ, «Интернет күнделікті» алуға болады. Бұл инновациялық әдіс арқылы ата-аналар балаларының білім үлгірін, ал оқушылар үй жұмысын уақытында біліп отырады. Мұндай әдіс арқылы мектеппен ата-аналар қауымы арасындағы байланыстың одан сайын нығаюына үлкен септігін тигізеді. Оқытылатын пәндерден қашықтық олимпиадалар «Қазақстандық интернет олимпиадалар» («КИО») өткізіліп отырады. Тапсырмалары қызықты, сан алуан және олимпиаданың ең тиімді жері – оқушылар өздерінің білім деңгейлерінің көрсеткішін бірден білулері болып табылады [7].

Оқушыларға арналған олимпиадалардан басқа, мұғалімдерге арналған онлайн жүйесінде өтетін сан алуан семинарлар, конференциялар, сабақтар ұйымдастырылады. Қарқынды түрде қолданыс тауып жүрген шара – республика, облыс көлемінде ата-аналар қауымына арналған жиналыстар [7].

Оқу процесін сапалы ұйымдастырудың келесі түрі – «E-learning». E-Learning – бұл оқу үрдісін ұйымдастырудағы халықаралық стандарттар мен принциптерін қолдайтын, барлық заманауи талаптарға сәйкес келетін, электронды және қашықтықтан оқыту. Қазіргі таңда E-learning электронды білім беру Қазақстанның және басқа да көпелдердің білім жүйесіне қарқынды енгізіліп отырған оқытудың озық формаларының бірі болып келе жатыр [7].

Қашықтықтан оқыту курстарын одан әрі жетілдіруді келесі факторлармен байланыстыруға болады: мультимедиялық – дыбысталған бейне және слайд-фильмдер, анимация, графика; толыққанды интерактивтілік; ағынды аудио мен видеоны пайдалану; бақылау және тест тапсырмаларының көптүрлілігі; оқу материалының үлкен көлемі және олардың мультимедия арқылы оқушыға оңай сіңірілуі.

Осылайша, қашықтықтан оқыту тиімділік, икемділік, модульдік және параллельдік сияқты артықшылықтарға ие болатын, қазіргі өмірдің талаптарына жауап береді. Осыған байланысты қашықтықтан оқытуға деген қызығушылық тек жоғары білім саласында ғана емес, оның басқа да формаларында артып отыр. Қашықтықтан оқытудың адамның өмір бойы өз бетінше оқып, дамуына мүмкіндік жасайтындай болашағы жақсы екені білім қоғамдастығына түсінікті. Әрине,

артықшылықтармен қоса мұнда бірқатар жоғарыда көрсетілгендей кемшіліктер де бар. Алайда, дәстүрлі оқыту қандай да бір себептермен қол жетімсіз болған кезден емесе таңдалған оқу бағдарламасы бойынша қашықтықтан оқытудың дәстүрлі оқытудан артықшылығы басым болған жағдайда, қашықтықтан оқытуды өзіндік жеке оқу түрі ретінде толыққанды қарастыруға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Андреев А.А. Введение в дистанционное обучение: учебно-методическое пособие. – Москва: ВУ, 1997. – 210 б.

2. Taylor, J.C. Fifth Generation Distance Education [эл. ресурс]. – 2001. – URL: <http://www.c3l.uni-oldenburg.de/cde/media/readings/taylor01.pdf> (жүзінген күн: 05.10.2018)

3. Толстоухова И.В. Дистанционное обучение как современная педагогическая технология. – Тюмень: Человек и образование, 2016. - №2. – 3 б.

4. Воробьева С.А. Дистанционное обучение: сегодня и завтра. – Тула қ.: Муниципальное образование: инновации и эксперимент, 2012. - №6 – 5 б.

5. Достоинства и недостатки дистанционного обучения [эл. ресурс]. – 2010. – URL: http://obrazovanie-ufa.ru/route/route.php?Vuz/Dostoinstva_i_nedostatki_distsionnogo_obucheniya.html (жүзінген күн: 07.10.2018).

6. Нолат Е.С. Педагогические технологии дистанционного обучения. – Москва: Академия, 2006. – 400 б.

7. Самеков М.Н., Избасаров Е.Х. Оқу үдерісін ұйымдастырудың жаңа формасының бірі – қашықтықтан оқыту технологиясы [эл. ресурс]. – 2016. - URL: <http://zkoipk.kz/2016smart1/2543-conf.html> (жүзінген күн: 04.10.2018).

МРНТИ 14.25.09

Л.А. Смагулова¹, Ә.А. Оразбаева², А.Нұрбекова³

¹п.ғ.к., қауымдастырылған профессор м.а., I. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, Талдықорған қ., Қазақстан

²п.ғ.м., аға оқытушы, I. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, Талдықорған қ., Қазақстан

³магистрант, I. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, Талдықорған қ., Қазақстан

БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕ ЭЛЕКТРОНДЫ СӨЗЖҰМБАҚТАРДЫ ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыратын, өзбетінше білім алуының дамуына және шығармашылығын белсенді етуге мүмкіндік туғызатын оқытудың әдістері мен формаларының ішінде оқу сөзжұмбақтары маңызды болып табылады.

Оқыту үдерісін ұйымдастыруда сөзжұмбақтарды пайдалану тиімді және қызықты болады, олар ой-өрісті кеңейтеді, логикалық ойлау мен есте сақтауды дамытады.

Мақалада электронды сөзжұмбақтар құру кезеңдері және оларды білім беру процесінде пайдалану қарастырылады.

Бұл жұмыста MS Office пакетінің Excel және Power Point программаларының көмегімен электронды сөзжұмбақтар құру кезеңдері көрсетіледі. Себебі, қазіргі кезде пайдаланушылардың көпшілігі бұл программаларды жақсы меңгерген. MS Office пакетін жақсы меңгерген. Көрсетілген алгоритмді қолдана отырып кез келген пән мұғалімі кілттік сөздер мен терминдерді, анықтамаларды, ережелерді қамтитын сұрақтар жинақталған сөзжұмбақ құрастырырып, оны пән бойынша білімді жинақтаудың, жүйелеудің бір тәсілі ретінде пайдалануына болады.

Түйін сөздер: сөзжұмбақ, тест, алгоритм, электрондық кесте, презентация, программалау.

Л.А. Смагулова¹, А.А. Оразбаева², А.Нурбекова³

¹к.п.н., и.о. ассоциированного профессора
Жетысуского государственного университета им. И.Жансугурова,
г. Талдықорган, Казахстан

²м.п.н., старший преподаватель Жетысуского государственного университета им. И. Жансугурова,
г. Талдықорган, Казахстан

³магистрант Жетысуского государственного университета им. И.Жансугурова,
г. Талдықорган, Казахстан

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ КРОССВОРДОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация

Среди методов и форм обучения, которые повышают познавательные интересы обучающихся, развивают их самообразование и активизирует творчество, важным является учебные кроссворды.

Использование кроссвордов в организаций учебного процесса, будет эффективным и интересным, они расширяют кругозор, развивают логическое мышление и память.

В статье рассматриваются этапы создания электронных кроссвордов и использование их в учебном процессе.

В этой работе мы хотим показать этапы создания электронных кроссвордов с помощью программ Excel и PowerPoint пакета MS Office. Так как, на сегодняшней день данными программами хорошо владеют большинство пользователей. Используя предложенный алгоритм учитель –предметник из набора вопросов, состоящих из ключевых слов и терминов, определений, правилсможет создать кроссворд и использовать его в качестве метода накопления знаний по предмету.

Ключевые слова: кроссворд, тест, алгоритм, электронная таблица, презентация, программирование

L.A. Smagulova¹, A.A. Orazbayeva², A.Nurbekova³

¹Cand.Sci. (Pedagogical), Associate Professor, I. Zhansugurov Zhetysu State University
Taldykorgan, Kazakhstan

²Master of Education, Senior lecturer, I.ZhansugurovZhetysu State University,
Taldykorgan, Kazakhstan

³Magister of Education, I. ZhansugurovZhetysu State University,
Taldykorgan, Kazakhstan

USING ELECTRONIC CROSSWORDS IN THE EDUCATION PROCESS

Abstract

Among the methods and forms of education that improve the cognitive interests of students, develop their self-education and activate creativity, educational crosswords have a distinct prominent position.

The use of crosswords in educational organizations is an effective and challenging, they broad horizons and aid in developing logical thinking, memorization ability.

The article discusses the stages of creation electronic crosswords and their usage in the education process.

In this paper, we intent to demonstrate the stages of creating electronic crossword puzzles using Excel and Power Point applications in MS Office. Due to the fact that these programs are well known and used by most users.Using the proposed algorithm, a teacher of a subject from a set of questions consisting of keywords and terms, definitions, rules can create a crossword puzzle and exploit it as a method of accumulating knowledge on the subject.

Keywords: crossword, test, algorithm, spreadsheet, presentation, programming

Оқыту процесінде сөзжұмбақтарды пайдалануға негізделген әдіс өте ұтымды, себебі оның көмегімен сабақты қызықты және еліктететін формада ұйымдастырып, өтілетін материалды жеткізіп және бекітуге болады. Сонымен қатар, нақты бір тақырып бойынша өзбеттерінше сөзжұмбақ құруды тапсыру өте жақсы нұсқа болып табылады. Жалпы, мұндай тәсілді ешқандай шектеулер қоймай әртүрлі пәндерге пайдалануға болады.

Сөзжұмбақтар дидактикалық дайындық ойындары болып табылатын танымдық ойындар типіне жатады. Бұл ойындардың тағайындалу мақсаты білімдер қабылдау және оны бекіту болып табылады.

Сөзжұмбақ (ағылшынның Crossword – сөздер қилысуы) – сөздермен шешілетін әлемдегі ең кең тараған ойын. Сөзжұмбақ– ойын-есеп болып табылады, онда ойынның шарты бойынша бос торлардан тұратын фигура берілген мәндермен қилылатын сөздермен толтырылады [1].

Сөзжұмбақ тарихына тоқталатын болсақ 1868 жылы Англияда Коринум ежелгі римдік елді мекенінің қазба жұмыстарында сөзжұмбақтарға өте ұқсайтын бетінде суреттері бар плита табылған. Табылған зат III-IV ғасырлар бойы сақталған. Осыған ұқсас нәрселер әйгілі Помпейде колонналарда 1936 жылы қазба жұмыстарында табылған. Бұл туынды біздің ғасырымыздың 79-шы жылдарына жатады, және таң қалдыратыны сөзжұмбақ солдан оңға, оңнан солға, жоғарыдан төмен және төменнен жоғары бірдей болып оқылатын болған.

Сөзжұмбақ - өзін-өзі тексерудің өзінше түрі. Сөзжұмбақтардың оқытушы рөлі ойын жағдайында жаңа білімдерді меңгеру үрдісін интенсивтендіреді, ал оның дамытушы және ұйымдастырушылық рөлі оларды шешу барысында оқушыларға өз бетімен оқу құралдарымен және де басқа да әдебиеттермен жұмыс жасауына тура келеді.

Сөзжұмбақтарды шешу оқушыға заттарды белгілі бір нысандары бойынша танып білуге, логикалық байланыстар орнатуға үйретеді.

Өзінің мәнісі бойынша оқытуда сөзжұмбақтарды шешуді пайдалану ашық және жабық формалардағы тестер көмегімен жүргізілетін тестілеуден ешқандай айырмашылығы жоқ. Егер ашық формадағы тест – жауаптар нұсқалары берілмейтін тапсырмалар(сұрақтар) жиынтығы, ал жабық формадағы тестерде сұрақ қойылып, оған жауаптар нұсқалары берілетін болса, онда оларға жауап беруге тура келетін сөзжұмбақтардағы сұрақтардың бар болуы сөзжұмбақтарды ашық формадағы тестерге жақындатады. Ал көмектің болуы (сөздердің қилысындағы әріптер) – жабық формадағы тестке жақын. Бірақ егер тесттерде сыбыр(көмек) анық түрде берілген болса, сөзжұмбақтарда бұл жасырын түрде, оны табу керек, ол бірден пайда болмайды, ол оқушының қандай да бір сұраққа жауап бергенінен кейін ғана шығады. Мұндай тәсілде сөзжұмбақтарды шеше отырып оқушы біріншіден, ой-өрісін дамытады, ал қиындықты бастан кешіріп жадына жүгінеді.

Сөзжұмбақтарды бірнеше нысандары бойынша жіктеуге болады[2]. Формасына қарай: тікбұрышты сөзжұмбақ, квадрат, ромб-сөзжұмбақ, үшбұрыш-сөзжұмбақ, дөңгелек сөзжұмбақ, фигуралы сөзжұмбақ;

Орналасуы бойынша: симметриялы, ассиметриялы, сөздердің еркін орналасуы және т.б.;

Мазмұны бойынша: тақырыптық, әзіл, оқу, сандық.

Біз жұмысымызда Excel электрондық кестесі мен Power Point презентациясын пайдаланып жеңіл құруға болатын электронды сөзжұмбақтардың нұсқаларын беріп отырмыз.

Excel электрондық кестесіндегі сөзжұмбақ ЕСЛИ логикалық функциясы және Примечание – жазбасының көмегімен құрылған [3]. Электронды сөзжұмбақты шешу барысында ұяшыққа енгізілген әріптің дұрыстығын сөзжұмбақтың жанында орналасқан оның көшірмесімен тексеруге болады. Егер әріп дұрыс енгізілген болса, онда сөзжұмбақ көшірмесінің сәйкес ұяшығында 1 деген цифр, кері жағдайда көрсетілген ұяшықта 0 шығатын болады. Сөзжұмбақ сұрақтарын *Примечание* – арнайы жазбасына жазып қою ыңғайлы, ол жауабы болып табылатын сөз енгізілетін ұяшықтар диапозонының 1-ші ұяшығына курсорды апарған кезде пайда болады(1-сурет).

Сөзжұмбақты шешу үрдісіне оқушылардың қызығушылығын оның дизайнын безендендіру көп әсер етеді. Ол үшін ұяшықтардың ішкі және сыртқы шекараларын жиектеу, ішін бояу және әріптердің түсі мен сызылымы пайдаланылады. Оқушыларда электронды сөзжұмбақты шешу барысында оның астыңғы жағынан немесе жанынан біртіндеп шығатын “Сіз жеңдіңіз”, “Құттықтаймыз”, “Жарайсың” деген жазбалар немесе қандай да бір ақпаратты тасымалдайтын қаратпа сөз үлкен қызуғышылық тудырады.

«Ақпараттық коммуникациялық технологиялар» пәні бойынша кезектегі бақылауға арналған сөзжұмбақ мысалын қарастырайық. Бұл электронды сөзжұмбақты «ЭЕМ архитектурасы» тақырыбын өткен кезде пайдалануға болады.

Тігінен:

Ұяшық адресі	Сөз ұзындығы (әріптер саны)	Сұрақ
H3	8	Компьютерлік ойындарға арналған манипулятор
J1	7	Мәтіндік және графикалық ақпаратты баспағашығаратын құрылғы
L3	5	Телефон, оптоалшықты және т.б. желілер арқылы компьютерлер арасында ақпарат алмасуға арналған құрал
Q2	10	Сыртқы құрылғының жұмысын басқаратын электронды схема
N10	9	Қатты магниттік дискіде ақпаратты жазуға, оқуға және ұзақ сақтауға арналған құрылғы

Көлденеінен:

Ұяшық адресі	Сөз ұзындығы (әріптер саны)	Сұрақ
A3	8	Иілгіш магниттік дискіден ақпаратты жазуға, оқуға және сақтауға арналған құрылғы
P2	6	Графикалық немесе мәтіндік ақпаратты компьютерге оқуға арналған құрал
O4	4	Мәліметтерді тасымалдаудың жүйелік магистралі
F6	12	Монитор экранына ақпараттың шығуын басқаратын құрылғы
P9	7	Сызбаларды қағазға шығаруға арналған құрылғы
K11	7	Магниттік лентаға ақпаратты сақтау құрылғысы
H15	9	Жадыдан және сыртқы құрылғылардан келіп түсетін ақпаратты түрлендіруші

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	AA	AB	AC	AD	AE	AF	AG	AH	AI	AJ	AK	AL	AM	AN	AO	AP	AQ	AR	AS
1																																													
2																																													
3																																													
4																																													
5																																													
6																																													
7																																													
8																																													
9																																													
10																																													
11																																													
12																																													
13																																													
14																																													
15																																													
16																																													
17																																													
18																																													
19																																													
20																																													
21	Ескерту1. Сұрақтарды тігінен және көлденеінен орналасқан ұяшықтар диапазонының 1-ші ұяшығына курсорды апарған кезде оқи аласыз.																																												
22	Ескерту2. 2-ші кроссворд арқылы жауаптарыңызды тексеруіңізге болады. Әріптерді дұрыс тапсаңыз ұяшықта 1 шифры, қате болса 0 шығады.																																												

1-сурет. Excel “электронды кестесінде құрылған сөзжұмбақ мысалы

Сөзжұмбақ құрудың екінші жолын Power Point программасы арқылы жасау нұсқасын қарастырайық. Бұл жерде де алдын ала сұрақтарды құрастырып, болашақ сөзжұмбағымыздың сызбасын жасап аламыз, мысалы

Сөзжұмбақ жауаптары							
				б	а	й	т
			д	и	с	к	
м	о	н	и	т	о	р	

Әріптер нөмірі							
				1	4	5	6
			7	2	8	9	
10	11	12	13	3	14	15	

Сызбаға назар аударсаңыздар 1-ші, 2-ші, 3-ші торкөздерде сөзжұмбағымыздың бір ұғымы белгілі. Яғни, бұл сөзжұмбақ жоғарыда айтып өткендей, жабық формадағы тестке ұқсас.

Сызба бойынша келесі әрекеттерді ретпен орындаймыз:

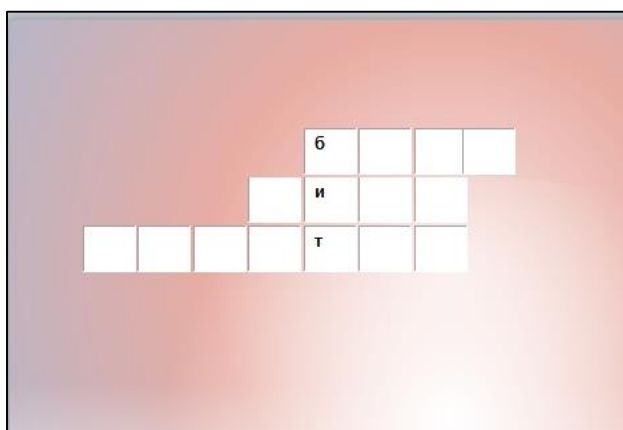
1. Microsoft Power Point бағдарламасын іске қосамыз.

2. «Файл» → «Параметры» → «Центр управления безопасностью» → «Параметры центра управления безопасностью...» → командасын орындап, *Включить все макросы* ауыстырып қосқышын қосамыз да, **Ок**

батырмасын шертеміз. Сонда жылдам қатынау тақтасына «Элементы управления» қосылады [4].

3. Элементы управления панелінен TextBox1 элементін таңдаймыз. Қалауымызға қарай өлшемін, қаріпін өзгертуге болады, ол үшін TextBox-тың үстінен тышқанның оң жақ батырмасын басып, «Свойства» таңдаймыз. Осылайша бізге тағы 14 TextBox-ты құруымыз керек. Бокстар өз ретімен кесте бойынша әрбір әріптің орнына орналасуы керек. TextBox1, TextBox2, TextBox3-тің Text қасиетіне суретте көрсетілген сөзді жазып қоямыз. Енді кестені алып тастауымызға болады. Слайдтың фонын қалауымызша рәсімдейміз. Слайдымыз төмендегідей түрге ие болады (2-сурет):

2-сурет. Слайдты рәсімдеу терезесі

4. «Тексеру», «Тазалау», «Шығу» батырмаларын құрамыз. Оларды да басқару панелінен аламыз. Әр батырманың үстінен басып, қасиеттер ішінен батырма фонының түсін, қаріп өлшемдерін, түсін орнатамыз, батырмалардың атауларын өзгертеміз.

5. «Тексеру» батырмасының кодын жазуға кірісеміз, бұл кроссворд құрудағы ең ұзақ уақыт алатын бөлік. VBA редакторына өту үшін «Тексеру» батырмасын екі рет шертеміз, онда батырманы басу процедурасының оқиғасын көреміз:

```
Private Sub CommandButton1_Click()
{ Мында кодты енгіземіз }
```

```
If (TextBox4.Text = "а") And (TextBox5.Text = "й") And (TextBox6.Text = "т") Then
    TextBox4.BackColor = RGB(0, 255, 255)
    TextBox5.BackColor = RGB(0, 255, 255)
    TextBox6.BackColor = RGB(0, 255, 255)
```

```
Else  
TextBox4.Text = ""  
TextBox5.Text = ""  
TextBox6.Text = ""  
End If  
EndSub
```

6.Осы 6-шы пункттегі процедураны басқа жолдар үшін жазып шығамыз.

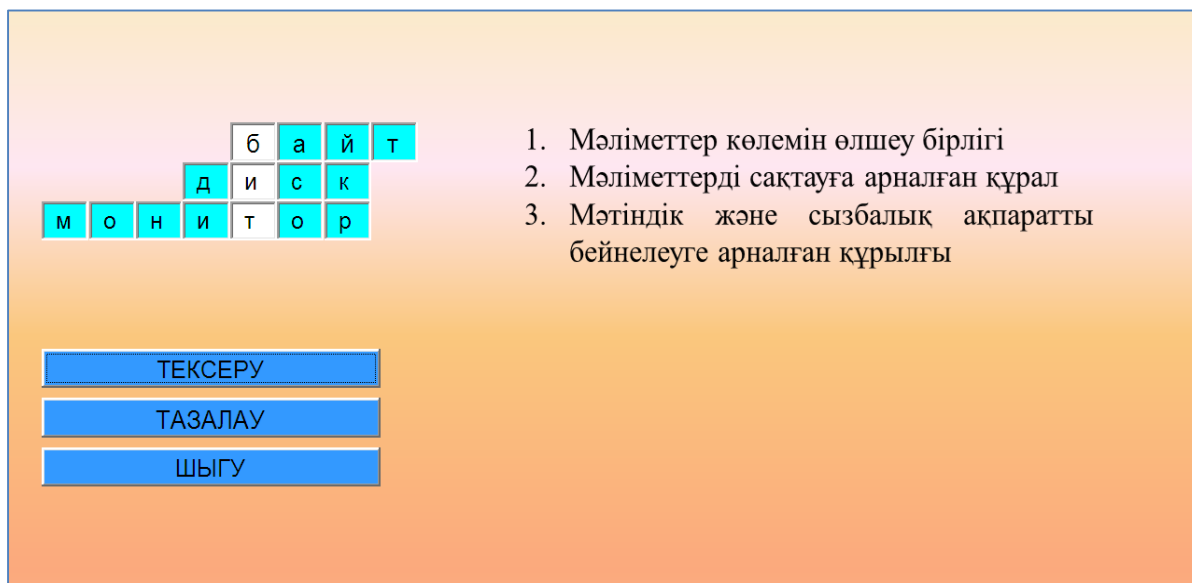
7.«Тазалау» батырмасының кодын жазамыз. «Тазалау» батырмасына басқан кезде барлық бокстар бастапқы (ақ RGB(255,255,255) түсіне боялып, ішіндегі әріптер өшуі тиіс.

```
Private Sub CommandButton2_Click()  
TextBox4.BackColor = RGB(255, 255, 255)  
TextBox4.Text = ""  
TextBox5.BackColor = RGB(255, 255, 255)  
TextBox5.Text = ""  
TextBox6.BackColor = RGB(255, 255, 255)  
TextBox6.Text = ""  
TextBox7.BackColor = RGB(255, 255, 255)  
TextBox7.Text = ""  
TextBox8.BackColor = RGB(255, 255, 255)  
TextBox8.Text = ""  
TextBox9.BackColor = RGB(255, 255, 255)  
TextBox9.Text = ""  
TextBox10.BackColor = RGB(255, 255, 255)  
TextBox10.Text = ""  
TextBox11.BackColor = RGB(255, 255, 255)  
TextBox11.Text = ""  
TextBox12.BackColor = RGB(255, 255, 255)  
TextBox12.Text = ""  
TextBox13.BackColor = RGB(255, 255, 255)  
TextBox13.Text = ""  
TextBox14.BackColor = RGB(255, 255, 255)  
TextBox14.Text = ""  
TextBox15.BackColor = RGB(255, 255, 255)  
TextBox15.Text = ""  
End Sub
```

8.«Шығу» батырмасына код жазамыз. Бұл батырма қолданбамен жұмысты аяқтайды.

```
Private Sub CommandButton3_Click()  
Application.Quit  
End Sub
```

VBA пайдаланып MS PowerPoint бағдарламасында жасалған дайын интерактивті сөзжұмбақ келесі түрдегідей болады(3-сурет):

3-сурет. MS PowerPoint бағдарламасында құрылған сөзжұмбақ интерфейсі

Берілген сөзжұмбақтардың шешімін табу бір компьютерде екі оқушының жұмысына арналады. Білімді тексеруді ұйымдастырудың берілген формасы арқылы біз екі мақсатты көздейміз: біріншіден, сұрақтарды талдау барысында, біз оларды оқып, есте сақтаймыз, екіншіден, білімгерлер бір-бірімен өз білімдерін бөліседі.

Жеке тәжірибе көрсеткендей, сөзжұмбақтарды қолдану оқушының сабаққа деген қызығушылығын арттырады, өзбетінше іздену, өзбетінше құрастыру, оқу әдебиеттермен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастырады.

Жоғарыда қарастырылып өткен программалық құралдарды пайдаланып кез келген сабақ бойынша сөзжұмбақтарды білімгерлер де құруына болады, ол білімгерлердің оқуға деген ықыласын және жеке басының өзін-өзі тану мүмкіндігін арттыруға мүмкіндік береді.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Методическое пособие для тренера. Программа «StreetLaw». Сост. Мухтарова А.К., Булуктаев Ю.О. и др. – Алматы: Фонд XXI век, 2007. – 153с.

2. Кашинцева Л.Н.. Изучение методов создания кроссворда на уроке информатики / Информатика и образование, 2008 - №10

3. Сурядный, А.С. Microsoft office 2010 / А.С. Сурядный. - М.: АСТ: Астрель, 2011.- 640с.

4. Инчин, А.С. Работа на персональном компьютере: Учебное пособие. Часть 2 / А.С. Инчин.- Алматы: LEM, 2003.- 188с.

Г.И.Казахбаева¹, Г.А.Момбиева²

¹магистр, оқытушы, Абай атындағы ҚазҰПУ,
Алматы қ., Қазақстан

²магистр, аға оқытушы, Абай атындағы ҚазҰПУ
Алматы қ., Қазақстан

ЗАМАНАУИ ҚОҒАМДА ОРТА МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ ОҚУШЫЛАРДЫ ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Аңдатпа

Мақалада замануи қоғамда орта мектеп жасындағы оқушыларды проблемалық оқытудың тиімділігі қарастырылған. Сонымен қатар, проблемалық оқытудың, проблемалық жағдаяттың мән-мағынасы талданып, педагогикалық қырлары нақтыланды. Бұл мақалада аталған мәселені зерттеген, яғни оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін қалыптастыру мен проблемалық оқытудың тиімділігі аясында тәжірибелі педагог ғалымдардың көзқарастары мен пайымдаулары ұсынылған.

Авторлар проблемалық оқытудағы белсенділік пен проблемалық жағдаяттарды жасау тәсілдерімен қоса олардан шығудың жолдары талданды. Сонымен қатар, проблемалық оқу үрдісін ұйымдастырудың ерекшеліктері мен проблемалық жағдаяттың кезеңдері сипатталған.

Түйін сөздер: проблемалық оқыту, проблемалық жағдаят, оқушылар, белсенділік, шығармашылық, оқу-танымдық іс-әрекеті.

Г.И.Казахбаева¹, Г.А.Момбиева²

¹магистр, преподаватель, КазНПУ им. Абая,
г.Алматы, Казахстан

²магистр, старший преподаватель, КазНПУ им. Абая,
г. Алматы, Казахстан

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ УЧЕНИКОВ СРЕДНЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Аннотация

В статье представлена эффективность проблемного обучения учеников среднего школьного возраста в современном обществе. Авторы раскрыли сущность проблемной ситуации и проблемного обучения учеников среднего школьного возраста. В статье представлены научные взгляды и мнения ведущих педагогов-ученых по проблемному обучению и формированию учебно-познавательной деятельности учеников среднего школьного возраста.

Авторы в статье раскрыли сущность понятия активность в проблемном обучении, а также описаны способы создания и решения проблемной ситуации. В статье представлены особенности организации проблемного учебного процесса и основные этапы проблемной ситуации.

Ключевые слова: проблемное обучение, проблемная ситуация, ученики, активность, учебно-познавательная деятельность.

¹ master, lecturer of Abai Kazakh national pedagogical university
Almaty, Kazakhstan

² senior master, lecturer of Abai Kazakh national pedagogical university
Almaty, Kazakhstan

EFFICIENCY OF PROBLEM TRAINING PUPILS OF MIDDLE SCHOOL AGE IN MODERN SOCIETY

Abstract

The article presents the effectiveness of problem-based education for students of middle school age in modern society. The authors uncovered the essence of the problem situation and the problem-based learning of pupils of middle school age. The article presents the scientific views and opinions of leading teachers-scientists on problem-based learning and the formation of educational and cognitive activity of students of middle school age.

The authors in the article revealed the essence of the concept of activity in problem-based learning, and also described how to create and solve a problem situation. In the pack, the features of the organization of the training educational process and the main stages of the problem situation are presented.

Key words: problem-based learning, problem situation, students, activity, learning and cognitive activity.

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасының жарқын болашағы білімді, шығармашыл, дарынды жас ұрпаққа байланысты. Осыған орай бүгінгі таңда жалпы білім беретін мектеп алдында тұрған басты міндет – жоғары саналы, өзіндік ой-пікірі бар, белсенді азамат тәрбиелеп шығару. Қоғамдағы түбегейлі өзгерістер білім беру жүйесінің алдына жаңа білімді азаматты қалыптастыру мен дамыту мақсаттарын қойып отыр. Адам өмірінің, адамзат қоғамының өркендеп гүлденуі білімнің даму деңгейіне тікелей қатысты дүние. Қазақстанның өркениетті әлемге қол созып, бәсекеге барынша қабілетті елу елдің қатарына кірігуінің басты тетігі – білім екендігі анық.

Қазақстан Республикасының 2011-2020 жылға дейінгі «Білім беруді дамыту» бағдарламасы: «экономиканың орнықты дамуы үшін сапалы білімнің қолжетімділігін қамтамасыз ету арқылы адами капиталды дамыту, білімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру», - деген алдына үлкен мақсат қойып отыр. Соның ішінде, бағдарламалық мақсатқа көз жүгіртсек: жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене бітімі және рухани дамыған азаматын қалыптастыру, тез өзгеретін әлемде оның табысты болуын қамтамасыз ететін білім алуудағы қажеттілігін қанағаттандыру, еліміздің экономикалық әл-ауқаты үшін бәсекеге қабілетті адами капиталды дамыту, - деп көрсетілген [1], яғни қазіргі таңдағы білім берудің негізгі мақсаты - жүйеленген білімді, дағды мен білікті меңгеру, білім алушылардың ақыл-ойы мен сезімін дамыту, дүниеге көзқарасын және танымдық үрдістерін қалыптастыру.

Қоғамдағы оқу-ағарту, білім беру саласындағы өзгерістер жеке тұлғаны қалыптастыруға, оқу үрдісінде тиімді әдіс-тәсілдерді іздестіруге, өскелең ұрпақтың шығармашылық, рухани, дене мүмкіндіктерін дамытуға, адамгершілік пен салауатты өмір салтын берік ұстануға бағытталады. Жалпы орта мектептегі оқушылардың ойлау қызметін дамыту, ой-пікірінің дербестігі мен еркіндігін кеңейту, олардың өз бетімен білім алуға деген ынтасын арттыру, оны өз тәжірибелерінде жаңа жағдайларға байланысты қолдана алу, яғни, біліктіліктерін қалыптастыру және дамыту – маңызды және күрделі мәселелер болып табылады.

Негізгі мектептің бүгінгі білім берудегі мақсаты – оқушыда өз жеке білім траекториясын таңдау қабілеттілігін қалыптастыруға жағдай жасау. Яғни, педагогикалық әрекет оқушылардың белгілі бір нәтижеге әкеп тірейтін әрекетіне бағытталу қажет. Проблемалық оқыту әрекеті – орта мектеп жасындағы оқушының өз жеке шығармашылық бағытын таңдау қажеттігін және шығармашылық өнім, нәтиже туғызуға бағытталған жауапкершілігін қамтитын әрекет. Мұндай әрекет оқушының жеке білім траекториясын қалыптастыруға бағытталған. Осы орайда, проблемалық оқу үрдісін ұйымдастырудың ерекшелігі - проблемалық жағдаятты оқудың бірінші және екінші кезеңдерінің негізгі элементіне — оқушылардың ойлау қызметін күшейтудің басты құралына айналуында.

Оқушылардың білімді меңгеруде, танымдық белсенділіктерін арттыруда шығармашылық деңгейге жеткізу оқу әрекетінің жаңа сапалық көрсеткішке көтеріліп, баланың ғылыми ұғымдарды меңгеріп,

жалпылау және жинақтау әдістерін нақты қолдана алады. Бұл тұрғыда оқушыларды өздігінен ой қорытуға, шешім жасауға үйрету көзделеді.

Орта мектеп жасындағы оқушылардың өзіндіктерінен жұмыс жасау әре-кеттері тек қана оқытудың педагогикалық әдістері мен құралдары төңірегінде ғана емес, сондай-ақ зерттеу нысаны ретінде танылуымен сипатталады. Бұл К.Ушинский, Ы.Алтынсарин еңбектерінен бастау алады. К.Ушинский танымдық әрекет мәселесіне мән беріп, «Өз бетінше жұмыс - оқытуды жетістікке жеткізудің бірден-бір жолы» деп есептеді. Ы.Алтынсарин оқыту арқылы өз бетінше білім көтеруге жол бастауда, ой-әрекетін жаттықтыруда мұғалімнің рөлін жоғары бағалады. Ал К.Д.Ушинский мұғалімнің рөлін ескере отырып, ол оқушының белсенділігін дамыту мақсатында ұйымдастырылған дербес бақылау мен тәжірибе өткізу көрнекіліктер дайындау сияқты жұмыстардың маңыздылығына тоқталады. К.Д.Ушинскийдің пікірін П.Ф.Каптерев одан әрі дамытты, оның пікірінше, сабақта мұғалім бағыттаушы ғана, ал оқушының білімді игеруі өзіндік ішкі мүмкіндіктеріне байланыстылығын атап көрсетті [2, 3].

Проблемалық оқытуды барысында орта мектеп жасындағы оқушылар-дың ақыл-ой операциялары толық циклінің проблемалық жағдаяттың пайда болуынан бастап проблеманың шешілуіне дейінгі кезеңдер:

- ▶ проблемалық жағдаяттың пайда болуы;
- ▶ қиындық мәнін ұғыну мен проблема қою;
- ▶ ойлап табу немесе жорамалдар жасау мен болжамды негіздеу жолы-мен шешу тәсілін табу;
- ▶ болжамның дәлелдемесі;
- ▶ проблема шешімінің дұрыстығын тексеру.

Проблемалық оқудағы белсенділік оқып-үйренетін тақырыпқа, пайда бол-ған мәселеге, міндетке тұрақты ынтаның пайда болуымен, назар мен ой-сана операциясының бағыттылығымен (талдау мен синтез, салыстыру мен салмақтау) оқып жатқан материалды түсінуімен бейімделінеді.

Т.Шамова жеке адамның белсенділігін педагогикалық мәселе ретінде зерттеді. Автор жеке тұлғаның мәні мен осы ұғымның әрекет ұғымына қатынасын ашуда түрлі көзқарастың орын алып отырғанын атап өтеді [4].

- Белсенділік тірі жүйелердің ерекше қасиеті ретінде жалпы категория түрінде қарастырады. Әрекет әлеуметтік нысан үшін айрықша белсенділік ретінде көрініс табады.
- Белсенділік пен әрекет ұғымдары теңестіріледі.
- Белсенділік әрекеттің сапалық сипаттамасы деген анықтама беріледі.
- Белсенділік - бұл жеке адамның сипаты, оның қасиеті.

Тәжірибелі педагог ғалымдардың пікірінше, проблемалық жағдаяттарды талдауға өзіндік ерекше дидактикалық анықтама беруге болады, проблемалық жағдаятты талдау - оқушының дербес танымдық қызметінің бірінші кезеңі. Жағдаятты ұғыну оқушыны пайда болған интеллектуалдық қиындықтың себебі, нақ екенін түсінуге, санада: бұл не нәрсе?— деген сұрақтың пайда болуына алып келеді.

Проблемалық жағдаяттарды талдамас бұрын алдымен олардың жасалу тәсілдеріне дәлірек тоқталсақ [5]:

- орта мектеп жасындағы оқушыларды құбылыстарды, фактілерді, олардың арасындағы сыртқы сәйкессіздікті теориялық тұрғыдан түсіндіруге ынталандыру. Бұл олардың ізденіс әрекетін тудырады да, жаңа білімдерді белсенді меңгеруге алып келеді.
- оқушылар мектепте, үйде немесе өндірісте практикалық тапсырмал-арды орындаған кезде табиғатқа бақылау жасау барысында және т.б. пайда болған оқу және өмірлік жағдаяттарды пайдалану. Проблемалық жағдаяттар бұл жағдайда оқушылар өздерінің алдына қойылған практикалық мақсатқа өздіктерінен жетуге талап еткенде пайда болады. Әдетте оқушылар жағдаятты талдаудың қорытындысында проблеманы өздері тұжырымдайды.
- құбылысты түсіндіруге немесе оны практикада қолдану жолдарын іздестіруге арналған проблемалық оқу тапсырмаларын қою.
- оқушыларды шындық болмыс фактілері мен құбылыстары жөніндегі әдеттегі түсініктер мен ғылыми ұғымдар арасындағы қайшылықты ашатын талдауға ынталандыру.
- болжамдар ұсыну, қорытындыларды тұжырымдау және оларды тәжірибе арқылы түсіндіру.
- фактілерді, құбылыстарды, ережелерді, амалдарды салыстыруға, сал-ғастыруға және қарама-қарсы қоюға талпындыру, соның нәтижесінде пробле-малық жағдаят пайда болады. Проблемалық жағдаяттар жасағанда салыстыру мен салғастыруды ажырататын мынадай үш түрін ескеру қажет: а) бір мезгілдік мұнда өзара байланысты ұғымдар /ережелер, амалдар/ бір мезгілде ендіріледі; ә) бірізді, мұнда алдымен

олардың бірі енгізіледі де, бұрын оқып үйренілген ұғыммен салыстырылады; б) кейінгі қалдырылған, мұнда жаңа ұғым және бұрын ішінара немесе толық меңгерілген ұғым салғастырылады.

• оқушыларды жаңа фактілерді алдын ала жалпылауға талпындыру. Оқушылар өздері үшін жаңа материалды құрайтын кейбір фактілерді, құбылыстарды қарастырып, оларды белгісімен салыстыруға және өздіктерінен жалпылауға тапсырма алады. Бұл жағдайда, әдетте, проблемалық жағдаят пайда болады, себебі салыстыру жаңа фактілердің айырықша қасиеттерін, олардың түсініксіз белгілерін ашады.

• оқушыларды бейне бір түсіндіріп болмайтын сипаттағы және ғылым тарихында ғылыми проблема қоюға алып келген фактілермен таныстыру.

• пәнаралық байланыстарды ұйымдастыру. Оқу пәнінің материалы проблемалық жағдаят жасауды /дағдыларды қалыптастыру және өткенді қайталау кезінде/ көбінесе қамтамасыз етпейді. Бұл жағдайда ғылымдардың, оқу пәндерінің оқып үйренілетін материалмен байланысы бар фактілері мен мәліметтерін пайдаланған жөн.

• түрлендірілген міндеттер, сұрақты қайта тұжырымдау. Дидактикада белгілі бір объектіге бағытталған және қызметке немесе әрекетке түрткі болатын кез-келген тілек, талпыныс, қызығу деп ұғынылады. Себеп - дәлелді әрекеттер әрқашан да оқушының өзін қызықтырған объектіге талғап қарауымен байланысты. Әрекет себептері танымдық қажеттіліктер арқылы әрқашан проблемалық жағдаятпен байланысты.

Сонымен қатар, көптеген ғалымдар проблемалық жағдаяттарды жасау тәсілдерімен қоса олардан шығудың жолдары:

1) проблеманы мұғалімнің өзі қойып, өзі шешеді;

2) мұғалім проблеманы тұжырымдауға, болжамдар ұсынуға және дәлелдеу мен шешімді тексеруге оқушыларды қатыстыра отырып, проблеманы өзі қойып, өзі шешеді;

3) оқушылар проблеманы өздіктерінен қойып, бірақ оны мұғалімнің қатысуымен (ішінара немесе толық) және көмегімен шешеді;

4) оқушылар проблеманы өздіктерінен қойып, оны мұғалімнің көмегімен (әдетте, мұғалімнің басшылығымен) шешеді [6].

Сөйтіп, проблема оқушының басында жағдаятты егжей-тегжейлі талдау, белгілі мен белгісізді айқын ажырату нәтижесінде туады. Оқушыда мынадай сұрақтар пайда болады: «Нені табу керек?», «Мақсатқа жету үшін не жетіспейді?». Проблеманы тұжырымдаудың ойдағыдай болуы, оны қоюдың нақтылығы, ең алдымен, проблеманы білдірудің логикалық формасы болып табылатын пайда болған сұрақтың мағынасын айқын түсінуге байланысты.

Демек, оқушы қиындық жағдаятын сезініп: а) оны талдайды және қиындық, тудырған элементті жіктейді, яғни оның өзі проблема қояды; ә) проблеманың білім көзі берген тұжырымдаманы қабылдап, оны өңдейді; б) күрделі проблеманы мұғалімнің көмегімен тұжырымдайды; в) проблеманы тұжырымдау мүмкін емес, пайда болған жағдаятында проблеманы мұғалім тұжырымдайды, ал оны оқушы даяр күйінде қабылдайды.

Оқушы сұрақтарды қайта тұжырымдаудың әдістері мен ережелерін білуге тиіс. Ол белгісізді бөлектеудің, оны жағдаятының барлық мәнді емес элементтерінен ажыратудың әдістеріне үйретілуге тиіс, бұл қажет болған жағдайда шағын проблемаларды өзі тұжырымдап, басты проблеманы ше-шуді бағдарламалау үшін керек. Демек, оқу проблемасын қою үрдісі де, ғылыми проблема қою сияқты жекелеген кезеңдерден тұрады, олардың мазмұнын талдау іс жүзінде оқу проблемасын шешу үрдісінің басы болып табылады. Алайда, оқыту үрдісінде ғылыми зерттеуден ерекшелігі, белгіліні белгісізден ажыратып, белгісізді бөлектеу, әдетте, алдын ала проблемасы бар оқу материалын талдауды қажет етеді. Егер тағы бір ереже – оқу проблемасын оқушылардың өздігінен шешу үшін мүмкін болатын шарттарды анықтау – орындалған жағдайда ғана оқу проблемасы қойылған болып есептеледі [7, 8].

Мұғалім де, оқушы да оқу проблемаларының түрі мен оларды шешу тәсілдерін анықтай алатын болуға тиіс. Мұғалім проблемалардың түрін: оны дұрыс қою; шешу тәсілдерінің ұтымды тұстарын білу; оқушының проблеманы өздігінен шешу жөніндегі іс-әрекетін басқару әдістерін белгілеу үшін анықтайды. Оқушы проблеманы тез шешудің неғұрлым ұтымды әдістері мен тәсілдерін табу үшін анықтайды.

Қорытындылай келе, проблемалық оқытудағы проблемалық жағдаят қарама-қайшылық жағдайларда пайда болады. Жалпы проблема мен оқыту проблемасының арасындағы ерекшелік объективті қарама-қайшылықтардың болуы, айырмашылықтары проблемада қойылған сұрақ әлі де болса шешілмеген, оқыту проблемасында керісінше қойылған міндет шешілген, шешудің нәтижелері мен шығару тәсілдері белгілі. Мұндай ұтымды «тәсілдер» мен «нәтижелерді» орта мектеп жасындағы оқушылар білу қажет. Пробемалық оқыту естің ғана емес, сонымен бірге оқушылардың ойлау қызметінің, оның танымдық

қызығушылығы табиғатының рухани қажеттіліктерін, оқу себептерінің заңдылығын ескеретін теорияның негізінде құрылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білімді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2010 ж., № 1118 жарлығы.
2. Каптерев Н.Ф. Педагогический процесс. Избранные педагогические Сочинения. - М.: «Педагогика», 2001г. -148с.
3. Алтынсарин Ы.Таңдамалы шығармалары. -А.: «Рауан», 1994ж. -285б.
4. Шамова Т.И. Активизация учения школьников. – М., 1992г. - 139с.
5. Филипов А.В. Формирование познавательной самостоятельности школьников в процессе усвоения системы ведущих знаний и способов деятельности. - М.: «Парус», 1998 г. – 186с.
6. Сабыров Т.С. Оқушы жастардың танымдық әрекетін арттырудағы оқытудың әдістері мен формаларының дидактикалық жүйесін тиімді қолдануға мұғалімдідаярлаудың теориялық негіздері: п.ғ.д.... дисс. 13.00.01. – Алматы, 1996. - 278 с.
7. Кудрявцев Т. Проблемное обучение. – М., 1991, - С. 190-191.
8. Мочалова Н.М. Методы проблемного обучения и границы их применения. – Казань: «Академия», 1979г. – С. 74-75.

УДК 373. 015. 3
МРНТИ 14.25.01

С.Е. Манабаева¹, А.Н. Онгарбай²

*¹магистр, преподаватель университета Мирас,
г.Шымкент, Казахстан*

*²магистр, преподаватель Атырауского государственного университета им. Х.Досмухамедова,
г.Атырау, Казахстан*

ПРОФИЛАКТИКА ИНТЕРНЕТ-ЗАВИСИМОСТИ ПОДРОСТКОВ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация

Изменения, происходящие в информационном обществе, вызвали новые проблемы в обучении и воспитании обучающихся. В частности, это вопросы, связанные с отрицательными последствиями длительного использования информационных технологий, и в первую очередь, сети Интернет, вызвавшей развитие интернет-зависимости у его пользователей. В связи с этим актуализируется проблема поиска и разработки эффективных профилактических мер в системе образования.

В данной статье рассмотрена сущность и содержание интернет зависимости современных подростков. А также, определены предпосылки формирования интернет-зависимости в подростковом возрасте, основные компоненты личностной сферы подростков, деформируемые под влиянием искомой зависимости, выделены уровни проявления исследуемого феномена. Основное внимание в работе авторы акцентируют на сущность психолого-педагогической профилактики интернет-зависимости подростков и потенциальные возможности педагогического процесса школы в решении профилактических задач.

Ключевые слова: подросток, интернет-зависимость, профилактика, педагогический процесс

С.Е. Манабаева¹, А.Н. Онгарбай²

¹Мирас университетінің магистр, оқытушысы,
Шымкент қ., Қазақстан

²Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университетінің магистр, оқытушысы,
Атырау қ., Қазақстан

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРОЦЕССТЕ ЖАСТАРДЫҢ ИНТЕРНЕТКЕ-ТӘУЕЛДІЛІГІНІҢ АЛДЫН-АЛУ

Аңдатпа

Ақпараттық қоғамда болып жатқан өзгерістер студенттерді оқыту мен тәрбиелеуде жаңа мәселелер тудырғызды. Атап айтқанда, бұл ақпараттық технологияларды ұзақ уақытқа пайдаланудың теріс салдарымен байланысты және бірінші кезекте Интернет пайдаланушыларының арасында интернетке-тәуелділікті дамытуға себеп болатын мәселелер. Осыған байланысты білім беру жүйесінде тиімді алдын-алу шараларын жүргізу және өңдеу мәселесі өзекті болып отыр.

Бұл мақалада заманауи жасөспірімдердің интернетке-тәуелділігінің сипаты мен мазмұны қарастырылған. Сондай-ақ, зерттелініп жатқан феноменнің көріну деңгейлері, тәуелділіктің әсерінен деформацияланған жасөспірімдердің негізгі тұлғалық компоненттері, жасөспірімдік шақта интернетке-тәуелділіктің қалыптасу алғышарттары айқындалған.

Мақалада авторлар жасөспірімдердің интернетке-тәуелділігін психолого-педагогикалық алдын-алудың мәніне және алдын-алу міндеттерін шешуде мектептің педагогикалық процесінің әлеуетті мүмкіндіктеріне аса назар аударады.

Түйін сөздер: жасөспірім, интернетке-тәуелділік, алдын-алу, педагогикалық процесс

S.E. Manabaeva¹, A.N. Ongarbay²

¹master, teacher of Miras University,
Shymkent, Kazakhstan,

²master, teacher of Atyrau state University, H.Dosmukhamedov,
Atyrau, Kazakhstan

PREVENTION OF INTERNET-ADDICTION OF TEENAGERS IN THE PEDAGOGICAL PROCESS

Abstract

The changes taking place in the information society have caused new problems in the training and education of students. In particular, these are issues related to the negative consequences of the long-term use of information technologies, and first of all, the Internet, which caused the development of Internet-addiction among its users. In this regard, the problem of search and development of effective preventive measures in the education system is actualized.

This article discusses the nature and content of Internet-addiction of modern adolescents. And also, the prerequisites for the formation of Internet-addiction in adolescence, the main components of the personal sphere of adolescents, deformed under the influence of the desired dependence, the levels of manifestation of the phenomenon under study. The authors focus on the essence of psychological and pedagogical prevention of Internet-addiction of adolescents and the potential of the pedagogical process of the school in solving preventive problems.

Key words: teenager, Internet addiction, prevention, pedagogical process

Современное общество, в котором компьютерные, информационно-коммуникативные технологии, стали составной частью жизни человечества, одной из ключевых компетенции Совета Европы является информационная культура человека. Поэтому неслучайно современный человек, должен грамотно, умело пользоваться этими благами цивилизации т.е. обществу требуется человек с информационной культурой, владеющий технологиями, умеющий добывать информацию и правильно его распределять. Это

компетентность любого человека современного общества. Обществу нужны информационно-грамотные, коммуникативные и компетентные люди.

Научно-технический прогресс существенно улучшил качество жизни человека. В XXI веке компьютеризация и Интернет стали неотъемлемыми частями нашей жизни - в совокупности они представляют источник огромного количества информации и коммуникации, а также информационных технологий. Но вместе с ним появились и отрицательные стороны этого прогресса. В частности, она касается подрастающего поколения, а именно проблема интернет – зависимости современных детей, в основном подростков стала очень актуальна в эпоху научно-технологической, компьютерной революции.

Сегодня существует проблема, что именно подростки подвержены интернет-зависимости и школа бьет тревогу, в Казахстане 80% подростков 12-13 лет подвержены интернет-зависимости. Также недостаточно исследован вопрос о профилактике интернет-зависимости среди подростков в условиях педагогического процесса.

Также, особенно нужно отметить, что интернет-зависимость оказывает влияние на школьную успеваемость, здоровье и на психику современных подростков. Глобальная Интернет сеть забирает у подростков большое количество времени, что наносит ущерб в освоении знаний в общепринятый учебный процесс в образовательных учреждениях. Проявлением интернет - зависимости в школьной среде является увлечение электронными играми (компьютерными, играми в мобильных телефонах и т.д.) как разновидностью азартных игр. В подростковой среде высокооцениваются умения продвигаться в игре до высоких уровней, крушавшиеся на своем пути, что воспринимается подростком как норма.

Многие школьники не знают норм работы за компьютером, недостаточно заботятся о своем здоровье, проводя в глобальной интернет сети слишком много времени, что может привести к возникновению различных заболеваний, в том числе и психических.

Этими отрицательными последствиями длительного использования интернета и информационных технологий являются сужение круга интересов, уход от реального мира в виртуальный мир и развитие зависимости. Подростки не просто пользуются интернетом, они живут посредством его.

Многие исследователи обращают внимание именно на отрицательные стороны внедрения интернета в образовании. Одной из них является развитие интернет-зависимости учащихся, как одного из видов отклоняющегося поведения. Это явление получило широкое распространение в подростковой среде, так как обусловлено особенностями данного возраста. В этих условиях чрезвычайно актуализируется поиск эффективных средств психолого-педагогической профилактики детей с подобными отклонениями в поведении.

Изучение проблемы интернет-зависимости в разных своих аспектах получила отражение в трудах зарубежных и российских ученых. Философией изучаются теоретические аспекты информатизации современного общества М.Картель, Б.В. Марков, Т. Моррис-Сузуки, Н.В. Рейн-гард, В.Б. Сикорский, Э. Тоффлер, М. Фасслер, А.В. Чугунов, Х. Шрадер и др [1, с. 35]. Проблемы виртуального образования рассматриваются в современных исследованиях Н.В. Апатова [2, с.354]. Л.С. Зазнобина, М.И. Фокеева и др [3, с.144].

Американским психологом К. Янгом [4, с. 237] были выделены основные предпосылки и стадии развития данного вида зависимости. В ее центре была разработана трехуровневая модель, объясняющая приверженность к применению интернета. И. Голдбергом [5], К. Янг были предложены диагностические критерии интернет-зависимости [4, с. 237].

Доктор М.Орзак выделила физические и психологические симптомы, характерные для интернет-зависимости [6, с. 53]. М. Гриффитсом была рассмотрена возможность формирования интернет-зависимости на базе других форм зависимого поведения [7, с. 246]. Р. Дэвисом была предложена когнитивно-поведенческая модель патологического использования Интернета.

Педагогических исследований, посвященных острой проблеме формирования интернет-зависимости современных подростков, крайне недостаточно. Так, Ф.А.Саглам исследует педагогические условия коррекции интернет-зависимости у подростков, В.Н. Друзин изучает эффективность педагогической профилактики игровой компьютерной зависимости подростков.

Необходимо отметить, что данная проблема практически не освещалась в казахстанской психологической науке, за исключением отдельных научных публикаций С.Кариева, Э.Тургынбаевой [8, с. 43], Г. Косымова [9, с. 117], Т. Сияева [10, с. 227]. Авторами раскрывались отдельные аспекты развития информационной культуры и проблемы применения информационных технологий.

Все вышесказанное обуславливает важность изучения факторов риска, а также особенностей психологических характеристик у интернет-зависимых личностей. Можно заключить, что изучение

влияния интернет-зависимости на личностные характеристики современных подростков является актуальной психолого-педагогической проблемой. Изучение данной проблемы позволит разработать профилактическую работу для предупреждения изменений личности интернет-зависимых пользователей.

Таким образом под интернет-зависимостью подростков мы понимаем поведение, характеризующееся неограниченным пребыванием и постоянным желанием подростка находиться в сети Интернет, которое приводит к негативным изменениям в когнитивной, мотивационно-ценностной и эмоционально-поведенческой сферах личности подростка, сдерживающих успешное развитие процессов социальной адаптации (социального взаимодействия) и продуктивность учебной деятельности.

Определение сущности интернет-зависимости современных подростков, привело к необходимости выделить компоненты личностной сферы подростка, изменяемые под влиянием интернет-зависимости также уровней сформированной интернет-зависимости. К ним относят:

- мотивационно-ценностный компонент, включающий интерес и мотивацию к межличностному общению, сформированную ценность здоровья и здорового образа жизни, взгляды и убеждения о ценностях жизни, понимание негативного смысла интернет-зависимости.

- когнитивный компонент, содержащий систему знаний о здоровье и здоровом образе жизни, осознанной жизненной позиции, умении критически мыслить и отстаивать свою точку зрения, знание о разных видах зависимого поведения, в том числе, об интернет-зависимости.

- эмоционально-поведенческий компонент, выражающийся в умении контролировать собственные эмоции, обладать апатией, умении общаться с окружающими, взаимодействовать в коллективе, разрешать конфликты.

Сформулированное понятие интернет-зависимости современных подростков позволяет нам определить уровни ее сформированной у представителей данной возрастной категории.

В соответствии с сущностными характеристиками изучаемого феномена мы выделяем следующие уровни его сформированной:

1. Нулевой уровень, который отражает отсутствие признаков интернет-зависимости у подростков. Таким образом, на этом уровне находятся те, подростки, которые интернет-зависимости не имеют, т.е. существенных негативных изменений в выделенных нами личностных сферах подростков не наблюдается.

2. Низкий уровень интернет-зависимости свидетельствует о незначительных наблюдаемых изменениях в мотивационно-ценностной и эмоционально-поведенческой сферах, которые выражаются повышением интереса к использованию разнообразных возможностей сети интернет и повышением активности в обращении к его использованию.

3. Средний уровень исследуемого феномена свидетельствует о возникновении определенных деформаций практически в каждом компоненте личностной сферы подростков.

4. Высокий уровень интернет-зависимости наблюдается у подростков, которых можно назвать продвинутыми пользователями компьютера и использования возможностей сети Интернет. У таких подростков наблюдаются различные виды исследуемой зависимости. Одни проводят огромное количество времени играя в различные онлайн-игры, другие – подписаны на самые разнообразные группы в разных социальных сетях практически все свободное (и не только) время посвящают взаимодействию с другими пользователями сети Интернет.

Таким образом, определение сущности интернет-зависимости современных подростков, ее влияние на изменение определенных компонентов их личностной сферы, уровней сформированности интернет-зависимости позволяет наметить основные пути профилактики данной зависимости у современных подростков.

Профилактика Интернет- зависимости предполагает систему общих и специальных мероприятий на различных уровнях организации, а именно в педагогическом процессе. В целом принято выделять первичную, вторичную и третичную профилактику. Мы выявили возможности педагогического процесса именно для вторичной профилактики.

Задача вторичной профилактики- раннее выявление и коррекционная работа с «группой риска», то есть с подростками, имеющими выраженную склонность к формированию как таковой зависимости.

В своем исследовании, мы придерживаемся позиции В.А.Фролова и выделяем следующие психолого-педагогические условия, обеспечивающие успешную профилактику интернет-зависимости подростков:

Во-первых, для осуществления эффективных профилактических действий интернет-зависимости подростков в педагогическом процессе школы необходимо разработать конкретные профилактические программы, нацеленные на предупреждение и предотвращение интернет-зависимости учащихся.

Во-вторых, необходимо создать благоприятные условия, направленные на формирование ценности здорового образа жизни у подростков.

В-третьих, учителя, родители и психологи школ должны иметь возможность своевременной диагностики предрасположенности подростков к интернет-зависимости. Для этого, в ходе организации и проведения просветительской работы им предоставляется информация об основных причинах, признаках (симптомах) и последствиях интернет-зависимости, возникающей у современных подростков.

В связи с этим профилактика Интернет-зависимости современных подростков должна опираться на создании психолого-педагогических условий в педагогическом процессе школы, в котором должны быть задействованы все участники этого процесса, т.е. сами учащиеся, учителя и родители. Только в этом случае, профилактика интернет-зависимости может быть эффективной и принести конкретные результаты.

Для решения задач нашего исследования, нам необходимо раскрыть возможности педагогического процесса школы в осуществлении профилактики интернет-зависимости и систематизировать их. Профилактика интернет-зависимости будет эффективной, если ее осуществлять по следующим направлениям:

1. Работа с подростками. Мы выделили следующие методы и формы профилактической работы: групповую работу, тренинги, лекции, беседы, ролевые и деловые игры, диспуты и т.д. Тренинговые занятия - форма специально организованного общения, эффект воздействия от которого основан на активных методах групповой работы.

Эффективным методом профилактики интернет-зависимости подростков, на наш взгляд, является включение их в групповую профилактическую работу, где они имеют возможность научиться конструктивно разрешать трудные жизненные ситуации.

Таким образом, учитывая психолого-педагогические особенности подростков и специфику проявления Интернет-зависимости, мы предполагаем, что проектная деятельность является наиболее эффективным средством вторичной профилактики Интернет-зависимости у подростков.

В проектной деятельности цель изначально определена, деятельность является управляемой, изначально определены ограничения деятельности (сроки, ресурсы, время, качество, допустимый уровень рисков), деятельность направлена на создание определённого, уникального продукта или услуги.

Проектная деятельность может быть использована как средство вторичной профилактики Интернет-зависимости у подростков за счет следующих преимуществ:

- посредством проектной деятельности каждый шаг планируется, просчитывается;
- проект имеет сроки реализации;
- можно спланировать результат, за короткий срок реализовать цель;
- проект имеет критерии оценки результатов;
- проект выделяет этапы, реализация этих этапов определяет эффективность работы.

Решая проблему Интернет-зависимости у подростков, содержание проекта должно включать:

-методы и формы, как психогимнастические упражнения, систематические тренинги общения, личностного роста;

- методы формирования сознания: беседа, метод проблемных ситуаций (моделирование), диспут;

-методы стимулирования деятельности: метод естественных последствий, «взрыв»;

-методы социально-психологической помощи: индивидуальное психологическое консультирование;

коучинг: организационное консультирование, социально-психологический тренинг и ауто тренинг;

- организационно-деятельностные игры, арт-терапевтические техники;

- групповые методы работы: мозговой штурм, синектика, групповая дискуссия, круглый стол.

Именно проектная деятельность является наиболее эффективным средством профилактики Интернет-зависимости у подростков, так как данный вид деятельности предусматривает проведение своевременной диагностики Интернет-зависимости у подростков.

2. Работа с родителями, осуществляемая школьным психологом и учителями. Информирование родителей по проблеме профилактики интернет-зависимости школьников, индивидуальное и групповое консультирование родителей по вопросам межличностных отношений. Важным элементом профилактической деятельности является работа по оптимизации детско-родительских отношений, привлечение родителей к участию в жизни школы. Помимо этого, эффективным будет привлечение специалистов со стороны (например, ученых-исследователей, психологов-практиков, работников административных организаций образования) для проведения лекций, бесед, семинаров для родителей с разъяснением причин и последствий неконтролируемого пребывания подростков в сети Интернет.

3. Работа с педагогами, которая осуществлялась в форме экспресс-лекций, семинарских и практических занятий, проводимых школьным психологом. Целями данной работы является обучение основам профилактики зависимого поведения подростков, получение знаний и практических навыков, необходимых педагогу при организации профилактической работы среди учащихся. Здесь также уместным будет привлечение специалистов со стороны, которые раскрывают потенциал содержания и методических приемов разных учебных предметов в осуществлении профилактики интернет-зависимости среди подростков, а также важность актуализации педагогических способностей в организации этой работы.

Учитывая выделенные психолого-педагогические условия, способствующие решению проблемы интернет-зависимости у подростков, основным эффективным средством является психолого-педагогическая профилактика.

Таким образом, психолого-педагогическую профилактику интернет-зависимости у современных подростков, мы понимаем, как совокупность мер, обеспечивающих создание психолого-педагогических условий в педагогическом процессе с привлечением всех его участников, направленных на предупреждение и предотвращение формирования интернет-зависимости у подростков, включающих диагностику их мотивационно-ценностной, когнитивной и поведенческой сфер личности и корректирующие действия, обеспечивающие сохранение, укрепление их эмоционально-психологического здоровья, развития рефлексивности и критичности по отношению к себе и к Интернет-продукции, сознательности в выборе вида деятельности, избирательности в мотивах обращения к Интернету, понимание негативных последствий интернет-зависимого поведения.

Список использованной литературы:

1. Луковкин, С.Б. *Философский анализ понятий информация и информационное взаимодействие* / С.Б. Луковкин // *Поиск : философские и социально-экономические исследования : межвузовский сборник научных статей* // Философский факультет СПбГУ, МГТУ. - Мурманск : Изд-во ООО «Максимум», 2002. – 35 с.
2. Апатова, Н.В. *Влияние информационных технологий на содержание и методы обучения в средней школе* Текст.: дисс. . д-ра пед. наук / Н.В. Апатова. М., 1994. - 354 с.
3. Фокеев, М.И. *Организационные и методические основы занятий по подготовке сельских школьников к единому государственному экзамену по математике на базе виртуального класса* Текст.: дисс. . канд. пед. наук. 13.00.02: / М.И. Фокеев. Арзамас, 2009. - 144 с.
4. Young, K S. *Internet addiction: the emergence of a new clinical disorder* Text. / K. S. Young // *CyberPsychol. Behavior*. 1996. - Vol. 1, № 3. -P. 237-244.
5. <http://cyberleninka.ru/article/n/internet-zavisimost-kak-obekt-nauchnoy-refleksii-v-sovremennoy-psihologii>
6. Orzack M. H., Orzack D. S. *Treatment of Computer Addicts with Complex Co-Morbid Psychiatric Disorders* // *CyberPsychology and Behavior* - 1999. - Vol. 2. - N five. - P. 53-57.
7. Грофитс, М. *Интернет-зависимист.: факилывидумкаа?* / Грофитс, М. – Психолог, №5, 1999. – 246-250 с.
8. Тургумбаева Э. *Проблемы применения информационных технологий в учебном процессе* // «Достаяние нацели» - Алматы, 2007. - 43-74 с.
9. Косумов Г. *Развитие информационной культуры общества. в.а: периснеактивныпунтиелпершинеё* // «Достаяние нацели» - Алматы, 2007. - № 4 (1). –117-118 с.
10. Симяев Т. Ажилгаев Д. *Роль информационных коммуникационных технологий в развитии познавательной деятельности студентов* // «Поиск» - Алматы, 2007. № 4. 227-230 с.

МРНТИ 14.25.05

С.Е. Абдугалина¹, К.О. Шайхеслямова², С.И. Абишева³

¹к.п.н., и.о. доцента, ²д.п.н., профессор
Казахского университета экономики финансов и международной торговли,
г. Астана, Казахстан

³к.п.н., профессор Павлодарского государственного университета им. С.Торайгырова
Павлодар, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГО-ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ, КАК ОСНОВА ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Аннотация

В статье рассматривается инновационное содержание курса «Экология и Устойчивое развитие», его роль в развитие эколого-функциональной грамотности молодого человека как основы образования для устойчивого развития Республики Казахстан.

Актуальность статьи обусловлена необходимостью формирования гражданского экологического сознания в условиях социально-экономического развития общества и в соответствии с национальной стратегией «Казахстан-2050», в которой важная роль отведена таким глобальным вопросам как «Человек-Общество-Природа» и раскрытию понятия «зеленая экономика».

Наиболее важным аспектом, раскрытым авторами в статье является дидактическая составляющая курса, логически структурированная с учетом возрастных и познавательных особенностей современных старшеклассников. В статье обращено внимание также на задания, построенные с учетом программы международной оценки образовательных достижений учащихся, что свидетельствует об инновационных подходах к данному курсу. Реализуется развивающая функция аппарата усвоения текста через задания различного характера, ориентирующим ученика на самостоятельную деятельность, на формирование навыков самообразования, самоконтроля, навыков интегрирования полученных знаний и умений для решения учебной ситуации.

Ключевые слова: личность, экология, экологическое образование, устойчивое развитие, дидактика

С.Е. Абдугалина¹, С.К.О. Шайхеслямова², С.И. Абишева³

¹п.ғ.к., Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университетінің доцентінің м.а.,
Астана қ., Қазақстан

¹п.ғ.д., Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университетінің профессоры
Астана қ., Қазақстан

²п.ғ.к., С. Торайгыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің профессоры,
Павлодар қ., Қазақстан

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТҰРАҚТЫ ДАМУЫ ҮШІН БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ-ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Мақалада «Экология және тұрақты даму» курсының инновациялық мазмұны, жастардың экологиялық-функционалдық сауаттылығын дамытудағы рөлі, Қазақстан Республикасының орнықты дамуы үшін білім берудің негізі болып табылады.

Мақаланың маңыздылығы қоғамның элеуметтік-экономикалық даму жағдайында азаматтық экологиялық хабардарлықты қалыптастыру қажеттілігіне байланысты және «Адам-Қоғам-Табиғат» және

«жасыл экономиканың» тұжырымдамасын ашуы маңызды рөл атқаратын «Қазақстан-2050» ұлттық стратегиясына сәйкес .

Мақалада жазылған авторлардың ең маңызды аспектісі қазіргі заманғы орта мектеп оқушыларының жас ерекшелігі мен танымдық ерекшеліктерін ескере отырып, курстың дидактикалық құрамдас бөлігі болып табылады. Сондай-ақ, мақалада оқушылардың оқу жетістіктерінің халықаралық бағалау бағдарламасына негізделген тапсырмаларға назар аударылады, бұл курста инновациялық тәсілдерді көрсетеді. Мәтінді меңгеру үшін аппаратты дамыту функциясы оқушыны өзіндік жұмысқа бағдарлау, өзін-өзі тәрбиелеу дағдыларын қалыптастыру, оқыту жағдайын шешу үшін алынған білімдер мен дағдыларды интеграциялау дағдыларын қалыптастыру арқылы әр түрлі сипаттағы міндеттер арқылы жүзеге асырылады.

Түйін сөздер: жеке тұлға, экология, экологиялық білім беру, орнықты даму, дидактика

S.E. Abdugalina¹, K. O. Shaikheslyamova², S.I. Abisheva³

*¹ k.p.s., acting ass.professor & ²d.p.s . professor of the Kazakh University of Economics,
Finance and International Trade,
Astana, Kazakhstan*

*³ k.p.s., professor of the S. Toraihyrov Pavlodar State University
Pavlodar, Kazakhstan*

FORMATION OF ECOLOGICAL AND FUNCTIONAL LITERACY OF STUDENTS AS THE BASIS OF EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Abstract

The article discusses the innovative content of the course “Ecology and Sustainable Development”, its role in the development of the ecological-functional literacy of a young person as the basis of education for the sustainable development of the Republic of Kazakhstan.

The relevance of the article is due to the need to form civil environmental awareness in the conditions of socio-economic development of society and in accordance with the national strategy "Kazakhstan-2050", in which such global issues as "Man-Society-Nature" and the disclosure of the concept of "green economy".

The most important aspect disclosed by the authors in the article is the didactic component of the course, logically structured taking into account the age and cognitive features of modern high school students. The article also draws attention to the tasks that are based on the program of international assessment of the educational achievements of students, which indicates innovative approaches to this course. The developing function of the apparatus for mastering the text is realized through tasks of a different nature, orienting the student to independent activity, to the formation of skills of self-education, self-control, skills of integrating the knowledge and skills acquired to solve the learning situation.

Keywords: personality, ecology, environmental education, sustainable development, didactics.

Подлинным гарантом конституционного права личности на благоприятную окружающую среду и достоверную экологическую информацию должно стать высокое гражданское экологическое сознание личности. Назрела острая потребность в широкой общественной дискуссии о проблемах экологического образования в формировании экологической культуры общества и личности.

В Послании Президента Республики Казахстан-лидера нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050» Новый политический курс состоявшегося государства» были определены десять глобальных вызовов 21 века, из них пять касаются экологического равновесия «Человек-Общество-Природа» [1]. Все 5 вызовов учтены в содержании учебника

«Экология и Устойчивое развитие» - это глобальный демографический дисбаланс, угроза глобальной продовольственной безопасности, острый дефицит воды, глобальная энергетическая безопасность, истощаемость природных ресурсов. Пробный учебник «Экология и устойчивое развитие», появился на свет в результате слаженной работы авторского коллектива: А.Н. Назарбаевой, Г.С.Сыздыковой, К.О.Шайхеслямовой, С.К.Абдугалиной.

Данному курсу экологии и устойчивому развитию принадлежит особая роль - развитие эколого-функциональной грамотности молодого человека как основы образования для устойчивого развития Республики Казахстан [2].

Предназначен учебник для учащихся 12-го класса 12-летней школы и состоит из четырех разделов: «Основы общей экологии»; «Биосфера и ее устойчивость»; «Экология и устойчивое развитие»; «Актуальные экологические проблемы устойчивого развития Республики Казахстан».

В учебнике учитываются основные дидактические принципы: логичности, систематичности, научности и доступности, наглядности обучения и связи с практикой.

Дидактической особенностью данного учебника является то, что в учебнике не только выполняется информационная функция, но и указываются способы деятельности учащихся. Например, по тексту дано задание: *Проведите анализ интеллектуальной карты методов экологических исследований и выберите наиболее эффективный на ваш взгляд метод* [Зс.11].

Кроме информативных текстов в учебнике, имеются и проблемные тексты, в которых знания даны не в полной системе, а с некоторыми пробелами, которые должны быть восполнены учащимися при выполнении некоторых заданий.

Например, «Проведите анализ интеллектуальной карты по законам Б. Коммонера и объясните каждый закон на примере...», причем в тексте эти законы не раскрываются, но ответ школьник получит, работая с интеллектуальной картой. Далее этот материал закрепляется и углубляется в следующем разделе при изучении проблем Арала [Зс. 16, 151].

Таким образом, можно отметить, что в учебнике в системе реализуется развивающая функция аппарата усвоения текста через задания различного характера, ориентирующим ученика на самостоятельную деятельность, на формирование навыков самообразования, самоконтроля, навыков интегрирования полученных знаний и умений для решения учебной ситуации.

Задания в каждом параграфе как вопросы тренинга следуют не только в конце текста, но отдельные задания рассматриваются в начале под рубрикой «Это вы знаете», что позволяет трансформировать, интегрировать содержание материала нескольких предметов, как химии, физики, биологии, географии и т.д.. Рубрика: «Как работать с параграфом» дает ориентир учащимся, на что обратить внимание при работе с текстом. Кроме этого, в учебнике обеспечивается изложение разных источников, основного и дополнительного текста, иллюстраций и внетекстового материала под рубрикой: «Знаете ли вы, что?», «Это интересно». В учебнике они выделены зеленым фоном.

Иллюстративный материал используется как дополнение к тексту и представлен в виде интеллектуальных карт [3].

Рисунки интеллектуальной карты позволяют полнее представить учебный материал и обеспечивает не только понимание текста, но и способствует выполнению развивающей и систематизирующей функции.

Рисунок 1 – Пример интеллектуальной карты - Методы исследования экологии

Принципиальным способом получения заявленных образовательных результатов является использование в качестве методического обеспечения на протяжении всего курса сюжетов из цикла документальных фильмов «Наследие Земли», подготовленных по заказу АО «Агентство «Хабар» в рамках Экологического проекта «Жандану». Для обсуждения тематики, обмена информацией, создания научных проектов и исследовательских работ открыт специальный раздел на официальном сайте проекта www.zhandanu.kom [4].

Например, вставка в текст параграфа: *Но как же человеку найти общий язык с природой, если свалки на планете растут ввысь и вширь? Если животные и растения погибают под слоем пластиковых бутылок? Если вреднейшие испарения от мусора выпадают кислотными дождями?*

И какой из этого выход?

Чтобы получить ответы на эти вопросы в тексте параграфа ученик получает рекомендацию на просмотр фрагмента фильма из цикла «Наследие Земли».

Учащиеся также имеют возможность просмотра полной версии документальных фильмов для закрепления материала, расширения области знаний, используя официальные видео ресурсы агентства «Хабар».

Таким образом, вокруг учебника и с помощью учебника координируется применение всех других средств обучения (интеллектуальные карты, аудио-видео – киноматериалы, интернет порталы, глоссарий и т.д.), т.е. в учебнике реализуется и координирующая функция.

Особое внимание мы обратили на то, что по инициативе Президента Н.А. Назарбаева была разработана Концепция по переходу к «зеленой» экономике.

Президент нашего государства предопределил этому понятию высокий приоритет как один из первостепенных факторов на пути дальнейшего развития страны.

Тему: «Разработка энергетической стратегии Республики Казахстан «Зеленая экономика» мы резюмировали рисунком в виде интеллектуальной карты.

Учебник соответствует компетентностному образованию в школе, ориентированному на результат. В конце каждого параграфа составлены задания с учетом программы международной оценки образовательных достижений учащихся PISA: подготовлен ли ученик к решению проблем в будущем? Способен ли анализировать, аргументировать, обсуждать свои идеи эффективно? Сформированы ли у него интересы, которые будут руководить ими в жизни, когда они станут полноправным участником эколого-экономических отношений и общества?

В результате использования программы международной оценки школьников PISA, мы стремились оценивать не просто способность ученика к воспроизводству знаний и умений, приобретенных в процессе обучения, а измерение способности экстраполировать знания на новые ситуации, способность к использованию знаний в нестандартных ситуациях.

Каждый уровень вопросов имеет свои обозначения символами, так ● – вопросы первого уровня, ■ – вопросы второго уровня, ■ - вопросы третьего уровня и ▲ - вопросы четвертого уровня. Например, уровневые задания:

- 1. Как вы думаете, какие организмы принимают участие в круговороте азота?
- 2. Опираясь на схему круговорота воды, составьте интеллектуальную карту.
- 3. Проанализируйте составленные интеллектуальные карты в микрогруппах.
- 4. Сравните схемы круговоротов серы и азота, сделайте анализ.
- ▲ 5. Верите ли вы в то, что человечеству удастся сохранить биосферу для будущих поколений? Если да, то в каком виде она будет сохранена? Почему вы так думаете? Если нет, то почему и каковы перспективы будущего человечества?

После изучения материала параграфа можно оценить свою деятельность по следующим вопросам

1. Я работал хорошо (самостоятельно отвечал на вопросы, внимательно читал параграф, находил и записывал ответы на вопросы, работая в паре, уточнял ответы на них).

2. Мы активно работали на уроке, задавали вопросы участникам других групп.

3. Нашей группе удалось сформулировать и представить свою позицию.

4. Наша точка зрения показалась неубедительной другим группам (почему?)

5. Я не справился с работой. Почему? Что оказалось наиболее трудным?

Для того, чтобы работать лучше, мне необходимо...

Учебник написан легким языком, в интересной и доверительной манере общения с учащимися.

Объем параграфов составляет с учетом рисунков интеллектуальной карты 2,5-3,5 страницы и соответствуют возрастным интеллектуальным возможностям школьников.

Резюмируя дидактические особенности учебника «Экология и Устойчивое развитие» следует отметить, что в целом учебник соответствует:

- правовым и нормативным документам по разработке учебников нового поколения;
- в содержании текстов учитывается казахстанское содержание, в том числе региональный компонент;
- новый материал рассматривается в синтезе новых знаний и практической деятельности;
- теоретические положения, системы понятий рассматриваются с использованием наглядности, иллюстраций или в форме практических занятий, когда познавательная задача решается путем эксперимента;
- исследовательская деятельность организовывается через моделирование или конструирование конкретных экологических процессов;
- текст учебника подразделяется на основной, дополнительный и в нетекстовый компонент;
- учитываются психологические возрастные особенности учащихся;
- вся познавательная деятельность учащихся направлена на развитие функциональной грамотности учащихся.

- отражены межпредметные связи, что способствует формированию целостности восприятия мира.

Таким образом, инновационные дидактические подходы к структурированию курса «Экология и устойчивое развитие» научат учащихся жить в гармонии с окружающей средой и это будет способствовать устойчивому развитию нашей голубой планеты -Земля.

Список использованной литературы:

1 *Послание Президента Республики Казахстан Н. А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства». [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.zakon.kz/4536270-strategija-kazakhstan-2050-jeto-put.html>.*

2 *Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012–2016 годы: Постановление Правительства Республики Казахстан от 25 июня 2012 г. № 832.*

3 *Экология и устойчивое развитие: Пробный учебник для 12-го класса 12-летней школы /А.Н. Назарбаева, Г.С. Сыздыкова, К.О. Шайхеслямова, С.Е. Абдугалина. – Алматы: ТОО «Издательский дом «Эксклюзив», 2014.-240с.*

4 *Сайт экологического проекта «Жандану»: www.zhandanu.com.*

МРНТИ 14.08.14

Н.Е.Усенов¹

¹Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеттің 2 курс докторанты

ОҚУШЫЛАРДА ЭКОНОМИЯЛЫҚ ГЕОГРАФИЯ ЗАҢДЫЛЫҚТАРЫ ТУРАЛЫ ҰҒЫМДАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Бұл мақалада білім алушылардың экономикалық географиялық заңдылықтар туралы көріністерді және ұғымдарын қалыптастырудың әдістемелік негіздері қарастырылған. Сонымен қатар білім берудің негізгі орта деңгейінде географияны оқытудың мақсаттарына, міндеттеріне назар аударылады. География курсының құрылымы мен мазмұнын іріктеу барысында оқу материалы және пәнаралық байланысты жалғастыру тәсілі негізге алынып, білім алушылардың жас ерекшеліктері ескеріліп, оқыту үдерісінің тұлғалық-бағдарлану тәсілі қарастырылып, экономикалық географиялық заңдылықтар туралы көріністерді және ұғымдарын қалыптастырудың әдістемелік негіздері басшылыққа алынуы қажет деп көрсетілген. Бұл ғылымға қолданбалылық тұрғыда қарағанда мынадай анықтама беруге болады: экономикалық, әлеуметтік және саяси география нақты географиялық кеңістікте экономикалық, әлеуметтік және саяси нысаналардың орналасуы мен аумақтық ұйымдастыру ерекшеліктерін зерттейтін ғылым.

Түйін сөздер: экономикалық география, әдістемелік негіздер, оқыту әдістері, оқытудың мақсаттары мен міндеттері.

¹докторант 2 курса Казахского национального педагогического университета имени Абая

ФОРМИРОВАНИЕ У ШКОЛЬНИКОВ ПОНЯТИЙ О ЗАКОНОМЕРНОСТЯХ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ГЕОГРАФИИ

Аннотация

В данной статье рассматриваются методические основы формирования у обучающихся понятий и явлений о закономерностях экономической географии. Наряду с этим автором уделено внимание целям и задачам обучения географии в основном среднем звене современного образования. Также говорится о том, что при разработке структуры и содержания курса географии необходимо основываться на способах межпредметной связи, обязательно должны учитываться личностные, возрастные особенности обучающихся, рассматриваться приемы личностно-ориентированного обучения, а также необходимо руководствоваться методическими основами формирования у обучающихся понятий и явлений о закономерностях экономической географии. Это может быть применено к науке с точки зрения приложений: экономическая, социальная и политическая география - это наука, изучающая особенности местоположения и территориальной организации экономических, социальных и политических объектов в определенном географическом пространстве.

Ключевые слова: экономическая география, методические основы, методы обучения, цели и задачи обучения.

N.E.Usenov¹

¹2-doctoral Abai Kazakh National Pedagogical University

SHKOLNIKOV THE FORMATION OF CONCEPTS ABOUT THE PATTERNS OF ECONOMIC GEOGRAPHY

Abstract

This article discusses the methodological foundations of the formation in students of concepts and phenomena on the laws of economic geography. Along with this, the author paid attention to the goals and objectives of teaching geography in the main middle level of modern education. It is also stated that when developing the structure and content of a geography course, it is necessary to base on the methods of interdisciplinary communication, take into account the personal and age characteristics of students, consider the techniques of student-centered learning, and also be guided by the methodological foundations of the formation economic geography. This can be applied to science in terms of applications: economic, social and political geography is a science studying the peculiarities of the location and territorial organization of economic, social and political objects in a specific geographical space.

Keywords: economic geography, methodological foundations, teaching methods, goals and objectives of training.

Қазіргі білім беру жүйесінде жас ұрпақты жан-жақты дамыту мен тәрбиелеуде, патриоттық сезімдер мен ұлттық сана, жалпы экономикалық және географиялық мәдениет, қоршаған ортаға деген саналы қарым-қатынас қалыптастыруда, жан-жақты сауатты, шығармашыл тұлға тәрбиелеуде, Жер бетіндегі тіршілікті сақтауда табиғат пен қоғам алдындағы жауапкершілікті сезінуде, қазіргі әлемде Қазақстанның орнын түсінуде және ел әлеуетін көтерудегі өз үлесін ұғынуда география пәні үлкен рөл атқарады.

Осыған орай білім берудің негізгі орта деңгейінде географияны оқытудың мақсаты – оқушылардың бойында қазіргі география ғылымы, оның жетістіктері мен адамзат алдында тұрған маңызды проблемаларды шешудегі рөлі туралы түсінік қалыптастыру; Қазақстандағы және дүниежүзіндегі табиғи, әлеуметтік-экономикалық және экологиялық үдерістердің географиялық аспектілерін анықтау үшін қажет географиялық ой қалыптастыру; табиғат дамуының заңдылықтары, халықтың және шаруашылықтың орналасуы, географиялық кеңістікте болып жатқан үдерістердің динамикасы мен аумақтық ерекшеліктері туралы кешенді әлеуметтік-бағдарлы географиялық білім жүйесін қалыптастыру /1/.

Аталған оқыту мақсаттарына сәйкес «География» пәнін оқытудың төмендегідей міндеттері анықталды:

-география ғылымы және Жер туралы серіктес ғылымдардың негізін меңгерту, табиғатқа, оның дамуына, табиғаттың, қоғамның және экономиканың байланысына диалектикалық-материалистік көзқарас қалыптастыру;

-табиғат ресурстарын үнемді де тиімді пайдалануға және қоршаған ортаны қорғауға, табиғи және экологиялық жағдайды бағалау мен болжауға қажетті білім мен біліктілікті меңгерту;

-қазіргі дүниежүзілік дамудың негізгі бағыттарымен, экономиканың және табиғат кешенінің дамуы барысында туындайтын жеке бір аймақты, сол сияқты барлық дүние жүзін қамтитын проблемаларды және сұрақтарды оқып-білу;

-оқу еңбегіне қажетті біліктілік пен дағдыларды қалыптастыру, зерттеушілікке құштарлықты, зейін және байқағыштықты, логикалық ойлауды, есте сақтау қабілетін, сөз шеберлігін және көптілділікті, қиялдау, аумақтық бейнені қалыптастыра білу шеберлігін, қоршаған ортаны эстетикалық тұрғыдан қабылдау, өмірге шығармашылық көзқарасын және өз білімін арттыруға, дамытуға талпынушылықты қалыптастыру;

-географиялық, саяси, экономикалық, басқа да ғылыми және әдістемелік ақпаратты, карталарды, мерзімді баспасөз басылымдарын, ғаламторды, білім берудің цифрлық ресурстарын қолдана білу дағдыларын дамыту;

-өз өмірі және әрекеті барысында географиялық білімді тиімді пайдалана білуі үшін білім, дағды және шеберлікті меңгерту;

-жоғары отансүйгіштік сезімге, Қазақстан Республикасының Конституциясын құрметтеуге тәрбиелеу, белсенді өмірлік көзқарас қалыптастыру.

География курсының құрылымы мен мазмұнын іріктеу барысында оқу материалы және пәнаралық байланысты жалғастыру тәсілі негізге алынып, білім алушылардың жас ерекшеліктері ескеріліп, оқыту үдерісінің тұлғалық-бағдарлану тәсілі қарастырылып, экономикалық географиялық заңдылықтар туралы көріністерді және ұғымдарын қалыптастырудың **әдістемелік негіздері** басшылыққа алынуы қажет /2/.

Нақтырақ айтқанда, білім алушылар алған білімдерін картографиялық жұмыстар, далалық зерттеулер мен практикалық жұмыстарды орындауда, түрлі диаграммалар мен кестелер құрастыруда, экономикалық, тарихи-географиялық нысандар мен оқиғаларды суреттеуде, табиғи және экономикалық, географиялық құбылыстар мен үдерістерді бақылауда пайдалана алады.

Кеңестік **экономикалық географияның** негізін салған Н.Н. Баранский (1881-1963) және Н.Н. Колосовский (1891-1954). Н.Н. Баранский экономикалық географияның, географиялық негізін сала отырып, оның тарихпен, экономикамен, техникамен және физикалық географиямен тығыз байланыста екенін дәлелдеді /3/. Ол «аумақтық (географиялық) қоғамдық еңбек бөлінісі» туралы терең зерттеулер жүргізіп «Географиялық еңбек бөлігі - экономикалық географияның негізгі түсінігі» деп тұжырымдады.

Н.Н. Колосовский Н.Н. Баранскийдің идеяларын әрі қарай дамытты. Экономикалық аудандастырудың теориялық негізін жасады «Экономикалық аудандастыру - жалпы экономикалық-географиялық және көліктік жағдайы, табиғат пен энергетикалық және шикізаттық аумақтық ара қатынасы жағдайы, елдің аумақтарына өндірістің таралуы арқылы мамандаған бөліктердің пайда болуы», деп анықтама береді.

Н.Н. Колосовский аумақтық-өндірістік кешен теориясын негіздеп, өндіріс күштерін тиімді орналастыруын негізгі ретінде ұсынды. Н.Н. Баранский және Н.Н. Колосовский мектебі өндіріс күштерінің аумақтық жүйелерінің (мемлекет, экономикалық аудандар, өнеркәсіп аудандары, өнеркәсіп тораптары, ауыл шаруашылығы аудандары, халықтың орналасу жүйелері, қалалар, көлік тораптары мен жүйелері, қызмет ету салаларының (инфрақұрылым аумақтық жүйелері бойынша) құрылуын, дамуын, орналасуын, аумақтық ұйымдастырылуын, болашағын зерттейтін әдіснамалық негіздерін жасады. Аумақты, әлеуметтік, экономикалық географиялық жүйелерді зерттегенде, олардың табиғат жағдайы мен ресурстарымен өзара байланыстырып қарады және оларды өндірістің табиғаттық базасы деп қарады /3/.

Жоғарғы білім беру саласында экономикалық, әлеуметтік және саяси география геокеңістікте табиғат жағдайы мен ресурстарын, халық және шаруашылықтың өзара байланыста орналасуы мен таралуын (Жер шары бетінде және Дүние жүзі мұхиттары акваториясында) шаруашылықтың табиғатқа әсерін және табиғаттың қоғам өміріне әсерін, сонымен қатар экономикалық географиялық заңдылықтарын және ұғымдарын қалыптастырудың әдістемелік негіздерін зерттейтін ғылым.

Бұл ғылымға қолданбалылық тұрғыда қарағанда мынадай анықтама беруге болады: экономикалық, әлеуметтік және саяси география нақты географиялық кеңістікте экономикалық, әлеуметтік және саяси нысаналардың орналасуы мен аумақтық ұйымдастыру ерекшеліктерін зерттейтін ғылым.

Кеңес одағы заманында Н.Н.Баранский және Н.Н.Колосовский аталған ғылым саласына келесідей анықтама берді – «қоғамдық өндірістің орналасу заңдылықтары мен экономикалық аудандардың

құрылуын зерттейтін ғылым». Қазіргі ғалымдардың анықтамасына жүгінсек, А.Ю. Скопин – «антропосфераның трансформациялануын және ақпараттық пен жүйелік бағыттары негізінде геоэкономикалық мәселелерді шешу жолдарын іздеу арқылы қоғамды аумақтық ұйымдастыруды зерттейтін ғылым. Мұнда, геоэкономикалық мәселелер деп табиғат пен қоғамның өзара байланысы әсерінен болатын жүйелі өзгерістер немесе негативтік әлеуметтік, саясаттық, экономикалық, экологиялық, технологиялық және географиялық өзгерістерді айтамыз.

География пәнінің басқа пәндерден ерекшелігі – мұнда білім алушылар өздігінен ізденіп, білім дағдысын толықтыруға әр түрлі суреттер, сызбанұсқалар, карталармен көп жұмыстар жүргізуге ерекше назар аударады. Олардың пәнге қызығушылығын арттырудың бір жолы – сабақта жаңа білімді меңгертуде оқушылардың өздерін белсенді қатыстысу. Білім алушылардың сабақты назар қойып тыңдап отыруына, оларды білім алуға ынталандыра түсуге жағдай жасау үшін әр сабақты түрлендіріп, экономикалық географиялық заңдылықтар туралы көріністерді және ұғымдарын қалыптастырудың әдістемелік негіздеріне сүйене отырып, жаңа технологияларды кеңінен тиімді пайдаланып өткізу қажет.

Ол үшін қазіргі мұғалім өз пәнін әдістемелік тұрғыдан түрлі әдіс-тәсілдермен қамтамасыз етіп, заманауи талаптарға сай өткізуге көңіл бөледі. Оқу нормативі вариативті болуы ықтимал, ол әр мұғалім өз ерекетінде мүмкіндігіне қарай сабақ үрдісінде түрлі әдіс-тәсілдерді қолдануы қажет /4/.

Осылайша, қазіргі жаңа педагогикалық технология географияны оқытуда Шаталовтың ұсынған әдісі негізінде тірек-конспект, диаграмма, график, логикалық тірек сызбасы және т.б. қолданылады. Бұл жерде мұғалімнің шығармашылық мүмкіндігінде шек жоқ, әр ұстаздың өзінің жеке қабілеті, оның жеке тұлғалық қасиеттері, ерекшеліктері, сабақ беру әдістемесі өзінше болуы мүмкін. Бірақ жұмыс барысында барлық мұғалімдер жалпы бағдарлама бойынша берілген нормативті сақтауы қажет.

Демек, қазіргі берілетін білім де, тәрбиелік тәлім де шәкірттің шамасына үйлесімді, таным-түсінігіне сәйкес келсе ғана оң нәтиже беріп жүзеге асатындығы сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. http://www.edu.ru/db/mo/Data/d_12/m413.pdf
2. *Методика обучения географии в средней школе под редакцией Л.М. Панчешниковой. Москва. Просвещение. 1983 г.*
3. *Методика преподавания экономической географии. Н.И. Баранский. М. Просвещение. 1990 г.*
4. *Средства обучения географии и условия их эффективного использования. В.П. Голов. М. Просвещение. 1987 г.*

УДК 37.03
МРНТИ 14.07.13

А.К. Умирзахова-Ахмет¹

*¹аға оқытушы, магистр, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау Мемлекеттік Университеті,
Атырау қ., Қазақстан*

ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ КРЕАТИВТІЛІГІН ДАМУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада жасөспірімдердің креативтілігін дамытудың ерекшеліктері қарастырылады. Осы мәселені зерттеген ғалымдар еңбектеріне жан-жақты талдау жасау негізінде креативтілік ұғымының мәні ашып көрсетіледі. Сонымен бірге креативті қабілетті құраушылар жайлы сұрақтар бойынша әр түрлі көзқарастарды талдай отырып, шығармашылық қиял мен креативті ойлау сапасын креативті қабілеттердің міндетті компоненті деп тұжырымдауға болады. Жеткіншек жас кезеңінде шығармашылық қабілеттерді дамыту қазіргі білім берудің жетекші міндеттерінің бірі болып табылады.

Түйін сөздер: креативтілік, шығармашылық, дивергентті ойлау, конвергентті ойлау.

А.К.Умирзакова – Ахмет¹

¹ старший преподаватель, магистр,
Атырауский государственный университет имени Х.Досмухамедова,
Атырау, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНОСТИ ПОДРОСТКОВ

Аннотация

В данной статье рассматриваются особенности развития креативности подростков. На основе анализа работ ученых, которые изучали эту проблему раскрывается сущность креативности. А также, анализируя разные точки зрения по вопросу о составляющих креативных способностей, автор делает вывод, что творческое воображение и качество креативного мышления являются обязательными компонентами креативных способностей. Развитие творческих способностей в подростковом возрасте является одной из важных задач современного образования.

Ключевые слова: креативность, творчество, дивергентное мышление, конвергентное мышление.

Umirzakova – Akhmet A.K.¹

¹senior teacher master Atyrau State University named after Kh.Dosmukhamedov
Atyrau, Kazakhstan

FEATURES DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF TEENAGERS

Abstract

In this article, discusses the peculiarities of the development of creativeness of adolescents. Based on the analysis of the work of scientists who studied this problem, the essence of creativity is revealed. As well as analyzing different points of view on the question of the components of creative abilities, we can conclude that creative imagination and the quality of creative thinking are obligatory components of creative abilities. The development of creative abilities in adolescence is one of the main tasks of modern education.

Key words: creativity, creativity, divergent thinking, convergent thinking.

Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына жолдауында: «Тұрмыс сапасын арттыру бөлімінде әл-ауқатымыздың екінші бір сипаты – өмір сүру деңгейінің артуы. Білім берудің, денсаулық сақтау саласының, тұрғын үйдің сапасы мен қолжетімділігі, жайлы және қауіпсіз жағдайда өмір сүру мәселелері әрбір қазақстандық отбасына қатысты. Білім беру ісінде 4К моделіне: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар аударылуда» - деп атап көрсетілген [1].

Бұл білім беру жүйесіндегі білім алушылардың, соның ішінде, жеткіншектердің креативтілігін дамытудың ерекшеліктерін қарастыру мәселесінің өзектілігін айқындай түседі.

Сондықтан бұл мәселенің бүгінгі таңдағы зерттеліну деңгейін айқындау мақсатында тарихилық қағидасына сүйене отырып, педагогикалық ғылым теориясы мен тәжірибесіндегі қалыптасқан тарихына талдау жасалды.

«Креативтілік» ғылымаралық ұғым болғандықтан, саналуан түрлі анықтаманың берілуі бұл феноменнің көпқырлылығын көрсетеді.

Бұл мәселе бойынша жұмыстар шетелдік психологтар (Ф.Бэррон, Дж.Гилфорд, Е.П.Торренс, Дж.Рензулли, Р.Стернберг, т.б.) есімдерімен тығыз байланысты.

«Креативтілік» ұғымын Д.Симпсон адамның ойлаудың стереотипті тәсілдерін қабылдамау қабілеті деп түсіндіреді [2].

Ары қарай психологиялық еңбектерде «креативтілік» адамның шығармашылықпен, жаңаны құрылымдауымен байланысты қабілетін белгілеу үшін қолданылды.

Дж.Гилфорд креативтілікті ойлаудың ерекше түрі «дивергентті ойлау» ұғымын енгізді. Оның теориясына сәйкес «дивергентті ойлауда мәселе шешімді оймен, ізденумен сипатталып, мәселенің мазмұнына қарай семантикалық кеңістікте әртүрлі бағытта жүзеге асырылса, ал конвергентті ойлауда

семантикалық кеңістіктің барлық элементтері біріктіріліп, олардың бірегей композициясы табылады. Ол креативтілікті сипаттайтын дивергентті интеллектуалды қабілеттің факторларын былай бөліп көрсетеді: ойдың шапшаңдығы (индивидтің белгілі бір уақыт бірлігінде көптеген идеялар ұсынуы); ойдың орамдылығы (бір идеядан басқасына жылдам ауысу қабілеті); нақтылық (өз өніміне аяқталған қалып не түр беру қабілеті); сонылық немесе түпнұсқалық (жалпы қабылданған көзқарастан айырмашылығы бар идеялар тудыру қабілеті) [3].

Е.П.Торренс өзі жүргізген зерттеулерінің нәтижесінде «креативтіліктің дамуына генетика емес, адам тәрбиеленетін мәдениет көбірек әсер етеді» - деген тұжырымға келеді [4].

Көптеген зерттеушілер креативтілік мәселесін, оның өлшемдері мен даму шарттарын қарастырып, тұлғаның ерекшелігіне немесе қасиетіне басты назар аударады. Мысалы, К.Тейлор креативтіліктің ойлаудың өнімділігі, іс-әрекетті жоспарлау, әрекетті болжай алу, шешімді қабылдау және оны орындау, талқылап қорытынды жасау қабілетті секілді көрсеткіштерін бөліп көрсетеді [5].

Психологияның гуманистік бағыты өкілдерінің (А.Маслоу, К.Роджерс, Э.Фромм) пікірінше, маңызды мотивациялық конструктивті қабілет өзін-өзі өзектендіру тенденциясы болып табылады. Креативті тұлға өзінің қабілеті мен талантын пайдаланады, өмірдің әр түрлі саласында жетістікке қол жеткізу үшін өзінің әлеуетін іске асыруға талаптанады. А.Маслоу креативтілікті өмірдің кез-келген жағдаятына қатысты қолдануға болатын сапа деп түсіндіреді. Оның пайымдауынша, креативтілік туа біткен сапа, бірақ ортаның ықпалымен көбі жоғалып кетуі мүмкін [6].

Қарастырылып отырылған креативтілік мәселесі отандық педагогика мен психология ғылымдарында ХХ ғасырдың 60-шы жылдары шығармашылық ретінде зерттеліне бастаған. Мысалы, көптеген зерттеулерде креативтілік сапа ретінде индивидтің тұлғалық қасиеттерімен, мінез-құлқымен және жалпы қабілеттермен теңестіріледі.

Педагогика ғылымында «креативтілік» мәселелік жағдаят тұрғысынан қарастырылып, жалпы түрде үнемі өзгермелі жағдайларда көптеген міндеттерді шешу қабілетін, әр түрлі жағдаятта шешім қабылдау біліктілігін көрсетеді, сонымен бірге мәселені шешудің сонылық тәсілін ұйымдастыру қабілеті ретінде өзінің мұқтаждығы мен қызығушылығы жайлы айту; жаңа ақпараттар табу, әр түрлі педагогикалық жағдаяттарда шешім қабылдау құзыреттіліктерінен тұрады [7].

Психологияда «креативтілік» ұғымын: ассоциативті теорияда - ассоциацияның пайда болуы; гештальтпсихологияда - өнімді ойлау; психоанализ - шығармашылық энергиясын түзу және шығармашылық іс-әрекет мотивациясы; гуманистік психологияда - мотивация мен өзін-өзі өзектендіру тұрғысынан қарастырады [8].

Сонымен «креативтілік» психологияда ақыл-ой және тұлғалық ерекшеліктердің жиынтығы ретінде, ал педагогикада жаңаны, дәстүрлі емес ойлауды қабылдау және жасау, пайдалы идеяларды ұсыну, шығармашылыққа қабілеттілік деп сипатталады.

Педагог-психолог ғалымдар креативтілік пен шығармашылықты ғасыр мәселесі деп есептейді. Бүгінгі таңда «креативтілік» пен «шығармашылық» ұғымдарының арақатынасын ашып көрсетуде қарама-қайшы үш тәсіл бар: бірінші тәсілде, «креативтілік» пен «шығармашылық» ұғымдары синоним ретінде қарастырылады; екінші тәсіл бойынша, креативтілік жеке құбылыс ретінде зерттелініп, субъектілі-тұлғалық жаңалық және оның мәні жөніндегі білім деп түсіндіріледі. Осыдан жеке тұлғалық және қоғамдық креативтілік деп бөліп көрсетіледі (Е.Пикард, т.б.) [9]. Үшінші тәсіл тұрғысынан, креативтілік шығармашылықты зерттеудің жеке аспектісі, сондай - ақ адамның ішкі ресурсы, әлеуеті ретінде қарастырылады (Я.А.Пономарев, т.б.) [10].

Біздің пікірімізше, үшінші тәсіл маңызды, өйткені, креативтілікті шығармашылықтың бір аспектісі ретінде зерттеу оның көпмағыналы және күрделі екендігін көрсетеді, сонымен қатар шығармашылықты жалпы заңдылықтарымен байланысты қарастыруға мүмкіндік береді.

Қ.М.Нағымжанова университеттің инновациялық білім беру ортасында студенттердің педагогикалық креативтігін қалыптастырудың тарихи-педагогикалық алғышарттарын айқындайды; «креативтік» және «педагогикалық креативтік» ұғымдарының мәнін ашып көрсетеді; студенттердің педагогикалық креативтігін қалыптастыруды тиімді жүзеге асыратын педагогикалық шарттарды анықтап, педагогикалық креативтікті қалыптастырудың моделін құрастырады [11].

Б.А.Оспанова өз зерттеуінде болашақ мамандардың креативтілігін қалыптастыруда белсенділіктің рөлін ашып көрсете отырып, белсенділік тұлғаның іс-әрекетін, мінез-құлық стратегиясын және қарым-қатынасын жобалайды деп есептейді [12].

Креативтіліктің дамуы жеткіншектік кезеңде ерекше маңызға ие. Көптеген психологтар (А.Н.Леонтьев, Д.Б.Эльконин, Л.И.Божович, Д.И.Фельдштейн, Т.Тәжібаев, М.Мұқанов, т.б.)

зерттеулерінде адамның креативтілігін дамытуда жеткіншектік кезеңнің негізгі орын алатыны дәлелденген. Шет елдік және отандық психологтар еңбектеріне сүйене отырып, жеткіншектік кезеңнің өзіндік ерекшеліктеріне сипаттама беріледі. Адамның аса қарқынды даму кезеңдерінің бірі – жеткіншек жас. Жеткіншек кезеңнің ерекшелігі оның «өтпелі», «қиын», «сыналатын» кезең деген атауларында бейнеленген. Бұл осы жастағы даму үдерістерінің күрделілігі мен маңыздылығы әрбір тұлғаның өзіндік даралығын саналы түсіну кезеңі екендігін көрсетеді. Балалық шақтан ересектікке өту осы кезеңдегі дене, ақыл-ой, адамгершілік, әлеуметтік дамудың барлық жақтарының негізгі мазмұны мен өзіне тән ерекшелігі болып табылады. Ол біріншіден, жеткіншектің өзі анық сезетін бұл өзгерістер оны объективті тұрғыдан ересекке айналдырады және өзінің ересектігін сезінуінің (өзінің ересектерге ұқсастығын түсіну негізінде) басталуына негіз болады; екіншіден, жыныстық толысу басқа жынысқа ден қою сезімдерінің, толғаныстарының, жаңа түйсіктерінің шығуына себепші болады.

Креативтілік бұл адамның шығармашылық мүмкіндіктері (қабілеттері), ол ойда, сезімде, іс-әрекеттің жеке түрлерінде көрініс табуы мүмкін. Демек креативті ойлау жалпы қабылданғаннан, ойлаудың дәстүрлі түрінен ауытқитын, таптаурын емес идеяларды тудыруға, мәселелік жағдаяттарды тиімді шешуге қабілетті үрдіс ретінде анықталады. Міне осындай креативті қабілеттер қазіргі заман адамына, көбінесе оқушыға қажет. Креативтіліктің дамуы ретінде мынадай жағдайлар анықталады: шығармашылыққа ішкі мотивация; шығармашылық мінез-құлықты әлеуметтік күшейту; адекватты позитивті өзін-өзі бағалау; гуманистік психологияның қағидаларын жүзеге асыру; т.б.

Қорыта келгенде, креативтілік мәселесін зерттеген ғалымдар еңбектерін талдау «креативтілік» ұғымын тұлғалық категория ретінде үш аспектіде, атап айтқанда, дивергентті ойлау ретінде; интеллектуалды белсенділік ретінде; тұлғаның интегративті қасиеті ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Осы аспектілердің ішінде, креативтілікті тұлғаның интегративті қасиеті ретінде қарастыруға басты назар аударылды. Бұл аспектіде креативтілік индивидтің құндылықтарды құруға, стандартты емес шішімдерді қабылдауға, белгілінің шегінен шығуға ықпал ететін шығармашылық мүмкіндіктерін нақты іске асыратын тұлғаның интегралды қасиетін сипаттайды. Осыдан креативті қабілеттердің міндетті компоненті ретінде креативтілік ойлау сапасы және шығармашылық қиял бөліп көрсетіледі. Қазіргі заманғы зерттеулерде бұл мәселені теориялық-әдіснамалық тұрғыдан қарастыратын тәсілдердің көптүрлілігі байқалады, жинақталған материалдар креативтіліктің мәнін анықтау тенденцияларын, қағидалары мен тәсілдерін қадағалауға мүмкіндік береді. Сонымен, креативтілік тұлғаның тұрақты мінез-құлқын құрайтын, шығармашылыққа қабілеттілік, дарындылық деңгейі, өнімді әрекет етуге дайын болу, жаңалық ашуға дайындығын көрсететін индивидтің интегративті тұлғалық сапасы, әрбір адамның әлеуеттік мүмкіндіктеріне негізделген тұлғалық қасиет деп тұжырымдауымызға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан. www.akorda.kz.
2. Simpson Ray M. *The American Journal of Psychology*. – Vol.33.- 1922. P. 234-243.
3. Guilford J.p. *Creative Talents*. –New York, 1986.
4. Torrance E.P/ *Growing up creatively gifted: a 22-year longitudinal study*. // *Creative Child and Adult Quarterly*. –1980. – N 5. –P.148-170
5. Taylor L.A. *The nature of the creative process* //*Creativity/Smith P. (Ed.)*. –N.Y.:Hasting House, 1959. - P.51-82.
6. Маслоу А.Г. *Новые рубежи человеческой природы/ пер. с англ.* - М.: Смысл, 1999. - 425с.
7. Педагогика: Қазақша және орысша түсіндірме сөздік // Ғыл. Жетекші., жасаған және жалпы ред. Басқарған проф. Ш.К.Беркімбаева, проф. А.Қ.Құсайынов. – Алматы: RONDA баспасы, 2007. -248б.
8. Психология. Словарь/Под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. -2-е изд. –М.: Политиздат, 1990. -494с.
9. Pickard E. *Toward a theory of creative potential*. – 1990. – Vol. 24. - №1. - P.1-9
10. Пономарев Я.А. *Психология творчества: перспективы развития*// *Психологический журнал*. -1994. -№6. С. 38-50.
11. Нағымжанова Қ.М. *Инновациялық білім беру ортасында педагогикалық креативтікті қалыптастыру. Монография* - Өскемен. С.Аманжолов атындағы ШҚМУ баспасы, 2012. - 335 б.
12. Опанова Б.А. *Педагогические основы формирования креативности будущего специалиста в системе университетского образования дисс...док.пед.наук 13.00.08., Туркестан, 2006.-44 б*

УДК 373.1.02
МРНТИ 14.25.05

С.Е. Абдугалина¹, К.О. Шайхеслямова², С.И. Абишева³

¹к.п.н., и.о. доцента, ²д.п.н., профессор
Казахского университета экономики финансов и международной торговли,
г. Астана, Казахстан

³к.п.н., профессор Павлодарского государственного университета им. С.Торайгырова,
Павлодар, Казахстан

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ В КОНФЛИКТНЫХ СИТУАЦИИ

Аннотация

В статье рассматриваются психолого-педагогические особенности агрессивного поведения подростков по отношению друг к другу. Атмосфера в классе целиком зависит от поведения учителя, от его настроения, умения общаться с детьми и умения становиться другом каждому из учеников. В данной статье значительная роль отводится особенностям поведения подростка в учебных заведениях, в которой правильная реакция педагогов на отклоняющееся от нормы поведение ребенка, характер отношений между сверстниками относятся факторам, предопределяющим агрессию во внешней среде.

Актуальность статьи очевидна поскольку, исследование факторов подростковой агрессии имеет важное значение для современного общества с целью позитивной социализации молодого поколения, а также для профилактики дивергентного поведения.

Важным аспектом выделены типологическая классификация подростковой агрессии, а также приемлемые способы педагогического взаимодействия.

В статье отмечается, что на пути решения конфликтных ситуаций педагогу необходимо объединение усилий учителей и родителей, обязательный учет индивидуальных характеристик каждой ситуации, поддержание положительного психологического комфорта в учебной среде.

Ключевые слова: психологические особенности, подростковое поведение, конфликт, педагогическая помощь.

С.Е. Абдугалина¹, С.К.О. Шайхеслямова², С.И. Абишева³

¹п.ғ.к., Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университетінің доцентінің м.а.,
Астана қ., Қазақстан

²п.ғ.д., Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университетінің профессоры
Астана қ., Қазақстан

³п.ғ.к., С. Торайгыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің профессоры,
Павлодар қ., Қазақстан

ДАУЛЫ ЖАҒДАЙДА ЖАСӨСПІМДЕРДІҢ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада жасөспірімдердің бір-біріне қатысты агрессивті мінез-құлқының психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері қарастырылады. Сыныптағы атмосфера толығымен мұғалімнің мінез-құлқына, оның қарым-қатынасына, балалармен қарым-қатынас жасауға және оқушылардың әрқайсысына дос болу қабілетіне байланысты. Бұл мақалада балалардың девиантты мінез-құлқына және пирингтік қарым-қатынастар сипатына сыртқы ортадағы агрессияны анықтайтын факторлар болып табылатын білім беру мекемелерінде жасөспірімдердің мінез-құлқының ерекшелігіне маңызды роль беріледі.

Мақала өзектілігі анық, өйткені жасөспірімдер агрессиясының факторларын зерттеу жас ұрпақтың оң әлеуметтенуі үшін, сондай-ақ девиантты мінез-құлықтың алдын алу мақсатында қазіргі заманғы қоғам үшін маңызды.

Маңызды аспект жасөспірімдер агрессиясының типологиялық классификациясын, сондай-ақ педагогикалық өзара іс-қимылдың қолайлы әдістерін атап өтті.

Мақалада мұғалім мұғалімдер мен ата-аналардың күш-жігерін біріктіруге, әрбір жағдайдың жеке сипаттамаларын ескеруге және оқу ортасында жағымды психологиялық қолайлылықты сақтауға мұқтаж екенін айтады.

Түйін сөздер: психологиялық сипаттамалары, жасөспірімдердің мінез-құлқы, қақтығыстар, педагогикалық көмек.

S.E. Abdugalina¹, K. O. Shaikheslyamova², S.I. Abisheva³

*¹ k.p.s., acting ass.professor & d.p.s . professor of the Kazakh University of Economics,
Finance and International Trade,
Astana, Kazakhstan*

*³ k.p.s.,professor of the S. Toraihyrov Pavlodar State University,
Pavlodar, Kazakhstan*

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FEATURES OF ADOLESCENT BEHAVIOR IN THE CONFLICT SITUATIONS

Abstract

The article deals with the psychological and pedagogical features of the aggressive behavior of adolescents in relation to each other. The atmosphere in the class depends entirely on the behavior of the teacher, on his attitude, ability to communicate with children and the ability to become a friend to each of the students. In this article, a significant role is given to the peculiarities of adolescent behavior in educational institutions, in which the correct reaction of teachers to the child's deviant behavior and the nature of peer relations are factors that determine aggression in the external environment.

The relevance of the article is obvious because the study of the factors of adolescent aggression is important for modern society in order to positively socialize the younger generation, as well as for the prevention of deviant behavior.

An important aspect highlighted the typological classification of adolescent aggression, as well as acceptable methods of pedagogical interaction.

The article notes that the teacher needs to combine the efforts of teachers and parents, take into account the individual characteristics of each situation, and maintain positive psychological comfort in the learning environment.

Key words: psychological characteristics, adolescent behavior, conflict, pedagogical assistance.

В Республике Казахстан, как и во всем мире, обучающиеся ежедневно сталкиваются с жестоким обращением и насилием в образовательных учреждениях, однако до настоящего времени эта проблема остается невидимой для общества.

В средних школах, школах-гимназии, колледжах часто случается, так что некоторым ученикам просто трудно влиться в коллектив из-за своей скромности и необщительности, в последствии его просто перестают замечать. Даже не испытывая психологического давления со стороны одноклассников, ребенок чувствует себя одиноким и обделенным вниманием которого никто не замечает. Из этого следует, что в школах существует проблема не только издевательства, но и проблема одиночества. Если проблема насилия видна руководству школы и окружающим, то выявить проблему одиночества сложнее. У одиноких учеников нет ни друзей ни врагов, за них некому порадоваться и их, как правило не обижают, они считают себя отверженными.

Принимая во внимание результаты некоторых психологических исследований, обучающиеся в первую очередь обращают внимание на внешность одноклассника. Популярность среди одноклассников складывается из ряда достижений в учебе или спортивной жизни школы [1]. Ученики способные находить общий язык со всеми имеют больше шансов завести много друзей и единомышленников, как

правильно они очень дружелюбны и добры, они умеют играть в команде. Ученики, не имеющие друзей обычно замкнуты, необщительны и озлоблены, именно так их и воспринимают окружающие. Плохое отношение окружающих к непопулярным ученикам становится главной причиной их импульсивных и необдуманных действий, они стараются нарушить общепринятые правила в обществе.

Рассмотрим некоторые психологические особенности агрессивного поведения подростков по отношению друг к другу.

Агрессор-преследователь. Ученику тяжело дается общение со старшим поколением и со сверстниками. Основными отличительными особенностями преследователя являются вспыльчивость, резкость, грубость, непокорность, дерзость и мстительность. Также данному типу свойственна чрезмерная самоуверенность. Преследователями в основном являются ученики, отличающиеся лидерскими качествами, стремящиеся манипулировать взрослыми людьми, подчиняя их под свое влияние. Неудовлетворенность в эмоциональном аспекте принуждает учеников искать выход в виде унижения других и доминирование над ними, причиняя им боль, они издеваются над животными, мучают детей, оскорбляя их словесно и действиями. Тем самым они обретают внутреннее спокойствие. Зачастую жертвами таких учеников являются те, кто явно слабее их и неумеющие постоять за себя. В некоторых случаях, если обидчик получает в ответ со стороны жертвы, агрессор может отступить от намеченной цели [2]. На самом деле причин агрессивности у учеников более чем достаточно, начиная с бытовых отношений в семье заканчивая серьезным отставанием в учебе, все это в совокупности является становлением личности хулигана. Хулиган большую часть времени тратит на выяснение отношений и задиранье сверстников, вследствие чего имеет серьезное отставание в учебе.

Непризнанный агрессор. Ученик неспособный отстаивать свою точку зрения в том или ином споре, неспособный грамотно предъявлять адекватные аргументы, начинает вести себя агрессивно по отношению к своему оппоненту, прибегая к ругани и крикам. Непризнанный агрессор совершенно не умеет проигрывать, в случае проигрыша может незамедлительно проявить бурную реакцию протеста, а также отказаться от дальнейшего участия в конкурсе или игре. После проигрыша агрессор надолго замыкается в себе и продолжает хранить обиду за проигрыш [3]. Нельзя забывать, что стресс и неуверенность в себе также порождает агрессию, ученик испытывающий неуверенность в себе очень мнителен, постоянно ожидает от окружающих подвоха. Если он почувствует надвигающуюся опасность, то тут же бросится защищать себя, не дожидаясь нападения, при этом изо всех сил пытаясь себя обезопасить любым способом. В данном случае его мнительность будет служить ему собственной ловушкой, в которую он будет попадать сам того не осознавая. Другими словами проявленная им агрессия будет вызывать ответную агрессию среди его окружения.

Доносчик-жертва. Зачастую доносчиками становятся отверженные обществом ученики. Основные причины, побуждающие ученика жаловаться:

- **Безысходность и отчаяние.** Сталкиваясь в жизни со сложной ситуацией, ученик в поисках выхода и помощи обращается к взрослому человеку и делится с ним о произошедшем происшествии. Если ученик был подвержен угрозе со стороны группы лиц, и он не может бороться с ними в одиночку, он прибегает к помощи взрослых и близких ему людей, в надежде услышать решение данной проблемы или в надежде на спасение от преследователей. В некоторых ситуациях именно взрослый человек может повлиять на благоприятный исход подобных конфликтов, а значит, в некоторых ситуациях именно донос является единственным спасением [4].

- **Расплата.** Неуверенные в себе ученики, испытывающие давление со стороны общества, пытаются одержать реванш при помощи взрослого человека. При проявлении несправедливости по отношению к ним они прибегают к жалобам. В случае если отношения в окружении налаживаются, жалобы прекращаются, то есть данного рода жалобы носят кратковременный характер.

Доносчик-инициатор. Чрезмерно уверенный в себе ученик, с огромными амбициями и лидерскими качествами, будет использовать жалобу в качестве шантажа с целью исполнения его воли и подчинению к себе. Также источником частых жалоб можно считать откровенное снисходительное отношение к определенному ученику. Отверженного ученика данная ситуация побуждает ябедничать, с целью отомстить. Зачастую для того чтобы самоутвердиться ученик прибегает к ябедничеству. Ученик, получив определенную информацию о других учениках, пытается всеми способами донести ее до учителя, с целью принижения других учеников и привлечения к себе повышенного внимания окружающих. Исследования показывают, что ученики испытывающие спокойствие в учебном заведении, имеющие друзей, занимающиеся своим собственным развитием, интересующиеся учебной и занятиями спортом никогда не прибегают к доносам, так как у них элементарно нет на это времени [5].

Из этого следует сделать вывод, что грамотное распределение времени ученика, правильное окружение и его психологическое состояние способно изменить его жизнь в лучшую сторону. Имея представление о поведении учеников, необходимо по-разному воспринимать их жалобы. Необходимо провести открытый разговор, посвященный жалобам учеников, научить их справляться с проблемами не прибегая к жалобам, а используя спокойное общение и умение выслушать друг друга до конца. В то же время преподаватель должен разъяснить случаи при которых действительно необходимо обратиться к взрослым, для получения правильного совета и помощи, и при определенных обстоятельствах посвятить его во все детали случившегося инцидента. Настоять о необходимости привлечения взрослых к произошедшему. В этом случае есть шансы сохранить свою репутацию и спасти ситуацию.

Несмотря на наше отношение к жалобам, необходимо четко понимать что, поощрение любых жалоб лишь порождает новые жалобы, следовательно необходимо решить причину жалобы ребенка. Ни в коем случае нельзя запрещать жаловаться, иначе это может послужить причиной замкнутости у ребенка и нежеланием в будущем делиться своими проблемами. В некоторых случаях необходимо рассматривать жалобу как проявление детского доверия. В таком случае необходимо будет помочь разрешить проблему ребенка без личного прямого участия в ситуации, то есть на расстоянии. Чаще всего ученики, которые жалуются просто хотят заручиться поддержкой взрослых и получить мудрый совет, при грамотном подходе взрослого ребенок может самостоятельно справиться с проблемой и в дальнейшем иметь представление о том как вести себя в сложной ситуации [1].

На пути к преодолению и искоренению насилия в школе, в обязательном порядке необходимо объединить усилия учителей, психологов и родителей. Только в этом случае возможно будет изменить ситуацию в лучшую сторону. Необходимо грамотно и адекватно оценивать случившийся инцидент, в некоторых случаях единственным правильным решением становится отстранение от учебы обидчика или перевод жертвы в другую школу в целях сохранения его морального спокойствия и восстановления его психологического состояния.

Следует отметить, что каждый случай индивидуален и требует пристального внимания. При малейшем проявлении морального давления, учителям необходимо незамедлительно среагировать, во избежание развития следующего события. При грамотном подходе учителя можно не допустить моральное давление в классе. Атмосфера в классе целиком зависит от поведения учителя, от его настроения, умения общаться с детьми и умения становиться другом каждому из учеников. Учеными было доказано, что учитель на личном примере может показать допустимое поведение.

Преподаватель, пользующийся большой популярностью среди учеников становится примером для подражания, которого они слушают, и чье доверие бояться потерять. Способность находить общий язык с любым ребенком поистине настоящее искусство, овладев которым можно решить самые сложные проблемы детей.

Список использованной литературы:

- 1 Ушакова Е. Буллинг -новый термин для старого явления //Директор школы. 2009. № 6. С. 84-87.*
- 2 Файнштейн Е. И. Мобинг, буллинг и способы борьбы с ними//Директор школы. 2010. № 7. С. 72–76.*
- 3 Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль. СПб.: Питер, 2001.*
- 4 Бескова Т. В. Особенности агрессивности и враждебности субъектов зависти и соперничества // Теоретическая и экспериментальная психология. 2010. № 3. С.43–51.*

УДК 373.1.02
МРНТИ 14.25.05

С.Е. Абдугалина¹, К.О. Шайхеслямова², С.И. Абишева³

¹к.п.н., и.о. доцента, ²д.п.н., профессор Казахского университета экономики финансов и международной торговли,
г. Астана, Казахстан

³к.п.н., профессор Павлодарского государственного университета им. С.Торайгырова,
Павлодар, Казахстан

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОВ ПРОФИЛАКТИКИ НАСИЛИЯ В ШКОЛЕ НА ОСНОВЕ СИСТЕМНО-СТРУКТУРНОГО ПОДХОДА

Аннотация

В школах города Астаны было проведено экспериментальное исследование по выявлению уровня самооценки учеников переживших насилие. Цель эксперимента - совершенствования методов профилактики насилия в школе, выявить у учеников переживших насилие уровень самооценки.

Среди экспериментальных методик использованы опросник Розенберга для измерения уровня самоуважения и уровня самооценки. В результате эксперимента, выявлено, что часть учеников - неуверенные в себе молодые люди, что свидетельствует о фактах пренебрежения чувствами ребенка со стороны окружающих. Внешние признаки таких детей: утомленный, сонный вид, проявление агрессивности и импульсивности, которые сменялись апатией и подавленным состоянием, трудности в обучении, низкая самооценка. Полученные данные подтверждают о необходимости изучения и совершенствования методов профилактики насилия среди подростков.

В статье отмечается, что на пути решения конфликтных ситуаций педагогу необходимо объединение усилий учителей и родителей, обязательный учет индивидуальных характеристик подростка, поддержание положительного психологического комфорта.

Ключевые слова: поведение в школе, подростковое насилие, агрессивность, эксперимент.

С.Е. Абдугалина¹, С.К.О. Шайхеслямова², С.И. Абишева³

¹п.ғ.к., Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университетінің доцент м.а.,
²п.ғ.д., Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университетінің профессоры
Астана қ., Қазақстан

³п.ғ.к., С. Торайгыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің профессоры,
Павлодар қ., Қазақстан

ЖҮЙЕЛІ-ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ТӘСІЛ НЕГІЗІНДЕ МЕКТЕПТЕГІ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ ӘДІСТЕРІН ЖЕТІЛДІРУ

Аңдатпа

Астанадағы мектептерде зорлық-зомбылықтан аман қалған студенттердің өзін-өзі бағалау деңгейін анықтау үшін пилоттық зерттеу жүргізілді. Эксперимент мақсаты - мектептегі зорлық-зомбылықты болдырмау әдістерін жетілдіру, зорлық-зомбылықтан аман қалған оқушылар арасында өзін-өзі бағалау деңгейін анықтау.

Тәжірибелік әдістердің ішінде өзін-өзі бағалау мен өзін-өзі бағалау деңгейін өлшеу үшін Розенберг сауалнамасы қолданылды. Эксперимент нәтижесінде студенттердің бір бөлігі өздерін білмейтін жастар екендігі анықталды, бұл баланың басқа сезімдерін елемей фактілері туралы куәландырады. Мұндай балалардың сыртқы белгілері көбінесе: шаршау, ұйқысыз, агрессивті және импульсивті болып келеді, бұл апатия мен депрессияға, қиындықтарды үйренуге, өзін-өзі бағалаудың төмен деңгейіне әкелді. Зерттеулер жасөспірімдер арасында зорлық-зомбылықты болдырмау әдістерін зерделеу және жетілдіру қажеттілігін растайды.

Мақалада қақтығыс жағдайларын шешу жолында мұғалімдер мен ата-аналардың күш-жігерлерін біріктіріп, жасөспірімнің жеке ерекшеліктерін ескеріп, оң психологиялық жайлылықты сақтау мәселелері қарастырылған.

Түйін сөздер: мектептегі мінез-құлық, жасөспірімдер арасындағы зорлық-зомбылық, агрессивтілік, эксперимент.

S.E. Abdugalina¹, K. O. Shaikheslyamova², S.I. Abisheva³

¹ k.p.s., acting ass.professor & ²d.p.s . professor of the Kazakh University of Economics, Finance and International Trade, Astana, Kazakhstan

³ k.p.s., professor of the S. Toraihyrov Pavlodar State University, Pavlodar, Kazakhstan

PERFECTION METHODS OF PREVENTION OF SCHOOL VIOLENCE BASED ON THE SYSTEMIC-STRUCTURAL APPROACH

Abstract

A pilot study was conducted at schools in Astana to identify the level of self-esteem of students who survived the violence. The purpose of the experiment is to improve the methods of preventing violence at school, to reveal the level of self-esteem among pupils who have survived the violence.

Among the experimental techniques used questionnaire Rosenberg to measure the level of self-esteem and self-esteem. As a result of the experiment, it was revealed that part of the students are young people who are unsure of themselves, which testifies to the facts of neglect of the child's feelings from others. Often, the external signs of such children are: tired, drowsy, aggressive and impulsive, which gave way to apathy and depression, learning difficulties, low self-esteem. The findings confirm the need to study and improve methods of preventing violence among adolescents.

The article notes that in the way of resolving conflict situations, the teacher needs to combine the efforts of teachers and parents, must take into account the individual characteristics of the adolescent, and maintain positive psychological comfort.

Key words: behavior in school, adolescent violence, aggressiveness, experiment.

Процесс преследования, агрессии а также попытки издевательства над определенным объектом, в большинстве случаев над слабохарактерными учениками, которые являются жертвами так называемого сильной стороны класса (группы)определяется понятием «Буллинг». При появлении подобного рода насилия процесс буллинг рассматривает отношение к происходящему руководство школы и родителей учеников. Рассматривая данную проблему в первую очередь необходимо изучить все аспекты, не ограничиваясь предоставленной информацией о преследователе и слабохарактерном ученике. Ужесточение правил поведения в школе, исключение агрессоров от учебы не поможет искоренить данную проблему. Только изучение результатов анализа некоторого объема данных полученных в ходе теоретического условного проникновения в буллинг, позволит повысить эффективность вмешательства в решении сложившейся ситуации [1].

В школах города Астаны было проведено экспериментальное исследование по выявлению уровня самооценки учеников переживших насилие. Цель эксперимента – для совершенствования методов профилактики насилия в школе, выявить у учеников переживших насилие уровень самооценки. Задачи экспериментального исследования:

- 1.Выявить у учеников переживших насилие уровень самооценки.
- 2.Определить различия в уровнях самооценки в экспериментальной и контрольной группе.

На организационном этапе был проведен сбор информации об учениках в возрасте от 14 до 16 лет. По результатам бесед с классными руководителями, социальным педагогом и психологом были сформированы две группы по 15 человек.

В экспериментальную группу вошли ученики возрасте 14-16 лет в составе 15 человек: Условно личность респондентов обозначены А,Б,В,Г,Д,У и т.д. По результатам исследования известно, что все участники группы в определенный период жизни пережили факты насилия, а многие из них проживали в неблагополучных семьях или были из многодетной семьи и являлись старшими из детей.

Признаками пренебрежительного отношения выступали внешний вид и поведение подростка: утомленный, сонный вид, проявление агрессивности и импульсивности, которые сменялись апатией и подавленным состоянием, трудности в обучении, низкая самооценка;

- родители подростков являются неспособными обеспечить им полноценную жизнь, в связи с отсутствием планирования рождаемости и асоциального образа жизни матери;

- подростки, у которых родители алкоголики зачастую беспрерывно подвергались как физическому, так и эмоциональному насилию, и сам образ их жизни является и в таком случае если не физическому, то психическому состоянию подростка наносится вред.

В контрольную группу вошли тоже 15 человек в возрасте 14 до 16 лет: W,R,U,I,P,S,D,F,J,L,Z,X,V,N,Q,

Согласно полученным сведениям на организационном этапе участники данной группы воспитываются в благоприятных условиях, до момента проведения эксперимента не было факта насилия со стороны одноклассников, родственников и других людей.

Таблица 1 – Этапы экспериментального исследования на определения уровня самооценки учеников

Этапы исследования	Цели и задачи
Подготовительный	Выбор методики исследования. Обзор литературных источников.
Организационный	Организация и формирования экспериментальной и контрольной группы.
Диагностический	Проведения тестирования. Изучение анамнеза испытуемых.
Аналитический	Анализ результата тестирования, содержательное описание и интерпретация результатов.
Обобщающий	Выявление закономерностей и формулировка выводов.

При проведение эксперимента мы опирались на следующие принципы:

- качественно-количественного подхода к полученным анализам: нами изучались высказывания испытуемых, дополняющие диагностические данные;

- учета возрастных особенностей участников эксперимента;

- индивидуальный подход в предоставлении помощи каждому, кто в ней нуждался[2].

Была использована методика опросник самоуважения Розенберга, для выявления особенностей развития эмоционально - аффективного компонента образа «Я».

Методика Опросник самоуважения Розенберга, для выявления особенностей развития эмоционально - аффективного компонента образа «Я».

Тест Розенберга – можно считать опросником для выявления уровня самооценки и самоуважения. Самоуважением является собственная оценка своих потенциальных и скрытых возможностей.

Самоуважение включает в себя уверенность в собственных силах; право быть успешными и счастливыми в жизни; четко формировать свои желания и потребности.

Тест Розенберга используется в качестве анализа для выявления таких факторов как самоунижение и самоуважение[3].

Для определения уровня самоуважения у учеников подвергшихся моральному насилию был проведен данный тест.

Самоунижение в большинстве случаев является следствием депрессии и психосоматической замкнутости, в то время как самоуважение является причиной и следствием активности в общении, лидерства, чувства межличностной безопасности. Оба фактора напрямую зависят от отношения к тестируемому его родителей в детстве.

Опросник М.Розенберга состоит из 10 суждений, на каждое из которых предлагается четыре градации ответов, кодируемых в баллах по предложенной схеме. Тест на самоуважение:

Инструкция. Определите, насколько вы согласны или не согласны с приведенными ниже утверждениями. Поставьте напротив соответствующую цифру. 4 — полностью согласен 3 — согласен 2 — не согласен 1 — абсолютно не согласен.

Тестовый материал:

1. Я чувствую, что я достойный человек, по крайней мере, не менее чем другие.
2. Я всегда склонен чувствовать себя неудачником.
3. Мне кажется, у меня есть ряд хороших качеств.
4. Я способен кое-что делать не хуже, чем большинство.
5. Мне кажется, что мне особенно нечем гордиться.

6. Я к себе хорошо отношусь.
7. В целом я удовлетворен собой.
8. Мне бы хотелось больше уважать себя.
9. Иногда я ясно чувствую свою бесполезность.
10. Иногда я думаю, что я во всем нехорош.

Ключ и обработка результатов теста. За каждый ответ начислите себе баллы в соответствии с ключом. Прямые вопросы: 1,3,4,6 обратные вопросы – 2,5,7,8,9,10 — баллы в них начисляются наоборот: 4=1, 3=2, 2=3, 1=4. Уровень самоуважения равен сумме баллов. Интерпретация. 10 – 18 баллов – вам не хватает самоуважения, его очень мало, вы склонны во всем плохом винить себя, видите только свои недостатки и акцентируете внимание только на своих слабых сторонах, вы попали в замкнутый круг самоуничижения, которое не позволяет вам ставить цели и достигать успеха. В каждом событии вы ищите подтверждение своей ничтожности.

18 – 22 баллов – вы балансируете между самоуважением и самоуничижением, успехи поднимают вас до небывалых вершин и самоуважение зашкаливает, неудачи подпитывают низкую самооценку и сбрасывают вас в пропасть, ваше мнение о себе колеблется то в одну, то в другую сторону.

23 – 34 балла – самоуважение у вас преобладает, и вы можете адекватно оценивать свои достоинства и недостатки, можете согласиться с тем, что бываете неправы, сохраняете уважение к себе при неудачах, но склонны иногда заниматься затянутым «самобичеванием», что не предусмотрели, не заметили, «соломку не подстелили», что не позволяет смириться с тем, что изменить невозможно и быстро среагировать и откорректировать там, где есть возможность.

35 — 40 баллов – вы уважаете себя как человека, личность, профессионала и делаете все для того, чтобы продолжать уважать себя и дальше: развиваетесь, совершенствуетесь в профессии, духовном и интеллектуальном плане, в сфере отношений, умеете извлекать уроки из ошибок и трудных ситуаций. Это норма, к которой стоит стремиться. Результаты эксперимента представлены в таблице 2.

Таблица 2 – Показатели уровня самооценки и самоуважения

Группы	Средний показатель по фактору самоуважения 1, 3, 4, 6, 7	Средний показатель по фактору самоунижения 2, 5, 8, 9, 10
Экспериментальная	1,88	3,07
Контрольная	2,16	-2,43

Учитывая табличные данные № 2 средние показатели по фактору самоуважения в контрольной группе практически не отличаются от экспериментальной, но показатели самоунижения в контрольной группе значительно ниже, чем у подростков, переживших насилие.

Это означает, что ученики экспериментальной группы неуверенные в себе, и не довольные собой личности. Чувство недовольства собой возникает периодически, часто посещают мысли: «Я - неудачник», «Я - ни на что не гожусь», проявления неуважения своей личности, что является проявлением факта пренебрежения нуждами, потребностями подростка в семье, непринятие со стороны близких.

Ученики контрольной группы более уверенные в себе, в своих возможностях и адекватно оценивающие свою личность.

Исходя из полученных данных следует отметить что ученики пережившие моральное и физическое насилие теряют веру в себя, замыкаясь в собственных страхах испытывая постоянное самообвинение[4].

Чувство недовольства собой возникает периодически, часто посещают мысли: «Я - неудачник», «Я — ни на что не гожусь», и т. п., в какой-то мере у подростков проявляется не уважение своей личности, что является проявлением факта пренебрежения подростка, не принятие со стороны близких.

В результате проведенного исследования, полученные данные подтверждают о необходимости изучения и совершенствования методов профилактики насилия среди подростков.

Список использованной литературы:

1. Ушакова Е. Буллинг — новый термин для старого явления//Директор школы. 2009. № 6. С. 84–87.
2. Файнштейн Е. И. Мобинг, буллинг и способы борьбы с ними//Директор школы. 2010. № 7. С. 72–76.
3. Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль. СПб.: Питер, 2001.
4. Бескова Т. В. Особенности агрессивности и враждебности субъектов зависти и соперничества // Теоретическая и экспериментальная психология. 2010. № 3. С.43–51.

УДК 377.1

Г.С.Саудабева¹

*¹п.э.д, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

Г.К.Шолпанқұлова²

*²п.э.к., доцент Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Астана қ., Қазақстан*

Ф.А. Абдримова³

*аға оқытушы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

ҒЫЛЫМ МЕН ПРАКТИКА ИНТЕГРАЦИЯСЫ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ КӘСІБИ БАҒДАРЛАУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ ЖҮЙЕСІ

Аңдатпа

Бұл мақалада ғылым мен практика интеграциясы жағдайында қазіргі мектептің кәсіби бағдарлау жұмыстарының жүйесі қарастырылады. Қазіргі уақытта кәсіптік жоғдар жұмысының жүйесі өзіне келесі бағыттағы іс-әрекеттерді енгізеді: кәсіби ағарту, кәсіби ақпарат, кәсіби тәрбие, кәсіби диагностика, кәсіби кеңес, кәсіби бейімделу. Мектептегі кәсіби бағдар жүйесі үш блоктан (пропедевтикалық, жеке-ізденістік, өзін-өзі анықтау) тұрады, олардың әрбірінің өзіндік мақсаты, жұмыс мазмұны бар және жұмыста сабақтастықты қамтамасыз етеді. Өзін-өзі анықтау қабілетін қалыптастыру білімі беру әрекетінің бөлінбейтін бөлігі болып табылады. Бұл тұлғалық, метапәндік, сондай-ақ пәндік нәтижелердің өзіндік ерекшелігі бар жиынтығы.

Түйін сөздер: интеграция, ғылым мен практика интеграциясы, кәсіби бағдар, кәсіби ағарту, кәсіби тәрбие, кәсіби кеңес, кәсіби ақпарат.

Г.С.Саудабева¹

*¹д.п.н., ассоциированный профессор Казахского национального педагогического университета им. Абая,
г.Алматы, Казахстан*

Г.К.Шолпанқұлова²

*²к.п.н., доцент Евразийского национального университета им. Л.Н.Гумилева
г.Астана, Казахстан*

Ф.А. Абдримова³

*ст. препод., Казахский национальный педагогический университет им. Абая,
г.Алматы, Казахстан*

СИСТЕМА ПРОФОРИЕНТАЦИОННОЙ РАБОТЫ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАЦИИ НАУКИ И ПРАКТИКИ

Аннотация

В данной статье рассматривается система профориентационной работы современной школы на основе интеграции науки и практики. В настоящее время система профориентационной работы включает в себя деятельность по следующим направлениям: профессиональное просвещение, профессиональная информация, профессиональное воспитание, профессиональная диагностика, профессиональная

консультация, профадаптация. Система профориентационной системы в школе состоит из трех блока (пропедевтический, поисково-личностный, самоопределение), каждый из них имеет свою цель, содержание работы и обеспечивает преемственность в работе. Формирование способности к самоопределению является неотъемлемой частью образовательной деятельности. Это своеобразный синтез личностных, метапредметных, а также предметных результатов образовательной деятельности.

Ключевые слова: интеграция, интеграция науки и практика, профессиональная ориентация, профессиональное просвещение, профессиональное воспитание, профессиональная консультация, профессиональная информация.

Saudabayeva G.S.¹

*¹doctor of pedagogical sciences, Abai Kazakh National Pedagogical University
Almaty, Kazakhstan*

Sholpankulova G.K.²

*²Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Eurasian National University named after L.N. Gumilev,
Astana, Kazakhstan*

Abdrimova F.A.³

*Senior lecturer, Abai Kazakh National Pedagogical University
Almaty, Kazakhstan*

SYSTEM OF OCCUPATIONAL WORK ON THE BASIS OF INTEGRATION OF SCIENCE AND PRACTICE

Abstract

In this article, discusses the system of vocational guidance work of the modern school based on the integration of science and practice. Currently, the system of vocational guidance work includes activities in the following areas: professional education, professional information, professional education, professional diagnostics, professional consultation, profadaptation. The system of vocational guidance system at school consists of three blocks (propaedeutic, search-personal, self-determination), each of them has its own purpose, content of work and ensures continuity in work. Formation of the ability to self-determination is an integral part of educational activities. This is a unique synthesis of personal, metasubject, and subject-related results of educational activities.

Key words: integration, integration of science and practice, vocational guidance, vocational education, professional education, professional advice, professional information.

XXI ғасырда жаһандану жағдайында мектеп оқушыларына сапалы білім беруде әлемдік қоғамдастықта интеграцияның орны мен рөлі айрықша маңызды. Бүгінде бүкіл әлемді интеграциялық бірлестіктер, одақтар және топтардың жиынтығымен түсіндіруге болады. Соның ішінде, Қазақстан Республикасында да интеграция дамыған интеграциялық үдеріс ретінде қарастырылады, ал халықаралық қоғамдастық Қазақстанды бүгінде жаһандық үдерістерге беделді де ықпалды қатысушы ретінде таниды.

Сондықтан заманауи мектепте оқушылармен ұйымдастырылатын кәсіби бағдарлау жұмыстарын ұйымдастыруға жүйелі тұрғыда инновациялық технологияларды пайдалану педагогикалық құбылыс ретінде қарастырылады.

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында: «мектептегі білімнің жаңартылған мазмұнына кезең-кезеңімен көшу, дуальді оқыту, колледждерде алғашқы жұмысшы кәсібін тегін алу, колледждер мен жоғары оқу орындарының мемлекеттік аттестаттаудан тәуелсіз аккредиттеуге өтуі заңнамамен регламенттеледі» деп атап көрсетіледі [1].

Бұл міндеттің жүзеге асырылуы оқушыларды кәсіби бағдарлаудың әлеуметтік жүйе ретінде мемлекеттің кадрлік саясатының бөлінбейтін элементі және еңбек ресурстарын басқару тетігінің құрамдас бөлігі екендігін айқындай түседі.

Оқушыларды кәсіби бағдарлау мәселесін белгілі ресейлік педагогтар мен психологтар: Е.А.Климов [2], Э.Ф.Зеер [3], Н.С.Пряжников [4], Қазақстандық ғалымдар А.П.Сейтешев [5], Г.Т.Хайруллин [6] зерттесе, ал интеграция мәселесі А.А.Бейсенбаева [7], Б.М. Кедров [8] және т.б. ғалымдар еңбектерінде жан-жақты қарастырылады.

Мемлекеттің еңбек ресурстарын дайындау теориясы мен практикасында тұлғаның кәсіби қызығушылығына сай еңбекке жарамды кадрларды дайындау үрдісі ретінде болашақ маманның қоғамның сұранысы мен күтетін нәтижесіне бейімділігінің үйлесуін ғылыми басқарудың қажеттілігін, оның бастауы мамандықты саналы таңдауға оқушыларды дайындау бойынша мектептің іс-әрекеті болып табылатынын көрсетеді. Қазіргі мектептің негізгі міндеті оқушының жоғары технологиялық әрі бәсекеге қабілетті әлемдегі өмірге дайындығын сипаттайтын қабілеттерін дамыту болып табылады.

Қоғамның өзгерістері мектептегі ғылымдар негізінен білім беруді, ғылымның сан алуан салаларының өзара байланысымен интеграцияның жаңа дәрежеге көтерілуі негізінде құруды талап етіп отыр. Сонымен білімді ізгілендіру жағдайында интеграциялық үдерістер күшейтіліп, интеграция жетекші, доминантты тенденция ретінде жаңа қырынан зерттелініп, негізгі бағытта қарастырылуда: бір ғылымдағы ұғымдар мен идеялардың танымның басқа салаларына ауысуы (космостық «белгілер» барлық ғылымға еніп, геоцентризм элементтерінің қалдығын жойған кездегі ғылымның космостану үрдісі); бір саланың таным әдістерінің екінші салаға енуі (қазіргі ғылымның математикалану үрдісі); ғылымдар тоғысында зерттеудің болашағы мол салалары (биохимия, астрофизика, кибернетика, физикалық химия т.б.) мен пәнаралық кешенді бағыттарының пайда болуы; жаратылыстану, қоғамдық және техникалық ғылымдары арасындағы байланыстың күшейе түсуі; бір ғылымның пайымдау құрылғыларының екінші ғылымға енуі негізінде ғылым тілі мен логикасы құралдарының әмбебаптығы. Бұл жерде қолданыстың кең аумағын қамтитын жалпығылымдық түсініктер (информатика, модель, құрылым, жүйе, элемент, функция т.б.) үлкен рөл атқарады; философия мен табиғат, қоғам, техника саласындағы нақты ғылымдардың байланысының күшеюі, диалектикалық - материалистік философияның әдіснамалық және эвристикалық рөлінің күшеюі, оның кіріктірудегі рөлінің жоғарылауы.

Ғылым мен практика интеграциясы жағдайында қазіргі заманғы мектептің кәсіби бағдарлау жұмыстарын инновациялық технологиялар негізінде ұйымдастыру жүйесінің маңызды ресурсы басқару теориясының жетекші идеясына негізделеді.

В. А. Слостенин арнайы белгіленген мақсаттарға сай шешімдерді қабылдауға, басқару объектісін ұйымдастыруға, қадағалауға, реттеуге, нақты ақпараттарды талдау негізінде қорытындылауға бағытталған іс-әрекетті басқару деп атайды [9].

Оқушыларды мамандықты таңдауға дайындау үрдісін ұйымдастыруда, ең алдымен, үздіксіз білім беру тұжырымдамасына, адамның бүкіл өміріндегі қажетті іс-әрекет оқу/үйренуге басты назар аудару қажет.

Кәсіби бағдар педагогикалық категория ретінде оқушыларды әртүрлі мамандықтармен таныстыру үрдісін және оларға өзінің бейімділігі мен қабілеттеріне сәйкес кәсіп пен мамандықты таңдауға көмектесуді білдіреді. *Біздің пікірімізше, кәсіби бағдарлау: тұлғаның кәсіби бағытты саналы таңдауға дайындығын қалыптастыруға және іскерлік қасиетін тәрбиелеуге; оқушылардың политехникалық дайындығына сүйене отырып, оны кеңейтуге және өзін-өзі тануға мүмкіндік беруге; қол жетімді еңбек түрлерінде өзін-өзі тексеруіне бағытталған.*

Демек кәсіби бағдарлау төмендегі мақсаттарда жүзеге асырылады: нарықтық қатынастар жағдайында тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыру және мамандықты еркін таңдау саласында қызметпен қамтылу формасы жолымен әлеуметтік кепілділікті қамтамасыздандыру; адамның кәсіби қызығушылығы, оның психологиялық ерекшеліктері мен еңбек нарығының мүмкіндіктері арасындағы теңгерімділікке жету; еңбек іс-әрекетінің кез келген саласындағы кәсіби табыстылығын болжау; тұлғаның әлеуметтік мәртебесін қанағаттандыру; жеке әлеуетін жүзеге асыру шарттары ретінде тұлғалық кәсібилікті үздіксіз көтеруге әсер ету.

Кәсіптік бағдардың құрылымдық элементтерін ғылыми негізделген іс-әрекеттер жүйесі деп тұжырымдалады: кәсіби ағарту (ақпараттандыру мен насихаттау), кәсіби кеңес, кәсіби таңдау, кәсіби іріктеу, кәсіби оқыту, кәсіптік дайындық, кәсіби бейімдеу, кәсіптік тәрбие, кәсіби, өндірістік және әлеуметтік бейімделу.

Кәсіби ағарту өндірістің қазіргі заманғы түрлерімен, еңбек нарығының жағдайымен, шаруашылық кешендерінің жоғары білімді кадрға сұраныстарымен, кәсіп нарығының дамуының мазмұны мен болашағымен, формасы мен оны меңгеру шарттарымен, қоятын талаптарымен, кәсіби өсу мүмкіндіктерімен, еңбек әрекеті үрдісінде өзін-өзі жетілдірумен таныстыру. Ол оқушылардың мамандықты таңдауы үшін қажетті ақпараттың үш түрімен, атап айтқанда, мамандық және оның мазмұны

туралы; мамандық үшін қажетті тұлғаның психологиялық сапалары мен қасиеттері туралы; осы мамандық бойынша қоғамның кадрға сұранысы туралы таныстырады. Сондықтан кәсіптік ағарту кәсіптік бағдар берудің бастапқы элементі, оқушыны мамандықтар әлеміне еркін бағдарлануға үйретуі қажет. Кәсіби ағарту шартты түрде екі түрге бөлінеді: кәсіби ақпарат және кәсіби насихат.

Кәсіби кеңес адамның кәсіби өзін-өзі анықтауында өзінің психологиялық ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін, сонымен қатар қоғамның қажеттілігін ескере отырып, кәсіби жолын таңдау жөніндегі саналы шешімін қабылдау мақсатында көмек көрсету. Кәсіптік кеңестің ақпараттық қызметі адамға ұсынылатын әрекет типінің нақты мамандықтары мен кәсіптері, сонымен бірге кәсіби оқу орны туралы ақпараттарды хабарлайды. Кәсіптік кеңестің диагностикалық қызметі тұлғаның негізгі физиологиялық және психологиялық даму деңгейін анықтайды.

Кәсіптік диагностика бойынша жұмыс мазмұнында келесі компоненттерге мән беріледі: тұлғаның қажеттіліктері, құндылық бағдары, мотивтері, қызығушылығы, икемділігі, қабілеттілігі, нышандары, кәсіби бағыттылығы, кәсіби мақсаты; жүйке жүйесінің жекелік қасиеттері (темперамент, т.б.); тұлғаның негізгі психикалық үрдістерінің (ес, жады, қабылдау, зейін, ойлау, түсінік) даму деңгейі субъектінің қабілеттері және кәсіби маңызды сапа ретінде қатысатын тұлғалық қасиеті; жеке психикалық (мінез-құлқы, өзін-өзі бағалау және кәсіптік жоспарын қалыптастыру ерекшеліктері); диагностика үрдісінде өзін-өзі бағалаудың реалистілігі, өмірлік жоспары мазмұнының негізделуі, оны құрудағы дербестігі; білім, білік, дағды, білімді нақты практикалық міндеттерді шешуде қолдану біліктілігі.

Кәсіптік бейімделу жұмыс орнында, тәжірибелік еңбек әрекетінде іске асады, ол мамандыққа жаңа жағдайда бейімделу. Онда оқушылардың алғашқы әсерлері, олардың еңбек әрекетінің мақсатын саналы түсінуі мен сезінуі және мамандыққа қызығуын қанағаттандыруының мөні ерекше. Кәсіптік бейімделудің тиімділігі тек қана нақтылы еңбек нәтижелерінен көрінбейді, сонымен қатар өндіріс ұжымында, еңбекке жаңа араласқан жастармен жүргізілетін жүйелі жұмыстың нәтижесінде іске асады.

Қорыта келгенде, кәсіби бағдарлау жүйе ретінде қоғамның (жалпы, кәсіптік және қосымша білім беретін ұйымдардың, бұқаралық ақпарат құралдарының) тұлғаға оны кәсіби және әлеуметтік өзін-өзі анықтауын жетілдіру мақсатында әсер етуі. *Қазіргі мектептің оқушыларын ғылым мен практика интеграциясы жағдайында кәсіби бағдарлау еңбек өміріне дайындығын қалыптастыруға және кәсіби іс-әрекет саласын саналы таңдауға және тұлғаның іскерлік сапаларын тәрбиелеуге мақсатты бағытталған іс-әрекет, қол жетімді еңбектің сан алуан түрлерінде өзін-өзі тануын айқындайды.*

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. –Астана, 2015.*
- 2. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – 4-е изд. стер. - М.: Академия, 2010. – 304с.*
- 3. Зеер Э.Ф. Психология профессий. – М.: Академический проект, 2008. -336с.*
- 4. Пряхникова Е.Ю., Пряхников Н.С. Профорентация: учебное пособие для студентов учреждений высшего профессионального образования. – 6-е изд. – М.: Издательский центр «Академия», 2013. - 496с.*
- 5. Сейтешев А.П. Избранные педагогические произведения: в 30 т. Национальная академия наук Республики Казахстан. –Алматы: Ғылым, 2008. –Т.17. - 403с.*
- 6. Хайруллин Г.Т., Саудабаева Г.С. Профессиональная ориентация современного школьника. - А.: Алишер, 2007. -115с.*
- 7. Бейсенбаева А.А. Теория и практика гуманизации школьного образования. Монография. - Алматы: Ғылым, 1998.-225с.*
- 8. Кедров Б.М. Классификация наук (в 3-х томах). – М.: Изд. ВПШ АОН, 1961-1965. – 580с.*
- 9. Слостенин В.А. О моделировании образовательных технологий. //Наука и школа - 2000- №4 - с.3-10.*

МРНТИ 14.09.43

Тауланов С.С.¹, Аширбаева Н.Н.²

¹ педагогика ғылымдарының докторы, «Арыстан» мамандандырылған лицейінің бастығы,
запастағы генерал-майор,
Алматы қ., Қазақстан

² PhD докторы, «Арыстан» мамандандырылған лицейінің оқытушысы
Алматы қ., Қазақстан

ӘСКЕРИ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗИЯТКЕРЛІГІН ДАМЫТУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Аңдатпа

Берілген мақалада әскери мектеп оқушыларының зияткерлігін дамытудың маңызы қарастырылған. Себебі, қазіргі уақытта біздің мемлекеттің әскери құрылымына креативті ойлайтын мамандар қажет. Осы мәселені шешу үшін, болашақ офицер тұлғасын қалыптастырудың ең алғашқы баспалдағы болып табылатын әскери мектептерде педагогикалық шарттарды ұйымдастыру және жүзеге асыру оңтайлы шешім болып саналады.

Түйін сөздер: шарт, педагогикалық шарттар, мотивация, психологиялық сүйемелдеу, кәсіби өзін-өзі анықтау, кәсіби бағыттылық.

Тауланов С.С.¹, Аширбаева Н.Н.²

¹ доктор педагогических наук, начальник Специализированного лицея «Арыстан», генерал-майор запаса,
Алматы, Казахстан

² доктор PhD, преподаватель Специализированного лицея «Арыстан»
Алматы, Казахстан

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ УЧАЩИХСЯ ВОЕННЫХ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ ШКОЛ

Аннотация

В данной статье рассматриваются важность интеллектуального развития учащихся военных школ. Так как, в нынешнее время наше Государства нуждается в креативно мыслящих специалистах в сфере силовых структур. От их профессионализма зависит обороноспособность нашей страны. Для решения данной проблемы, в становлении личности будущего офицера, необходимо организовать и реализовать педагогические условия в стенах военных школ.

Ключевые слова: условия, педагогические условия, психологическое сопровождение, мотивация профессиональное самоопределение, профессиональная направленность.

Taulanov Sabit¹, Ashirbaeva Nazilya²

¹ doctor of pedagogical sciences, head of specialized lyceum «Arystan», Retired Major General, Almaty, Kazakhstan

² doctor of PhD, teacher of specialized lyceum «Arystan» Almaty, Kazakhstan

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF STUDENTS OF MILITARY INTELLECTUAL SCHOOLS

Abstract

This article discusses the importance of the intellectual development of the military schools. Since, now, our state needs creative minded professionals in the field of law enforcement agencies. From their professionalism depends on our country's defense. To solve this problem, in the formation of the personality of the future officer, it is necessary to organize and implement pedagogical conditions within the walls of military schools.

Key words: conditions, pedagogical conditions, psychological support, motivation, professional self-determination, professional orientation.

Қазіргі қоғам Мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ететін ақылды, құзыретті, шығармашылық тұрғыда ойлай алатын, қоғамның мүшелерімен өзара қарым-қатынаста өзінің зияткерлік іс-әрекетін басқара алатын тұлғаны қажет етеді. Мұндай тұлғаны зияткерлік тұрғыда дамыту мәселесі мемлекет саясатының басымдық бағыты болып табылады.

Осы басымдық бағыттың бірі - болашақ әскери мамандарын даярлау мәселесі. Ғылыми зерттеулерде болашақ әскери мамандардың кәсіби дайындығының төмендігі, олардың тұлғалық даму көрсеткіштерінің нашарлауымен байланысты екенін көрсетті.

Аталған мәліметтерді ескере келе, болашақ мамандардың зияткерлігін дамыту мақсатында, әскери жоғары оқу орнында білім алушылардың дайындық сапасын арттыруға байланысты міндеттерді шешудің бір тәсілі жоғары оқу орнына дейінгі мекемелерде оқушылардың зияткерлігін дамытудың педагогикалық шарттарын анықтау деп қарастырамыз.

Ғылыми еңбектерде педагогикалық шарттар дегеніміз – қойылған мақсатқа жетуге бағытталған, арнайы шаралардың жиынтығын кіріктірген педагогикалық үдерістің маңызды компоненті. Оқушының қажеттіліктері, мүдделері, құнды бағдары және оның ішкі дүниесімен арнайы өзара қарым-қатынастарға бағытталған, материалдық-кеңістіктік ортаның педагогикалық әдістері мен құралдарын, мазмұны, формалары мен тәсілдерін ғалымдар шаралардың жиынтығы», – деп түсіндіреді [1].

Біздің зерттеуіміз бойынша, педагогикалық шарттар – бұл арнайы нәтижеге жетуді болжайтын, саналы түрде педагогпен құрастырылған, педагогикалық үдерістер ағымына маңызды әсер ететін сыртқы жағдайлар. Шарттар мақсаты – бағдарлы жасалған мән-жайлар деп қарастырылған. Оқушы зияткерлігі дамуына және оның білім алу үдерісіне айтарлықтай әсер ететін педагогикалық шарттарды анықтау мен жасау оқушы зияткерлігінің дамуына әсер ететін факторларға негізделген. Олардың санатына: 1) әскери мектептерде білім беру үдерісінің құрылымы мен ұйымдастырылуы; 2) оқушының жеке бейімділігі мен қажеттіліктері.

Арнайы әскери мектептердегі жасөспірімдердің зияткерлігін дамытудың шарттарының бірі оқу-тәрбие үдерісін психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу болып табылады. Мектептің білім беру кеңістігінде тұлға дамуын психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу мәселесі өзекті болып табылады.

М.Р.Битянова бойынша, сүйемелдеу үдеріс және мектеп психологының тұтас іс-әрекеті ретінде қарастырады. Мұнда өзара байланысты үш компонент бөліп көрсетіледі:

– мектептегі оқыту үдерісінде баланың психикалық дамуының динамикасын және психологиялық-педагогикалық жағдайын жүйелі түрде бақылау;

– оқушы тұлғасының дамуы және табысты оқуы үшін әлеуметтік-психологиялық жағдайлар жасау;

– оқу мен дамуда психологиялық мәселелері бар балаларға көмек көрсету үшін әлеуметтік-психологиялық жағдай жасау [2,25-26 б.].

Шет елдік ғылымда сүйемелдеу феномені тек соңғы он бес жылда ғана психология ғылымының пәніне айналып отыр. Шетелдік зерттеулер көрсеткендей, шет елдік психология мен социологияда сүйемелдеу қолданбалы зерттеулерде ғана қарастырылады. Бірнеше шетелдік зерттеулерде К. Валстром, К.

Маклафлин, П.Зваал, Д. Романе жеке даму процесін психологиялық сүйемелдеу деп – «жасөспірімнің өзмәселелерін өзі дербес шешуге, күнделікті қиыншылықтарды жеңуге және қоршаған ортаны адекватты қабылдауға үйрету» деген анықтама береді [136, с. 57].

Педагогикалық-психологиялық сүйемелдеудің бұрыннан бар тәсілдері оқушы тұлғасының кемелденген психологиялық ерекшеліктерін есепке ала отырып жасалады және жасөспірімдер үшін жарамсыз болды. Міне, сондықтан да сүйемелдеу жүйесін жасау үшін әскери мектеп жағдайында оқушылардың интеллектуалды, зияткерлік тұлғалық даму қарқынын қосымша зерттеу, бейімделу үдерістерінің сатылары мен дағдарысты кезеңдерін, бейімделудің бұзылуының негізгі себептерін, механизмдері мен байқалуын анықтау қажет болады.

Арнайы әскери мектепте білім алушыларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу педагогтардан кәсіби-психологиялық іріктеуде жүргізетін кешенді шараларын төмендегілерге бағыттайды:

- оқуда артта қалушы, лауазымдық міндеттерін атқара алмаушы, кәсіби бейімделуде қиындықтарды сезінетін оқушыларды терең зерттеуге;

- білім алушыларды психологиялық үйлесімдері бойынша бөлімшелерге орналастыру бойынша ұсыныстарды дайындау;

- арнайы мектепті бітірудің соңғы сыныбында білім алушылардың кәсіби бағытталуы бойынша ұсыныстарды дайындау.

Білім беру үдерісі барысында оқушыларды педагогикалық-психологиялық сүйемелдеу бойынша шаралар тәрбие жұмыстары ұйымдардың психологтары мен мұғалімдерінің өзара келісімі, әрекеттесуі арқылы жүргізіледі. Мұғалімдер мен психологтардың өзара әрекеттері әскери мектептерде психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді қажет етеді.

Тиісті психологиялық көмек көрсету арқылы оқыту тиімділігін арттыру, болашақ офицерлер ретінде үйлесімді тұлғалық зияткерлігін дамыту, арнайы әскери білім беру ұйымдарына оқуға түсуге деген мотивация мен тұрақты оқу мотивациясы, білім алушылардың кәсіби бейімделуі – білім беру үдерісі барысында оларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің мақсаты болып табылады.

Бұл шарттың нәтижесінде білім алушылар ұжымының ұйымшылдық дәрежесі, оқу мотивациясы көтеріліп, жай-күйді өзі реттеудің қарапайым дағдылары мен кәсіби оқу әрекеттері барысындағы мінез-құлдықтар қалыптасады.

Келесі шарт – білім алуға мотивация. Әскери психолог зерттеушілердің ішінде Н.Ф.Феденко мотивтерді әскери адам тұлғасының психологиясының маңызды компоненті ретінде қарастырады. Оның пікірінше, іс-әрекеттің жағымды мотивтері тәрбиелеу мақсаты ғана емес, сонымен бірге табыстылықтың алғышарты болып табылады деген нәтижеге келді [3,178 б.]. Тұлғаның мінез-құлқын бағалауда оның әрекеттерінің қандай мотивтермен (адамгершілік, тұлғалық, эгоисттік) шартталғанын ескеру қажет. Біздің зерттеу мәселеміз тұрғысынан қарастыратын болсақ, осыған байланысты болашақ әскери офицер мамандығын таңдаудың мотивтерін тудырудың ыңғайлы жолдары ашылады.

В.И. Ковалев әскери жоғары оқу орындарының курсанттарының іс-әрекет мотивін зерттеді. Әскери психологтар әскери іс-әрекетке деген мотивацияны кең зерттеді, соның ішінде оқу, қызметтік, қоғамдық. Автордың пікірінше, оқу іс-әрекетінің тиімділігі оның мотивациясына – тұлғаның осы іс-әрекетке деген белгілі бір қатынасын шарттайтын тудырушы себептерге тәуелді екенін көрсетті [4].

Әскери мектеп тәрбиеленушілерінің оқу іс-әрекетінің мотивтеріне келесілерді жатқызуға болады:

- Қоғамдық мәнділігі бойынша, мотивтер кең әлеуметтік, ұжымдық, тұлғалық. Кең әлеуметтік мотивтер оқушылардың қоғамның, мемлекеттің, міндет, жауапкершілік сияқты құндылықтарына деген қатынасын көрсетеді. Оған келесі мотивтер жатады: адал ниетпен оқуға деген сенімі; оқытушылар, командирлер, ата-аналар алдында оқу нәтижесіне деген жауапкершілігі; жағымды идеалға ұмтылысы; әскери мамандықты меңгеру және әскери борышын ақтау.

- Ұжымдық мотивтер оқу іс-әрекеті сұрақтары бойынша, оқушылар арасындағы ынтымақтастықпен өзара әрекеттесу қатынасымен шарттанған. Бұл мотивтерге: жақсы және өте жақсы оқу дәстүрін жалғастыруға ұмтылыс; ұжымның, бөлімшенің абыройын ұстап, сақтау ниеті; жеке оқу нәтижесі үшін ұжым алдында жауапкершілік сезімі жатады.

- Тұлғалық мотивтер көбінесе тұлғалық мәнділікке ие, бірақ әлеуметтік ортаның қызығушылықтарына қайшы келмейтін оқушылардың оқу іс-әрекетіне деген құндылық бағдарын көрсетеді. Бұл мотивтерге: оқылатын пәндерге қызығушылық; жаңа білімдерді меңгеруге деген бағдар; таным процесінен және жеткен жетістіктерінен қанағаттану сезімі; өзінің бойында офицерлік қасиеттерді қалыптастыруға деген ұмтылыс; оқу взводының ұжымында беделге ие болуға ұмтылыс; басқалардан жақсы оқи алатынын дәлелдеуге тырысу; нашар оқумен мұғалімдердің көңілін қалдырмауға ұмтылу.

Келесі шарт -кәсіби өзін-өзі анықтау және кәсіби бағыттылық.

П.Н.Осиповтың ойынша, кәсіби өзін-өзі анықтау дегеніміз – «кәсіби еңбектің мазмұны мен талаптарына адамның кәсіби психологиялық мүмкіндіктерінің дербес әрі саналы үйлесуі, сондай-ақ нақтылы әлеуметтік-экономикалық жағдаятта өзі атқаратын әрекеттерінің мағынасын табуы» [5,13 б.]

Әскери мектеп оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтауының теориялық шарттарына мына қағидалар жатады:

- болашақ мамандықты таңдау үдерісі қалыптасқан құндылық бағдарлармен анықталған;
- жасөспірім өз өмірінің мағынасын іздегенде ғана, өзін-өзі анықтау үдерісі тиімді болады;
- жасөспірімдердің жеке психологиялық ерекшеліктері болашақ кәсіби әрекеттерді анықтаудағы өзінің саналанған, өзін-өзі бағалау мүмкіндіктері мен қабілеттерінің қалыптасуына ықпал етеді;
- жасөспірімнің өзінің жағымды қалыптасып келе жатқан бағыттарына сүйене отырып, оны ересектер тарапынан психологиялық-педагогикалық жетелеуді саналы қабылдауы – оның жеке мақсаттары, жоспарлары, алыс және жақын болашағын анықтауға ықпал етеді.

Мектепте оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыруда оқу мен практиканың үздіксіздігі ұжымдық, топтық және жеке формаларын тиімді үйлестірумен сипатталады. Сараланған оқыту оқу әрекеттерінің мазмұндары мен қарқынын толығымен жекелеуге ықпал етеді, бұл оқытушыға білім алушылар жұмыстарының барысы мен нәтижелерін үнемі және толық бақылауды жүзеге асыруына мүмкіндік береді. Сараланған оқытудың жоғары тиімділігі оқушылардың арнайы білімдер мен шеберліктерді меңгеруімен, өзіне қолайлы режимде дағдыларды иеленуімен анықталады.

Оқытудың жеке формасына қарағанда оқытудың ұжымдық формасының ұйымдастырушылық құрылымы анағұрлым нақты әрі үнемді, өйткені мұғалім бір мезгілде оқушылардың үлкен тобымен жұмыс жүргізеді, ұжымдық жұмысты ұйымдастыру жағдайын қамтамасыз етеді, сөйтіп білім алушыларға тәрбиелік әсер ете отырып, оқуда жарысу атмосферасының пайда болуына ықпал етеді. Сонымен қатар ұжымдық оқытуда оның бағдарламалық мазмұнын, оқушылармен жүргізілетін оқу-тәрбие жұмыстарын даралау болмайды, оқыту қарқыны барлық білім алушылардың мүмкіндіктеріне сай келмейді.

Оқу мен практиканың үздіксіздігі топтық оқыту ұжымдық оқытудың әлсіз жақтарын жеңуге көмектеседі. Оқушылардың шағын тобы арнайы теориялық және практикалық мәселелерді шешумен жұмыс істейді. Шағын топтарда оқыту барысында оқушыларға деген сараланған әдіс – зияткерлікті тиімді дамыту шарттарының бірі болып табылады. Топ мүшесінің әрқайсысының қол жеткізген нәтижелері жекеше түрде бағаланады. Жұмыстың топтық формасы математикалық, вербалды және кеңістіктік зияткерлікті дамытып (тапсырмаларға байланысты) қана қоймай, зияткерліктің тұлғаларалық және ішкі тұлғалық түрлерін дамытуға да ықпал етеді. Арнайы әскери мектептегі оқыту үдерісін ұйымдастыруда оқу мен практиканың үздіксіздігін ұжымдық, топтық және жеке формаларын тиімді үйлестіруде оқушылардың оқу материалдарын сапалы меңгеруін көтеруге, шеберліктері мен дағдыларының қалыптасуына, жалпы алғанда, болашақ жоғары әскери оқу орнына түсуге деген кәсіби қалыптасуын күшейтуге ықпал етеді. Оқу мен практиканың үздіксіздігін айқындауға негіз болатын диагностика мен мониторинг – оқушылар зияткерлігінің вербалды, математикалық, кеңістіктік, практикалық-бағдарлы, тұлғаларалық және ішкі тұлғалық түрлерін дамытады. Күрделілігі әр түрлі деңгейдегі (бірінші топ тапсырмалары үшін алгоритм бойынша әрекеттердің сәйкестігін; екінші топ тапсырмалары үшін қарапайым операцияларды құрастыруды; үшінші және төртінші топтар тапсырмаларына шешімді шығармашылық іздеуді білдіретін) тапсырмаларды қолдануға бағытталған және оқушылардың танымдық әрекеттерде субъект ролінде қатысуының таландыратын, күрделілігі әр түрлі деңгейді таңдауға мүмкіндік беретін вариативтік бақылау–оқушылардың білім сапасын көтеруде маңызды рөл атқарады.

Оқу мен практиканың үздіксіздігі көзделген оқу-тәрбие үдерісінде оқыту оқу-далалық жиындармен (практика) жалғастырылып, әскери мамандықтың тактикалық, инженерлік және физикалық дайындығы іске асырылады.

Оқу-далалық жиындардың мақсаты: тәжірибелік сабақтарда, дала жағдайында, оқу барысында алынған теориялық машықтарды бекіту. Практиканың негізгі мақсаттары: тактикалық дайындық, әскери топография, инженерлік дайындық бойынша сабақтарды жүргізу және барлық сабақтардың соны – автоматтан және пистолеттен оқу атыстарын орындау. Оқу сабақтарымен қатарлас физикалық дайындық бойынша сабақтар жүргізілді (волейбол, футболдан сыныптар арасындағы біріншілік, сонымен қатар қарумен бес километрге жедел марш жасау). Біз анықтаған шарттар оқу-тәрбие үдерісінің оң қызмет етуін қамтамасыз ету мақсатын көздеп, оқушылардың зияткерлігін дамытады, - деген тұжырым жасаймыз.

Пайданылган әдебиеттер тізімі:

1. Андреев В.И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития. - Казань, 2000. – 600 с.
2. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе. – М.: Совершенство, 1997. – 25-26 с.
3. Чиркова Т.И. Психологическая служба в детском саду. – М., 2001. – 57 с.
4. Феденко Н.Ф. Очерки по психологии личности советского воина. -М.: ВПА, 1966. –178 с.
5. Ковалев В.И. Учитывая степень мотивации // Вестник высшей школы. – 1985. - №8. –35-37 с.
6. Осипов П.Н. Профессиональное развитие студента среднего специального учебного заведения (Социально-психологический аспект). – Казань: РИЦ Школа, 2002. - 154 с.

УДК 377.51.016
МРНТИ 14.33.09

Б.Ж. Абдижадилова¹, Л.Ж. Жансеитова²

¹*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің аға оқытушысы,
Алматы қ., Қазақстан*

²*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің PhD докторанты,
Алматы қ., Қазақстан*

КОЛЛЕДЖДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа

Қазақстан Республикасының қазіргі даму кезеңінде терең әлеуметтік-экономикалық өзгерістер орын алып, техникалық және кәсіптік білім беру жүйесіне жаңа тәсілдерді енгізу және оқу үдерісін ұйымдастырудың жаңа тиімді формаларын іздеу қажеттігі туындауда.

Мақалада техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының білім алушыларынан алынған сауалнама қорытындылары талқыланып, математикалық білім сапаларының төмендеуінің негізгі факторлары айқындалған. Техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарында математика курсының түбегейлік талабын жүзеге асыру – білім алушылардың терең математикалық білімге қол жеткізуіне байланысты. Сабақ барысында шәкірттің білімге құштарлығын арттыру, өздігінен ойлау қабілетін жандандыру, еңбек етуге баулу, жауапкершілік сезімін қалыптастыру мұғалімнің басты талабы.

Сонымен қатар, мақалада математикалық білім сапасын арттыру үшін «интеллект картасын» қолдану, оның мүмкіндіктері қарастырылған.

Түйін сөздер: техникалық және кәсіптік білім беру, математика, сауалнама, интеллект картасы, әдіс-тәсілдер.

Б.Ж. Абдижадилова¹, Л.Ж. Жансеитова²

¹*Старший преподаватель Казахского национального педагогического университета имени Абая, г.
Алматы, Казахстан*

²*PhD докторант Казахского национального педагогического университета имени Абая, г.Алматы,
Казахстан*

ПРОБЛЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА МАТЕМАТИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ В КОЛЛЕДЖЕ

Аннотация

На современном этапе развития Республики Казахстан происходят глубокие социально-экономические изменения, возникает необходимость внедрения новых подходов в систему технического и профессионального образования и поиска новых эффективных форм организации учебного процесса.

В статье обсуждены результаты анкетирования обучающихся организаций технического и профессионального образования, определены основные факторы снижения качества математического

образования. В организациях технического и профессионального образования реализация пороговых требований курса математики связана с доступом обучающихся к глубоким математическим знаниям. В ходе занятий повышение стремления к знаниям ученика, активизации самостоятельного мышления, приобщение к труду, формирование чувства ответственности главное требование к учителю.

Кроме того, в статье предусмотрены возможности использования «интеллектуальной карты» для повышения качества математического образования.

Ключевые слова: техническое и профессиональное образование, математика, анкетирование, интеллект карта, методы и приемы.

¹*B. J. Abdijadilova, Zhanseitova L.*²

¹*Teacher of Kazakh national pedagogical University named after Abay,
Almaty, Kazakhstan*

²*PhD student at Abai KazNPU,
Almaty, Kazakhstan*

THE PROBLEMS OF IMPROVING THE QUALITY OF MATHEMATICAL EDUCATION OF STUDENTS IN THE COLLEGE

Abstract

At the present stage of development of the Republic of Kazakhstan there are profound socio-economic changes, therefore there is a need to introduce new approaches to the system of technical and professional education and the search for new effective forms of educational process.

The article discusses the results of a survey of students of technical and professional education, the main factors of reducing the quality of mathematical education.

In the organizations of technical and professional education, the implementation of the threshold requirements of the course of mathematics is associated with access to deep mathematical knowledge. In the course of classes, increasing the desire for knowledge of the student, the activation of independent thinking, initiation to work, the formation of a sense of responsibility are the main requirements for the teacher.

In addition, the article provides the possibilities of using the "intellectual map" to improve the quality of mathematical education.

Keywords: technical and professional education, mathematics, questionnaire, intellectual map, methods and techniques.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы заңында» білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттері көзделеді [1].

Бұл міндеттерді шешу үшін мектеп, техникалық және кәсіптік білім беру (ТЖКБ) ұйымдары ұжымдарының, әр мұғалімнің күнделікті ізденісі арқылы барлық жаңалықтар мен қайта құру, өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа тәжірибеге, жаңа қарым-қатынасқа өту қажеттігі туындайды.

Техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарында математика курсының түбегейлік талабын жүзеге асыру – білім алушылардың терең математикалық білімге қол жеткізуіне байланысты.

«Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі: дидактикалық-әдістемелік негіздері» деп аталатын кітабында А.Е.Әбілқасымова «Математиканы оқыту барысында іске асырылуға тиіс тағы бір негізгі міндет оқушылардың математиканы оқуға деген ынтасын арттыру. Жасыратыны жоқ, көптеген педагогтар өздерінің әдістемелік сауатсыздығынан балаларды математикадан үркітіп алады. Бұл мұғалім жұмысындағы кешірілмейтін кемшілік. Сондықтан қолда бар әдістемелік мүмкіндіктер арқылы оқушылардың математикаға деген теріс көзқарасын жойып, өзіне деген сенімін арттырып, математикадан «қорықпайтын» дәрежеге көтеру керек. Ол әдістер материалды түсінікті, қызықты етіп баяндау, оңайдан күрделіге біртіндеп көшу, мүмкіндігінше оқушылардың өздеріне есеп шығартып, өз-өзіне көңілі толу сезімін ояту т.б.» деп атап көрсетеді [2, 33б.].

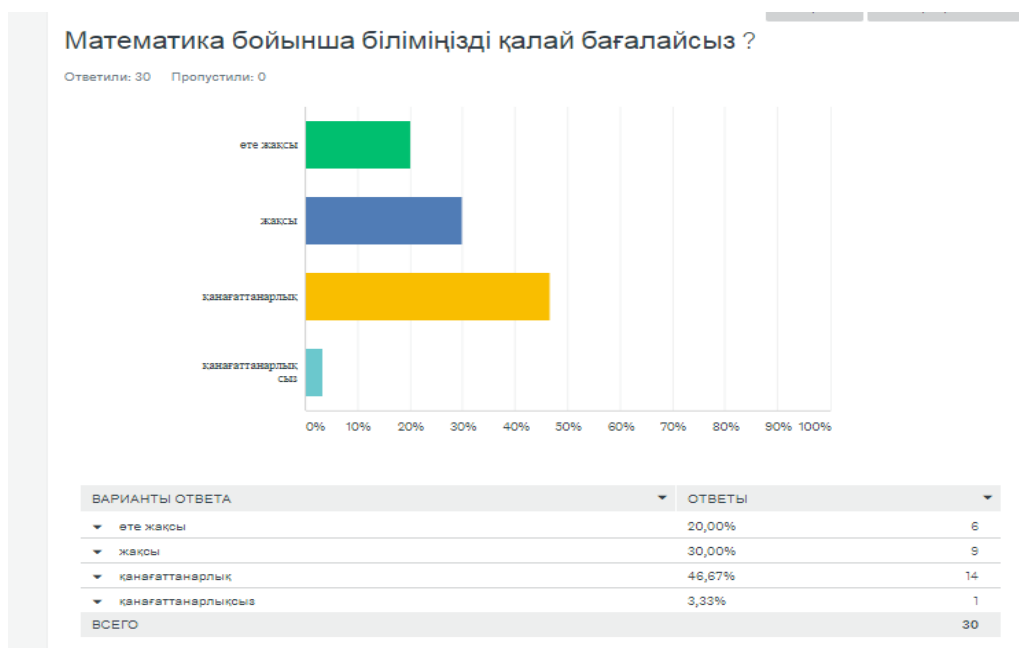
Білім алушының білімін көтерудің негізгі ең басты шарты – оның пәнге қызығушылығын арттыру. Пәнге деген қызығушылығы болса ғана, бала оған көңіл қойып тындап, тереңдете оқып үйрене бастайды.

Пәнге қызыққан оқушының білім сапасы жоғары болады. Ал қызығушылықты туғызатын тәсілдер өте көп.

Оқу үрдісі білім алушылардың оқу – танымдық әрекеті негізінде жүзеге асырылса, ал оқу – танымдық әрекеті негізінде білім алушылардың танымдық белсенділігі қалыптасады. Белсенділіктің ең жоғарғы көрінісі білім алушылардың алған білімдерін өмірде пайдалана білуі болып табылады.

Математикалық білім негізі- қандай сала мамандары үшін де табыс кепілі екендігі өмірде дәлелденген ақиқат. Колледжде математика пәндеріне көп материалдар берілген, ал сағат саны азайған, сондықтан білім алушылардың қарапайым ойлау, саралау, қорытындылау қабілеттері төмендеп кетті.

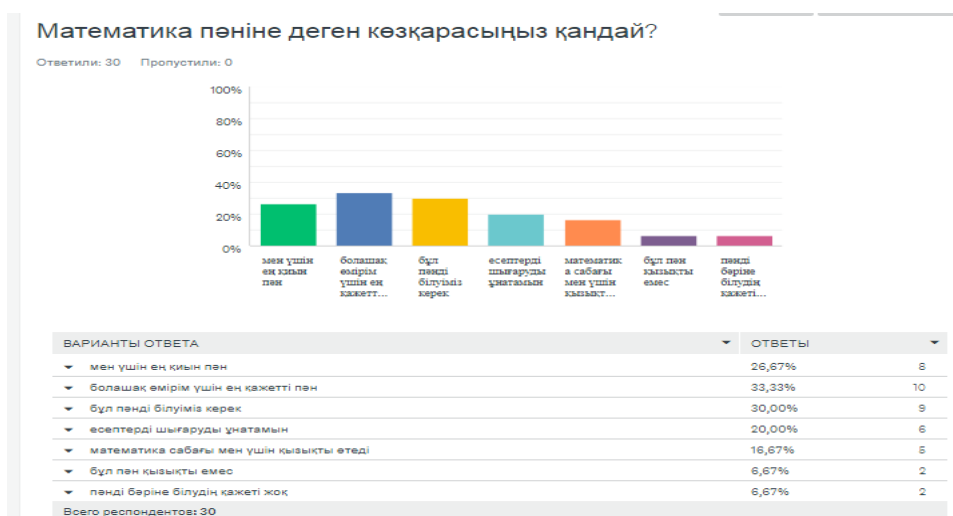
Зерттеу жұмысының бастапқы кезеңінде ТжКБ білім алушыларына белгіленген үлгіде жасалынған сауалнамалар толтыру ұсынылды (1 сурет).

1- сурет

Білім алушыларды зерттеуде алынған мәліметтерден келесі жағдайлар анықталды. «Математикалық біліміңізді қалай бағалайсыз?» деген сұраққа, білім алушылардың 46% - қанағаттанарлық деп жауап берді. Демек колледж студенттерінің математика пәні бойынша білімдері төмен екендігін көрсетеді.

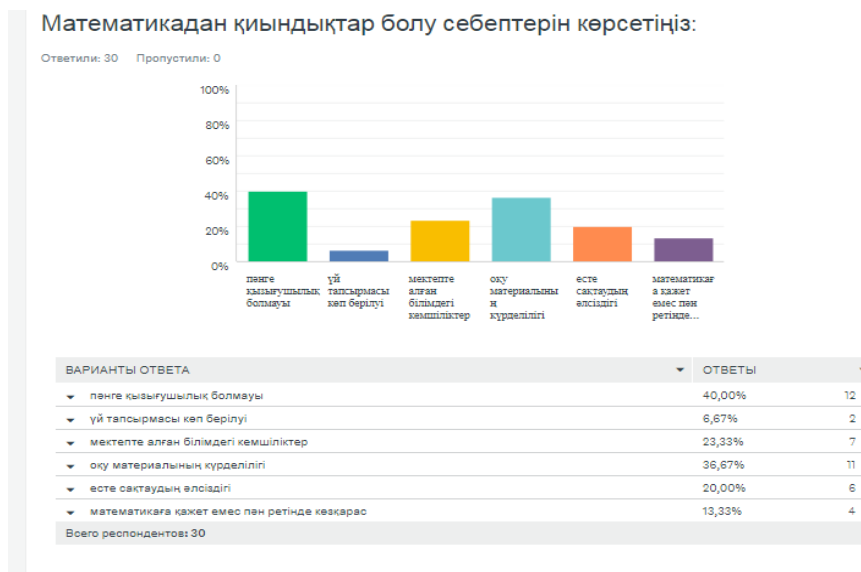
Келесі сұрақ: « Математика пәніне деген көзқарасыңыз қандай?»(2-сурет).

2-сурет

Білім алушылардың 31% -ы математика пәні қажет десе, ал 27%-ы ең қиын пән деп жауап берді.

Ал «Математикадан қиындықтар болу себептерін көрсетіңіз» деген сауалымызға, төмендегі жауаптарды алдық:(3-сурет)

3-сурет

Пәнге қызғушылықтың болмауы - 40%, оқу материалының күрделілігі-37%, есте сақтаудың әлсіздігі - 20% деген көсеткіштерді атап айтуға болады.

Сонымен, төмендегі берілген факторлар тақырыптың өзектілігін анықтайды:

- ✓ математика пәнінен оқушылардың білім сапасы төмен болғаны;
- ✓ пәнге қызғушылықтың болмауы;
- ✓ математика пәнінің өмірдегі маңыздылығы мен қажеттілігін толық түсіне білмеуі;
- ✓ оқу материалының күрделілігі;
- ✓ есте сақтаудың әлсіздігі.

Қазіргі заман талабы – математикалық біліктіліктің деңгейін көтеру болып табылады.

Сонымен қатар қоғам үшін де математиканың рөлі ерекше, себебі әр түрлі бағыттағы математикалық әдістерді қолданбаса ғылыми – прогресстің болуы мүмкін емес. Бұл жерде математикалық дайын ақпараттарды қолдану ғана емес, ғылым мен техниканың дамуына ықпал ететін жаңа туындыларға жол ашу, мүмкіндік жасау.

Қазіргі қоғамымызда болып жатқан түбірлі өзгерістерге байланысты әрбір мұғалім оқытудың сан қилы әдістері мен формаларын білуі қажет. Сабақ барысында шәкірттің білімге құштарлығын арттыру, өздігінен ойлау қабілетін жандандыру, еңбек етуге баулу, жауапкершілік сезімін қалыптастыру мұғалімнің басты талабы. Жаңа талаптарға сай көптеген оқыту технологиялары бар. Солардың бірі «Интеллект-карталар» немесе «ой карталары» адам ойлау жүйесінің ғана емес, бізге сырттан келетін ақпараттың графикалық көрінісі болып табылады.

Интеллект-карталардың теориясын немесе « mind map» ойлап тапқан Тони Бьюзен - психолог, есте сақтау, шығармашылық және ойлауды ұйымдастыру әдістемесінің және 100-ден астам кітаптың авторы.

Мектеп, колледж, университетте сабақ беретін ұстаздар үшін бұл тиімді құрал. Сабақ беріп қана қоймай оның оқушылар үшін түсінікті болуы керек және қазіргі уақытта көптеген білім беру орындары заманауи түрде жабдықталып интерактивті тақталар қойылған. Дәл осыған орай ақылды карталар арқылы сабақты жақсы түсіндіруге болады және бұл қызықты.

Интеллект-карталар жасауға арналған бағдарламалар: Mind Manager, XMind.

Интеллект-карта - бұл келесі мүмкіндіктерді беретін құрал:

- ақпаратты тиімді өңдеу және құрылымдау
- өзінің зияткерлік және шығармашылық әлеуетін пайдалана отырып ойлау.

Қолдану салалары:

- оқыту (анық және түсінікті конспектiлер жасау);

- есте сақтау (емтиханға дайындық, формулаларды есте сақтау);
- презентациялар (аз уақыт ішінде көп ақпарат, материалды жақсы түсінеді және есте сақтайды));
- жоспарлау (уақытты басқару, жобаларды әзірлеу);
- миға шабуыл (жаңа идеяларды генерациялау, шығармашылық, талдау, күрделі есептерді ұжымдық шешу, баяндамалар дайындау).

«Интеллект картасы әртүрлі математикалық есептерді шешу құралы ретінде, әсіресе есепті талдау және балама шешімдерді іздеу бағыттарын анықтау кезінде, бастапқы ойлау процесін дайындау кезінде пайдаланылуы мүмкін» (4 сурет) [3].

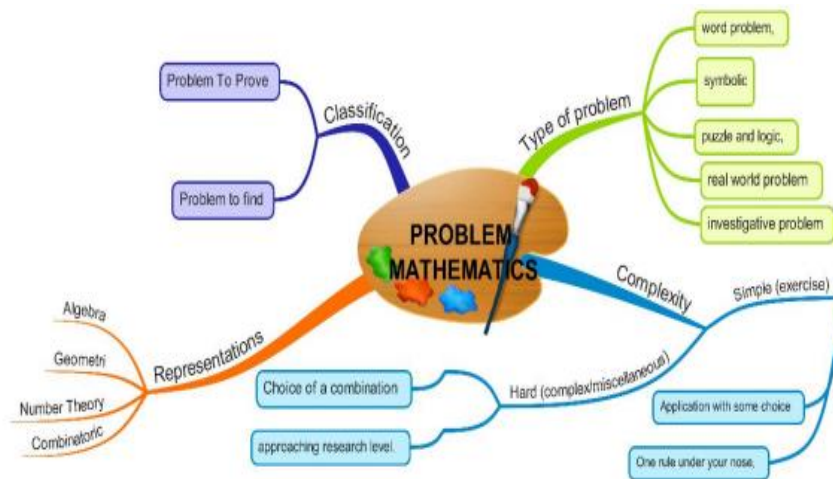

Figure 2. Problem of mathematics

4 сурет

Сонымен қатар, білім алушылар интеллект-картасын құру дағдыларының жоғары деңгейде қалыптасуында оқу материалының үлкен көлемін қамтуға болады, мысалы «Функция», «Туынды», «Интеграл» және т.б.

Интеллект карталарды құрастыру кезінде білім алушы үлкен ойлау жұмысын атқарады: ақпаратты меңгереді, оны талдайды, жалпылау жасайды, ең бастысы, маңызды ақпаратты бөліп алады.

Оқыту процесінде интеллект-карталарды пайдалану мүмкіндіктері:

- * сабақтың (тақырыптың) мұндай картасын мұғалім оқылатын материалдың құрылымын оқушылар көре алуы үшін, сабақтың барысында оқушыларға көрсету үшін қолдана алады;
- * өткен материалды есте сақтау және бекіту үшін, сондай-ақ ойлау процесін белсендіру үшін мұғалім интеллект-карталарды оқушылардың толтыруына арналған жұмыс парағы ретінде пайдалана алады;
- * интеллект-карта білімді бақылау үшін пайдаланылуы мүмкін.

Математика сабағында әр түрлі тиімді әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, оқушылардың білім сапасын арттыру көкейкесті мәселе.

Қорыта айтқанда, зерттеу тақырыбына байланысты, яғни математикалық білім сапасын арттыру: әдістемелік нұсқаулар, құралдар және арнайы курстар арқылы жалғасын табу керек деген қорытындыға келеміз.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы. (2018.04.07. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен)
2. Әбілқасымова А.Е. Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі: дидактикалық-әдістемелік негіздері. Оқу құралы. – Алматы, 2014. - 224 б.
3. Luh Putu I. Harini I, Desak P. E. Nilakusmawati, I Gede S. Astawa/Solve Miscellaneous Mathematical Problems using Mind Map/ Global Journal of Pure and Applied Mathematics. ISSN 0973-1768 Volume 13, Number 10 (2017), pp. 7441-7451 © Research India Publications <http://www.ripublication.com>

МРНТИ: 14.07.07

Э. Б.Мирзалиева¹

¹доктор PhD, ст.преп.ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Жамбылской области
г. Тараз, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ НРАВСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКИХ ЗНАНИИ УЧАЩИХСЯ

Аннотация

В данной статье рассматривается этизация и эстетизация образовательной среды, которая осуществляется с помощью средств эстетического воздействия, под которым понимается любая реальность – духовная и материальная, мир предметов и явлений, которые способны вызвать ответную нравственно-эстетическую, эмоциональную и интеллектуальную реакцию.

Опытно-педагогическая работа показывает, что нравственно-эстетические знания нужны любому учащемуся. Поэтому важно создать нравственно-эстетическую среду обучения, нравственно-эстетическую организацию деятельности преподавателя, его эстетичная внешность и этика в общении с учащимися космлексно формирует подлинную культуру человека, его духовный мир и представления о прекрасном.

Ключевые слова: этизация и эстетизация образовательной среды, нравственно-эстетическая среда, нравственная культура и эстетизация учебно-воспитательной среды, нравственно-эстетическое знание.

Э. Б.Мирзалиева¹

¹ «Өрлеу» БАҰО» АҚ Жамбыл облысы бойынша ПҚБАИ филиалының аға оқытушысы, PhD докторы,
Тараз қ.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ АДАМГЕРШІЛІК-ЭСТЕТИКАЛЫҚ БІЛІМІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Бұл мақалада эстетикалық әсер ету құралдарының көмегімен жүзеге асырылатын білім беру ортасының этизациясы мен эстетизациясы қарастырылады, бұл кез-келген шындықты - рухани және материалдық, объектілер мен құбылыстардың әлемін өзара адамгершілік, эстетикалық, эмоционалды және интеллектуалды жауапқа әкелуі мүмкін дегенді білдіреді.

Зерттеу-педагогикалық жұмыс кез-келген білімгерге адамгершілік-эстетикалық білім қажет ететіндігін көрсетеді. Сондықтан адамгершілік-эстетикалық білім беру ортаны құрастыру, мұғалім жұмысының адамгершілік-эстетикалық ұйымдастыруын, оның эстетикалық келбетін және этикалық қарым-қатынасын адамның шынайы мәдениетін, рухани әлемін және әдемі идеяларын қалыптастыруы маңызды.

Түйін сөздер: білім беру ортаны этизациялау және эстетизациялау, адамгершілік-эстетикалық орта, адамгершілік мәдениеті мен оқу-тәрбие ортасын эстетизациялау, адамгершілік-эстетикалық білім.

E.B.Mirzaliyeva¹

¹PhD doctor, senior teacher of the department “Management and quality of education” Branch of JSC
“NCPD “ORLEU” Institute for professional development of pedagogical staff

FORMATION OF LEARNERS' MORAL AND AESTHETIC KNOWLEDGE

Abstract

This article considers injection of ethics and aesthetics into educational environment, which is carried out by means of aesthetic influence, which refers to any reality – spiritual and material, world of objects and phenomena that can cause a reciprocal moral and aesthetic, emotional and intellectual reaction.

Experienced-pedagogical work shows that moral and aesthetic knowledge are essential for every student. Therefore it is important to create a moral and aesthetic learning environment, also moral and aesthetic organization of teacher's activity, such as his aesthetic appearance and ethics in dealing with students, so together they create an authentic culture of person, his spiritual world, and ideas about beauty.

Key words: injection of ethics and aesthetics into educational environment, moral and aesthetic environment, moral culture and aesthetics of educational environment, moral and aesthetic knowledge.

Формирование нравственно-эстетических чувств, вкусов и потребностей происходит не только под влиянием искусства, но и под воздействием обыденных вещей, окружающих учащихся в той или иной обстановке. В связи с этим важным разделом нравственно-эстетического образования молодежи колледжа является эстетика труда и быта. Обстановка, условия, атмосфера, фон, окружение – та среда, которую необходимо целенаправленно создавать в педагогическом коллективе. Учебная, профессиональная, внеучебная деятельность учащихся пронизана элементами нравственно-эстетически организованной среды. Она создает атмосферу высокого эстетического и этического поведения педагогических работников, технического персонала и обучаемых, осуществляет эстетизацию производственной деятельности учащихся в учебно-производственных мастерских.

Под средой мы понимаем совокупность условий, окружающих человека и взаимодействующих с ним как с организмом и личностью. Среда бывает внешняя и внутренняя. Внешняя среда – окружающая человека физическая и социальная сфера, внутренняя определяется состоянием человеческого организма.

Особое понимание вещественной, материальной среды опирается на глубокую культурную традицию. Феномен вещи – сложная и многогранная проблема, которая может быть рассмотрена с различных позиций: философских, культурологических, искусствоведческих, утилитарно-функциональных и др. Вещь, с одной стороны, материальна, с другой – обладает потенциальной высокой духовности. Мир вещей – внутренняя сфера предметного мира культуры, наполненная смыслом интимного сосуществования с человеком. Приходящая к нам из своего архитипического пространства, вещь изначально призвана не изменять что-либо, а, оставаясь верной себе, сохранять природу человека, помнить его внутренний мир и облик.

Вещь – элемент человеческой культуры. Основопологающим при определении вещи как понятия, является ее отношение к человеку. Совокупность явлений материальной культуры можно условно разделить на принадлежащее: 1) миру объектов и 2) миру субъектов: дихотомия – предмет – вещь. «Вещь» не равна «предмету». Предмет – суррогат вещи, ее возможность. В предмете что-то «вещное», «след» или возможность человеческого свершения [1, с. 40].

Некоторые предметы внешнего мира в процессе своего существования становятся в особые отношения с конкретным человеком. Такое отношение можно рассматривать как соприкосновение материального предмета с материальной субстанцией человека. Это первичный, физический уровень. Из этого отношения в практической жизни выводятся другие – духовные, ритуальные, культовые. Это – вторичный уровень, уровень уже не предметов, а собственно вещей.

Предметность каждой вещи определяется ее физическими характеристиками. Вещь, как правило, понимается как отдельный предмет материальной действительности, обладающий относительной независимостью и устойчивостью существования. Определенность вещи задается ее структурными, функциональными, качественными и количественными характеристиками. Следовательно, вещь привлекает человека своими полезными функциями и признаками: материалом, фактурой, формой, цветом, геометрией, температурой, запахами, звуками. Нужность вещи – главное в ней.

Однако внешний уровень не исчерпывает сущности вещи, так как она включена и в сферу духовного. Не отчужденность характеризует вещь, а именно сопричастность человеку: каждая вещь хочет быть «тронутой, взятой, перенесенной» [2, с. 313]. Вещь – это новый взгляд человека на природу, искусство, пространство, мысль, творчество. В ходе своего освоения вещь увеличивает свою личную наполненность.

Объектом нашего исследования является внешняя среда, воздействие которой может быть отрицательным или положительным, угнетающим или радушным. Специфической особенностью педагогической среды является особо сильное воздействие, которое оказывают на человека воспитательные факторы. Наибольшее удовлетворение и радость он получает от работы в условиях педагогически совершенного и высокоорганизованного взаимодействия с объектом воспитания, при соблюдении порядка и чистоты. При опросе, произведенного после прохождения учащимися практики в учебных заведениях, выяснилось, что учащиеся не безразличны к тому, в каких условиях им приходится работать, причем часто критериями в оценке организации педагогического труда являются критерии нравственно-эстетические (рис 1).

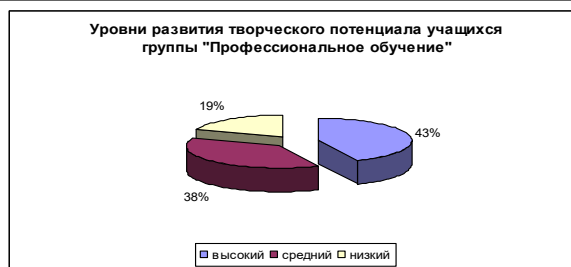

Рис. 1. Динамика развития значимости нравственно-эстетической среды в учебной практике для учащихся колледжа

В нравственно-эстетическом преобразовании воспитательной среды различают несколько основных сфер: рабочее место; цех или участок; комплекс вспомогательных помещений и окружающая колледж территория.

Сфера рабочего места является основной. Она определяет направление и характер работ по преобразованию всего процесса воспитания, учебных аудиторий колледжа, так как культура труда на рабочем месте является основным показателем. Все сферы учебно-воспитательной среды при разработке мероприятий по повышению нравственной культуры и эстетизация учебно-воспитательной среды необходимо рассматривать только в их органическом единстве, хотя они и имеют свои специфические черты.

Огромное значение имеет цветовое оформление учебных аудиторий – пространственного «ландшафта» повседневной учебной жизни. Воздействие цвета на человека – сложный процесс. При помощи цвета можно лечить некоторые глазные болезни, снимать буйные приступы у душевно больных; физиологи считают, что есть активные цвета, возбуждающие, ускоряющие процессы жизнедеятельности, и пассивные, оказывающие обратное внимание. Все это – результат непосредственного воздействия физических свойств предметов на органы чувств человека, явления непосредственного чувственного восприятия, не затрагивающие область высших форм человеческого сознания.

Этизированная и эстетизированная среда выходит за пределы художественной деятельности и ведет к преодолению противоположности художественного творчества и «нехудожественной деятельности», к созданию всей предметной социальной среды, процессов и условий труда, быта как художественных творений. Художественное освоение мира становится не только его определенным отражением, осознанием, но и особой сферой предметно-практического творчества по законам красоты.

Красота быта – составная часть нравственно-эстетической культуры. Большая роль в формировании нравственно-эстетической культуры учащихся гуманитарного колледжа принадлежит его бытовой среде. Нравственно-эстетическая подготовленная среда представляет собой расширяющееся педагогически организованное пространство, которое характеризуется содержательно-структурным единством. Нравственно-эстетическая организованная среда становится культурной тогда, когда она охватывает максимально возможный предметный уровень, необходимый для развития эстетических личностных качеств.

Важным для понимания сущности нравственно-эстетической организованной среды является мысль о ее формирующей роли в воспитании нравственно-эстетически грамотной личности. Среда всегда подразумевает того, кто в ней существует и на что она воздействует, поскольку вне самого факта такого воздействия окружающая человека действительность не может называться средой. Проблема среды как педагогического фактора рассматривается в работах видных ученых (А.А.Бейсенбаева, П.П.Блонский, Л.С.Выготский, В.А.Калужный, П.Ф.Каптерев, В.А.Ким, А.В.Мудрик, С.Л.Рубинштейн, В.А.Сухомлинский, К.Д.Ушинский и др.).

Л.С.Выготский подчеркивает, что среда по-своему преломляет и направляет и всякое раздражение, действующее на человека извне, и всякую реакцию, идущую от человека [3, с. 289]. К.Д.Ушинский отмечал огромную воспитательную роль среды, пропитанной народными традициями. Среда значительно корректирует процесс адаптации индивидуума в социуме, воздействует на ценные ориентации человека, активизирует механизмы саморефлексии.

Особая роль в формировании нравственно-эстетической культуры учащихся гуманитарного колледжа отводилась тем условиям, в которых непосредственно осуществлялась учебно-воспитательная деятельность учащихся. Наши усилия были направлены к тому, чтобы среда, начиная от интерьера

помещений, мебели, одежды, инструментов и т.п., была бы максимально удобной для учащихся колледжа, преподавателей, кураторов, руководителей практики и соответствовала нравственно-эстетическим требованиям (рисунок 2)

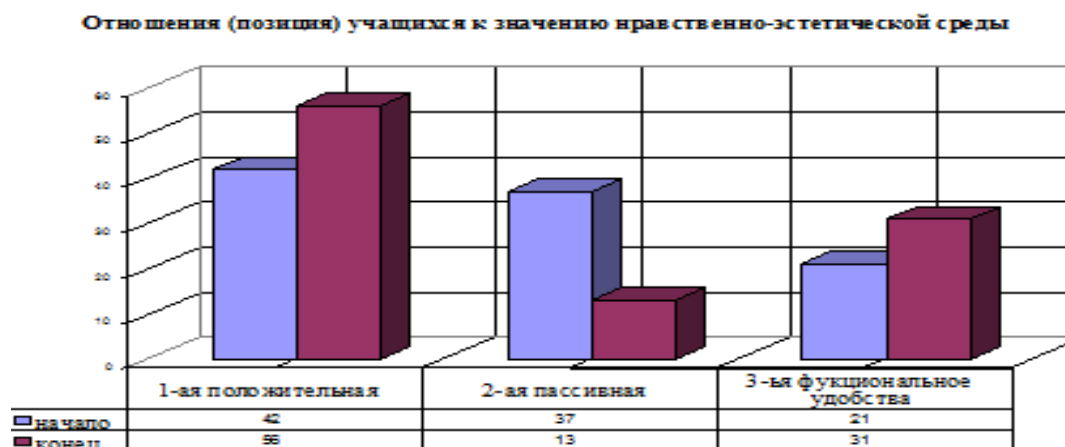

Рис. 2.Динамика возрастания активной позиции учащихся к роли нравственно-эстетической среды

Теоретический анализ позволил определить основные задачи работы по совершенствованию эстетической среды колледжа как одного из важнейших условий повышения эффективности формирования эстетической культуры учащихся. Эти задачи таковы: определение качественного уровня значимости эстетической среды для учащихся; выявление роли искусства в формировании эстетической образовательной среды; выяснение итогового уровня значимости эстетической среды для учащихся.

Для решения данных было проведено анкетирование учащихся, позволяющее выявить динамику ответов на перечисленные вопросы

Анкета «Эстетика быта» (эстетика образовательного пространства колледжа)

1.Как вы понимаете красоту быта: бытовые удобства, богатый интерьер, функционально-оправданная организация рабочего места, декоративность, благоприятный психологический климат, территория, принадлежащая к колледжу и другие (*Нужное подчеркнуть*).

2.Соответствует ли учебные помещения, бытовая среда колледжа вашим представлениям о красоте? да, нет, не знаю (*Нужное подчеркнуть*).

3.Хотелось ли Вам что-либо изменить в интерьере колледжа? да, нет, не знаю (*Нужное подчеркнуть*).

4.От кого, по вашему мнению, зависит эстетизация внутреннего и окружающего пространства колледжа: администрация, коллектив преподавателей, учащиеся, финансирование (*Нужное подчеркнуть*).

5.Как Вы думаете, что могли бы сделать учащиеся колледжа для повышения эстетического уровня учебной и бытовой среды колледжа: лучшая стенгазета, лучший профсоюзный уголок группы, чистота кабинета (*Нужное подчеркнуть*).

Анализируя полученные данные, можно сделать следующие выводы:

Первая позиция. Для подавляющего большинства учащихся (начало эксперимента – 42%, конец – 56 %) эстетически организованная среда – необходимое и желаемое качество образовательного пространства.

Вторая позиция: роль учащихся в организации эстетической среды, как правило, пассивна (начало эксперимента – 37%, конец – 13%).

Третья позиция: эстетизация образовательной среды обычно понимается как бытовые и функциональные удобства (начало эксперимента – 21%, конец – 31%).

Проведенная работа по эстетизации образовательной среды колледжа позволила сделать следующие выводы:

-нравственно-эстетическая среда колледжа – это предметно-пространственная сфера, включающая фонд учебных и внеучебных аудиторий, интерьер в прилегающей к колледжу территории;

-нравственная эстетизация образовательной среды достигается системой последовательных мероприятий, направленных на повышение общей нравственной эстетической культуры преподавателей и учащихся;

-оптимальный путь повышения уровня нравственной эстетизации образовательной среды – активная творческая деятельность учащихся.

Таким образом, включенность учащихся в совместную с преподавателями деятельность по нравственной эстетизации образовательной среды гуманитарного колледжа приводит к значительной положительной динамике: возрастает осознание значимости нравственно-эстетической среды в сознании учащихся; изменяется отношение учащихся к качеству нравственно-эстетического; развивается способность к активному творчеству по формированию окружающего мира по законам красоты.

Список использованной литературы:

1. Кондаков, М.И. Краткий педагогический словарь [Текст] / М.И. Кондаков, А.С. Вишнякова. – М., 1988. – 180 с.

2. Харламов, И.Ф. Нравственное воспитание школьников [Текст] / И.Ф. Харламов. М.: Просвещение, 1983. – 160 с.

3. Выготский, Л.С. Принципы и пути развития психологии [Текст] / Л.С. Выготский. – М., 1950 - 379 с.

УДК 37(094)
МРНТИ: 14.07.07

Сарсекулова Д¹, Ыбыраимжанов К.Т²

¹І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының 2 курс магистранты

*²Педагогика ғылымдарының докторы, профессор
І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті,
Талдықорған қ, Қазақстан*

ЖАС ҰРПАҚТЫ ҰЛТТЫҚ-САЛТ ДӘСТҮРЛЕР НЕГІЗІНДЕ ПАТРИОТТЫҚҚА ТӘРБИЕЛЕУ

Аңдатпа

Мақалада рухани жаңғыру бағдарламасы аясында ата-бабамыздан мирас болып келе жатқан салт-дәстүріміз, әдет-ғұрпымыз, тіліміз бен мәдениетіміз, асыл қазыналарымыз және жас ұрпақтың Отанына деген сүйіспеншілік пен кішіпейілділік туралы айтылған.

Ұлттық дәстүр, салт-санасы мен әдет-ғұрпы, тәлім-тәрбие бастаулары бар. Сол ұлттық салт-дәстүрді, жөн-жоралғыларды ұрпақтан ұрпаққа жеткізу үлкен міндет. Біздің мемлекетіміздің болашағы – жас ұрпақ. Олардың тәлім-тәрбиесіне жауап беретін – ұстаз, отбасы, қоғам. Болашақ ұрпағымызды тәрбиелегенде, оларға жастайынан имандылық пен сауаттылық қасиеттерді сіңіре білсек, сонда ғана біз ұлттық рухы дамыған, Отанының гүлденуіне өз үлесін қоса алатын азамат өсіре аламыз. Патриотизм – тарихи, әлеуметтік ұғым. Отанға, елге, туған жерге, халыққа деген сүйіспеншілікті білдіретін ұғым.

Түйін сөздер: салт-дәстүр, әдет-ғұрып, Отан, сүйіспеншілік пен кішіпейілділік, Патриоттық идея, отаншылдық сезім, азаматтық борыш, ар-намыс, адалдық пен әділдік.

Сарсекулова Д¹, Ыбырайымжанов К.Т²

¹Магистрантка 2 курса специальности «Педагогика и методика начального обучения» Жетысуского государственного университета им. И. Жансугурова

²Доктор педагогических наук., профессор,
Жетысуский государственный университет им. И.Жансугурова,
г.Талдыкорган, Казахстан

ВОСПИТАНИЕ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ ПАТРИОТИЗМУ НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ОБЫЧАИ И ОБРЯДОВ

Аннотация

В статье говорится о традициях, обычаях, привычках, языке и культуре, благородных сокровищах и любви и скромности молодого поколения к Родине в рамках программы духовного возрождения.

В Казахстане существуют национальные традиции, обычаи которые являются началом воспитания. И это большая задача-передать из поколения в поколение те национальные традиции, обычаи и направления. Будущее нашего государства-это молодое поколение. За их воспитание несут ответственность учитель, семья, общество. Если с детства привить нравственные и грамотные качества воспитывая будущее поколения, тогда мы сможем вырастить гражданина с развитым национальным духом, способного внести свой вклад в процветание Родины. Патриотизм-историческое, социальное понятие. Понятие любви к родине, стране, родному краю, народу.

Ключевые слова: традиции, обычаи, Родина, Любовь и скромность, патриотические идеи, патриотические чувства, гражданский долг, честь, честность и справедливость.

Sarsekulova D¹, Ybyrayimzhanov K²

¹Second-year magistracy of the specialty "Pedagogy and methodology of primary education" of Zhetysu State University named after. I. Zhansugurova

²Doctor of Pedagogical Sciences., Professor. Zhetysu State University I.Zhansugurova
Taldykorgan, Kazakhstan

UPBRINGING OF YOUNG GENERATION TO THE PATRIOTISM BASED ON NATIONAL TRADITIONS AND CEREMONIES

Abstract

The article tells about the traditions, customs, holidays, language and culture, noble treasures and love and modesty of the young generation to the Motherland within the program of spiritual revival.

Kazakhstan has national traditions, customs and superstitions which are the beginning of upbringing. And this is a big task-to pass from generation to generation those national traditions, customs and directions. The future of our state is the younger generation. Teacher, family, society is responsible for their education. When we bring up the future generation, we can instill in them moral and competent qualities from childhood, and then we will be able to raise a citizen with a developed national spirit, able to contribute to the prosperity of the Motherland. Patriotism is a historical, social concept. The concept of love for the Motherland, country, native land, people.

Key words: Traditions, customs, homeland, Love and modesty, Patriotic ideas, Patriotic feelings, civic duty, honor, honesty and justice

Біздің халықтың ұрпақ тәрбиелеуде сан ғасырлар бойы жинақтаған өзіндік тарихи тағылымы, ой-пікір қорытындылары ұшан-теңіз. Олар – бүкіл ұлттық болмысымызды жан-жақты бейнелейтін, басқа ұлттардан ерекшелігімізді даралап тұратын халқымыздың даналық тұжырымдары, әдеп әлемінің айнасы.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында «Мен халқымның тағылымы мол тарихы мен ықылым заманнан арқауы үзілмеген ұлттық салт-дәстүрлерін алдағы өркендеудің берік діңі ете отырып, әрбір қадамын нық басуын, болашаққа сеніммен бет алуын қалаймын», деген [1].

Бүгінгі күні рухани жаңғыру бағдарламасы аясында ең алдымен, өзіміздің ата-бабамыздан мирас болып келе жатқан салт-дәстүрімізді, әдет-ғұрпымызды, дін мен ділімізді, шұрайлы тіліміз бен мәдениетімізді көздің қарашығындай сақтай отырып, өскелең ұрпақты осы асыл қазыналарымыз арқылы рухани-адамгершілікке тәрбиелеу – кезек күттірмес міндеттердің бірі. Бұл, сөз жоқ, тәрбие ошақтары – мектептің, мұғалімнің, әрбір ата-ананың қоғам алдындағы абыройлы борышы әрі парызы.

Қазақстан Республикасының Ата Заңының 27-бабында да «балаларына қамқорлық жасау және оларды тәрбиелеу – ата-ананың етене құқығы, әрі міндеті» деп белгіленген. Әрбір ата-ана өз перзентінің әдепті, саналы, иманды, білімді, Отанының сүйікті және кішіпейіл азаматы болып жетілуін қалайды [2]. Қай халықты алсақ та әрқайсысының өзіне тән ұлттық дәстүрі, салт-санасы мен әдет-ғұрпы, тәлім-тәрбие бастаулары бар. Сол ұлттық салт-дәстүрді, жөн-жоралғыларды ұрпақтан ұрпаққа жеткізу үлкен міндет. Егер осы сарқылмас қазына – ата-баба мұралары балаға мирас болып берілмесе, тәлім-тәрбиенің тіні үзіліп, халықтың келешегі күнгірттене түсер еді.

Қай елде, қай кезде болсын, бала тәрбиесіне ерекше мән берілгендіктен, халқымыздың ардақты азаматы Мұстафа Шоқай: «Ұлт мәдениетінен жұрдай рухта тәрбиеленген ұрпақтан халқымыздың қажетіне пайдалы азамат шықпайды», - деп ұлт болашағын сақтау үшін ұлттық рухта тәрбиелеуді мектеп табалдырығынан бастау қажеттігін атап көрсеткен. Ал тәрбиенің түп-тамыры халық даналығымен өзектес. Сондықтан жас ұрпаққа жан-жақты жарасымды тәрбие беруде ата-бабалар дәстүрін өнеге студінің үлкен тәрбиелік маңызы бар. Сол себепті де жас жеткіншекті жоғары интеллектуалды азамат етіп қалыптастыруда халқымыздың бай рухани мұраларын жан-жақты пайдалана білу – өміршен өнегеге өріс ашады. Өйткені ол халықтың тәрбиесінен, мәдени тұрмысы туындыларының сан алуан түрлерінен көрініс бере отырып, адамның дүниеге келуімен бірге өрбіп, мәңгілікке тербететін алтын бесігіне айналады [3].

Біздің мемлекетіміздің болашағы – жас ұрпақ. Олардың тәлім-тәрбиесіне жауап беретін – ұстаз, отбасы, қоғам. Болашақ ұрпағымызды тәрбиелегенде, оларға жастайынан имандылық пен сауаттылық қасиеттерді сіңіре білсек, сонда ғана біз ұлттық рухы дамыған, Отанының гүлденуіне өз үлесін қоса алатын азамат өсіре аламыз. Қазақ дініне, тіліне берік болған халық. Дүние жүзіндегі әр елдің өзіне ғана тән әдет-ғұрпы, салт-дәстүрлері бар. Оларды екі ауыз сөзбен халықтың рухани келбеті, тәрбиелік ережесі деуге болатын сияқты. Бұл мирас ата-бабалардың сан ғасырлық көш керуені арқылы ұрпақ алмасқан сайын үзілмей жалғасып, асыл аманаттай кешеден бүгінге ардақ қалпында ұласып отырған. Осынау ұлан-ғайыр тарихи-әлеуметтік, мәдени-тұрмыстық, педагогикалық және дүниетанымдық жағдайларына байланысты жинақтаған өмір тәжірибесінсіз ұлт ретінде ұйысып, егемен ел сыңайлы еңсе тіктеген жұрт мысалы арғы-бергі адамзат тарихында ұшыраспайды. Себебі, салт-дәстүр дегеніміз, сайып келгенде, ұлттық болмысты өзгелерден айрықшалап, даралап тұратын ішкі бір рухани айна іспетті. Онсыз халық болмайды.

Патриотизм – тарихи, әлеуметтік ұғым. Ол гректің parties – Отан, ел деген – сөзінен шыққан. Бұл термин Отанға, елге, туған жерге, халыққа деген сүйіспеншілікті білдіретін ұғым. Патриоттық идея, отаншылдық сезім – адамға туа біткен қасиет емес. Ол бірте –бірте адамның саналы өмірімен бірге қалыптасатын саяси-әлеуметтік құбылыс [4].

Қазақстан патриотизмінің қайнар көзі – халықтың береке-бірлігінде, ынтымақ ықыласында, елдігі мен ерлігінде және мемлекетіміздің күш-қуатының беріктігі мен ұлан-байтақ жерінің біртұтастығында.

«Қазақстандық патриотизм» ұғымы адам бойына өздігінен қалыптаса қоймайды. Ол ұғымды қалыптастыратын алғы шарттарға мыналар жатады:

-Ең алдымен тарихымызды – Қазақстан халықтарының тарихын білу;

-Туған халқымыздың тілін ардақтап, оның кәусар бұлағынан сусындау;

-Атадан балаға, баладан немереге, немереден ұрпаққа жалғасып келе жатқан салт-дәстүрлерді, әдет-ғұрыптарды жалғастыру;

-Өткен тарихымыздың жақсылықтары мен тәрбиелік мәні бар жақсы қасиеттерін сақтап, одан әрі жан-жақты дамыту, оның өркендеуіне үлес қосу;

Абай атамыз айтқандай, ұлттық қадір-қасиетімізді арттыру, ұлт атына кір келтіретін жат пиғылдан аулақ болу және қай заманда болса да адамзат өз алдына – есті, еңбексүйгіш, қайырымды бала тәрбиелеуді қояды. Соның ішінде қазақ халқы өз ұрпағын үлкенді құрметтейтін адал, инабатты, әділ, ержүрек, намысшыл, ізгі ниетті болып өсуін қалайды. Бұл қасиеттер дұрыс тәрбие арқылы қалыптасатындығы барлығымызға мәлім.

Патриотизм – өте күрделі ұғым. Бір жағынан ол ізгілікті саяси үрдіс, яғни жекелік, тұлғалық сана элементтерінен тұрса; екінші жағынан, Отанды қорғауға, сақтауға, нығайтуға бағытталған сезім. Қазақтың патриоттық – отансүйгіштік тәрбиесі – тереңнен тамырын тартқан, халқымыздың сан ғасырлық

болмысының, дүниетаным – көзқарасының, ақыл – ойы мен салт – дәстүр мәдениетінің көрінісі. Осыларды бойға дарытпай тұрып келер ұрпақты патриоттық – отансүйгіштік тәрбиеге лайықты қалыптастырып, алтын бесік елін, кіндік кескен жерін қорғайтын және осы мақсат жолында бар күш – жігері мен ақыл – қайрат жұмсап, отаншыл азаматтарды, яғни нағыз патриоттарды тәрбиелеп өсіру мүмкін емес. Патриотизмге тәрбиелеу үрдісінің танымдық мәнін естен шығаруға болмайды, бірақ ол әрбір буында патриоттық сана, патриоттық сезім қалыптастырудан бастау алғанда ғана тиімді болмақ [5].

Биікке жетудің бірден-бір жолы – ұлт тәрбиесі. Әрбір ұлттың бала тәрбиесінде ескіден келе жатқан сара жолы бар. Батырлықтың бастауын балалық шақтан бастап, өскенде Отанына қалтқысыз қызмет ететін патриот болуға итермелеп, ел қорғаған, жер қорғаған батырлардың іс-әрекетін үлгі тұтуымыз қажет.

Бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі ұрпақ тәрбиесі болмақ. Ұрпақ тәрбиесі – ұлт болашағы. Ең қасиетті, жүрегімізге ыстық Отанымызды, елімізді, өсіп-өнген жерімізді, сеніп тапсыратын, салт-дәстүріміз бен дінімізді, тілімізді келер ұрпаққа одан әрі жеткізеді деп сенім артамыз, ата-бабаларымыздың күресімен жеткен ұлы істерді жалғастырса екен дейміз. Халқымыз балаға сәби кезінен бастап ер жеткенге дейін ұлттық ізгілікті, имандылық пен мейірімділік, адамгершілік сияқты рухани қасиеттерді жеткізіп отырған. Қай заманда болса да әр халықтың ұрпағы үлгі тұтар ұлттық салт-дәстүрі, тәрбиесі болуы керек.

Патриотизм – бұл Отанын сүю, сол елдегі халықты сүю, соның дәстүрлерін, сенімін құрметтеу. Бұл елінің мәдени құндылықтарын танып білуден басталады. Нәресте кезінен бесік жырынан бастап, батырлар жырында тәрбиелену сол елдің шаңында аунап, барлық құндылықтарын көзіңнің қарашығындай қорғау және келер ұрпаққа сеніммен тапсыру. Ол туғаннан бастап туыстарға деген игілікті көңілдің сүйіспеншілігі, сол елдің перзенті болғандықтан, сол елге деген парызыңды абыроймен іске асыру және келер өскелең ұрпақты өзіңнің ісіңнен өнеге алатындай сүйсіндіре білу, сол елдің әр талына, құм-шөліне өзіңді және өзгені табындыра білу болып табылады.

Қазақ баласының ер жетіп, ес жиюына айтарлықтай әсер ететін төл факторларымыз, батырлар жыры, «Суға салсаң батпайды, отқа салсаң жанбайды», «Ерлер мінген арғымық ше?», деген сияқты мысалдар эпоста кездеседі. Қазіргі жастар атақты батырлар Алпамыс, Қобыландыны, қара қасқа атты Қамбарды біле ме? Жауынгерлік рухтағы, Отаншыл сезімге толы осы құндылықтарымыздан ажырап бара жатқанымыз өкінішті-ақ. Тіпті, кешегі Ұлы Отан Соғысының тірі куәгерлері – ақ сақалды аталарымыздың өнегелері мен тәлім-тәрбиелері қандай еді?! Қазір олардың да қатары сиреп бара жатыр. Соғыстың соңғы солдаттына жас ұрпақтың құрметі қандай? Жоқ әлде компьютер заманы ұлтымыздың талай ғасырлық маржандарын ұмыттырып жіберді ме? Отансүйгіштікке, патриоттыққа тәрбиелеуде мектепте өтетін әртүрлі іс-шаралар, үйірмелер, сайыстардың алатын орны ерекше.

Батырларымыздың қаһармандық бейнелерін, олардың жасаған ерлік істерін ұмытпауымыз керек. Жастардың бойындағы Отанына деген патриоттық сезімдерін қалыптастырып, жандандыруда мектепшілік өтетін патриоттық әндер сайысы, Махамбет оқулары, сахналық көріністерді үнемі өткізіп, тәрбие сағаттарында ата-бабаларымыздың ерліктерін айта отырсақ, келер ұрпақ олардың ерліктерін ешқашан ұмытпақ емес. Туған жерін, елін сүюге жетелейтін түрлі жобалар оқушыларды Отанын сүюге қалыптастырады. Оқушыларға сабақ барысында Отан туралы, туған жер туралы мәлімет беріп, ұлы тұлғалармен таныстыру арқылы ата дәстүрді меңгереді. Сонымен қатар сабақ барысында әңгімелер, ертегілер, жұмбақтар, аңыздар, мақал-мәтелдерді оқи отырып, оқушыларға өмірдегі ерлік, батырлық, Отан үшін еңбек ету, қызмет жасау, елді қорғауға дайын болу туралы түсініктер беріп, Отаншылдыққа тәрбиелеп, патриоттық сезімдерін қалыптастырады.

Жалпы қазақстандық патриотизм – Қазақстанда тұрып жатқан барлық ұлт өкілдерінің Қазақстанды өздерінің ұлттық Отаны деп қабылдауы. Ұлттық патриотизм, деген өз ұлтының, мәдениеті мен әдебиетінің тілі мен ділінің, салт-дәстүрлерінің бәріне екенін сезіну, жерінің Қазақстан екенін жете түсінуіне байланысты.

Ұлттық патриотизмді қалыптастыруда «отан», «атамекен», «ел-жұрт», «азаматтық борыш», «ар-намыс», «адалдық пен әділдік», «ұлттық парыз» сияқты құндылықтар негіз болған. Мысалы, қазақ халқы туып өскен жерінен кетпеуге тырысқан. Оны «Отан оттан да ыстық», «Басқа елде сұлтан болғанша, өз елінде ұлтан бол», «Ер өзі үшін туады, елі үшін өледі» деген мақал-мәтелдерден-ақ өз Отанына, туған жеріне деген ыстық махаббатын көруге болады. Халық балалар мен жастарға өз Отанын, туған елін, халқын, ана тілін, салт-дәстүрін терең сезіммен сүйе білуге баулыған. Әркімге өзінің туып-өскен жері қымбат болатыны «Ер – елінде, гүл – жерінде», «Ел іші – алтын бесік», «Елінен безген ер оңбайды» деп ескертіп отырған. Отанын, елі мен жерін өзінің туған анасындай құрметтеген. Отанға деген сүйіспеншілік

арқылы адамның бойында патриоттық сезімді туындатқан. Оның аясында азаматтық парыз, борыш көрініс алған [6].

Халық даналығының кәусар бұлағы – қазақ халқының моральдық-этикалық дәстүрлерінде болашақ ұрпақты тәрбиелеу педагогикалық үдерістің жетекші мақсатының бірі және ұнамды бағдар беретін жеке тұлғаны дамытудың негізгі факторы болып саналады.

Тәлім-тәрбие адамзат тарихымен бірге жасап келеді. Бүкіл адамзатқа ортақ тәрбие талабы – жастарды адам болуға үйрету, адамгершілікке баулу. Ал адам болудың жолдары әр халықтың, ұлттың дәстүрінде, салтында. Ол үлкенді сыйлаумен, тыңдаумен, ата-ана, отбасы дәстүрін сақтауымен, ар-намысты ұятты бетке ұстаумен, өнер-білімге, еңбекке ұмтылумен анықталады. Бұның бәрін халықтық педагогикадан, ұлттық тәрбиеден іздеу керек.

Демек, оқу-тәрбие ісінің тиімді болуы үшін ғылыми педагогика мен халықтық педагогиканы, ұлттық тәрбиені қатар қолдану қажеттігі айқындала түсуде. Осы орайда, М.Жұмабаевтың «Ұлт тәрбиесі баяғыдан бері сыналып келе жатқан тақта жол болғандықтан, әрбір тәрбиені сөз жоқ ұлт тәрбиесімен таныс болуы тиіс. Сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуы міндетті» - дегені бала бойында ең алдымен ұлттық тәрбие сіңірмей білім берем деуі әурешілік болады дегенді аңғартады [7].

Жас ұрпақты Отанына, халқына, еліне, жеріне деген сүйіспеншілікке тәрбиелеп, олардың бойына сіңіріп қалыптастыру халық тәрбиесінде жетекші орын алады. Патриоттық тәрбие беру арқылы оқушының саналы сезімін көзқарасын қалыптастырады. Оқу орнында патриоттық тәрбиенің тереңдеуі Отанымыздың саналы да белсенді күрескерлерін тәрбиелеуге, оларды еліміздің игілігіне жанқиярлықпен еңбек етуге, Республикамыздың мүддесін қорғауға жаңа мүмкіндіктер туғызады. Жастардың Отанды қорғауға даярлау, жас азаматтардың патриоттық тәрбиесінің танымдары мен мінездерін қалыптастыру күрделі және сан түрлі процесс. Оқушының дүние танымын, білімін, көзқарасын қалыптастыруда мектеп шешуші рөл атқарады. Аға ұрпақтың лайықты мұрагері болу үшін жастарға халқымыздың Отан мүддесі жолында жасаған ерлік істерінің ұлылығын жете түсіндіре отыруымыз қажет. Сол арқылы әр жас жігіт, бойжеткен қыз еліміздің келешегі жолында табанды күрескер болуы керек екенін түсінуі тиіс. Ер жүрек адамды, табанды күрескерді тәрбиелеудің негізі мектепте басталады.

Қазіргі уақытта қоғамның дамуына байланысты оқушыларға білім беру, оларды тәрбиелеу және дамыту міндеттері барған сайын күрделеніп бара жатыр. Басты міндеттің бірі: орта мектепті бітірген оқушы өмірге белсене араласа отырып, ғылымның шапшаң дамуына ілесуі, ашылған жаңалықтарды өздігінше оқып меңгеру, оларды өзі қызмет ететін салаларына қатыстыларын іс жүзіне асыра білуі, өмірде қолдана алуы. Сонымен қатар оқушылар мектеп қабырғасында жүріп –ақ әлемдік құрылым қалыптасуының негізгі ғылыми ұстанымдарын, ойлаудың әдіс-тәсілдерін, Отан деген сүйіспеншілік, патриотизм, танымның заңдылықтарын игеруі тиіс. Осыған орай патриоттық тәрбие мәселесі адамзат тарихының өн бойындағы ұрпақтан – ұрпаққа жалғасып келе жатқан ұлы мақсат болғандықтан, мектеп оқушыларының бойындағы Отанға деген сүйіспеншілігін, яғни патриоттық санасын дарытуда. Сондай – ақ бұл ұғымның маңызын ашып көрсету жас буындарды тәрбиелеуде бүгінгі күннің кезек күттірмейтін қажеттігінен туындап отыр. Патриотизмге тәрбиелеудің үлкен ортасы – мектеп екені белгілі. Ондағы жоспарлы тақырыптық сабақтармен қатар, пәндік олимпиадалар, ғылыми жобалар патриотизмге тәрбиелеудің бір бағыты болып отыр [8]. Ал ұлттық тәрбиеге тікелей ықпал жасайтын білім ордасы – мектептер мен жоғары оқу орындары. Олар жас мамандар мен ұстаздарға мемлекет пен халықтың мүддесін ойлайтын, жүрегі «елім, туып-өскен жерім» деп соғатын ұрпақ тәрбиелеудің әдіс-тәсілдерін үйретуге міндетті. Ал тәрбиеге байланысты мұғалімдердің білімін жетілдіріп, қайта даярлау мемлекеттің ұсынған қаулы-қарарлары мен заңдарына сай келуі керек.

Біз болашақта ұлтжанды, адами құндылықтарды бойына жиған, қиыншылықтан жол табатын, экономикалық бәсекелестікке қабілетті, ары таза, иманжүзді, біреудің қолдауынсыз өз еңбегімен білім алған, елі мен жерін сүйетінін атқарған ісімен дәлелдеген жастарды көргіміз келеді. Ол үшін жастарға ұлттық тәрбиені ел-жұрт, қоғамдық орын, ата-ана болып, жан-жақты ойлана отырып берсек, біздің де, мемлекеттің де көркейетіні даусыз.

Бүгінгі жас ұрпақты сонау замандардан жинақталған ата-бабамыздың мол мұрасымен, яғни ұлттық құндылықтарымен сусындату – біздің басты парызымыз. Демек ұлттық құндылықтарды пайдалана отырып тәрбиелеу арқылы сынып жетекші ұлттық тұлғаны қалыптастырмақ. Адамды адам ететін қоршаған орта және тәлім-тәрбие десек, мектеп жасы балаларының тұлғалық ерекшеліктерінің қалптасуына отбасымен бірге сынып жетекшінің де рөлі ерекше.

Ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеу дегеніміз – халықтың ғасырлар бойы жинақтап, іріктеп алған тәжірибесі мен ізгі қасиеттерін жас ұрпақтың бойына сіңіру, баланың қоршаған ортадағы қарым-

қатынасын, дүниетанымын, өнерге деген көзқарасын және соған сай мінез-құлқын қалыптастыру. Қазақстандық патриотизмнің арқауы қазақ мемлекетіне деген сүйіспеншілік, ұлтына сенімі, нанымы, саяси көзқарасы, т.б. қарамастан, әрбір қазақстандық өзі өмір сүріп, күн көріп отырған мемлекетін - «Отаным» деп тануы, оның негізін салып отырған қазақ ұлтына сыйластық, оның заңдарында бас ию, рәміздеріне құрмет, жегістігіне сүйсініп, мақтану, кемшіліктерін болдырмаудың жолын қарастыру Қазақстандық патриотизмнің белгілері болуы керек деген ой келіп туады.

Патриоттық тәрбие тұлға қалыптасуының құрамдас бөлігі болып табылады, ол жастардың алған білімдерінің негізінде азаматтық борыш ұстанымымен, жекебастық мүдделері қоғамдық ұстанымдармен астасып жататын тіршілік әрекеті үлгісіне даярлығын қамтамасыз етуі тиіс. Демек, қазақ патриотизмі – рухы биік жеке тұлғаны қалыптастырудағы ата – бабаларымыздың қаһармандық батырлық, отансүйгіштік тәлім – тәрбие беру идеалдарының жиынтығы деп айтуымызға болады. Осы анықтама негізінде, біз « Қазақстандық патриотизм – Қазақстанды Отаным деп сезініп, басқа этностардың қазақ халқына құрметпен қарауын, әр этностың құқықтық еркіндігін қуаттай отырып, туған жерін және оны қорғауға дайын болу» - деп дәйектейміз [9].

Бастауыш сынып оқушыларын патриотизмге тәрбиелеу үдерісінің өзіне тән ерекшелігі бар. Мектепке дейінгі жылдары бала кейбір эмоционалды және адамгершілік тәжірибесін меңгерумен бірге, онда мінез-құлқтың белгілі бір ерекшеліктері пайда болады, жеке тұлғаның қасиеттері қалыптаса бастайды. Мектепке бару бала өміріндегі өзгерістерге байланысты. Жаңа кезең, жаңа міндеттердің пайда болуымен, жүйелі оқу әрекетімен байланысты. Бұл бастауыш сынып оқушысының қоршаған ортамен қатынастағы мінезіне айтарлықтай өзгерістер әкеледі. Балаларда мектепке дейінгі жылдардың өзінде Отан туралы, әр түрлі ұлт өкілдерінің достығы туралы алғашқы мағлұматтары пайда болады. Бастауыш сынып оқушыларының зейіні қоршаған ортада көбінесе: туған үй, отбасы, жақын-туыстарына, ауыл, аудан, туған қала, оның өткені мен бүгінгісіне, туған өлке табиғатына бағытталады. Бастауыш сынып жасында қайсарлы мінезді дамытатын адамгершілік сезімдері қарқынды дамиды, жақын адамдары мен туған жеріне эмоционалды-жағымды көзқарастан байқалатын алғашқы патриоттық сезімдері көрсетіледі.

Ұрпақтың бойына патриоттық сезімді ұялату отбасынан бастау алады. Одан ары патриоттық сезімнің қалыптасуы балабақша, мектеп, колледж, жоғары оқу орындарында жалғасын табады. Мәселен, баланың бойына патриоттық сезімді қалыптастыру ертегілер, аңыздар, тарихи хикаялар, батырлар туралы жырлар, үлгі-өнегеге толы қойылымдар арқылы беріледі. Яғни, патриоттықтың бала бойына ұялауының бірден-бір көзі ол – оның рухани дамуы. Атақты педагог В.А. Сухомлинский «Бала кезде үш жастан он екі жасқа дейінгі аралықта әр адам өзінің рухани дамуына қажетті нәрсенің бәрін де ертегіден алады» деген. «Ертегінің рухани тәрбиелік мәні зор, балаға рухани ләззат беріп, қиялға қанат бітіретін, жас баланың рухының өсіп жетілуіне қажетті нәрсенің мол қоры бар рухани азық» [3]. Рухани бай адамның бойында еліне жеріне деген ізгі сезімі болады.

Патриоттық сезім жалпы адам баласына тән, сүйіспеншіліктен туған қасиет, оның еліне, туған жеріне, өз ана тілі мен мәдениетіне, ұлттық құндылықтарына жеке қатынасын, өзіндік бағасын қуаттап, қолдауын пайымдайтын сезім көрсеткіші болып табылады.

Ата-баба салтының Жер – анаға деген ыстық сезімі бірінші кезекте тұрады. Сондықтанда бұл әр адамның бойындағы қасиеті, дарыны ата-баба жерімен тығыз байланысты.

«Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие беру керек». Тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне апат әкеледі» деп ұлы шығыс ғалымы, ғұлама философ Әбу Насыр әл-Фараби босқа айтпаған болса керек.

«Адамшылдық ар-ұят – адамдықтың белгісі» деп Абай ағамыз айтқандай, адамның адамгершілігі оның жоғары қасиеті. Оның негізгі белгілерінің бірі – өзі үшін ғана емес, ел, қоғам үшін өмір сүру, адамдық ар-намысты ардақтау, әр уақытта жақсылық жасауға дайын болу. «Өзің үшін еңбек қылсаң, дейді Абай, - өзі үшін еңбек қылған хайуанның бірі боласың».

Адамгершіліктің асыл қасиеттері өте көп, алуан түрлі, дегенмен солардың ішіндегі ең маңыздысы – аманат. «Ешкімнің ала жібін аттама, аманатқа қиянат жасама» дегендей тапсырылған істі, айтылған аманатты міндетті түрде орындау керек.

Тәрбиенің негізгі міндеті – қоғамның қажетті талаптарын әрбір баланың борыш, намыс, қадір-қасиет сияқты биік адамгершілік стимулдарына айналдыру. Қазіргі таңда көп көңіл бөлінетін мәселе – адамгершілік тәрбиені күшейту.

Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі жас ұрпаққа рухани-адамгершілік тәрбие беру. Құнды қасиеттерге ие болу, рухани бай адамды қалыптастыру оның туған кезінен басталуы керек. Халықта «Ағаш түзу өсу үшін, оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете

алмайсың» деп бекер айтылмаған. Бала тәрбиесі – аса жауыпты іс. Жас ұрпақтың бойына рухани-адамгершілік қайнарын сіңіріп, мінез-құлқын тәрбиелеу үшін, жалпы, адамгершілік ұстанымдарды, әділдік пен өзара көмекті ғұмыр бойы мұрат тұтуға бет бұруы қажет. Баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз-өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші рөл атқарады [3].

Адамгершіліктің негізі мінез-құлық нормалары мен ережелерінен тұрады. Олар адамдардың іс-қылықтарынан, мінез-құлықтарынан көрінеді, моральдық өзара қарым-қатынастарды басқарады. Отанға деген сүйіспеншілік, қоғам игілігі үшін адал еңбек ету, өзара көмек, сондай-ақ қоғамға тән адамгершіліктің өзге де формалары, бұл – сананың, сезімдердің, мінез-құлық пен өзара қарым-қатынастың бөлінбес элементтері, олардың негізінде қоғамымыздың қоғамдық-экономикалық құндылықтары жатады. Баланың өмірге белсенді көзқарасының бағыты үлкендер арқылы тәрбиеленеді. Тәрбиелеу, білім беру жұмысының мазмұны мен формалары балалардың мүмкіндігін ескеру арқылы нақтыланады. Адамгершілікке, еңбекке тәрбиелеу күнделікті өмірде, үлкендердің қолдан келетін жұмысты ұйымдастыру процесінде, ойын және оқу ісінде жоспарлы түрде іске асады.

Жас ұрпақтың бойына адамгершілік қасиеттерін сіңіру ата-ана мен ұстаздардың басты міндеті. Адамгершілік әр адамға тән асыл қасиеттер. Адамгершіліктің қайнар бұлағы халқында, отбасында, олардың өнерлерінде, әдет-ғұрпында. Әр адам адамгершілікті күнделікті тұрмыс-тіршілігінен, өзін қоршаған табиғаттан бойына сіңіреді [3].

Қазіргі жаңа қоғам жағдайында адамгершілік бастамасының рөлі күннен-күнге артуда, әрбір адамның моральдық, адамгершілік бейнесіне, мінез-құлқына қойылатын талап та өсуде.

Қай елде, қай кезде болсын, бала тәрбиесіне ерекше мән берілгендіктен, халқымыздың ардақты азаматы Мұстафа Шоқай: «Ұлт мәдениетінен жұрдай рухта тәрбиеленген ұрпақтан халқымыздың қажетіне пайдалы азамат шықпайды», - деп ұлт болашағын сақтау үшін ұлттық рухта тәрбиелеуді мектеп табалдырығынан бастау қажеттігін атап көрсеткен [3].

Мектеп, ең алдымен, жан-жақты дамыған саналы азаматты дайындауды өзіне мақсат ете отырып, жас ұрпақтың ғылыми көзқарасы мен адамгершілігін қалыптастыру міндеттерін қояды. Жас ұрпаққа тәрбие берудің негізгі жолдары көптеген ғалымдардың еңбектерінде сараланады. Олар жастарға берілетін білім мен тәрбие жұмыстарының бәрін моральдық тәрбие беруді көздеуі керек деген пікірді ұстанады. Отанға, басқа мемлекетке деген сүйіспеншілік, қоғам игілігі үшін адал еңбек ету мектепте жеткіншектердің адамгершілік тұрғыда қалыптасу процесінің негізгі бір саласы – патриоттық тәрбиенің жүзеге асырылуының басты бағытын айқындауға ықпал етеді.

Бүгінгі таңда жастарды патриоттыққа тәрбиелеудің мазмұны көптеген ғалымдардың зерттеу пәні болып отыр. Олар «патриотизм» ұғымының пайда болуы мен дамуын, адамның патриоттық санасын және патриотизмге тәрбиелеудің формалары мен әдістерін қарастырады.

Тәрбие – халықтың ғасырлар бойы жинақтап, іріктеп алған озық тәжірибесі мен ізгі қасиеттерін жас ұрпақтың бойына сіңіру, баланың қоршаған ортадағы қарым-қатынасын, дүниетанымын, өмірге деген көзқарасын және соған сай мінез-құлқын қалыптастыру.

Тәрбие кешіктірілсе кешірілмейтін, дұрыс бағыт алмаса, қайта қалпына келмейтін нәзік те күрделі, кәделі де сауапты, игілікті де ізгілікті істеріміздің бірі.

Елімізде тәрбие беру процесінің тиімділігі тікелей мұғалімге, курс жетекшісіне байланысты. Әйгілі психолог Дж. Маккензи мұғалімнің іс-әрекетінің маңыздылығы туралы білім беру жүйесінің сапасы онда қызмет ететін мұғалімдердің сапасының жоғары болуы тиіс деген болатын. Қазіргі кездегі тәрбие әдісінің негізгі мәні – жеке адамды жан-жақты қалыптастырудағы әлеуметтік міндетті жүзеге асырудың басты құралы болып табылатын тәрбиенің әдістерін жетілдіру.

Тәрбиенің негізгі мақсаты: дені сау, ұлттық сана сезімі ояңған, рухани ойлау дәрежесі биік, мәдениетті, парасатты, ар-ұжданы мол, еңбекқор, іскер, бойына басқа да игі іс-әрекеттер қалыптасқан адам тәрбиелеу.

Тәрбиенің мазмұны: оны жүзеге асыратын әдіс-тәсілдердің негізі – адамгершілік, имандылық, ізгілік, елжандылық.

«Тәрбие ережеден емес, өнегеден тұрады» деген сөзді басшылыққа ала отырып, тәрбие бағытының жолы сан тарау екенін айтып кеткен жөн.

Біз болашақта ұлтжанды, адами құндылықтарды бойына жиған, қиыншылықтан жол табатын, экономикалық бәсекелестікке қабілетті, ары таза, иманжүзді, біреудің қолдауынсыз өз еңбегімен білім алған, елі мен жерін сүйетінін атқарған ісімен дәлелдеген жастарды көргіміз келеді. Ол үшін жастарға ұлттық тәрбиені ел-жұрт, қоғамдық орын, ата-ана болып, жан-жақты ойлана отырып берсек, біздің де, мемлекеттің де көркейетіні даусыз.

Бүгінгі жас ұрпақты сонау замандардан жинақталған ата-бабамыздың мол мұрасымен, яғни ұлттық құндылықтарымен сусындату – біздің басты парызымыз. Демек ұлттық құндылықтарды пайдалана отырып тәрбиелеу арқылы сынып жетекші ұлттық тұлғаны қалыптастырмақ. Адамды адам ететін қоршаған орта және тәлім-тәрбие десек, мектеп жасы балаларының тұлғалық ерекшеліктерінің қалыптасуына отбасымен бірге сынып жетекшінің де рөлі ерекше.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Назарбаев Н. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы. – Астана 12.04.2017ж
2. Қазақстан Республикасының Ата Заңы, I-бөлім, 27-бап.
3. Аманова Ф. Халықтық педагогика – даналық мектебі. – Алматы: «Сарыжайлау» қоғамдық қоры, 2012.
4. Нысанбаев Ә., Қазақстан Ұлттық энциклопедиясы, - Алматы: Жазушы.
5. Бесбай А. Жеке тұлғаны патриотизмге, Отан сүйгішілікке тәрбиелеу // Молодой ученый. — 2015. — №8.1. — С. 29-31. — URL <https://moluch.ru/archive/88/17634/>
6. Рысбекова Р.М. Қазақ халық музыкасы және патриоттық тәрбие. – Алматы, 2015.
7. Пірәлиев С.Ж., Иманбаева С.Т., Төлеубекова Р.К. Ұлттық тәрбие. – Алматы, 2015.
8. Жұмағұлов Б.Т. Патриотизм және азаматтық ұстаным // Егемен Қазақстан. – Алматы, 2011. - № 260 – 263 (2661), 21 маусым. – Б.2-4.
9. Дүйсенбаев А.Қ. Тәрбиенің қайнар көзі // Қазақстан мұғалімі. - 2013. - № 15-16 (3405), 30 тамыз. – Б.2-5.

ӘӨЖ 37094
МРНТИ: 14.07.05

Жабыкбаева Д.М¹

*¹І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті
«Педагогика және психология» мамандығы 2-курс докторанты,
Талдықорған қ, Қазақстан*

ХАЛЫҚТЫҚ ТӘЛІМ-ТӘРБИЕЛІК МҰРАЛАР АРҚЫЛЫ ЖАСТАРҒА АЗАМАТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ

Аңдатпа

Мақалада, теориялық ұстанымдар мен өмірлік тәжірибеде орын алған ұлттық тәлім-тәрбиелік мұралардың ұрпақ тәрбиесіндегі қол жеткізген нәтижесінде алынған мәліметтерді басшылыққа алған. Еліміздегі қоғамдық құрылымның жедел түрлену барыстары және жалпы адамзаттық құндылықтар басымдығының күшеюі, жаңа типті ойлауды қалыптастыруды, ел тарихы туралы білімдер мен ондағы азаматтық құндылықтардың негізінде жеке тұлғаны бағдарлы дамытудың орны мен ролін анықтау мен жастарға азаматтық тәрбие беру мәселелері қарастырылады. Жастарға азаматтық тәрбие беру, осы бағытта халықтық тәлімдік мұралардың тәрбиелік мүмкіндіктерін ұштстыру, жетілдіру - өзекті мәселелердің бірі екендігі қарастырылады. Азаматтық тәрбие берудің түрлері мен бағыт-бағдарлары алуан түрлі. Азаматтық тәрбие де, тәрбие берудің өзге түрлері сияқты, жеке тұлғаға, нақты адамға бағытталатыны белгілі. Осы тұжырымнан шыға отырып, азаматтыққа тәрбиелеуде халықтық мұралардағы қалыптасқан жолдар және осы саладағы бүгінгі ізденістер, ғалымдардың осы бағыттағы ой-пікірлері, ғылыми қорытындылары мен байламдары қарастырылған.

Түйін сөздер: жастар, ұлттық тәлім-тәрбие мұралары, азаматтық тәрбие, адами құндылықтар, адамгершілік, ізгілік, ұлттық рухта тәрбиелеу, отаншылдыққа баулу, мәдениеттілік т.б.

Жабыкбаева Д.М.¹

¹Докторант 2 курса специальности «Педагогика и психология»
Жетысуского государственного университета имени И.Жансугурова
г. Талдыкорган, Казахстан

ВОСПИТАНИЕ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ У МОЛОДЕЖИ ЧЕРЕЗ НАРОДНОЕ ВОСПИТАТЕЛЬНОЕ НАСЛЕДИЕ

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические подходы и данные, полученные в результате достижения национального учебно-воспитательного наследия в воспитании подрастающего поколения. Рассматриваются процессы ускоренной трансформации общественных структур в стране и усиление приоритета общечеловеческих ценностей, формирование нового типичного мышления, определение места и роли ориентированного развития личности на основе знаний об истории страны и гражданских ценностей в ней и вопросы гражданского воспитания молодежи. Одним из актуальных вопросов является гражданское воспитание молодежи, совершенствование и гармонизация воспитательных возможностей народного воспитательного наследия в этом направлении. Виды и направления гражданского воспитания разнообразны. Как известно, как гражданское воспитание, так и другие формы воспитания ориентируются на личность, конкретную личность. Исходя из этого, в воспитании гражданственности предусмотрены пути, сложившиеся в народном наследии, современные поиски в этой области, мнения ученых в данном направлении, научные заключения и связи.

Ключевые слова: молодежь, национальное учебно-воспитательное наследие, гражданское воспитание, человеческие ценности, нравственность, гуманность, воспитание в национальном духе, патриотизм, культура и т. д.

Zhabykbayeva D.M.¹

¹2nd year course student of the specialty «Pedagogy and Psychology»
of Zhetysu state university named after I.Zhansugurov,
Taldykorgan, Kazakhstan.

CIVIC EDUCATION AMONG YOUNG PEOPLE THROUGH A NATIONAL EDUCATIONAL HERITAGE

Abstract

The article deals with the theoretical approaches and data obtained as a result of the achievement of the national educational heritage in the education of the younger generation. The processes of accelerated transformation of social structures in the country and the strengthening of the priority of universal values, the formation of a new typical thinking, the definition of the place and role of oriented development of the individual on the basis of knowledge about the history of the country and civil values in it and the issues of civic education of youth. One of the topical issues is the civic education of young people, improvement and harmonization of educational opportunities of the national educational heritage in this direction. Types and directions of civic education are diverse. As you know, both civil education and other forms of education are oriented to the individual, the specific personality. On this basis, in the education of citizenship provides ways that have developed in the national heritage, modern searches in this area, the opinions of scientists in this direction, scientific conclusions and communication.

Key words: youth, national educational heritage, civic education, human values, morality, humanity, education in the national spirit, patriotism, culture, etc.

Мемлекетіміздегі әлеуметтік-экономикалық және қоғамдық-саяси өзгерістер адам болмысындағы күрделі рухани жаңғыру үдерісімен үйлесімділікте орын алуда. Бұл әлемдік білім беруге ықпалдастықта болу және озық ғылыми жаңалықтарды меңгерумен шектеліп қоймай, мемлекеттік құрылымның өзіндік даму жолындағы саяси-идеологиялық негіздегі қоғамдық сананы заманауи талаптарға сәйкес дамыту жолын қарастыру болып табылатын күдері үдеріс болып отыр. Себебі, түрлі ақпараттардың жиілігі мен жылдамдық легі – жастарды өмірге бейімдеу барысындағы ұлттық болмыстың өзегі болып табылатын

тәлім-тәрбиелік мұралардың құндылық реттілігін өз деңгейінде сақтай отырып, оларды тәрбие құралы тұрғысында қазіргі жағдайда пайдалана білу, күн тәрбінде орын алып отырған басты мәселеге айналды. Сондықтан Елбасы айтқандай: «... тәуелсіз елде ұлттық мұраттар бағытында отанын сүйетін, отанына адал қызмет ететін ізгі ниетті азаматтар тәрбиеленуі тиіс және олар ұлттық дәстүрді берік сақтау бағдарын көздеуі қажет» [1].

Жаһандану жағдайында Қазақстандық жастардың өзіндік бейнесін беретін – ұлттық тәлім-тәрбиесі толық қамтылмаса, онда өзге дүниетанымдық өмірге сіңісу, жойылу қаупі орын алады. Қазіргі жақандануды – бүкіл әлем десек, соны құрастырушы ұлттың бірі қазақ болуы да керек. Мәселен, «Сен бір кірпіш дүниеде, тетігін тапта бар қалан», - деп Абай данамызын айтуы, қазіргі жағдайда Қазақстан және оның халқы өзіндік орнын бұл бүтін дүниеде табуы тиіс екендігін негіздеген деп түсінуіміз қажет.

Бүгінгі таңда қоғамдық-әлеуметтік ортадағы бағытта ұлттық құндылықтар негізінде мәдени-шығармашылық мұратқа жүйелі бетбұрыс жасу жолындағы келелі міндеті туралы дәстүрлі түсінік қайта қаралуда, өйткені, олар жеке тұлғаның дамуындағы ұлттық болмысты беретін толық бейнені еңсеруге жәрдемдеседі, жеке адамның азаматтық тұғырын табуына жетелейді, сол арқылы оның ішкі әлеуетін ашуына деген мүмкіндігін кеңейтеді. Қоғамды демократияландыруды мақсат ететін білім және тәрбие беру адамдардың әлеуметтік-экономикалық мінез-құлқына, этносаралық, әлеуметтік-топтық, мемлекетаралық қатынастардың жай-күйіне тікелей ықпал етеді, жаңа артықшылықтар берілетін құндылықтар жүйесін және азаматтардың өмірлік бағдарын, қоғамның рухани бітімін қалыптастырады.

«Қазіргі қоғам жалпыадами және ұлттық құндылықтардың қабылдануына қайта өрлеуіне мұқтаж болып отыр. Жас ұрпаққа білім беру мен тәрбиелеудің өзара байланысты проблемаларын түсініп, аша білу керек, өйткені оқытудың қорытынды мақсаты-адамның өзін-өзі жетілдіруі. Тәжірибе көптеген жастардың азаматтық парыз, жауапкершілік, қоғамдық қызмет сияқты құбылыстарға немқұрайлы қарайтынын көрсетеді. Олар білімді өмірлік құндылық деп қарастырмайды. Сонымен қатар халықтың білімді бөлігінің өзінде мәдениеттіліктің және тәрбиеліліктің жетіспеушілігі орын алды» [2].

Қазақстан Республикасының егемендік мемлекет ретінде қалыптасқан алғашқы жылдарында, қоғамдық институттардың деидеологизациялауы білім берудің барлық сатысында тәрбие үдерісіне талаптардың төмендеуіне алып келу жайтары орын алаған болатын. Елімізде демократиялық үдерістердің күшеюі, экономикалық-әлеуметтік және саяси өмірінің қалыпқа келуі, мемлекеттің тәрбие стратегиясының шет жағасын айқындай бастады. Біздің халықтың тарихында педагог-ғалым зиялыларының көрнекті өкілдері халықтың азаматтық-адамгершілік тәрбиесіне ықпал ететін, жоғары ұлттық таным-болмысқа ие тұлғалар бейнесінің үлгісі болды.

Ұлттың жанашыр ұлы тұлғалары қоғамның бірлігін қамтамасыз ететін іс-әрекеттерді жақсы түсінген. Олардың басқа адамдардан ерекшелігі болашақты, өз уақытындағы кезенді, өткенді түсініп, тарихи жағдайларды талдай отырып, ұрпақ болашағы үшін бар ғылым мен білімін және өрлік тәжірибелерін сарп етіп, қамын ойлаған. Өзінің өмірлік бағытының мазмұны мен мәнін түсініп, ғасырлар бойы сақтап, халық мұғалімі образын қалыптастырған. Эль-Фараби әділеттілікке деген сүйіспеншілікке, зұлымдыққа деген өшпенділікке негізделген дінге, халыққа қызмет ету кодексін құрған. Дінге қызмет етуде қорқыныш пен үрей болмау керек [3].

Бұл тұрғыдағы ой-тұжырымдар қазақтың ойшыл және ақиық ақыны Аронұлы Сүйінбай шығармасында да орын алады: «Халықтың қалаулысы өзінің жылуымен өзгені де жылытады», -деуі ұлттық тәлім-тәрбие құндылықтарын жете сіңірген, халқына қызмет жасаушы адал, азамат, ел-жұртының қамын ойлайтын ұлтжанды, жеке тұлға болмысын бейнелейді [4].

XXI ғасырдың басталуымен жеке тұлға болмысын қалыптастыру мен дамыту бағытындағы мәселеге аса мән беріліп, оның қыр-сырын ғылыми негізден тануға және ықпал жасауға ерекше көңіл аударыла бастады.

Яғни, бүгінгі мемлекетіміздің жастарының жан дүниесінің ұлттық құндылықтар негізінде жаңғыртып, жаңарту басты бағытқа айналуы тиіс. Білім - өнер мазмұнын түгелдей өзгертіп, оқу-тәрбие тақырыбын ұлттық рухқа негіздеуіміз қажет. Жастарды ұлттық рухта тәрбиелеу, отаншылдыққа баулу, мәдениетіміз бен тілімізді түлету, нарықтық экономиканы, осы заманғы озық технологияны игеру ата-бабамыздың дәстүрлі құндылықтарын, тәлім-тәрбие ісіне пайдалану, соның нәтижесінде ұлттық тұлға қалыптастыру бүгінгі күннің көкейкесті мәселесінің бірі болуға тиіс.

Ұлтымыздың мәдениетін сақтап, оны келер ұрпаққа жаңа көзқараспен жетілдіріп жеткізуде білім беру ісі басты құрал болып саналады. Қазіргі білім берудің негізгі мақсаты білімін, біліктілігін, дағдысын қалыптастыруға қол жеткізу ғана емес, ұлттық тәрбие негізінде ертеңгі қоғамның белсенді азаматы –

бүгінгі жастарымыздың өнегелі тұлғасын қалыптастыру. Жастардың ұлттық тәрбиесі халық қанша өмір сүріп келе жатса да, сонша, көкейкесті мәселе болып келеді.

«Жақсы адам көрсе қызығар, желөкпе емес, тек атына адал, уәдесіне берік адамды ғана ер кісі деуге болады», - деп жеке адам тұлғасына байланысты халықтық ой-түсінік негізінен ХІ ғасырдың көрнекті ойшыл, философ, ғұламысы - Ж.Баласағұн өзіндік жеке ой-пікірін түйіндеген болатын. Биязы, байсалды, қайырымды, қайырымды, салмақты, адал, қатал да жанашыр, адамгершілік түсінігі басым және өзіндік ойы, мақсаты, өзінің жеке түсік-түсінігінде халық мүддесін басым бағытта ұстанатын адам ғана – «азамат» деген атуға толық сыйымды болытындығын негіздейді. Адам – өз өмірінің қожасы. Сондықтан, өзін-өзі әрдайым жетілдіріп, дамытып, үнемі ізденіс үстінде болуы қажет, бірақ, өзінің туған елінің ділі мен оның болмысын бейнелейтін тәлім-тәрбиелік мұра құндылықтарын басшылыққа алуы басты шарт болуы тиіс. Ж.Баласағұн халық тәрбиесі негізінде жастарды жаман мінез-құлық пен жат қылықтан жирендіреді. Ол адамның адамдық бейнесіне кір келтіретін қылықтар: өтірік айту, өз мүддесі үшін түрлі жала-қорлыққа бару, адамдар арасында ірткі салу, өзгелерді төмендету, дарыны мен талабы бар жастарға тәлімдік жол көрсетпеу және оларды төмендетіп ұстау, адамның санасын улайтын жаман әдеттерге берілу, нәпсіге құмарту, іштарлық, күншілдік пен қызғаншақтық, әлеуметтік ортаға сай келмейтін қылықтар жасау, қызуқанды-ашушаң болу, адамның өзін-өзі ұстай алмауы, өзінен басқаны менсінбеу «мен-мендігі» басым өркөкіректік, өзі білмей – білгеннің ақылын алмайтын қырсық-қырлық т.б. с.с мінездің көріністері адамға абырой мен жақсылық бермейтінін тілге тиек етеді. Осындай кемшіліктерден адам бір өзі жапа шекпей, өзі қоршаған адамдарға да зиянын тигізетінін баса айтады. Негізінде шынайы азаматтық-адамгершілік мінез-құлқының ақыл-ой сезіммен үйлесім табуын қарым-қатынас барысында, жеке адамның өзін-өзі ұстай білуіне, мінез-құлыққа байланысты болады деген пікір негізімен жақсы мінез адамның көркі және оның сипаттамалырын: тәрбиелі, рухани жан дүниесі бай, адамгершілік-азаматтық қасиеттері толық бекіген, адал, әділетті, халқының қамын ойлайтын – көпшіл, үлкенге ізет - кішіге құрмет жасайтын, өскелең ұрпағына сенім артып оларға көмек беріп, жол сілтуші-ақылшы, кеңпейіл, өзін қоршаған әлеуметтік ортадағы адамдармен сыйластық қарым-қатынас орнатушы, олардың мақсат-мұраттары мен мүдделік бағыттарына үйлесімді өмір сүруді негізге алатын, таным болмысы кең, саналы әрекетті жақтайтын, ақиқатты құптайтын, ұлттық тәлім-тәрбие құндылықтарын бойына сіңірген т.б. с.с. қырларды бейленеп береді [5].

Осы негізде түркі әлемінің данышпаны - Әбу-Насыр Әл-Фарабидің «Адам алдымен ойлы, парасатты болуға, ақыл-ойдың жан-жақты дамуына көңіл бөлуі қажет. Шын мағынасындағы білімділік – тамаша адамгершілік сипат»-деген даналық ой-тұжырымдары бүгінгі күнмен де астасып жатқандығын ескере келіп, бүгінгі жастарды тәрбиелеп, өмір жолына баулу барыстарында озық ғылым мен білімді меңгерте отырып, ұлттық тәлім-тәрбие мұраларындағы құндылықтардың олардың танымдық және тәрбиелік болмыстарының өзегі ретінде басшылыққа ұстану басты шарт болу керек екендігін естен шығармау қажет [6].

Ал, А. Құнанбаев: «Досыңа достық – қарыз іс, дұшпаныңа әділ бол» деп айтқан болатын. Өмірде адам неғұрлым парасатты, ақылды, мейірімді болған сайын, соғұрлым өзгеге де адалдық тұрғыдан ақиқат пен шындық негізінде олардың жақсылығына да оң бағасын беріп бағалайтын болады. Бұл жеке адамдардың толықсып, азаматтық жауапкершіліктерінің артуы және оны олардың мойынұсындағы мізендің псиологиялық толымдық көрінісі болып табылады. «Аға буын – алдыңғы толқын, кіші буын-кейінгі толқын» демекші, бүгінгі жастарымыз ертеңгі ел - азаматы екендігі де еш күмәні жоқ. Сондықтан жастардың тұлғалық болмысын тәрбиелеу мен қалыптастырып, дамытуда олардың бойында жоғары азаматтық-адамгершілік мәдениетін бүгіннен бастап сіңіре білу, адал болу, арлы болу, елін сүйу, халқына қызмет жасау оның өсіп-өркендеуіне өз үлесін қосу деген қағидалық ұстанымен үлгі болу – аға ұрпақ өкілдерінің азаматтық парызы. Адам жақсылыққа жамандық жасау арқылы жете алмайды, қашан да адалдық пен әділеттілік және қайырымдылық қажет. Өйткені, адамның асыл қасиеті – оның жасаған жақсылығы. Адам – қоғамдағы әлеуметтік ортаның өкілі десек, әрқайсымыз осы атқа лайық болуымыз керек. Сондықтан да ұлы Абайдың 19-қара сөзінде «Адам баласы туа сала есті болмайды. Естіп, көріп, ұстап, татып, естілердің айтқандарын есте сақтап қана естілер қатарында болады. Естіген нәрсені есте сақтау, ғибрат алу ғана есті етеді»-деп, азаматтық деңгейге жетудің жолы ақыл-ой мен рухани болмыстың байлығын бекітетін тәрбиенің толық берілуімен тығыз байланысты екендігін негіздеп береді [7].

Бұнда, адамның азаматтық бейне-болмысындағы мінезінің түрлерін адамгершілік, құлықтық, ізгілік, руханилық сипаттары тұрғысынан қарастырып, оларды жақсы және жаман деп жіктеп, адам өз мінезін өзі құрастыруна немесе сомдауына мүмкіндігі бар екендігін басшылыққа алады да ол-өз тағдырың қожасы болуға мүмкіндігі бар екендігін түсіндіреді. Мәселен, «Мен закон құған адам болсам, мінезімді жөндей

алмаймын деген адамның тілін кесіп алар едім»,-деген пікірдің түйіндемесін мазмұнын түсінуге шақырады.

Ш.Кұдайбердиев – адамның азаматтық бітімінің толық бекіп, берік болуына - өнер-білім, адамгершілік пен құлықтық жасы мінез негізінде ізгі қасиеттерді өзінің рухани досы еткен жеке адам ғана сондай жоғары деңгейді еңсеретінін айтады. Ол үшін адамда болу қасиеттер - өтірік, өсек айтпау, ұрлық-зорлыққа әуес болмау, жалқаулықтан, жамандықтан бойды алшақ ұстау, өнерлі болу, білім алып ғылым игеру, озық елдің өнегелік тұстарын жастарға үйрету, талапшыл болу т.б. игеру керек дей келе, жеке өсиет-өнегелері жайындағы жеке пікірін ұсынады:

Ақылды сол – ынсап пен ар сақтайды,
Арсызсол – арамдықпенжансақтайды.
Адалсол – таза еңбекпен күнін көріп,
Жаны үшін адамшылық ар сатпайды.

Автордың азаматтық атауға тән келетін және оның мазмұнын ашуға негізделген жоғарыдағы ұсынған өлең жолдары жастарды тәрбиелеуде – ар-ождан, ізгілік мен адамгершілікті өмірлік ұраны еткен, адал, жаны тазы, достыққа берік т.б. қасиеттер нағыз ержігітің нмесе азаматтың бітім болмысында нық бекіген қасиеттері болу керек екендігін негіздейді [8].

Тәрбие өмір бойы үздіксіз жүретін үрдіс болғандықтан, қазақ халқы өзінің тәлім-тәрбиелік мұраларында ер жігіттің нмесе азаматтың бітім, болмысына енетін түрлі өнегелік қырларын жиынтығын «Сегіз қырлы бір сырлы», деген қанатты сөздің мазмұнына ендірген.

Адам баласының түсінік-ой жүйесінің құрылымдық құрамалары: ақыл-ой, сезім, зейін-ерікті қамтыса онда оның санасында адам жаратылысының қай сипаты басым болса, оның өмірдегі ізденісі мен ұмтылысы да соны бейнелейді. Ал, оның барлық жиынтығын түрлі әрекетте дұрыс, орынды пайдала білу – адамның рухани жандүниесінің толық және бүтін болуының негізі болмақ. Яғни, жас жастардың рухани жандүниесі мен дене бітімінің денсаулығын нығайту, рухани-адамгершілік пен құлқын ізгілендіруді дамыту мәселелеріне жаңа көзқарастардың қажеттігі туындауда. Сондықтан да ұрпақ тәрбиесіндегі түйінді шешімін табуға бағытталған күрделі психологикалық-педагогикалық мәселелердің бірі – жетілген, бітім болмысы берік - тұлға тәрбиелеу басты шарт болып отыр [9].

Қазіргі өмірдің талап-тілегіне орай жастарды тәрбиелеуде туған халқының тәлім-тәрбиелік бай мұрасын игеру жөніндегі бағыт-бағдары басшылыққа алу негізгі қағидалық ұстанымдар ретінде түсінуіміз қажет. Себебі, «Ұлт тәрбиесі баяғыда сыналып келе жатқан тастақ жол болғандықтан, әрбір тәрбиеші, сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуы тиісті. Сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті» - деп қазақ халқының рухани құндылықтарына жататын әдеп-ғұрып, салт-дәстүрлер мен ырым-тиымдар, қанатты сөздердің және т.б. тәлімдік бағыттағы мазмұндық сипаттарына ерекше мән беріп, пікір айтқан – ғалымдар баршылық [10].

Педагог-ғалым К.Қожахметова «Мектептің ұлттық тәрбие жүйесі» атты құралында: «Қазіргі мектептің ұлттық тәрбие жүйесінің мақсаттары – біртұтас әлем туралы ғылыми негізделген көзқарас қалыптастыру, оқушылардың жалпы азаматтық құндылықтарға тарту, сол құндылықтарға сәйкес мінез-құлық қалыптастыру»- дей келе, мектептің ұлттық тәрбие жүйесіндегі ең негізгі орын алатынын, оның мазмұнының өзегі, түп қазығы ретінде: туған жер, Отан, отбасы, еңбек, ұлттық мәдениет, ана тілі, ұлттық өнер, ғылым, ұлт тарихы, дін, білім, бейбітшілік, біртұтас әлем, адам, азамат, ұлттық дәстүр, салт сияқты құндылықтарды алу керектігін айтады.

К.Қожахметова сонымен қатар «Мектеп қабырғасынан бастап, оқушылардың ұлттық ерекшеліктерін ескере отырып, тәрбиені ұлттық салт пен дәстүрге негіздеп, оларға ұлтжандылық, отансүйгіштік сезімдерін қалыптастыру», -керектігін айтты. Туысқандық қарым-қатынастардың әлеуметтік рөлдерімен тығыз байланыста екендігін түсіндіру барысында, қазақтың «үш жұрты» туралы ұғымға баса назар аудару қажеттілігін көрсетті. «...Қазақ зиялыларының ұлттық мектеп туралы ой-пікірлеріне берген талдаудан мынандай тұжырым туындайды: ұлт мектептерінің қайсы бірінде болмасын (қазақ, орыс, ұйғыр, т.б.) ана тілімен қатар сол халықтың рухы, оның өсіп-өну тарихы, географиясы мен экологиясы, әдет-ғұрпы, тұрмыс салты, елдік білім берілуі қажет», -деген болатын [11].

Әлемнің «Екінші ұстаз» атанған Әл-Фарабидің философиялық және педагогикалық ой-пікірлік тұжырымдарында жастардың азаматтық тұлға болмысында адами түсінікті жоғары ұстанатын дүниетаным басым болатындығын негіздейді. Оның жастардың бойынна азаматтық қасиеттерді сіңіріп жолы білім мен тәрбие туралы идеяларында «Тәрбие - халықты білімге негізделген ізгілік-этикалық өлшемдермен қамтамасыз ету тәсілі», - деп, жастардың бойында адамдық қасиеттерді қалыптастыру және оларға ғылым, өнер, кәсіптерді меңгерту қызметін атқару қажеттігіне мән берген. Әл-Фараби жастардың

бойында азаматтық бейнені беретін ұлттық тәлім-тәрбие мұраларының құндылықтарын баланың туғанна бастап сіңіру мен өмірдің өзгермелі жағдайынды тәрбиені - заман үйлесіміне орай оңтайлы және жетілдіре отырып беру, оң нәтижеге қол жеткізуге мүмкіндік беретінін айтады, сондай-ақ ол адамның жоғары жетістіктерге шығаруына және бақытты болуына кепілдік бере алады дейді. Ал азаматтың рухани болмысындағы адамгершілік пен ізгілік қасиеттері орта және тәрбие ықпалымен қалыптасады. Бұндай қасиеттердің қалыптасу мен дамуына кедергі жасайтын төрт түрлі нәрсе бар: Ол - тәртіпсіздік, қатігездік-адамгершілік түсініктің болмауы, құбылмалылық, адасу. Азамат болу және аталған кедергілерді жеңу үшін адам алдымен өзін-өзі танып-білуі тиіс, жеке басындағы кемістіктерін және жағымсыз қылық-әрекеттерін тәрбие арқылы ғана жөндей алады, жағымды қасиеттерді жетілдіреді, әдеттерді қалыптастыруға болатынын негіздейді. Тәрбиедегі өлшемді, тәжірибедегі көрсеткішті сақтауды басшылыққа алу қажеттігін ескертеді өйткені, «өлшемнен ауытқу - не артықшылық, не кемшілік»-өмірлік тәжірибе жағдайында нақты көрінісін беріп, адам өзінің немесе өзге бір адамның әрбір әрекетті талдауға мүмкіндік алатынын айтады [12].

Ұрпақ тәрбиесі бойынша ұлттық тәлім-тәрбиелік мұралар ғасырлар бойы түрлі сүзбелік електеп өтіп, құндылық мәні өмірлік тәжірибеде сүрленіп, халықтың өмір сүру салтында жастарды өмірге дайындау мен баулуда олардың азаматтық бітім болмысын қалыптастыру мен дамытуда ерекше мәнге ие болып келетіні анық. Бұл халықтық мұралардың ұрпақ тәрбиесіндегі орын алатын әрекеттер мен олардың ішкі мазмұнының өзара берік, біртұтас үйлесімдікте болғандығына дәлел бола алады.

Халықтық дәстүрлерде жеке адамның азаматтық қасиеттерінің дамуы рационалды және эмоционалды өмірдегі өзара байланысты өзгерістер үдерісі ретінде қарастырылады, оның өзімен және әлеуметтік ортамен үйлесімдік деңгейі арқылы сипатталынады.

Азаматтық бейнені беретін адами-құндылық тәрбиенің мақсатын осылай өрнектеуге сәйкес адамның өз өміріне, өз құқығына әсерін және өз қабілеттері мен шығармашылық мүкіндігі мен әлеуетін ашуға жауапкершілігін, өзін-өзі дамыту мен пайдалана алуын таңдау еркіндігі және оған қоғамның әсері арасындағы қатынасты түсінуді қайта бағалау мүмкіндігі пайда болды. Қазіргі түсінік бойынша жастардың бойында азаматтық бітім болмысын қалыптастыру мен дамыту барысындағы тәрбие мақсаты жалпы әлемдік немесе жаһандық сана мен бүкілазаматтық мәдениеттің үлгі-өнегелік бөліктерін қалыптастыру мүмкіндігіне ие.

Қорытындылай келе, бүгінгі күні көптеген жалпы ғылымилық, әлеуметтік-философиялық, әлеуметтік-мәдени және адамгершіліктік құндылықтар сұранысқа орай даму үдерістердің тоғысуына сәйкес келіп отыр, өйткені қоғамдық өмірдің күрделі талаптарына сәйкес азаматтық тәрбиенің құндылық сипаттарын қайта анықтау өзекті мәселе ретінде қарастырылуда. Ал оның шарттары болып табылатын: ұлттық тәлімдік негізде тәрбиелік мазмұнда берілетін біліми құндылықтарды дамыту, яғни жеке тұлға бойында қайырымдылықты, әділдікті, ізгілік-адамгершіліктік, Отанына - туған еліне, жеріне сүйіспеншілігі жоғары, жалпыадамзаттық құндылықтарды игеруге ынталы, өзін-өзі үнемі жетілдіріп, дамыуға ерік-жігері мен еркіндігін қалыптастыру педагогика ғылымының озық нұсқадағы ұстанымдық-қағидалары болып табылады. Бұл жастарға азаматтық тәрбие беру барысындағы басты мақсат-шығармашылықпен жұмыс жасай алатын, адами құндылықтар негізінде көзқарасы мен сенімдері берік қалыптасқан тұлғаны дамыту деген түсінік береді. Сондай-ақ, жастарға азаматтық тәрбие берудің, жалпы тәрбие беруде ұлттық педагогика материалдарды қолданудың ұтымды тәжірибелері жинақталғанына көз жеткізуге болады.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

- 1. Концепция государственной политики в системе образования. Сборник законодательных документов по высшему образованию. - Алматы, 1996. ч.1. -С.309- 324..*
- 2. Назарбаев Н.А. Қазақстан халқына жолдауы: Процветание, безопасность, улучшение благосостояния всех казахстанцев // Казахстанская правда, 11 октября, 1997, С.6.*
- 3.Аль-Фараби Абу Насыр Мухаммад. Социально-этические трактаты. - Алма-Ата: Ғылым, 1973. - 400 с.*
- 4.Қазақстандағы педагогикалық ой-пікір антологиясы. /Құраст. К.Б.Жарықбаев, С.К.Калиев. - Алма-ата: Рауан, 1995. - 512 б.*
- 5.Әбілова З.Этнопедагогика. –А., 1997ж. -48-56 бб.*
- 6. Аль-Фараби Абу Насыр Мухаммад. Социально-этические трактаты. - Алма-Ата: Ғылым, 1973. - 400 с.*
- 7. Құнанбаев А. Шығармалары.-Алматы, 1961.-210б.*
- 8.Құдайбердиев. Ш. Үш анық.- Алматы: Қазақстан, 1991, 75 б.:*
- 9. Р.Дүйсенбинова. Адамгершілік тәрбиесіне айқын бағыт. -//Қазақстан мектебі. №7-1991.*

10. Қ. Жарықбаев, С. Қалиев. Қазақ тәлім-тәрбиесі. - Алматы: Санат, 1995ж. -552б.

11. Қожахметова К.Ж. Мектептің ұлттық тәрбие жүйесі: теория және практика. - Алматы: РБК, 1997. -141 б.

12. А.Кобесов. Педагогические наследие аль-Фараби. - Алматы, 1989. -75-96 б.б.

МРНТИ 14.15.07

*Ж. А. Сейсенбаева*¹

*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор,
Алматы қ, Қазақстан*

МӘНГІЛІК ЕЛ ҰЛТТЫҚ ИДЕЯСЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА БІЛІМ БЕРУ ӘДІСТЕРІ

«Мәңгілік ел» - ұлттық бағдарламасы - қазақстандық қоғамның өмірлік тұжырымдамалық негізі. Білім беру бағдары - бұл бағдарламаның ең негізгі бөлігі. Сондықтан педагогикалық күш-жігер шығармашылық және талантты адамның туысқандарын, достарын, өз халқын, туған жерін, өз елінің нағыз азаматын жақсы көретін адамды тәрбиелеуге бағытталған. Мақалада Мәңгілік ел құндылықтарын білім берудің қолданысындағы оқу жоспарларына енгізу міндеттері қарастырылады.

Түйін сөздер: ұлттық білім, ұлттық құндылықтар, ұлттық тәрбие, нарықтық экономика, оқу бағдарламасы, білім беру.

*Ж. А. Сейсенбаева*¹

*¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая, к.ф.н., ассоциированный профессор,
г. Алматы, Казахстан*

МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ В УСЛОВИЯХ РЕАЛИЗАЦИИ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ «МӘНГІЛІК ЕЛ»

Общенациональная программа «Мәңгілік Ел» - концептуальная основа жизнедеятельности казахстанского общества. Образование - его неотъемлемая часть этой программы. Именно поэтому педагогические усилия направлены на то, чтобы вырастить человека творческого и талантливого, любящего родных и близких, свой народ, свою Родину, настоящего гражданина своей страны. В статье рассматривается задачи внедрения ценностей Мәңгілік Ел в действующие учебные программы школьного образования.

Ключевые слова: национальное образование, национальные ценности, национальное образование, рыночная экономика, учебная программа, образование.

*ZH.A. Seisenbayeva*¹

*¹Kazakh National Pedagogical University named after Abai Ph.D. Associate Professor
Almaty, Kazakhstan*

METHODS OF TRAINING IN THE CONDITIONS OF IMPLEMENTATION OF THE NATIONAL IDEA “MANGILIK EL”

Abstract

The national program “Mangilik El” is a conceptual basis for the life of Kazakhstan’s society. Education is an integral part of this program. That is why the pedagogical efforts are aimed at raising a person who is creative and talented, who loves relatives and friends, his people, his homeland, a real citizen of his country. The article deals with the tasks of introducing the values of Mangilik Yel into the existing curricula of school education.

Keywords: national education, national values, national education, market economy, curriculum, education.

Елбасымыздың Қазақстан халқына арналған қандай жолдауы болмасын білім мен ғылым мәселесінен аттап кеткен емес. Мемлекет басшысы заман ағымын толығымен пайымдай келе келешектің кілті кемел білім мен сол білімді кемелдендіретін ұлы күш ғылым екендігіне, ғылымды қажетсінетін экономиканы жүзеге асыру бағытында өскелең елдің айбынды болашағын қамтамасыз ету үшін ең әуелі білім сапасын арттыру қажеттігін баса айтады. Білім кілті көп есікті ашатындығы, көксеп, болашақта мақсат тұтып келе жатқан «Мәңгілік ел» атануымызға да зор ықпалын тигізетіні белгілі. Яғни, «Мәңгілік Ел» атануымыз үшін ең дамыған 30 мемлекеттің қатарында көрініп, ел экономикасын өркендету, бәсекеге қабілетті болу, индустриялық-инновациялық дамыту бағдарламасынан ғылымға негізделген экономикалық стратегияға бірте-бірте ауыса отырып, бәсекеге қабілетті тұлға дайындау білікті де білімді жастар еншісінде екені белгілі. Сондықтан да, еліміздің білім саясатында ғылыми-техникалық әлеуетіне жұмылдыру, ғылымның басым бағыттарын дамыту жолындағы ресурстарды шоғырландыру, оның жетістіктерін өндіріске енгіздірту инновациялық дамудың негізгі көзін, болашақтағы даму бағытын айқындайтын маңызды факторлардың бірі білім саясатының дұрыс әрі нәтижелі жүргізілуі өте маңызды. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Қазақстан халқына арналған жолдауында «Біздің жас мемлекетіміз өсіп-жетіліп, кемелденеді, біздің балаларымыз бен немерелеріміз онымен бірге ер жетеді. Олар өз ұрпағының жауапты да жігерлі, білім өрісі биік, денсаулықтары мықты өкілдері болады. Олар бабаларының игі дәстүрлерін сақтай отырып, қазіргі заманғы нарықтық экономика жағдайында жұмыс істеуге даяр. Олар қазақ, орыс, ағылшын тілдерін еркін меңгереді, олар бейбіт, жылдам өркендеу үстіндегі күллі әлемге әйгілі, әрі сыйлы, өз елінің патриоттары болады» [1], - деп көрсетілгендей, ертеңгі келер күннің бүгінгіден де нұрлы болуына ықпал етіп, адамзат қоғамын алға апаратын күш – ұлттық білім мен ғылымда екендігін көреміз. Ұлттық білім мен ғылым дамымай біз алысқа бара алмайтындығымыз, жаңа технологиялардың, инновациялық әдістерді меңгермейінше алғалгерлемейтінімізді түсінуіміз керек [2.125 б.].

Тәрбие өзегі балабақшадан басталады демекші Елбасымыз: «Қазіргі заман талабына сай, жан-жақты жетілген, бойында ұлттық сана мен ұлттық психология қалыптасқан, имандылық әдебі, парасаты бар ұрпақ тәрбиелеп өсіру, білім беру бүгінгі отбасының, балабақшаның, барша елдің, халықтың міндеті» [3.], - деп нық айтқан болатын. Сондықтан да, жас буынды тәрбиелеу жұмысының негізі отбасында қаланып, жалғасын балабақшадан табуы тиіс. Балдырғандарға берілетін білім мен тәрбиенің оңтайлы болуы олардың болашағының іргетасының берік болуына тікелей байланысты. Сондықтан да, тәрбиенің өзегі ұлттық педагогика, ұлттық құндылықтар, жалпы адамзаттық қасиеттерге бағыштайтын қасиеттермен қанығып өсуі бірінші кезекте қаралады. «Ұлттық тәрбие арқылы баланың жеке басын үйлесімді дамытып, мүдделерін қанағаттандыру мен қабілеттерін, қоғамдық-әлеуметтік, табиғи ортада өмір сүруі мен жемісті әрекеттенуіне мүмкіндік беретін жеке тұлғаның әлеуметтік-рухани қасиеттерінің қалыптасуына зор ықпалымызды тигіземіз. Мұндай жетістіктерге қол жеткізу үшін:

- *Тәрбиешілер мен жас мамандар педагогикалық кеңестер мен ұлттық құндылықтарға, қанық болып, семинар, тренингтерден дәріс ала отырып, халық педагогикасымен, психология, философиядан хабардар болуы өте маңызды, себебі бүлдіршіндерді осы салалардың негізінде тәлім берудің маңызы зор.*

- *Екіншіден, баланың ой-өрісіне әсер ету үшін балабақшаның қабырғаларында әдемі әсемделген суреттермен қоса, қазақтың ұлттығын дәріптейтін образдар, ертегі кейіпкерлері сияқты (қазақтың ою-өрнектері, ұлттық киімдері, аспаптар, қыздардың, апа-аталардың, әкелердің киім үлгілері, замануи бағытта көркемделген) суреттер міндетті түрде болуы тиіс.*

- *Тәрбие желісі ретімен, жас ерекшелігіне қарай кезең-кезеңімен жүріп отырғаны дұрыс. Мысалы, кіші топтағы балаларды ойын арқылы, қызықтыра отырып санасына әсер ету. Логикалық ойды қозғаушы Лего сынды конструкторлар, конструктордың да пішіндері, көлемдері әр түрлі болғандықтан бала оларды құрастыру арқылы қиялындағы бейне, заттарды сала алады, ал түрлі-түсті суреттерден құралған ұлттық аспаптар, мүсіндер, тағамдар, ертегі кейіпкерлері салынған әдемі суреттерді (пазлы) құрастыртып үйрету арқылы, балалардың логикалық ойымен қатар түсті ажырата алатын, әр заттың атауын, сипатын есіне сақтай алатын дәрежеге алып келеміз. Суретпен байланысты үлкен плакаттарға немесе интерактивті тақта болған жағдайда электронды түрде қазақтың ұлттық киімдерін басқа да қызықты аспаптардың, ою-өрнектерді, әдемі табиғатты, әсем фонды суреттермен таныстыра отырып, бейнелеп беруіміз керек. Өйткені кіші топтағы балалар қоршаған әлемін, өзінің кім екенін енді-енді түсінетін жаста, оларға барлық зат, құбылыс тансық, ал біз оларға осы сәттен жан-жақты ашып суреттеп түсіндіре білгеніміз абзал» [4. 14 б.].*

Орта топқа келгенде, балаларға ұлттық ойындармен қоса қазақтың ертегілер жиынтығынан құралған мультфильмдер көрсетіп, артынан сол ертегінің маңызын, кімнің дұрыс, бұрыстығын, жаман қасиеттерге

үйір болмау үшін ертегі кейіпкерінің кімдікі дұрыс, егер оның орнында мен болсам...? деген сияқты миға шабуыл болатын сұрақтармен баламен қарым қатынас орнатып олардың ойлау қабілетін, сөздік қорын ұлғайта түсеміз. Ал, есте сақтау қабілетін жақсарту үшін, жеңіл бірақ мағыналы қазақтың әдемі өлеңдері мен тақпақтарын жататтыру арқылы, жұмбақ жасыру, қазақтың әуезді әндерін хормен, жекелей орындатып есте сақтауын және әннің маңызына мән беруге жаттықтыру арқылы үйретеміз. Орта топтағы балалар әңгіме тыңдап, түсінетін жаста, дегенмен оларға қарапайым, баланың қабылдауына жеңіл тілмен Қазақстанның жерінің қандай бай екендігін, қорықтар мен саябақтар, тарихи, киелі орындар, қызыл кітап жайлы, қызыл кітапқа енген аң, құстарды қастерлеу керек екендігі жайлы тәрбиешілер қызықты әңгімелеп, түсіндіре жеткізе отырып қоғамды тануына, қоршаған әлемді қадірлеуге тәрбиелейді. Әңгімеден алған әсерін балалар қайта тәрбиешіге, ата-аналарына сипаттап, бейнелеп айта алған жағдайда олардың қоршаған орта жайлы көзқарасы оң жағына өзгеріп, туған жердің құндылығын түсіне бастағандығын білдіреді. Жоғары топқа келгенде (мектепалды) мектеп алды даярлық жүреді. Мектеп алды даярлық болғаннан кейін білім беру процесі күрделене түспек. Білім беру процесі халық педагогикасы негізінде жүргізіліп, өзге пәндер қатар бірге үйлеседі. Жоғары топқа келген балаға ең алдымен ең алдымен өз ана тілінде қазақтың би-шешендерінің өлеңдерінен, нақыл сөздерінен, тапқырлығынан мысал алып, мағынасы мол, терең ойлы сөздерінен жаттатырып, сөзжұмбақ, жаңылпаш шештірту арқылы ойын кеңейтеміз. Және де, ұлттық аспаптардың мәнін түсіндіре отырып, оларда ойнауды үйретіп, әуезді ән-күй арқылы баланың есту қабілетін дамытып, қиялына әсер етеміз. Ал, естіген, білген, көрген, теориялық білімін, тәжірибеде шындалу арқылы да көп жетістікке жете аламыз. Айтарлық, тәрбиеші, ата-ана тарапынан әңгімеленген ертегі-аңыздардың немесе мағынасы мол мультфильмдердің кейіпкерлерін сомдату негізінде, рөлдік образдарға кіріктіріп баланың актерлік шеберлігіне ерік беріп, көпшілік ортада өзін еркін ұстауына, жастайынан емін-еркін сөйлеуіне қорқыныш ұғымын жеңуіне әсер ете аламыз. Соның ішінде, батырлықтың, ерліктің образдары Алпамыс, Ер Төстік, Ер Тарғын, Қобыланды т.б., қыздарға Қаракөз сұлу, Хан қызы т.б. рөлінде сезініп, бойларында рухани күш пайда болып бір уақыт ер жүрек батыр сезініп, елінің жерінің болашақ қорғаушы азаматы екенін түсіне бастайды. Сонымен қатар «Тіл болашағы – балабақшадан», «Тіл дамытудың ғажайып әлемі», «Неткен, ғажап ертегілер», «Мен елімді жырлаймын» Менің Отаным-Қазақстан», «Қайрымдылық негізі» т.б сияқты тақырыпта шаралар өткізіп, жоғары топ балаларына мектеппен байланысты шараларға ат салысуға мүмкіндік ашу керек. Мектеппен байланыс орнатып, «Әліппемен қоштасу», «Соңғы қоңырау», «Алтын күз» т.б. қоғамдық іс-шараларға қатыстыру арқылы байланыс орнатылғаны дұрыс. Әліппиді үйрене басатағанда да, әріптердің сызбаларын сызып, сүреттерге қарап әңгіме айтып, жазуды үйренеді, жазумен бірге есепті яғни математика бағытмен таныса бастайды.

Бастауыш мектеп буынында Патриоттық тәрбие негізі қаланады. Ұлттық тәрбиемен таныс, рухани құндылығы даму үстінде жүрген балалар бастауыш сыныпқа қадам басқанда жеке тұлға ретінде адамгершілік қасиеттерді, қоршаған ортаға деген эмоциональды-құндылық қатынастарды, оқу процесіне оң мотивацияның қалыптасуын және таным әрекетіндегі жеке қабілеттері мен шеберліктерінің дамуын, сондай-ақ, патриот азамат ретінде қалыптасуға көшеді. Жеке тұлғаның бойына мұндай қасиеттерді қалыптастыруға ата-аналар мен мұғалімдердің еңбегі талап етіледі.

Бала өз отбасының тарихи құндылықтарын, салт-дәстүрімен таныс болып, құрметтей білуі қажет. Сынып сағаттарында «Біздің отбасы тарихы», «Менің отбасымдағы суреттер мен естеліктер», «Отбасымдағы ұмытылмас күндер», «Атамның альбомы», т.б. сынды суреттермен жұмыс жасау арқылы, отбасы жайлы әңгімелеп, мақтаньш тұтатын, қуанған кездерін баяндап, балалар ой бөлісе отырып отбасы тарихын тереңірек түсінеді. Аналар мейрамында, балалар анасын не үшін сыйлайтынын? Ананың бала өмірінде қаншалықты маңызды екендігін? Ананы құрметтеу керек екендігі т.б. сұрақтарға жауап беру арқылы, анасымен мақтанатын әңгімелерімен бөлісіп, әдемі кеш ұйымдастырып, мұғалімдер ата-аналармен бірге «Отбасы ағашы», «Менің отбасымның елтаңбасы», «Жеті ата жалғастығы», «Соғыс жалдырандағы менің отбасым» т.б. сияқты шараларға ата, әжелерді де шақыртып, бірге әңгіме тыңдап, рухани болмысты дамытуға ықпал етеді. Нәтижесінде отбасына деген мақтаньш, құрмет пайда болып, ата-аналардың да гениологиялық түп тамырына деген сыйластық, жанұяның өмірбаяны мен фактілерді бірге талқылауға мүмкіндік болады.

- *Бастауыш сыныптың* түлегі өз-өзіне жауап бере алатын процесске ақырындап келуі тиіс. Мұғалімдер мен ата-аналар тарапы осы міндетке көмектесуі шарт. Өйткені, үшінші, төртінші сыныпқа келген балалар жеңіл тапсырмадан күрделірек тапсырмаға ауысады. Мысалы, отанды құрметтеуге міндетті екендігін, Отанның жалғыз екендігін, елтаңба, тудың маңызын, не үшін керек екендігін түсініп, өз ойымен жеткізе алатын жағдайға бірте-бірте көшеді. Өз бетімен ізденіп, шығармашылық шабытын

қосып, көрші отырған немес ауылдас соғыс ардагерлеріне қол ұшын беріп, көмектесу керектігін жетік түсіне бастайды. Ұстаздар тарапы балалардан жиі тест түрінде немесе қысқаша билет ретінде сауалнама ала отырып мысалы, сондай тапсырманың бірі «Отан отбасынан басталады себебі...» берілген сөйлемдерді өз ойымен аяқтау арқылы, «Отан дегенде көз алдыма... сеземін...» көп нүктенің орнына қандай сөздер қояр едіңіз деген, «Егер сіздің қолыңызда барлық билік болса, Отанға қандай жақсылық жасар едіңіз?» деген сұрақтарға жауап беру арқылы баланың өй – өрісін дамытумен патриоттық сезімін оятуына тікелей ықпал етеді.

- *Патриоттық тәрбиені қалыптастырудың* келесі жолы маңызды, атаулы мейрамдарды тойлату. Мысалы, «Тәуелсіздік күні», «Отан қорғаушылар күні», «Аналар күні», «Рахмет күні» т.б. Сол мейрамның не себепті тойланатындығы, маңызын, мәнін түсіне отырып ат салысқан баладан оң әсер алуға болады.

- *Қайырымды науқандарға ат салысу.* «Жүректен - жүрекке», «Батырларымызды бағалайық» соғыс ардагерлерінің үйіне барып, көңілдерін көтеріп, қоғамдық іс-шараларға ат салысып, соғыста қаза болған отбасыларға, соғыста қаза болған ұлдары үшін қайғырған аналарға қол ұшын беріп, ауласын тазартып, басқа да шаруашылық жұмыстарын өндіріп, жас баланың жүрегіне мейірім, сыпайылық, қайырымдылық ұялата түсеміз.

«Негізгі мектепте басқа ұлттар мәдениетімен танысу, адамзат дүниесіндегі озық тәрбие және діни сауаттылық, діни тәрбие негіздерін қалыптастыру бағыттарын қолға алуымыз қажет. Баланың балабақшадан, бастауыш мектеппен жалғасқан рухани құндылықтары, қоршаған әлем жайлы түсініктері, адамгершілік, сыпайылық, мейірімділік қасиеттері негізгі орта мектепке келгенде өзге ұлттар мәдениетімен танысу, көпұлтты жандарды құрметтеп, сыйлау керек екендігін ұғына бастайтын жасқа келеді. Негізгі орта мектеп балаларына тәлім-тәрбие мен білім беруде кең байтақ қазақ жерінің, Қазақстандағы ұлттар достастығы, толеранттылық ұымы, Тәуелсіз Қазақстан келешегі жастар екендігі, Отанға қызмет ету ұғымы, экологиялық тәрбие мен еңбек тәрбиесін, ең бастысы адами қарым – қатынасты үйренетін кезге келеді. Себебі, осы жастағы балалар оң солын тануға, ақ пен қараны ажырата алуға қабілетті кезеңге көшіп жатады» [5. 2 б.].

Жоғарғы сынып сатысында өз ана тілі негізінде әлемдік мәдениет құндылықтарын, шетелдер тілін меңгеру арқылы интеллектуалды жастар қалыптастырамыз жолдарын негізге алуымыз қажет. Жоғары сынып сатысы негізгі орта мектеппен салыстырғанда күрделі, кәсіби даярлық алды, маңызды баспалдақ. Жалпы адамзаттық, ұлттық құндылықтар негізінде, ғылым мен білімді ұштастыратын, кәсіби шындалуға негізделген буын өкілдері қалыптасатын мектептің түлектері. Бүгінде тауар өндіруші елдер қатарына қосылу, бәсекелестікке қабілетті елдер қатарында болу үшін білім мен ғылымның соңғы жетістіктермен қаруланған, ғылымның соңғы жетістіктерін өндіріске ендіруге бейім, жаңа бағытта дамып келе жатқан әдістер мен инновациялық жобалар, заманауи технологияларды меңгерген тұлға қалыптастыру міндеті тұр. Бұл міндетті орындаудағы мәселелердің бірі білімге енгізіліп жақтан өзгерістің бірі «Үш тілділікті» айтуға болады. Үш тілді білу заман талабынан туындап отырған мәселе. Ертеңгі күннің еншісін ұстар жастарымыз үш тілді білуі тиіс. Бұл жөнінде көптген теріс пікірлерде қалыптасып жатқандығы да бар. Бірақ бүгінгі өскелең ұрпақ үш тілдің тұғыры бірдей емес екендігін, Қазақстандағы бір ғана тұғырлы тілі мемлекеттік тіл – қазақ тілі, ұлтаралық қатынас тілі – орыс тілі, ал ағылшын тілі – қазақ жерінің жаңа әлемге ашар есігі, жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі болып саналатындығын түсіне білулері тиіс. Ағылшын және орыс тілі қазақ тілінің ығында ғана өмір сүретіндігін, ағылшын тілін үйренгеннен біз мәңгірттенбейтіндігімізді, ол - әлемдік бизнес тілі екендігін түсіне білуіміз керек. Қазіргі кезде күллі әлемге есігін айқара ашып, “ақылды” экономиканы енгізіп жатқан елдер қарыштап дамуда. Ал бұл бағыттағы толайым табыстарға, ілім-білімге алып барар жол – ғаламшардағы үстемдік құрған тілдерді үйрену.

Ғылыми мақаламызды тұжырымдай келе, «Мәңгілік ел» идеясы – елімізді өз мақсатына талай дәуір сынынан сүріндірмей жеткізетін, еліміздің жүрегі, тәуелсіздігіміздің тірегі, болашағымызға бағдар бола алатын, ұлттымызды ұйыстырып, ұлы мақсаттарға жетелейтін тұғырлы идея екендігін айтқымыз келеді. Ұлттық идеямыз барша Қазақ еліне оң ықпалын тигізіп, жарқын болашақ сыйлап, дамыған өркениетті елдер қатырынан кем қалмай алға ұмтылуымызға нағыз септігін тигізер бастама болмақ. Мәңгілікке қол жеткізу мақсатында бар жұмыс желісінде жазып өткендей, негізгі мәселе білім мен ғылымға келіп тіреледі. Білім мен ғылымды дамытпай, жастардың санасын, рухани құндылығын, қадір-қасиетін өсірмей дамуымыз екі талай. Білім сапасы ең өзекті мәселе болғандықтан жас буынға балабақшадан бастап, жоғары мектепке дейін үздіксіз, кезең-кезеңмен ұлттық корпусын дамытып, өмір бойы оқуға дағдылануы тиіс. Өйткені, заманның ағымына қарай, техника күннен-күнге қарыштап даму үстінде, жаңа

технологиялар мен инновациялық әдістер, жаңалықтардан кеш қалмай, ұдайы жетіліп отыру үшін, өмір бойы оқыға мәжбүрміз. Бүгінгі ұрпақ білімнің барлық уақытта да жоғары құндылықтарға ие болғандығын естен шығармауы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ». Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2014 жылғы 17 қаңтар.
2. Сейсенбаева Ж.А. Ұлттық тәрбиенің ғылыми негізі. Оқу құралы. Алматы 2011. – 158 б.
- 3.«Елбасының Жастарға арнап айтқан өнегелі 1000 сөзі»<http://el.kz/m/articles/view>
- 4.Отан тарихындағы интеллектуалды ұлттың қалыптасуы: Оқу құралы. – Алматы: Абай атындағы ҚазҰПУ, 2013. - 198 б.
- 5.Сейсенбаева Ж.А. «Ұлттық тәрбиенің ұлт тарихын оқытудағы кейбір мәселелері». // /Профессионал Казахстана. – №4(83) 2010. - 4 б.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖӘНЕ БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ ПРОБЛЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

МРНТИ 14.23.07

А.Е. Манкеш¹, Э.А. Алимбетова²

¹п.ғ.д., Абай атындағы ҚазҰПУ профессоры

*²Абай атындағы ҚазҰПУ 2 курс магистранты
Алматы қ., Қазақстан*

ОРТАҢҒЫ ТОП БАЛАЛАРЫНА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЕҢБЕК ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аңдатпа

Бүгінде бүкіл дүние жүзі халықтарының алдында тұрған ортақ міндет – айнала қоршаған табиғи ортаға қамқорлық жасау, оның бойындағы бар байлықты адам иілігі үшін мейлінше ұтымды пайдалану, қорғау және көркейту мәселесін ойдағыдай шешу. Бұл абыройлы міндетті бұлжытпай алға алып барушылар – еңбектің қадірін, еңбек өнімділігін арттырудағы табиғат байлығының рөлін толығынан түсіне білетін жастар. Сондықтан халқымыздың, әсіресе жастардың экологияға деген көзқарасын өзгерту шешуші фактор болып табылады. Бұл орайда педагогикалық мәселелер алғы шептен орын алады, өйткені өсіп келе жатқан жас ұрпақ отбасында, мектепке дейінгі ұйымдарда, мектеп қабырғасында жүріп табиғат, оның адамзат үшін пайдасы туралы, айналадағы табиғи ортаны көздің қарашығындай сақтау және онымен дұрыс қарым-қатынас жасау туралы мақсатты түрде ең алғаш рет ғылыми мағлұмат алады.

Бұл мақалада «экологиялық білім», «еңбек» және «іс-әрекет» ұғымдары нақтыланады. Ортаңғы топ балаларының күнделікті табиғат аясындағы серуен кезінде және табиғат бұрышындағы өсімдіктер мен жануарларға күтім көрсету барысындағы еңбек іс-әрекетінің рөлі және оның балаларға экологиялық білім берудегі мүмкіндіктері жайлы қарастырылады.

Түйін сөздер: экология, экологиялық білім, еңбек, іс-әрекет, білім.

¹ А.Е. Манкеш, ²

¹ д.п.н., профессор ҚазНПУ имени Абая

Э.А. Алимбетова²

*² Магистрант 2 курса ҚазНПУ имени Абая,
г. Алматы, Қазақстан*

ОСОБЕННОСТИ ТРУДОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРИ ЭКОЛОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ ДЕТЕЙ СРЕДНЕЙ ГРУППЫ

Аннотация

На сегодняшний день главная задача человечества - забота об окружающей среде, рациональное использование природных ресурсов для благосостояния людей, успешные решения по сохранению и улучшению природы. Эта ответственная задача возложена на молодых людей, которые полностью осознают ценность труда, роль природных богатств в повышении производительности труда. Поэтому решающим фактором является изменение отношения нашего народа, особенно молодежи к экологии. В этой связи лидируют педагогические задачи, так как растущее молодое поколение впервые целенаправленно получает научную информацию о природе и ее преимуществах для человечества, о сохранности окружающей среды и правильного отношения к ней, находясь в семье, дошкольной организации и школе.

В данной статье уточняются понятия «экологическое образование», «труд» и «деятельность». Рассматривается роль и особенности трудовой деятельности на формирование экологического образования у детей средней группы в уходе за растениями и животными природного уголка, а также во время ежедневной прогулки на природе.

Ключевые слова: экология, экологическое образование, труд, деятельность, знание

A.Y. Mankesh¹,
¹d.p.s., professor of Abai KazNPU,
Almaty, Kazakhstan

E.A. Alimbetova²
²Masters of 2 year. KazNPU named after Abai,
Almaty, Kazakhstan

PECULIARITIES OF WORK (DAILY CHORES) IN ECOLOGICAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Abstract

Nowadays, the main task of people all over the world is to take care of the environment, rational use of natural resources for human well-being, successful solutions for the conservation and improvement of nature. This responsible task is assigned to young people who are fully aware of the value of work, the role of natural resources in increasing productivity. Therefore, the decisive factor is the change in the attitude of our people, especially young people towards ecology. In this regard, pedagogical tasks are in the lead, as the growing young generation for the first time forms scientific knowledge about nature and its benefits for humanity, the preservation of the environment and the right attitude to it, while being in a family, preschool and school.

This article clarifies the concepts “ecological education”, “work”, and “activity”. The role and peculiarities of work (daily chores) on the formation of ecological education of preschool children in the care of plants and animals of the natural corner, as well as during the daily walk in the nature are considered.

Key words: ecology, ecological education, work, activity, knowledge.

«Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің 4 бабында «Қазақстан Республикасы орнықты дамуының экологиялық негіздері: қазіргі және болашақ ұрпақтардың сұранысын әділ қанағаттандыру» делінсе, осы кодекстің 7 бабында «Қоршаған ортаны қорғау - шаруашылық және өзге де қызметтің қоршаған ортаға теріс әсерін болғызбауға және оның зардаптарын жоюға бағытталған мемлекеттік және қоғамдық шаралар жүйесі; экологиялық білім беру - жеке адамның қоршаған ортаның жай-күйі үшін экологиялық жауапкершілігін қамтамасыз ететін білім мен дағды жүйесін, құндылық бағдарларын, адамгершілік-эстетикалық көзқарасын қалыптастыруға бағытталған, жеке адамды тәрбиелеудің, оқытудың, оның өз бетінше білім алуының және дамуының үздіксіз процесі» деп көрсетілген [1].

Ата заңымыздың басты талаптарының бірі де – табиғат қорғауды күшейтіп, табиғи қорларды тиімді пайдалануды жолға қою болып табылады. Осыны негізге алған республикамыздың экологиялық білім жүйесі мен табиғат қорғау қоғамдары, ұйымдары өндірісті ұйымдастыру ісінде экологиялық талаптарын орындауды, білім беру жүйесінде жас ұрпақты табиғатты қорғауға тәрбиелеуге баса назар аударып келеді.

Ғалым Н.А. Воронков «Экологиялық дайындық ең болмағанда екі бағытта жүру керектігін мойындаған. Біріншісі арнайы интегралды курстар, екіншісі барлық ғылыми, сонымен қатар өндірістік және педагогикалық қызметтерді экологияландыру болып табылады. Экологиялық біліммен бірге табиғатқа ұқыпты қараумен, мәдени мұра және әлеуметтік ырыспен байланысты экологиялық тәрбиеге де айтарлықтай назар аударылуы қажет» деген [2,18].

Ал табиғаттың әдемі келбетін сезініп, қамқорлықпен қарау сияқты жұмыс түрлерін мектепке дейінгі тәрбиеден бастап жүргізілгенде өз нәтижесін берері сөзсіз. Табиғатты қорғау адам өмірінің қажеттілігі үшін ғана емес, жеріміздегі тіршіліктің жалғаса беруі үшін де қажет екенін түсіндіру шарт. Бала тәрбиесімен, оған жүйелі білім беру мәселесімен шұғылданған қандай да ғалымдар болмасын табиғатты назарынан тыс қалдырған емес. Себебі дүниеде, айнала қоршаған ортада адам танып білетін, зерттейтін, оны күтіп баптап, қорғайтын жұмбақ сыры мол әлем – тек табиғат. Қазіргі кезде мектепке дейінгі ұйымдардан бастап, өз іс-әрекетінің саналы болуына, экологиялық білім мазмұны арқылы экологиялық танымның оңтайлы болуына қолайлы жағдай туғызылуы көзделеді. Мұнымен бірге ол табиғатты қорғауға көмек берерлік халықтың тарихындағы игі дәстүрлерді жаңғыртуға, оны күнделікті өмірде тәжірибеге қолдана алуға мектепке дейінгі ұйымның қабырғасында дағдыландыру мәселелеріне назар аударған жөн. Мектепке дейінгі ұйымдардың жоспарында табиғатты аялап, оны қамқорлыққа алып, күту жеке дара анықталып көрсетілуі тиіс. Бұл орайда А.Е. Манкеш «Балабақшада экологиялық тәрбие беру – баланың қоршаған ортаға ұқыпты қарауы мен табиғат байлықтарын тиімді пайдалануға деген іс-әрекеті арқылы олармен қарым-қатынасын қалыптастыру» деп тұжырымдаған [3,26].

И.Д.Зверев «Экологиялық білім мен тәрбие берудің мақсаты оқушылардың қоршаған ортаға жауапкершілік қарым-қатынасын қамтамасыз ететін сенім, көзқарас, ғылыми білімдер жүйесін қалыптастыру болып табылады», - дей келе, «Оқу, қоғамдық еңбек қызметінің барлық түрлеріндегі оқушылардың қоршаған табиғи ортаға жауапкершілік қатынасын қалыптастыруға мақсатты бағытталған процесс экологиялық білім мен тәрбие берудің мәнін құрайды, оның мақсатын анықтайды және тереңдете түседі», - деп экологиялық білім беруде еңбектің маңызын атап өтеді [4,3].

Ә.А. Тұрдықұлов «Оқушыларға экологиялық білім мен тәрбие беруді табиғат ресурстарын қалпына келтіріп отыру және тиімді пайдалану, табиғатты қорғау бағытындағы белсенді өмірлік позициялар және табиғатты қорғауда ғылыми негіздегі білім, соған сәйкес сенімді сарамандық дағдылар қалыптастыруға бағытталған психологиялық-педагогикалық процесс екенін деп түсінуіміз керек», - деген ғылыми тұжырым жасайды [5,12].

Мектеп жасына дейінгі балаларға экологиялық білім берудегі еңбек іс-әрекетінің мүмкіндіктерін анықтау «іс-әрекет», «еңбек-іс-әрекеті» ұғымын нақтылауды міндеттейді.

Осы тұрғыдан алғанда Қ. Жарықбаев адам іс-әрекеттің белгілі бір түрімен айналысу арқылы ғана сыртқы ортамен белсенді түрде байланыс жасайды, ал «әрекет дегеніміз – түрлі қажеттіліктерді өтеуге байланысты белгілі мақсатқа жетуге бағытталған үдеріс» деген болатын. Біздің ойымызша, бала өзінің қажеттерін өтеу үшін еңбек үстінде бар мүмкіндігін пайдаланады, әрекет етуге талпынады [6,18].

XVIII ғасыр ағартушылары Ж. Руссо, Г. Песталоцци білім беру мен еңбек тәрбиесін ұштастыру мәселесін көтерді. Яғни, ол, екі бөлек қарастыруға келмейтін, бірін бірі толықтырып тұрған, үдеріс- деп пайымдайды.

Түрікмен жазушысы Мақтымқұлы: «Білім – еңбекпен келетін дүние, өнермен өрнектелген халық даналығы да сол еңбектің нәтижесі», - деп білімнің негізі еңбекте екендігіне ерекше мән береді [7, 155].

Ғалымдардың тұжырымдамаларынан, еңбек арқылы баланың қоршаған орта туралы білімі қалыптасып, санасының дамуында үлкен роль атқаратынын байқадық. Еңбек балаларды ұйымшылдыққа, жігерлі іске, көркемдік шығармашылыққа, іскерлікке баулиды. Ал мектепке дейінгі ұйымдағы еңбекке тәрбиелеу мен білім берудегі мақсат баланың толық, жан-жақты білім алуына ықпал жасайды. Мектеп жасына дейінгі балаларды еңбекке тәрбиелеудің басты міндеті – келешек ұрпақты еңбек сүйгіштікке, еңбекті құрметтеуге, еңбек мәдениетіне үйретуге тәрбиелеу және жинаған білімдерін еңбек арқылы бекіту.

Еңбек процесінде тапсырылған жұмыстың қажеттілігін, мәнділігін түсіну баланың еңбекке қызығушылығын дамытып, еңбегінің нәтижесінен рухани нәр алу, қанағаттану, жауапкершілік сезімін тудырады. Мектеп жасына дейінгі балалардың психологиялық ерекшеліктерін ескеріп, олардың еңбекке деген қоғамдық мотивін қалыптастыру әрбір педагогтің міндеті.

Білуге талпыну, әдемілікке қызығу, балалардың кішкентай кездерінде ерекше байқалатындығы тәжірибеде дәлелденген. Ғалымдардың айтуына қарағанда, қызығудың нәтижесінде мектеп жасына дейінгі кезде жәндіктерге әуес болған бала, мектеп қабырғасында биология, экология сияқты пәндерге ықылас қойып, мектеп бітіргеннен кейін де сол саланы таңдауы мүмкін. Мамандықты өзі қызығып таңдаған бала ғана нәтижелі еңбек етіп, өз қабілеттерін жақсы көрсете алады. Демек, баланың қызыға білуінің де маңызы зор, қызығуы «тұрақты» қасиетке айналған бала ғана іс-әрекеттен жақсы нәтиже шығара алады. Қызығуы тұрақтанбаған адам қызметтің қай саласында болмасын пәрменді еңбек ете алмайды. Қызығу пәрменді, белсенді болуы үшін бала тікелей әрекетпен айналысуы керек. Қызығу қажеттіліктен туындайды, ал қажеттілік дегеніміз - өмір сүрудің, тіршілік етудің арқауы болмақ.

Мектепке дейінгі ұйымдардағы ұйымдастырылатын табиғаттағы еңбектің түрлері балаларға қуаныш сезімін сыйлап қана қоймай, олардың жан-жақты дамуына әсерін тигізеді. Еңбек барысында балалардың табиғатқа деген сүйіспеншілігін оятып, оны аялай білуге тәрбиелеу маңызды. Балалардың еңбек іс-әрекетіне қызығушылығы артып, оған саналы жауапкершілік сезімі дамиды. Ұжымда балалар ақылдасып еңбек етуге үйренеді, бір-біріне көмектеседі. Еңбек үстінде балалар белсенділік, тапқырлық, қайсарлық, нәтижеге жетуге ынтылылық көрсетеді, олардың бойында шама-шарқына қарай ересектерге қолқабыс тигізу ниеті қалыптасады.

Еңбек түрлерінің ішінен табиғат бұрышындағы және табиғаттағы еңбек түрлерінің маңызы зор екенін атап өткіміз келеді. Осылайша біз, «Типтік бағдарлама» бойынша ортаңғы топ балаларына аталған еңбек түрлері арқылы экологиялық білім берудің жіктемесін №1-кестеде ұсынамыз.

№1-кесте. Ортаңғы топ балаларына еңбек іс-әрекеті арқылы экологиялық білім берудің жіктемесі

№	Еңбек дағдылары арқылы	Экологиялық білім қалыптасады
<i>Табиғаттағы маусымдық өзгерістер</i>		
1	-жолды қардан тазалауға, -жиналған қарды ағаштың түбіне жинауға үйрету;	-жыл мезгілдеріндегі табиғатты бақылау дағдыларын қалыптастыру;
<i>Өсімдіктер әлемі</i>		
2	-өсімдіктерінің түрлеріне байланысты күтім жасау, -жарықта не көлеңкеде өсіру, -жапырақтардың шаңын сүрту;	-бөлме өсімдіктерінің бірнеше түрін тану, атай білу дағдыларын бекіту;
3	-бөлме өсімдіктерін суару; -мектепке дейінгі ұйымдардың ауласындағы өсімдіктерді суару;	-өсімдіктер әлеміне қамқорлық жасау туралы; -көктем мезгілінде өсімдіктердің тіршілігі туралы білімдерін дамыту;
4	-күзде алаңды қураған бұталардан, жапырақтардан тазартуға үйрету;	-ағаштар мен бұталарды танып, атай білу; -ағаштар мен гүлдердің бөліктерін атай білу дағдыларын бекіту;
5	-гүлзарлар мен бақшада: -жүйек жасау, -тұқым себу, -көшет отырғызу, -оны суару, -түбін қопсыту, -егінді жинау, -және т.б. еңбек түрлеріне баулу;	-көктем мезгілінде өсімдіктердің тіршілігі туралы білімдерін дамыту; -мектепке дейінгі мекеме ауласы мен манайдағы өсімдіктер туралы білімдерін бекіту, оларды ажыратып, атауға үйрету;
6	-қыс мезгілінде табиғат бұрышындағы құстардың азығы болатын өсімдіктерді өсіруге қатыстыру (тамыр жемістерді отырғызу, сұлы ету);	-пияздың және шөптің бөлме жағдайында өсуі туралы білімдерін қалыптастыру
<i>Жануарлар әлемі</i>		
7	-аквариумның суын ауыстыру; -қыстап қалған құстарға ұя жасау; -қыстап қалған құстарға жем салғыш жасау;	-үй жануарлары мен жабайы жануарларды ажыратып, атай білуді бекіту; -қыстап қалатын 4-5 және жыл құстарын атай алады;
8	-балықтарды қоректендіру; -қыстап қалатын құстарды қоректендіру;	-табиғат бұрышындағы жануарларға қамқорлық жасау дағдыларын жетілдіру;

Міне, мектепке дейінгі ұйымдарда ұйымдастырылатын осындай қарапайым еңбек іс-әрекетінің түрлері, баланың табиғатта еңбек ету дағдыларын жетілдіріп қана қоймай, табиғатқа қамқорлықпен қарауға тәрбиелейді.. Осы байланыс пен тәуелділікті үйрену балалардың еңбекке деген қарым-қатынасын қалыптастыруға септігін тигізеді.

Балалардың көзқарасы мен қарым - қатынасы, жануарлар мен өсімдіктер түрлерімен танысуы, өлі және тірі табиғат жайлы танымының дамуы, экологиялық білімінің негізі болып табылады. Табиғат құбылыстарына, өсімдіктерге, жануарларға бақылау жасау арқылы, олардың даму процесі туралы білім қалыптастырып, іс-әрекетке түседі. Іс-әрекет барысында берілген білім, баланың санасында мәңгіге жатталып қалады. Мәселен, ағаштың бүршік жарғанын, жеміс бергенін, жануарлардың, жәндіктердің өсу процесін көрген балада қызығушылық, мейірімділік қасиеттер пайда болады, ал ондай бала ешқашан оған қиянат жасамайды, өсімдіктерді таптамайды, жәндіктерді өлтірмейді. Оның орнына өсімдіктер мен жануарлардың түрлерін ажыратып, оларға қандай күтім керек екені жайлы түсінік қалыптасып, соған сәйкес әрекет етеді. Табиғаттың әсемдігін танып, табиғатты қорғауға, аялауға, қоршаған ортамен таныстыру мақсатында балалардың өлі және тірі табиғат туралы білімдерін қалыптастыруға, туған табиғатқа деген сүйіспеншілігін арттырып, оның әсемдігін терең сезінуге, өсімдіктер мен жануарлар дүниесіне қамқорлық жасайтын болады.

Сонымен, біз ортаңғы топ балаларына еңбек іс-әрекеті арқылы экологиялық білім берудің жіктемесін дайындап, осы топ балаларына еңбек іс-әрекеті негізінде экологиялық білім берудің мынадай мүмкіндіктерін анықтадық.

1. Ортаңғы топ балаларына еңбек іс-әрекеті негізінде экологиялық білім беру туралы ұғым қалыптастыру, табиғатпен жағымды қарым-қатынаста болудың қарапайым элементтерін түсінуі, табиғат қорғаудағы ұлттық құндылықтардың (мақал-мәтел, өсиет сөздер мен тыйым сөздер) мағынасын түсініп білуі. Нәтижесінде бала:

- табиғатты аялай білу үшін еңбек іс-әрекетінің қажеттілігін түсінеді;
- тірі және өлі табиғатқа деген қамқорлық көзқарасы артады;
- табиғат аясында адамгершілік бағытындағы мінез-құлық ережелерін сақтайды;

2. Баланың еңбек іс-ірекеті кезінде эстетикалық әсерге бөленуі, табиғаттағы әдемілікті эмоциялық көңіл-күймен сезініп, табиғаттың әдемі көрінісін суреттеп, әсерлі әңгімемен жеткізе білуі, табиғат туралы әуендер мен музыка ырғақтарын қайталап, ұлттық шығармалар мен бейнелеу жұмысы түрлерін меңгеруі арқылы экологиялық білім беруге болады.

Нәтижесінде бала:

- табиғаттың әдемілігін эмоциялық сезіммен қабылдай біледі;
- табиғаттағы еңбекке арналған халықтық фольклор жанрларының мазмұнын түсіне біледі.
- табиғаттағы жағымды және жағымсыз жәйттерді әңгімелей біледі.

3. Мектепке дейінгі ұйымдардың ауласындағы тірі және өлі табиғатқа қамқорлық кезіндегі пайдалы еңбек іс-әрекет дағдыларын меңгеруі, оны жеке және ұжым болып атқаруы, түрлі экологиялық жағдаяттардан шығуда белсенділік танытып, шешім қабылдай біледі.

Нәтижесінде бала:

- еңбек іс-әрекеті негізіндегі жағымды қарым-қатынас дағдыларын меңгереді;
- экологиялық жағдаяттар кезінде шешім қабылдауда белсенділік таныта біледі;
- қоршаған ортамен қарым-қатынасындағы пайдалы еңбек іс-әрекеттерді атқара білуі.

Ал, мұндай жұмыс түрлері арқылы ортаңғы топ балаларына еңбек іс-әрекеті арқылы экологиялық білім беруде баланың:

- туған жердің табиғатына деген сүйіспеншілік көзқарасы артып;
- табиғаттың сұлу көрінісін эмоциялық сезіммен қабылдап;
- табиғатқа қамқорлық жағдайындағы еңбек іс-әрекеті дағдылары қалыптасып, еңбек іс-әрекеті арқылы экологиялық білім беру нәтижесін берері сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 9 қаңтардағы N 212 Экологиялық Кодексі. [Электрон.ресурс.] URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K070000212>
2. Воронков Н.А. Основы общей экологии. – М.: Агар, 1997. – 87 с.
3. Манкеш А.Е. Монография. «Оқу-тәрбие процесіндегі экологиялық сабақтастықтың ғылыми-теориялық негіздері». – Алматы, ТКО «Зерде» баспасы, 2005. – 181 б.
4. Зверев И.Д. Идеи и понятия содержания экологического образования. Проблемы экологического образования в школе. – Москва, 1979. – 145 с.
5. Тұрдықұлов Ә.А., Физиканы оқыту процесінде оқушыларға экологиялық білім мен тәрбие беру. – Алматы, 1988. – 122б.
6. Жарықбаев Қ., Қазақ психологиясының тарихы, – Алматы, 1996. – 160 б.
7. Әбиев. Ж., Педагогика тарихы. – Алматы, 2006. – 478 б.

МРНТИ 14.23.17.

Б.Ақболатова¹, М.К.Суранишева²

¹ БМ010300 – «Педагогика және психология» мамандығының магистранты, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

² PhD докторы, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ОЙЫН ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың әлеуметтік құзыреттілігін қалыптастырудағы ойын іс-әрекетінің рөлі жан-жақты қарастырылған. Сонымен қатар «ойын» ұғымының мағынасы талданып, аталған ұғымның педагогикалық қырлары айқындалды. Қазіргі таңда негізгі талаптардың бірі - әрбір балаға сапалы да терең білім беру. Осы орайда, білім беру субъектісі ретінде, мектеп жасына дейінгі балаларды ойын арқылы дамыту, білім беру, тәрбиелеу және әлеуметтік құзыреттілігін қалыптастыру қажет.

Аталған мақалада ғұлама педагог-психологтардың мектеп жасына дейінгі балалардың әлеуметтік құзыреттілігін қалыптастырудағы ойынның алатын орны мен маңыздылығы мәселесіне қатысты ғылыми көзқарастары мен ой-пікірлері ұсынылған. Сонымен қатар, мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың әлеуметтік құзыреттілігін қалыптастырудағы ойынның түрлері айқындалды, әрбір ойын түрлерінің мән-мағынасы сипатталған.

Түйін сөздер: мектеп жасына дейінгі балалар, ойын, іс-әрекет, әлеуметтік құзыреттілік, үйрету, оқыту, дамыту.

Б.Ақболатова¹

¹ магистрант по специальности БМ010300 – «Педагогика и психология» КазНПУ им. Абая, г.Алматы, Казахстан,

М.К.Суранишева²

² доктор PhD, КазНПУ им. Абая, г.Алматы, Казахстан

ЗНАЧИМОСТЬ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ФОРМИРОВАНИИ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация

В данной статье раскрыта роль игровой деятельности в формировании социальной компетенции детей дошкольного возраста. Авторами проанализированы сущность и содержание понятия «игровая деятельность», рассмотрены педагогические аспекты вышеназванного понятия. На современном этапе наиболее значимым является – безусловно, качественное и всестороннее образование. В этой связи, возникает необходимость обучать, развивать, воспитывать и формировать социальную компетентность детей дошкольного возраста путем применения игровой деятельности.

В статье представлены научные взгляды и мнения ведущих педагогов-психологов по проблеме значимости и роли игровой деятельности в формировании социальной компетенции среди детей дошкольного возраста. Раскрыта сущность и содержание видов игровой деятельности в формировании социальной компетенции детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: дети дошкольного возраста, игра, игровая деятельность, научение, обучение, развитие.

B.Akbolatova¹, M.K.Suranshieva²

*¹ Master's degree student, specialty 6M010300 – « Pedagogy and psychology»
Abai Kazakh national pedagogical university,
Almaty, Kazakhstan*

*²PhD doctor,
Almaty, Kazakhstan*

THE IMPORTANCE OF GAME ACTIVITIES IN FORMING THE SOCIAL COMPETENCE OF PRESCHOOL CHILDREN

Abstract

This article reveals the role of play in the formation of the social competence of children of preschool age. The authors analyzed the nature and content of the concept of “play activity”, considered the pedagogical aspects of the above concept. At the present stage, the most significant is, of course, quality and comprehensive education. In this regard, there is a need to train, develop, educate and shape the social competence of children of preschool age through the use of gaming activities.

The article presents the scientific views and opinions of leading educational psychologists on the problem of the importance and role of play activity in the formation of social competence among children of preschool age. The essence and content of the types of gaming activities in the formation of social competence of children of preschool age are disclosed.

Keywords: children of preschool age, play, play activity, learning, learning, development.

Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасының саяси кемелденуі мен білім беру жүйелерінің қайта құрылуы жағдайында жан-жақты білімді, мәдениетті, іскер, белсенді тұлғаны қалыптастыру, сондай-ақ тұлғаның өзінің төл мәдениетіне сай болуына жағдайлар жасау қажеттілігі бұрынғыдан да айқындала түсуде.

Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға дейінгі мемлекеттік бағдарламасында және ҚР «Білім туралы» Заңында Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеудің тенденциялары мен даму мәселелері туралы тоқталды [1]. Елбасымыз Н.Назарбаев «Бәсеке басы – білім»-деп, баса айтты [2]. Ендеше ұстаздар қауымы ел басқаратын болашақ жастардың білімділігі мен біліктілігін қамтамасыз етіп, Елбасымыздың үкілі үмітін ақтауға барлық күш-қуатын жұмсайды.

Қазіргі таңда негізгі талаптардың бірі - әрбір балаға сапалы да терең білім беру. Сондықтан да мектепке дейінгі ұйымдарда оқу іс-әрекетін ұйымдастыруда әртүрлі педагогикалық әдіс-тәсілдермен жүйелі түрде балалардың шығармашылық ойлауын дамытып, ғылыми көзқарасы мен белсенділігін қалыптастыру, мектеп жасына дейінгі балаларына білім беру субъектісі ретінде, балаларды ойын арқылы дамыту, білім беру, тәрбиелеу және әлеуметтік құзыреттілігін қалыптастыру.

Мектеп жасына дейінгі баланың өмірді тануы, еңбекке қатынасы, психологиялық ерекшеліктері ойын үстінде қалыптасады деген Л.С. Выготскийдің [3] пікірінше, ойын мектеп жасына дейінгі баланың жеке басының дамуына ықпал ететін жетекші, басты құбылыстың бірі деуге болады. Бала ойын арқылы өзінің күш-жігерін жаттықтырып, қоршаған орта мен құбылыстардың ақиқат сырын ұғынып үйрене бастайды. Ойын кезіндегі баланың психологиялық ерекшелігі мынада: олар ойнайды, эмоциялық әсері ұшқындайды, белсенділігі артады, ерік қасиеті, қиял елестері мен таным үрдістері дамиды, мұның бәрі баланың шығарымпаздық қабілеті мен дарынын ұштайды. Балалар өміріндегі ойынға үлкен мән бере отырып, және сонымен бірге оның үлкен тәрбиелік мүмкіндігін көрсете отырып, ол ғылымға да лайықты орын береді және оның балалар дамуындағы маңызын айқындайды.

Ойын - мектепке дейінгі балалар әрекетінің негізгі түрі, сондықтан ол бала өмірінде тәрбиенің шешуші шарты болып табылады. Бала өзін қоршаған ортаны, өмір сүріп отырған айналасындағы заттар мен құбылыстарды, адамдар арасындағы қарым- қатынасты баланың білуі, сезінуі ойын негізінде жүзеге асады. Баланың таным түсінігі, іс-әрекеті ойыннан бастау алады да - болашақ өмірінде жалғасын табады. Ойын үстінде бала жеке тұлға ретінде дамиды, адамдармен қарым-қатынасты, әрекетті өзі реттеп, ұжымдық ойлаудың алғашқы тәжірибесін алатындығы дәлелденген. Ғалымдар балалар ойыны стихиялы, бірақ ересек адамдардың қоғамдық және еңбек әрекетінен туындағаны заңдылық деп есептейді.

Ғұлама педагог А.С.Макаренко «Бала өмірінде ойынның маңызы зор, ересек адам үшін еңбектің, жұмыстың, қызметтің қандай маңызы болса, нақ сондай маңызы бар. Бала ойында қандай болса, өскесін

жұмыста да көп жағын сондай болады. Сондықтан келешек қайраткерлерді тәрбиелеу алдымен ойында басталады»-деген пікірін өз еңбектерінде атап өткен. Автор балалар ойындарының тәрбиелік маңызын жоғары бағалай келе, өз ойын былай деп жалғастырады:«Баланың ойынға деген құмарлығы бар, сол құмарлықты қанағаттандыра білуіміз керек. Ойнау үшін тек қана уақытты бөліп қана қоймай, сонымен бірге баланың барлық өміріне ойынды бере және сіңіре білуіміз қажет. Оның барлық өмірі - ойыннан тұрады» [4].

В.А.Сухомлинскийдің көзқарасы бойынша: «Ойынсыз ақыл – ойдың қаншалықты дамуы да жоқ және болуы да мүмкін емес. Ойын дүниеге қарай ашылған үлкен жарық терезе іспетті, ол арқылы баланың рухани сезімі жастық шақ өмірімен ұштастырып, өзін қоршаған, дүние туралы түсінік алады» [5].

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың негізін қалаған тұңғыш отандық педагог, әрі журналист, әрі публист Н.С.Құлжанова [6]: мектеп жасына толмаған бала тәрбиесінде оның жас ерекшеліктеріне назар аудару қажеттігін нақты мысалдармен түсіндірген. Ол баланың қалыппен дамуы үшін оған айтылатын сөз де, көрсетілетін қимыл да, үйретілетін тағылым да шамадан тыс көп болмау керек және тым ауыр болмауы ескерілуі шарт дейді. Мөлшерден артық тапсырмалар баланың дамуына кері әсерін тигізуі мүмкіндігін және баланың дамуы үнемі дәрігер мен педагогтың бақылауында болуы қажет дейді. Ол балалар ойының тану, білуге құмарлығымен, сөйлеумен ұштасып жататындығын ескертеді.

Ойын арқылы балалардың дүниені танып, білуі, білік, дағды ерекшеліктерінің қалыптасуын сипаттайды. Сол кездің өзінде оқымысты ғалымдардың үш жасар баланы зерттеу объектісі етіп алғандығын мысал етеді. Үш жастағы баланың даму ерекшелігін, білімге, зерттеуге, құпия ашуға құмарлығын мәлімдейді. Ол баланың бойындағы білуге, тануға, ұғынуға, көруге, байқауға әуестігін тыйып тастамау керектігін, оларды бағыттап, алдында тұрған сауалдарды бірігіп шешуге ұмтылу қажеттігін, бала мүмкіндігіне қарай тұқым қуалаған мінездің әртүрлі құбылуын дәлелдеп көрсеткен. Ол мектеп жасына толмаған бала тәрбиесінде ойынның ерекше қызмет атқаратындығына айрықша көңіл бөліп былай деген:“Балаға керегі ойын. Ең мағыналы, пайдалы мектебі, бар қызығы ойын. Ойында бала көрген – білгендеріне еліктейді, үйренгендерін нығайтып, бекітеді”– деп тұжырымдаған.

Ғалым Ф. Н. Жұмабекова өз еңбегінде ойын - мектепке дейінгі балалар үшін айналаны танып, білу тәсілі. Балалар ойын шығарушылар, ойынды жасаушылар болып табылады. Олар ойында өздеріне мәлім өмір құбылыстары мен оқиғалары туралы білімдерін бейнелейді, оларға өздерінің қатынасын білдіреді [7].

Ойын мазмұны мен түріне қарай келесідей бөлінеді:

- ▶ мазмұнды-бейнелі,
- ▶ қимыл-қозғалыс,
- ▶ дидактикалық,
- ▶ құрылыс,
- ▶ кейіптендіру.

Мазмұнды-бейнелі ойында балалар ойын мазмұнын түсінікті етіп жеткізуге тырысады, оған қажетті құрал-жабдықтарды табуға талпынады, оларды дайындау үшін еңбектенеді, ал еңбек ұжымдық іс-әрекетке біріктіреді және шығармашылық іс-әрекетке бағдарлайды, балалардың өзара қарым-қатынасын реттеп, олардың бойында адамгершілік сапаларды қалыптастырады. Бала алған рөлдеріне сай кейіпкердің киімін киіп, қимылын, дауыс ырғағын мәнерлі жеткізуге тырысады, көркемдік сабақтардан (ән-саз, бейнелеу өнері сабақтары) алған білімдерін пайдаланады, қуыршақты ұйықтату үшін бесік жырын айтып әлдилейді, бейнелеу өнері сабақтарында жасаған ыдыс, үй жиһаздарын, қағаздан құрастырған заттарды ойын құралы ретінде пайдаланады. Мазмұнды-бейнелі ойынның ерекшелігі: оны балалардың өздері жасауында, ал ойын қызметі айқын өнерпаздық және шығармашылық сипатта болады. Бұл ойындар қысқа да, ұзақ та болуы мүмкін [8].

Ойында баланың дамуы ең алдымен, оның мазмұнының әр түрлі бағыттылығына байланысты өтеді. Дене (қозғалмалы), эстетикалық (ән-күй), ақыл-ой (дидактикалық, сюжетті-рөлдік) тәрбиесіне тура бағытталған ойын түрлері бар. Барлық ойын түрлерін тікелей ересектердің қатысуымен және баланың белсенділігінің түрлі формасымен үлкен екі топқа бөлуге болады.

Ойын қызметінің тағы бір ерекшелігі-оның өз әрекеттік сипаты. Балалар ойын шығарушылар, ойынды жасаушылар болып табылады. Ойын процесінде сөйлеу қарым-қатынасы үлкен роль атқарады. Сөйлесе жүріп балалар пікірлесіп, әсер алысып, ойынның түпкі ниеті мен мазмұнын анықтайды. Ойында сөзбен уәделесу ұйымдастырушылық қызмет атқарады, балалар арасында өзара түсінісу мен достықтың, қоршаған өмірдің қайсыбір фактілері мен құбылыстарына бірдей көзқарастың пайда болуына және дамуына көмектеседі.

Бірінші топ- бұл ойынды өткізуде және дайындықта ересектердің жанама түрде қатысуы. Балалардың белсенділігі (ойын әрекеті мен шеберлігін белгілі бір деңгейде қалыптастыру жағдайында) инициативті, шығармашылық сипатқа ие, балалар өз беттерінше ойын мақсатын қоюға қабілетті, ойынды дамытуға және міндеттерін шешуде қажетті тәсілдерді табады. Өз бетінше ойнайтын ойындарда балалардың инициативасын көрсететіндей жағдайлар жасалады. Бұл топқа әсіресе, өзінің даму қызметімен құнды, әр баланың жалпы психикалық дамуына үлкен мәнге ие танымдық және сюжеттік ойындарды енгізуге болады.

Екінші топ- бұл әртүрлі үйрететін ойындар, ересектер ойынның ережесін айтып немесе ойыншықтардың құрылымын түсіндіріп, белгілі бір нәтижеге жету үшін әрекет етудің белгіленген бағдарламасын жасайды. Бұл ойындарда тәрбиелеу мен оқытудың нақты міндеттері шешіледі: бұлар белгіленген бағдарламадағы тақырыптар мен ережелерді меңгеруге бағытталған. Оқыту ойындары мектеп жасына дейінгілерде адамгершілік-эстетикалық тәрбие беруде маңызды. Ойынды үйретуде балалардың белсенділігі негізінен репродуктивті сипатқа ие: олар берілген бағдарлама әрекетінде ойынның міндеттерін шешуде, тек қана оларды жаңадан өндіреді. Балалардың құрастыруы мен ептілігінің негізінде шығармашылық элементтері көп кездесетін өздік ойындарды ойлап шығарады.

Құрылыс ойынында бала сызық бойына әдемі үй құрылысын жасап, оның бояуларының бір-бірімен келісімді болуын қадағалайды. Құрылыс материалдарын пішіні, түсі бойынша симметриялы орналастырып, оларды көлемі (кең, тар), биіктігі (биік, аласа) бойынша салыстырады. Ойын барысында шығармашылық танытып, жаңа мазмұн ойластырып, белсенділік көрсетеді. Өзінің және жолдастарының тұрғызған құрылыстарының сапасына баға береді. Дидактикалық ойын барысында есту, көру, сезіну, қабылдау сияқты үрдістері дамып, балалар музыкалық ойыншықтар мен әр түрлі саздық аспаптардың дыбыс шығару ерекшелігін ажыратуға, заттарды пішініне, түсіне, көлеміне қарай іріктеуге, әр түрлі қимылдарды орындауға үйренеді. Ауызша ойналатын дидактикалық ойындарда сұрақ, өтініш, келісімді білдіретін дауыс ырғақтарына еліктеу қабілеттері жетіледі.

Ертегі немесе әңгіменің мазмұны бойынша бөлек-бөлек суреттерді пайдаланғанда оларды белгілі бір тәртіппен жинау үшін байқағыштық пен тапқырлық көрсетеді. Қимыл-қозғалыс ойынында балалар санамақтар, өлеңдер, тақпақтар қолданады. Бұндай ойындарда балалардың ептілігі, қимылдың әдемілігі дамып қалыптасады, кеңістікті, уақытты бағдарлауға үйренеді, батылдық, тапқырлық, қайраттылық, достық, жолдастық көмек, тәртіптілік, ойын ережесіне бағына білу сияқты адамгершілік сапалар тәрбиеленеді. Бала өмір құбылыстарына, адамдарға, жануарларға деген ынтасын, қоғамдық мәні бар іс-әрекетке деген құштарлығын ойын арқылы қанағаттандыратындықтан, ойынның қай түрі болсын балалардың адамгершілік тәрбиесінің дамуында маңызды рөл атқарады.

Сонымен, бүгінгі күні мектепке дейінгі педагогика ғылымы ойынды бала тұлғасын жан-жақты тәрбиелеу құралы және балалар өмірін ұйымдастыру түрі, балалар қоғамын қалыптастыру және жеке тәжірибе жинақтау құралы ретінде қарастырады. Ғұлама ғалымдардың дәлелдеуінше, баланың ой-өрісінің жан-жақты дамуына ойын элементтерін аз-аздан енгізе отырып, келесі сәтте ойлану ойындарына өтіп оқу-тәрбиелік үрдіс жалғастығын тұрақты күрделендіре берген жағдайда ғана ол өз жемісін береді. Қорыта айтқанда қазіргі қоғамның даму кезеңінде мектепке дейінгі ұйымдардың оқу тәрбие үрдісінде балаларды жан-жақты дамыған жеке тұлға ретінде тәрбиелеуді жүзеге асыруда, балалардың мінез-құлқын қалыптастыруда ойынның алатын орны зор.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1.Қазақстан Республикасы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға дейінгі мемлекеттік бағдарламасы. – А., 2010.

2.Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан – 2050» Ел Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы.-Астана: Ақорда, 3 шілде 2015.

3.Выготский Л.С. Вопросы детской психологии.-СПб.:2007. -220с.

4.Жуковская Р.И. Игра и ее педагогическое значение. - М.: Просвещение, 2004.- 89 с.

5.Сухомлинский В.А. Как воспитать настоящего человека.-2-е изд., испр М.: Педагогика, 2009. -140с.

6.Құлжанова Н. Халқыма деп іс қылдым. – Алматы: Рауан, 1992. - 26-32б.

7.Жұмабекова Ф.Н. Баланың көркемдік талғамын сәндік қолданбалы өнер негізінде қалыптастыру: Пед.ғыл.канд.дисс. -Алматы, 1998.- 145 б.

УДК:373.29
МРНТИ: 14.23.09

А.И.Булиекбаева¹

¹PhD доктор, Абай атындағы Каз ҰПУ, Педагогика және психология институтының аға оқытушысы, Алматы қ., Қазақстан

Б.С.Қырымбай²

²Абай атындағы Каз ҰПУ, Педагогика және психология институтының магистранты, Алматы қ., Қазақстан

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мектепке дейінгі кезең – бала тұлғасын дамытудағы ерекше кезең, өйткені осы кезеңде баланың қоршаған айналасын қабылдауы қалыптасады, оның физикалық және психикалық дамуы қарқынды жүреді. Оны дамытудың бір қыры – мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру.

Танымдық қызығушылықты дамыту мәселесі педагогикадағы ең күрделі мәселе болып табылады, өйткені ол психологиялық-физиологиялық, биологиялық және әлеуметтік даму жағдайының өте күрделі әрекеттестігі.

Мақалада таным, танымдық белсенділік ұғымдары кеңінен қарастырылды. Мақала тақырыбына сәйкес көптеген психологиялық-педагогикалық әдебиеттер зерттеліп таным, қызығушылық және танымдық қызығушылық, ұғымдарына теориялық талдау жасалынды.

Түйін сөздер: таным, танымдық белсенділік, танымдық қызығушылық, қызығушылық, танымдық әрекет.

А.И.Булиекбаева¹

¹доктор PhD, старший преподаватель, Института Педагогики и психологии КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

Б.С.Қырымбай²

²магистрант Института Педагогики и психологии КазНПУ им. Абая г. Алматы, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ПОЗНОВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация

Дошкольный возраст является уникальным периодом развития личности ребенка, так как в этот период формируются представления ребенка об окружающем мире, происходит его интенсивное физическое и психическое развитие. Одной из граней его развития является формирование у дошкольника познавательных интересов.

Проблема развития познавательного интереса – одна из наиболее трудных в педагогике, так как она отражает очень сложные взаимодействия психофизиологических, биологических и социальных условий развития.

В статье широко рассматривается понятие познания и познавательной деятельности. Согласно этой статье, было изучено много психолого-педагогической литературы и сделан теоретический анализ понятия познания, интереса и познавательного интереса.

Ключевые слова: познание, познавательная активность, познавательный интерес, интерес, познавательная деятельность.

FEATURES OF CULTURAL INTEREST IN CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

Bulshekbayeva A.I.¹

¹*Doctor PhD, senior teacher of the Institute of Pedagogy and Psychology at Abai,
Almaty, Kazakhstan*

Krymbai B.S.²

²*master, the Institute of Pedagogy and Psychology at Abai,
Almaty, Kazakhstan*

Abstract

Preschool age is a unique period in the development of a child's personality, since during this period the child's perception of the world around him is formed, his physical and mental development is intensive. One of the facets of its development is the formation of a preschooler's cognitive interests.

The problem of the development of cognitive interest is one of the most difficult in pedagogy, since it reflects the very complex interactions of psycho-physiological, biological and social conditions of development.

The article widely discusses the concept of cognition and cognitive activity. According to this article, a lot of psychological and pedagogical literature was studied and a theoretical analysis of the concept of cognition, interest and cognitive interest was made.

Key words: cognition, cognitive activity, cognitive interest, interest, cognitive activity.

Таным - адамның санасындағы ақиқаттылық және нағыздықтың оны одан әрі өзгерту мүмкіндігін мақсат ететін, мақсатты бағытталған белсенді бейнелену үдерісі. Таным барысында болмыстың түрлі қырлары ашылады, қоршаған дүниедегі заттардың, құбылыстардың сыртқы жақтары мен мәні ашылады, сонымен қоса таным қызметінің субъектісі - адам адамды, демек, өзін-өзі зерттейді. Таным - адам қызметінің қоршаған дүниені және ондағы өзін тануға бағытталған арнайы түрі. Адам таным бойынша әрекеттің екі негізгі түрін жүзеге асырады: - қоршаған дүниені өзге ұрпақтардың танымдық қызметінің нәтижелері арқылы таниды (кітаптар оқиды, білім алады, материалдық және рухани мәдениеттің; барлық түрлерімен қауышады); - қоршаған дүниені тікелей таниды (өзі немесе адамзат үмітін бір жаңалық ашады) [1].

Таным - білім алу және дамыту үдерісі үнемі тереңдетіліп және кеңейтіліп отыратын, нәтижесінде, жаңа білім алынатын таным объектісі мен субъектісінің әрекеттесуі.

Танымдық әрекет - баланың білімге деген өте белсенді ақыл-ой әрекеті. Ол танымдық қажеттіліктен, мақсаттан, таным қисындыларынан және әрекетті орындаудың тәсіл-амалдарынан тұрады. Танымдық әрекеттің негізінде балаларда танымдық белсенділік қалыптасады.

Танымдық қызығушылық, танымдық белсенділік - бұл өзара байланысты және бір-бірін толықтырып отыратын ұғымдар, олардың өзегі *философиялық категория* - таным екендігі көрсетілген.

Қызығушылық мәселесі қазақ ойшылдары мен философтарының да, ағартушы-педагогтарының да (Әбунасыр Ибн Мұхаммед Әл-Фараби, Әбуғали Ибн-Сина және т.б.) назарынан тыс қалмаған. Олар айналаны танып-білудегі қызығушылықтың рөліне, әсіресе балаларды тәрбиелеуде олардың білімге қызығушылығына үлкен мән берген, бала бойында қызығушылықты қалыптастырудың әдіс-жолдарын қарастырған. Әл-Фараби өзінің трактаттарында баланың ішкі сезімдеріне әсер ете отырып, мұғалімнің оқыту процесінде қызығушылық пен ынта тудыра білуі жөнінде өнегелі пікірлер айтады. Оның пайымдауынша, «рухани негізі түзу болса, онның тілегі, қалауы дұрыс болады. Оқу-үйрену нәтижесіне шәкірттің ниеті әсер етеді, көңіл қалауы болмақ». Ж.Баласұғұнның «...егер бала ұжымда тәрбиеленсе, онда ол жалықпайды, сабаққа ынтасы мен қызығушылығы пайда болып, басқалардан қалып қоймауға талпынады», — деген тәрбие туралы пікірлерінің ұлығы жоғары [2,3,4].

Абайдың қара сөзінің де қызығушылықты қалыптастырудағы ғибраты зор. Ол: «ғылым-білімді әуел бастан бала өзі іздеп таппайды. Басында зорлық, яки алдау мен үйір қылу керек, үйрене келе өзі іздегендей болғанша» дейді. Ғұлама ойшыл адамның адамдағы (тәрбиелілігі), ақылы мен ғылымы (алған білімі) туа денсаулығына, психологиялық жан дүниесінің дұрыстығына тәуелді дегенді айтады және оқуға баулудың педагогикалық жолын ұсынады.

Д. Поддьякова бойынша ересек тобы балаларының танымдық белсенділіктерінің дамуына келсек, олардың оқу ісіндегі қабылдауы - формамен түстерді тану және атауға келіп тіреледі. Мысалы, түрлі түсті

құмыра салу үшін, олар форма, көлем жағынан әртүрлі болып келеді. Төменгі топтарда оқитын балалардаң қабылдауында төмендегідей ерекшеліктер болады. Олар әлде де болса құбылыстарды тұтас зат күйінде жөндеп қабылдай алмайды. Мәселен, ол заттың өзіне ұнағанын, олардың көзге бірден көрінетін сыртқы белгілерін қабылдауға ұмтылады. Мұндай қабылдауда белсенділік жағы аз болады.

Танымдық белсенді іс-әрекет арқылы 5-6 жастағы баланың бойында төмендегідей жаңа психикалық сапалар қалыптаса бастайды:

- қоғамдық маңызды іс-әрекетке араласуға деген ұмтылыс;
- мінез-құлқын саналы меңгере, өзін басқалармен салыстыра алады;
- өзінің іс-әрекетін басқару қабілеті;
- қарапайым қорытындылар жасау біліктілігі;
- белгілі дәрежеде сөйлеуді меңгеру;
- басқа адамдармен өзара қарым-қатынас пен іс-әрекетті ұйымдастыру біліктілігі.

Әлеуметтік қажеттіліктерге сай: балаларға өз мүмкіндіктеріне қарай әрекет жасату → ойын барысында бірліскен әрекет жүргізу → ойын үстінде балаларға жауапты, мазмұнды, идеясы қызықты жұмыс тапсыру → оқыту үрдісінде балаларға бақылау мүмкіндігін беру [5].

Өзін-өзі көрсету қажеттілігіне сай: → балалардың мүмкіндіктерін толық пайдалануына, оқуына, ой-өрісін жетілдіруіне жағдай жасау → балаларға күрделі әрі маңызды жұмыстар тапсырып, оның толық орындалуын талап ету → балалардың танымдық процестерін дамытатындай жағдай туғызу → оқыту барысында байқалған, анықталған, алынған мәліметтерді салыстыруға үйрету. Түрлі көрсеткіштер көмегімен алынған деректерді дұрыс талдау танымдық белсенді әрекет ету мотивациясын, қызығушылығын анықтау, жетіспейтін жақтарын ашып, даму деңгейін көрсету.

Мектеп жасына дейінгі балаларды оқытудың негізінде танымдық қызығушылығын қалыптастырудың педагогикалық қажетті шарттарына: мақсаты (қоғамның заманауи талаптарына сай оқыту), мектеп жасына дейінгі бала (оқуға ынтасы мен ықыласы), тәрбиеші (оқыту шеберлігі, білімі, іскерлігі, актерлік шеберлігі), оқыту мазмұны (әліппе-дәптерлер, оқыту әдістері (ауызша, көрнекі, практикалық; оқу және оқыту және т.б.), ұйымдастыру формалары (дәстүрлі, дәстүрден тыс сабақ түрлері), нәтиже (танымдық белсенділігінің қалыптасуы) жатады.

Мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту негізінде танымдық іс-әрекеттерде оның тұлғалық қалыптастыру үдерісінде өзектендіру (тұлғалық жетістіктерін ынталандыру, белсенді оқыту жағдайын жасау, танымдық белсенділігін қалыптастыру үдерісін мақсаттандыру, педагогикалық процес субъектілерінің өзара әрекеттік жүйесін қолдану).

Танымдық қызығушылықтың ерекше белгілері мыналар:

- бірнеше заттар мен құбылыстарға деген белсенді танымдық қатынас ретіндегі жан-жақтылығы;
- құбылыстың тек қана фактісі, қасиеттері мен сапаларына ғана емес сонымен бірге мәні, себебі және өзара байланысына деген белсенділігімен сипатталатын тереңдігі;
- динамикалығы, яғни бұл баланың меңгерген білімі қозғалмалы жүйе түрінде құрылуы және іс-әрекетке қолданылуы, баланың ойлау әрекетінде қызмет атқаратындығы;
- әрекеттілігі, яғни заттар мен құбылыстармен танысуға қиыншылықтарға төзуге, мақсатқа жетуде ерік-жігерінің болуына бағытталған баланың белсенді әрекетінде байқалады.

Қазіргі таңда мектепке дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын арттыру мәселесі жоғары деңгейде қарастырылып, оқытудың жаңа технологиялары енгізілуде. Тәрбиеші мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын қалыптастыруда, оның білім беру әрекетін ұйымдастыруда маңызды рөл атқаратын басты тұлға.

Мектепке дейінгі ұйымда бала айналадағы әлемді ойын, еңбек, серуен, оқу қызметтерінде тәрбиешінің көмегімен, ересектермен, құрдастарымен қарым-қатынас кезінде танып біледі. Осындай жетістіктерге жету үшін тәрбиеші алдында тұрған баланы ертеңгі мектеп оқушысы деп қарап, баланың мінез-құлқын, сана-сезімінің жетілу дәрежесін таным үрдістерінің (түйсігі, қабылдауы, ес ойлау, сөйлеу, зейіннің) дұрыс бағытта қалыптасып, дамуын қадағалап әрі дамытып отыруы тиіс. Сондықтан осындай ерекшелігін ескере отырып, оқу-тәрбие үдерісін жүргізу қажет.

Г.С.Костюк былай деп атап көрсетеді: «Қызығушылық баланың өзін қоршаған ортамен өзара әрекетіне кең мүмкіндікті қамтамасыз етеді, өсіп келе жатқан жанды заттың өмірлік талаптарын қанағаттандырудың қажетті жағдайы болып саналады, ағзаның ортамен «теңгерілуінің» барлық механизмдерінің пайда болу жағдайы болып табылады.... Дені сау ағзаға тән белсенділік саналы адамдық іс-әрекетке айналуы тиіс» [6].

Қызығушылық психологиясы ұғымы М.М.Рубинштейннің еңбегінде алғаш рет сөз болады. Ғалым осы кітаптың «Психологиялық қызығушылыққа кіріспе» тарауында қызығушылықтың мазмұнын дәл, нақты, толық сипаттайды. Әрі қызығушылық психологиясы жеке тұлға туралы ілімнің бір тармағы ретінде енді қалыптасып жатқан жаңа сала, теориялық тұжырымдамалық негізі мен қалыптасқан әдістемелік арсеналы жоқтың қасы. Қызығушылық психологиясы жоғарыда аталғандай екі негізде: тәртіп және іс-әрекет түрлері негізінде қарастырылады. Қызығушылық бір жағынан өзін таныту, көрсету, өмірден өз орнын алу, бейімделу үшін қажет, екінші жағынан ол түрлі психикалық жаңа құрылымдардың, жасалымдардың (новообразования) пайда болуы мен орнауын қамтамасыз етеді. М.М.Рубинштейн таным қызығушылығының құрылымдық компоненттерін төмендегідей жіктейді: қызығушылық түрін туғызатын қажеттіліктер (себептер) → қызығушылықты психикалық реттеу құрылымы → психикалық икемділік пен бейімділік көзі ретінде қызығушылықты дамыту және қалыптастыру заңдылықтары [7].

1 кесте - Танымдық қызығушылықтың сипаттамасы

И.Я.Лернер	→	«Танымдық қызығушылық жеке тұлғаның бітімі, индивидтің қабілеті арқылы өзінің танымдық іс-әрекетін ұйымдастырудың және жаңа танымдық мәселені шешуде қолдану».
А.П.Аристова	→	«Танымдық қызығушылықті қоршаған орта құбылыстарымен заттарына субъектінің жаңаруы, өзгеруі әрекетінің пайда болуы ретінде қарастырылады».
Т.С.Сабыров	→	«Балалардың оқудағы қызығушылық дегеніміз – оқуға қажетті білім мен дағдыны меңгеру және оларды өмірде пайдалана білуге үйренуге баланың істейтін саналы әрекеті».
Р.А.Низамов	→	«Танымдық қызығушылық жеке адамның күшейтілген танымдық жұмысын сипаттайтын ерікті жағдайы».
В.И.Орлов	→	«Танымдық қызығушылық берілген уақытта қойылған мақсатқа жетуге ұмтылысы бар баланың оқу-танымдық қызметінің көрінісі».
М.И.Махмутов	→	«Танымдық қызығушылық – жеке адамның өз бетімен оқуына септігін тигізетін интеллектуалды қабілеті».

Жоғарыдағы ғалымдардың танымдық қызығушылыққа берген сипаттамалары бойынша, танымдық қызығушылық - балалардың негізгі іс-әрекеті, күрделі құбылыс екендігі байқалады. Ол оқу міндеттерінің шешіліп, мақсаткерлік мотив, танымдық ақпаратты қабылдаудан бастап дидактикалық ойындарды ұйымдастыру кезінде күрделі шығармашылық процестің қалыптасуымен аяқталатын түрлі сезімдік

көріністермен және т.б. сипатталады. Танымдық қызығушылық ұғымының мәні оқыту барысында ашыла түседі.

Қорыта айтқанда тәуелсіз елдің ертеңгі ұрпағының рухани байлығы, мәдениеті, ойлау қабілеті мен біліміне, іскерлігіне байланысты, мектепке дейінгі ұйымдардағы танымдық белсенділікті дамыту, пәндерді оқыту барысындағы көзделетін білімділік, дамытушылық, тәрбиелік міндеттерді шешуде сабақтағы әртүрлі әдіс - тәсілдерді қолданудың тиімділігі жоғары. Танымдық іс-әрекеттің өзге әрекет түрлерінен ең басты ерекшелігі - баланың үнемі «жаңа дүниеге енуімен», ол әрекеттерді бірінен екіншісіне ауыстыруымен байланысты. Танымдық белсенділік - балалардың негізгі іс-әрекеті, күрделі құбылыс. Ол оқу қызметтерінің міндеттерімен шешіліп, мақсаткерлік мотив, танымдық ақпаратты қабылдаудан бастап күрделі шығармашылық сезімдік көріністермен сипатталып, өз айналасымен танысу барысында мәнді болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Тихомирова Л.Ф. Развитие познавательных интересов детей: популярное пособие для родителей и педагогов. – Ярославль: Академия развития, 2007. 240 с.
2. Әбу Наср Аль-Фараби. Социально-этические трактаты. – Алма-ата, 2003.- 400с.
3. Нысанбаев Ә. «Құтты білік» сол заманда «Қарахан» мемлекетінің Ата Заңының орнында жүрді // Жүсіп Баласағұн (XI ғ.). - Аңыз адам: Жұлдыздар отбасы, 2013. -№ 18 (78). -28-б.
4. Құнанбаев А. Шығармаларының екі томдық толық жинағы. – Алматы : Жазушы, 2003. - 336 б.
5. Подъякова Д. Формирование у младших школьников познавательной активности в учебной и внеучебной деятельности: автореф. канд. Пед. наук. – М., 2000.
6. Костюк Г.С. Развитие школы как инновационный процесс. – М., 2004
7. Рубинштейн М.М. Актуальные проблемы возрастной психологии. – М., 2008.- 245 с.

УДК 37.373.29
МРНТИ 14.23.17

Манашова Г.Н.¹

*¹м.п.н, старший преподаватель, докторант,
Карагандинского государственного университета им. академика Е.А. Букетова,
г. Караганда, Казахстан*

Омарова М.К.²

*²м.п.н, старший преподаватель,
Карагандинского государственного университета им. академика Е.А. Букетова,
г. Караганда, Казахстан*

Тасмагамбетова А.Б.³

*³м.п.н, преподаватель, Карагандинского государственного университета им. академика Е.А. Букетова,
г. Караганда, Казахстан*

КОНТРОЛЬ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация

Статья посвящена вопросам специфики организации контроля в обучении иностранному языку детей дошкольного возраста. Целенаправленный контроль, т.е. когда дети знают, что их действия оцениваются, может отрицательно отразиться на результатах проверки. Игровые методы и приемы контроля вызывают у детей повышенный интерес, положительные эмоции, помогают концентрировать внимание на учебной задаче.

Авторами выполнен анализ государственного общеобязательного стандарта дошкольного образования, программы для детей дошкольного возраста по изучению государственного, русского и английского языков в игровой и интерактивных формах на предмет требований к уровню иноязычных

навыков детей старшего дошкольного возраста. Представлены результаты исследования динамики развития иноязычных речевых навыков детей по итогам внедрения игрового комплекса текущего контроля.

Ключевые слова: речевые навыки, аудирование, говорение, контроль, игра.

Манашова Г.Н.¹

¹п.ғ.м, аға оқытушы, докторант, Е.А.Бөкетов ат. Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан

Омарова М.К.²

²п.ғ.м, аға оқытушы, Е.А.Бөкетов ат. Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан

Тасмагамбетова А.Б.³

³п.ғ.м., оқытушы, Е.А.Бөкетов ат. Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ ОҚЫТУДАҒЫ БАҚЫЛАУ

Аңдатпа

Мақала мектеп жасына дейінгі балаларды шетел тілінде оқытудағы бақылауды ұйымдастыру ерекшеліктерін ашуға арналған. Мақсаткерлік бақылауда, олар өздерінің әрекеттері бағаланып жатқандығын білетін болса, онда ол аудиттің нәтижелеріне теріс әсер етуі мүмкін. Бақылаудағы ойын әдісі мен тәсілі балалардың қызығушылығын, оң эмоциялардың пайда болуын артыра отырып, олардың білім беру міндеттеріне зейіндерін шоғырландыруға көмектеседі.

Ересек жастағы балалардың шетел тілін білу деңгейіне қойылатын талаптарға сәйкестігі орай мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарына, мектеп жасына дейінгі балаларды интерактивті формада мемлекеттік, орыс және ағылшын тілдерінде оқыту бағдарламаларына талдау жасалды. Ағымдағы мониторингтің ойын кешенін енгізу нәтижелері бойынша балалардың шетел тілін меңгеру дағдыларын дамыту динамикасын зерттеудің нәтижелері ұсынылды.

Түйін сөздер: сөйлеу дағдылары, тыңдау, сөйлеу, бақылау, ойын.

Manashova G.N.¹

¹Master of pedagogical sciences, Teacher, doctoral student, Karaganda State University named after E.A. Buketov, Karaganda, Kazakhstan

Omarova M.K.²

²Master of pedagogical sciences, Teacher, Karaganda State University named after E.A. Buketov, Karaganda, Kazakhstan

Tasmagambetova A.B.³

³Master of pedagogical sciences, Teacher, Karaganda State University named after E.A. Buketov, Karaganda, Kazakhstan

CONTROL IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE TO CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

Abstract

The article is devoted to the specifics of control organization in teaching foreign language to preschool children. Purposeful control, i.e. when children know that their actions are being evaluated, may adversely affect

the results of the audit. Gaming methods and methods of control cause children's increased interest, positive emotions, help to focus attention on the educational task, which becomes not an imposed from the outside, but a desired, personal goal.

The analysis of the state compulsory standard of pre-school education, programs for children of preschool age on the study of state, Russian and English languages in game and interactive forms for the requirements to the level of foreign language skills of children of senior preschool age is made. The results of a study of the dynamics of the development of foreign language skills of children based on the results of the implementation of the game complex of current monitoring are presented.

Keywords: speech skills, listening, speaking, control, play.

В Послании Президента Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни» говорится о том, что основы мышления, умственные и творческие способности, новые навыки формируются в самом раннем детстве. Акценты в образовании смещаются в сторону модели «4К»: развития креативности, критического мышления, коммуникабельности и умения работать в команде [1].

Владение родным языком в дошкольном возрасте является необходимым условием решения задач умственного, эстетического и нравственного воспитания детей в максимально сенситивный период развития.

Кроме того, в рамках реализации государственной программы развития образования на 2011-2020 годы предполагается воспитание человека нового формата, владеющего тремя языками (государственным, русским, иностранным языком), где высокий уровень владения родным языком является основой для дальнейшего иноязычного обучения [2].

Анализ государственного общеобязательного стандарта дошкольного образования показал, что содержание образовательной области «Коммуникация» направлено на развитие навыков свободного общения со взрослыми и детьми, внимания, интереса к слову, детской литературе, развитие устной и связной речи детей в различных видах и формах детской деятельности [3].

По мнению ученых, изучающих особенности раннего обучения иностранному языку, в дошкольном возрасте изучение языков не самоцель, а один из способов интеллектуально-личностного развития ребенка.

Раннее обучение языкам ставит своей целью повышение интереса подрастающего поколения к языковому многообразию мира, воспитание уважения к языкам и культурам других народов, развитие коммуникативных навыков.

Также раннее обучение языкам является важным условием реализации задач развития личности, а именно способствует росту общего уровня образованности, повышению требований к общей культуре, формированию готовности к межнациональному сотрудничеству.

В настоящее время преобладает количество дошкольных организаций с преподаванием английского языка, а также учреждений дополнительного дошкольного образования по изучению языков. Изучение языков в условиях дошкольной организации предполагает преемственность с последующим звеном.

Основным компонентом содержания изучения иностранного языка является формирование языковых знаний, речевых умений и навыков. В процессе изучения детьми языка необходимо квалифицированное наблюдение за действиями обучающегося. Без осуществления контроля невозможно рациональное управление учебным процессом по изучению иностранного языка.

Понятие контроля в обучении понимается как функция управления, административная процедура проверки работы педагога. С другой стороны, контроль является важной частью дидактического процесса, проверки знаний, умений и навыков обучающихся.

Контроль – это определение уровня владения языком, достигнутого детьми за определенный период обучения. Контроль является необходимым условием управления процессом усвоения иностранного языка.

От правильности организации контроля зависит эффективность учебно-воспитательного процесса. Контроль дает точное представление о динамике процесса обучения, то есть, насколько усвоен языковой материал, как развиты коммуникативные навыки и речевые умения. Объективный контроль усвоения иностранного языка позволяет видеть динамику усвоения языка каждым ребенком и планировать дальнейший педагогический процесс, своевременно корректировать методику обучения иностранному языку. Контроль должен отражать специфику иностранного языка, то есть ведущим объектом контроля на занятиях по языку являются речевые умения.

Выделяют следующие функции контроля: диагностическую (уровень владения языком в соответствии с программными требованиями), обучающую (повторение и закрепление материала), управляющую (управление процессом усвоения языка), корректирующую (внесение изменений в методику обучения), оценочную (выводы).

Таким образом, контроль знаний, умений и навыков является одной из ключевых составляющих учебного процесса. От правильной организации контроля, выбора формы его проведения зависят эффективность процесса обучения и его управления.

Контроль необходим педагогу для получения точного представления о том, насколько обучающиеся продвинулись в освоении учебной программы, как усвоили языковой материал, как овладели речевыми и коммуникативными умениями: устной речью, чтением, письмом, аудированием.

Правильно организованный учет и контроль результатов педагогической работы на каждом этапе помогают педагогу выявить положительные и отрицательные моменты процесса преподавания, дают ему возможность правильно планировать педагогический процесс, лучше и эффективней готовиться к занятиям.

При обучении иностранному языку детей дошкольного возраста нет возможности использовать формы и методы контроля, применяемые в начальной школе. Специфика контроля в дошкольном возрасте заключается в том, что они не должны знать о факте контроля в силу возрастных особенностей, так как это отрицательно отражается на результатах контроля. Таким образом, контроль в обучении детей дошкольного возраста иностранному языку приобретает специфические формы.

Контроль речевых умений и навыков детей дошкольного возраста должен преследовать цель стимулирования развития речи детей, мышления, памяти, воображения, влияния на совершенствование познавательной деятельности детей дошкольного возраста.

Дошкольный возраст характеризуется игровой деятельностью как ведущей. В игре проявляются особенности мышления и воображения ребенка, его эмоциональность, активность, потребность в общении. Игровая деятельность оказывает эффективное влияние на формирование личности дошкольника, его морально-волевых качеств.

Игра, используемая для контроля, должна содержать, прежде всего, задачу. Игряя, дети решают эту задачу в занимательной форме, которая достигается определенными игровыми действиями, что демонстрирует их уровень знаний, умений и навыков. Контроль в игровой форме может быть фронтальным, групповым или индивидуальным. Каждая из этих форм может быть реализована в устных дидактических, подвижных и творческих играх.

С учетом вышеперечисленного, можно сказать, что использование игровых форм контроля результатов обучения позволяет формировать основные компоненты учебной деятельности: умение видеть цель и действовать в соответствии с ней, умение контролировать и оценивать свои действия и действия других.

Следует отметить, что игровые методы и приемы контроля будут способствовать у детей повышению интереса к языку, концентрации внимания на учебной задаче, которая будет для ребенка личной целью. Игра освобождает детей от боязни говорить на иностранном языке, оставляет положительное впечатление о процессе обучения.

На основе теоретического анализа вопроса контроля в процессе изучения иностранного языка детьми дошкольного возраста мы можем выделить следующее:

1. Текущий контроль содействует закреплению, более прочному усвоению языкового материала детьми, использованию навыков иноязычной речи в новых условиях.
2. Текущий контроль способствует повышению внимания, активности и дисциплины детей на занятии.
3. Текущий контроль охватывает все этапы занятия, создает благоприятные условия для объективной оценки языковых знаний, речевых умений и навыков детей дошкольного возраста.

Так, целью нашего исследования является изучение существующего опыта контроля на занятиях по иностранному языку и обоснование наиболее оптимальных приемов, способов и средств контроля применительно к старшему дошкольному возрасту в соответствии с ожидаемыми результатами к началу обучения в школе.

В области говорения дошкольники должны быть способны:

- понимать и адекватно реагировать (вербально, невербально) на устные высказывания партнера по общению в рамках тематики, ситуаций, обозначенных в данных программах;

– делать элементарные высказывания о себе, членах семьи, давать описательную характеристику предметам, используя тематическую лексику и выражая на элементарном уровне свое отношение к предмету высказывания.

В области слушания (или аудирования) предусматривается развитие у детей умений:

– понимать содержание небольших текстов, соответствующих уровню развития детей и их интересам, и адекватно реагировать (вербально, невербально) на содержание прослушанного; – понимать просьбы и указания, команды зарядки, игр, связанные с учебными и игровыми ситуациями на занятиях [4].

В соответствии с целью и поставленными задачами нашего исследования были подобраны диагностические материалы для определения уровня сформированности иноязычной речи у детей дошкольного возраста.

Так, 48% детей группы имеют высокий уровень слухового распознавания звуков, дети смогли определить местонахождение звуков в словах, называя звуки по порядку.

24% детей группы испытывают затруднения в самостоятельном выполнении, успешно их выполняют при помощи взрослого.

28% детей группы показали низкий уровень слухового распознавания звуков. У детей вызвали сложности задания на определение первого, последнего звука в слове, определение порядка звука.

8% детей группы имеют высокий уровень развития словаря, нормальный темп речи, говорили не принужденно, свободно и эмоционально.

28% детей имеют средний уровень развития словаря, дети достаточно легко продолжают ряд слов обозначающих цифры, время суток, членов семьи, но у детей наблюдалась скованность в речи.

У 64% детей группы возникли трудности из-за недостаточно развитого словаря, наблюдался медленный темп речи, дети ожидали подсказки взрослого.

Результаты показали, что словарь многих детей ограничен, слабо развиты навыки слухового распознавания звуков, что говорит о том, что на занятиях мало времени уделяется закреплению материала, текущему контролю. Возникла необходимость внедрения игровой методики текущего контроля навыков иноязычной речи детей старшего дошкольного возраста.

При проведении повторной диагностики были использованы диагностические материалы, которые применялись при констатирующем эксперименте.

Анализ результатов исследования показал, что 72% детей группы имеют высокий уровень слухового распознавания звуков. Дети смогли определить местонахождение звуков в словах, называя звуки по порядку.

24% детей группы испытывают затруднения в самостоятельном выполнении, успешно их выполняют при помощи взрослого.

4% детей группы показали низкий уровень слухового распознавания звуков. У детей вызвали сложности задания на определение первого, последнего звука в слове, определение порядка звука, а также составление слов из произнесенных экспериментатором звуков.

52% детей группы имеют высокий уровень развития словаря, дети имели нормальный темп речи, говорили не принужденно, свободно и эмоционально.

28% группы имеют средний уровень развития словаря, дети достаточно легко продолжают ряд слов обозначающих цифры, время суток, членов семьи, но наблюдалась скованность в речи.

20% детей группы по-прежнему имеют низкий уровень развития словаря. У детей возникли трудности из-за недостаточно развитого словаря, дети ожидали подсказки взрослого.

По результатам исследования были сделаны следующие выводы:

- обучение иностранному языку в дошкольной организации, в первую очередь, необходимо направить на развитие коммуникативной компетентности;

- в ходе изучения иностранного языка детьми дошкольного возраста следует уделять внимание только устным видам речевой деятельности (говорению и аудированию);

- на занятиях и входе контроля речевых умений и навыков необходимо создавать положительную психологическую установку. Способом создания положительной мотивации является игра;

- методика проведения текущего контроля во время занятий должна строиться с учетом возрастных и индивидуальных особенностей, лингвистических способностей детей и быть направлена на их развитие;

- занятия иностранным языком должны быть частью общего развития личности ребенка, связаны с его сенсорным, физическим, интеллектуальным воспитанием.

- с целью повышения эффективности игровых форм текущего контроля рекомендуется планировать место проведения, продумывать задания, наглядности и т.д.

Таким образом, использование игр как формы контроля усвоения иностранного языка детьми дошкольного возраста является наиболее целесообразным, так как игры являются ведущим видом деятельности в данном возрастном периоде, способствуют повышению познавательной активности и интереса детей к изучению иностранного языка, оптимизируют процесс контроля.

Список использованной литературы:

1Послание Президента Республики Казахстан Н. А. Назарбаева народу Казахстана от 31.01.2017 г. «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» // <http://online.zakon.kz/m/document> (дата обращения: 15.10.2018)

2Государственная программа развития образования на 2011-2020 годы.// <http://online.zakon.kz/m/document>.

3Государственный общеобязательный стандарт дошкольного образования // <http://m.egov.kz/cms/ru/law>.

4Программа для детей дошкольного возраста по изучению государственного, русского и английского языков в игровой и интерактивных формах. – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2016. – 27 с.

МНРТИ 14.01.11

Ю.Ю. Суровицкая¹, К.К. Куламбаева², А.К. Садыкова³

¹*магистр Кокшетауский университет им. Абая Мырзахметова,
г. Кокшетау, Казахстан
e-mail: surovitskaya91@mail.ru*

²*доктор педагогических наук, доцент, Кокшетауский университет имени Абая Мырзахметова,
г. Кокшетау, Казахстан
e-mail: look57@mail.ru*

³*кандидат педагогических наук, доцент кафедры дошкольного, начального образования и воспитания личности, филиал АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК по Костанайской области»
г. Костанай, Казахстан
e-mail: ak0761@mail.ru*

ФОРМИРОВАНИЕ УНИВЕРСАЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ДЕЙСТВИЙ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА КАК ЗАЛОГ УСПЕШНОГО ШКОЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В старшем дошкольном возрасте необходимо начать закладывать основы для дальнейшего успешного школьного обучения. Универсальные учебные действия – это обобщенные действия, обеспечивающие умение учиться. Умение учиться – существенный фактор повышения эффективности освоения учащимися предметных знаний, формирования умений и компетенций. В начальной школе необходима реализация программы формирования УУД по всем направлениям с учетом специфики учащихся. Результат освоения программы формирования универсальных учебных действий не может быть оценен в привычной для педагогов балльной системе. Достижением ученика следует считать освоение каждого учебного действия (при развитии его способности с одного уровня на следующий уровень).

Ключевые слова: обучение, универсальные учебные действия, образование, учебная задача, личность.

Ю.Ю. Суровицкая¹, К.К. Куламбаева², А.К. Садыкова³

¹Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университетінің магистрі,
Көкшетау қ., Қазақстан

²п.ғ.д., доцент Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университетінің,
Көкшетау қ., Қазақстан

³ п.ғ.к. доцент, Мектепке дейінгі, бастауыш білім беру және тұлғалық тәрбие кафедрасының
доценті, «Қостанай облысындағы «Өрлеу» АҚ біліктілікті арттыру ұлттық орталығының филиалы
Қостанай қ., Қазақстан

ЖАСТАР МЕКТЕБІНІҢ БАЛАЛАРЫНДА БІЛІМ БЕРУ МЕКТЕБІНДЕГІ ОҚЫТУДЫҢ БАРЫСЫ БОЙЫНША ӘЛЕМДІК БІЛІМ БЕРУ ҚЫЗМЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Мектепке дейінгі ересек жас мөлшеріндегі балалардың табысты оқуы үшін қажетті негіздерді қалыптастыра бастау керек. Әмбебап оқу әрекеттері дегеніміз- оқу дағдыларын қамтамасыз ететін оқу әрекеттері болып табылады. Оқи білу дағдысы - пән бойынша оқушының игеру тиімділігін арттыру факторы, дағдылар мен құзырлықтың қалыптасуы. Бастауыш мектепте оқушының ерекшеліктерін ескере отырып, барлық бағыттар бойынша ӘОӘ қалыптастыру бағдарламасын жүзеге асыру қажет. Бағдарламаны игеру нәтижесі және әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастыру педагогтар үшін әдетке айналған балдық жүйемен есептеу мүмкін емес. Оқушының жетістігі деп- әрбір оқу әрекетін игеруді есептеу (оның қабілеттерін бір кезеңнен екінші кезеңге ауысу кезіндегі даму).

Түйін сөздер: оқыту, әмбебап оқу әрекеттері, білім беру, оқу міндеті, жеке тұлға.

Yu.Yu. Surovitskaya¹, K.K. Kulambayeva², A.K. Sadykova³

¹Master of Education Sciences, University named after Abai Myrzakhmetov,
Kokshetau, Kazakhstan

²doctor of pedagogics, associate professor University named after Abai Myrzakhmetov,
Kokshetau, Kazakhstan

³ candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Preschool,
Primary Education and Personality Education, Branch Joint Stock Company «National Center for Advanced
Studies», Orleu «Institute for Advanced Studies in Kostanay Region»
Kostanay, Kazakhstan

FORMATION OF UNIVERSAL EDUCATIONAL ACTIONS IN CHILDREN OF YOUNGER SCHOOL AGE AS A PLEDGE OF SUCCESSFUL SCHOOL TRAINING

Abstract

The older preschool age is the age for creating the foundations for further successful schooling. Universal learning skills are generalised skills that provide the ability to learn. This ability is a significant factor in improving the efficiency of students' subject knowledge acquisition, in the formation of skills and competencies. The elementary school needs implementing a program for the formation of ULS in all subjects specified for every student. The results of mastering the program of forming universal learning skills cannot be assessed traditionally as teachers got used to do. The achievement of the student should be considered as mastering each educational action (developing his/her ability from one level to the next one).

Keywords: learning, universal learning skills, education, learning task, personality.

В старшем дошкольном возрасте необходимо начать закладывать основы для дальнейшего успешного школьного обучения, начав формировать универсальные учебные действия уже на ступени дошкольного образования. У этой возрастной категории детей, формируя универсальные учебные действия, мы говорим о формировании их основ [1, 16].

Универсальные учебные действия (УУД) – это обобщенные действия, открывающие возможность широкой ориентации учащихся, – как в различных предметных областях, так и в строении самой учебной деятельности, включая осознание учащимися ее целевой направленности, ценностно-смысловых и операциональных характеристик. В широком значении термин «универсальные учебные действия» означает умение учиться, т.е. способность субъекта к саморазвитию и самосовершенствованию путём сознательного и активного присвоения нового социального опыта.

Достижение умения учиться предполагает полноценное освоение обучающимися всех компонентов учебной деятельности, которые включают: познавательные и учебные мотивы, учебную цель, учебную задачу, учебные действия и операции (ориентировка, преобразование материала, контроль и оценка). Умение учиться – существенный фактор повышения эффективности освоения учащимися предметных знаний, формирования умений и компетенций, образа мира и ценностно-смысловых оснований личностного морального выбора [2, 28-32].

В начальной школе необходима реализация программы формирования УУД по всем направлениям с учетом специфики учащихся. К специфике относятся: низкая мотивация к обучению; недоразвитие речи, которое выражается в дефектах произношения, неумении строить монологические высказывания в соответствии с синтаксическими и грамматическими нормами родного языка, отсутствии языковой интуиции; отсутствие коммуникативных навыков, которое выражается в неумении занимать позицию собеседника.

Результат освоения программы формирования универсальных учебных действий не может быть оценен в привычной для педагогов балльной системе. Достижением ученика следует считать освоение каждого учебного действия (при развитии его способности с одного уровня на следующий уровень). Заслуживает похвалы, поддержки, одобрения прогресс даже в случае перехода умения (учебного действия) школьника с самого низкого – на низкий уровень, продвинутого – на высокий уровень.

Современная система образования ставит цели личностного, общекультурного и познавательного развития учащихся. Данной возрастной категории детей необходимо сформировать «умение учиться». Важнейшей задачей современной системы образования является формирование совокупности «универсальных учебных действий», поддерживающих это умение.

На законодательном уровне универсальные учебные действия были определены Государственным образовательным стандартом образования Республики Казахстан. В него входят такие требования, как: формирование личности ребенка, развитие его индивидуальных способностей, положительной мотивации и умений в учебной деятельности: прочных навыков чтения, письма, счета, опыта языкового общения, творческой самореализации, культуры поведения для последующего освоения образовательных программ основной школы [3].

Существует основная классификация универсальных учебных действий, в которой выделяют следующие блоки, которые соответствуют основным целям образования: личностные; регулятивные; познавательные и коммуникативные.

Применительно к учебной деятельности выделяют следующие виды личностных универсальных учебных действий: самоопределение, смыслообразование, морально-этическая ориентация.

Регулятивные универсальные учебные действия включают: целеполагание, планирование, прогнозирование, контроль, коррекция, оценка, саморегуляция.

В познавательные универсальные учебные действия входят: общеучебные (формулирование цели, поиск информации, применение метода поиска, структурирование информации, построение речевого высказывания, выбор способов решения задач, контроль и оценка, постановка проблемы), логические, постановка и решение проблемы.

В отдельную группу общеучебных действий выделяются: «знаково-символические общеучебные универсальные действия:

- моделирование – преобразование объекта из чувственной формы в модель, где выделены существенные характеристики объекта (пространственно-графическая или знаково-символическая характеристика);

- преобразование модели с целью выявления общих законов, определяющих данную предметную область» [4, 59].

Логические универсальные действия содержат в себе: (анализ объектов с целью выделения признаков, синтез, выбор критериев для сравнения и классификации объектов, установление причинно-следственных связей, построение цепи рассуждений, доказательство, построение гипотез их обоснование).

Постановка и решение проблемы: формулирование и самостоятельное создание способов решения проблем творческого и поискового характера.

Выделяют такие функции универсальных учебных действий, как:

- обеспечение возможностей самостоятельно осуществлять деятельность учения, ставить учебные цели, искать и использовать необходимые средства и способы их достижения, контролировать и оценивать процесс и результаты деятельности;

- создание условий для гармоничного развития личности и её самореализации на основе готовности к непрерывному образованию;

- обеспечение успешного усвоения знаний, умений и навыков, а так же формирование компетентностей в любой предметной области [5, 54 - 57].

Формирование универсальных учебных действий у детей младшего школьного возраста происходит с учётом содержания вида деятельности, поэтапной и системной работы.

Формирование универсальных учебных действий в образовательном процессе определяется следующими взаимосвязанными положениями:

- как цель образовательного процесса определяет его содержание и организацию;

- происходит в контексте усвоения разных предметных дисциплин;

- свойства и качества определяют эффективность образовательного процесса, в частности усвоение знаний и умений;

- формирование образа мира и основных видов компетенций учащегося, в том числе социальной и личностной компетентности [6, 7 - 9].

Универсальные учебные действия представляют собой целостную систему, в которой происхождение и развитие каждого вида учебного действия определяется его отношением с другими видами учебных действий и общей логикой возрастного развития. Из общения и саморегуляции развивается способность ребёнка регулировать свою деятельность; из оценок окружающих и в первую очередь оценок близкого и взрослого формируется представление о себе и своих возможностях, появляется самопринятие и самоуважение, т.е. самооценка и Я концепция как результат самоопределения; из ситуативно-познавательного и внеситуативно-познавательного общения формируются познавательные действия ребёнка. Содержание и способы общения и коммуникации обуславливают развитие способности ребёнка к регуляции поведения и деятельности, познанию мира, определяют образ «Я» как систему представлений о себе, отношении к себе [7, 94 - 100].

Именно поэтому особое внимание в программе развития универсальных учебных действий уделяется становлению коммуникативных универсальных учебных действий. По мере становления личностных действий ребёнка (смыслообразование и самоопределение, нравственно-этическая ориентация) функционирование и развитие универсальных учебных действий (коммуникативных, познавательных и регулятивных) претерпевает значительные изменения.

Регуляция общения, кооперации и сотрудничества проектирует определённые достижения и результаты ребёнка, что вторично приводит к изменению характера его общения и Я концепции. Познавательные действия также являются существенным ресурсом достижения успеха и оказывают влияние как на эффективность самой деятельности и коммуникации, так и на самооценку, смыслообразование и самоопределение учащегося.

Какие же действия учителя позволяют сформировать универсальные учебные действия?

1) Для развития умения оценивать свою работу дети вместе с учителем разрабатывают алгоритм оценивания своего задания. Обращается внимание на развивающую ценность любого задания. Учитель не сравнивает детей между собой, а показывает достижения ребёнка по сравнению с его вчерашними достижениями.

2) Учитель привлекает детей к открытию новых знаний. Они вместе обсуждают, для чего нужно то или иное знание, как оно пригодится в жизни.

3) Учитель обучает детей приемам работы в группах, дети вместе с учителями исследуют, как можно прийти к единому решению в работе в группах, анализируют учебные конфликты и находят совместные пути их решения.

4) Учитель на уроке уделяет большое внимание, самопроверке детей, обучая их, как можно найти и исправить ошибку. За ошибку не наказывают, объясняя, что все учатся на ошибках.

5) Учитель, создавая проблемную ситуацию, обнаруживая противоречивость или недостаточность знаний, вместе с детьми определяет цель урока.

6) Учитель включает детей в открытие новых знаний.

7)Учитель учит детей тем навыкам, которые им пригодятся в работе с информацией – пересказу, составлению плана, знакомит с разными источниками, используемыми для поиска информации. Детей учат способам эффективного запоминания. В ходе учебной деятельности развивается память и логические операции мышления детей. Учитель обращает внимание на общие способы действий в той или иной ситуации.

8)Учитель учит ребёнка делать нравственный выбор в рамках работы с ценностным материалом и его анализом. Учитель использует проектные формы работы на уроке и внеурочной деятельности.

9)Учитель показывает и объясняет, за что была поставлена та или иная отметка, учит детей оценивать работу по критериям и самостоятельно выбирать критерии для оценки. Согласно этим критериям учеников учат оценивать и свою работу.

10)Учитель учит ребёнка ставить цели и искать пути их достижения, а также решения возникающих проблем. Перед началом решения составляется совместный план действий.

11)Учитель учит разным способам выражения своих мыслей, искусству спора, отстаивания собственного мнения, уважения мнения других.

12)Учитель организует формы деятельности, в рамках которой дети могли бы усвоить нужные знания и ценностный ряд.

13)Учитель и ребёнок общаются с позиции сотрудничества; педагог показывает, как распределять роли и обязанности, работая в коллективе. При этом учитель активно включает каждого в учебный процесс, а также поощряет учебное сотрудничество между учениками, учениками и учителем. В их совместной деятельности у учащихся формируются общечеловеческие ценности.

14)Учитель и ученики вместе решают возникающие учебные проблемы. Ученикам даётся возможность самостоятельно выбирать задания из предложенных заданий.

15)Учитель учит детей планировать свою работу и свой досуг [8, 15-17].

Значительная часть уроков происходит с использованием ИКТ. Ученикам предлагается как материал для индивидуальной работы, с помощью сказочных героев и озвучивания выполняют задания на закрепление и повторение, так и материал для коллективного просмотра.

Стихийность развития универсальных учебных действий находит отражение в острых проблемах школьного обучения: в разбросе успеваемости, различии учебно-познавательных мотивов и низкой любознательности и инициативы значительной части обучающихся, трудностях произвольной регуляции учебной деятельности, низком уровне общепознавательных и логических действий, трудностях школьной адаптации, росте случаев девиантного поведения. Поэтому необходимо формировать универсальные учебные действия уже в начальной школе [8, 5].

Таким образом, обобщив всё вышесказанное, можно сделать вывод, что формирование универсальных учебных действий у детей младшего школьного возраста является важной частью образования ребёнка и залогом успешного школьного обучения. Развитие личности обеспечивается формированием универсальных учебных действий, которые выступают в качестве основы процесса образования и воспитания.

С точки зрения психологии и педагогики универсальные учебные действия имеют ряд особенностей: являются предпосылкой к самостоятельному формированию способности ребёнка самостоятельно организовывать учебно-познавательную деятельность, используя обобщенные способы действий; не зависят от конкретного предметного содержания и, в определенном смысле, имеют всеобъемлющий характер; отражают способность ребёнка работать не только с практическими задачами (отвечать на вопрос «что делать?»), но и с учебными задачами (отвечать на вопрос «как делать?»); возникают в результате интеграции всех сформированных предметных действий; «вынуждают» обучающегося действовать последовательно, четко, ориентируясь на выстроенный план.

Список использованной литературы:

Имальгина О.А. Формирование универсальных учебных действий у детей старшего дошкольного возраста как залог успешного школьного обучения // Электронный научно-практический журнал «Гуманитарные научные исследования» - М.: ООО Международный научно-инновационный центр, 2013. - № 11 (27) - С. 16.

2Куламбаева К.К., Жаманкарин М.М., Асанова Ж.С. Проектирование эффективный способ обновления существующей педагогической практики // Журнал ККСОН МОН РК КАЗНПУ им. Абая, Хабаршы Вестник Bulletin. Серия «Педагогические науки» - Алматы: Изд-во «Ұлағат», 2017.- № 4 (56). - 232 с. - С. 28 - 32

3Постановление Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующих уровней образования» // <https://tengrinews.kz/zakon>

4Асмолов А.Г., Бурменская Г.В., Володарская И.А. и др. / под редакцией Асмолова А.Г. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе. От действия к мысли: пособие для учителя. 3-е изд. - М.: Просвещение, 2011. – 110 с.

5Шаехова Р.К. Предшкольное образование: актуальность, проблемы, стратегия развития // Научно-методический и психолого-педагогический журнал «Начальная школа плюс до и после» - М.: ООО «Баласс», 2006. - №7. - С. 54-57.

6Формирование универсальных учебных действий в дошкольном образовании: Учебное пособие / Под общей редакцией Р.Р. Магомедова. – Ставрополь: СГПИ, 2012. – 128 с.

7Аксенова Н.И. Формирование метапредметных образовательных результатов за счет реализации программы формирования универсальных учебных действий // Актуальные задачи педагогики: материалы Международной научной конференции (г. Чита, декабрь 2011 г.). - Чита: Молодой ученый, 2011. - С. 94-100.

8Арефьева О.М. Формирование коммуникативных универсальных учебных умений младших школьников: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук: Специальность 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования - М.: НОУ ВПО «Московский психолого-социальный университет», 2012. – 19 с.

МРНТИ: 14.25.01

А.Д.Ансабаева¹

¹І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті «Бастауышта оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының І курс докторанты

Г.С. Майлыбаева²

²І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің қауымдастырылған профессоры, PhD философия докторы, Талдықорған қ., Қазақстан

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ТӘРБИЕЛЕУ ҮДЕРІСІНДЕ МЕКТЕП ПЕН ОТБАСЫНЫҢ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСТІГІ

Аңдатпа

Қазіргі кездегі мектептің қойып отырған талабы-жеткіншек ұрпақтарды негізгіпәндермен терең де берік қаруландыру, ал меңгерген ілімдерді күнделікті өмірде өз деңгейіндегі іскерлік, шеберлікпен қолдана білу. Мұндай күрделі мәселені мектеп тек қана ата-ананың бірігіп жұмыс істеуі нәтижесінде шеше алады.

Бала тәрбиесінде отбасының рөлі көп жағдайда жаңа әлеуметтік-экономикалық қатынастармен анықталады. Ол ата-аналар мен мектептіңжәне қоғамның арасындағы нарықтық еңбек қатынасы жағдайында қалыптасады. Нарықтық қарым-қатынас ата-аналардың отбасындағы бала тәрбиесіне деген жауапкершілік сезімін біртабан бәсеңдеткені байқалады.

Соңғы кездері мектеп пен ата-аналардың байланысы да күрт төмендеп кетті. Себебі, отбасында берілген тәрбие мен мектептегі берілген тәрбиенің арасында байланыс жоқ сияқты. Яғни, бала, мектеп, ата-ана арасында байланыс жоқ деген сөз.

Бұл мақалада сынып жетекшісінің ата-аналармен жұмыс істеу қажеттілігі, негізгі міндеттері, сынып жетекшісінің ата-аналармен жүргізетін жұмысының формалары мен әдістері қарастырылады.

Түйін сөздер: мектеп, отбасы, сынып жетекші, ынтымақтастық, оқу-тәрбие үрдісі, ата-аналармен жұмыс.

А.Д.Ансбаева¹, Г.С. Майлыбаева²

¹Докторант 1 курса специальности «Педагогика и методика начального обучения»
Жетысуского государственного университета им. И.Жансугурова

²Ассоциированный профессор Жетысуского государственного университета
им.И. Жансугурова, доктор философии PhD
г.Талдыкорган, Казахстан

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ШКОЛЫ И СЕМЬИ В ПРОЦЕССЕ ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

Задача современной школы состоит в том, чтобы вооружить подрастающее поколение сильными и прочными знаниями по основным дисциплинам, а полученные знания уметь творчески применять в повседневной жизни. Такая проблема может быть решена школой только в результате совместной работы с родителями.

Роль семьи в воспитании ребенка часто определяется новыми социально-экономическими отношениями. Он формируется в условиях рыночных трудовых отношений между родителями, школой и обществом. Рыночные отношения повлияло на снижение чувства ответственности родителей за воспитание детей в семье.

В последние годы связь школы с родителями также резко снизилась. Потому что, кажется, что нет никакой связи между воспитанием, данным в семье, и воспитанием, данным в школе. То есть, нет никакой связи между ребенком, школой и родителем.

В этой статье обсуждается необходимость работы учителя класса с родителями, основные задачи, формы и методы работы с родителями.

Ключевые слова: школа, семья, классный руководитель, сотрудничество, учебно-воспитательный процесс, работа с родителями.

A. Ansabaeva¹, G. Mailybaeva²

¹Doctoral 1 year of the specialty «Pedagogy and methods of primary education» of Zhetysu State University
named after I. Zhansugurova

²Associate Professor of Zhetysu State University after I. Zhansugurov., PhD
Taldykorgan, Kazakhstan

INTERACTION OF SCHOOL AND FAMILY IN THE PROCESS OF EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Abstract

The task of the modern school is to equip the younger generation with strong and solid knowledge of the basic disciplines, and the knowledge to be able to creatively apply in everyday life. This problem can be solved by the school only as a result of joint work with parents.

The role of the family in the upbringing of the child is often determined by new socio-economic relations. It is formed in the conditions of market labor relations between parents, school and society. Market relations have reduced the sense of parental responsibility for the upbringing of children in the family.

In recent years, the school's relationship with parents has also declined sharply. Because it seems that there is no connection between the upbringing given in the family and the upbringing given to the school. I mean, there's no connection between a child, a school, a parent.

This article discusses the need for a class teacher to work with parents, the main tasks, forms and methods of work with parents.

Key words: school, family, class leader, cooperation, educational process, work with parents.

Қазақстан Республикасының Конституциясында «Балаларына қамқорлық жасау және оларды тәрбиелеу – ата-ананың табиғи құқығы әрі парызы» деп отбасының міндеті анық көрсетілген. «Қазақстан-2030» бағдарламасында балаларымызды алыс болашақта қандай сапада көруіміз керектігі айтылған [1]. Сонымен бірге «Отбасы туралы Заң», «Жоғары және орта білім тұжырымдамасында» әрбір отбасына өзінің ұрпағын тәрбиелеп, қатарға қосу міндеті жүктелген.

В.А. Сухомлинский оқушылардың ата-аналарымен жұмыс істеудің мазмұнына ерекше назар аударып: «Тек ата-аналармен бірге жалпы күш жігерді біріктіру арқасында мұғалімдер балаларға үлкен адамдық бақытты беруі мүмкін», - дейді [2]. Олай болса, отбасы мектеп пен бірге тәрбиелік ортаның тұтастай негізгі ықпал ету факторларын жасайды. Сондықтан да педагогикалық әрекетте мектептің жалпы міндеттерінің көлемінің кеңдігіне қарамастан ата-аналармен жұмыстың маңызы ерекше.

Қазіргі мектепте жағдай көптеп өзгеруде: оқу және тәрбие үдерісінің құрылымы мен мазмұны, соған сай мұғалімдер мен оқушылардың көзқарастары олардың өзара қарым-қатынасы сабақтың ұйымдастыру формаларымен өткізу технологиясы көптеген оқу пәндерін оқытудағы жаңа көзқарас сонымен қатар сыныптан тыс тәрбие жұмысын мектепті басқару ісі біртіндеп демократиялық бағытты ұстануда яғни, педагогикалық әрекеттегі үшбұрыш – мұғалім - оқушы – ата-анаға қатысты жағдайда жаңа демократиялық қарым-қатынасқа ие болды. Олай болса, осы қарым-қатынасты реттеп отыратын әкімшілік басқару жүйеде ендігі жерде келмеске кетті.

Қазіргі таңда мектептің ата-аналармен жұмысының кейбір дәстүрлі түрлері өзінің маңызын жоюда: ата-аналар жиналысы, ата-аналар лекториясы мен университеттері, ата-аналардың ашық күні, ата-аналардың жұмыс орындарымен байланыс, баланың отбасына бару т.с.с.Түйіні шешілмеген мәселелерді шешуде мұғалімдер мен оқушылар ата-аналармен оқушылар өзара байланыссыз жалқы қалып отыр. Әсіресе, мұндай жағдай мұғалімдердің ата-аналармен ынтымақтастық қарым-қатынасына кері әсерін тигізуде.

Бүгінде бала тәрбиесінде олардың бір-біріне айтар ақыл кеңесі ауадай қажет болып отыр. Сондықтан да ата-аналар балаларды тәрбиелеу ісінде мектеп пен қарым- қатынас, тікелей байланыс жасауды басты міндетіміз деп есептеуі тиіс, өйткені, олардың өз балаларын тәрбиелеудегі жетістіктері сынып, мектеп ұжымдарының оқу-тәрбие жұмысының нәтижесіне байланысты. Бұл жағдай оқу-тәрбие үдерісінің мазмұнын, сапасын және тиімділігін жақсарту үшін отбасы мен мектептің ынтымақтасып жұмыс істеулерін қажет етеді.

Мектептің ата-аналармен жүргізетін жұмысының ерекшелігі осы екі жақтың байланысымен әрекет бірлігінің тұрақтылығынан көрінеді. Бұл тұрақтылықты ең алдымен сынып жетекшісі қамтамасыз етеді. Ол мектеп пен отбасы арасындағы ынтымақтастықты ұйымдастыруда жетекші қызмет атқарады. Мектептің баланы тәрбиелеуге қатысты саясатын отбасының түсінуі, соның жұмысына байланысты. Мұндай жағдайда отбасының негізгі тапсырыс беруші және баланы тәрбиелеуде мектеп пен одақтас ретінде қарастырған жөн. Сондықтан да сынып жетекшісінің осы бағыттағы жұмысын негізінен мектеп пен ата-аналар және балалардың өзара қарым қатынасымен әрекетінде бірлікке, ынтымақтастыққа қол жеткізу, ол үшін баланың дамуына жағымды көңіл күй мен жағдай жасау. Оны нәтижелі шешу мүмкіндігі, егерде тәрбие жұмысының негізінде сол ынтымақтастық әрекет орын алған жағдайда ғана болады. Ол үшін өзара сенім мен құрмет, өзара көмек пен қолдау, бір-біріне шыдамдылық көрсету ынтымақтастықтың негізіне айналуы тиіс[3].

Дегенмен, мектеп оқушыларымен жұмыс істеу көп ізденуді, еңбек етуді қажет етеді. Әсіресе, сынып жетекшісіне жүктелер жауапкершілік мол. Оны оқушылардың ата- аналарымен тығыз байланыста болған жағдайда ғана талапқа сай жұмыстар жүргізуге болады. Сол үшін де ата-аналармен қоян-қолтық жұмыс істеуі мақсатты түрде өте ұзақ мерзімді қажет ететін үдеріс. Ол үшін, жанұяны және оның отбасы тәрбиесіндегі ерекшеліктері мен жағдайын жан-жақты әрі жүйелі зерттеуді қажет етеді. Олай болса, сынып жетекшісінің ата-аналармен жұмыс істеу қажеттілігі неде:

- баланың өмірін ұйымдастыруда, оның тәрбиесіне қатысты мәселелерді шешуде ортақ көзқарастың болуында баланың отбасы мен мектеп жағдайындағы дамуын және әлеуметтенуін тиімді ұйымдастыру мақсатында тәрбиенің бірыңғай ұстанымдарын қоюда;

- баланың әлеуметтік-педагогикалық және психологиялық даму жағдайын ескере отыра, тәрбиенің мақсаты және міндеттері дұрыс анықтау, оларды жүзеге асырудың болуында;

- баланың жан-жақты үйлесімді дамуы үшін тәрбиелік ықпалды тиімді және нәтижелі ұйымдастыруда;

- балаға мектеп пен мектептен тыс тәрбие мекемелерінің, ата-аналармен жұртшылықтың педагогикалық қолдануын ұйымдастыруда;

- баланы әртүрлі ортада, әртүрлі жағдайда жан-жақты жақсы танып білуі үшін;

- балаға ықпал етудің жалпы тәсілімен техникасын ойластыруда, әртүрлі өмір жағдайында оның тұлғасына әсер етуде күш жігерді біріктіру үшін;

- сынып жетекшісі, оқушылар және ата-аналардың жағымды көңіл күйін өзара жағымды түсіністік пен ынтымақтастық қарым-қатынасын орнықтыруда [4].

Осыдан барып, мектеп пен отбасы тәрбиесінің жағымды факторларға негізделген өзара қызметінің маңыздылығы түсінікті.

Ата-аналармен жүргізілетін жұмыстағы сынып жетекшісінің негізгі міндеттері:

1. Ата-аналармен тұрақты байланыс орнатудағы алдыға қойылатын мақсат– отбасының, оның мүшелерінің өзара қарым-қатынасы, мәдениет деңгейі, отбасының жеке басқа ықпалы ата-ананың педагогика білім дәрежесінің жай-күйін анықтап, кеңес беріп, оларды бала тәрбиесіне ортақтастыруды көздейді.

2. Отбасы мен мектептің балаға қоятын талаптарының бірлігін қамтамасыз етудегі мақсат –өмір сүріп отырған қоғамға сай белгілі бір мінез-құлық нормаларын балаға үйрету, жаттықтырудың жүйелілігін, тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Сол сыныптағы дәріс беретін мұғалімдерді ата-аналармен ортақ іске ұйымдастыру болып табылады.

3. Ата-аналар ұжымындағы жұмысты ұйымдастыру күрделі әрі жауапкершілігі мол маңызды міндет болып саналады. Бұл бағытта ата-аналар комитетін құру, оның жұмыс жоспарын жасау, оларды мектептегі қоғамдық жұмыстарға қатыстыру, атқарылатын істерге талдау жасап отыру т.б. жұмыстарды міндеттейді.

4. Ата-аналардың педагогикалық білім дәрежесі мен мәдениетін үнемі арттырып отыруда ата-аналардың жаппай педагогикалық білім алуларын ұйымдастыру қажет. Бұл бағытта баспасөз беттерінде, радио, көгілдір экран арқылы, педагогикалық білімдер жетілдіру университеттерінде лекторияларды, семинарларға, ғылыми практикалық конференцияларда, ата-аналар жиналыстарында педагогикалық білімдерін насихаттауды қажет етеді [5].

Сынып жетекшісі жоғарыда аталған міндетіне сай 5 қызметті атқаруы тиіс:

1. Ата-аналарды сыныптағы оқу тәрбие үдерісінің мазмұнымен және әдістемесімен таныстыру. Сынып жетекшісі ата-аналар жиналысының бірінші отырысында осы мәселеге қатысты өзінің ұстанымы мен педагогикалық көзқарасын баяндайды. Оның мақсаты және міндеттерімен, соған сай әрекет ету бағдарламасы және тәсілімен тәрбие жоспарымен таныстырады. Ата-аналармен бірлесіп оны жүзеге асыру жолдары қарастырады. Осындай отырысқа сол сыныпта сабақ беретін пән мұғалімдерін және мектеп әкімшілігінде шақыру мүмкіншілігі қарастырылады. Мұғалімдер өздері жүргізетін пәндердің ерекшеліктері, мазмұнымен әдістемесі және оқушылардың үй тапсырмасын орындау жұмыстарынан қатысты мәселелерімен ата-аналарды таныстырады.

2. Ата-аналармен педагогикалық және психологиялық ағарту жұмыстарын ұйымдастыруда сынып жетекшісі ата-аналардың педагогикалық және психологиялық білімдер жүйесін меңгеруіне, балалар әлеуметтік ортадағы мінез-құлқын жақсы білуіне сай, оларға ағартушылық қызмет жүктейді. Қазіргі мектеп жағдайында ата-аналардың жалпы білім деңгейі сөзсіз артуда, бұл олардың педагогикалық көзқарастарында қателіктің болмауынан сенімін орнықтырады. Дегенменде, педагогикалық және психологиялық зерттеу нәтижесі ата-аналардың психологиялық, педагогикалық мәдени деңгейлерінің төмендігіне үнемі назар аударады, сол себепті бүгінгі таңда қоғамның және ата-аналардың оған деген сұранысы күннен-күнге артуда.

3. Ата-аналарды балалармен бірге әрекетке қатыстыру жұмысы барысында тәрбиелеу ортасын кеңейту, оқушы тұлғасының дамуына ықпал ету өрісін арттыру, сабақтан тыс тәрбие әрекетін ұйымдастыру, осы әрекеттер барысында мұғалімдер, ата-аналар мен балалардың өзара қарым-қатынасын жақсартуды көздейді.

Мектеп тәжірибесінде ата-аналарды балалармен бірге әрекетке қатыстырудың әр түрлі формаларын қолданады:

- сабақтан тыс әр түрлі тәрбиелік шараларға қатыстыру (мәдени жорық, саяхат, кеш, спорттық жарыстар, т.с.с.);

- жалпы мектеп көлемінде өткізілетін дәстүрлі шараларға қатыстыру (мектеп бітірушілермен кездесу, соңғы қоңырау, жаңа жыл шыршасы, халықаралық әйелдер мейрамы, наурыз, оқушылардың жазғы демалысы өткізу т.б.);

- балалардың сабақтарына, олимпиада, кештерге, апталықтарға, ата-аналардың ашық есік күніне т.б.;

- мектептің кәсіптік бағдар жұмыстарына қатысу (еңбек адамдарымен кездесу, өндіріске саяхат, кәсіби бағдар бөлмесін жабдықтау жұмыстары);

- өздерінің мамандықтарына сай факультативтік және үйірме жұмыстарын ұйымдастыру;
- балалардың аула клубтарын құруға;
- мектептің немесе сыныптың жөндеу жұмыстарына, ауланы көгалдандыру қатысу, кітапхана қорын молайтуға, көрмелер ұйымдастыруға;
- мектептің немесе сыныптың әртүрлі шараларын ұйымдастыру және оларды өткізуге өндіріс және фирмалар арқылы материалдық көмек сұрау т.б.

4. Отбасы тәрбиесіне қатысты ата-аналарға педагогикалық-психологиялық кеңес беру. Бұл бағытта кейбір отбасында бала тәрбиесіне қатысты туындап отырған мәселеге байланысты көмек көрсету, ақыл-кеңес беру.

5. Ата-аналар белсенділерімен жұмыс және ата-аналардың әртүрлі қоғамдық ұйымдарымен, жұртшылықпен өзара әрекеттесуі. Сынып жетекшісінің бұл бағыттағы жұмыстары ата-аналардың комитетін құрып, оның мүшелеріне белгілі бір бағытта тапсырмалар беру, олардың жұмыстарын ұйымдастыруға кеңес беру, қолқабыс көрсетуден басталады.

Кейбір ата-ана өз балаларының сыныпта атқарып жүрген қоғамдық жұмыстарына барынша қолдау көрсетеді. Мысалы, баласы спорттық шараға, мәдени жорыққа жауапкер болса, оның ата-анасы да өз мүмкіндігінше баласына қолдау көрсетіп, оған қажетті материалдарды табуға көмектесіп отырады. Мұндай ата-аналарды сынып өміріне араластырып отыру да сынып жетекшісінің осы бағыттағы жұмысына жатады [6].

Сонымен бірге сынып жетекшісі бұл бағытта ата-аналардың жалпы мектеп көлеміндегі және аумағындағы қоғамдық ұйымдарымен де мектепке қатысты жалпы мәселелерді ортақтаса шешуде бірлесе жұмыс жүргізеді (ата-аналар комитеті, кеңесі, құқық қорғау мекемелері т.б.).

Сынып жетекшісінің ата-аналармен жүргізетін жұмысының формалары мен әдістері ата-аналардың өз балаларының жан дүниесін жақсы түсінуі, оларға отбасында дұрыс та тиімді тәрбиелік орта тудыру үшін, бала тәрбиесіне қатысты білімі және біліктерін ұдайы көтеріп отыру қажеттілігін өздері түсінуі тиіс. Сол үшін де мектептің, сынып жетекшісі ата – аналар педагогикалық жұмыс жүргізуі, оның бағытын дұрыс ұйымдастырып отыруы міндеттеледі.

Соңғы жылдары педагогикалық әдебиеттерде «Ата-аналарды тәрбиелеу» деген ұғым пайда болды. Ондағы көзделген мақсат ата-аналарға бала тәрбиесіне қатысты педагогикалық кеңес, оқуды ұйымдастыру, соған сәйкес олардың педагогикалық білімдерін жетілдіріп отыруды көздейді. Ғалымдардың айтуынша, әр елде сонымен қатар отандық педагогикада жүргізілген зерттеу жұмыстары нәтижесіне сай ата-аналар балаларын тәрбиелеу барысында айтулы қиыншылықтарға кездеседі. Сондықтан да, олар мұғалімдердің ақыл-кеңестерін, практикалық көмектерін аса қажет етеді. Олардың ұйымдастыруындағы ақыл-кеңес тек отбасы жағдайы сәтсіз ата-аналарға ғана қажет емес. Сонымен бірге отбасы тәрбиелі ата-аналарға да керек. Себебі: қоғамның қарқынды дамуы осы бағытта жаңа талаптар қоюда. Сондықтан, ата-аналарға бала тәрбиесінде, біріншіден, педагогикалық білімдерді жинақтауға, екіншіден, олардың өздерінің тәрбиесі және дамуын міндеттейді. Егер де мектеп пен ата-аналардың тәрбиешілік өзара әрекетін бірлікте ұйымдастырса, бұл шешімін табатын міндеттер. Ол мектеп тәжірибесінде мұғалімдердің ата-аналармен кездесуін, ата-аналар жиналысын ұйымдастыру, ата-аналар комитетін құру, ата-аналар белсенділерімен жұмыс істеу, ата-аналар үшін әңгімелер мен дәрістер ұйымдастыру, конференция өткізу секілді жұмыстар барысында атқарылады [7].

Ата-аналар жиналысы мектеп бойынша жылына екі рет, сыныптар бойынша төрт рет өткізіледі. Жиналысты дұрыс ұйымдастырып өткізуге ата – аналар комитеті мен ата-аналар белсенділері және мектеп басшылары сынып жетекшілерімен бірдей жауап береді. Ата-аналар жиналыстарында оқу-тәрбие жұмысы қаралады, оның сапасын жақсартудың негізгі жолдары белгіленеді. Кейбір ата-аналар отбасылық тәрбие жайлы есеп береді. Жиналыстарда сынып жетекшілері ата-аналарды сынып жұмысының оқу-тәрбие жоспарымен, ал мектеп басшылары оқушылар және ата-аналар комитетінің жұмыс жоспарларымен таныстырады. Мектеп өмірінде тақырыптық ата-аналар жиналыстарын өткізіп отырудың зор тәрбиелік мәні бар. Мұндай жиналыстардың мақсаты – ата-аналарды психологиялық-педагогикалық білім мен тәжірибе жаңалықтарымен таныстыру, ой қорыту.

Қорыта келе, бала, ата-ана және мектеп- осы үш бірлік бірлесе жұмыс атқарғанда ғана нәтижеге қол жеткізеді. Біздіңше, әрбір баланың іс-әрекеті, мінезі, тәрбиесі отбасындағы ата-ананың жағымды, өнегелі істерінен қалыптасады. Баланың бас ұстазы-ата-анасы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Айбын. Энциклопедия. - Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2011. Сухомлинский В.А. Коллективтің құдіретті күші. - Алматы: Мектеп, 1999. Әбенбаев С.Ш Тәрбие теориясы мен әдістемесі. - Алматы, 2007.

4. Болдырев Н.И. Сынып жетекшісі. - Алма-Ата, 2000. 5. Жұмбаева Ә. Ата-аналар жауапкершілігі. - Алма-Ата, 2007. Капралова Р. Сынып жетекшісінің ата-аналармен жүргізетін жұмысы. - Алма-Ата, 2003.

7. Арнаутова Е.П., Иванова В.М. Общение с родителями: зачем? - М., 2003

МРНТИ 14.25.05

Қ.Е. Ағыбай¹

¹п.ғ.м., аға оқытушы, «Педагогика және психология» кафедрасы, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ, Қазақстан

ЭТНОПЕДАГОГИКА МАТЕРИАЛДАРЫН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КОММУНИКАТИВТІЛІК ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС DAҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Еліміздің егемендігінің баянды болуы жастарымызды ұлтымыздың құндылықтарын бойына сіңіре отырып тәрбиелеуді мақсат етіп алдына қояды. Білім негізі бастауышта деген қанатты сөзді негізге алатын болсақ, бастауыш білім табалдырығынан бастап оқушыларды этнопедагогика материалдарын пайдалана отырып тәрбиелеу қажет. Ұлттық тәрбиенің негізі халық ауыз әдебиетінің түрлері мақал-мәтелдер, аңыз әңгімелер, ертегілер, эпостық жырлар, жаңылтпаштарды күнделікті сабақта ғана оқып ғана қоймай, әлеуметтік тұрмыста қолданса ұлттық мәдениетіміздің дамуына негіз болады. Сонымен қатар этнопедагогика материалдарын өзара қарым-қатынаста қолдану арқылы оқушылардың коммуникативтілік қарым-қатынас дағдыларын дамытуға болады. Коммуникативтілік қарым-қатынас дағдылары бұл адам өмірінің негізгі тірегі болып табылады.

Түйін сөздер: этнопедагогикалық білімдер, коммуникативтілік, қарым-қатынас, дағды, ұлттық тәрбие.

К.Е. Ағыбай¹

¹м.п.н., старший преподаватель, кафедра «Педагогика и психология», КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ ОБЩЕНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКИХ МАТЕРИАЛОВ

Аннотация

Стабильность суверенного государства ставит перед собой цель воспитывать молодежь, прививая в них ценности нации. Если исходить из высказывания «Основа знаний закладывается в начальной школе», то необходимо с первых дней воспитывать учеников начальной школы, используя материалы этнопедагогики. Использование устного народного творчества как основного метода методов национального воспитания (эпических песен, легенд, сказок, скороговорок, пословиц и поговорок) не только на уроках в школе, но и в социальном быту будет способствовать развитию национальной культуры. Применение этнопедагогических материалов в общении также способствует развитию коммуникативных навыков учащихся. Навыки коммуникативного взаимоотношения являются стержнем в жизни человека.

Ключевые слова: этнопедагогических знания, коммуникативность, взаимоотношения, навыки, национальное воспитание.

¹Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, Department of «Pedagogy and Psychology» Abay KazNPU, Almaty, Kazakhstan

FORMATION OF COMMUNICATIVE COMMUNICATION SKILLS OF ELEMENTARY SCHOOL PUPILS USING ETHNOPEDAGOGICAL MATERIALS

Abstract

Stability of the sovereign state puts before itself aim to educate young people by instilling in them the values of the nation. If we proceed from the proposition "The knowledge base is laid in the primary school", it is necessary to educate students from the first day of elementary school using the ethnopedagogics materials. Using the oral national creativity as the basic method of national parenting methods (epic songs, legends, tales, tongue twisters, proverbs and sayings), not only at the lessons at school, but also in social life, will contribute to the development of national culture. Application of the ethnopedagogical materials in communication also contributes to communication skills of pupils. Skills of communicative mutual relation are the core in human life.

Key words: ethnopedagogical knowledge, communication, relationships, skills, national education

Қазіргі жалпы білім берудің мақсаты Қазақстан Республикасының әлеуметтік, экономикалық және саяси өміріне белсене қатысуға дайын, құзыретті интеллектуалды және рухани дамыған тұлғаның қалыптасуына мүмкіндік туғызу болып табылады.

Тұлға тек іс-әрекеттің әр түрінің жүзеге асуы барысында ғана дамиды. Ол жеке тұлғалық қасиеттердің тәрбие пәні ретінде қалыптасуына тікелей байланысты. Қарым-қатынастың қалыптасуы үшін қажеттісі мен маңыздысы ол педагогтың балалар іс-әрекетін ұйымдастыруда олардың жеке тұлғалық дамуына қажеттіліктері мен талпынысының талаптандыратындай, сананың (білімін, көзқарасы мен сенімін) қалыптасуына ықпал ететін мінез-құлығы мен өзіндік жеке тұлғалық қасиеттерінің алғы шартын туғызатын еріктілік сферасын дамытатындай әдіс-тәсілдерін дұрыс қолдана білуі болып табылады.

Қарым-қатынас ол күрделі педагогикалық үрдіс оның зерттелу негізі тарихи генезисі мен тығыз байланысты. Мәселенің алғаш генезисін зерттегендер ағылшын психологтары Дж. Боулби мен Р. Спитц. Олар қарым-қатынастың ана мен бала арасындағы бірінші дәрежелі маңыздылығын олардың психологиялық дұрыс дамуына үлес қосуда аса ерекше орын алатындығын атаған.

КСРО кезінде қарым-қатынасты зерттеудің негізі 1960 жылдан бастап кең етек жая бастады. Адамның қандай да болмасын іс-әрекеті қарым-қатынасыз жүзеге аспайды. Қарым-қатынас арқылы адамдар әртүрлі теориялық және тәжірибелік іс-әрекеттерді ұйымдастырады, хабар алмасады, өзара бір-біріне әсер береді.

Қарым-қатынас әрбір жеке тұлғаның дамуындағы аса маңызды құрал болып табылады. Тек қарым-қатынас үрдісінде ғана әлеуметтік-тарихи тәжірибе, білім менгеріліп тәжірибелік іскерліктер мен дағдылар рухани қажеттілік қалыптасады.

Философиялық зерттеулерде қарым-қатынастың теориялық және тәжірибелік маңыздылығы дәлелденген. Оқыту мен тәрбиенің қарым-қатынаспен органикалық байланысын және қарым-қатынастың шығармашылық табиғатын Л.П. Буева, С.М. Каган еңбектерінде қарыстырылып өтеді.

Тарихи қоғамдық санадағы қарым-қатынас мәселесінің пайда болуына философиялық тұрғыдан талдағанда белгілі философ М.С. Каган өзінің «Мир общения» деп аталатын еңбегінде қарым-қатынас субъектілі-объектілік қатынастар жүйесінде қарастырады, яғни қарым-қатынастың саналы негізі тек адамға ғана тән құбылыс екендінің негізгі дәлелі.

Қарым-қатынас ұғымына педагогикада алғаш талдау жасаған А.Ф. Лазурский. Ғалымның анықтамасы бойынша қарым-қатынас тұлғаның сыртқы объектілерге, адамға, рухани байлыққа, материалдық дүниеге қатынасын білдеретін ұғым.

Ал В.Н. Мясичев өз зерттеулерінде қарым-қатынасты белгілі тұлғалардың өзара іс-әрекет үрдісі ретінде бір-бірінің бейнесін, бір-біріне деген қатынасын, бір-біріне ықпалы мен әсерін танытатын үрдіс ретінде қарастырады. Бұл зерттеулерден байқайтынымыз педагогикалық үрдістегі біріншіден оқытушы мен оқушы арасындағы тікелей байланыс, екіншіден оқушы мен оқушы арасындағы байланыс, үшіншіден оқушының өзіне деген байланыстың орнайтындығын қарастырады [1].

Қарым-қатынасқа талдау жасағанда оның ең бөлшектенгіш бірлігі –қарым-қатынас құралы болып табылады. Ол операциялардың көмегімен әрбір қарым-қатынасқа қатысушы адам өзінің іс-әрекетін құрып, өзге адаммен өзара іс-әрекетке түсуге өз үлесін қосады.

Қарым-қатынас құралының үш негізгі категориялары бар:

-экспрессивті-мимикалық (көзқарас, күлімсірей қарау, мимика, дененің мәнерлі қимылы, дауыс мәнерлігі);

-заттық-әрекеттік (сенсомоторлық және қимыл-қозғалыс, қарым-қатынас мақсатында қолданатын позалық тұрыс, қарсылықты білдіруші тұрыс, үлкендермен қарым-қатынасқа түскісі келмейтіндігін білдіруші қимыл әрекет);

-тілдік (ойды білдіру, сұрақ қоюға жауап беру, ілікпе сөздер).

Қарым-қатынастың құрлымдық бөлімінің бірі ретінде қарым-қатынас әрекеті болып табылады. Қарым-қатынас әрекеті – коммуникация бірлігі болып табылады. Қарым-қатынас әрекеті аяқталған ойды білдіре отырып екі категорияда байқалады: басқа адаммен белсенді түрде байланысқа түсу немесе басқа адамның сұрағына жауап беру.

Жоғарғыдағы аталған қарым-қатынас құрлымының негізгісі міндет болып табылады. Қарым-қатынас міндеті дегеніміз – қарым-қатынас үрдісінде әртүрлі әрекеттерді орындау арқылы жетуге бағытталған мақсат. Қарым-қатынас міндеті индивидтің қарым-қатынасты сақтап немесе созып, өзгертіп жеке әрекетімен байланысты.

Қарым-қатынас құрлымдық компонентінің соңғысы –қарым-қатынас өнімі. Ол өз нәтижесінде қарым-қатынасты құрайтын материалдық және рухани сипаттағы білім беру мазмұнын құрайтындығы белгілі.

Баланың қарым-қатынас жасау дағдыларының қалыптасуына ықпал етуші рөл ынталандырушы үлкендер тобы. Баланың адам болып қалыптасуына яғни сөйлеуге, ойлауға, сезіне білуге үйренуі үлкен адамның көмегінсіз жүзеге аспайды. Бұл қажеттілік баланың туған кезінде ғана емес, оның мектеп кезеңін толық қамтиды.

Осыдан келіп бастауыш мектеп жасындағы баланың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруда мынандай жағдайларды негізге алған жөн:

-баланың қарым-қатынасқа деген қызығушылығын арттыру;

-қарым-қатынасқа тәрбиелеуде этнопедагогика материалдарын қолдану;

-коммуникативтік іскерлікті қалыптастыруда бастауыш мектепте жүзеге асыру;

-балалардың қарым-қатынасын қалыптастыруда үлкендердің рөлін кеңейту;

-балалардың әділ бағалау қабілеттерін жетілдіру.

Қазақстан Республикасының орта білім беруді дамыту тұжырымдамасында көзелгендей қазіргі бастауыш мектептердің көп қырлы міндеттерін шешу үшін мектеп ұжымдарында әр сынып жетекші күнделікті ізденісі арқылы жаңалықтар мен өзгерістерге батыл жол ашарлық қарым-қатынас жасау керектігі басты мәселенің бірі болып отыр. Яғни қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыратын жетекші құралдардың бірі –ол ұлттық мазмұндағы материалдар болып табылады.

Баланы өз өмірінің жалғасы деп ұққан халық әр уақытта да асыл қазынасын балаларға арнаған. Сонымен бірге оны балаларға айтып, дәріптеп отыруға аса зор мән берген. Бастауыш сыныптардың оқу-тәрбие үрдісінде халық педагогикасының озық үлгілерін орынды пайдаланудың берері мол. Өйткені халық ауыз әдебиеті үлгілері жас ұрпаққа туған елін сүйуге үйретіп, ерлік пен әділдікке дәріптейді, жамандық пен зұлымдықтан жирендіріп, адалдыққа, мейірімділікке, әдептілікке және әсемділікке тәрбиелейді.

Ата-бабамыздың ұрпағына мұра еткен бар асылының қаншама ғасырлар бойы өшпей, жалғасып келе жатқаны – тіл құдіреті мен танымының тереңдігінің көрінісі. Адам баласының өз тіршілігінде көрген-білгенін, оқып-түйгенін ойлап-толғап, қорытып, келешек ұрпағына мирас етіп қалдыратыны - табиғи заңдылық. Мұндай дүниелер әртүрлі жолдармен де берілетіні белгілі. Соның бірі ата-бабамыздан қалған мәдени мұра – халықтың ауыз әдебиеті.

Мектептің бастауыш сатысында оқушыларды тәрбиелеу мәселесі ең негізгі талаптардың бірінен саналады. Қазақ халық ауыз әдебиеті үлгілерінің барлығы дерлік балаға өмір танытарлық қызмет атқарары сөзсіз. Айнала қоршаған ортаның қыр-сырын, сыр-сипатын танытып, таным әрекеттерін, яғни қиялын, ойлауын, есте сақтауын, тілін, қарым-қатынасын дамытады. Баланың қарым-қатынасын тәрбиелеу ісіне қажетті барлық мүмкіндіктер ауыз әдебиеті үлгілерінен табылады. Сол арқылы бала халықтық шығармаларды оқып-танысу барысында адмгершілік асыл қасиеттердің адамды армен-мұратына жеткізетініне, ал жамен қылық, жат әрекеттердің зияны тиіп, жаманшылыққа ұшырататынына көз жеткізеді.

Кез-келген халықтың алыс заманалардан бері қалыптасқан өмір салты, мәдениеті, дәстүр, тағылымдары бар. Дәстүр – бір заманнан екінші заманға ауысып отыратын қоғам өмірінің дамуына сәйкес өзгеріп, өсіп, өніп, кейбіреулері жаңа мазмұн алып, әрмен қарай дамиды халықтың қоғамдық-

тарихи өмірінде қалыптасқан жанды құбылыс. М. Әуезов ұлттық дәстүр туралы былай деген еді. «Ұлттық дәстүрлер көркемдік шеберліктің халықтар жинаған мол қазынасын ғасырдан-ғасырға әкеп тапсыратын эстафета іспетті... Дәстүрлер шебер суреткерлердің жаңашылдық ізденуі арқасында толысып, түрленіп отырады. Жаңа дәстүрлер туады» [2].

Әрбір тарихи кезең әртүрлі заман талабына көлденең тартады дерлік. Қоғамдағы жаңару, сілкініс, өмірге үлкен өзгеріс әкеледі. Ендеше, әрбір тарихи кезең өз жаңашылдығын туғызады. Дәстүрге жаңа леп, жаңа өзгеріс кіреді, байды.

Қазіргі қазақ балалар поэзиясы да фольклорлық мол қазынадан нәр алып, жаңарып, жасарғаның бірі. Жұмбақ, жаңылтпаш қайсысы болмасын бүгінгі балалар поэзиясында өзгерген, өскен, формалық жағынан түрленген, фольклорлық дәстүрді үлгі ете отырып, жаңа мазмұн алып, көркемдік, танымдық, тәрбиелік мәні бар ұлан-ғайыр дүниеге айналып отыр. Әсіресе, жұмбақтардың жаңылтпаштардың жанрлық, түрлік ауқымы кеңейіп, тәрбиелік, танымдық, тағылымдық қасиеті де артып отыр.

Қазақ халық ауыз әдебиеті үлгілерінің қай жанрын алсақ та, танымдық, тәлімдік мәні бар зор мәні бар ұлан-ғайыр құнды дүниеге тап боламыз. Оның ішінде жұмбақтар, ертегілер, аңыз әңгімелер, жырлар баланың тілін, ой-өрісін дамытатын, жан-дүниесін, қарым-қатынасын қалыптастыратын құрал деуге болады. Халықтың табиғи таным үрдісі, өмір тәжірибесі нәтижесінде ой елегінен өткізіліп, жинақты айтылған аз сөзінде терең ой, көп мағына мен мәнді тұжырымының болу халық педагогикасындағы үлкен шеберлікті көрсетеді. А. Байтұрсынов «Әдебиет танытқыш» атты еңбегінде: «...Ауыз әдебиетінің ішіндегі жұмбақ нәрсені қолға жұмып тұрып таптырмайды. Ойда бүгін айтпай қойып, сол нәрсеге ұқсас нәрселерді сипаттап айтып, ұқсастығы бойынша таптырады. Жұмбақ – зейінді ұстартуға пайдасы бар нәрсе,» - деп түсіндірген [3].

Жұмбақтың білімдік-тәрбиелік маңызы зор. Халықтың ойлау жүйесін танытып, дүниетанымынан түсінік береді. Баланың логикалық ойлау қабілетін дамытып, ақылын күшейтеді. Өз бетінше талдау, қорыту, шешім қабылдай білуге үйретеді.

Жұмбақтың танымдық маңызы да бар. Әртүрлі тақырыптағы жұмбақтар балаға айналасындағы дүниені танытып білдіреді. Байқау, бақылау, аңғару, зер салуға тәрбиелейді. Бала қоршаған ортаны белгілі-бедеріне, сын-сипатына, қадір-қасиетіне мән беретін болады. Жұмбақтар баланы әр нәрсенің қалай, қайда болуы, қайдан шығуы, не үшін керектігі және т.б. туралы себеп-салдары жайлы толғандырады. Жұмбақтар балалардың ойын өсіріп, танымын кеңейтумен қатар тілін де дамытады. Жұмбақтың шешуін айту кезінде балалар сипаттау, талқылау, дәлелдеу тәсілдерін үйренеді. Шешімін айтуда өз ойын дұрыс, дәлме-дәл, нақты, керекті сөздермен жеткізе білуге тырысады. Жұмбақтар - нәрсенің, заттың, құбылыстың жалпы сыртқы көрінісін сипаттау, ішкі мазмұнын білдірту, екінші бір нәрсемен салыстыру, басқа нәрсеге теңеу, ұқсату, баламалау, әсірелеу т.б. мазмұнда беріледі.

Мысалы,

Ақ жібек асыл көрпедей,

Қыс болса жерді жабады.

Жазғұтырым болғанда

Су болып сайға ағады.

Бастауыш мектептің ана тілі сабағындағы бұл жұмбақтың білімділік және тәрбиелік мәнімен қатар оқушылардың айнала қоршаған ортамен қарым-қатынасын реттеуге көмектеседі.

Сонымен қатар оқушыларға мақал-мәтелдерді айтқызы отырып қарым-қатынастарын дамытуға болады. Мысалы, сыныпты екі топқа бөле отырып жарыстыру.

1. Мақал-мәтелді іле жалғастыру. Мұнда бірінші топ оқушылары мақал-мәтелді айтады, екінші топ оқушылары іле мақал-мәтелді жалғастырады. Мұндай жарыста кідірмеу шартқа кіреді және кідірісте басқа топ мақал-мәтелдерін айтып, өз ұпайларының санын арттырады.

2. Құрамына келтірілген сөз арқылы мақал-мәтелді табу. Бірінші топ: «Өнер...» Екінші топ: «Өнерлінің қолы алтын»

3. Мақал-мәтелдердің жартысын жылдам жазу. Мұндай жарысты алғашқы топ мақал-мәтелдердің жартысын айтады, қалған жартысы іле тақтаға жазады. Жалғастыра алмаған жағдайда қарсы топ жеңіске жетеді. Мысалы, «Өлең сөздің патшасы, сөз сарасы».

4. Мағаналас мақалды табу. Әр топ бір-біріне тақырып атап, сол тақырыпта 3-5 мақал атауды талап етеді. Мысалы, батырлық туралы 5 мақал-мәселді ата, егер таба алмаған жағдайда қарсы топ жеңіске жетеді.

5. Мақал-мәтелдердің мағанасын түсіндіру.

Мысалы,

«Тас кеспек болса да,

Тіл кеспек жоқ».

«Тіл жүйрік емес, шын жүйрік»

Осындай сабақ барысында қолданған мақал-мәтелдер біріншіден оқушылар жараса отырып жаңа сабақты игеруге мүмкіндік алса, екіншіден ұлттық мәдениеттен, ауыз әдебиетінің үлгілерін меңгерудегі тәрбиелік мүмкіндігі, ал үшіншіден топ арасындағы қарым-қатынас, бір-бірін тыңдау, бір-біріне болысулары сынып оқушыларының қарым-қатынас коммуникативтілік дағдыларын қалыптастыруға негіз болады.

Халықтың рухани байлығын, асыл мұрасын дәріптеп бала бойына сіңіру арқылы оны дара тұлға ретінде дамытуға мүмкіндіктер ашылады. Сан ғасырлар бойы халық педагогикасының шындалған, өмір тәжірибесінде сұрыпталып, бекіген қағидалары бала тәрбиелеу ісіне қалытқысыз қызмет етіп келеді. Ұжымдық яғни халықтық адамгершілік, даналық, эстетикалық сезімталдық мұраттардан туған халықтық шығармалардың басты нысанасы – халықтың өзінің ой-арманындағы нағыз адам бейнесін сомдап, осы үлгіде ұрпағын, болашағын тәрбиелеуді мақсат тұтқандығында. Мұндай идеал жалпы азаматтық аяның ізгіліктік танымына үйлесімді кірігуімен құнды болмақ.

Этнопедагогика материалдары арқылы оқушылардың коммуникативтік құзыреттіліктерін қалыптастыруға, дүние әлемін еркін бойлай алуына, туған елдің дүниетанымын бойына сіңіруіне, халық түсінігіндегі әсемдікті сезіне білуіне, халықтың салт-дәстүр, әдет-ғұрыптарды үйренуіне игі әсерін тигізіп, адамгершілік ізгілік, көркем эстетикалық тәлім-тәрбие беруінде маңызы зор.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мясищев В.Н. *Человек: деятельность и общение*. М: Мысль, -1978.-С.216

2. Әуезов М. *Әр жылдар ойлары*. – Алматы: ҚМКӘБ, -1959.

3. Байтұрсынов А. *Әдебиет танытқыш*. – Алматы: Ана тілі, -1992.

УДК 373.24

МРНТИ 14.35.09

А.А.Алимбекова¹, Т. С.Жұмашева²

*¹PhD., Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының аға оқытушысы,
Алматы қ., Қазақстан*

*²6D010100 – Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу мамандығының 2 курс докторанты,
Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты,
Алматы қ., Қазақстан*

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМ ТӘРБИЕШІСІНІҢ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІ -ЛИДЕРЛІК САПАЛАРЫНЫҢ НЕГІЗГІ БІР ҚҰРАМДАС БӨЛІГІ

Аңдатпа

Мақалада мектепке дейінгі ұйым тәрбиешелерінің сөйлеу мәдениеті кәсіби лидерлік сапаларының негізгі бір құрамдас бөлігі екендігі айтылған. Тәрбиешілердің сөйлеу мәдениеті, атап айтсақ сөз шешендігі, дауыс ырғағы, сөзді сауатты саптауы мектеп жасына дейінгі балалардың сөздік қорының дамуына, сөздерді қосып, байланыстырып мазмұнды айтуына ықпалы зор. Мақаланың мақсаты мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісінің сөйлеу мәдениетін сақтаудың маңыздылығын көрсету, сөйлеу кезінде жіберетін қателіктерін анықтау және оны түзетудің жолдарын көрсету арқылы заманауи лидер тәрбиешінің тұлғасын қалыптастыру. Мақалада сөздің ықпал етуіне әсер ететін факторлары аталып, тәрбиешінің сөзіне қойылатын негізгі талаптар көрсетілген. Авторлардың пікірінше, мектепке дейінгі ұйым тәрбиешілерінің сөз мәдениетінің жоғары деңгейде болуы, баланың жүрегіне жол таба білуі кәсіби лидерлік сапалары деп тұжырымдайды.

Түйін сөздер: лидерлік сапалар, қасиет, тіл, сөз, сөйлеу техникасы.

А.А.Алимбекова¹, Т. С.Жұмашева²

¹PhD., Старший преподаватель, Института Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая,
г. Алматы, Казахстан

²докторант 2-курса по специальности 6D010100-Дошкольное обучение и воспитание,
Института Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая
г. Алматы, Казахстан

КУЛЬТУРА РЕЧИ ВОСПИТАТЕЛЯ ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ - ОСНОВНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ

Аннотация

В статье говорится, что культура речи воспитателей дошкольных организации является одной из основных составляющих профессиональных лидерских качеств. Культура речи, в том числе ораторское мастерство, ритм голоса, грамотно излагаемая речь воспитателя дошкольной организации имеет большое влияние на развитие словарного запаса, словосочетаний, связывание речи детей. Цель статьи заключается в том, чтобы показать важность сохранения культуры речи воспитателя дошкольной организации, выявить ошибки, допускаемые при речи, и сформировать личность воспитателя, как современного лидера с указанием путей его исправления. В статье отражены факторы, воздействующие на влияние речи, изложены основные требования к речи воспитателя. По мнению авторов, воспитателями дошкольных организаций являются высокий уровень культуры речи, умение находить путь к сердцу ребенка и профессиональные лидерские качества.

Ключевые слова: лидерские качества, достоинство, язык, речь, речевая техника.

А.А.Алимбекова¹, Т.С.Жұмашева²

¹PhD. Senior teacher, Sorbonne-Kazakhstan at Abai KazNPU,
Almaty, Kazakhstan

²PhD. 2-year specialty 6D010100-Pre-school education and upbringing, Sorbonne-Kazakhstan at Abai KazNPU,
Almaty, Kazakhstan

THE CULTURE OF SPEECH TEACHER PRESCHOOL ORGANIZATION-THE MAIN COMPONENT OF LEADERSHIP QUALITIES

Abstract

The article States that the culture of speech educators preschool organization is one of the main components of professional leadership qualities. Culture of speech, including public speaking skills, rhythm, voice, well-articulated speech of preschool teacher has a great influence on the development of vocabulary, phrase, associating the speech of children. The purpose of the article is to show the importance of preserving the culture of speech of the preschool teacher, to identify mistakes made in speech, and to form the personality of the teacher as a modern leader with the indication of ways to correct it. The article reflects the factors affecting the influence of speech, sets out the basic requirements for the speech of the teacher. According to the authors, preschool teachers are a high level of culture of speech, the ability to find a way to the heart of the child and professional leadership qualities.

Key words: leadership qualities, dignity, language, speech, speech technique.

Заманауи мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісі мақсатқа ұмтылғыш, баланы сүйетін, коммуникативті дағдылары жоғары, сөзге шебер, белсенді, жауапты сияқты өзекті кәсіби білімдерді игеруі қажет, яғни лидер болуы тиіс. Осыған орай ЖОО-дарында студенттерге болашақта педагогикалық іс-әрекетті тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік беретін лидерлік сапасы қалыптастырған жөн. Қазіргі мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісінің іс-әрекет тәжірибиесі көрсеткендей, егер тәрбиеші өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі дамыту сияқты қасиеттерді игеретін болса, ол өзінің кәсіби іс-әрекетінде өте жоғары нәтижелерге қол жеткізетін болады. Мұндай қасиеттерге ие адамдарды ғалымдар (Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров, Р.Л. Кричевский, В.П. Поздняков және басқалары) лидер деп сипаттайды. Заманауи бәсекеге қабілетті

мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісі міндетті түрде лидер болуы шарт. Өзінің кәсіби іс-әрекетінің түрі бойынша мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісі балалар ұжымына (топты) жетекшілік жасайды. Әртүрлі тәрбие жұмыстарын жүргізеді, әлеуметтік маңызды тұлғалық құндылықтардың насихаттаушысы болып табылады. Тек мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісі ғана баланың бойында адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға ықпал етеді және оларды танымдық іс-әрекетке ынталандырады, олардың бойында жағымды қондырғыларды қалыптастырады. Мұндай жұмысты жүзеге асыру, балалардың оқу-тәрбие іс-әрекетін тиімді басқару, субъект-субъект қарым-қатынасы негізінде тек беделді, белсенді, референтті және ықпалы зор қасиеттерді игерген тәрбиешісі ғана өзара әрекеттесуге мүмкіндігі бар. Аталған қасиеттер педагогикалық-психологиялық әдебиеттерді талдаудың нәтижесі көрсеткендей, (Р.Л. Кричевский, Р.С. Немов, А.В. Петровский және басқалары), лидердің негізгі қасиеттері болып табылады. Осыған сәйкес, лидерлік қасиеттерді игерген заманауи мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісі осы сөздің кең мағынасында лидер болуы тиіс [1].

Біздің жұмысымыз үшін педагогтардың кәсіби және әлеуметтік маңызды қасиеттерін зерттеу мәселесімен айналысқан ғалымдардың көзқарасы өте құнды. Олардың ішінде (И.А. Зимняя, П.Ф. Каптерев, Н.В. Кузьмина, В.П. Симонов) маңыздысы ұйымдастырушылық, коммуникативті және тұлғалық сияқты қасиеттер бар яғни лидерлерге тән қасиеттер. Е.В. Андриенко педагогикалық іс-әрекеттің ерекшелігін ескере келе, педагогтардың лидерлік қасиеттерінің екі тобын бөліп көрсетеді.

Бірінші топқа, сәтті қарым-қатынас жасауға ықпал ететін қасиеттер жатады. Олардың ішінде тіл табысушылық, басқаларға бағыттылық, әрекеттестікке бейімділік, эмпатия, достық, шыдамдылық, эмоциялық тұрақтылық, жаңа рөлдерді игеруге икемділік, артистизм бар.

Қасиеттердің басқа тобы педагогикалық еңбектің ерекшеліктерімен анықталады. Оларға жоғары интеллектуалды икемділік, сыни ойлау және ойлаудың жылдамдығы, импровизацияға қабілеттілік, өзін-өзіне сыни көзбен қарау, өз бетімен әрекет етушілік, бастамашылдық және басқалары тиесілі [2, 141–143б].

Осы тұрғыда біз ғалымның көзқарасына түгелдей қосыла отырып, зерттеушінің бірінші топқа қатысты қасиеті – тіл табысушылыққа ерекше тоқталғымыз келеді. Себебі біздің пікірімізше сөз сөйлеу, баламен тіл табыса білу, бұл мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісінің лидерлік қасиетінің ең маңызды құрамдас бөлігі. Мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісі әрқашан дұрыс сөздерді таңдау арқылы баланың жүрегіне жол табуы тиіс. Сонда ғана оның жұмысы жемісті болмақ. Өйткені, қай уақытта болмасын, адам бір-бірімен сөйлесіп, өзінің өмірі, тіршілігі, көңіл-күйі қуанышы мен қайғысы, тілегі, арманы туралы білдіргісі келсе, сөз арқылы түсіндіре алады. Сөз – адам баласының бір-бірімен қарым-қатынас жасаудағы күшті құралының бірі. Қазақ халқы ертеден-ақ, «Өнер алды - қызыл тіл» деп ана тілінің басқа тілмен шұбарлануына жол бермеген, адамның сөз сөйлеу мәдениетіне ерекше мән беріп, суырып салма шешендер мен ақындардың сөзді шебер пайдаланғанына ерекше құрмет көрсетіп, «Аңдамай сөйлеген ауырмай өледі» деп сөздің адамға тигізер әсерін айтып, сөзді ойланып сөйлеудің керектігін де ескерткен, баланы жұрт алдында әдептілік сақтап сөйлеуіне жастайынан тәрбиелеген. Әсіресе, халық «Ұстазы жақсының ұстамы жақсы» деп баласына тәрбие беретін ұстаздың сөйлеу мәдениетінің жоғары болуын жете бақылауда ұстап отырған. Заманның қаншама өзгергеніне қарамастан, бұл мәселе бүгінгі күнге дейін өз өзектілігін жоғалтқан емес. Себебі сөз қоғамның бұрынғы даму дәрежесін белгілеп, оның болашаққа қадам басу мүмкіндіктерін айқындайды. Сонымен бірге сөз адамдардың ақыл-ойына тікелей әсер етудің, бұларға білім берудің, рухани тұлғасын қалыптастырудың және белгілі бір іс-әрекетке жұмылдырудың пәрменді құралы ретінде пайдаланылады.

Кейбір зерттеушілер ХХ ғасырдың 90-шы жылдарынан бастап жалпы сөйлеу мәдениетінің төмендеп кеткенін айтады. Тіл мамандары сөйлеудің жалпы бұрмалануы мен «бояушылығы» паразит-сөздердің кеңінен таралуы және олармен күресуге ниеттің жоқтығы, сөздерде қателіктер жіберу, тілдің ережелеріне назар аудармау, соның ішінде сөздерге екпіннің дұрыс қойылмауы, сөздіктерді пайдалану әдетінің қалыптаспағаны туралы пікірлер айтуда [3].

Қазіргі кезде ауызша сөйлеу заманауи педагогтың кәсіби шеберлігінің маңызды элементтерінің бірі болып табылады және ол тек оқу міндеттерін шешу үшін ғана керек емес. Балалар эстетика ғылымын түсінеді және оны бастан кешіреді егер педагог қандай да бір әңгімені, аңызды эмоционалды әсерге толтырып, баяндап, өзінің жеке ерекшеліктерімен жеткізсе.

Осыған байланысты сөздің ықпал етуі қандай факторларға тәуелді екенін білейік:

1. Дәлелдей алу біліктілігі, сөздің логикалық құрылымы.
2. Сөйлеу техникасын игеру: тыныс алу, дауыс, дикция.

3. Экспрессивті біліктілік: сөйлеудің бейнелілігі, оның интонациялық мәнерлігі, логикалық акценті және үзілістер, сөздің әуені.

4. Қосымша (эктосемантикалық) құралдарды пайдалану: ым-ишара, мимика, икемділік, белгілі бір кейіп, қарым-қатынас қашықтығы, «диагонал-вертикал» балансы.

5. Пікірталас жүргізе алу біліктілігі немесе тыңдарманмен біріккен іс-әрекетті этика-психологиялық тұрғыдан құрастыра алуы.

6. Перцептивті біліктілік, тыңдарманның реакциясы мен есепке алумен байланысты, көрнекілікті пайдалана алу біліктілігі [4, 836].

Сөз шеберлерінің (жазушылар, қоғам қайраткерлері) пікірінше, *жақсы сөйлеуде* келесідей белгілер бар:

- сөздің дұрыстығы, яғни оның көркем әдеби тілдік талаптарға сай келуі;

- сөздің нақтылығы, яғни сөйлеушінің ойларына айтып жатқан сөзінің сәйкес келуі;

- сөздің анық болуы яғни тыңдарманның түсінуіне қолжетімділігі;

- сөздің логикалығы, яғни логика заңына сәйкес болуы. Тілдің ұстамсыздығы, ойдың анық еместігін шарттайды;

- сөздің қарапайымдылығы, яғни жасампаздықтың жоқтығы, табиғилық;

- сөздің байлығы, ондағы тілдік құралдарды пайдаланудың әртүрлілігі;

- сөздің тығыздығы, яғни артық сөз керексіз қайталанулардың болмауын қадағалау;

- сөздің тазалығы, бейәдеп, балағаттау сөздермен, басқа тілмен шұбарланбауын қадағалау;

- сөздің жанды болуы, бір қайталаулардың болмауы, мәнерлі, бейнелі болуын қадағалау.

- сөздің әдемі дыбысталуы, яғни құлаққа жағымды дыбысталуы, сөздерді дыбысталуына қарай отырып, іріктеу.

Барлық өнер, ғылым саласы сияқты педагогикада да сөйлеу мәдениетін тек дарынды, өз ісін сүйетін, қабілетті адам ғана меңгере алады. Жақсы сөйлеуге көптеген тәрбиешілер қабілетті. Әдемі сөйлеу, балаларды өз сөзімен көңілдерін баурап алу – тек артистік қабілеті жоғары педагогтарға дарыған қасиет, олар қылқаламымен сурет салған суретші тәріздес балалардың көңілін өз сөздерімен жаулап алады, олардың көңілін бірден сабаққа шоғырландыра қояды. Олардың сөздері көркемдікке толы болады. Көптеген жағдайда сөздің әдемілігін белгілі бір адамның жеке талантымен түсіндіруге болады. Кейде адам гүлдендіріп сөйлей алмаса да, оны үзіліссіз тыңдай беруге болатын кездер болады.

Ғалым О.С. Булатованың пікірінше, «Сөздік артистизм – бұл педагог тұлғасының сөзінің жарқын көрінісі, балалардан эмоционалды лебізін шақыратын сөзді тудыру біліктілігі. Бұл оның энергетикасы, қарқындылығы, мәнерлілігі, экспрессивтілігі, вербальді емес тілді нәзік және орынды пайдалана білуі [4].

Жалпы педагогтың сөйлеуі барысында ойын тыңдаушысына жеткізуді оның психологиялық мәдениетінің әсері күшті, яғни педагогтың жеке тұлғасының аудитория ерекшеліктеріне, қойылатын талаптарға сай болуы маңызды рөл атқарады. Сондықтан, педагог жалпы және әлеуметтік психология қағидаларын білім қана қоймай, оларды өз қызметінде орынды пайдалана білу де қажет. Сөйлеу барысында педагог белгілі бір жолмен әсер етіп, ықпал жасауды көздейді, тиісінше, аудиторияда педагогтарға кері әсер етуге тырысары сөзсіз, яғни педагогтың көзқарасын қабылдау – қабылдамауы, өзінің іс-қимылы, сұрақтар қою арқылы тыңдаушы да сөйлеушіге ықпал етеді. Педагог тыңдаушының іс-әрекет көңіл күйіне орай өз сөзін өзгертуге жанынан шығарып жауап беруге мәжбүр болады. Алдына қойған мақсатын қандай жағдайда да іске асыру үшін сөйлеуші көптеген қасиеттер мен әдеттерді меңгеруі шарт. Ең алдымен ол тыңдаушыға әсер ете алатындай қандай құралдар бар екенін жақсы білуі керек. Мәселен, дыбыс, ишарат сөз, сөйлеу мәнері жүріс-тұрыс т.с.с. Ж.Аймауытовтың «психология» атты еңбегінде осы бет пішін, көзқарас, қол сермесу, ымдату дегендерге тұтас бір бөлім арнаған. Онда көзқарас туралы «Көз – ішкі сырдың айнасы» деп анықтама беріледі. Бұлардың бәрі де мағұлмат беру үшін сонымен бірге қажетті әлеуметтік-психологиялық жағдай (атмосфера) тудыру үшін пайдаланылады, тыңдаушының ой-санасына көңіл-күйіне әсер етуге септігін тигізеді. Мәселен, сөйлеу алдында аз кем тыныс жасауға кеңес беретін қарапайым әдістемелік қағида бар. Бірақ, үнсіздік қанша уақытқа созылу керектігін дұрыс айыру үшін бұл қағиданың өзі неден туғанын білу керек. Бастапқы үнсіздік немесе тыныстың негізгі рөлі психологиялық сәт. Ол шын мәнісінде, тыңдаушының көңілін өзіне аудару үшін қажет. Педагогқа бұл тыныс жасау сонымен бірге өз қобалжуын басып, ойын жинақтау үшін қажет [5].

Бала-бақша тәрбиешісінің сөзі оның барлық іс-әрекеті мен мінез-құлқы тәріздес мектеп жасына дейінгі балалардың еліктейтін адамының үлгісі болып табылады. Сондықтан оған ерекше мән беріп қарау керек. Бірақ, тәрбиешінің сөзі шын мәнінде үлгілі болуы мүмкін. Егер оның сөзі таза болса. Алдымен біз тәрбиешінің сөзіне қойылатын негізгі талаптарға тоқталайық. Біріншіден, сөздің мазмұны мектеп жасына

дейінгі баланың нақты жас деңгейіне сәйкес келуі керек. Мәселен, үш жастағы балалар сөздердегі тек факттарды түсінеді, бұрмалау сөздердің мағынасын түсінбейді. Керісінше, мұндай бұрмалаулар оларды қалыпты мағынада түсініп, қабылдауға кедергі келтіреді. («Арман, терезені ұстама», «Жазира суретке сызба т.с.с.»). Ал, одан үлкен жастағы балаларға балалардың өзі қорытынды жасап шығаруға ықпал ететін оборот қосуға болады. («Ләззат, егер еденді былғайтын болсаң, оны қайта жудыруға тура келеді», Қайрат егер стаканды сындыратын болсаң, ол сынып, бізді жарақаттауы мүмкін»). Екіншіден, тәрбиеші сөйлемді сауатты құрастыра білуі керек. Бала-бақша тәрбиешісі сөйлемдердегі н, р сияқты әріптерді оның айтып, сөздерге екпінді дұрыс қоя білуі тиіс. Себебі сөйлеу тілі енді қалыптасып келе жатқан мектеп жасына дейінгі балалар тәрбиешінің айтқаны мен көрсеткен іс-әрекеттерін бірден қабылдап алады. Міне, бұлардың барлығы кішкентай адамның сөйлеу мәдениетін құрастыруға әсер етеді. Үшіншіден, сөйлеудің мәнерлілігін күшейту үшін құралдарды пайдаланған дұрыс. Тәрбиешінің сөзі бірқалыпты болуы мүмкін. Ондай болған жағдайда мектеп жасына дейінгі балалар оны дұрыс қабылдай алмауы мүмкін. Мәселен, «Томирис неге ұзақ шайнап отырсың, тезірек же» дегеннен гөрі, оған эмоционалды бояу қосу арқылы керемет нәтижелерге қол жеткізуге болады. Мәселен, «Балалар сендер байқадыңдар ма, бүгінгі ботқаның қаншалықты дәмді болғанын?, «Айзере жарайсың сен өте ұқыпты тамақтанып отырсың» т.с.с. Мұндай жағдайда әдетте мадақтамалар балаға басқалардың барлығына жаппай ынталандырушы ретінде әсер етеді. Балалар тәрбиешіге дұрыс тамақтанып отырғандарын көрсеткісі келеді. Сонымен бірге тәрбиешінің сөйлеуінің эмоционалды жағы баланың тыңдау мәдениетін көтереді. Сондай-ақ мектеп жасына дейінгі баланың өздері диалогқа түсуге немесе өз бетімен әңгімелесуіне ықпал етеді. Сонымен бірге мүмкін болса сөйлеу дамуында кемшіліктері бар тәрбиеші маманды жұмысқа жібермеген жөн (еркелетіп сөйлеу, тілін шайнап сөйлеу, шолжыңдық, әріптердің дыбысталуының қырылдауы). Мұндай жағдай болған жағдайда аталған келеңсіздіктерді тәрбиеші логопед маманымен бірге жаттығулар жасау арқылы түзетуге тырысқан жөн. Төртіншіден, бала-бақша тәрбиешісі сөйлеу оборотын дұрыс пайдалана алмаған мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлемін үнемі түзетіп отыруы керек. Тәрбиешінің сөзі балалардың сөйлеуінің ажырамас бөлігі болып табылады. мысалы, «кеше қар жауады» деп дауыстап айтуы мүмкін. Тәрбиеші оның дұрыс нұсқасын дауыстап айтып, оны міндетті түрде түсіндіріп, түзетіп айтуға міндетті. Бала тәрбиешінің сөзін тыңдайды. Дәл осылай сөздерді дұрыс пайдалану нұсқасы қалыптасады. Әсіресе, мұндай әңгімелер табиғат құбылыстарын сипаттау кезінде жақсы үйретіледі. «Жапырақтар сарғайды. Жел соқты. Жаңбыр жауды» т.с.с. Осыған орай мектеп жасына дейінгі балалардың даму деңгейіне сәйкес балалардың сөздік қорына жаңа сөздер қосып отыру керек және олардың мағынасын балаларға тәптіштеп, түсіндірген жөн.

Тәрбиеші сөздің дұрыс айтылуына интонация арқылы адамның түрлі сезімдерін білдіруге жаттыққан болуы керек. Мәселен, қуанышты, қайғыны, қорқынышты, салтанатты, мақұлдауды, ашу-ызаны, жылылықты білдіру үшін, сөйлеу қарқынының, дауыстың күшінің, дауыстың көтеріңкілігі мен төмендегінің қандай дәрежеде болатынын білумен бірге өз сөйлеуінде қолданып, балаларға үлгі көрсетуі керек.

Мектеп жасына дейінгі балалар үшін мынандай әдептерді үйрету қарым-қатынас мәдениетінің берік қалыптасуына ықпал етеді. Оларды тәрбиеші балаға бала-бақшаның алғашқы табалдырығын аттағаннан бастап үйретуге міндетті.

Сонымен қатар тәрбиеші балаға сәлемдескенде, сәлем бергенде әркім дауыстың дабырламауына, үнінің үйлесімділігіне, яғни дауыс ырғағына ерекше көңіл аударып, қоңыр дауыспен, сыйласымдылық үнмен, адыраңдамай, аптықпай, салмақпен, салауаттылық әдеппен сөйлеуге міндетті екенін ескерткені дұрыс. Сонымен қатар амандасу кезінде негізгі сөзде дауыс ырғағы инабаттылықпен, имандылықпен ерекше құбылып, құрметтеу белгісін, сыйласым нышанын білдіру керектігін айту парыз. Сонымен қатар балабақша тәрбиешісі баланың әрбір қимылына ерекше назар аударуын қадағалап, амандасудың өзі мәдениеттілікті көрсететінін ескерту керек.

Әрбір адамның әдептілігі оның сөзінен, жүріс-тұрысынан, мінез-құлқынан іс-әрекетінен байқалады. Яғни, әдепті адам күндей күлімдеп, жарық дүниедей жарқырап, жадырап сөйлейді. Сөзі арқылы да өзі арқылы да тыңдаушының есту сезімін сүйсіндіріп, көңіліне нұр шашады, әдемі әсер беріп, әңгімеге тартады. Халық әдебі «Сіз» деген сөзден басталады. Бұл сөз – сыйласымды, құрметтеуді, ардақтауды білдіретін қасиетті сөз. Жеке адамның іс-қимылына тәуелденіп айтылғанда, бұл сөз «ыңыз», «іңіз» қосымшалары арқылы сыпайылық мәнін арттырады. Мысалы, өзінен бірер жас үлкен болсын, кіші болсын, бейтаныс адамға «сіз» деп сөйлеуді мектеп жасына дейінгі балалардың бойында қалыптастырып, оны салтқа айналдырған дұрыс.

Сонымен бірге балаларға өмірінде қателеспейтін адам жоқ, аңқаулық жасап, байқамай қалатын кемшіліктер әркімде бар. Мұндай кемшіліктер екінші бір адамның көңіліне қаяу салып, кейітуі мүмкін жеке адамның әдептен озып, опықтануы басқаға да әсерін тигізеді. Осындай жағдайда «кешіріңіз», «ғафу етіңіз» деген сөздерді айтып, өз кемшілігін мойындаған адам әдептілік көрсетеді. Ол әдепті сөздерге «оқасы жоқ» деп жауап беру де әдептілік болып табылады.

Әдептілікті білдіретін, мәдениеттілікті көрсететін сөздер – құрметтеу, ардақтау, бағалау сөздер: «Аса құрметті...», «Ардақты ана немесе әке» т.б.

Әдептілікті көрсететін сөздерге теңеу, балау сөздер де жатады. Ағасы інісіне, не қарындасына «жаным», «күнім» десе, әкесі, не шешесі, ағасы жас балаға «айым», «ботам», «құлыным» дейді, бала атасына «аташым», апасына «апатайым», ағасына «ағатайым» деп сөйлейді. Сол сияқты «көке», «апа», «әпке», «әпкетайым» деген сөздер де сыйласымды, әдептілікті білдіреді. Егер бір інінің бірнеше ағасы болса, «Ардақ көке», «Ғалым көке» деп әрқайсысының атын айтумен қатар, «көке» деген сөзді қатар қойып, көкелерінің атын құрметпен атайды.

Басқа адамнан көрген қызмет пен жақсылық үшін рақмет айту да әдептілікке жатады. Бұл сөзге «денсаулығыңызға бұйырсын», «көңіліңіз хош болсын» т.б. жауап айтылады. Жақсылыққа жақсы сөз айтып, ризашылық білдірмеу әдепсіздік болады.

Үлкен адамға қызмет ету үшін немесе оның тарапына қарай бір іс-әрекет жасау үшін «рұқсат етіңіз», «мүмкін бе?», «мархабат етіңіз», «мүмкін болса», «ренжімесеніз» сияқты уәж сөздер айту мәдениеттілікті әрі әдептілікті көрсетеді. Үлкен адамның алдында дөрекі қимыл жасап, сөкет сөздер айту әдептілік емес. Әдепсіздік деген сөздің бір баламасы «ақымақтық», екінші бір баламасы «нақұрыстық». Әдепсіз адам – бақытсыз. Ол өз бақытын өзі тебеді, өзіне-өзі бақытты өмір жасай алмайды.

Кіші адамның тілалғышы, яғни «мақұл», «күп болады», «қалауыңыз білсін» деген сөздер – әдептіліктің белгісі. Әдепсіз бала мақұл деудің орнына, «сыныққа сылтау» айтып, дөрекіленіп, тілзарлыққа, мізбастыққа салынады. Ол әдет өмірге зиян, адамдыққа кесел, тұрмысқа қырсық.

Әдепті сөздерге неше алуан жанашыр сөздер мен аяныш сөздер де жатады. Ондай сөздерді әдепті адам шын ниетімен адал жүрегінен айтып, басқаға әсерлендіре жеткізуі керек.

Әдепті сөздер – ақылдан шыққан аялы сөздер. Әдепке үйреніп, әдепті сөздерді айтуға жаттыққан адам – мәдениетті де әдепті адам. Ғалым С.Л.Соловечик: «Қазір көпшілігі мұғалімнің даусының қойылуы, ым-ишарасының жасалуы, интонациясының дұрыстығы сияқты техникалық шеберлігі туралы көп айтады. Бірақ, одан маңыздысы мұғалімнің адамгершілік келбеті, қарым-қатынас жасау әдебі және оның мінез-құлқы» [6, 106]. Бұл туралы да тәрбиешілер ұмытпай, үнемі өзін-өзі жетілдірумен айналысуы керек. Дәлірек айтқанда, оның мәдениеті және жан дүниесінің байлығы, оның өз сөзінің дәлелдігі мен дұрыстығына сәйкес болуы тиіс.

Ал, мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісі басқаларға үлгілі көшбасшы болуы үшін алдымен өзінің сөзінің дұрыстығын үнемі бақылауда ұстауы тиіс. Ол үшін тәрбиеші өзін-өзі басқару, өзін-өзі тану, өзін-өзі тәрбиелеу жұмыстарымен айналысқаны жөн. Тәрбиеші өзінің сөздік қателіктерін төмендегідей әрекеттерді жасау арқылы өзінің сөйлеу кезінде жіберетін қателіктерін анықтауға мүмкіндігі бар. Солардың бірнешеуіне тоқталып өтейік:

- 1.Өзіңіз таңдап алған кез келген мәтінді диктофонға жазыңыз.
- 2.Жазба таспаны зейін қойып тыңдаңыз.
- 3.Бұл жазба-таспаны басқа адамдарға да тыңдауға беріңіз.
- 4.Өзіңіздің және өзгелердің пікірін салыстырыңыз.
- 5.Сіздің сөзіңізде кездесетін, қандай кемшіліктер бар екенін анықтаңыз.

Егер болашақ маман өз сөйлеу мәдениетінде кемшіліктерді анықтаған жағдайда оған келесідей жұмыстар жүргізуді сұраймыз. Дәлірек айтқанда, сөйлеу мәдениетін көтеретін оқу-әдістемелік құралдарды алып, ашыңыз. Аталған тақырыпқа байланысты жазылған барлық жаттығулармен танысыңыз. Авторлар ұсынған жаттығуларды пайдаланып, бірізділікпен басынан бастап соңына дейін өзіңізбен жұмыс жасаңыз.

Жаттығулармен жұмыс жасау әдістемесі:

- жаттығуды орындау шарттарын зейін қойып оқыңыз;
- ұсынылған материалды баяу дыбыстауға тырысыңыз, орындалу техникасының
- дұрыстығын бақылауға ұстаңыз;
- әрбір жаттығудың көп қайталануына бағдар ұстаңыз [3];

Қорытындылай келе тағы бір ескертіп айтатынымыз, мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісінің сөйлеуі жарқын, мәнерлі, балаларға ғажап әсер беретіндей етудің құралдары өте көп. Бұл әдебиеттердегі және

өмірден алынған мысалдарды пайдалану, мақал-мәтелді тиімді қолдану, коммуникативті әсерді және вербальді емес тілді пайдалану. Дегенмен, сөйлеу өнері үшін мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісінің ішкі жан дүниесі ерекше маңызға ие.

Сөз өнері – адамды тіршілік әлемінің ең жоғары сатысына көтеріп, оның адамдығын сипаттайтын ең ұлы қасиеттердің бірі.

Сөз мәдениеті – адам баласы мәдениетінің білім деңгейінің көрсеткіші. «Парасатты адам үшін сөйлей білмеу оқу, жаза білмеу тәрізді ұят саналуы тиіс» - дейді, А.Чехов. Сондықтан мектепке дейінгі ұйым тәрбиешілерінің сөйлеу мәдениетін оның лидерлік сапаларының негізгі құрамдас бөлігі және ол оны үнемі жетілдіріп отыруы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1.Питина Т.П. Лидерские качества как важная составляющая личности современного учителя. Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. 2011, Том 17, №4*
- 2.Андрюченко Е.В.Социальная психология. –М.: Академия, 2000.*
- 3.Бруссер А.М., Оссовская М.П. «Правильная речь – путь к успеху». М., 2009. (7,9беттер)*
- 4.Булатова О.С.Педагогический артистизм. –М.: Академия, 2001.*
- 5.Қалимұқашева Б. Сөйлеу мәдениеті және шешендік өнер. Астана, «Фолиант» 2010.*
- 6.Соловейчик С.Л. Вечная радость. – М., 1986.*

**ҰСЫНЫСТАР ҮШІН
ДЛЯ ЗАМЕТОК**